ÖZGÜR ÜNİVERSİTE KİTAPLIĞI: 24

Temel Demirer

BRECHT "BİTTİ", FUTBOL VERELİM !
POSTMODERN MÜDAHALE ve BAŞKALDIRI İMKÂNI

ÖTEKİ YAYINEVİ

ÖTEKİ YAYINEVİ

Özgür Üniversite Kitaplığı : 24

Kapak Tasarım
KORAY ARIKAN

Redaktör
SEVAL BOZKURT

Yapım
ÖTEKİ AJANS

Birinci Basım
KASIM 1998

Baskı ve Cilt
ÖTEKİ MATBAASI

YÖNETİM YERİ
Mediha Eldem Sokak 52/1
06420 Kızılay/ANKARA
Tel: 312 435 38 33
Fax: 312 433 96 09

ISBN 975-584-109-1

Temel Demirer

BRECHT "BİTTİ", FUTBOL VERELİM!
POSTMODERN MÜDAHALE VE BAŞKALDIRI İMKÂNI

İÇİNDEKİLER

ARTIK HER ŞEY DAHA YAKIN ya da ÖNSÖZ YERİNE 13

I. BÖLÜM: ANA HATLARIYLA "YDD" 51
I.1-) NEO-LİBERAL AÇMAZ 59
I.2-) "YDD"NİN KÖRÜKLEDİĞİ EĞİLİMLER! 65
I.2.1-) TEPKİ BÜYÜYÜP, YAYGINLAŞIRKEN... 66
I.2.2-) CANAVARIN TAHRİBATI 67
I.2.3-) SONUÇLAR ve OLASILIKLAR 69
I.3-) "YDD" EŞİTSİZLİĞİ 71
I.4-) TARİH DEVAM EDİYOR! 76
I.4.1-) VE TÜRKİYE 78

II. BÖLÜM: "RUHU KÖLELEŞTİREN" POSTMODERN MÜDAHALE 81
II.1-) POSTMODERN POPÜLER KÜLTÜR 85

III. BÖLÜM: POSTMODERN DÜNYA ve SORUMLULUKLAR 89
III.1-) "YENİ ORTAÇAĞ" ya da KÜRESEL CİNNET 92
III.1.1-) KUZEY'DEN KESİTLER 95
III.1.2-) YABANCILAŞMA DÜNYASI 98
III.1.3-) "BİLİMSEL TEKNOLOJİK GELİŞME" Mİ? 101
III.2-) UMUT HER ZAMAN İNSAN(LIK)DA! 102
III.2.1-) OKULLAR "YDD"NİN HİZMETİNDE 104
III.2.2-) RESMİ İDEOLOJİ "PROF."LARI! 106
III.2.3-) AYDINLANMA, YENİDEN! 110
III.2.4-) EZİLENLERİN PEDAGOJİSİ 111
III.2.5-) TEORİ-PRATİK BİRLİĞİ 113
III.2.6-) BURJUVA EĞİTİMİNE KARŞI ALTERNATİF EĞİTİM? 114
III.3-) POSTMODERN HEZEYANLAR 118

IV. BÖLÜM: POSTMODERN "YDD" LABİRENTİNDE 123
IV.1-) UNUTTURULMAK İSTENEN KAVRAMLAR 124
IV.2-) TARİH, TARİH BİLİNCİ VE TOPLUMBİLİM 126

V. BÖLÜM: PARİS'TE PEŞİNDEN KOŞULAN TOP 132
V.1-) PARİS VE FRANSA DÜŞERKEN 135
V.1.1-) PARİS KADINLARIN VE İSYANIN KENTİYDİ 136
V.1.1.1-) İHTİLALİN PARİS'İ 137
V.1.1.2-) 1871 BAŞKALDIRISI 139
V.1.1.3-) PARİSLİ KADINLAR 140
V.1.1.4-) EGEMENLERİN "ADALETİ": BEYAZ TERÖR 145
V.1.1.5-) PARİS KOMÜNÜ NE ANLATIYORDU? 147
V.1.2-) FUTBOLUN POSTMODERN PARİS'İ 147
V.1.2.1-) DÜNYA KUPASI DEMİŞKEN 149
V.1.2.2-) "YDD" HOYRATLIĞI 150
V.1.2.3-) FRANSA-98 PANAYIRI 152
V.2-) PEŞİNDE KOŞULAN TOP! 155
V.2.1-) "GÖSTERİ TOPLUMU"NUN AYİNİ! 156
V.2.2-) "CREME DE LA CREME"İN ENDÜSTRİSİ 159
V.2.3-) FUTBOLUN İŞLEVİ? 161
V.2.4-) FUTBOL SEVDASI HANGİ İKLİMİN ÜRÜNÜ? 163
V.2.5-) SORU(N) NE? 166
V.3-) FUTBOL MU? HAYIR! 168
V.3.1-) FUTBOL EKONOMİSİ 178
V.3.2-) FUTBOL AYİNİ = SALDIRGANLIK + IRKÇILIK 187
V.3.3-) DÜNYA KUPASI'NIN "GÖLGELEDİKLERİ"! 194
V.4-) TÜRKİYE'DE FUTBOL 201
V.5-) "SONUÇ YERİNE" 209

VI. BÖLÜM: "YDD", İNSAN(LIK) VE UMUT 219
VI.1-) KAPİTALİZM VEBADIR! 219
VI.2-) CÜRETKÂR İNSAN(LAR)A MUHTACIZ... 222
VI.3-) DON KİŞOT'U ANIMSAYIN... 224
VI.4-) DEĞİŞİM ve "BAŞKALAŞIM" 226
VI.5-) SORU(N)LAR ve SAPTAMALAR 228
VI.6-) KEREM OLMAK 229
VI.7-) CÜRETKÂR SEVDA 231

VII. BÖLÜM: BİZİM BRECHT 233
VII.1-) "ONLAR"DAN BİRİ: BRECHT 234
VII.2-) "RAHATI KAÇTI BAŞTAKİLERİN!" 235
VII.3-) "BRECHT-GİBİ-OLMAYAN-BRECHT" Mİ? 237
VII.4-) 100. YIL "TARTIŞMALARI" 241
VII.5-) İNSAN BRECHT 243
VII.6-) SALDIRILAN BRECHT 245
VII.7-) "ÖNLEM" 247
VII.8-) "BİR DÖNÜM NOKTASI" 250

VIII. BÖLÜM: "YDD" VE RADİKAL SOSYALİSTLER 254
VIII.1-) RADİKAL SOSYALİSTLER'İN SORU(N)LARI 257
VIII.2-) YENİK İNSAN VE POPÜLİZM 260
VIII.3-) TOPLUMSAL KURTULUŞ KÜRESELDİR 262

IX. BÖLÜM: "YDD"YE KARŞI 266
IX.1-) İNSAN(LIK)IN ÇÖZÜMÜ İÇİN 267
IX.2-) UMUT BAŞKALDIRIDA 269
IX.3-) O'CONNOLY'İ ANLAMAK 270
IX.4-) VE TÜRKİYE... 274
IX.5-) İKİ GERİCİLİK DALGASININ ETKİLERİ 277
IX.6-) AYDINLANMA İHTİYACI ve SOSYALİST KİMLİK... 280

X. BÖLÜM: OLANAKLARIN VE TEHLİKELERİN EŞİĞİNDE 285
X.1-) KIŞTAN BAHARA 290
X.2-) DAHA FAZLA CESARET! 293
X.3-) "ON BİRİNCİ TEZ"İ ANIMSAMAK 296
X.4-) "KIYAMET" ALAMETLERİ 301
X.5-) YENİ YÜZYIL GELİYOR! 306
X.6-) TÜRKİYE'DE NE OLUYOR? 309
X.7-) TÜRKİYE NEREYE GİDİYOR? 313
X.8-) KÜRTİLE TÜRK'ÜN ÖZGÜRLÜK SORUNU 317
X.9-) NE YAPMALI (MI?) 320
X.10-) "NAFİLE" SEÇİMLER 323
X.11-) SEÇİM EYLEMİ! 328
X.12-) ON DÖRT KURŞUNUN ÖĞRETTİĞİ 332
X.13-) "KAYIPLAR", KARDEŞLERİMİZ 336
X.14-) TU DENGE MIN DIBIHÂSE? 341
X.15-) "ÖTEKİ" OLABİLMEK 345
X.16-) OLMAK İÇİN REDDETMEK 347
X.17-) NE HALDEYİZ? 350
X.18-) YABANCILAŞAN TÜRKİYE 354
X.19-) "BELKEMİKSİZ MUHALİF" 358
X.20-) UMUTSUZLUĞU KURŞUNA DİZEREK YÜRÜMEK 361
X.21-) ATEŞİN, GÜNEŞİN, İSYANIN ÇOCUKLARI 366
X.22-) "ÖNERİM" "MÜŞKÜLPESENT Mİ? 370

XI. BÖLÜM: GERÇEĞİN ÖTEKİ YÜZÜ 374
XI.1-) UNUTMAK MI? ASLA! 377
XI.2-) "OLMAK ya da OLMAMAK" 379
XI.3-) POSTMODERN DÜNYAYI ANLAMAK 383
XI.4-) "UMUTSUZLUK"TAN UMUT YARATMAK 385
XI.5-) POSTMODERN KIYTIRIKLIĞA SON! 388
XI.6-) SOLUK SOLUĞA 389
XI.7-) MUTLU MUSUN(UZ)? 394

XI.7.1-) ÇIK KÖŞENDEN ARTIK! ... 395
XI.7.2-) YALNIZLIKTA ÇOĞALIRKEN ... 399
XI.7.3-) AŞKA ve HAYATA DAİR ... 402
XI.7.4-) BUGÜNE AİT SORU(N)LAR ... 406
XI.8-) AŞKLA İNADINA YAŞAMAK! ... 408
XI.8.1-) SEVDADA DİRENEBİLMEK! ... 410
XI.8.2-) YERYÜZÜNÜ KUCAKLAMAKTIR SEVGİ ... 411
XI.8.3-) BİRKAÇ NOT DAHA! ... 413
XI.8.4-) NEDEN İNADINA AŞK? ... 417
XI.9-) "TOPARLARSAK!" ... 422

EKLER
EK-I:İMAJ VE KÜFÜR KİTAPLARI (1) ... 433

EK-II: SÜLEYMAN DEMİREL VECİZELERİNDEN SEÇMELER ... 439
I-) KİM DEĞİLİM? ... 439
II-) SAĞLIK OLSUN! ... 440
III-) HESAP, KİTAP! ... 440
IV-) YOLLAR AŞINMAZ ... 441
V-) BÜYÜK TÜRKİYE! ... 442
VI-) ZAMANI GELİNCE... ... 443
VII-) AİLEVİ SORUNLAR ... 444
VIII-) MİLLETİN DURUMU... ... 444
IX-) FEVKALADE HALLER... ... 444
X-) İKTİDAR VE HÜKÜMET... ... 445
XI-) HÜR DEMOKRAT! ... 446
XII-) ORDUNUN YERİ ... 448
XIII-) PALTO GARDIROPTA! ... 448
XIV-) KESİN TARİFLER! ... 449

EK-III: BEDENİN VE RUHUN KÖLELEŞTİRİLMESİ ... 450
I-) MICHEL FOUCAULT'YA DAİR ... 452
II-) "HAPİSHANENİN DOĞUŞU" ... 461
III-) ELEŞTİREL NOTLAR ... 469

EK-IV: MANİFESTO'NUN KÜLTÜR VE SANATI 473
I-) YABANCILAŞMA-KORKU-VAHŞET KESİTİ 476
II-) TÜRKİYE'DEN KARELER 482
II.1-) TÜRKOBESK KARANLIĞI 484
II.2-) TÜRKOBESK'İN MENŞEİ 487
II.3-) TÜRK(İYE) TOPLUMU 489
III-) BKSSS KARŞISINDA 493
III.1-) GERİLLANIN SIRT ÇANTASINDAKİ YANIT 498
IV-) SİSTEMİN "STAR"LARI MI?! 501
IV.1-) HÜMANİST "GENELLEME"YE "HAYIR" 505
V-) TÜRKİYE'DE YAZMANIN SORUMLULUĞU 508
VI-) "KÜLTÜR" VE "DEVRİMCİ SANAT" 512
VII-) MANİFESTO'NUN SANATÇILARI 518
VII.1-) B. BRECHT ÖRNEĞİ 519
VIII-) "SON SÖZ" NİYETİNE 523

ABSTRACT: POSTMODERN INTERVENTION AND REVOLT 527

EBEM FADİME İLE DEDEM KALELİ NİYAZİ'YE

ARTIK HER ŞEY DAHA YAKIN ya da ÖNSÖZ YERİNE

"Seni anlatabilmek seni
İyi çocuklara, kahramanlara
Seni anlatabilmek seni
Namussuza, haldan bilmez kahpe yalana"
(Ahmed Arif)

Tarih, yeniden at üstüne biniyor; tarihin dörtnala koşacağı bir döneme ilerliyoruz. Bir günde birkaç ayın yaşanacağı dönem eşikte: Korkunç karmaşalarıyla, altüst oluşlarıyla tehlikenin ve imkânın büyüdüğü yere gidiyoruz. Kimileri, "düş görüyorsun"[1] diyor; doğru olabilir; ancak umudu besleyen düşleri görmekte bir sakınca görmüyorum. Düş görmeden umudu yaratmanın mümkün olmadığına inananlardanım.

Yani fırtınalı bir döneme ilerlerken ve hayat bunu durmadan kanıtlarken; "Aydınlanma, Fransız İhtilali ve Alman Romantiz-

1 Ferruh Yazıcı-Tarık Sipahi, Gazetepazar, 31 Mayıs 1998, s.7

mi ile ortaya çıkan ilkeler bizi son iki yüzyılın barbarlıklarıyla tanıştırmaktan öteye gidemedi"[1] diyen Ali Akay'ın; ya da "Özgürleşmenin tüm hedeflerinin çoktan aşıldığını, ütopyaların gerçekleştiğini, ama bizim 'sanki aşılmamış' gibi davrandığımızı" söyleyen[2] Jean Baudrillard'ın postmodern mazeretlerine itibar etmediğimden söz etmem gerekir mi? Zannetmiyorum!

"Postmodern Müdahale ve Başkaldırı İmkânı"nı da gerçeğe yaslanırken; öne çıkan görüngüye teslim olmadan, yani düş görerek kaleme aldım. Aslında yazdıklarım yeni şeyler değil: 11 yıl 8 ay 23 gün 8 saatlik, bir sakız gibi uzayan sürgünlüğümdeki notlardan bugüne biriktirdiklerime müracaat ederek kaleme aldım "Postmodern Müdahale ve Başkaldırı İmkânı"nı... Çalışmamı ak kâğıda döktüğüm günlerde kulağımda Ruhi Su'nun "Kıyamet dedikleri ha koptu ha kopacak/ Yoksuldan halktan yana da bir dünya kurulacak" diye haykıran sesi yankılandı hep...

Orta yaşları geride bıraktığım şu yıllarda, geçmişte birlikte olduklarımızın önemli bir kesimi devletin ve düzenin "âli" katlarında görevlerini ifa ederken, "Ruhi Su'ya takılıp kalmak" türünden "eleştiriler"le sık sık karşılaşsam da, bunlardan rahatsız olmadığımı belirterek ekleyeyim: Hâlâ; aşka, hayata ve isyana "Borçluluk Duygusu"suyla[3] ve Tevfik Fikret'in, "Haluk'un

1 Ali Akay, Postmodern Görüntü, s.23, Bağlam Yay.-1997

2 Jean Baudrillard, Kötülüğün Şeffaflığı, s.10, Ayrıntı Yay.-1995

3 "Yaşamak, aramaktır içindeki gömüyü" diyen Aziz Nesin, "Borçluluk Duygusu"nu şöyle anlatır: "Bende borçluluk duygusu yaşamımın ana çizgisi olarak hep sürüyor. Anama, babama borcum, öğretmenlere borcum, arkadaşlarıma, okullarıma, halkıma, yurduma, tarihe ve dünyaya borcum... Hiçbir zaman ödenmeyecek, ödenmesi olanaksız olan bu borçlarım -tıpkı ölüm düşüncesi gibi- hiç aklımdan çıkmamak üzere bende hep sürerek yaşıyor. Bu borcun nasıl bir borç olduğunu, nasıl anlatabilirim ki? Yaşamım sürekli bir borçluluk duygusu altında geçmiştir. Borçlandıklarım, en başta üyesi olduğum toplumdur. Toplum beni kimden, neden korumuştur? Çocukluğumdan beri her zaman kendime, şunu sormuşumdur: Beni besleyip büyüten, okutan, yetiştiren kim? İlkokul öğrenciliğimde bunun yanıtı şöyleydi: Anam, babam. (...)

Amentüsü"ndeki üzere, "Toprak vatanım, nev'i beşer milletim; insan/ İnsan olur ancak bu izanla, inandım" diyerek, ahde vefalardan vazgeçmeden; "Hâlâ Tek Yol Devrim!" diyorum... Bu

Ortaokula geçip parasız yatılı askeri okula başlayınca ve ondan önce yine parasız yatılı okul Darüşşafaka'da okurken, artık beni besleyen, giydiren, bütün gereksinimlerimi karşılayan, eğiten, kısacası, ne ölçüde insan olduysam beni o ölçüde insan yapan artık anam babam değildi. Ya kimdi? O zaman bize öğretildiğine göre devletti. Hele Darüşşafaka gibi, kuruluşu ve ondan sonra işleyişi iyiliksever kişilerin yardımına dayanan bir okulda bile, bizi devletin yedirip içirdiğini, okuttuğunu, eğittiğini sanıyordum.

Lise öğrencisi olduktan sonra bu düşüncem değişti. Devlet kimdir, nedir, ne işe yarar diye kendime sormaya ve düşünmeye başladım. Lisenin ileri sınıflarında yeni bilgiler edindikçe ve devletin kimliği konusunu düşündükçe anladım ki, devlet denilen şey, ruh gibi, vicdan gibi, namus gibi, somut olarak var olmayan soyut bir kavramdır. Kendisi yoktur. Kendi yerine simgeleri vardır.

Lise son sınıfına doğru, bizi yedirip içirenin giydirip besleyenin, okutup eğitenin devlet değil, halk olduğunu anlamıştım. Bu halk, salt bizi beslemekle, yetiştirip adam etmekle kalmıyor, devleti de besliyordu. Belki de padişahlık döneminden kalıt bir duyguyla Allah'ın yeryüzündeki uzantısı ve simgesi sandığım devlet adamlarının aylıklarını da halk veriyordu. Yani devlet, halkın parasıyla güzel yemekler yiyor, iyi besleniyor ve çocuklarını en iyi ve en pahalı okullara gönderiyordu. Öyleyse esas olan devlet değil, halktı. Devlet üzerinde, düşüncelerimin değişime uğradığı uzun süren bu dönem, benim için, halkı alabildiğine sevdiğim ve halka olan borcumun bilincine vardığım bir dönem olmuştur. Bizi, hele hele yoksul çocukları besleyen, koruyan, eğitip öğreten ve insan yapan devlet değil halktı. Kutsal olan da devlet değil, halktı. Halk, varından vermiyor, kendisinde olandan vermiyor, yokundan veriyordu. Bana verdiği ayakkabıyı, çamaşırı, giysiyi kendisi, eşi ve öz çocukları giyemiyordu. Beni eğitip okutuyor, ama ne kendisi okuyabilmiş ne de çocuklarını okutabilmektedir. Ben, işte böyle bir halka elbet borçluydum ve böylesine borçlu olduğum halka ne versem ve ne denli versem borcumu ödemiş olamazdım.

Bu borçluluk duygusu, bütün yaşamım boyunca hep artarak sürdü ve yaşamımın ana ekseni oldu. Bütün davranışlarımda, çalışmalarımda, her eylem ve edimimde bu görülür. Benim halk sevgim, toplumsal borcumun bilincine varmamdan kaynaklanır. Yıllar geçtikçe bu halk sevgisi bende biçim değiştirdi. Halkımızın yüzde altmışı aptal ve enayi diyecek bir yere geldim. Bu oranın yüzde altmışından çok olduğunu da gördüm ve anladım. Bu değişimin nasıl olduğunu yeri gelince, ilerde anlatırım. Şunu söyleyeyim ki, halkıma olan borçluluk duygumda eksilme değil, hep artma, borcumu ödeyemedikçe daha çok artma olmuştur. Gerçekleri gör-

babda yazdıklarımın, "ne" ve "niçin" olduğu bir "sır" değil; kimilerinin hoşuna gitmese de.[1]

* * * * *

Ancak belirtmeden geçmemeliyim: Sözün tükendiği gidişatta yazmak; yapılması gerekenlerin en kolayı; aslolan yazılanları, denilenleri yaşama geçirmektir... Çünkü atın sırtına binen tarih; her ne kadar, "Yalancının mumu sönüyor (mu?)" dedirtse de; yalancının mumu kendiliğinden sönmeyecek; birilerinin çıkıp söndürmesi gerek! İradi olarak siyasi ve merkezi biçimde, topluma dayatılan serbest piyasa projesinin, bir düzenleme sistemi olarak sınıfta kalması; bunun saptanması; onun "aşılmasına", "iflasına" eşitlenmemeli... Malum ya; can çekişen "mitler"in öldüğü yer toplumsal pratiktir!

Can çekişen, iflas eden, karaya oturan iflah olmaz "mitler"; toplumsal pratikle haklanmadığı sürece hâlâ, nasıl olursa olsun; "yaşamaktadır"; tıpkı, "zırh içindeki ölü" olarak nitelenmesi mümkün olan "Yeni Dünya Düzen(sizliğ)i" ("YDD") gibi!

Örneğin küreselleşme, burjuva liderliğin politik etkinlik alanını daraltarak-aşındırıp, işlevsizleştiriyor. Bu nedenle "New York Times" yazarlarından Nicholas D. Kristof'un, "Çoğunlukla olağanüstü zamanların olağanüstü liderler yarattığı söylenir.

---

dükçe halk sevgimin salt biçimi ve anlamı değişmiştir. Borç, her zaman borçtur. Ödenebildiğince ödenmeye çalışılmalıdır." (Aziz Nesin, Cumhuriyet, 18 Haziran 1998, s.4)

1 Örneğin, "EK-I: İMAJ VE KÜFÜR KİTAPLARI (1)" gibi... Bu konuda; Şaban Öztürk'ün "görüşleri"ni okurlara havale edip, düşmanlarımız dışında herkesin dostum(uz) olduğunun altını çizerek, sadece şunları anımsatayım: Birincisi; yazılanları, birkaç (ya da bin) kez daha okuyup, illa da "eleştireceğim" saplantısından kurtularak öncelikle anlamaya zahmet etsin... İkincisi; kendisinin "Che Standartlar Ensitüsü Yetkilisi"(?!) olmadığı bilincinde düşünmeye gayret etsin... Üçüncüsü ağızdan-kalemden çıkanı kulaklarının-gözlerinin duyması-görmesi sorumluluğunun yazmanın-devrimciliğin "olmazsa olmaz"ı olduğunu ya da "keskin sirkenin sadece küpüne zarar verdiği"ni veya "çok sol laflar" etmenin insanın "solcu" olmasına yetmediğini unutmasın...

Öyleyse nerdeler?" demesi boşuna değildir. Çünkü, "Küreselleşme ve en büyük kâr peşinde bütün dünyayı deliler gibi dolanan büyük sermaye birikimleri, bir zamanlar milli liderlerin üstlenmiş olduğu işlevleri devralmış durumda. Artık bu sermaye deryaları uluslararası gündemi oluşturup merkez bankasındaki mütevazı birikimleri solda sıfır bırakıyor. Sermaye devletlerin boyutunu çoktan aşıp gitmiş. (...) Devlet, küreselleşme oyununda kendisi için zorunlu olan baskı gücü dışında elindeki tüm kozları yitirmiş durumda. Dev şirketlerin hizmetindeki basit bir denetim mekanizmasına dönüşen ulus-devlet, kamusal alana yatırım yapacağı yerde toplumu daha etkin denetlemesini sağlayacak araçlar geliştirmeyi tercih ediyor."[1]

Bu böyle olmasın ama "vecizeleri"yle "ünlü" Morrison Sülo; şimdi de "demokrat baba"(?!) olarak hâlâ tepemizde;[2] tıpkı yaşlanmış, çürümüş ve miyadı dolmuş kapitalizm gibi!

* * * * *

"Yaşlanmış, çürümüş ve miyadı dolmuş kapitalizm" dedim; hayır, abartmıyorum! "Ünlü Fransız Kâhin Nostradamus'un yapıtlarının bazı yorumlarına göre, kıyamet 2000 yılı civarında kopacakmış. Alametler, Nostradamus'u destekler görünüyor" diyen Atilla Yeşilada ekliyor: "Bu kriz, likiditeyi gelişmekte olan pazarlardan ABD, AT ve Japonya'ya çekiyor. Tüm dünya bu likidite krizinin etkisi altında kalabilir. (...) Dünya, 1930'lar tipi bir durgunluğun pençesine düşebilir. Hoş olmayan bir gözlem de, eğer İkinci Dünya Savaşı olmasaydı, büyük durgunluğun devam edeceği. Özellikle Rusya'da karmaşanın devam ettiği bir ortamda, insanın bayağı ağzının tadı kaçıyor."[3]

---

1 Nicholas D. Kristof, Radikal İki, 13 Eylül 1998, s.3
2 EK-II: SÜLEYMAN DEMİREL VECİZELERİNDEN SEÇMELER
3 Atilla Yeşilada, Radikal, 8 Eylül 1998, s.15

"Ağız tadının kaçması"nı bir yana bırakırsak; Yeşilada'nın dediklerine "es" geçmek mümkün değil. Çünkü, "Newsweek"in, "Küreselleşmenin büyük çöküşü"nden söz ettiği;[1] Osman Ulagay'ın, "Kara senaryoda nereye geldik?" diye sorduğu;[2] Prof. Dr. İzzettin Önder'in, "Kriz uzun döneme yayılacak"[3] dediği koşullarda; küreselleşmenin yalancı, sanal "baharı" sona erdi. Rusya'dan sonra "Latin Amerika da ateş hattında: Doğu'dan Batı'ya hızla ilerleyen kriz Latin Amerika'ya da deprem gibi girdi. Brezilya'da hiçbir tedbir alınamıyor. Brezilya çökerse tüm bir kıta çökecek. (...) Kriz bir kanser gibi"![4] "Son kriz Latin Amerika'da da patladı! Virüs Latin Amerika'da!"[5]

Spekülatif sermaye, mali krizi körüklerken ve "Küreselleşmenin getirdiği iki olgu; özelleştirme ve büyük çaplı şirketlerin birleşmeleri 21. yüzyıla doğru işçi hareketlerinin 1980'lerdeki durgunluğundan sıyrılıp, yeni boyutlar kazanarak canlanmasına yol açar"ken[6] Ergin Yıldızoğlu'nun deyişiyle, "Serbest piyasa projesi öldü."[7] Bu durumda da, "Uluslararası piyasalarda korkulan sonunda gerçekleşti" diyen Prof. Salih Neftçi soruyor: "Rusya sonrası?"[8]

"Ya sonrası" mı?! Kapitalizm, söküğünü dikemeyen müflis bir terziye döndü! Kapitalizmin çömleği patladı! Yani Atilla Yeşilada'nın deyişiyle, "Artık, lumbar kapaklarını kapatıp, kemerden kalın bir direğe bağlanmanın zamanı geldi. Fırtına geliyor. Tedbirlerinizi buna göre alın"![9]

* * * * *

1 Cumhuriyet, 9 Eylül 1998, s.3
2 Osman Ulagay, Milliyet, 21 Haziran 1998, s.9
3 İzzettin Önder, Ülkede Gündem, 29 Ağustos 1998, s.2
4 Hakan Gülseven, Radikal, 12 Eylül 1998, s.14
5 Milliyet, 22 Ağustos 1998, s.7
6 Cumhuriyet, 31 Ağustos 1998, s.7
7 Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, 28 Ağustos 1998, s.7
8 Salih Neftçi, Hürriyet, 19 Ağustos 1998, s.9
9 Atilla Yeşilada, Radikal, 15 Eylül 1998, s.15

Küresel krizin devasa bir depresyonla somutlandığı eğrinin "nedeni"ne verilecek yanıt; Karl Marx tarafından yüzyılı aşkın bir süre geliştirilmiş kapitalist kriz tahlilinde yatıyor. Birincisi Marx, kapitalist krizin temel nedenlerinden birini modern bir sanayileşmiş ekonomide üretimin toplumsal niteliği ile özel mülkiyetin sonucu olan yalıtılmış karar süreçleri arasındaki çelişkide görür. İkincisi ise Marx'ın mali kriz açıklamasıdır: Yani kapitalist ekonomiler hızla büyürken krediler, giderek artan bir ölçüde spekülatif ve riskli alanlara akar. Bu yatırımların sürmesi de, gittikçe büyüyen bir finans arzına ihtiyaç gösterir. Bir noktada kredi arzı iyice kurur ve spekülatif borç yığınağından ötürü bir tek ödeme güçlüğü, sistemin geri kalan bölümüne yayılıp krize yol açan bir tepki sürecini derinleştirir.

Bu bağlamda Marx'ın belirttiği gibi, sermaye durmadan ve ne pahasına olursa olsun büyüme zorunluluğuyla yolunu açarken, üretim kapasitesi katlanan kapitalizmin satınalma gücünü kaçınılmaz olarak törpüler; yani sabit sermaye hızla katlanırken; dolaşımdaki sermaye ise tökezlemeye başlar; böylelikle de kapitalizm, mezar kazıcılarını tarihin sahnesine çağırır. Tüm bunlardan ötürü "Bu kriz, belki de son kriz" diyen Aslan Başer Kafaoğlu ekliyor: "Türk(iye) halkı büyük sıkıntılar çekecek, çekmeli. Hiçbir ihtilal sıkıntı çekilmeden yapılmamıştır."[1]

Yani ünlü spekülatör George Soros, ABD Temsilciler Meclisi'ndeki konuşmasında, "Refahımızı borçlu olduğumuz küresel kapitalist sistem yara almaya başladı. (...) Bu nedenle dünya çapında yeni bir finansal disiplin ihtiyacı doğmuştur";[2] Doç. Dr. Veysi Seviğ, "Kapitalist ekonomiyi para vuracak. Çökertecek... Ülkeler bloklaşmaya gidiyor ve kendi parasını oluşturuyor. Böyle olunca, Amerikan Doları'na talep azalacak. Nereye gide-

1 Aslan Başer Kafaoğlu, Aydınlık, No:582, 13 Eylül 1998, s.9
2 George Soros, The Wall Street Journal, 16 Eylül 1998

cek ABD Doları? Ülkesine dönecek. ABD'nin en büyük korkusu bu; ya dolar bir gün ABD'ye dönerse! (...) Bir gün bu dolarlar dönecek geriye. Tarihin en büyük kıyameti orada kopacak";[1] Dr. Bilge Okay, "Krizin öngörülemeyen şekilde yayılması ve derinleşmesinin dünya ekonomilerini genel bir resesyona sokması, (...) derinden sarsması muhtemeldir"[2] derken sorunun vahametine dikkat çekiyorlar.

* * * * *

Durum vahimdir! Çünkü 12 Eylül 1998'de, İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'nin İstanbul'daki panelinde konuşan İngiltere Greenwich Üniversitesi Öğretim Üyesi Alan Freeman, "Dünya çapında büyük yapısal istikrarsızlık görüyoruz. Durum ciddi. Küreselleşme dünyanın infazına gidiyor. Sermaye insanlığı tahrip ediyor";[3] derken IMF'nin Asya-Pasifik Direktörü Hubert Neiss de ekliyor: "Sermaye kontrol edilmeli!"[4] "Edilebilecek" mi? Hayır! Çünkü, "Dengeler değişiyor" notunu düşen Samuel Huntington bile, "Amerikan rüyasının sonu"ndan söz ediyor.[5]

O halde yüksek sesle telaffuz edelim: Ölüm döşeğindeki küreselleşmenin manik (aktif-gürültücü) depresif eğilimleri daha da netleşirken; 21. yüzyılın küresel fırtınalarına doğru ilerleniyor! Kimilerine "pek naif" ya da "vulger" gelse de; "Dünya üzerinde adına 'Serbest Piyasa Ekonomisi' denilen hokus pokusçuların düzeni kapitalizm ne kadar debelense de can çekişmesinin sonuna yaklaşmaktadır!"[6]

* * * * *

1 Doç. Dr. Veysi Seviğ, Aydınlık, No:582, 13 Eylül 1998, s.10
2 Bilge Okay, İFMC İktisat Raporu, Haziran-1998, s.21
3 Alan Freeman, Ülkede Gündem, 14 Eylül 1998, s.6
4 Hubert Neiss, Cumhuriyet, 15 Eylül 1998, s.3
5 Samuel Huntington, Radikal, 12 Ocak 1998, s.9
6 A. Başer Kafaoğlu, Ülkede Gündem, 9 Eylül 1998, s.6

Örneğin Rusya! "Libération", "Rusya'nın battığı kuyu derin ve bir sıçramayla kurtulunacak gibi değil"[1] derken; "Rus 'Düyun-u Umumiye'si kuruldu" diyen Cenk Başlamış ekliyor: "Rusya, uluslararası borçlarını tasfiye için Batılı bankaların kontrolündeki 'Borçlular ve Alacaklılar Kulübü'nü kurdu."[2]

"International Herald Tribune"in, "Komünizm sonrası deneyim çuvalladı"[3] dediği Rusya konusunda Boris Kagarlitsky ekliyor: "Çöken sadece ruble değildi. (...) Rusya'da yukarıdakiler demoralize durumda. Aşağıdakiler de öfkeli. Çok iyi bilindiği gibi, Lenin, böyle bir durumu, devrimci durum olarak tanımlamıştı. Yönetici elit, kuşkusuz, hâlâ baskı güçlerini kullanacak kapasitede. Fakat Napolyon'un zamanındaki bir deyişi hatırlamalıyız: Süngülerle birçok şey yapabilirsiniz; ama üzerine uzun süre oturamazsınız."[4]

Bu koşullarda[5] Necati Doğru, "Rusya'da bardak zaten dolmuştu; taştı... Rusya ekonomisi dibe vurdu... Rusya'da bundan böyle; her an, her şey olabilir... (...) Uyuyan komünizm uyanabilir..."[6] derken;[7] eski Rusya Başbakanı Sergey Kiriyenko,

1 Libération, 28 Ağustos 1998
2 Cenk Başlamış, Milliyet, 25 Ağustos 1998, s.7
3 International Herald Tribune, 6 Eylül 1998
4 Boris Kagarlitsky, Ekgündem, No:61, 12 Eylül 1998, s.8-10
5 Ancak unutulmamalı Hakan Aksay'ın deyişiyle, "Rus faşistleri (de) tetikte!" (Hakan Aksay, Cumhuriyet, 9 Eylül 1998, s.9)
6 Necati Doğru, Sabah, 18 Ağustos 1998, s.9
7 "Rusya'daki bir sosyoloji araştırma kuruluşunun 8 bin kişi arasında düzenlediği ülke çapındaki bir kamuoyu yoklaması, yanıtlayanların yüzde 11'inin hükümete karşı bir silahlı ayaklanmayı destekleyeceğini, katılımcıların yüzde 12'si ise, bir genel grevde yer almaya hazır olduğunu, ortaya koyuyor. Yüzde 11 artı yüzde 12 her zaman sayısal azınlıktır. Ama 'bazen' siyasal çoğunluk haline gelebilir. Ne zaman? Devrimci bir önderlik ve program varsa. Böyle bir program ise, asla kitlelerin halihazır ve kendiliğinden bilinç düzeyinin sistemleştirilmesiyle oluşturulamaz. Bu reformculuğun ta kendisidir. Kitlelerin kendiliğinden bilincinin tedricende, devrimci bir programın esinleyiciliği olmaksızın devrimcileşebileceğini umanlar, çoğu zaman beklentilerinin tam tersiyle karşılaşacaklardır." (Nail Satlıgan, Ülkede Gündem, 6 Eylül 1998, s.6)

"Ciddi mali krize daha yeni girdik"[1] diyor!

Bu durumda; ABD Federal Soruşturma Bürosu, Rusya'da organize suç örgütlerinin, 1992-1997 kesitinde üçe katlanarak 12 bine yükseldiğine ve Rusya'daki 550 banka ile kredi ve finans kuruluşlarının yarısının mafyanın kontrolünde olduğuna dikkat çekerken;[2] Erol Manisalı'nın deyişiyle, "Siyasilerin, askerlerin, mafyanın ve bürokrasinin ortaklaşa yürüttüğü 'dörtlü yönetim' bunun altından nasıl kalkacak? Rusya aslında, vahşi kapitalizm ve komünizm kıskacı içine sıkışıp kalmış. İkisinin aritmetik ortalamasından çıkan sonuç: Ekonomik bunalım. Başbakanın değişmesi yapısal sorunları çözer mi? Hiç sanmıyorum"![3]

* * * * *

Çok şey değişiyor; daha da değişecek; çünkü tarih, yeniden at üstüne biniyor; yani F. Fukuyama'nın "zırvaları"na rağmen, tarih ve sınıf mücadelesi devam ediyor! Rusya'daki kriz de neymiş? Durun hele, "ayının büyüğü daha ininden çıkmadı"!

Birincisi: "Fransa ve Almanya tarafından kurulan Avrupa ordusunun rap rap sesleri"ne dikkat çeken "European" ekliyor: "Avrupa ordusu kavramı, birleşik bir Avrupa silah endüstrisinden ayrı düşünülemez!"[4] Sungur Savran'ın deyişiyle, gidişat; "Kriz içinde büyüğüyle küçüğüyle burjuvazi, kıran kırana bir rekabet içine gireceğinden, sınıf mücadelesi kaçınılmaz olarak azacağından, faşizmin yeniden tarih sahnesine çıkması beklenmeli. Emperyalist rekabetin keskinliği, derecesine göre, 21. yüzyılın başlarında bir üçüncü dünya savaşı felaketini bile yaratabilir."[5]

1 Sergey Kiriyenko, Radikal, 22 Ağustos 1998, s.14
2 Cumhuriyet, 17 Eylül 1998, s.6
3 Erol Manisalı, Cumhuriyet, 16 Eylül 1998, s.8
4 Radikal, 1 Temmuz 1998, s.10
5 Sungur Savran, Ülkede Gündem, 13 Eylül 1998, s.4

İkincisi: "Globalleşmenin getirdiği çokuluslu şirketlerin, çokuluslu sermayenin denetlenememesi kapitülasyonlardan daha da beter bir durum doğuruyor."[1]

Birinci ve ikincinin sonucu olan üçüncü ise, "Bu böyle gitmez, gidemez!" denilen "tablo" ya da "The Economist"in, "Bıçak Sırtı" adlı yazısında, "Modern dünyanın en büyük ekonomik felaketi karşısındayız"[2] diye resmettiği gerçektir! 10 Eylül 1998'de yayımlanan BM İnsani Kalkınma Raporu'na göre, insanlığın en zengin yüzde 20'si, dünyadaki tüm zenginliklerin yüzde 86'sını tüketiyor. En yoksul yüzde 20 ise dünyadaki tüketimin sadece yüzde 1.3'ü ile yetinmek zorunda kalıyor. Verilere göre 1 milyar 300 milyonu aşkın insan mutlak yoksulluk sınırı altında yaşıyor. Çünkü insanlığın en zengin yüzde 20'si tüm et ve balıkların yüzde 45'ini, enerjinin yüzde 58'ini, telefon hatlarının yüzde 74'ünü, kâğıdın yüzde 84'ünü tüketiyor. Yine zengin ülkelerin 1950'den bu yana petrol-kömür türü yakıtları kullanımı 5 kat, içme suyu tüketimi 2 kat, balık tüketimi 4 kat artmış. Örneğin ABD'de yaşayan bir kişinin ürettiği karbondioksit tam 21 metrik ton iken, bu oran Çin'de 7'de 1'dir! ABD dünya nüfusunun yüzde 5'ine sahipken, dünya hammadde kaynaklarının yüzde 40'ını tüketiyor.

Dünyada üretilen petrolün yüzde 35'ini kullanan otomobil sektörünün ürettiği 400 milyon dolayındaki otomobilin yaklaşık yüzde 80'i Kuzey yarımküresinde bulunuyor. Öte yandan dünyanın en zengin ilk 3 kişisinin serveti, en yoksul 48 Güney ülkesinin ulusal gelirini aşıyor. Dünyanın en zengin 225 kişisinin toplam serveti 1 trilyon doları aşıyor; bu rakam dünya nüfusunun yarısını (yüzde 47'si) oluşturan 2.5 milyar insanın yıllık gelirine eşdeğerdir.

1 Hıfzı Topuz, Cumhuriyet, 5 Temmuz 1998, s.10
2 The Economist, 11 Eylül 1998

Ayrıca dünyada herkese temel eğitim vermek için yılda 6 milyar dolara, temel besini sağlamak için 13 milyar dolara gerek var. Dünyadaki insanların 2.6 milyarı hijyenik koşullardan yoksun; 1.1 milyarı evsiz; 1.4 milyarı içecek su bulamıyor; 0.88 milyarı sağlık hizmetlerinden mahrum... Oysa Avrupa'da parfümlere 12 milyar dolar, ABD ve Avrupa'da kedi-köpek mamasına 17 milyar dolar harcanıyor. Ama ABD nüfusunun yüzde 19.1'i, İngiltere nüfusunun yüzde 13.5'i, Avustralya nüfusunun yüzde 12.9'u, Japonya nüfusunun yüzde 11.8'i, Kanada nüfusunun yüzde 11.7'si, İrlanda nüfusunun yüzde 11.1'i, İspanya nüfusunun yüzde 10.4'ü, Yeni Zelanda nüfusunun yüzde 9.2'si, Danimarka nüfusunun yüzde 7.5'i, Fransa nüfusunun yüzde 7.5'i, Hollanda nüfusunun yüzde 6.7'si, İsveç nüfusunun yüzde 6.7'si, Norveç nüfusunun yüzde 6.6'sı, İtalya nüfusunun yüzde 6.5'u, Finlandiya nüfusunun yüzde 6.2'si, Almanya nüfusunun yüzde 5.9'u, Belçika nüfusunun yüzde 5.5'i hâlâ yoksulluk sınırının altında yaşıyor.[1]

* * * * *

Gidişatın yönü bu; T"C" de bunun dışında değil! Ben bu satırları kaleme alırken yoksulluk sınırının 191 milyon 721 bin TL'ye yükseldiği[2], BM Kalkınma Programı'nın 1998 Raporu'nun verilerine göre, dünyadaki insani kalkınma sıralamasının 69'uncu sırasındaki[3] Türkiye'de; yüz estetiği 2 milyar, vücut estetiği 4 milyar TL'ye yapılıyor[4] ve 12 Eylül karanlığı MGK'nın vesayetinde yoğunlaştırılıyor.[5]

1 Radikal, 10 Eylül 1998, s.10
2 Radikal, 9 Eylül 1998, s.12
3 Cumhuriyet, 9 Eylül 1998, s.11
4 Radikal, 2 Eylül 1998, s.12
5 İHD'nin verileriyle; 650 bin kişiyi gözaltına alan, 210 bin kişiye dava açan, 517 kişiye idam cezası veren, 14 bin kişiyi yurttaşlıktan çıkaran; sakıncalı "gerekçe"siyle 30 bin kişiyi işten atan, 3 bin 854 öğretmenin, 120 öğretim görevlisinin, 47 yargıcın işine son veren; gazetecilere 3 bin 715 yıl hapis cezası veren, 31 gazeteciyi hapseden, 40 ton gazete ile der-

Resmi kayıtlara yansıyan verilere göre 1990-1998 (Ağustos) arasında 158 kişinin uyuşturucudan öldüğü[1] Türkiye'de narko-ekonomi çarkı tam istim çalışırken;[2] "uyuşturucu ve mafya cumhuriyeti"nin babaları her şeye el atıyor;[3] 75 yaşındaki kocayan kurt mafyalaşıyor!

Bu koordinatlarda Hasan Cemal, "Mafyalaşıyoruz" feryadı ile soruyor: "Sormakta yarar var: Sistem kendini yenileyebilecek mi? (...) Kendini yenileyemeyecek mi?"[4] Hayır; TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi Başkanı Bülent Eczacıbaşı'nın dahi, "Siyasi sistemimiz iflas etmiştir"[5] dediği koşullarda; Susurluk'un kepaze sayfalarını karıştırdıkları "iddia"sındaki egemenler, "Kertenkeleyi yakaladık" deseler de, ellerindeki olsa olsa, "Kertenkele'nin kuyruğu"dur; ya da Necati Doğru'nun deyişiyle, "Polisler, askerler... Aşiret reisleri... Emniyet müdürleri... Milletvekilleri... Eski bakanlar... Yeni bakanlar... Parti başkanları, Cumhurbaşkanları... Özel Tim yöneticileri, JİTEM'ciler, MİT'çiler, devlet bankalarını içerden oyduranlar, Türkiye'de çek-senet tahsilatını yöneten 15 aile ve eroin işini yöneten 48

---

giyi imha eden, 937 filmi yasaklayan; 3'ü gazeteci, 300'ü kuşkulu, 171 işkenceli, 14'ü açlık grevcisi, 49 idam infazlı ölümün 12 Eylül'ünün izleri hâlâ silinmedi. (Cumhuriyet, 13 Eylül 1998, s.4)

1 Birol Çallıoğlu, Radikal, 20 Eylül 1998, s.8

2 Almanya Federal Kriminal Dairesi'nin (BKA) hazırladığı "gizli" raporda, "PKK'nin Kürt uyuşturucu kaçakçılığını yönlendirdiği iddiasını doğrulayacak ciddi bir kanıt yoktur. (...) PKK kadrolarının, kendi örgütlerini finanse etmek amacıyla, bilinçli yönlendirme sonucu uyuşturucu ticaretinde yer aldıklarına dair hiçbir kanıt şu ana kadar bulunamamıştır," (Ülkede Gündem, 8 Ağustos 1998, s.11) deniyor.

3 Türk Ticaret Bankası'nı Çakıcı'nın desteğiyle en yüksek teklifi vererek 600 milyon dolara, Bank Ekspres'i de 85 milyon dolara satın aldıktan sonra medyaya yönelen inşaatçı Korkmaz Yiğit, Milliyet gazetesini de satın aldı. Yiğit, Milliyet için, tesisleri de dahil olmak üzere Aydın Doğan'a toplam 300 milyon dolar ödedi. Daha önce de Kanal 6, Kanal E, Genç TV, Tele-4, Yeniyüzyıl ve Ateş'i satın alan Yiğit bunlara da toplam 1 milyar 270 milyon dolar ödedi. (Ülkede Gündem, 16 Eylül 1998, s.8)

4 Hasan Cemal, Sabah, 26 Eylül 1998, s.23

5 Bülent Eczacıbaşı, Sabah, 26 Eylül 1998, s.9

aile, bu aileleri koruyan, kollayan, saklayan, gizleyen ve hizmetleri karşılığı olarak da siyasal partileri fonlayan politikacılar, yüksek bürokrasi, valiler, içişleri bakanları, aşiret reisi milletvekilleri, parti başkanları, ülkücü mafya tetikçileri, manken kızlar, kurye kızlar, repo havuzları ve bu havuzların üssü Kuzey Kıbrıs merkezli bankalar... Asıl gövde burada... Eyüp Aşık kuyruk... Kuyruk kendini bıraktı... Gövde kaçıyor..."[1]

Talancılık, yalancılık, avantacılık şeytan üçgeninin "tavşana kaç, tazıya tut" anlayış(sızlığ)ının gaflet ve dalaletine gark olanlar, bu sorunu çözemezler! Çünkü bu sorunu onların varlığı ve durmadan Çakıcı, Çatlı Frankeştayn'ları üreten, ücretli kölelik sistemi kapitalizm yaratıyor. O halde, "bataklıkta sivrisinek avlamak" ya da "çeteleri ayıklamak" yaygaralarıyla bir yere gidilemez; onların dışında, toplumsal şizofreniyle sarsılan T"C"ye topyekûn çözüm gerek! Yoksa Deniz Baykal'ın, "Çakıcı'nın bize mesaj göndermesinden de anlaşılıyor ki, çetenin ve mafyanın da sosyal demokrasiye ihtiyacı var"[2] dediği "karikatür çözüm(süzlük)" noktasına kilitlenip kalırız...

* * * * *

Çünkü karşımızda savaşılması gereken Susurluk "Hukuk (suzluğ)u" var! Bu bağlamda Susurluk mu? "Çıktık (mı) Açık Alınla" marşını terennüm edenler, onu da "hallettiler"! Malum ya "en büyük çete, başka büyük yok"! "Nasıl" mı? Kuzuların sessizliğine, kurtların ulumasının eşlik ettiği koşullarda, çetenin gücü kanıtlandı! Eski Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, "Mafyanın boyutu tehlikeden öte. (...) Susurluk'la ortaya çıkan mafya çeteleri (...) kendi düşüncelerine göre devlet düzeni kurmak istiyorlar"[3] diyor mu; ne önemi var ki? Burası Türkiye, laflar

1 Necati Doğru, Sabah, 26 Eylül 1998, s.9
2 Deniz Baykal, Cumhuriyet, 26 Eylül 1998, s.9
3 Oltan Sungurlu, Cumhuriyet, 26 Ağustos 1997, s.4

hep uçup gider! Mazlumun, zalimin "insafına" terk edildiği Türkiye'de, zalimden hesap sorulduğu görülmüş müdür hiç?

Sağ olsun; "Bağımsız Türk Adaleti" ne menem şey olduğunu sergiledi. Hak arayan öğrencileri "örgüt üyesi" ilan edip yüzlerce yıl ceza yağdıran "Türk Adaleti", Susurlukçuları serbest bıraktı. Malum ya, pis kokuların yükseldiği, çürümüş dikta hukuk(suzluğ)unun Türkiye'sinde yasaların, yasa koyanlar açısından hiçbir saygınlığı yoktur. Fıkıhtan "rasyonel hukuk" sistemine geçilirken; fıkıh alışkanlıkları, aynen dünyevi hukuk(suzluğ)a da taşınmış; böylelikle de, semboller etrafında birleşen düşüncesiz ve itaatkâr insanların zindanı yaratılıp; toplum kuzuların sessizliğine mahkûm edilmiştir.

Mesut Yılmaz, "Sorunu 20 günde çözerim" demişti; ama iktidarın 74'üncü gününde Susurlukçular serbest bırakıldı. Kolay mı; Türk(iye) "kutsal (=derin) devleti"nin çıkarları her şeyin üstündedir! Devlet, GLADIO'sunu yargılayabilir mi? Yargılayamaz; ama biz anımsatmadan geçmeyelim: 1 Mayıs 1977 katliamından 1980'lere uzanan "faili meçhuller"den, 1 Kasım 1994'te Emekli Binbaşı Cem Ersever ile arkadaşları Mustafa Deniz ve Neval Boz'un; 21 Şubat 1993'te Avukat Metin Can ve doktor Hasan Kaya'nın; 28 Temmuz 1993'te Özgür Gündem gazetesi Bitlis muhabiri Ferhat Tepe'nin; 14 Ocak 1994'te Behçet Cantürk'ün; 25 Ocak 1994'te Liceli Sefa Erciyes'in; 25 Şubat 1994'te Liceli avukat Yusuf Ekinci'nin; 10 Mayıs 1994'te Sağlık Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkan Yardımcısı Namık Erdoğan'ın; 3 Haziran 1994'te Savaş Buldan'ın; 11 Kasım 1994'te avukat Medet Serhat ve şoförü İsmail Karaalioğlu'nun; 2 Mart 1995'te Tarık Ümit'in; Kumarhaneler kralı Ömer Lütfü Topal'ın; 27 Ağustos 1996'da Tevfik Ağansoy'un öldürülmesinden; 12 Mart 1995'teki Gazi katliamından, vd.lerinden Türk GLADIO'su sorumlu değil midir? Susurluk, karanlık ilişkiler ağını yeterince gözler önüne sermedi mi?

Ya da sorular hâlâ yanıtını aramıyor mu: Mercedes'tekiler neden yan yanaydı, suikast silahları ve mermilerle nereye gidiyorlardı? Susurluk davasının iki sivil tanığı Sami Hoştan ve Fevzi Bir bugüne kadar neder bulunamadı? Bu kişiler resmi olarak aranıyor mu? Söz konusu kişilerle Çiller ailesi arasındaki ilişkiler araştırıldı mı? Hoştan'ın Özer Çiller ile telefon görüşmesi yaptığı iddia edildi. Bu iddia neden araştırılmadı? Ömer Lütfü Topal'ın avukatı Ekrem Marakoğlu'nun Topal Ailesi'nin Abdullah Çatlı'ya 535 bin dolar verdiği yönündeki iddiaları doğru mu? Türkiye'de görünmeyen derin devletin GLADIO'su yok mu? Çiller, alanlarda açık açık Susurluk'u sahiplenip İbrahim Şahin'den "özür dilenmesi"ni talep etmiyor mu? Susurluk müfettişi Kutlu Savaş'ın umutsuz açıklamaları bilinmiyor mu?

Susurluk ile "adalet/hukuk" söylenceleri karaya oturuyor. Örneğin "Susurluk'ta ortaya çıkan kokuşmuşluğa karşı toplumda yükselen isyan duygusu ve sonra oluşan temizlenme kararlılığı bozguna uğradı!"[1] diyen Güngör Mengi, ulaşılan noktayı "şaşırtıcı" buluyor! Ama Susurluk sorununda, "Bağımlı Türk Adaleti"nin susturmaktan başka işlevi olmadığını yazanlar da vardı. Sonunda görünmeyen derin devlet kararını verdi, mahkeme de Susurlukçuları salıverdi. Olay bu kadar "basit"! Çünkü görünmeyen derin devlet için "Sünnet düğününde çekilmiş bir fotoğraftan daha önemsiz olamaz İbrahim Şahin'in vücudundaki kurşun yaraları!"[2]

Uğursuzlar, yolsuzlar, hırsızlar, soyguncular, caniler derin devletleriyle bir "zafer" daha kazandılar. Bu devletten adalet, ahlak ve hukuk beklenemez! Hem sıkı durun, kuzuların sessizliğine, kurtların ulumasının eşlik ettiği koşulların ufkunda, adına "restorasyon" denilen kan ve gözyaşı ile "kutsanmış" ye-

1 Güngör Mengi, Sabah, 14 Eylül 1997, s.3
2 Rauf Tamer, Sabah, 14 Eylül 1997, s.34

ni cürüm sağanağı var; Susurluk çetesi, önümüzdeki günlerde yaralarını sarmış olarak daha güçlü gelecek!

"Adalet/hukuk" söylenceleri karaya otururken, namuslu/onurlu yurttaşların doğrudan eylem ihtiyacı büyüyor! Doğrudan eylemin esas amacı, kamuoyunu hassas kılmak, halka mesaj iletmek, gelecek eylemlere örnek olmaktır. O halde, şimdi söz sırası Rosa Luxembourg gibi haykıran doğrudan eylemindir: "Sizi budala zaptiyeler! Kum üzerine kurulu sizin 'düzeniniz'. Devrim daha yarın olmadan, 'zincir şakırtıları içinde yine doğrulacaktır!' ve sizleri dehşet içinde bırakıp, trampet sesleri arasında şunu bildireceklerdir: 'Vardım, varım, var olacağım'!"

Yoksa; yoksa cinnet eşiktedir!

* * * * *

Eşikteki cinnet tehlikesinin nefesi ensemizdeyken, bıçak sırtında karanlık bir tünelde ilerliyoruz. Kitleler, Susurluk unutulsun diye üretilen yapay gündemlerle oyalanırken; devlet korosu da, "Saldım çayıra mevlam kayıra" makamlı umutsuzluk türkülerini pompalıyor. Yalan-dolan cangılında Susurluk sulandırılırken; Friedrich Nietzsche'nin, "Soğukkanlı canavarların en soğukkanlısı devlettir" diye ifade ettiği gerçek geçiştirilmek isteniyor.

Ama unutulmasın: Kifayetsiz muhterislerin, bukalemunların melunluğunun doğrudan ürünü olan Susurluk Türkiye'si, yaşadığımız vahşetin özetidir! Çünkü "Milli irade hâkim değil" diyen eski Adalet Bakanı Oltan Sungurlu'nun, "Yargı çetelere karşı bağımsız mı?" sorusuna net yanıt veremeyip; "Tehlike yaratan düşünce suçtur"[1] diye haykırdığı bir ülke Türkiye! Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürü Mustafa Yücel'in, "Türkiye'de 23 bin mafyacı var. (...) Toplumumuz halkın parasını yiyenlere karşı bağışlayıcı bir tutum içindedir.

1 Oltan Sungurlu, Yeniyüzyıl, 27 Ekim 1997, s.8

Çaldı ama iş yaptı diye değerlendirmektedir"[1] gerçeğini ortaya koyduğu coğrafyadır Türkiye! Meral Çatlı'nın, "Eşim geldikten sonra Türkiye'de yüksek mevkide insanlarla irtibata geçti. Ona güvenceler verildi",[2] "Benim eşim devletine, milletine çalışmıştır. Onun yaptıklarını tarih yazacak"[3] diye haykırabildiği bir yer Türkiye! Berlin'deki "Uluslararası Saydamlık Örgütü"nün 52 ülkedeki yolsuzluk araştırmasında Nijerya, Bolivya, Kolombiya, Rusya, Meksika, Endonezya, Hindistan, Venezüella, Vietnam, Arjantin, Çin, Filipinler, Tayland'ın ardından 14'üncü sırada yer alan bir ülke Türkiye! 2 milyon uyuşturucu bağımlısı olan ve uyuşturucu bağımlıları oranının son üç yılda yüzde 350 oranında artmasının[4] acısını yaşayan bir toprak Türkiye! Cezaevlerinde 1981-1995 kesitinde 128 kişi, 1996'da 44 kişi ve 1997'nin ilk 9 ayında 11 kişinin yaşamını yitirdiği bir zindan Türkiye! DİSK Genel-İş'in asgari ücret araştırmasına göre, 1980'de asgari ücret ile 1475 kg ekmek, ve 105 kg et alınırken; 1997'deki asgari ücret ile 764 kg ekmek, ve 19 kg et alınabildiği açlık ve sefalet coğrafyası Türkiye! DİE'nin "Nisan 1997 Hane Halkı İşgücü Anketi"ne göre, işsizliğin bir yılda yüzde 26'dan yüzde 29.4'e çıktığı ve 65 milyondan, ancak 21 milyon kişinin çalışabildiği bir işsizlik cehennemi Türkiye! Türk-İş araştırmasına göre, kişi başına düşen borç miktarının 1990'da 1262, 1991'de 1290, 1992'de 1436, 1993'te 1679, 1994'te 1527, 1995'te 1672, 1996'de 1776 dolar iken, 1997 Temmuz ayı sonu itibariyle 1872 dolara yükseldiği talanın yurdu Türkiye! CHP'nin "Doğu ve Güneydoğu Sektörü" Raporu'nda kirli savaş için 400 trilyon lira harcandığının[5] altını çizdiği vahşetin coğrafyası Türkiye!

1 Mustafa Yücel, Gazetepazar, 26 Ekim 1997, s.3
2 Meral Çatlı, Radikal, 25 Ekim 1997, s.5
3 Meral Çatlı, Cumhuriyet, 25 Ekim 1997, s.1
4 Radikal, 27 Ekim 1997, s.3
5 Cumhuriyet. 30 Ekim 1997. s.4

Hayatın, vahşete dair acımasızlıklarla bezendiği Susurluk Türkiye'sini, egemenler yarattı! Ama Susurluk Türkiye'sinden hepimiz sorumluyuz. Çünkü, "Herkes her şeyden sorumludur." *(Dostoyevski)* Susurluk tablosunu, sadece egemenlerle açıklayamayız; bu tabloyu yaratma "fırsatı"nı, onlara veren bizler de sorumluyuz! "Yeterli olandan fazlasını bilmedikçe, neyin yeterli olduğunu asla bilemezsin" *(William Blake)* diyerek Susurluk'un karanlık perdesini yırtmaya cüret edersek; José Marti'nin, "Her gerçek insan, bir diğerinin yüzüne vurulan tokatı kendi yüzünde hissetmelidir" duyarlılığıyla "Hayır" diye haykırırsak; K. Marx'ın, "Proletaryanın ekmekten çok onura ihtiyacı vardır" uyarısını anımsarsak; Susurluk karanlığını aydınlığa tahvil edebiliriz...

Karanlığı aydınlığa tahvil etmenin "olmazsa olmaz"ı, korkuyu yenmekten geçiyor. Eskiçağ insanları, Yunan'da Poseidon, Roma'da Neptün'ün korkularıyla ve egemenlerin zulmüyle yönetilirdi. Ama eskiçağ insanları ne zaman Neptün'den, Poseidon'dan korkmayarak "Yeter gayri!" dedi; işte o zaman, egemenlerin zulmünü yerle bir eden aydınlıklara ulaştı. Tarih buna tanık... Türkiye'de de korkunun egemenliğine, yani Susurluk'a "Hayır" demek gerekiyor. Çünkü "Yılanın başı küçükken ezilir", "Erken öten horozun başı koparılır" sözleri egemen boyunduruğun, itaatkâr-korkak insanı nasıl oluşturduğunun mantığını sergiler. Emre itaatin, korkulara boyun eğmiş tedrisatından geçirilen Türkiye'de korkuya başkaldırmayanların, Susurluk zulmünü aşıp, aydınlıklara ulaşması olası değil. Korkunun egemenliğini aşmadan, Olimpos Dağı'ndaki "tanrıların tanrısı (ya da efendisi)" Zeus'un, Sisyphos'ları olmaktan kurtulamayız. Sisyphos Trajedisini bilirsiniz: Koca kayayı, yuvarlaya yuvarlaya bir yokuşun başına çıkarmaya mahkûm edilen O'nun; kaya yokuşun sonuna gelir gelmez, gerisin geri yuvarlanışının trajedisini bilirsiniz. Susurluk karasını aydınlatmak isteyen onurlu

insanların mücadelesi, dönüp dolaşıp başladığı yere gelen Sisyphos Trajedisini aşmalı artık...

Apoletlerin kanatı altında kurulan ANASOL-D, emeğe saldırının adıyken; nasıl olur da, onlardan Susurluk'u aydınlatmasını isteyebiliriz? Kan grupları aynı olan egemenlerin Susurluk nutuklarına, yani inkâr etmek için söyledikleri sözlere itibar etmeyip bile bile lades demeden; ya da Susurluk'u kaybedilmiş savaş ilan eden umutsuzlukların hafifliklerine sarılmış postmodern papazların vaazlarına prim vermeden; veya akşama kadar hiçliğin edebiyatını yaparak yürek karartmayı, zihin bulandırmayı marifet zanneden düzeniçi uçukluklara aldırmadan; Yunanca da "Endişe, umutsuzluk, acı, kayıp" sözcüklerinin toplamına denk düşen "Kaymos" sözcüğünde somutlanan halet-i ruhiyeden kurtulunması gerekiyor...

O halde, "Susurluk için soru(n) da, çözüm de var!" deyip, sadece ve sadece gerçeğine yaslanmış emeğin-özgürlüğün çözücülerini tarihin sahnesine çıkartmak gerekiyor; Tıpkı Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın dizelerindeki üzere: "Ne saklarsan sakla/ Bulunacak bilinecek bir gün./ Ne dersen de/ Gerçeğin dediği olacak./ Ne susarsan sus/ Haykıracak olan biten./ Ne uyursan uyu/ Güneşe ulaşacak bütün karanlıklar./ Ne düşünürsen düşün/ Devrimdir kapsayan eylemi./ Ne çalarsan çal/ Pis ellerinden alınacak bir gün."

Öyleyse, Beşikçi ve Eşber'in içerde, çetelerin dışarıda olduğu Susurluk ve kirli savaş Türkiye'sinde, mümkünlerin oyununu oynamaktan vazgeçip; muhalefete angaje olan idare-i maslahatçılıkla yetinmeden, "Onlar engerekler ve çıyanlardır/ Onlar aşımıza ekmeğimize göz koyanlardır" cüretiyle, onların karanlığını, her onurlu insan gibi aydınlığa tahvil ederek, Susurluk savaşını kazanma zamanıdır şimdi! Malum ya omlet yapmak için, yumurtayı kırmaktan başka seçenek yoktur!

* * * * *

"Yoktur!"; bir an Çakıcı-Aşık bantlarıyla anımsayın: "Bütün yetkilerimi kullanmazsam başbakanlık haram olsun" diyen Yılmaz; REFAHYOL'u, Susurluk'u sadece "inceleme"yle sınırlandığı için eleştirmişti. Gün oldu, devran döndü. Yılmaz da, Kutlu Savaş'a Susurluk'u "inceletip", eleştirdiği Erbakan'dan farklı davranamadı! Yani Erbakan'ın "Fasa fiso" diyerek yan çizdiğini, Yılmaz da, "devlet sırrı" gerekçesiyle taça attı! Kolay mı; Susurluk'un ardında derin devlet korkusu duruyor!

Savaş'ın raporu ile "Dağ fare doğurdu!", "Yanıtlar doyurucu değil!" tepkisiyle hayal kırıklığına uğrayanlar; ya da Eyüp Aşık'ın icraatıyla şok olanlar; devletin hizmetindeki Yılmaz'dan ne bekliyordunuz? "Kim ki doğal olarak kendi kendisine ait değil ama insan olmasına karşın bir başkasına ait ise, o kimse doğal olarak köledir"[1] diyen Aristo'nun saptamasını bilmez misiniz? T"C" coğrafyasındaki derin devlet köleliğini aşamayanların, "sır" bataklığında kulaç atmaya mahkûm olduğunu anlamadınız mı hâlâ? Resmi yalancıların "sır"larıyla kutsadığı derin devletin fütursuz, cüretkâr aldırmazlığıyla kamuoyuyla dalga geçtiği korkakların, yalakaların Türk(iye) toplumunda, her şey ayan-beyan ortadayken; köleler, doğruyu söyleyip, savunamazlar!

Derin devlet, köleleriyle oyun oynuyor! Gayri nizami oyunda katilleri kullanmak, uyuşturucu satmak, "faili meçhuller"i örgütlemek, can(larımız)a kastetmek, darbe yapmak "devlet sırrı" ilan ediliyor! Neyin, kimin "sırrı" bu? Hem şunları diyen Mesut Yılmaz değil miydi: "Rapor gerçekten büyük bir pislik yığını olduğunu ortaya koymuştur. (...) Özel Harekât'ın yurtdışında operasyon yapma yetkisi yoktur. Ama bu yetki olmadığı halde operasyon yapmışlar. (...) Caydırıcılık olmazsa çeteler cesaretlenip, ilişkilerini yeniden canlandırabilirler. (...) Çatlı birtakım karanlık işler yapmış biri. Asıl sorumluluk onu mah-

1 Aristoteles, Politika, C.1, Bölüm:4

keme aklamadan devlet güvencesine alan insanlardadır. (...) Bu insanları kullandıktan sonra sahip çıkmazsanız saatli bomba olurlar. Aynı durum itirafçılarda da geçerli."[1] "Olağanüstü Hal Bölgesi'nde adam öldürme konusunda karar mercii başçavuş, komiser yardımcısı ve dünkü terörist yarınki potansiyel suçlu olan itirafçılara kadar inmiştir. (...) Devletin tüm kurumları yapılanlardan haberdardır. Başıbozukluk, Susurluk kazasının bardağı taşırması ile etrafa yayılmıştır. Cinayet işleyenler saklanma gereği bile duymamıştır."[2]

Bunları yapmaya, devletten başka kimin gücü yeter? Hem Öcalan'a düzenlenen örtülü harekât konusuna Çiller, "O dönemin mesulü benim. Yaptığımız her şeyi biz yaptık. Gene yapılması gerekirse gene yaparım. Öyle bir dönem şanla şöhretle geçti. Kimse buna gölge düşüremez. Bugün de olsa tekrar ediyorum aynı şeyleri yaparım"[3] diye haykırmıyor mu? Sonra devlette süreklilik esas değil mi; Çiller sürekliliğin taşıyıcısı değil mi? Ayrıca, T"C"nin örtülü korsan harekâtlar portföyünün zenginliği Sağır Sultan'ın bile bilgisi dahilinde değil mi? Konuya bağıntılı olarak Susurluk "incelemesi" neden 1993 ile sınırlandırılıyor? 7 TİP'li kardeşimizin katili Çatlı'nın derin devlette görevlendirildiği tarih 1977 (ya da öncesi!) değil mi? Çatlı'nın örtülü korsan harekâtlarda kullanılması emrini devlet vermedi mi? Giderleri örtülü ödenekten finanse edilmedi mi? "Faili meçhuller"deki itirafçılar devlet tarafından kullanılmıyor mu? Devletin infaz timleri yok mu? T"C"nin eski Emniyet Amiri, Müdürü, Genel Müdürü, İçişleri Bakanı, Adalet Bakanı ve halen de milletvekili unvanlarına sahip Mehmet Ağar, DGM'de verdiği ifadesinde, "Ne yani teröristleri filitle mi temizleyecektik?"[4] demiyor mu?

1 Mesut Yılmaz, Hürriyet, 25 Ocak 1998, s.28
2 Mesut Yılmaz, Radikal, 23 Ocak 1998, s.6-7
3 Tansu Çiller, Hürriyet, 25 Ocak 1998, s.28
4 Mehmet Ağar, Milliyet, 23 Ocak 1998, s.16

T"C", çaplı deformasyonu "sır" dediği dezenformasyonla gölgelemeye kalkışırken; Susurluk suskunluğunu bozmayan Yılmaz da kitleleri oyalayarak afyonluyor! Çeteleşmeyi yaratan sistemin T"C" olduğu da "sır" mı? Neden bu "sır" araştırılmıyor? Susurluk Vaka-ı Hayriyesi'nden mustarip olan devlet kölelerinden, ya da çetelerin vitrindeki maşalarından; "Bir devlet, can düşmanı olan terör örgütünü koruyan başka bir devlete karşı hukuk yoluyla, diplomasi yoluyla sonuç alamazsa misilleme yapar. Bu tür operasyonlar devlet sırrı olur, açıklanamaz"[1] demelerinden başka ne beklenebilir? Ama korsanlık "sır" olabilir mi? Eğer olursa, Susurluk mirası elden ele devredilerek, derin devletin devamlılığına eklenip, korsanlık deneylerinden yeniden faydalanılacak demektir.

Derin devletin kan dökme, uyuşturucu ticareti yapma, karapara aklama, kirli savaşı sürdürme fiiliyatına denk düşen Susurluk; "sırlar"la ve Savaş'ın raporuyla savsaklanırken; gerçeği Kaf Dağı'nın ardına gizleyenler; Ecevit gibi, "Bu tür işlerde ordu yok ama Jandarma'da sorun var. Rapordan bu anlaşılıyor. JİTEM işleri yozlaştırmış. (...) Terörle mücadelede hukuk dışı yollara sapılmış."[2] "Bu tür raporlar tam açıklanmaz"[3] diyerek durumu kurtarmaya çabalarken; gerçeğin bu olmadığı haykırılacak mı? Yılmaz'a bile, "Rezaletin daniskası" dedirten Susurluk'tan, T"C"nin sorumlu olduğu telaffuz edilecek mi? (Gerçeği bir kez hep beraber telaffuz edelim; bakın o zaman her şey nasıl da farklı olacak; ya da tükenişin-bitişin öyküsüne endekslenmiş "devlet sırrı" masalının sonrası çorap söküğü gibi gelecek!)

TBMM Susurluk Komisyonu eski Başkanı Mehmet Elkatmış, "Yılmaz, devlet sırrını açıklamayacağım sözünü söyledi-

1 Mesut Yılmaz, Sabah, 23 Ocak 1998, s.24
2 Bülent Ecevit, Milliyet, 16 Ocak 1998, s.16
3 Bülent Ecevit, Hürriyet, 24 Ocak 1998, s.32

ğinden itibaren bu raporun hiçbir işe yaramayacağını, hiçbir şeyi çözmeyeceğini söylemiş oldu. Çünkü Susurluk olayı zaten devlet. Hepsi devlet sırrı. O zaman ne açıklayacaksın?"[1] diye sorarken; kölelik zincirlerini kırarak gerçeği telaffuz etmek için yanmak göze alınmazsa, Susurluk karanlıkları asla aydınlanmaz. Yumurta kırılmadan, omlet yapılamaz; bu açık değil mi? Gerçeklerden söz edilirken kimileri rahatsız olacak. Varsın olsun; yani Savaş'ın raporundan TSK ve MİT rahatsız olduğunu ve konuya ilişkin "hassasiyetler"ini dile getirirken; 1988-1992 arasında MİT Müsteşarlığı yapan Orgeneral Teoman Koman da, "Ben ısrarla diyorum ki JİTEM yoktur. (...) Resmi kurum olarak böyle bir ünite kurulmamıştır"[2] yalanıyla gözdağı versin; kuştan korkan darı ekmez!

Hayır, bir bardak soğuk ayran içirilerek susturulmak istenen Susurluk mağdurları olarak, susmayacağız, Derin devletin, sanığı olduğu Susurluk davasının da yargıcı olmasına göz yummayacağız! Çünkü çete, derin devlet rejiminin kaçınamadığı ve "YDD" rejiminin siyasal-ekonomik bakışının sonucudur. Yani "yetim hakkı yemeyiz!" teranelerine sarılan bu rejim, sadece yetimlerin değil; tüm ülkenin hakkını yiyip-tüketmekteyken; yaşadıklarımızın öncesinde, esnasında, sonrasında da derin devlete yargısız infaz yetkisi veriyor. O halde, ceberrut "sırlar"a karşın başkaldırmanın ve suçluları yargılayan doğrudan demokrasiyi konuşmanın zamanıdır şimdi! Çünkü yönetemeyen-çürümüş rejimi ayakta tutan derin devlet; "Askerler(le) yeni proje dayatıyor" diyen Tansu Çiller ekliyor: "Samanlık yanacaksa fareler de yanar."[3] Samanlığın sarışın fareleri de gemiyi terk ediyorsa; su alan geminin batması uzak değildir!

1 Mehmet Elkatmış, Ülkede Gündem, 15 Ocak 1998, s.4
2 Teoman Koman, Hürriyet, 24 Ocak 1998, s. 33
3 Tansu Çiller, Ülkede Gündem, 22 Ocak 1998, s.5

MGK gemisi su alırken; karanlık ilişkiler ağının malum ve meşum dehşetiyle pusatlanarak yabancılaştığı toplumu paralize eden derin devlet her şey yapabilir; ama ne kafamıza ne de vicdanımıza "top secret" damgası vurmaz. O halde derin devletin, ülkemizi kirleten ve icraatını da "sır" perdesi ardına gizleyen siyasal tecavüzüne karşı, tıpkı 13 Ocak 1898'de "İtham Ediyorum" diyen Zola'nın sorumluluğuyla sessiz kalmamak ve umutlu olmak gerek. Malum ya "Bir düzlük boyunca yürüyor olsaydın, tüm ilerleme isteğine karşın hâlâ geriye doğru gitseydin, o zaman bu umutsuz bir durum olurdu; ama sen aşağıdan bakıldığında kendin kadar dik bir yokuşu tırmandığına göre, senin atacağın geri adım yalnızca bulunduğun yerin doğasından ileri gelebilir, ve o zaman umutsuzluğa kapılmana gerek yoktur."[1]

Yeter ki "devlet sırrı" denerek; üstü örtülmek istenen kapitalist devlet gerçeği sergilenerek üzerine yürünsün!

* * * * *

"Ceberrut Sırlar"la bezenen son "Türk Devleti" tarihi, "devlet sırrı"nın kanlı karadeliklerine eşitlenmişken; derin devletin, özbeöz T"C"nin kendisi olması; Mesut Yılmaz'ın da, "Susurluk meselesinde devleti yıpratmayız"[2] deyip "sırların kerametine" sığınmasına yol açtı. Hem de, "Devlet sırlarının" arkasına sığınılmaması gerektiğine[3] işaret ederek; "Susurluk'la yola çıkıyorsunuz karşınıza farklı olaylar çıkıyor. Yeşil olayı ayrı ama son derece ürkütücü boyutlarda. MİT, JİTEM, Emniyet hepsi kullanılmış. (...) Yeşil, Çiller'in başbakanlığı döneminde Suriye'ye gönderilmiş. O dönemin Emniyet Genel Müdürü Mehmet Ağar. PKK'yi yok etmek için MİT'ten atılanlarla bir örgütlenme oluşturulmuş"[4] demiş olmasına karşın!

1 F. Kafka, Aforizmalar, s.18, Sis Yayıncılık-1997
2 Mesut Yılmaz, Emek, 16 Ocak 1998, s.4
3 Mesut Yılmaz, Yeniyüzyıl, 15 Ocak 1998, s.5
4 Mesut Yılmaz, Radikal, 18 Ocak 1998, s.5

Sakın ola, "Bu ne yaman çelişki?" demeyin; Yılmaz, bu tarihin bir figüranı, sıradan ayrıntısıdır. Aslolan; "Derin devlet, devletin arkasında, devleti etkileyen ve yöneten güçler anlamında kullanılıyor. (...) Derin devlet varsa Türkiye'de, bir şeyler yaptıysa, bu yine devletin içindekilerle beraber olmuş demektir"[1] diyen Hayri Kozakçıoğlu ile; "Devlet içinde birbiriyle ilişkili ya da ilişkisiz ve pek çok farklı alanlara yayılan muhtelif organizasyonlar söz konusu. Kişiler farklı ama devletin içine yayılmış olan organizasyonun kalıbı aynı"[2] diyen Sedat Ergin'in tariflediği somut; yani her türlü karanlık işin altından çıkan ve "devlet sırrı"na sığınan "kutsal devlet" gerçeğidir!

Gerçekleri örtbas etme koalisyonu, CHP İçel Milletvekili Fikri Sağlar'ın, "Şimdi Susurluk'u devlet sırrı kavramı ardına gizlerseniz, o zaman biz büyük bir kuşkuyla bugünkü yöneticilerin de, bu raporu düzenleyenlerin de bu işe bulaşık olduğunu düşünürüz";[3] ya da DTP lideri Hüsamettin Cindoruk'un, "Rapor devlet sırrı değil, devlet kusurudur"[4] uyarılarını kaale almazken; Susurluk'un bilgisi, neyi ne kadar bilmemiz gerektiğine karar verenlerin, yani devletin himmetindedir! Yani Susurluk başlığında tartışılan şey devletken; ANAP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Keçeciler'in, "Susurluk'u aydınlatmaya faydası olmayan devlet sırrı niteliğindeki bazı bilgiler varsa, onlar açıklanmayacak"[5] dediği koşullarda soru(n), devletin derin katlarındaki devletlular nezdinde "sır" kılıfıyla kapanıp, kayıtlardan silinmiş ve ortalığı "Ne kadar açıklansın?" yaygaraları sarmıştır. Örneğin, "Devlet sırrı olarak kabul edilen şeyler hangi noktaya kadar açıklanabilir?"[6] sorusuyla Ertuğrul

1 Hayri Kozakçıoğlu, Gazetepazar, 18 Ocak 1998, s.6
2 Sedat Ergin, Hürriyet, 18 Ocak 1998, s.22
3 Fikri Sağlar, Milliyet, 15 Ocak 1998, s.21
4 Hüsamettin Cindoruk, Radikal, 16 Ocak 1998, s.8
5 Mehmet Keçeciler, Cumhuriyet, 13 Ocak 1998, s.17
6 Ertuğrul Özkök, Hürriyet, 14 Ocak 1998, s.31

Özkök'ün, verdiği "müjde" şudur: "Susurluk raporu tek nüsha olarak hazırlandı. (...) Disketteki bilgiler zabıtla silindi. (...) Yani bunu çoğaltma işi, bizzat Başbakan'a bırakıldı. (...) Şimdi Başbakan'ın her şeyden önce bu raporla ilgili politikasını belirlemesi gerekiyor. Raporun hangi bölümleri açıklanacak?"[1]

Gerçeğin, "devlet sırrı" kapsamına alınıp, üzerine ölü toprağı örtülmesine kim, hangi yetkiyle karar veriyor? Ya da halkın bilgilenme hakkı ne oldu? Vatandaşın vergileriyle yaşayıp, "anayasal-demokratik" olduğu iddiasındaki devletin, hiçbir hukuksal mekanizma tarafından denetlenmeyen ve halktan gizlediği "sırrı" olabilir mi? Olursa, bu otoriterliğin, halkın bilgilenme ve denetim hakkının üstüne oturduğunu sergilemez mi? Veya egemenlerin "gizli damgası"nın, toplumun denetiminden kaçma aracı olduğunu kanıtlamaz mı? Hem gizlilik perdesi ardına sığınan "kutsal devlet"in, uyuşturucu kaçakçılarına yeşil pasaport vermesinin bir kerameti olabilir mi? ÖDP Genel Başkan Yardımcısı Saruhan Oluç'un deyişiyle, "Cinayetlerin, eroin ticaretinin ve yolsuzluğun sırrı olmaz."[2]

"Devlet sırrı" dedikleri; yıllardır emekçilere, aydınlara, Kürtlere yaşatılan acı ve zulüm değil midir? Bunların neresi "sır"; yaşadığımız "sır" olabilir mi? Çatlı'ları, uyuşturucu ticaretleri, "1000 operasyon"ları, JİTEM itirafçıları, gizli kapaklı eylemleri, darbe girişimleri, karapara trafikleri ve kumarhaneleri, MİT tetikçileri, yeşil pasaportları, örtülü ödenekten finanse edilen kirli işleri orta yerde dururken; bin bir kılığa sokulan karmaşık yapının merkezinde duran çeteleşmiş derin devletin neresi "sır" olabilir? Belgelere, bilgilere yani gerçeğe, "top secret" damgası vurmak; suçluların harcı değil midir? Burjuvazinin kendi hukukuna dahi aykırı olan eylemler, "devlet sırrı" sa-

1 Ertuğrul Özkök, Hürriyet, 15 Ocak 1998, s.27
2 Saruhan Oluç, Ülkede Gündem, 15 Ocak 1998, s.4

yılabilir mi? Eğer sayılırsa; burjuva devletin yasallığı, yalandan başka ne olabilir?

Gizli kapaklı işlerin sorumlusu kim? Mesela, 27 Mart 1994 yerel seçimleri öncesinde Çiller'in, "PKK lideri Abdullah Öcalan'ın kellesini getirin" deyip, İsrail istihbarat birimlerinden, örtülü ödenekten verilen para karşılığı yardım istemesi; paramiliter grupların faili meçhul cinayetleri; kirli savaşı tırmandıran "özel savaş"; "Özgür Ülke"nin bombalanması, "devlet sırrı" mıdır? Yurttaşların "bilme hakkı"nın gasp edildiği koşullarda; gerçeğin ortaya çıkmasını, bu eylemlerin faillerinden başka kim istemez ki? Yanıtların önüne neden hep "devlet sırrı" engeli dikiliyor?

Türkiye'yi; gizli saklı işlerden yani karanlıktan yarar umanların yönettiği "sır" değil. Karanlığı yarasaların sevdiğini anımsatarak ekleyeyim: "Devlet sırrı" dendi mi, karanlık şeylerden söz edilen Türkiye'de; artık sorulardan çok yanıt gerek. Çünkü "Devlet sırrı kavramı suç örtüsü olarak kabul edilemez. Suç işlendiğinde, sır kavramı koruyucu olarak kullanılamaz. Bu suçları işleyenler, devlet-millet-bayrak-devlet sırrı gibi kavramları, işledikleri suçları meşrulaştırmak için kullanmaktadırlar"[1] diyen ÇHD Genel Başkanı Aydın Erdoğan'ın uyarısı dikkate değerdir.

Kaldı ki, ortada suçluların kolektif onayı vardır! Suçlarını, "devlet sırrı" perdesi ardına saklamak isteyenlerin telaşı, kimin sorumlu olduğunu sergilemiyor mu? Yılmaz'ın, "devlet sırrı" sığınağına ilticasının anlamı açık değil mi? Onu başbakan yapan güçler, Susurluk'un susturulmasından yana olanlar değil mi? İşte tüm bunlardan Susurluk dosyası tabancanın altındadır. "Tabancanın altındaki mavi dosya" hikâyesini Ertuğrul Özkök'ten dinleyelim: "Mesut Bey'in çantasında ilk defa silah ta-

1 Aydın Erdoğan, Cumhuriyet, 16 Ocak 1998, s.11

şıdığını görüyorum. Demek ki Susurluk olayı bazı şeyleri değiştirmiş. (...) Çantada, tabancanın altındaki kâğıtları kaldırıyor. Ve onların altında mavi renkli iki dosya çıkıyor. Birinin üzerinde 'Susurluk raporu' yazıyor. Ötekinin üzerinde ise, 'Susurluk raporu ekleri' ibaresi var. (...) Tekrar çantaya yerleştiriyor. Glock marka silahını dosyaların üzerine koyuyor."[1]

Susurluk dosyasının sayfalarını, ancak üzerindeki silahı kaldırarak okuyabilirsiniz. Bunun başka yolu yok. Yeniden piyasaya sürülen "devlet sırrı" kavramı, çeteleşmenin kod adı ya da yargılanması gereken devletlu zevatın zırhıdır. İnce elekten geçirilmiş derin devlet vahşetinin incir yaprağından başka bir şey olmayan "devlet sırrı"; "kutsallık" ardına gizlenmiş bir yalandır; denetlenmeyen "devlet sırrı" olamaz; çünkü denetlenemeyen tümüyle illegal, keyfi ve suçludur. Özetle onların denetlenmeyen "devlet sırrı", derin devletlerin Ergenekon'udur.

O halde, her şeyin derin devletin Ergenekon'undan beslenen "devlet sırrı" olduğunu unutmadan; bu kirli ilişkiler ağının beslediği politik atmosferin Türkiye ve Ortadoğu'da savaş tamtamları çalındığı koşullarda; barışı beslemek; kirli savaşa karşı savaşmak gerekiyor![2]

* * * * *

Barış babında, uslu bir maymun gibi "ikinci bir emre kadar!" çıtını çıkarmayan İkitelli medyasında; "bölücülük" yaygaralarından geçilmezken sormak gerek: "Bölücü kim?" Kürt işçilerin Ordu il sınırlarına sokmaması konusunda; Fikri Sağlar'ın, "Bu uygulama ırkçılıktır";[3] ya da CHP Genel Sekreter Yardımcısı Eşref Erdem'in, "Hitler bile bu kadar değildir"[4] de-

1 Ertuğrul Özkök, Hürriyet, 18 Ocak 1998, s.23
2 "Savaş var. Zenginle fakir arasında./ Erkekle kadın arasında. Savaş var./ Solla sağ arasında. Siyahla beyaz arasında./ Tekle çift arasında. Savaş var./ Savaş var diyenlerle, yok diyenler arasında." (Leonard Cohen)
3 Fikri Sağlar, Ülkede Gündem, 20 Ağustos 1998, s.4
4 Eşref Erdem, Milliyet, 18 Ağustos 1998, s.12

diği Ordu Valisi Kemal Yazıcıoğlu'nun davranışları mı, barış isteyenler mi?

Barış, adalet, kardeşlik, eşitlikten korkanların; Sungur Savran'ın "Barışa Giden Yol" yazısını[1] sansürledikleri Türkiye'de; barışı, adaleti, kardeşliği, eşitliği savunmak yürek ister! Örneğin, 14 yıl yatmışlığı ardından "Barış dedi!" diye Çankırı'ya kapatılarak, "Daha 22.5 yıl yatacaksın!" denilen Eşber abimiz, İsmail ve Halûk hocalarımız, Feridun Yazar, Ragıp Duran ve öteki kardeşlerimiz... Ancak nafile! Homeros'un diliyle konuşan, Zerdüşt'ün ateşiye yanan, Nuh'a beşikler veren Anadolu'nun has evlatları; "İnadına adil barış hem bugün, hem de yarın!" diyorlar; hem de ölülerle kirli-şoven siyaset yapan paranoyaklığa rağmen...

İkilem nettir! 27 Mayıs 1995'ten beri ısrarla gerçeği haykıran Cumartesi Analarının, "Siz şanslıydınız, kaybolmadınız; ya vicdanlarınız?"[2] sorusuyla yüzleşen Türk(iye) toplumu; eğer, savaşçı devlet ile hesaplaşmaz ise, felaket kaçınılmaz: "Devlet ne yaparsa iyi yapar, biz de ona uyarız!" denerek savaşçı devlet politikaları "alternatifsiz doğrular" olarak kabullenildiği oranda kirli savaşın ateşiyle kavrulmak kaçınılmazdır! "Barışın anahtarı Kürt sorunu" diyen Ufuk Uras'ın ifade ettiği ikilem yakıcıdır: "İki vakayla karşı karşıyayız. Bu ülkenin insanlarının bir bölümü dağlarda. Ya dağlardaki insanların tümünü öldüreceksiniz, ya da dağdakiler yere inecekler!"[3]

Birincisi mümkün değil; ikincisi ise bir şans! Kaldı ki kirli savaş, "İnsanım!" diyenlerin savaşı falan da değil! Bu noktada Abdullah Öcalan'ın, "Bir siyasi çözüme imkân verme anlayışınız varsa, (...) halkı bu ağır savaş faturasından kurtarmak, ihlallerden kurtarmak için bizden ne isteniyorsa yerine getirmeye

1 Sungur Savran, Ülkede Gündem, 6 Eylül 1998, s.4
2 Can Dündar, Yeniyüzyıl, 5 Eylül 1998, s.2
3 Ufuk Uras, Ülkede Gündem, 7 Eylül 1998, s.2

hazırız. (...) En ağır suçları işleyenler, ortadadır. (...) Cumhuriyet 75 yıldır kendi halkına demokrasiyi tattırmamıştır. Bir oligarşik çerçeve dışında kimse demokrasiyi tatmamıştır"[1] diyen açıklamaları; insana Paul Eluard'ın dizelerini anımsatıyor: "İnsanlarda tek sıcak kanun/ Suyu ışık yapmaları/ Düşü gerçek yapmaları/ Düşmanı kardeş yapmalarıdır." O halde barış umutlarının bir kez daha söndürülmemesi için barışa şans tanınmalıdır!

"Cesaret Ana ve Çocukları"nın bir bölümünde B. Brecht'in kahramanlarının, "Tüccar işidir savaş/ Yalnız peynir yerine/ Kurşun alınıp satılır!" gerçeğini haykırdıkları dünyada; Türkiye ve Irak'taki Kürt, Kosova'daki Arnavut, İsrail'deki Filistinli, Meksika'daki Maya, Burundi ve Ruanda'daki Tutsi ile Hutu, Sri Lanka'daki Tamilli, İngiltere'deki IRA'lı, Fransa'daki Bask ve Korsika'lı, İspanya'daki ETA'lı öteki olmamak ya da "Kurşun alınıp satılmaması" için barışa muhtacız!

Ama bu kolay değil; çünkü onlar umudun düşmanı! Ve Naziler'in Polonya'ya saldırdığı 1 Eylül 1939'dan bugüne dek barış, sadece ezilenlerin umudu ve özlemi olagelmiştir! Kolay mı? "Uluslararası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü"nün "1996-1997 Askeri Denge Raporu"nun verilerine göre, 1992'den beri gerçekleştirdiği 15 milyar dolarlık silah satışıyla ABD, dünya ticaretinin yüzde 55'ini kontrolünde tutuyor! Veya 8 yıllık petrol geliri 80 milyar dolar olan Irak, İran savaşında 190 milyar dolar harcadı... Yine Irak'ın Körfez Savaşı'ndaki kaybı 232 milyar dolar idi... Aynı savaş yüzünden tüm Arap ülkelerinin kaybı 676 milyar dolar tutarındaydı... Yemen Savaşı 13 milyar ve Lübnan'da 6 yılda 65 bin ölünün yanında 25 milyar dolar kayıp... Bunların adisyonu 904 milyar dolar, silah tekellerinin kâr hanesine kaydedilmektedir!

1 Abdullah Öcalan, Ülkede Gündem, 29 Ağustos 1998, s.2

Kirli savaş yoksulların değil; ücretli kölelik sistemini savunanların, toplumsal adalete karşı çıkanların, eşitlikçi-özgürlük düşünden korkanların, barış düşüncesinden nefret edenlerin kâr, talan ve sefahat kapısıdır! "Mega Pasha"dan öğrendim: "Bursa Bağımsız Milletvekili Cavit Çağlar'ın oğlu Mustafa'nın, güzel yaşama ve lüks yaşama düşkünlüğünü, bu âlemde bilmeyen yoktur. Altında jet uçağı, helikopteri ve muhteşem bir de yatı olan Küçük Çağlar'ın son oyuncağı, 16 milyon dolar, yaklaşık 5 trilyon liralık muhteşem bir motoryat. Çağlar'ın geçtiğimiz ay satın aldığı 5 katlı, 55 metre uzunluğundaki bu yatta, 6 büyük, 1 süit ve 1 vip süit ile personel yatak odaları bulunuyor. (...) Teknede ayrıca, iki jet-ski, bir sürat motoru, bir de Zodiak bulunuyor. Küçük Çağlar, bu yüzden sarayıyla şu günlerde, güney sahillerinde güzel kadınlarla gününü gün edip, hayatın tadını çıkarıyor."[1]

Öte yanda, köylerin yakılmasıyla durmadan göç alan Diyarbakır'da 250 bin kişi açlık sınırında yaşıyor![2] TMMOB'un araştırmalarına göre, "1990 sonrasında zorunlu göç sürecinde Diyarbakır'a gelen hanelerin yüzde 73.71'i bölgedeki olaylar ve köyünün yakılması sonucunda göç etmek zorunda kalmıştır... 1996 yılında Diyarbakır kent nüfusu içinde yer alan aktif nüfusun (12-65 yaş) yüzde 70.94'ü işsizdir... Diyarbakır nüfusunun en alt gelir düzeyindeki ilk yüzde 40'lık bölümünün toplam geliri, Türkiye'nin ilk yüzde 20'lik diliminin altında gelire sahip"![3] Kürt illerinde süren kirli savaşın yarattığı göçten ötürü, 14-16 yaş grubundaki çocukların çalışma oranı yüzde 35'lere ulaştı![4] GAP kapsamındaki 174 belediyenin yüzde 93.7'sinde kanalizasyon, yüzde 51'inde ise içme suyu şebekesi yok![5]

1 Mega Pasha, No:3, 6 Eylül 1998, s.9
2 Ülkede Gündem, 30 Haziran 1998, s.12
3 TMMOB, Zorunlu Göçten Kaynaklanan Toplumsal Sorunların Diyarbakır Kenti Ölçeğinde Araştırılması
4 Ülkede Gündem, 24 Ağustos 1998, s.6
5 Ülkede Gündem, 18 Ağustos 1998, s.12

Bu koşullarda Amedlinin kulübelere barış talebine karşı; "bölücülük" demagojilerine sarılan Küçük Çağlar'lar "Hayır" diyorlar! Şırnak'ta klasik müzik konseri düzenleyenler,[1] Şırnaklının asıl ihtiyacının barış olduğuna aldırmıyorlar! Şark'a sormadan "Şark'ı Söyleyenler"den (Cumartesi Anaları için bestesiyle "reyting"i yükselen!) Sezen Aksu ve benzerleri; barış (ve Cumartesi Anaları!) için "Şimdi değilse, ne zaman?" sorusunu "es" geçiyorlar!

O halde, barışa, ekmek-su-hava kadar ihtiyacı olan Anadolu yoksulları; söz sırası sizde! Amedli, Filistinli, Keşmirli, Chiapas'lı, Tamilli, Belfastlı, Basklı, Korsikalı yani bütün ülkelerin işçileri ve ezilen halkları "Barışa Giden Yol"da müjdeli haberinizi bekliyorlar; onları daha fazla bekletmeyin...

* * * * *

"Bekletmeyelim"; çünkü Ortadoğu satrancının piyonu T"C"; bu satırların kaleme alındığı günlerde Suriye sınırına asker yığıyor! Süleyman Demirel, "Suriye'ye karşı mukabelede bulunma hakkımızı saklı tuttuğumuzu, sabrımızın taşmak üzere olduğunu bir kere daha tüm dünyaya ilan ediyorum!"[2] diye haykırırken tansiyon yükse(lti)liyor! Bu da T"C"nin siyasal-diplomatik alandaki kilitlenmişliğini iç siyaseti militarize edip; dış yönelik saldırgan eğilimleri körüklemesinden kaynaklanıyor.

İsrail'in Suriye uzmanlarından Dr. Eyal Zisser'ın, "Ortadoğu'da amaç savaştan uzaklaşmak"[3] dediği koşullarda; "Suriye dost olur mu?" sorusunu soran Mehmet Ali Kışlalı'nın, bu soruyu "Ne yapılacaksa yapılmalı (...) Suriye'nin pasifize edilmesi yolunda gelişmeler sağlanmalıdır"[4] diye yanıtladığı; Ergun

1 Radikal, 13 Haziran 1998, s.5
2 Süleyman Demirel, Hürriyet, 2 Ekim 1998, s.25
3 Eyal Zisser, Cumhuriyet, 20 Eylül 1998, s.6
4 Mehmet Ali Kışlalı, Radikal, 11 Eylül 1998, s.11

Balcı'nın, "Şam'a tutumunun kendisine pahalıya mal olabileceği çok ciddi biçimde anlatılmadığı sürece, Suriye'nin verdiği zarar sona ermeyecektir."[1] "Suriye komşularımız arasında bize en fazla zarar veren ülkedir"[2] hedefini gösterdiği gidişatta Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş Suriye'yi kastederek, "Apo denen eşkıyayı destekleyerek Türkiye'yi terör belasına bulaştırdılar. Artık sabrımız kalmadı"[3] diye haykırıyor!

"Ne oluyor" mu? Prof. Hasan Köni'nin deyişiyle, "Dış politikada iç politikanın gölgesi"[4] ise gayet basit: "İç" ve "dış" düşmanlara, ötekilere cihat çağrılarıyla ayakta duran T"C"; oldum olası,"güvenlik paranoyası"yla maluldür. Saldırgan "savunma edebiyatı"na temellendirilen paranoyak diplomasinin temel "misyonu"; "Türk'ün onurunu, dört yanını kuşatan cümle âleme karşı nasıl da koruduğu" yaygaralarına sarılmış şovenizmidir! Yani Attilâ İlhan'ın, "Yağma mı var? (...) Ön Asya'daki dev uyanıyor"[5] diye nitelediği T"C"ye göre; "misak-ı milli" sınırları dört yandan düşmanlarca kuşatılmış ve içeride de "hainler"in ihanetiyle uğraşmaktadır!

ABD'ye endeksli T"C" için uğraşı alanı, "Pax-Americana"nın koordinatlarında, Kafkasya'dan Ortadoğu'ya uzanan coğrafyadaki "Pax-Americana" ittifaklarıdır. Bu babda "Türkiye ve İsrail ABD'nin katkılarıyla bölgede önemli bir güç ittifakı oluşturdu"[6] diyen İsrail Büyükelçisi Uri Bar-Ner eklemişti: "Ortadoğu yol ayrımında."[7]

---

1 Ergun Balcı, Cumhuriyet, 8 Eylül 1998, s.9
2 Ergun Balcı, Cumhuriyet, 11 Ocak 1998, s.9
3 Atilla Ateş, Radikal, 17 Eylül 1998, s.7
4 Hasan Köni, Cumhuriyet, 7 Haziran 1998, s.2
5 Attilâ İlhan, Cumhuriyet, 12 Haziran 1998, s.15
6 Uri Bar-Ner, Cumhuriyet, 29 Haziran 1998, s.4
7 Uri Bar-Ner, Cumhuriyet, 7 Temmuz 1998, s.4

"Yol ayrımı"ndaki T"C"nin birden fazla askeri ataşe bulundurduğu ülke üçtü: ABD, Almanya ve Fransa! Artık dört oldu; çünkü bunlara İsrail de katıldı. "Bu gelişim neyi simgeliyor" mu? Türkiye-İsrail askeri işbirliğinin eriştiği derinliği! Temeli Şubat 1996'da, "Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması"yla atılan ilişkiler, derinleşirken, genişliyor da. Çıkış noktası askeri nitelik taşıyan yakınlaşmaya, iktisadi ve siyasi boyutlar da eklendi. Şu ana dek iki ülke arasında 13 anlaşma imzalanmış durumda; ayrıca, bir o kadar da proje söz konusu.

Rotası "Pax-Americana" yörüngesinde dönen Türkiye-İsrail "eksen"i bire bir olmasa da "yeterince" örtüşen ortak çıkarlar temelinde yükseliyor. Duruşlarıyla muhtemel ve mevcut tehditler kategorisinde addettikleri Suriye, İran ve Irak'a karşı konumlanan bu ittifakın, "Türkiye ve İsrail arasında var olan Ortadoğu'daki stratejik işbirliğine Ürdün boyutu da eklendi"ğini;[1] "Mısır'la stratejik diyalog" arandığını;[2] "Türk-İsrail yakınlaşmasının Tel Aviv'de Suriye'den çekinen askerler ile sivilleri böldüğünü ve İsrail'de ittifakın sorgulandığını"[3] Mayıs-1998'de Lale Sarıibrahimoğlu'nun haberlerinden öğreniyoruz!

Deniz Zeyrek'in haberi de şöyle: "Türkiye çemberin merkezi: Ürdün ve ABD ile tatbikat yapacak olan Türkiye, İsrail'le teröre karşı işbirliğine hazırlanıyor."[4] "Türkiye, İsrail ve Ürdün arasında, ekonomik ve askeri alandaki ikili anlaşmalarla kapsamlı bir işbirliği şeması oluşturuldu. İsrail, Ceyhan'a getirilecek Türkmen doğalgazının yarısını alacak. (...) Suriye'nin tepkisi, kendisini Türkiye ile İsrail ve Ürdün arasında kurulan as-

1 Lale Sarıibrahimoğlu, Cumhuriyet, 4 Mayıs 1998, s.9
2 Lale Sarıibrahimoğlu, Cumhuriyet, 16 Mayıs 1998, s.3
3 Lale Sarıibrahimoğlu, Cumhuriyet, 28 Mayıs 1998, s.9
4 Deniz Zeyrek, Radikal, 8 Eylül 1998, s.10

keri-ekonomik-diplomatik ilişki karşısında 'hamburger köftesi' gibi hissetmesinden kaynaklanıyor."[1]

"Tüm bunlar niye" mi? Öncelikle T"C", insan haklarını, Kürt sorununu, Kıbrıs'ı mesele haline getirmeyecek bir silah deposu; İsrail de silahlarını satabilecek bir pazar arıyor. Örneğin, 54 adet Türk F-4E'si elektronik harp teçhizatıyla modernize ediliyor. Sırada F-5'ler var. Türkiye İsrail'e 100 adet havadan karaya Popeye 1 füzesi sipariş etti. Popeye 2'lerin ortak üretimi söz konusu. Merkava tipi tank siparişi ve T"C"nin M-60 tanklarının revizyonu da gündemde. T"C", ABD-İsrail ortak üretimi olarak 1999'da piyasaya çıkacak Arrow füzesavarlarının da peşinde. İsrail, Türkiye'ye erken uyarı ve yakıt ikmal uçakları da pazarlamaya çalışıyor. Radar, helikopter, firkateyn alışverişiyle ilgili görüşmeler sürüyor..

Öte yandan İsrail'e geniş hava sahası gerek, T"C"ye de modern savaş teknolojisi... Örneğin, İsrail uçakları Konya Ovası üzerinde tur atıyor, Türk pilotları İsrail'de elektronik harp teknikleri öğreniyor. Askeri istihbarat paylaşımına dair görüşmeler de rutinleşti... Bundan başka serbest ticaret anlaşması sayesinde T"C", İsrail üzerinden ABD ve Kanada'ya açılmayı planlıyor; İsrail ise Türkiye üzerinden Kafkasya ve Orta Asya'ya... Ayrıca T"C"nin ABD ve AB nezdinde Yahudi lobisine ihtiyacı var... Özetle, T"C" ile İsrail arasındaki ilişki "devlet politikası"na dönüşmüş durumda! Yani "Pax-Americana"nın "reel politik" prizmasından bakıldığında bu yakınlaşmanın yadırganacak tarafı yok! Çünkü, T"C" ile İsrail, aradıkları "Pax-Americana" patentli "güvence"yi (ve kozu), birbirlerinde bulmuş durumdalar..

Bundan ötürü Ortadoğu'da "kamplaşma" kaçınılmaz olurken; bölgenin tansiyonunu yükselterek istikrarsızlığı derinleştirip-yaygınlaştıracağı da "sır" değil! Çünkü Cengiz Çandar'ın deyişiyle, "Türkiye, İsrail, Ürdün ve anti-Saddam Iraklılardan

1 Deniz Zeyrek, Radikal, 10 Eylül 1998, s.11

oluşan '4'lü eksen'in oluşması egzersizinin hafif hafif başladığını ortaya koyuyor"![1] Bunun artısı, Eylül-1998'de Washington'da Mesut Barzani (KDP) ile Celal Talabani'nin (YNK) ABD destekli anlaşması; bir yanıyla da Ankara sürecinin önünün kesilmesiydi ve bu anlaşma konusunda Abdullah Öcalan KDP ve YNK'yı uyardı.[2] Çünkü söz konusu anlaşma, Türk(iye) basınına, "PKK'ya karşı ittifak"[3] biçiminde yansırken; M. Can Yüce de, "Sonunda ABD kendi 'barış'ını Güneyli güçlere dikte ettirdi,"[4] diyordu.

Toparlarsak: "Libération"un, "Tehlikeli ittifaka barış örtüsü"[5] dediği, Türkiye-İsrail ilişkilerini "tam gerçekleşmemiş bir evlilik" olarak niteleyen "The Economist" Dergisi; derinleşen T"C"-İsrail ittifakının topladığı tepkiye dikkat çekip;[6] BAAS Partisi yayın organı "Teşrin"de, "Türkiye'nin Arap toprakları üzerinde yayılmacı emelleri sürüyor. (...) Kuzey Irak'ta olup bitenler İsrail-Türkiye ittifakının bir sonucudur"[7] denilirken; "Felaketi önleme zamanı" uyarısıyla Mihri Belli ekliyor: "Türkiye-İsrail ilişkileri Ortadoğu'yu tehdit ediyor."[8]

"Bunların gerisindeki gerçek ne" mi? O da basit: Dünya egemenliğinin Aşil Topuğu'nu oluşturan Avrasya'nın kalbi Kafkasya'dan Ortadoğu'ya uzanan dünya enerji kaynaklarıdır. Bu konuda "umursamaz emperyalist" lakabıyla ünlü Zbigniew Brzezinski, "Avrasya, yani Avrupa-Rusya-Asya eksenindeki muazzam alan, dünyanın merkezi. Bu bölgeyi kontrol eden, gezegeni kontrol eder. Zaten Avrasya oldum olası dünya egemenliği mücadelesinin satranç tahtası olmuştur"[9] derken; Graham

1 Cengiz Çandar, Sabah, 20 Ağustos 1998, s.19
2 Ülkede Gündem, 20 Eylül 1998, s.11
3 Radikal, 19 Eylül 1998, s.10
4 M. Can Yüce, Ülkede Gündem, 24 Eylül 1998, s.2
5 Ülkede Gündem, 10 Eylül 1998, s.11
6 The Economist, 19-25 Eylül 1998
7 Cumhuriyet, 23 Eylül 1998, s.9
8 Mihri Belli, Ülkede Gündem, 29 Temmuz 1998, s.2
9 Zbigniew Brzezinski, Milliyet, 13 Ocak 1998, s.18

Fuller de ekliyor: "ABD bazen iyi, bazen de kötü polis rolü oynuyor."[1]

ABD'nin "polis rolünü oynadığı" coğrafya konusunda "Foreign News" Dergisi, Hazar'ın öteki yüzünden söz ederken, "Petrol, Hazar'a kıyısı olan ülkelere refah değil, istikrarsızlık getirebilir"[2] uyarısında bulunuyor; "Herkese bir lokma düşecek" diyen Ceyda Karan da ekliyor: "Türkiye Hazar petrollerinde oyunu hep kaybetti."[3]

Samuel Huntington'un, "Türkiye artık hangi ayağı üzerinde dans edeceğini bilemez halde; Batı ve Avrupa'nın bir parçası mı, yoksa Orta Asya'ya kadar genişleyebilecek yeni bir medeniyetin kalbi olan bir Ortadoğu ülkesi mi?"[4] sorusunun muhatabı T"C", Ortadoğu'da alt-emperyalist tezgâhtar olarak kazanmak istiyorsa da; "Ortadoğu'da Türkiye'nin oynayacağı bir rol yok" diyen İsrailli gazeteci Rafik Halabi ekliyor: "İsrail için bütün mesele istikrar meselesidir."[5]

* * * * *

Ana hatlarıyla dile getirmeye çalıştığım tablodan çıkan sonuç; artık her şeyin daha yakın olduğu...

Tabloyu değiştirmek; postmodern müdahalenin yarattığı başkaldırı imkânlarını değerlendirecek isyancıların sorunu, sorumluluğu...

Yaşam, eşitlikçi-özgürlük ütopyasının isyancılarını, sömürü[6] ve ayrımcılığın her türüne karşı tarihin sahnesine çağırırken soruyor: "Kazanmaya cüret edebilecek misiniz?"

2 Ekim 1998,
Palamutbükü-Datça

1 Graham Fuller, Ülkede Gündem, 22 Eylül 1998, s.11
2 Cumhuriyet, 21 Eylül 1998, s.8
3 Ceyda Karan, Radikal, 1 Haziran 1998, s.10
4 Samuel Huntington, Gazetepazar, 11 Ocak 1998, s.16
5 Rafik Halabi, Milliyet, 20 Eylül 1998, s.18
6 "Sömürü yalnızca insanların ve ülkelerin ekonomik ilişkilerinde ortaya çıkmıyor, insanlar arası ilişkilerin her alanında karşımıza çıkıyor ama çeşitli şekillerde meşrulaştırıldığı için ekonomik sömürü dışındaki sömürüler, dikkati çekmiyor." (Ionna Kuçuradi, 26 Eylül 1998, s.4)

I. BÖLÜM

ANA HATLARIYLA "YDD"

"Postmodern durum" denilebilecek konjonktürel geçişle karşı karşıyayız. "Mali sermaye tekeller çağını yarattı. Tekeller ise her yere kendi ilkelerini götürüyor; kazançlı alışveriş işlemleri için açık piyasada rekabetin yerini gitgide 'ilişkiler'in alması bundandır... Böylece mali sermaye sözcüğün tam anlamıyla denebilirse ağlarını bütün ülkelere yaymaktadır."[1] Kavramlar, değerler altüst olmuş durumda. 21. yüzyılın eşiğinde yaygın şaşkınlıkla iç içe geçmiş belirsizlik egemen. Bundan ötürü "postmodern durum"un kuşaklarının, kendilerini kurtarmaktan başka beklentileri yok gibi. Bu da yaşamı amaçsızlaştırıp, anlamsız kılıyor. Bu duruma karşı çıkarak, olup bitenin insanlık dışı olduğunu savunanlar, Don Kişot'lukla suçlanıyor. Tablonun

1 V. İ. Lenin, Emperyalizm, s.79

ana hatları bunlar; ancak, "Böyle gelmiş böyle gitmez"; her yozlaşmanın zorunlu olduğu değişime gebe olduğu açık.

Geçiş sürecine denk düşen "postmodern durum"u niteleyen, küresel kriz gerçeği. "Yeni Düzen(sizlik)"de somutlanan çürüme, "Uygarlık Krizi"ni devreye sokuyor. Sosyalistler için bu koordinatlarda yaratmak, bir şeyi yoktan değil; ama yokken var etmek ısrarının[1] "olmazsa olmaz"lığına kodlanıyor. Hegel'in, "Tarihte gelişme, özgürlük kavramına doğru gelişme demektir" sözlerini; ve "Egemen güç, kutsal kitap, kilise, papa ne derse desin dünya dönüyor" diye haykıran Galileo'yu anımsamanın önemi büyüyor...

"YDD"de[2] somutlanan "Uygarlık Krizi", Türkiye'yi de kollarına alıyor. Postmodern "Uygarlık Krizi" büyük tahribatları körüklerken; aşılmadığı taktirde de yeni felaketlere davetiye çıkarıyor. Egemen zoru katmerlendiren "YDD", aynı zamanda tarihin hızlandığı bir süreçtir. Yıkılanla devreye giren altüst oluş, yeni imkânların önünü de açıyor. Kapitalizmin ilişki ve çelişkilerinin başkalaştığı, yeni bir "doğum"a tanık oluyoruz. "YDD"de somutlanan kriz, kapitalizmin yeniden üretim boyutlu köklü çözümsüzlüklerini küreselleştiriyor. Ekolojiden, uygarlığa dünya yokoluşa sürükleniyor. Devrimci Marksizm, "Var olan her şeyin en acımasız eleştirisi" olabildiği oranda; insanlığın kadim eşitlikçi-özgürlük ütopyasını temsil yeteneğini kazanabilir.[3]

1 Görünen odur ki, "Şimdiye kadar devrimler bize yenilgiden başka bir şey kazandırmamıştır ama bu kaçınılmaz yenilgiler nihai zafere giden yoldaki atlama taşlarıdır. (...) Yarın devrim bir kere daha ayağa kalkacak ve trampet sesleri ortasında sizi dehşete düşürerek haykıracaktır: Buradaydım, buradayım, hep burada olacağım." (R. Luxembourg)

2 "Yeni dünya düzeni yerine yeni bir dünya düzensizliğine geçmiş bulunuyoruz." (Willy Brandt, Cumhuriyet, 29 Şubat 1992)

3 Her ne kadar dünyanın durumu, şu an herhangi bir yerde sosyalist gelecek için son derece elverişsiz görünse de, dünya ekonomisinin kapitalizm kıskacındaki (sınırsız sermaye birikimini + kâr elde etme!) açmazı ve mali mekanizmalarının kırılgan özellikler kazanarak teklemesi; dengesizlikte somutlanan yeni bir geçiş sürecinin önünü açmıştır. Geçişin ne kadar süreceğini kimse kesin biçimde söyleyemez.

Kapitalizme alternatif sosyalizm ütopyasının pratikte uğramış olduğu aşınma, "YDD" saldırganlığının ve liberal illüzyonların "aşılmaz güçlülüğü"nün kanıtı olamaz. Francis Fukuyama'nın, "Şu anda tanık olduğumuz sadece soğuk savaşın sonu veya savaş sonrası tarihin kısmen geçen bir dönemi değil, fakat tarihin sonudur: O da şudur, insanlığın ideolojik evriminin son noktası ve insan yönetiminin son şekli olarak Batı liberal demokrasisinin evrenselleşmesi"[1] "kehaneti" gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü, Fukuyama'nın "kehaneti", malul olduğu Hegelist zaaflarıyla, dünya çapındaki sınıf savaşımını "anakronizm" düzeyine indirgeyerek büyük bir yanlışa düşüyor. Liberal kapitalizmin "çözümleyiciliği"ne iman eden yanılgılarını; aslı astarı olmayan "Teknokratik Çağ", "Bilgi Çağı", "Sanayi Sonrası Toplumu" tezleriyle de ambalajlarken; "Kapitalizm insanlığa nasıl bir geçmiş yaşattı? Nasıl bir bugün yaşatıyor? Nasıl bir gelecek vaat ediyor?" sorularını yanıtsız bırakıyor!

Soruların yanıtı, "başka bir dünyanın" olabilirliğinin göstergesidir. "Başka bir dünya", kapitalizmin radikal eleştiri ve reddiyesi temelinde "Nasıl"ların yanıtlanmasıyla gerçeklenebilecektir. Kaldı ki, yaşanmışlığı tarihin belleğinden silmek de mümkün değildir. Fransız Devrimi, Komün ve Ekim liberal illüzyonlarla yok edilemeyecek kadar insanlığın tarihsel belleğine ve vicdanına kazınmıştır. "İdeolojilerin bittiği"ni iddia eden liberal varsayımın sarıldığı bitmişlik ideolojisi, uzlaşmaz çelişkiler dünyasında kapitalizmin soru(n)larının insanlığın evrensel sorunları olmadığını, olamayacağını atlıyor. İnsanlar kapitalizm koşullarında yaşamaya zorunlu değildir. Özetle tarihin yapıcıları, geleceğe ilişkin tasarımlarını eyleme döken varlıklar olarak tarihin sahnesine aktif biçimde çıktıkları oranda "YDD" aşılacaktır. Bunun maddi koşulları dünyada ve Türki-

1 Francis Fukuyama, Tarihin Sonu, 1989

ye'de mevcuttur. Sorun, maddi koşulları yanıtlayacak araç ve örgütlülüklerin yaratılması noktasında düğümleniyor.

Kuzey ülkeleri 1970'lerde yapısal kriz sürecine girdi. Kâr oranlarının düşmesi, sabit sermaye ve yatırımların azalması, sanayide kapasite daralması, işsizlik ve enflasyon gibi belirtilerle ekonomik düzlemde başlayan kriz, politik-ideolojik-kültürel düzleme de sıçramıştır. Krizin, egemenler açısından "çözümü", "küreselleşme" denilen bir tür yapısal uyum politikası uygulamasını devreye sokmuştur. Küreselleşme, yapısal krizi atlatabilmek için teknolojideki başdöndürücü gelişmelerin de etkisiyle merkezdeki ülkelerden (Kuzey'den) çevresel ülkelere (Güney'e) sermayenin akışında hızlanma ve etki alanının genişlemesiyle belirginleşen bir dışa açılma sürecidir. Bu süreçte, korumalı bir ekonomiye sahip; fiyat, ücret, işgücü ve kaynak dolaşımının merkezi olarak saptanmaya çalışıldığı ulus devletlerin merkezi denetim ve düzenlemelerinin birer birer ortadan kaldırılması hedeflenmiştir.

Kuzey'den Güney'e uzanan "YDD" işlerliğinin, serbest piyasa ve otoriter devlet gerçeğiyle sarmalanan muhafazakârlıkla, siyasetin merkezini sağa çekmesi, kitleleri depolitize ederken; ayırımcılığı katmerlendiren ceberrut devletin kozmopolit piyasa fanatizmiyle sarsıldığı dünyada; sosyalizmin bir toplumsal örgütlenme anlamında kendini gerçeklemesi, elbette siyasi iktidarın fethiyle mümkündür. Ama bir yaşam biçimi olarak sosyalizm değerler sisteminin hayata geçirilmesi, sadece iktidarın fethi perspektifiyle sınırlı değildir. "YDD" koşullarında, sosyalistlere önemli görevler düşüyor. Sosyalistlerin iktidar perspektifi eksikliği doğrudur. Eksiklik salt teorik kavrayışı yetkinleştirerek giderilemez. Sosyalizmin bir yaşam ve mücadele biçimi olarak, kapitalizm koşullarında pratikleştirilebildiğinde kitleler açısından anlamlandırılabilir. Söz konusu anlamlandırma süreci, iktidar perspektifinin asli damarıdır.

Sosyalizm gündelik hayatı devrimcileştiren siyaset ekseni olarak kitlelere tercüme edilmediği sürece yeterli yanıt oluşturmaz. Gündelik hayatta, sosyalizmin (mümkün olduğunca!) uygulanabilirliğini gösterebilmek, kolektif yaşam biçimi olarak pratikleştirmek, toplumsal hegemonya mücadelesinin yanıtını oluşturur. Sosyalizmin 60-70'li yıllardaki hegemonik güç özelliğini tekrar kazanabilmesi için toplumun sosyalizme entegre olabilecek geleneklerinden yola çıkarak, kolektif yaşam biçimlerini yakalayarak, sosyalist perspektifle yeniden biçimlendirilmesi gerekiyor.

Bunun üç sorunu var: Birincisi, sosyalist hareketi yeniden kitlesel güç haline getirmek. İkincisi, Marksizmin devrimci bir yorumu temelinde sosyalist demokratik anlayışla teorik-ideolojik yenilenmesini sağlayarak sosyalistleri toplumsal düzlemde yeniden etkin konuma getirmek. Üçüncüsü de, (ilk ikisi başarıldığı ölçüde zaten elde edilecek olan) toplumsal meşruiyeti yeniden elde etmek. Üç sorunun çözümü mümkündür. "YDD" koşullarında dünya ve Türkiye'de ciddi bir devrimci potansiyel söz konusudur. Ancak söz konusu potansiyel, parçalanmışlığın ve dağınıklığın etkisiyle heba edilmektedir.

Yenik-ezik ruh hali ve kendini anlamlandırmakta zorlanan bezginliğin yaygın olduğu koordinatlarda sosyalistlerin en çok ihtiyaç duyduğu, moraldir. Dolayısıyla uzun yılların başarısızlığı ve yenilgilerine karşın ayakta duran insanların önüne başarabilecekleri ve başardıkları ölçüde özgüvenlerini, devrimci coşkularını kazandıracak anlamlı ve iddialı hedefler koymak gerekiyor. Devrimci mücadele tarzının, durumu gözeten uygun araçlarının geliştirilmesi zorunludur.

"YDD" kaosuyla derinleşen istikrarsızlık ve kutuplaşmanın tırmanması; dünya emperyalizminin Kuzey'deki hegemonya kapışmasını güçlendirirken; sistemin kırılganlık riskini büyüt-

mekte ve Kuzey'in, emek cephesine ve Güney ülkelerine yönelik saldırganlığını tırmandırmaktadır. Bu koordinatlarda "YDD"nin ana sorusu şu: Üç emperyalist blok (AB, ABD, Japonya) yeni denge(sizlik)deki belirsizliklerini nasıl belirleyecek ve belirlenim karşısında emek cephesinin ve Güney ülkelerinin tepkisi ne olacaktır?[1]

Dünya ekonomisinin derinine işleyen küresel ölçekli dinamiği, olası gerçeklere ilişkin bazı işaretleri de vermektedir: Şu anki açık etki, ABD'nin askeri gücüyle desteklenen üretim ve finansmanda sorunlu küreselleşmedir. Mevcut hareketin sonuçları, dünya ekonomisinde zengin/yoksul kutuplaşmasının keskinleşmesi ve üretimin yeniden yapılanması ile dünyadaki göç hareketleri sayesinde sınırları yarıp geçerek, geçmişin coğrafi çekirdek/çevre yapısını toplumsal çekirdek/çevre yapısına dönüştürecek toplumsal bölünmenin derinleşmesidir. Bu kutuplaşma, etnik, dinsel, ulusal ve cinsel kimlikler etrafında oluşan tepkilerini yaratarak hızla ilerlerken; Kuzey egemenliğine karşı başkaldırının bir metaforunu oluşturmaktadır.

Bu gidişatta sosyalizmin asal sorunu, çeşitli kimlikler arasında, ortak bir anlayışa varmak üzere, köprü oluşturmaktır. Kimlikler arasında köprü oluşturmak, başkalarının egemenliğine girmelerine yol açan nedenleri ortadan kaldırarak, kendi özgün kişiliklerini geliştirmelerine olanak tanırken, bir yandan da onları korumak demektir. Böyle bir sosyalizmde çeşitliliğe, farklı toplum projeleri izlemek için karşılıklı desteğe yer olacaktır. İktidarın merkezi yapısının da dağılması anlamına gelen

1 Soruya "Soğuk Savaş Ertesi ABD Stratejisi" raporunda, PENTAGON'un yanıtı şudur: "Yeni dönemde başlıca görevlerimizden birisi, müstakbel rakiplerimizi, meşru menfaatlerini kollamak için daha fazla rol ya da saldırgan bir arayış içine girmelerine gerek olmadığına ikna etmek olacak. (...) ABD tek başına müdahale hakkını muhafaza etmeli. (...) NATO'nun altını oyacak bir 'Avrupa güvenlik aranjmanının' ortaya çıkmasını önlemenin yollarını aramalıyız." (New York Times, 8 Mart 1992)

bu eğilim, ekonomi ve toplum projelerinde çeşitliliğe olanak tanıyabilir.

Dünya sisteminde, iktidarın herhangi biçimde yer değiştirmesi veya ekonominin merkezi yapısının çözülmesi için mevcut küresel ekonomiyi dayatan askeri gücün denetim altına alınması ya da sınırlandırılması gerekli bir koşuldur. Bu, ancak ABD toplumundaki direncin dıştan yani Güney'den gelecek dirençle, IMF reçetesinin ve ABD egemenliğindeki "yeni dünya düzeni"nin reddedilmesiyle olur. Bu da "YDD" karşısında sosyalist mücadelenin aynı anda içsel ve küresel düzlemde yürütülmesiyle başarıya ulaştırılabileceği anlamına gelir.

Zaten mali kriz tehdidinin, yerel olmaktan çıkıp bölgeselleştiği ve giderek de küreselleşme trendini öne çıkardığı gidişatta ABD Merkez Bankası Başkanı Alan Greenspan, 1995 yılında yaşanan Meksika krizinin 1990'ların ilk, Asya'da yaşanan mali sorunların da ikinci krizi olarak nitelenebileceğini belirterek, gelecekte de mali ve ekonomik kriz yaşanabileceği uyarısında bulunmaktadır.[1]

Greenspan'ın itirafı çok önemli; çünkü, 3-4 Nisan 1998 tarihlerinde düzenlenen İkinci Avrupa-Asya Zirvesi'ndeki (ASEM)[2] konuşmasında İngiltere Başbakanı Tony Blair, "As-

1 Alan Greenspan açıklamasında, uluslararası mali sistemde reform yapılsa bile, mali yetkililerin bir ülkede aniden ortaya çıkabilecek mali krizleri tümüyle yok etmesinin olası olmadığını belirtip, "Bir noktada, ekonomik sistem istikrarlı görünür, bir sonrakinde ise baraj çökme noktasındadır. Bu, bütün kaynakları alır götürür" dedi. Ayrıca küresel düzeyde bilgisayarlarla birbirine bağlı olan mali piyasaların, kambiyo ticaretinde günde bir trilyon dolardan fazla akışı desteklediğini ifade eden Greenspan, bu sistemde yatırımcıların aldığı kararların hızla yankı bulduğunu, Asya ve Meksika krizlerinde olduğu gibi, piyasalara aniden güvenin yok olmasına neden olan "çok tehlikeli olaylara" öncülük ettiğini kaydetti.

2 Avrupa ve Asya ülkeleri arasında gerçekleşen Avrupa-Asya toplantısı (ASEM)'in birincisi 1996'nın Mart ayında Tayland'ın Bangkok şehrinde gerçekleşti. ASEM, Avrupa ve Asya bölgelerindeki ülkeler arasında; ekonomik, politik ve kültürel işbirliğini artırmak için kurulan bir forum niteliğinde. İki yılda bir toplanıyor. Toplantılara, ülkelerin devlet baş-

ya krizine sırtlarını dönemeyeceklerini" söylerken; bu krizin, dünya ekonomisini son yıllarda yaşadığı en önemli kriz olduğunun altını çizmek zorunda kalırken; İngiltere Dışişleri Bakanı Robin Cook da Asya ülkelerindeki ekonomik krizin, İngiltere başta olmak üzere tüm Avrupa ülkelerini etkilediğini, dünya ekonomilerinin artık iç içe geçtiğini ve birbirlerini doğrudan etkilediğini söyledi.[1]

Özetle, "Asya Kaplanları"nın ve Rusya'nın acıklı öyküsüyle tanışan "YDD"; sistemin pençesine düştüğü mali krizin ciddi sorunlarıyla boğuşurken; işsizliğin (örneğin Temmuz 1997'den beri Endonezya'da 8.7 milyon kişi!) giderek arttığı;[2] krizin faturasının işçilere çıkartıldığı; ekonominin kötürümleştiği; aşı-

---

kanları ya da başbakanları katılıyor. 1998'de Londra'da ikincisi gerçekleştirilen toplantıya; Avusturya, Belçika, Brunei, Çin, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Endonezya, İrlanda, İtalya, Japonya, Güney Kore, Lüksemburg, Malezya, Hollanda, Filipinler, Portekiz, Singapur, İspanya, İsviçre, Tayland, İngiltere ve Vietnam katıldı. ASEM toplantılarının üçüncüsü 2000 yılında Güney Kore'nin Seoul kentinde gerçekleştirilecek.

1 ASEM Zirvesinde konuşan Japonya Başbakanı Ryutaro Haşimoto Avrupa ülkelerini, Asya krizinde üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmemekle suçladı. Hashimoto, Asya bölgesinde gelişmekte olan ülkelere kendilerinin, AB ülkelerinin tamamından fazla ekonomik yardım verdiğini söyledi. Hashimoto, AB'nin, IMF kanalıyla Asya ülkelerine yardımcı olması gerektiğini ifade etti.

2 Güneydoğu Asya'da, ekonomik krize bağlı giderek tırmanan işsizliğin ciro edildiği bir başka kesimi yabancı işçiler oluşturuyor. Hızlı gelişen sanayilerinin ihtiyacı olan işgücünü, son çeyrek yüzyılda çevre ülkelerden karşılayan bölge ülkeleri, bir süredir yabancı işçilere göz açtırmıyor ve bu insanları sınır dışı ediyor. Bu ülkelerden yabancı işçiler için cennet kabul edilen Malezya, şu an yaklaşık yüzde 3.5'lik bir işsiz oranıyla karşı karşıya bulunuyor. Malezya'daki 2 milyon yabancı işçinin 800 bininin, illegal olarak istihdam edildiği tahmin edilirken, bunlardan şu ana kadar 27 bin 500'ünün, Endonezya'ya geri gönderildiği ifade ediliyor. Göçmenlerin cenneti olan Tayland, komşu Burma'dan akın akın gelen kaçak işçileri frenleyebilmek için, Malezya'nın uyguladığı yöntemlerin benzerlerini uyguluyor. 32 milyonluk işgücüne sahip bulunan Tayland'da 2 milyon işsiz bulunduğu belirtiliyor. Bangkok Hükümeti ise işsiz vatandaşlarına iş alanları açabilmek için, 1 Mayıs 1998'de, yaklaşık 800 bin kaçak işçiyi sınırdışı edeceğini açıkladı.

rı fiyat artışlarının rutine döndüğü bir kaos ortamında, totaliter rejimlerin, baskıcı yönetimlerin önünü açıyor. Bu arada umutsuzluğun yol açtığı kadercilik eğilimi ve yoksulluğun beraberinde getirdiği toplumsal bunalımın, falcılıktan, fahişeliğe uzanan toplumsal çürümeyi körüklediği gidişatta, büyük toplumsal çalkantı girdapları da oluşmaktadır.

I.1-) NEO-LİBERAL AÇMAZ

Jean-Marie Guehenno'nun "The End of the Nation-State/ Ulus Devletin Sonu",[1] John Dunn'un "Contemporary Crisis of the Nation State/ Ulus Devletin Çağdaş Krizi"[2] adlı yapıtlarında: "Küreselleşmenin beraberinde getirdiği 'bilgilendirme' ve 'demokratikleşme', 'ulusötesi (transnational)' ekonomi, 'uluslarüstü (supranational)' oluşumlara çağrı çıkarılıyor. Bu durum, 'ulusaltı (subnational)' etnik tepkileri devreye sokuyorsa da önemli değil. Dünya yeni bir düzene girdi" deniyor!

Gerçekten böyle mi? Elbette değil! Ortada "yeni bir düzen" değil; kendini "yenileme" çabasındaki eski hikaye var. İnsanlık tarihinin yakın geçmişine göz attığımızda, küreselleşme özlemlerinin İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte yoğunlaştığını görüyoruz. O günden beri dünya ABD'nin sultası altındadır. ABD'ye bu imkânı, İkinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki dengeler sundu. Körfez Savaşı'nda en üst noktaya tırmanan durumu, Dick Cheney şöyle formüle ediyordu: "Savaşı mümkün olduğu kadar erken kazanmakla ABD, tüm dünyanın gözünde daha güçlü gözükecektir. Ve yeni bir düzeni oluşturmak için gerekli kudrete sahip olduğunu kanıtlayacaktır."[3] Ayrıca dönemin ABD Dışişleri Bakanı James Baker de, ABD'nin hedefleri ko-

1 Minneapolis: University of Minnesota Press, 1995
2 Cambridge, Blackwell, 1995
3 5 Şubat 1991

nusunda, "Birleşik Devletlerin önderliğinin güvenlik ve politik alanlarda sınırlılığına inanmıyorum Bu önderliğin ekonomik alana da yayılması gerektiğini düşünüyorum"[1] diyordu. Böyle de oldu; ABD, "YDD" mimarı ve patronu oldu. Ancak bu konjonktürel bir geçiş süreciydi.

ABD patentli küreselleşme süreci, insanlık tarihi açısından sarsıcı bir kesitti. Sosyalist sektörel ülkeler topluluğunun ekonomik, sosyal, kültürel, politik, askeri yozlaşma ve çürümesiyle devreye giren likidasyon küreselleşme projesinin miladını oluşturdu. Özellikle Gorbaçov'un, eski SSCB'de kapitalizme dönüşün pimini çekmesiyle birlikte, daha sık telaffuz edilen "Yeni Dünya Düzeni", kısa sürede bir "Düzensizliğe" dönüştü. Emperyalizmin çokuluslu şirketler yüklemli mali sermaye egemenliğine hizmet eden küreselleşme projesi; SSCB'deki çözülüşle başladı. Zaten yıllar önce F. Mitterand, olasılığı şöyle formüle etmişti: "Moskova'da başlatılan süreç, dönüp dolaşıp seyrini tamamladıktan sonra, yine Moskova'ya dönüp orada sonuçlanacaktır."[2]

1 James Baker, International Herald Tribune, 21 Şubat 1991

2 Sovyet döneminin eski KGB Şefi Vladimir Kryuçkov, Rusya'nın asli düşmanının içerde olduğu vurgusuyla, "Esas düşmanı belirlemek için biz buraya, Rusya'ya, toplumumuza ve hükümetimize bakmalıyız. Kötülüğün kökleri içerdedir. Onlar, bize bu rejimin özgürlük verdiğini söylüyorlar. Savaşta ve eşkıyaların suç işlediği sokaklarda ölenlere, ölüm oranının doğum oranını aşmasıyla (doğmadan ölenleri) eklersek, milyonları bulan kurban verdiğimiz bu dönemde nasıl özgürce konuşabiliriz" diyor. Ayrıca Rusya Güvenlik Konseyi Sekreteri İvan Rıbkin, "Rassiskie Vesti" (13 Mayıs 1997) gazetesinde ülkenin güvenliğine karşı asıl tehdidin "içeriden" geldiğini açıklayarak, "Rusya'nın ulusal güvenliğine karşı ana tehdit bugün içeriden kaynaklanıyor. Bu tehdit, siyasi, ekonomik, sosyal, dinsel kaynaklı ve askeri karaktere sahip değil" derken, ekonomik tehdidin, ana tehlike kaynağı olduğunu belirtiyor. Gerçekten de Rusya'da 1996 Ocak ve Kasım ayları arasındaki dönemde tüm endüstri dallarındaki toplam üretim kapasitesi 1995'teki aynı döneme oranla yüzde 5.4 oranında düştü. Üretim kapasitesindeki düşüş hafif sanayide yüzde 28, inşaat malzemeleri endüstrisinde yüzde 25, petro kimya ve makine sanayiinde yüzde 12 ve gıda maddeleri sanayiinde yüzde 9 civarındaydı. ILO'nun (Uluslararası Çalışma Örgütü) 1996 Kasım verilerine göre,

Öyle de oldu; ancak birçok yanıyla tamamlanamamış süreç, başlangıcında dünya emperyalizminin soru(n)larını hafifletme, emperyalistler arası çelişkiyi yumuşatma, Kuzey'in sömürüsünü yoğunlaştırma, yaygınlaştırma, dünya işçi sınıfını ve tüm üreten güçleri daha sıkı kontrol altına alma beklentileriyle taçlandırıldıysa da; evdeki hesap çarşıya uymadı; hatta kısa sürede geri tepti. "Düzen" hayalleri, kısa sürede "Düzensizlik" duvarına tosladı. İlk tepki Güney yoksullarından ve Kuzey işçilerinden geldi...

Dünya çapında emekçilerin örgütsüz olduğu koşullarda, emek güçlerinin dağınıklığı ve bölünmüşlüğü, neo-liberal saldırıya engin olanaklar sunsa da; "YDD"nin egemenler açısından iki vektörü söz konusuydu: Birincisi dünyanın yeniden paylaşımı sürecinin iç hesaplaşmalarını yoğunlaştırırken, ikincisi emek cephesinin kazanımlarını gasp etmeye yönelik neo-liberal saldırıyı azgınlaştırıyordu.

Ancak durumun geçici olduğunu bilen dünya emperyalizmi, yeni ve güçlü bir devrimci dalganın kaçınılmaz olarak doğacağını (ki bugünden bunun somut göstergeleri ortaya çıkmış bulunuyor) bilinciyle istihkâmını güçlendiriyordu. Sosyalizme ve emek cephesine yönelik saldırıya, her gün yeni boyutlar ekleyip, propaganda ve ideolojik manipülasyonları da derinleştiriyor ve neo-liberal saldırının baş hedefi işçi hareketi oluyordu. Bu konuda, Finn Thor Grimson ve Anker Christoffersen şunlara dikkat çekiyorlar: "Dünya genelindeki sendikal hakların ihlalinin arka planında, küreselleşme, serbest ticaret duruyor. Ser-

Rusya'daki işsizlik üretime katılabilen nüfusun yüzde 9.4'ünü kapsıyordu. Bu da toplam 72.7 milyonluk üretime katılan insanın 6.8 milyonunun işsiz olduğu anlamına geliyordu. Devlet verileri, 15 eski Sovyet Cumhuriyeti'nde, 1981'e oranla yaşam ortalamasının düştüğünü gösteriyor. WHO'nun (Dünya Sağlık Örgütü) verileri, 1990 itibariyle Rusya erkeklerinde en yüksek yaş ortalamasının 64'ten 57.7'ye düştüğünü gösteriyor.

best ticaret birçok hükümetin kör gözlerine koyduğu bir dürbün gibi parlamentoların çıkarttığı yasaları ihlal eden ve çarpıtan bir işlev görüyor."

Bunun yanında dünyada 565 milyon kişi, yoksulluğun da ötesinde, adeta "sefalet" sınırında yaşıyor. BM verilerine göre, 19 ülkede kişi başına düşen ortalama yıllık gelir 280 dolar ya da bu düzeyin altında bulunuyor. Dünya Bankası, yoksullukla ilgili tanımında, kişi başına yılda 380 doları yoksulluk üst sınırı olarak kabul ediyor. Dünya Bankası, kişi başına geliri 280 doların altında olanları ise "en yoksullar" olarak belirliyor. Bir başka ifadeyle, kişi başına yıllık geliri 280 doların altında olanlar tam bir "sefalet" içinde yaşıyor.

Emperyalizmin küreselleşme projesinin devreye sokulduğu konjonktürde, "Ancak dışarda güçlü olmadan içeride güçlü olamayız. Bu nedenle (...) dünya liderliğini sürdürmeliyiz"[1] diyen ABD gibi, Almanya ve Japonya da, tüm Kuzey gibi krizle cebelleşiyorlar. Örneğin 1990'da ABD'nin otomobil pazarının yüzde 31'ini ele geçiren Japonya, pazardaki payını yüzde 37'ye çıkarmıştı. Bundan ötürü ABD'nin en büyük üç otomobil tekelinden General Motors, Ford ve Chrysler'in 1991'deki toplam mali kaybı, 1990'a oranla 6 kat yükselerek 6 milyar dolara ulaşmış ve General Motors, ABD ve Kanada'daki toplam 38 fabrikasından 21'ini kapatarak 74 bin işçisinin işine son vermişti. Bilgisayar sektöründeki durum da ABD açısından pek farklı değildi; 1991 sonunda IBM 20 bin işçinin işine son verdi. İşten çıkarmalar 1992-1993'e kadar sürdü. 1992'de ABD'de çalışabilir nüfusun yüzde 7.1'i işsizdi; 1996'da ise resmi olmayan verilere göre, bu oran yüzde 27'ye yükselmiştir. Ayrıca 1995'te yaklaşık 40 milyon ABD'linin sağlık sigortası bulunmamaktadır. 1991-1993 arasında nüfusun yüzde 20'si en az bir ay süre-

1 Bill Clinton, Hürriyet, 26 Ocak 1995, s.14

le sağlık sigortasız kalmıştır. Ayrıca 65 yaşın altında 29 milyon insan ölümcül hastalıklar için sigortasızdır.

ABD'de 60'lı yıllarda yüzde 4.1 olan Gayri Safi Milli Hasıla'nın on yıllık ortalama artış hızı, 70'li yıllarda yüzde 2.8'e ve 80'li yıllarda yüzde 2.6'ya düştü. Genel üretimin on yıllık ortalama artış hızı da 60'lı yıllarda yüzde 2.9 iken, bu yüzde 70'li yıllarda yüzde 1.4'e, 80'li yıllarda ise yüzde 1.2'ye düştü. 1980 yılında 52 milyar olan ABD bütçe açığı 1990'lı yıllarda 250 milyar dolara fırlamıştır.

ABD'nin önemli çıkmazlarından biri de borçlanmadır. 1980'de toplam kamu borcu 1.250 milyar dolar iken, 1990'da 4.050 milyar dolar ulaşmıştır. 1980'de 829 milyar dolar olan işletme borcu 1990'da 2.100 milyar dolara varmıştır. Tüketici borçları ise 1980'de 1.300 milyar dolar iken, 1990'da 3.000 milyar dolara erişmiştir. Yani 1980'de 3.400 milyar olan toplam borç, 1990'da 9.150 milyara tırmanmıştır.

Bu koordinatlarda özelde ABD'nin, genelde ise Kuzey'in imdadına eski reel sosyalist ülkeler topluluğunun likidasyonu ve Körfez Savaşı koşmuştur. Resmi verilere göre ABD'nin Kuveyt'i işgaliyle[1] bölgeye 19 milyar dolarlık silah satışı gerçekleştirildi.

Eski reel soyalist ülkeler topluluğunun likidasyonu, ilk etapta Almanya'nın ekmeğine yağ sürmüştü. Doğu Almanya'nın işgaliyle, üretilmiş zenginlikler ve pazar alanı Alman emperyalizmine nefes aldırmış ve uluslararası rekabette gücüne güç katmıştı. Rusya'ya yönelik yardımların yüzde 80'ini üstlenen; Yugoslavya, Arnavutluk, Bulgaristan ve Romanya'da dinifaşist mihraklara milyonlarca mark yardımda bulunan Almanya; sadece Slovenya'nın "bağımsızlığının" ilanından sonra bu ülke ihracatının yüzde 70'ini satın almayı (hiçbir gereksinim

1 Ağustos 1990-Aralık 1991 tarihleri arasında.

yokken!) üstlenmiştir. Bunun nedeni "Yeni Avrupa İmparatorluğu"nun tek hamisi olmayı hedeflemesidir.

Öte yandan Japon ekonomisi, Almanya'nınkiyle eş düzeye ulaşmakla kalmamış, bilgisayar, bilimsel teknoloji ve otomobil sektörü gibi birçok sektörde onu geride bırakmıştır. Japon gazetesi "Nikkei Saneyo"nun 1991 verilerine göre: Çin, Vietnam, Tayland, Endonezya, Malezya, Filipinler ve Singapur gibi Asya ülkelerinde yürütülmesi planlanan petrol, doğalgaz, termik santral ve kimyasal sanayi sektörlerinde Japonya, 10.3 milyar dolarlık yatırım projesini devreye sokmuştur... Hindistan, Pakistan ve Bangladeş'te termik santral ve kimya sanayiine yönelik 9 projeye, 3.2 milyar dolar ayırmıştır... Katar, İran, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Suudi Arabistan, Mısır, Nijerya, Türkiye, Cezayir ve Tanzanya'da termik santral, kimya sanayii, doğalgaz, çimento, demir-çelik gibi sektörleri içeren 26 proje için 18.3 milyar dolarlık yatırıma yönelinmiştir... Şili, Meksika, Arjantin ve Kosta Rika'da, sülfirik asit, benzin, termik santral sektörlerine ilişkin 7 proje için 2.2 milyar dolarlık yatırım devreye sokulmuştur... BDT ve Macaristan'da gerçekleştirilecek kimya ve petrol işlemlerine yönelik 5 proje için 4 milyar dolarlık yatırım bütçesi ayrılmıştır... 1988-1990 yılları arasında Tayvan'a 1.31, Singapur'a 3.49, Tayland'a 3.29, Malezya'ya 1.79, Endonezya'ya da 2.30 milyar dolar tutarında doğrudan yatırım gerçekleştirilmiştir.

Japonya, "YDD" ile ABD'nin küresel hegemonyasına başkaldırıyor. Eski Japon Sosyalist Partisi başkanı Bayan Tatako Doi, "Amerikalılar, Körfez Savaşı için istedikleri 13 milyar dolarla yetinecekler midir? Daha fazla talep etmekten onları kim alıkoyacaktır? Savaş bitince bizim elimize ne geçmiş olacaktır? Bu savaş bir Kuzey/Güney savaşıdır. Açıktan ırkçı, kültürel, dinci nitelikleri vardır; biz Bush'u desteklersek savaşı kaybedenlerden oluruz. Washington'un bahsettiği bu 'YDD' nedir ve bedelini kim ödeyecek?" diyordu...

Bunun için küreselleşmeye paralel ABD, yeni yönelimini örgütlemeye başladı bile! Örneğin "Washington Post"un 11 Aralık 1996 tarihli nüshasındaki Bradley Graham imzalı habere göre, Sovyetlerin çöküşünden sonra "aynı anda iki savaş" teorisi Pentagon'un, "ABD askeri yapısını yeniden biçimlendirme" konusunda aldığı önlemlerin başında geliyor. Teoriye göre, ABD ordusunun Irak ve Kuzey Kore gibi iki ülke ile aynı anda savaşabilme yeteneğine sahip olması gerektiği savunuluyordu...

I.2-) "YDD"NİN KÖRÜKLEDİĞİ EĞİLİMLER!

OECD Genel Sekreteri Jean-Claude Paye, dünya ekonomisinde büyük altüst oluşlarla devreye giren, teknolojideki yeni gelişmelerin büyümeyi beraberinde getireceğini iddia edip, "Hiç kimse, yeni teknolojinin, özellikle enformasyon teknolojisinin, buhar ya da elektrik motoru icadının yol açtığı altüst oluşlarla kıyaslanamayacağı veya daha büyük olmadığını söyleyemez, bu değişimleri aşamalı olarak emme sürecindeyiz" diyerek "YDD"yi, "Ticaret ve yeni teknolojilerin küreselleşmesinin getirdiği değişim umudu" diye allayıp pullarken; neoliberal talanın, dünyada klasik burjuva iktisat görüşlerini ve ulusal dengeleri allak bullak ettiğini ve emekçilerin sosyal haklarını budayıp, düşük ücret politikalarıyla açlığı büyüttüğünü "es" geçiyordu...

"Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler"ci neo-liberal saldırının, küreselleşmeyle emek pazarında esnekliği hedefleyen yönelimleri, dünya kapitalizminin krizini aşmak için (Güney'i fazlalık ilan etmesi yanında) çalışanların hakları gasp etme ve sendikal hareketi güçten düşürme önlemlerini[1] içeriyor. Bu dü-

1. Dünyada küreselleşme rüzgârları eserken, emekçilerin sorunları da büyüyor. Sorunlardan biri de, sendikaların üye sayısındaki düşüşle somutlanıyor. Tülin Öngen, kapitalizmin sendikal örgütlenmeyi zayıflattığına;

zenlemeyle, Çin fabrikalarındaki üretim bandında saatte 50 sente çalışan işçiler, yarı kalifiye Amerikan, Alman ve Japon işçilerin ücretlerini aşağıya çekiyor. Kuzey sermayenin aktığı Meksika'da otomotiv montaj fabrikasındaki işçilerin verimlilik oranı ABD işçilerinkinin yüzde 80'ine eşit, ancak ücretleri ABD'dekinden 15-20 misli daha düşük. Hindistan'da yüksek teknoloji sektöründe işgücü maliyeti ABD ve Avrupa'dakinin sadece onda biri...

Emeğe yönelik küresel saldırı dünyayı küçültürken, finans piyasalarının da iç içe geçmesiyle uluslararası mali sermayeye akışkan özellikler kazandırıyor. Böylelikle de, yerellik kıskacındaki emeği dezavantajlı bir konuma mahkûm ediyor. Lester Thurow'un belirttiği gibi, "Kapitalizm rekabete dayalı ve güçlü olanın kazandığı bir sistem"[1] olarak, uluslararası bezirgânlığın "orman yasaları"yla karakterize oluyor.

I.2.1-) TEPKİ BÜYÜYÜP, YAYGINLAŞIRKEN...

Emek düşmanı küresel bezirgânların "YDD"sinin ve neoliberal programlarının delik deşik olduğu 1996'da, küreselleşme karşıtı tepkiler yoğunlaşarak yaygınlaştı. Mayalanan toplumsal hareketlilik 1995'teki Fransız işçi eylemlerinden, 1996'daki Güney Kore işçilerinin eylemlerine dek uzandı ve 1989-1995 kesitindeki olumsuzluklar geride bırakıldı. Dünya küreselleşmenin aksayan ayak sesleriyle yankılandı ve emek cephesi politika sahnedeki yerini aldı.

"YDD"nin, kapitalist sermayenin hareket alanını genişleterek, sendikal örgütleri ortadan kaldırdığına ve örgütsüz topluma doğru gidildiğine dikkat çekiyor. Dünya işçilerinin sendikalaşması ABD'de yüzde 28.7, Yeni Zelanda'da yüzde 23.5, Fransa'da yüzde 36.8, Hollanda'da yüzde 29.2, İspanya'da ise yüzde 27.3 oranındaki düşüşleri yaşıyor.

1 Lester Thurow, Cumhuriyet, 14 Ocak 1997, s.7

"YDD" ideologlarından Samuel Huntington, "Batı'nın küresel entegrasyon olarak gördüğünü, dünyanın geri kalanı Batı emperyalizmi olarak görüyor" ya da Ethan Kapstein, "Küreselleşme milyonlarca işçinin tepkisini çekiyor. Eşitsizlik, işsizlik ve yoksulluk küreselleşmenin ayrılmaz parçası oldu" demek zorunda kaldılar. Tam da bu koordinatlarda, kapitalizmin gelişimini uzun dalgalar teorisi çerçevesinde irdeleyen ve 21. yüzyılın ortalarında kapitalizmin çok ciddi bir sistemsel çöküşle tanışacağına dikkat çeken Imanuel Wallerstein; 1995'te yayımlanan "Liberalizmden Sonra" adlı yapıtında, "Kapitalizmin, uzun krizini liberalizm ile aşmayı denedikten ve başarısız kaldıktan sonra, genel bir çöküş sürecine gireceği" tezini ortaya attı.

1996, "Yeni Düzen"li dünyada bir farklılaşmanın sinyaliydi sanki. Çünkü 1996'da emek cephesinin özgürlükçü eşitlik ütopyası artık "faire abstraction"[1] değildi. 1989'daki dönüm noktasında, özgürlükçü eşitlik ütopyası artık "faire abstraction"du. 1989-1995 kesitinde sosyalist sektörel ülkeler topluluğu'nda kapitalizme dönülmesiyle, Güney'in yoksul ve orta dereceden gelişmiş kapitalist ülkelerinde, işçi ve emekçi hareketlerinde köklü bir çözülme yaşandı. 1989 sonrası, sarsıcı bir kesitti. Açlık, şiddet ve ekolojik felaketle iç içe geçen küreselleşmeyi Manfred Max-Neef, "Ölmekte olan büyük bir canavar"a benzetiyordu. 1989-1995 kesitindeki bozgun yerini 1996'ya doğru canlanmaya terk etti. Ancak "ölmekte olan canavar" daha bir azgınlaştı.

I.2.2-) CANAVARIN TAHRİBATI

Marx'ın, "İnsan emeğini azaltan ve insan emeğini verimlileştiren harika güce sahip makinelere rağmen, hâlâ açız ve faz-

1 "Faire abstraction", "süreçte bir elemanı yok farz etmek" anlamında kullanılan Fransızca bir deyimdir...

lasıyla çalışıyoruz" dediği koşullarda dünya, talan ve açlığın küresel boyutuyla tanıştı: Açlığın nedeni gıda azlığı değil, "YDD"nin dayattığı yoksulluktu. Örneğin Orta Afrika'da nüfusun yüzde 55'i yani yaklaşık 300 milyonu aşkın insan yoksulluk sınırının altında yaşıyordu; bu oran 2000'de yüzde 70'e ulaşacaktı. Asya'da ise 500 milyon insan yoksulluk sınırının altında yaşıyordu. Dünyadaki yoksul nüfusun tamamı gelirlerinin yüzde 80'ini sadece beslenme için harcıyordu. Tüm dünyada gıda ticaret hacmi 1980'den 1996'ya 488 milyar dolara ulaşmıştı. Bu miktarın yarısı, nüfusun çok az bir bölümünü oluşturan Kuzey'e akıyordu. Kuzey, Güney'i "tahıl ambarı" olarak kullanıyordu. Bir deyişiyle, "Latin Amerika nüfusunun yüzde 2'si toprakların tamamına yakınını elinde tutup geri kalan yüzde 98'ine kölelik dayatılırken, Guatemala'da bir işçinin gündeliği 60 sent iken, gıdanın temel bir hak olduğunu nasıl iddia edilebilir ki?"

Washington'daki "Nüfus Kriz Komitesi/Population Crisis Committe", BM, Dünya Bankası, IMF ve ilgili ülkelerin verileri baz alınarak 141 ülke halkının ne oranda acı çektiği belirlendi. Siyasal, ekonomik, fiziksel çevreyi kapsayan "Toplantı ve gösteri özgürlüğü", "Kanun önünde eşitlik", "Kişisel ve sosyal özgürlükler", "Yurttaşlık hakları", Ortalama ömür", "Kişi başına milli gelir ve günlük kalori miktarı", "Siyasal özgürlük", "Temiz içmesuyu", "Orta eğitime katılım", Enflasyon", "Çocukların aşılanma oranı", "İletişim teknolojisi", "Hava kirliliği", "İşsizlik oranı", "Dış borç miktarı", "Gelir dağılımı" gibi ölçütler esas olarak yapılan araştırmada 141 ülke, "Aşırı oranda acı çekenler", "Yüksek oranda acı çekenler", "Orta düzeyde acı çekenler", "Minumum düzeyde acı çekenler" olmak üzere dört kategoride sınıflandırıldılar.

"Aşırı oranda acı çekenler" ülkeler Mozambik, Somali, Afganistan, Haiti, Sudan, Zaire, Laos, Angola, Gine, Etiyopya, Uganda, Kamboçya, Sierra-Leone, Çad, Gine-Bissau, Gana,

Myanmar, Malawi, Kamerun, Moritanya, Ruanda, Vietnam, Liberya, Burundi, Kenya, Madagaskar, Yemen olurken... "Yüksek oranda acı çekenler" de Fildişi Sahili, Bhutan, Burkina Faso, Orta Afrika, Tanzanya, Togo, Lesotho, Mali, Nijer, Nijerya, Guatemala, Nepal, Bangladeş, Bolivya, Zambiya, Pakistan, Nikaragua, Papua Yeni Gine, Senegal, Svaziland, Zimbabwe, Irak, Gambia, Kongo, El Salvador, Endonezya, Suriye, Komor, Hindistan, Paraguay, Peru, Benin, Honduras, Lübnan, Çin, Guyana, Güney Afrika, Mısır, Fas, Ekvator, Sri Lanka, Botswana, İran, Surinam, Cezayir, Tayland, Dominik, Meksika, Tunus, Türkiye, Libya, Kolombiya, Venezüella, Brezilya, Umman, Filipinler idi.[1]

I.2.3-) SONUÇLAR VE OLASILIKLAR

"YDD"nin küreselleşmesi, Güney'de talanı ve Kuzey'de emperyalistler arası çelişkileri derinleştirdi. Eşzamanlı kesitte Avrupa'lı emperyalistler, yeni Roma İmparatorluğu'nu (AB'yi) kurmaya çabalarken daha da vahşileştiler. Avrupa işçi sınıfının kazanımlarına karşı saldırıya geçtiler. İtalyan, Fransız ve İngiliz işçileri, Danimarka, İsveç ve Norveç kent ücretlileri, Alman madencileri, Yunan köylüleri yeni Roma İmparatorluğu projesine karşı ayağa kalktılar. AB projesini yaraladılar. Sendikal hareket özellikle İtalya ve Yunanistan'da, yeni siyasal kimlik kazanma yoluna girdi. İskandinav ülkelerinde sosyaldemokrasinin sendikalar üzerindeki geleneksel etkisi çatlamaya başladı. İngiltere'de işçiler, sendika yönetimlerini ellerine geçirme savaşımında yoğunlaştılar.

"YDD", yaygın ve yoğun karşı-devrimci önlemler alırken, pazar ekonomisinin "siyasi çoğulculuğun ve demokrasinin kay-

1 Cumhuriyet, 24 Aralık 1996, s.20

nağı" olmadığını, bir kez gözler önüne serdi; böylelikle de, "YDD"nin önemli bir dogması etkinliğini yitirdi. Çünkü 1989-1995 kesitinde yaşandı ve görüldü; küresel ekonominin, yerel karmaşaları körüklediği gidişatta sıkıntılar, yokluklar, fedakârlık talepleri hep emek cephesi hanesine kaydedilirken, eşitsizlik de, emek cephesi aleyhine derinleşti; demokrasi, hayalete dönüştü... Ancak, önlemlerine rağmen dünya kapitalizminin uzatmalı krizi yerinde saydı. Eşitsizliğin derinleşip yaygınlaştığı 1996'da, dünya ekonomisinin küresel senkronik (eşzamanlı) büyüme dönemine girdiği iddialarına en iyi yanıtı, Barry Riley verdi: "Kriz genellikle beklenmedik yerden gelir."[1] Ve eklenmelidir ki; senkronik büyümeleri, daima büyük depresyon ve resesyonlar izler...

1996 sonunda, kapitalizmin "sözde mutluluk tabloları", bir kez daha Güney Kore işçileri tarafından tekzip edildi. Güney Kore konusunda William Pfaff, "Küreselleşme sürecinde, şirketlerde hisse sahibi olanların ve yöneticilerin toplumsal pastadan aldıkları pay artarken, neden hep işçiler fedakârlık etmek zorunda kalıyor", diye sorduktan sonra ekliyordu: "Bunun böyle olmasını gerektiren bir ekonomik yasa yok. (...) Güney Kore'de yaşanan işçi eylemleri, 1995 Aralık'ın da Fransa'da yaşanan ve Fransız ekonomisini felç eden grevlerle yakın bir benzerlik gösteriyor. Her ikisinde de bir başkaldırı söz konusu. Bu başkaldırı, küreselleşmenin maliyetini yalnızca işçilere ödetme fikrine karşı bir karşı çıkış. Her iki ülkedeki grevler de halkın büyük desteğini ve sempatisini kazandı (...) Güney Kore Devlet Başkanı Kim Young Sam, 7 Ocak 1997'de grevcilere küreselleşmenin diliyle konuştu: Uluslararası rekabet gücünü arttırabilmek ve Güney Kore'nin yeni üye olduğu OECD'nin taleplerini karşılayabilmek için daha esnek bir işgücüne gereksi-

1 Barry Riley, Financial Times, 31 Aralık 1996

nim olduğunu ve yeni yasanın bu yüzden çok gerekli olduğunu ifade ederek işçilerden fedakârlık istedi. (...) İşçiler küreselleşmenin yükünü artık kabullenmek istemiyor."[1]

I.3-) "YDD" EŞİTSİZLİĞİ

Küreselleşme söylenceleriyle pazarlanan "YDD" "Kime hizmet ediyor? Kimin için? Kime, nasıl yansıyor? Kime karşı? Hangi sonuçlara yol açıyor?" sorularını yanıtlamak için, küreselleşmenin insanda ve doğada açtığı derin yaraları kavrayıp; dünyayı yeniden incelemek ve yorumlamak gerekir. Bugünkü kapitalizmi, tekelci kapitalizm olarak tanımlamak yeterli değildir. "YDD" kapitalizmi, Marx ve Engels'in zamanındaki kapitalizm veya Lenin zamanındaki emperyalizm değildir. "YDD", küreselleşme sürecindeki kapitalizmdir. Küreselleşme, elbette yeni bir olgu değil, ama yeni bir evredir. Kapitalizmin bu yeni evresinde (iletişim ve ulaşım araçlarının olağanüstü gelişmesiyle), sermaye uluslararasılaştı. Uluslararası sermaye başkalaştı, sınıfsal bazda bir küresel sömürüye eklemlendi. Üretilen mallar üzerinde "made in USA", "made in Germany" damgası değil; "made by Daimler Benz", "made by NEC" damgaları yer almaya başladı. Devlet, küreselleşmiş mali sermayenin ve uzantısı siyasi ve ekonomik etkinliğin kontrolüne girdi. Öteki mülk sahibi sınıfların devlet üzerindeki etkinliği iyice geriledi.

İnsanlığın karşısına Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ) gerçeği dikildi. Yatırımları 1983 yılından beri dünya ticaretinden 5, dünya üretiminden 10 defa daha hızlı büyüyen ÇUŞ'ların, şube sayısı 1970'lerde 80 binden, 1990 başında 206 bine yükseldi. Yine ÇUŞ'ların günlük döviz işlemleri 1973 yılında 10-20 milyar, 1983'te 60, 1995'te de 1.3 trilyon dolara tırmandı. Ayrıca

1 William Pfaff, International Herald Tribune, 13 Ocak 1997

ÇUŞ'ların tahvil piyasası hacmi 1983-1993 arasında 30 milyar dolardan 500 milyara... Uluslararası borç piyasasının hacmi 1975'te 256 milyar dolardan 1994'te 4.2 trilyon dolara... Toplam global sermaye piyasası 1980'de 5 trilyondan, 1992'de 35 trilyon dolara yükseldi... "YDD" ile dünyanın efendileri, hükümdarları var artık!

İnsan(lık)ı kıskaca alan ulus-devlet, bölgesel bütünleşmeler[1] ve ÇUŞ'ların şeytan üçgeni, kaçınılmaz biçimde demokrasinin krizini devreye soktu. Artık bu şeytan üçgeninde hiçbir şeyin demokratik olabilmesi mümkün değil. Tabloyu, "Yeni bir Ortaçağ" olarak sunan Alain Minc kötümserdir: "Örgütlü sistemlerin yokluğu, her türlü merkezin kaybolması, 'gri bölgeler'in gelişmesi (...) mafya, yolsuzluklar (...) aklın yerini çoktandır yok olmuş ilkel ideoloji ve vehimlere terk edişi, krizlerin tekrar başlaması..."[2]

Giddens'a göre küreselleşme "uzak yerleşimleri birbirine, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği ya da bunun tam tersinin söz konusu olduğu yollarla bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlanabilir."[3] Küreselleşme ile özneler, nesneleri kontrol etme gücünü yitiriyor. Üretilmiş bir belirsizlik ve geleceksizlik insan(lık)ın gündem maddesi kılınıyor.

"YDD", dünya kapitalizminin sınırında dolaştığı ve imkânlarını zorladığı bir evredir. "Değişikliklerin yol açtığı

1 Bir de otuza yakın yöresel ekonomik bütünleşme: "Avrupa Birliği" (AB)... ABD, Kanada ve Meksika'nın oluşturduğu "Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması" (NAFTA)... ABD, Kanada, Japonya, Avustralya, Çin, Hong-Kong, Güney Kore, Yeni Zelanda ve Tayland'ın oluşturduğu "Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği" (ASEAN)... "Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü" (APEC)... "Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması" (GATT)... "Uluslararası Ticaret Örgütü" (ITO)... "Dünya Ticaret Örgütü" (WTO) vb...

2 Alain Minc, L'Ivresse Démocratique, s.10, Paris, Gallimard-1995

3 Anthony Giddens, Modernliğin Sonuçları, s.62, Ayrıntı Yayınları-1994

bütün sarsıntılar 'yönetememezlik' tehlikesine doğru yöneliyor. (...) Çürüyen kapitalist sistemin, 'alışılagelmişin dışındaki önlemler' olarak adlandırılan zor yöntemlerinde artış kaydediliyor."[1] İnsanlık sorunu, küresel gündem maddesi oluyor.[2]

Eric Hobsbawm'ın "Aşırılıklar Çağı"nda ifade ettiği gibi, "Dağılma, belirsizlik ve kriz sarmalında kapitalizm kendi bindiği dalı kesiyor." "Le Monde" yazarı Jean François Petitbon da, "Geliyorum!", diyen felaketten dem vururken, sanki, 1930'lar dünyasından söz ediyor. Bu koşullarda Dr. Herbert Hauptman'ın, "İnsanlığın geleceğine ilişkin korku"ya ve gidişatın, "İnsan yaşamını tehdit edici boyutlara ulaşması"na[3] dikkat çekmesi boşuna değildir. Çünkü Arnold Wesker, uyarısında haklıdır: "Üçüncü bin yıla açılan kapının cephesine 'masumları koruyun' yazılmalıdır."[4]

Joseph Schumpeter'in, 'Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi' de "Yaratıcı yıkıcılık" diye nitelediği kapitalizm, "YDD" ile ulaştığı küresel boyutta, "yıkıcı rekabet ve spekülatif asalaklık"ı öne çıkarıyor. Kapitalizm, istihdam sorununu çözemiyor; genişletilmiş yeniden üretim ölçeği daralıyor. İçerici değil; dıştalayıcı ve marjinalleştiren bir yıkıcılığa dönüşüyor. Ücretli emeğin sömürüsünü temel alan kapitalist üretim anarşisi, küresel ölçekli spekülatif asalaklıkta somutlanırken; "YDD" boyutlu kapitalizmin asalak özellikleri "Demokrasi(si)nin moral krizi"ni (Foreign Affairs) devreye sokmuştur.

Bu tabloda zenginlerin işi tıkırındadır... Ancak Graham E. Fuller, "The Democracy Trap/ Demokrasi Tuzağı" adlı yapıtında, "Dünyayı sarsacak istikrarsız düzenler için, yalnızca geçici

1 Yehezkel Dror, Yeryüzü Daha Yönetilebilir mi?, s.285-296
2 Bu koşullarda "Varoluşun eski biçimlerinin tükenmiş olduğu söylenebilir, yeni biçimler ise henüz ortaya çıkmış değil ve insanlar çölde petrol arar gibi yeni biçimler arıyorlar." (Saul Bellow)
3 Herbert Hauptman, Cumhuriyet, 27 Temmuz 1995, s.12
4 Arnold Wesker, Cumhuriyet, 31 Ağustos 1995, s.10

bir durak olabilecek", dediği "YDD", paylaşım öncesi kaosunda... Kuzey'in, Güney'i köleleştirme girişiminde... Çevre ülke ekonomilerinin sisteme daha fazla entegre edilip bağımlılığa mahkûm edilmesinde... Küresel uyumsuzluk, rekabet ve mali kriz tehdidinin[1] keskinleşmesinde... Kuzey'in küresel eşitsizlik sınırlarının korunarak, kurallarının dünyaya dayatılmasında... İnsanlığın yoksullaşmasında... Dünyanın, George Orwell'in "1984"ündeki "Big Brother/Büyük Birader" tarafından yöne (l)tilmesinde tezahür ediyor!

"BM Kalkınma Programı"nın Başkanı James Speth, "Göstergeler artık dünyanın zenginler ve yoksullar diye ikiye ayrıldığını, eskiye oranla çok daha net biçimde ortaya koyuyor", diyor. Ayrıca, küreselleşmeyi "yularından kopmuş gidiyor" diye mahkûm eden BM Genel Sekreter Yardımcısı İsveçli Anders Wijkmann da, "Bütün insanlar ortalama bir İsveçli gibi tüketecek olsa üç tane dünya gerekir", diyor. Evet dünyada herkese yetecek kadar zenginlik var ama aç gözlülüğün de sınırı yok...

Durumu gözler önüne seren, "Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı"nın (UNDP) yayımladığı "1996 İnsan Gelişmesi Raporu"na[2] göre, "İnsani, ekonomik eşitsizlikleriyle groteskleşen

1 14 Mart 1996 tarihli "Financial Times"ta "Marx şimdi hayatta olsaydı" isimli makalesi yayımlanan Samuel Brittan, Marx'a hak vermeden edemiyor... Dünya kapitalizminin "YDD" ile içine daldığı entegrasyon ve deregülasyon labirenti, küresel kaosu körüklüyor. Finans sermayesinin, üretken yatırımlarla göbek bağını kesip kendi başına ve "özgürce" spekülatif amaçlarla altüst ettiği dünyada, sadece döviz piyasalarındaki günlük işlem hacminin 1.5 trilyon doları geçtiği anımsanırsa, sorunun ölçeği kavranabilir. 90'lı yıllara damgasını vuran spekülatif mali hareketlerin yol açtığı sıcak para karmaşası ve yıkımı, bir gecede "Meksika'lar" veya "Barings"ler yaratabiliyor. Sadece 1993-1994 yıllarında 150 milyar dolara varan spekülatif amaçlı finans sermayesi birçok Güney ülkesinin ekonomisini allak bullak etti.

2 UNDP, "The Wall Street Journal" gazetesi yazarlarından Keith Marsden tarafından, "UNDP yoksulların durumundan dolayı zenginleri suçlayarak sınıf savaşımı propagandası yapıyor" ya da "BM'den sosyalist tezler", denilerek mahkûm ediliyor.

dünya"nın hal-i pür melaline dikkat çekilirken, "Kapitalizm çoğu zaman insanlara dev bir makinenin dişlileri gözüyle bakar; bu makine 1930'larda teklemeye başladığında, insanları hiç düşünmeden işsizliğin hurda yığını üstüne fırlatıp attı" deniliyor. Kuzey'in zenginleştiği gidişatta, Güney yoksullaşıyor. Dünyanın kremasını yiyen, ÇUŞ sahibi 358 kişinin geliri, (dünya nüfusunun yüzde 45'ini oluşturan!) 2 milyar 300 milyon insanın gelirine eşit. İşte bunlardan kimileri: 14.07 milyar dolarlık Bill Gates (ABD): Microsoft... 11.68 milyar dolarlık Warren Buffett (ABD): Hisse senedi fonları... 10.93 milyar dolarlık Du Pont ailesi (ABD): Kimya... 9.73 milyar dolarlık Gad and Hans Rausing (İsveç): Paketleme... 9.73 milyar dolarlık Yoshiaki Tsutsumi (Japonya): Konut... 9.28 milyar dolarlık Kwok Kardeşler (Hong Kong): Konut... 9.28 milyar dolarlık Paul Sacher/ Hoffman (İsviçre): İlaç... 9.28 milyar dolarlık Tsai-Wan-Lin, Wan-Tsai (Tayvan): Sigorta... 8.08 milyar dolarlık Karland Theo Albrecht (Almanya): Perakende Ticaret... 7.93 milyar dolarlık Quandt Ailesi (Almanya): BMW... 7.04 milyar dolarlık Lee Shau Kee (Hong Kong): Konut...

Dünya gelirinin yüzde 85'ine, toplam nüfusun yüzde 23'ünü oluşturan Kuzey ülkeleri el koyuyor. Dünya ülkelerinin en zengin yüzde 20'si ile en yoksul yüzde 20'si arasındaki gelir farkı 1960'da 30 kat iken, 1970'de 32, 1980'de 45, 1990'da 59 kat oldu. Kişi başına düşen ulusal gelir bakımından farka bakıldığında, 1960'da 1.864 dolar iken, 1989'da 15.149 dolara çıktı. 1960 ile 89 arasında dünyanın en zengin yüzde 20'si içinde yer alan ülkeler toplam üretim içindeki paylarını yüzde 70.2'den yüzde 82.7'ye çıkardılar. En yoksul yüzde 20'nin payı ise yüzde 2.3'den, 1.4'e indi. Bundan başka Güney'in toplam ekonomik üretim içindeki payı 1965'ten, 1985'e yüzde 20'den, yüzde 18'e düştü.

"The Economist"e göre, 118 ülkenin büyüme verileri, 1960'dan beri, Güney ülkelerinin Kuzey ülkelerine oranla yavaş

büyüdüğünü ve iki ülke grubu arasındaki farkın daha da derinleştiğini gösteriyor. IMF reçetelerini uygulayan Güney ülkelerinin toplam borçları 1980'de 685 milyar dolarken, 1993'te 1770 milyar dolara yükseldi. IMF, 1984-1990 yılları arasında Güney'den 715 milyar dolar transfer etti. En yoksul Güney ülkelerinin toplam borçları, 1980-1994 yılları arasında yüzde 400 arttı.

BM sorumlularından Halil Rahman, Güney'deki 48 ülkeden Afganistan, Angola, Burundi, Kamboçya, Etopya, Haiti, Liberia, Mozambik, Ruanda, Sierra Leone, Somali, Sudan, Togo, Yemen ve Zaire'nin politik çatışmalardan etkilendiğine işaret etti. BM raporunda, sözü geçen 15 ülkede kişi başına düşen milli gelir 699 dolardan daha azken; Japonya'da 27 bin, Almanya'da 24 bin ve ABD'de 22 bin 500 dolar olarak gerçekleşti. Kuzey ve Güney arasındaki uçurum son 30 yıl içerisinde iki kat arttı. Güney ülkelerinin, Kuzey'e borçları 1990'da 117 milyar dolarken, 1993'de 127 milyar dolara ulaştı.

1982-1990 arasında, Güney ülkeleri Kuzey'e 1.345 milyar dolar "borç" ödedi. Ama aynı yıllarda Güney'in Kuzey'e olan "borçları, 900 milyar dolardan 1.470 milyar dolara yükseldi. Bugün, Latin Amerika ülkelerinin dış borçları 490 milyar dolardır. Geride kalan 10 yıllık dönemde, Latin Amerika'dan (sadece!) Avrupa ve Japonya'ya 500 milyar dolar transfer edilmiştir. Geçerken anımsatalım: Afrika'da her yıl 4 milyon metreküp ormanın kesilme nedeni, Afrika'nın Kuzey'e olan 120 milyar civarındaki "borç"larının tahsilidir!

I.4-) TARİH DEVAM EDİYOR!

Tüm bunlara rağmen tarih devam ediyor! Olanaklar ve tehlikeler ardı ardına dizilirken, her şey ne kadar da hızlandı ve ne kadar değişti! Tarih, bugüne dek bu kadar bonkör davranıp da bu

denli devasa olanaklar sunmuş muydu insan(lık)a? Bir günde, bir yıl yaşanmaya başladı sanki! Hani nerede F. Fukuyama'nın şarlatanlıklarına yaslanan: "Tarihin sonu geldi! İdeolojiler öldü! Piyasa her şeyin üstesinden gelen bir gerçektir!" kehanetleri?

Saldırganlığa, faize, kâğıt ve borsa oyunlarına, katakulliye, mafyaya, spekülasyona, zorbalığa yaslanan sanal serbest piyasa ekonomisinin yerle bir olduğu 1990'ların sonunda, Paul Erdman'ın "Kıyamet Senaryoları"nın pratikleştiği gezegenimizde tarih devam ediyor: Aralık 1994: Meksika'da Peso'nun değer kaybı; Aralık 1994: Venezüella'da banker krizi; Temmuz 1997: Malezya'da para birimi Ringgit'in değer kaybı; Temmuz 1997: Filipinler'de Peso'nun değer kaybı; Ağustos 1997: Endonezya'da Rubye'nin değer kaybı ve Ocak-Mayıs 1998 kesitinde Suharto diktasının alaşağı edilmesi; Ekim 1997: Hong Kong"da borsanın çöküşü ve Mayıs 1998'de ekonomik durgunluk; Kasım 1997: Japonya'da mali kriz ve Nisan 1998'de Yen'in düşüşü; Kasım 1997'de Güney Kore'de Para birimi Won'un değer kaybı ve Mayıs 1998'de sosyal kriz; Mayıs 1998: Rusya'da borsanın çöküşü; vd.leri... "Kara günler" birbirini kovalarken, artık "sır" değil: Krizin kaynağı, serbest piyasa çılgınlığıyla kol kola giren spekülatif sermayenin (yaratıcılığı yok olmuş!) kapitalist yıkıcılığı...

"YDD" serbest piyasanın krizden küresel depresyona geçen parantezini açarken; 150. yaşındaki "Komünist Manifesto"yu kaleme alan Marx doğrulanıyor: "Kapitalizm kontrol etmekten aciz olduğu devasa güçleri, bir kez daha harekete geçiriyor!" Yani Asya krizi, Rusya krizi ardından da Latin Amerika sarsıntısı ile küresel borsa çöküşü olasılığı reel bir tehdide dönüşüyor. Soru(n) ciddi ve devasa ölçekli: Küresel depresyonla, "para sihirbazı" diye anılan ve 21.5 milyar doları yöneten spekülatör George Soros bile, 2 milyar dolar zarar ediyor.[1]

1 George Soros, Radikal, 28 Ağustos 1998, s.14

I.4.1-) VE TÜRKİYE

Eşitsiz birleşik gelişim dinamiklerinin tam istim çalıştığı kapitalist dünyada, "Türkiye son 20 yıldır bıçak sırtında, krize aday bir ülkedir"[1] diyen Doç. Dr. Oğuz Esen haksız değil! Çünkü Maliye Bakanı Zekeriya Temizel'in, "Artık o kadar batmışız ki kımıldayacak halde değiliz. 1999 bütçesi 20-21 katrilyon lira büyüklüğünde olacak. Ama bunun yarısı, yani 10 katrilyon lira civarında faiz ödemeleri var. İşte Türkiye'nin şu anki en büyük sorunu budur"[2] dediği Türkiye; bütçesinin 2.5 katı borca sahip. Dış borç stoğu ise 1998 bütçesinin 2 katına yakın.[3] Ankara Sanayi Odası'nın verilerine göre 1998'in ilk 7 ayında 1 dakikada 20 milyar lira geliri olan bütçe, 1 dakika içinde 27 milyar lira gider sonucunda 7 milyar liralık açık veriyor. Türkiye'de, dakikada 23 milyar lira iç borçlanmaya giderken, 26 milyar lirayı da iç borç anapara ve faiz ödemelerine aktarıyor. TBMM'nin 1 dakikalık maliyeti ise 76 milyon lira civarında.[4] Ve İSO'nun hazırladığı "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Araştırması-1997" verilerine göre 500 büyük GSMH'nın yüzde 12.9'una eş katma değer yaratıyor. Sanayi sektöründeki toplam katma değerin yüzde 51.5'i 500 büyüğe ait. 1997 yılındaki kârların yüzde 52.7'si faaliyet dışı gelirlerden elde edildi.[5]

Ekonomik açmazın kollarında Susurluk kâbusunu yaşayan Türk(iye) siyasetine gelince; insan neden söz edeceğini şaşırıyor! Ağar'ı "aklamak" isteyen "Susurluk Nikâhı"nda (eksikleriyle!) çekilen rejimin fotoğrafı; son Türk devletinin büyüklerinden Çakıcı'nın "yakalanması"; Yavuz Donat"ın, "Susurluk bilmece gibi. Galiba bu bilmeceler hiç çözülemeyecek... Zira

1 Oğuz Esen, Cumhuriyet, 19 Ağustos 1998, s.7
2 Zekeriya Temizel, Milliyet, 31 Temmuz 1998, s.7
3 Cumhuriyet, 25 Ağustos 1998, s.3
4 Cumhuriyet, 27 Ağustos 1998, s.11
5 Radikal, 27 Ağustos 1998, s.12

'soldan sağa', 'yukarıdan aşağıya' o kadar çok kişiye uzanıyor ki"[1] demesi; "Susurluk konusunda ne düşünüyorsunuz? Ne oldu efendim o? Duruyor hâlâ... Hiçbir şey olmadı diye herkeste yaygın bir kanaat var da, sizin kanaatinizi soruyorum" diyen Sedat Ergin'i, Süleyman Demirel'in, "Neydi o, nesini istiyorsun? Ne olacaktı ki?"[2] diye yanıtlaması; Fikri Sağlar'ın, "Devletin tepesindekiler haberdar. (...) Yılmaz Çiller'den, Çiller Demirel'den, Demirel de Özal'dan farklı değil. Bütün bu çeteye bulaşanların adını MHP dava sanıkları listesinde bulabilirsiniz"[3] saptaması; DGM'de, "İstersem 24 saat içinde Birdal'ın beynini duvara yapıştırırım" diye haykıran TİT'çi Cengiz Ersever'in yargılanması komedisi; ya da barışa, Cumartesi Anaları'na yönelik saldırılar; vd.leri!

Herkes, "Ne olacak, neye varacak, bu kirli-kanlı düğüm nasıl çözülecek ya da çözülecek mi?" gibi, çoğu yanıtsız sorularla kıvranırken; "Devletin zirvesinde rejimin mahiyeti konusunda bir görüş ayrılığı yoktur. (...) Ordunun yaptıkları siyaset değil, görevinin icabıdır."[4] "Türk ordusu siyasetin dışındadır. (...) Ordu hepimizindir"[5] diyen Süleyman Demirel'in "demokrat" ilan edildiği Türkiye'de; Anadolu'nun ve dünyanın gerçek sahipleri ayağa kalkmadan; hiçbir şeyin ardının çorap söküğü gibi gelmeyeceğinin altını özenle çizerek ekleyelim: "Kof iyimserlikler"e gerek yok; onlarla kavgamız sürüyor ve onları yenmek "varoluşumuza" kodlanmış bir "olmazsa olmazlık"tır!

Devasa yabancılaşmışlığıyla kitleleri terörize eden despot ve asla güvenilmez T."C"nin ideolojik tercihi ve sınıfsal karakteriyle biçimlenen siyasal tablonun yanıtını ararken: "Susurluk

1 Yavuz Donat, Milliyet, 26 Ağustos 1998, s.12
2 Süleyman Demirel, Radikal, 27 Ağustos 1998, s.24
3 Fikri Sağlar, Radikal, 31 Ağustos 1998, s.6
4 Süleyman Demirel, Hürriyet, 10 Ağustos 1998, s.27
5 Süleyman Demirel, Radikal, 29 Ağustos 1998, s.7

yeni başlıyor"[1] diyen Mehmet Atay'ın; "Ortaya çıkanlar, Susurluk skandalının bir başka cephesidir"[2] diyen Ufuk Uras'ın; "Düşüncelerimizi satılığa çıkarmadığımızı göstermek için daha yüksek sesle haykırmak zorundayız" diyen Jean-Paul Sartre'ın; "Kanunlar örümcek ağlarına benzerler küçük sinekler yakalanır, büyük sinekler ağı delip geçerler!" diyen Romalı stoa filozofu Marcus Aurellius'un; "Hükümet, halkın hukukunu çiğnediğinde ayaklanma, halk için ödevlerin en kutsalı ve zorunlusudur" diyen Fransız İhtilali İnsan Hakları Bildirisi'nin; ve en önemlisi, "Ayağa kalkın, ey vatan evlatları!" diye haykıran Büyük Fransız Devrimi'nin Marseillaise Marşı'nın uyarılarını göz ardı etmek mümkün değildir!

Müthiş ivme kazanan tarih devam ederken ve Nazım Hikmet'in, "Demir/ kömür/ ve şeker/ ve kırmızı bakır/ ve mensucat/ ve sevda ve zulüm ve hayat/ ve bilcümle sanayi kollarının/ ve gökyüzü/ ve sahra/ ve okyanus/ ve kederli nehir boylarının,/ sürülmüş toprağın ve şehirlerin bahtı/ bir şafak vakti değişmiş olur" dediği yere yönelmişken, biliyoruz: "Gelecek günler için/ gökten âyet inmedi bize/ Onu biz, kendimiz/ vaat ettik kendimize!" (Nazım Hikmet)

1 Mehmet Atay, Cumhuriyet, 28 Ağustos 1998, s.4
2 Ufuk Uras, Cumhuriyet, 28 Ağustos 1998, s.4

II. BÖLÜM

"RUHU KÖLELEŞTİREN" POSTMODERN MÜDAHALE

"Yalnız orda yok zorbalık,
zorbalığın olduğu yerde.
Yalnız tüfeklerin ağzında
yalnız hapishanede.
Yalnız sorgu odalarında
yok zorbalık,
ve gecenin içinde bağıran
nöbetçi sesinde.
Yalnız karanlık ve dumanlı
iddianamede yok o
yalnız tutuklunun
itirazında yok (...)
'Ateş' komutu veren katılıkta
trampetlerin çalışında yok yalnız,
yalnız bir cesetin mezara
atılış biçiminde yok (...)

Zorbalık çocuk yuvalarında
zorbalık babanın öğütlerinde
gülümsemelerinde ananın,
verdiği karşılıklarda çocuğun yabancı birine (...)
Veda öpücüğünde bile
var aslında,
sesinde var kocasına soran kadının:
Ne zaman geleceksin sevgilim?
Sokaklarda makine gibi tekrarlanan
'Nasılsın?'larda var o
birden daha da rezilleşen
el sıkışmalarda. (...)
Zorbalığın olduğu yerde
her şey bir zincirin halkası
Veba gibi dört yandan sarar seni
olursun sen de zorbalığın bir parçası."
(Gyula İllyes)

Eşitsizlikleri körükleyen "YDD" mamulatı küreselleşme, tüm yerküreyi benzeşik temalı "küçük bir köye" dönüştürürken; Clinton'ın danışmanı Benjamin Barber'in deyişiyle, dünya "Mc World" diyebileceğimiz ekonomik-siyasal küreselleşmeye mahkûm edilmektedir. Hollywood patentli "Mc World" kültür (süzlüğ)ünün "Gösteri Toplumu"nun kısırdöngüsünde görüntü sözcüklere, basit karmaşığa, sınıflar-üstü sınıfsala yeğlenmektedir. Yani televizyona bakmak, maç seyretmek; kitap okumaktan, düşünmekten, araştırmaktan daha kolaydır. Hollywood patentli "Gösteri Toplumu"ndaki "Mc World" kültür(süzlüğ)ünün manipülasyonlarda ifadesini bulan "düş fabrikası", insan(lar)a; anlık heyecanları ve eğlenceleri taşır.

Gündeliklik dışında, artık hiçbir şeyin geçerliliğinin kalmadığı postmodern kesitte toplumsal ilişkiler, metaların gösterge değerleri üzerinden yeniden kuruluyor. Zaman ve mekân içinde olagelenlerin sadece bir günlük ömrünün olduğu postmodern

durumda; hâkim tek dürtü her şeyin son derece hızlı tüketilmesi üzerinde yükseliyor. Baştan sona sanal/ görüntüsel yaşam tarzı toplumsal hayatın bütün dokularına nüfuz ediyor. Yani işlerliğiyle durmadan atık üreten toplumun tüketim histerisiyle yarattığı çürümüş kültür(süzlüğ)ü, çöp tenekesi olarak nitelemek mümkündür.

Bu, en iyi televizyonlardan izlenebilir. "Gösteri Toplumu"nda televizyon, konumu ve işlevselliği itibariyle en önemli gösterge değeri üreticilerinden biridir. Çünkü televizyonlarda sergilenen herhangi bir insanın varlık olarak bir anlamı yoktur; o, sadece bir gösterge değeri taşıyan imajdır. Medya, gösterge değeri tayin ettiği metayı istediği biçimde sunma (=sergileme) hakkına sahiptir.

Postmodern durumun "Gösteri Toplumu"ndaki "creme de la creme" kültür(süzlüğ)ünün sanallık çağında yaşıyoruz! "YDD"nin postmodern kültür endüstrisi; yorgun, cahil, bilgiç, kendini beğenmiş, kendinden kuşkulu "yarı-münevverler" maketi yerine, yeni bir insan kalıbı getirdi: Dinç, cahil, bilgiç, kendini beğenmiş, kendinden kuşkusuz, paragöz, işbitirici, çevresini küçümseyen, kültür vampiri, TV çocuğu, iktidar düşkünü ve duyarsız özellikler taşıyan futbol fanatiği, holigan postmodern münevverlerini de ikame etti!

Ana hatlarıyla tasvir etmeye çalıştığımız tabloyu yaratan siyasal iklimin Türkiye'deki "ol hikayat"ı da şöyledir: 70'lerde Türk(iye) solunun "öncü" kesimi, kurtuluş ütopyalarıyla ya da projeleriyle birlikte tarihe "gömülmek" istendi. Örgütlü işçi hareketinin önü kesildi. 80'lerde, bu kez, bütün bir topluma deli gömleği giydirilmesi söz konusuydu. Giydirildi de. Sadece iyi kötü var olan sol somut enerjiler değil, sol düşünce, tasarım ve tahayyüller, meraklar, düşünceyi besleyecek kaynaklar, sol bir siyasetle birlikte anılabilecek "liberal" terimiyle tarif edilen bir

ekonomik modelin dünyada ve burada dayatılmasına paralel olarak seksen sonrası Türkiye'sinde anlaşılır bir yön tayini süreci başladı.

Siyasetin "sol" ile herhangi bir şekilde ilintili olabilecek her halinin yasaklandığı bir ortamda, özellikle kent orta sınıfları "iç dünyalarını" keşfetme serüvenine itilirken, bu çağrı "sosyal olana veda" anlamına da geliyordu. Şu bağlamda: Toplumun işleyişinde etkin yasaları anlamaya, onları yönlendirerek topluma ve bireye rasyonel bir bir aradalık ortamı sunma (özgür, baskısız, sınıfsız, sömürüsüz bir bir aradalık) projesinin kuramsal temelini oluşturan tarihsel materyalizm, bir başka deyişle, Marksist öğretinin, bireyi zorunlu olarak "ihmal" ettiği iddiası, yeniden gündeme sürülüyordu. Bu öğretinin dolaylı olarak kavradığı, (toplumdan, sosyal olandan gelerek anlamak istediği) birey, dolayısıyla onun iç, psikolojik dünyası öne çıkmalıydı. Medyanın da katkısıyla, bu iç dünyanın, sadece cinsellik anlamına geldiği kısa sürede anlaşıldı.

Siyaseti yasaklanmış orta katmanlar ve de aydın görünümlü öncüler, öne fırlayıp travestilere, eşcinsellere vb.lerine yapılan baskıları, toplumda bunlara dönük "dıştalamaları", keyifle tartışmaların odağına yerleştirdiler.

Ortalıkta ideal mideal kalmadı. Ama birey de yaratılamadı. Sözüm ona bireyin dünyası bütün ihtimallerin ışığında yeniden ve geç de olsa kavranma yoluna gidilecekti. Ama kotarılan sonuçta bireycilik oldu. Çünkü liberal ekonomiye dayalı ideoloji ve siyaset, bir zamanlar Aydınlanma döneminde olduğu gibi, bir "bireyi" amaçlamıyor, tam da bu bireyin (bile) enerjisine tahammülü olmadığı için, bütün aitliklerinden arındırılmış, tuhaf bir "özü", sınıflar üstü bir oluşu, birey olarak görmek istiyordu. (Oysa Aydınlanma'nın klasik bireyi, başta devrimci bir sınıfın büyük enerjiler temsil eden bireyiydi; burjuva sınıfının bireyi.)

Çıkarları kendisiyle sınırlı, ekonomisi, kültür bağları tanımlanamayan, en önemlisi, "tarihsiz" (öyküsüz) bir bireycilik öyküsüydü bu "şey", burada ve Batı'da son elli yılda oluşturulan bir ucubeydi.

Gelinen noktada, tekrar bir "kültür sosyolojisi" düzlemine dönerek söylemek gerekirse, yeni teoriler, Batı'da Marksist teoriyi de içeren yeni sentezler oluşturmak yerine, parçaları kapsayan bölük-pörçük alanlara yetebilecek hale geldiler. Örneğin burada, devlet ile sivil toplumu mutlak temel karşıtlıklar gibi görmek isteyen ve toplumun ekonomik-kültürel çıkarlara bölünmüş çelişkili yapısını göz ardı eden yeni "muhaliflik" tutumu, bu gelişmenin siyaset pratiğine yansıyan parçası olarak anlaşılabilir. "Postmodern" terimiyle tanımlanmak istenen zihniyet, bu bölük-pörçükleştirmenin kaçınılmaz sonucu olarak yorumlanabilir.[1]

II.1-) POSTMODERN POPÜLER KÜLTÜR

Kültür; emeği ve düşün yapıtlarını maddi ve manevi bağlamda içeren, bazen simgelerle özümlenen ve aktarılan açık-kapalı davranışların oluşturduğu bütündür. Sınıfsal özellikleri dışında ele alınması mümkün olmayan kültürün temel çekirdeğini, geleneksel (tarihsel olarak ortaya çıkarılmış ve seçime uğratılmış) düşünceler ve özellikle bunlara bağlı değerler oluşturur.

Kültür, etnografik açıdan irdelendiğinde bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, görenek ve insanın toplumun üyesi olarak edindiği diğer sınıfsal alışkanlıkları kapsar. Yani kültür, sınıfın egemenlik aracıdır. Her türlü insan faaliyetini kapsayan bir iktidar

1 Bunun için için Foucault'a göz atmak gerekir: EK-III: BEDENİN VE RUHUN KÖLELEŞTİRİLMESİ

aygıtıdır. Alternatif anlamdaysa, özgürleşme faaliyetleri toplamıdır...

Sömürücü yapılardaki sınıf savaşımıyla kültürel sürecin farklılaşması, kültürün de farklı alt başlıklarda ele alınmasını "olmazsa olmaz" kılmıştır. Farklılaşma, egemen kültürün de kendi içinde çeşitlenmesini devreye sokmuştur. Örneğin kapitalist egemenlik koşullarında popüler kültür gündelik yaşamın kültürüdür. Dar anlamıyla, eğlenceyi içerir. Geniş anlamıyla, belirli bir yaşam tarzının ideolojik olarak yeniden üretilmesinin önkoşullarını sağlar. Resmi ideolojinin yaygınlaşma ve onaylanma ortamını yaratır. Popüler kültürün toplumsal ideolojik işleviyle, tarihin derinliklerine kadar indiğine dikkat çeken Ünsal Oskay, popüler kültürün işlevini şöyle açıklar. "Reel yaşamı, fantazyada da aynen tekrarlayarak, reel yaşamın sürdürülmesini kolaylaştırmakta; yerine başka türlü bir yaşamın olabileceğini düşünmenin yolları tıkanmakta; bu kırgınlıkları hafifletmekte; varolanı benimsemenin acısını, utancını "hafifletmektedir." Ahmet Oktay ise, popüler kültürün ideolojik boyutunu daha net ifade ederek "Popüler kültür, yaşamın her alanında olumsuz anlamıyla ideoloji üretmekte ve bu ideolojik içeriği kitlelerin bilinçaltına yerleştirmektedir" der.

Popüler kültür hem nicel, hem nitel olarak uyuşturucudur. Durmadan gerçekle ilişkisi olmayan kişilik mitoslar üretir. Oluşturduğu yapay evrende, gerçeği deforme ederek kapitalist potada eritir; iktidar güdümünde biçimlendirir. Popüler kültür, emekçi insan(lar)ın kapitalist gündelik yaşamındaki olumsuzlukları meşrulaştırmaya, sömürüyü ussallaştırmaya ve insanları pazar ekonomisinin ortak duyusu çevresinde bütünleştirmeye hizmet eder. (Frankfurt Okulu'nun "bilinç endüstrisi" olarak tanımladığı üretim de budur zaten...) Popüler kültürü, (tüketenlerin dışında) resmi ideolojinin karar odakları oluşturur. Yani yöneten ile yönetileni, varlıklı ile yoksulu, özgür olan ile özgür

olmayanı, mutsuz insan ile onu mutsuz kılan toplumsal realiteyi özdeşleştiren yanılsamayı güçlendirir.

Popüler kültürün tahribatıyla, emekçiler için kendisi olmak, onları giderek daha az tatmin eder, başkaları (yani egemenler) gibi olma isteğini (hayalini) güçlendirmeye hizmet eder. Resmi ideolojinin seri üretimine, egemen kültürün standartlaşmasına, kültürün ticaret konusu haline getirilmesine ve düzeyinin düşmesine neden olan popüler kültür; emekçilerin amorflaşmasına, pasif yansıtıcılara-aktarıcılara dönüşmesine yol açar. Sermayenin oyunu şeklinde gerçekleşen popüler kültür, emekçilerin muhalif konumlarını anlamlandırmasının önünü tıkar. Çünkü popüler kültür, Devletin İdeolojik Aygıları'ndan (DİA) biridir.

DİA'lar üzerine yeni açılımlar getiren Louis Althusser, DİA olarak din, hukuk, kültür, vb. kurumları sıralayıp, "Hiçbir sınıf DİA'lar içinde ve üstünde hegemonyasını uygulamadan devlet iktidarını sürekli olarak elinde tutamaz" der. Egemen sömürü düzeninin ayakta kalmasına hizmet eden DİA'lar, resmi ideolojiye hizmet eder. Unutulmamalıdır ki, binlerce yıldır sınıflı-sömürücü koşullanma sürecinin dişlileri arasında övütülen insan(lık), DİA'ların ürettiği imgelerin, mitlerin dolayımıyla biçimlendirilmiş; koşullanmayı da içselleştirmiştir.

Örneğin Mezopotamya kralları, her savaş sonrası yaptırdıkları anıtlara zaferlerinin öyküsünü resmettirirlerdi. Anıtlar, savaş belgesi ve tanığıydı. Anıt resimlerin ilginç yanı, hiçbir Asurlu askerin ölü ya da yaralı olarak çizilmeyişiydi. Pek çok Asurlu'nun yaralandığı, yaşamını yitirdiği savaşlardan görüntüye aktarılan yan: Mağlup edilen tarafın ölüleri, yaralıları arasında savaşan Asur askeri ve düşmanına son darbeyi indiren Asur kralıydı. Asurlular, "Alt edilmiş düşmanın boynuna ayağını basmış kralın imgesi var olduğu sürece, boyunduruk altına alınan kabilenin bir daha başkaldıramayacağına inanıyordu."[1]

1 E. H. Gombrich, Sanatın Öyküsü.

Postmodern popüler kültür, yıllar öncesindeki Asur egemenlerinin işlevini üstleniyor. Yani siyasal tercihleri belirleyen yaşam alışkanlıkları oluşturan mitler oluşturuyor. Çünkü postmodern müdahalenin "mantık(sızlığ)ı"na göre: "Küreselleşme kavramıyla ifade edilen durumun ulaştığı aşamada kapitalizm[1] bütün dünyada egemen hale gelmiştir. Artık alternatif olmadığı anlaşılmıştır. Tarih bu açıdan bitmiştir. Yaşadıklarımız artık gelecekte yaşayacaklarımızın ta kendisidir. Bunun için de gelecek diye bir şey kalmamıştır. Yeryüzünün her noktasındaki ilişkiler birbirine benzer hale gelmiştir!"

Özellikle ABD hegemonyası ve yayılmacılığı karşısında; modernitenin bütün umutlarının sona erdiğini iddia eden postmodernizm, "Ütopya Çağı sona ermiştir!" demektedir. Yani postmodern popüler kültür, yıllar öncesi Asur egemenlerinin işlevini üstleniyor. Yani siyasal tercihleri belirleyen yaşam alışkanlıkları oluşturan mitler oluşturuyor.

1 Aslında, "küreselleşme" denilen şey kapitalizmin bir eğilimidir. Sermayenin serbest dolaşımı anlamında, ekonomik sınırların ortadan kalkması, giderek kültürlerin birbirine benzer hale gelmesi, dillerin birbirini etkilemesi, zaten 19. yüzyılın ortasında, sosyalizm teorisi kurucuları tarafından öngörülmüştü. Fakat onların anladığı ile, "YDD" ideologlarının anladıkları arasında önemli bir fark var: "Küreselleşme" kavramını kullanan Marx, kapitalizmin bir dünya ilişkisi haline geldiğinden söz ederken, bunun aynı zamanda proleter devrimler için bir olanak olduğunun da altını çizip; dünya devrimine çağrı çıkaran çelişki ve çatışmalara gebe dünyaya dikkat çekiyordu.

III. BÖLÜM

POSTMODERN DÜNYA VE SORUMLULUKLAR

"Haydin bir türkü söyleyelim,
değişen sözcüklerle bir türkü,
ezgisi daha önce bilinmeyen,
bir türkü söyleyelim hep birlikte...
Kuruyan dudakları ıslatmak için,
soğuyan alınları ısıtmak için,
bir daha söyleyemeyecek olan,
kızlar için söyleyelim, oğullar için...
Herkes dağılıp gittikten sonra,
bir başına kalanlar için söyleyelim,
tırpanı parladığı zaman acıların,
yürekleri biçilen analar için...
Her şey sussa bile biz söyleyelim,
gözler alışsa bile gördüklerine,
kararmaya yüz tutsa da ateşin belleği,
bitince başlayalım yeniden söylemeye...
Haydin hep birlikte bir türkü..."
(Kemal Özer)

20. yüzyıldan 21.'ye geçerken[1] müthiş bir altüst oluş yaşanıyor. 20. yüzyılın ilk yirmi yılı tarihe, "Savaş ve devrim" yılları olarak kaydedildi. 30'lara "Ekonomik depresyon", 40'lara "Savaş ve devrim", 50'lere "İki kutuplu dünyada kapitalizmin restorasyonu", 60'lara "Altüst oluş", 80'lere "Neo-liberal saldırı ve kurulabilen sosyalizmin likidasyonu", 90'lara ise "YDD" kaosu denildi...

21. yüzyılın eşiğindeki "YDD"nin küresel yabancılaşmasıyla insanlar, kendilerini meta fetişizmiyle "var" ediyor. İnsanlara, "Tüketiyoruz o halde bireyiz!", dedirten totaliter egemenliğin kavranması için, "tüketici" teriminin ve "yabancılaşma" gerçeğinin kilit önemine dikkat edilmelidir. "YDD"nin, insan(lık)ı, yabancılaşmış "tüketici" sıfatıyla çağırması; "toplumsal"ı, insanlık tarihinin önceki dönemlerinde görülmediği kadar "ekonomi"ye indirgedi; "homoeconomicus"u "homoconsumerus"a tahvil etti. Modern insanın bakışlarını vitrinlere çevirmesini, kendi imgesini, yabancılaşmış "toplumsal" kimliğini ve "insani" varoluşunu vitrinlerde sergilenen metalaşma aynasında gerçeklemesini devreye soktu. Değiş-tokuştan süpermarkete yönelen serüvende "alış-veriş", insan(lık)ı, meta fetişizminin küresel dişlilerinde övüttü. Bu serüvende tükenen insani ilişki

1 20. yüzyılda nelere tanık olmadık, nelere? Berlin duvarı yıkıldı... Sonra "YDD" ile devreye giren küreselleşme mitine sarılındı... "Postmodern zamanlar" söylenceleri göklere çıkartıldı... "Tarih liberal demokrasinin zaferiyle sona erdi" dendi... "Tarih, sınıf savaşımları tarihidir" diyen Marx lanetlendi... "Post-kapitalist dünyada" bireyin belirleyici olduğu; toplum, ulus ve özellikle de sınıf kavramı ile sınıf mücadelesinin "anlamsızlaştığı" ileri sürüldü... "Toplum aslında sadece bir soyutlamadır, gerçek olan bireydir" yaygaraları dört yanı sardı... Artık "sağduyu" sahibi herkese, "sınıf savaşımından" bahsedenlerin ya dinozor ya da "çatlak" olduğu vazedilmeye başlandı... Ancak İngiltere'de Gallup'un 1995'te yaptığı bir araştırmada toplumda sınıf savaşımının hâlâ var olduğuna inananların oranı yüzde 81 düzeyinde! Bu yetmezmiş gibi, ABD'de Çalışma İstatistikleri Bürosu'nun bulguları, işçi sınıfının şekil değiştirmekle birlikte, mutlak sayısının son yıllarda arttığını gösteriyor. (The New Statesman, 23 Ağustos 1996)

ve değerlerdi. Çünkü "Eğer insanlar kendilerini üreticiden çok tüketici olarak görmeye yatkınsalar ve haz, çalışmak, yapmak ve üretmekle değil, tüketmekle birlikte düşünülüyorsa, bu durum, yabancılaşmış bir toplum karşısında olduğumuzu gösterir."[1]

Çürümeden kan alan "Uygarlık Krizi"nin, yabancılaşmanın meta kültürüyle beslendiği "Vahşet Kesiti"nde insan(lık) kişiliksizleştiriliyor. İnsan(lar)ı hesapçı, korkak, çıkarcı, ve tüketimin nesnesine dönüşmüş konformist-mülkiyetçi-ahlaksızlığa mahkûm ediyor. Böylelikle kapitalizmin kurallarına boyun eğmeyi yeniden üretiyor. Burjuvazinin eşitsizlikçi düzeni siyasi, ekonomik, kültürel, ideolojik düzlemde maddi yaşamı biçimlendirip toplumsal dinamikleri potasında boğuyor. Yabancılaşmış insan(lık)ın, Kuzey modernizmine kodlanmış değer ve umutları iflas ediyor. Ve hayat önümüze yabancılaşma, nesneleşme süreciyle Kafka'nın, "Değişim"indeki dev böceğe dönüşen Gregor Samsa'yı dikiyor!

Tüketim toplumu insan(cık)ı kendisini vahşi kurda, sığınmacı kediye, ısırmaya hazır köpeğe, güdülmeye hazır munis koyuna, zehirlemeye hazır akrebe, tıslayan yılana dönüştüren başkalaşmayı yaşıyor. Terk edilmişliği, saçmalığı, suçluluğu, zaman ve mekân dışındalığı, kendine ve ötekilere yabancılığı, gülünçlüğü, güçsüzlüğü, müstehcenliği ve iğrençliği besleyen "Vahşet Kesiti", insan(lar)ı edilginleştirerek, geleceksizleştiriyor. İnsan(lık), bu saldırganlık karşısında sakatlanmış, dilsizleşmiş bir yabancılaşmanın dişlileri arasında övütülüyor. Karşımızdaki tablo Samuel Beckett'in, "Beklentiler: Sıfır, Umutlar: Sıfır" diye betimlediği durumdur sanki! "YDD"nin postmodern müdahalesinde somutlanan "küresel cinnet" ya da "yeni ortaçağ" bu koordinatlarda insan(lık)ın karşısına dikilmiştir!

1 Susan Willis, Gündelik Hayat Kılavuzu, Ayrıntı Yayınları, s.74

III.1-) "YENİ ORTAÇAĞ" YA DA KÜRESEL CİNNET

Açlık, "YDD" ile dünyanın acil gündem maddesi oldu. BM Tarım ve Gıda Örgütü'nün (FAO) "Dünya Tarımı 2010'a Doğru" raporunda, "Açlık, köklü önlemler alınmazsa 800 milyon insana ölüm getirecek", deniyor.

"Dünya Gıda Günü" açıklamasında FAO, dünyada 800 milyon kişinin aç olduğuna; bunların 200 milyonu, 5 yaşından küçük çocukların oluşturduğuna dikkat çekti. Ayrıca "BM Kalkınma Programı" da, dünyada her bir dakika 47 kişinin yoksullar ordusuna katıldığını açıkladı. "17 Ekim Dünya Sefaleti Red Günü"nde yayımlanan bildiride, her yıl 25 milyon kişinin yoksullar ordusuna katıldığına dikkat çekilerek, yeryüzünde 1.3 milyar kişinin günde 1 dolardan az parayla ve dünya nüfusunun yüzde 60'ının ise günde 2 dolardan az yaşadığı kaydedildi.[1] "Birleşmiş Milletler İnsancıl Gelişme Programı"ndan (UNDP) James Gustav Speth'e göre, "Küresel bir seçkinler oligarşisi olağanüstü servet biriktirirken, insanlığın yarısı, yani 3 milyar insan hâlâ günde 2 dolardan az bir gelirle yaşıyor. Böyle iki sınıflı bir dünyada, yoksul insanlar için öfke ve ümitsizlik zemini hazır. Giderek keskinleşen aradaki fark, insanlık dışı bir görünüm arz ediyor."[2]

"Dünyayı ikiye bölen mutlak bir ayrışmayla karşı karşıyayız. Sefaletin bedelini Güney ülkeleri ve çocuklar ödüyor. Aşı yokluğundan dünyada her yıl 8 milyon Güneyli yaşamını yitiriyor. Bangladeş'teki çocukların yarısı, Hindistan'dakilerin üçte biri besin yokluğundan yetersiz kiloda dünyaya geliyor... Çocuk ölümleri yani 5 yaşına gelmeden ölen çocuklar: Nijerya'da

1 Macaristan Sosyalist Partisi Yürütme Kurulu Üyesi Dr. Földes György'nün ifade ettiği gibi, "İslam radikalizmi ekonomik sorunlardan kaynaklanıyor." (Cumhuriyet, 19 Ekim 1996, s.12)

2 The New York Times ve The Guardian

1000 çocuktan 300, Etiyopya, Angola ve Afganistan'da 1000 çocuktan 200, Almanya'da 1000 çocuktan 7'si... Kişi başına Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH): Mozambik'te yılda 80, Kamboçya'da 200, İsviçre'de 37.100, Japonya'da 34.600 dolar... Doğum sırasında kanamadan, septisemiden ölen anne: Sierra Leone'de 100.000 doğumdan 1800, Afganistan'da 1700, Nijerya'da 1000, Norveç'te 7... Gerçekten de Kuzey'in egoizmi küresel bir skandaldır. Bu konuda UNICEF Genel Müdürü Carol Bellamy'nin deyişiyle 'Rakamlar ortadadır ve eşitsizlik artmaktadır'!"[1]

Politik ve etnik çatışmalar yanında kuraklık, deprem, sel benzeri doğal felaketlerden 1995'te yüz binlerce insan hayatını kaybetti; milyonlarcası da yaralandı. Politik ve etnik çatışma kurbanlarının yüzde 90'ını kadın ve çocuklar oluşturuyor. BM'den en çok yardım isteyen bölgeler Bosna, Liberya, Ruanda ve Afganistan... Dünyada devam eden savaşlarda döşenen mayınlar 110 milyon kişinin yaralanmasına, sakat kalmasına yol açtı. Giderek ağırlaşan bu tablo karşısında "Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Komitesi"nden Yasushi Akashi, "Dünyanın çeşitli yerlerinde devam eden çatışmalar ve krizler yüzünden 50 milyon kişinin acil yardıma gereksinimi var" dedi.

Dünya Bankası'nın verilerine göre, dünyada 500 milyonu aşkın çocuk da yeterli beslenemiyor. Dünyada her gün açlık nedeniyle 40 bin kişi ölüyor. Güney nüfusunun "en yoksul"ları diye tanımlanan yüzde 47'si (370 milyon kişi), tarımsal üretim potansiyelinin çok düşük olduğu bölgelerde yaşıyor. Yoksulların bulunduğu bölgeler Afrika, Doğu Asya ve Pasifik; buralardaki yoksulların yüzde 87'si kırsal kesimde olmak üzere toplam 199 milyon kişi...

1 Pierre Georges, Le Monde 12 Haziran 1996

UNDP raporu, dünyada her günde milyonlarca insanın tedavi edilebilir hastalıklardan öldüğünü ve insanlığın açlık, kıtlık, susuzluk ve çevre gibi önemli sorunlarla karşı karşıya olduğunu belirtiyor. Raporu açıklayan Gustave Speth, artan çarpık ekonomik gelişme kaygısının giderek insan karşıtı özellikler kazandığını ve dünyada söz sahibi olan 358 dolar milyarderinin gelirinin, 3 milyar nüfusa bedel olduğuna dikkat çekti. Yine 1986-1996 kesitinde zenginler ile yoksullar arasındaki gelir farkının iki kat arttığına işaret edilen raporda, küresel ekonomiden küçük bir azınlığın yararlanabildiği vurgulanırken, 89 Güney ülkesindeki 1.6 milyar insanın yaşam koşullarının on sene öncesinden daha kötü olduğu belirtildi. Güney'in siyasi yönden 60-70'lerden daha da istikrarsız olduğu ve yılda 800 milyar dolarlık silahlanma rakamına ve sadece Afrika'daki silahlanma oranının 1966-1996 kesitinde üç kat yükseldiğine dikkat çekildi.

"BM Kalkınma Programı"nın Temmuz-1996'da yayımlanan raporunda, dünyada zenginliğin artmasına karşın, 1 milyardan fazla kişinin gelirinin 1980'den bu yana azaldığı ve 5 milyonu Kuzey'de olmak üzere 100 milyon insanın evsiz... 35 milyonu Kuzey'de olmak üzere 120 milyondan fazla insanın işsiz... 700 milyon kişinin kazandığı para ile kendilerinin ve ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduğu kaydedildi... 1990-1993 döneminde, eski Doğu Bloku ülkelerinde ortalama gelir beşte bir azaldı... Güney'in 70 ülkesinde ortalama gelir 1980 yılındaki düzeyin altına indi. 43 ülkede ise 1970 yılındaki düzeyin de altına düştü... "Dünya Sağlık Örgütü" (WHO) Genel Direktörü Hiroshi Nakajima, dünyada 190 ülkeden 40'ının sağlık açısından istenilen seviyede olmadığını söyledi... Afrika'daki ortalama yaşam beklentisi, 2000 yılında 62'den 42'ye düşecek... Güney ülkelerinde kişi başına düşen kullanma suyu miktarı 1970 yılına oranla üçte iki oranında azaldı... "Uluslararası Çalışma

Örgütü"ne (ILO) göre, erkekler kadınlardan yüzde 25 daha fazla ücret alıyor.... Ve dünyadaki askeri harcamalar ise 778 milyarı aştı...

Öte yandan "Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu" (ICFTU) Genel Sekreteri Bill Jordan'ın Haziran 1996'da açıkladığı "Oynamaya Zaman Yok" adlı raporda, 20 ülkede, çocuk işçilerin durumuna ilişkin ayrıntılara yer verildi. Raporda, 100 milyona varan çocuk işçilerin toplam dörtte birinin Hindistan'da olduğu ve çocuk işçilerin yaklaşık yüzde 85'inin halı sektöründe çalıştırıldığı; Filipinler'de ise çocuk işçilerin sardunya fabrikalarında bir yıl kadar hapsedildikleri; Brezilya'da da, madenlerde çalıştırıldıkları ve kaçmaya kalkan çocukların da öldürüldükleri kaydedildi. Afrika'da çocukların dörtte birinin halıcılık ve madencilik sektörlerinde çalıştırıldıklarını belirten rapor, bu oranın bazı Afrika ülkelerinde yüzde 50'ye ulaştığına dikkat çekti. Latin Amerika ülkelerinde, çocukların yüzde 15-20'sinin ücretsiz olarak ev işlerinde kullanıldıklarını bildiren ICFTU, çocuk işçilerin, ebeveynlerinin yolunu izlediğini kaydetti.

Özetle "YDD"nin dünyaya çıkardığı fatura, Güney'de büyüyen açlık ve yetersiz beslenme sorunu, insanlığı ve özellikle çocukları tehdit eden salgın hastalıklar, gelir dağılımındaki derinleşen eşitsizlik, işsizliğin ürkütücü boyutlara varması ve silahlanma oldu. Faturayı "güçsüzler" ödemektedir: Yani Kuzey'in emekçileri, Güney ülkeleri, kadınlar ve çocuklar!

III.1.1-) KUZEY'DEN KESİTLER

BM'nin "Ticaret ve Gelişme Raporu" 1995'te pazar ekonomilerinin güç kaybettiğini belirtti. "Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü" (OECD) ülkelerinde resmi işsizliğin 1960-1973 kesitinde yüzde 3.2 iken, 1980-1994'te 7.3'e tırmandığına dik-

kat çekti. 1996'da OECD üyesi ülkelerde yüzde 7.7'yi aşan işsizlik oranı, Avrupa Birliği'nde (AB) 11.4'ü geçti.[1] ILO da işsizliğin 1965-1995 kesitinde dünya çapında arttığını, 1990'dan beri de Kuzey'de tırmandığını kaydederek; General Motors'un 1978'den 1993'e kadar 250.000, Amerikan Çelik Sanayii'nin 1980'den 1990'a kadar 100.000, General Electric'in 1981 ile 1993 arasında 170.000, AT&T şirketinin de 1981-1988 döneminde 180.000 çalışanın işten çıkarıldığını belirtti.

"YDD" ile Japonya'da da çalışma koşulları kötürümleşerek, ağırlaştı. Japon sendikacı Kyostubu Shitara, "Japonya'da işçilerin durumu endişe verici. İşçiler zor şartlar altında çok çalışıyor ve düşük ücret alıyor, devletin gözleri kör olmuşçasına sorunla hiç ilgilenmiyor" diyor. Örneğin 50 yaşındaki Akio Misuda, "Japonya'daki firmalar bizden canımız ve ruhumuzu istiyor" derken, çalışma koşullarını dile getiriyor...

Öte yandan Fransa Devlet Başkanı Jacques Chirac, "Ekonomik düzelmenin, bütçe açıklarının, faiz oranlarının ve vergilerin kesilmesinden geçtiğini" belirterek, halktan "kemerlerin sıkılmasını" istiyor. "Time" dergisine göre, "Almanya'da 4 milyon kişiyi bulan yüzde 10'u aşkın işsizlik oranı Weimar Cumhuriyeti döneminden bu yana en yüksek düzeye tırmandı. Almanya'daki 40 yıllık uzlaşma bitti."[2] Özetle Kuzey, bir altüst oluşa ilerliyor.

Bu durumda Mark Hunter'in deyişiyle küreselleşme, Kuzey'de ırkçı (yani yabancı düşmanı) akımların yükselişini devreye sokuyor. Neo-faşist akımların hortladığı Almanya'da "Cumhuriyetçiler/ Republikaner", Fransa'da (Jean Marie Le Pen'in) "Ulusal Cephe", Belçika'da (Filip Dewinter'in) "Vlaams Blok", İtalya'da (Gianfranco Fini'nin) "Ulusal İttifak Partisi",

1 Employment Outlook Dergisi
2 Jacques Chirac, Time, 30 Eylül 1996

Avusturya'da (Jörg Haider'in) "Özgürlük Partisi" müthiş bir hızla güçleniyor.[1]

Tüm bunlara bir nokta daha eklenmeli: "Yapılan araştırmalar ABD'nin dünyaya egemen olduğu son asırda insanların yeniden "dünyanın düz bir tepsiye benzediğine" inanmaya başladıklarını gösteriyor. (...) Bu görüşün Manhattan'daki temsilcileri "Düz Dünya Topluluğu". (...) Dünyanın tepsi gibi düz olduğu tezi yeniden yaygınlaştıkça, tersini savunanlar da çoğalıyor. Kendilerine "Çukur Dünyacılar" adını veren grup (...) kuzey ve ve güney kutuplarından dünyaya girilip çıkılabileceğini savunuyor.

Son zamanlarda gazetelerde yer alan bir başka gelişme, değnekle su arama girişimlerinin yaygınlaştığını gösterdi. Gazetelerde yayınlanan bir resimde, değnek suyu hissedince uçtuğunu söyleyen bir insan yer aldı.

Cennetin yolunu arayanlar, son yarım yüzyılda, yarım düzineye yakın yer tespit etti. Bu yolların haritalarını yayınladılar. Bilim adamlarının bizzat yaptıkları açıklamalara dayalı bu haritalarla cennete gidenler giderek çoğalıyor. Heaven's Gate mezhebi de bu haritalardan birini kullandı. Bir başka haritaya göre cennetin yolu Bermuda üçgeninden geçiyor. Cennetin kapısı yılda tam 16 kez açılıyor. Florida'da Meryem Ana ile her altı ayda bir randevuya giden yüz binlerce kişi ise öğlen 12'de çektikleri fotoğraflarla cennetin yolunu görüntülüyorlar.

Kimileri ise yüksek teknoloji sayesinde "tanrının sesini" kayda geçirdiler. Bu kayıtlara bakılırsa tanrının sesi yüz baritonlu bir senfoni orkestrası gibi çıkıyor. Ayrıca sesinden anlaşıldığı kadarıyla tanrı son derece tıknaz, esmer bir adama benziyor. Bu gelişme, sahneye çıktığında sanatının doruklarına ulaşıp tanrıyı gördüğünü iddia eden Michael Jackson'ı çok kız-

1 The New York Times Magazine, 21 Nisan 1996

dırdı. Çünkü Jackson tanrının uzun, ince, beyaz saçlı bir ihtiyar olduğunu öne sürdü.

Aydaki büyük ayakizleri ise "büyük ayak" adıyla bilinen Amerika halkının milli kahramanlarından birine ait. Büyük ayak uzun süre dünyada yaşadıktan sonra dünyayı bırakıp Ay'a taşındı. Kısacası dünyanın düz olduğuna inananların sayısı arttıkça, böyle inançlar da yaygınlaşmaya devam ediyor. Her sokakta, her köşe başında falcı dükkânları açılıyor. Modern çağın aydınları kristal küreleriyle mahallelerindeki hastalara, derdi olanlara yardımcı olacak üfürükler geliştiriyorlar. Bu yüzden kuvartz kristaline olan ilgi arttı."[1] İşte "Yeni Düzen(sizlik)"in dünyasındaki yabancılaşmanın ve bilim sefaletinin veciz bir özeti!

III.1.2-) YABANCILAŞMA DÜNYASI

"YDD"nin kapitalist tüketim kültürüyle katmerlenen yabancılaşmasına tutsak düşen "Sıradan insanlar, yaşadıkları gündelik hayatın dünyasını aşacak güçte değildirler. Kaldı ki, iş, aile ve komşuluk ilişkilerinden oluşan bu yaşamı, sıradan insanların ne yönetebilecekleri ne de kavrayabilecekleri nitelikteki güçler biçimlendirmektedir. "Büyük değişimler" onların denetimi dışındadır, ama bu değişimler onların edimlerini ve dünyaya bakış tarzlarını etkilemekten geri kalmamaktadır. Modern toplumun biçimlendiği bu aynı çerçevenin baskıcı zoruyla, sıradan insanlar kitle toplumunun üzerine çöreklenen bu değişimlerden başkasını düşünememekte; dolayısıyla, kendilerini güçsüz ve amaçsız bırakan bir çağın insanları saymaya itilmektedirler."[2]

1 Şebnem Şenyener, Sabah Pazar Eki, 27 Temmuz 1997, s.9
2 W. Mills, İktidar Seçkinleri, s.7

Yani gündelik hayatı kontrolünde tutan egemen boyundurğun popüler kültürü, yaşamın her anında olumsuz anlamıyla ideoloji üretirken, resmi idelojiyi kitlelerin bilinç-altına nakşeden yabancılaşmayı örgütler. Kökü Plotinos'a kadar uzanan yabancılaşma kavramı asıl anlamda Hegel, Feuerbach ve Marx'tan dolayımlanarak günümüze ulaşarak, pek çok kişi tarafından değişik boyutlarda kuramlaştırıldı. En geniş anlamda Marx'ın, ayrımlaşma veya uzaklaşmayla ifade ettiği yabancılaşma kavramı, "Varlıklı sınıf ile proleter sınıf, aynı insanal yabancılaşmayı temsil ederler. Ama birincisi kendini bu yabancılaşma içinde kendi yerinde sayar: Bu yabancılaşmada doğrulama bulur, kendinin yabancılaşmasında kendi öz erkliğini görür ve onda insanal bir varoluş görünüşüne kavuşur; ikincisi, kendini bu yabancılaşma içinde yıkıma uğramış duyar, bu yabancılaşmada kendi erksizliğini ve insan dışı bir varoluş gerçekliğini görür."[1]

"Yabancı", toplumda diğerleriyle bağlantısı olmayan, sağlıklı ilişki kuramayan, topluma "uzantısı" olmayan bireyi tanımlar. Gerçekten de yabancılaşma ve bilinç doğrudan bağlantılı iki kavramdır. Yabancılaştırma sürecini yaşayan insanlar, "yanlış bilinçlenme"den dolayı zarar görür, acı çekerler. Yanlış bilinçlenmeyi, insanların düşüncelerini burjuvazinin işlevleri doğrultusunda biçimlendiren ve ideloloji halini alan bilinç olarak belirtmek olasıdır. Ancak yanlış bilince ek olarak yabancılaşma, insanlara ne olduklarını da unutturan bilinç yoksunluğudur. Bunun nedeni de yabancılaşmanın, herkesi kapsadığı için görünmez ve elle tutulamaz hale gelmesine bağlanabilir. Marx'a göre, işçi emeğinin ürününü, dışardan bir meta olarak almak durumundadır; ürünü ondan bağımsızlaşmış, özerklik kazanmıştır; ona gizemli bir nesneymiş gibi görünmeye

1 K. Marx, Kutsal Aile, s.61

başlamıştır.[1] Bu, meta fetişizmidir ve "Mallar dünyasının bu fetiş karakteri, mal üreten emeğin (işin) toplumsal niteliğinden doğar."[2]

Böylelikle insanlar işlerinden duygusal olarak kopar, ayrılır ve uzaklaşırlar. Bu uzaklaşma aslında arkadaşlarından, kendilerinden ve yaşamdan uzaklaşmadır. Bir insanın kimliğinin merkezi ve benlik duygusu işi, kendinden ayrılır ve yıkıcı bir güç olarak karşısına dikilir. İşçiler kendilerini dünyadaki etkin "özneler" olarak değil kullanılan "nesneler" olarak algılarlar; ürün bu süreçte, insanların ürettikleri eşya halini alır ve bunlar işçilerin emeklerinden soyutlanmış birer nesnedirler. İnsanlar daha fazla yabancılaştıkça, yabancılaşmış gereksinimlerinin esiri olurlar; "Kendinin bilincinde ve kendiliğinden hareket eden metalar" haline gelirler. Bunda medya, kapitalist kültür en-

1 Emeğin yabancılaşması kavramı ne demektir? Birincisi, çalışma işçi için dışsaldır yani çalışma onun doğasının bir parçası değildir. Kendini ürün ve üretimi için harcadığı emek ile bütünleştiremez, ancak kendini yadsır; bir refah duygusu içinde değil sefalet duygusu içindedir. Bedensel ve ussal enerjisini özgürce geliştiremez, buna karşın bedensel olarak tükenmiş ve ussal olarak yitiktir. Böylelikle bir işçi ancak boş zamanında kendini evinde hissedebilir ve işinde kendini yersiz yurtsuz duyumsar. Çalışması gönüllü değildir, bir zorunluluktur. Bu nedenle de onu zorlanan emekçi olarak tanımlamak gerekir. Çalışması kendi gereksiniminin karşılanmasına yönelik değildir; başkalarının gereksinmelerinin karşılanmasına yöneliktir. İşin yabancılaşmış karakteri şöyle anlatılabilir: Fiziksel ya da benzeri zorlama olmadığı sürece işten veba gibi kaçınılmaktadır. Sonuç olarak, işçi için yabancılaşmış karakteri, işin onun değil bir başkasının işi olmasından kaynaklanır. Bu nedenle çalışırken bedeni-zihni kendinin değil, başkasınındır. İşçinin ürünü ile yabancılaşması emeğin nesnelleştirmesi ve kendinden ayrılması değil; kendi dışında, ondan bağımsız bir yabancı olmasıdır. Bu aşamada ürün onu üreten işçiden bağımsız, ona karşı özerk bir güçtür. Nesneye atanan yaşam; yaşayana karşı bir düşman güç haline gelir. Marx'ın, yaşamak için emeğini başkasına satan işçiyi metaya dönüştüren işbölümü ve özel mülkiyet bağlamında irdelediği yabancılaşma serüveninde insan, "Ne kadar fazla nesne üretirse o nesnelerin o kadar azına sahip olur. (...) Sermayenin egemenliği altına o kadar girer. (...) İşçi çalışırken kendini olumlamaz, inkâr eder, mutlu değil mutsuzdur, fiziksel ve zihni enerjisini serbestçe geliştiremez, zorla çalıştırılır." (K. Marx, 1844 Yazmaları, s.68-69-70)

2 K. Marx, Kapital, C.1, s.79

düstrisi önemli rol üstlenip, yabancılaşmış ruh için anlık zevkler sağlar; yaşadığı sefaleti ona unutturan ve üretilen yapay arzularla, daha çok çalışmaya güdüler. Özetle kapitalist toplum insanları yabancılaştırırken, insanlar da çalıştığı oranda yabancılaşır.

III.1.3-) "BİLİMSEL TEKNOLOJİK GELİŞME" Mİ?

Böylesine karanlık dönemden geçerken sağını solunu şaşırmış dünyanın lanetli egemenleri, "bilim adına" insan zihnine, tek tip üniformalar giydiriyor;[1] korkuyla kuşatılmış bireyin umarsızlığını körükleyen kapitalizm, insan(lık)ı sürüleştiriyor; insani değerlerin erozyonunu, kimliksizliği körüklüyor; bukalemunluk "yükselen değer" oluyor. "Yeni Düzen(sizliğ)i"yle yol ayrımındaki dünyanın ağır soru(n)ları karşısında insan(lık)ın, sözde iyimserliğe değil, alternatife; bilginin yığınlara mal edilmesiyle oluşturulacak örgütlü kolektif bilgi alternatifine gereksinimi var. Çünkü insan(lık)ın özgürlük mücadelesi bilgisiz, bilinçsiz büyümüyor.

"YDD", bilgiyi egemen tekele mahkûm eden yeni bir Ortaçağ'dır. Üzerine büyük yaygaralar kopartılan Bilimsel Teknolojik Gelişim'in (BTG) "YDD" patentli küreselleş(tir)mesi, emek/sermaye dengesizliğini emeğin aleyhine daha da büyütürken; bilim bir saldırı ve kontrol aygıtına dönüşürken; Sophok-

1 "YDD", eğitim alanlarına da el atıp çocuklara bile "kapitalizmin faziletleri"ni anlatıyor. Çeşitli Amerikan üniversiteleri ve 80'den fazla ülkenin eğitim kurumları "YDD yalanları"nı insanlığa enjekte ediyor. Örneğin "Junior Achievement International" tanıtım broşüründe, genç insanlara "pazarın misyonu ve global ekonominin fazileti" anlatılıyor. 6 ila 12 yaş arasındaki ilkokul çocuklarına verilen ders programının uygulandığı ülkeler Arjantin, Arnavutluk, Brezilya, Şili, El Salvador, Estonya, Bolivya, Kazakistan, Kırgızistan, Nijerya, Güney Kore, Meksika, Romanya, Güney Afrika, Uruguay, Macaristan, Gana, Rusya, Çin, Malezya. (Atilla Özsever, Milliyet, 12 Ağustos 1996, s.6)

les'in "İnsanın hiçbir icadı, para kadar fesat verici olmamıştır" görüşü doğrulanıyor. Özetle "YDD" saldırısı ile, Peter Drucker'in itirafındaki üzere, "Piyasa, kendi başına demokrasi üretmez"[1] gerçeğinin kıskacında debelenirken; "neo-liberal demokrasi" de, "Mahremiyetleri ve mülkiyetleriyle tanımlanan, ancak kim olduklarını belirtmekten aciz, haklar ve özgürlüklerle kurtarılan, fakat ahlaki bakımdan özerk failler olarak hareket edemeyen, hırs ve ihtirasla güdülenen, ancak mutluluğa ulaşmasını kolaylaştırması beklenen güçlerin ta kendisi tarafından mutsuz edilen bireyler"[2] toplamının kördüğümüne dönüşüyor.

Bu koordinatlarda emeğin organik aydını; toplumsal sorunlara bir doğa teknisyeni veya "işbitirici" profesyonel gibi yanaşmaz; "elini taşın altına sokma" cesaretiyle bilgiyi, tekellerin kontrolünden kurtarıp, yığınlara mal etme kavgasında yerini alırken; "YDD"nin manipülasyonlarına karşın bilgiye erişmek için, "olağan"a ve akıntıya karşı çıkar.

III.2-) UMUT HER ZAMAN İNSAN(LIK)DA!

Bilimin sefaletiyle karşı karşıyayız. Jean-Jacques Roussseau, "İnsan hür doğar ama her yerde zincire vurulmuş durumda" demişti. Gerçekten bilimin insan özgürleşmesinin hizmetinde olmaması, kölelik zincirlerini katmerlendirdi. Bugün bilim denilen şey, artık bütünüyle egemen-kapitalist ekonominin ve teknoloji fetişizminin hizmetindedir.

Francis Bacon, "Dünya insan içindir, insan dünya için değil" derken; sanki sermaye ve üretim araçlarının gelişiminin, burjuva sınıfın ikiyüzlülüğünü ortaya çıkarmasını özetliyordu. Artı-

1 Wired Dergisi, Ağustos-1996
2 Benjamin Barber, Güçlü Demokrasi, s.137

değer sömürüsüne dayanan kapitalist üretim, tüm bilimsel gelişmeleri kendi lehine merkezileştirirken, işçi sınıfının bilimsel bilgi süreçlerinden kopmasına, ürettiği ürüne ve onun bilgisine yabancılaşmasına yol açtı. Bilimsel bilgi, böylece, toplumsal karakterinden koparak "uzman" bir grubun elinde metalaşmaya başladı. "YDD"de bilim, teknolojiye hizmet ettiği ölçüde, teknoloji ise kârı arttırdığı ve burjuvazinin egemenliğini güçlendirdiği ölçüde yararlıdır.

Bilimsel faaliyet gereksinimini büyüten "YDD" koordinatlarında, André Malraux'nun, "Il y'a de l'espoir, terrible et profond en l'homme/ İnsanda müthiş ve derin bir umut var", saptamasını unutmamak gerekiyor. Çünkü bilimin yaratıcı cürete gereksinimi büyürken; "YDD"nin kavranıp, tanımlanarak aşılması cesur insanlara muhtaçtır; çünkü bilimsel faaliyet, yaşamla doğrudan ilişkili eleştiri cesaretidir; ve "Gerçekten cesareti olanlar için, cesaret diye bir şey yoktur." (Baraccio)

Bilimsel faaliyet, elitist "laf kalabalığı" ya da uçup giden, yol açmayan, biriktirmeden tüketen laf kalabalığı değildir. Teorik faaliyeti bilimsel kılan, dünyayı değiştirme eyleminin hizmetinde olmasıdır. Ayrıca mistik "iman" ya da umutla bezenen beklenti sığınağına dönüştürülmemesi gereken bilimsel faaliyeti; tarihin "şaşmaz yasaları"na yaslanmış bir dogma düzeyinde ele almamanın da önemi büyüktür.

Umut, bilime eşitlenemez; ama bilim umudu içerir. Çünkü umut, nesnel gerçekliği biçimlendiren aktif özne değildir. Sadece bilimsel faaliyetin muhtaç olduğu faktörlerdendir. Umut, eğer bilimsel faaliyet yaratıcılığından kopuksa, sonu gelmeyen marjinal "iddialar"ın malzemesidir; bilimin değil!

K. Marx'ın deyişiyle, "İnsan önüne sorun olarak koyduğu şeyleri çözer"se; bilimsel faaliyet de, ancak bu çözümün praksisiyle anlamlıdır! Bu nedenledir ki, insan(lık)ın önüne koyduğu

sorunları çözen bilimsel faaliyet, sınıflı-sömürücü yapının paketlenmiş bilincine karşı, emekçilerin özgür eylemliliği, karar-katılımı için, ezilenlerin öfkesini paylaşıp, yansıtarak yığınlara mal olur. Doğruda durmanın felsefesinden ödün vermeden biriktirerek ilerleyen bilimsel faaliyet, özünde, dünyayı değiştirmenin, devrimin güncelliği fikrinin altını durmadan çizen bir çoğullaşmadır.

III.2.1-) OKULLAR "YDD"NİN HİZMETİNDE

"YDD" zorbalarının, bilime el atmaması mümkün değildi. Öyle de oldu; ABD'nin büyük finans odakları, neo-liberal saldırıda kullanmak için yükseköğretim kurumlarını yeniden örgütlüyorlar. Dolarla desteklenen üniversite ve araştırma merkezlerinde büyük paralarla devşirilen "aydınlar"ın, neo-liberal "tek tip düşünce"nin yaygınlaştırılması açısından büyük önemi var. 1945'ten sonra neo-liberal akım, çok sayıda "aydını" saflarına katmak için yoğun çaba harcadı. Etkili silahlarından biri, (satın aldığı) "think-tank"lerdi. Örneğin 60'ların başında ABD kaynaklı mülti-milyoner aile vakıfları neo-liberallerin hizmetindeydi. "American Enterprise Institute"a, Ford Vakfı 300 bin dolar, Bradley Vakfı (1994'de) 28 milyon dolar bağış da yaptı. 1988'de neo-liberal faaliyetlere 55 milyon dolar bağış yapan "Olin Vakfı" tanıtım broşüründe, "Özel teşebbüsün üzerine temellendiği ekonomik, politik ve kültürel kurumların güçlendirilmesinden yanayız", diye yazıyordu!

Bilimsel faaliyete "paranın gücü"yle kastederek, "satılık aydınlar" kategorisine eklemlenen ve emekçilerden kopartan "YDD aydınları" konusunda; Rus şairi Yevtuşenko'nun "Yaşantım" kitabındaki uyarıyı unutmamak gerek: "Gördüm ki bir adamın aklı, bildiklerinin toplamı değildir. İnsanları oldukları

gibi tanımlayabilme, onları anlayabilme ve yardım edebilme gücüdür. Bu açıdan bakınca, tanıdığımız birçok okumuş kimselerin, körkütük bilgisiz askerler, köylüler, işçiler, hatta sabıkalılar kadar bile, bilge kişiler olmadıklarını söyleyebilirim. Benim gözümde aydının soylusu, Eflatun'dan Kafka'ya, Joyce'a kadar her şeyi ezbere bilip bunlar üzerine saatlerce konuşan kişiler değil, yüreğini cümle âleme açabilen kişidir. Okumuş insanların okumuşlukları, kendi namussuzluklarını şuncacık gidermeye yaramamışsa, onları ayaktakımından daha aşağılık görürüm."

Bunlara eklenmesi gereken diğer bir nokta da, IMF ve Dünya Bankası'nın kredileri verirken şart koştuğu kamu harcamaları kısıtlanması talebinin Güney'de eğitim standartlarını düşürmesidir. ILO'nun hazırladığı "Yapısal Uyum Programlarının İstihdam ve Öğretmenlerin Eğitimine Etkileri" raporunda, "Kamu harcamalarının kısılması, eğitim ve öğretmenlerin kalitesini olumsuz etkiliyor" denip, Güney'de kamu harcamalarındaki kesintiden en büyük payı eğitimin aldığına dikkat çekiliyor. ILO raporu, Güney'de 1980-1990 dönemi kamu harcamalarındaki kesintilerin, yoksul ülkelerde eğitim harcamalarını nasıl gerilettiğini, öğrenci başına eğitim harcamasını nasıl azalttığını gözler önüne seriyor. Eğitim harcamalarının kısılmasıyla, okuldan alınan ve okula gönderilmeyen çocukların sayısının arttığı, sınıfların kalabalıklaştığı, öğretmenlerin maaşlarının da düştüğü belirtiliyor. IMF ve Dünya Bankası'nın borç erteleme, silme ve yeni krediler için şart koştukları kemer sıkma politikalarından en çok eğitimin darbe alması, işgücünün beceri ve yeteneklerinin geliştirilmesini de engelliyor.

III.2.2-) RESMİ İDEOLOJİ "PROF."LARI!

Türkiye'ye gelince; bu coğrafyanın "acaip-garaip" bir ülke olmasının nedeni, resmi ideolojinin ve düzenin özelliklerinden kaynaklanır! Devletin, dün, bugün, gelecek güzergâhında, öncesiz ve sonrasız olarak algılanması ve sunulması, önkabulle mutlaklaştırılması ile Platon'un devlet kuramı[1] arasında önemli ortaklıkların gündemde olduğu Türk(iye) toplumunu kuşatan cendere; Ernst Cassirer[2] ile Kurt Schilling'in[3] sergilediği resmi "Devlet Efsanesi"dir!

"Devlet Efsanesi"nden malul kısırlığın düşünce-politika-eylem hayatında bilginin eleştirel olarak kurulmamasına yol açtığı Türk(iye) toplumunun egemen standartlarında, gerçek bilgiye ulaşmak imkânsızdır. Bu bağlamda, ücretli kölelik sisteminin anahtar kurumu ve analitik yapıtaşı özelliği taşıyan devletin ekonomik, siyasal, kültürel, toplumsal, sınıfsal analizi ortaya konmadan; yani öncelikle devlet-merkezli varsayımlar ve resmi ideolojiyle hesaplaşmayan hiçbir özgürlükçü-kamusallık ya da demokratlık iddiasını ciddiye almak mümkün değildir.

Resmi ideolojinin Kemalizm cenderesindeki Türk(iye) toplumu; devlet destekli korporatizmin kollarındaki MGK vesayetiyle yeniden biçimlendirilirken; kimsenin Kemalizmi ve Türk(iye) toplumundaki geleneksel devletçiliği yerli yerine oturtmadan, "demokratım-devrimciyim" demesi mümkün değildir.

Bu durumda devletin şiddetli savunuculuğuna soyunmuş "ulusal sol"cuların; "Bir şeyi herkesin iyi anlaması gerekir: Bu-

1 Platon/Eflatun, Devlet, Remzi Kitabevi, 8. Basım, 1995, Çeviren: Sabahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz

2 Cassirer, Ernst, Devlet Efsanesi, s.72-86, Remzi Kitabevi, 1984, Çeviren: Necla Arat

3 Schilling Kurt, Toplumsal Düşünce Tarihi, s.72-106, Varlık Yayınları, 1971, Çeviren: Nihal Önol

günün ordusu, 12 Eylül'ün ordusu değildir. (...) Her şeyi açık konuşmakta yarar var: 12 Eylül yönetimini ABD 'servis'leri oyuna getirmişlerdi. Çünkü, Kemalist model onların çıkarına uymuyordu. (...) Kısacası, 12 Eylül ordusu 'Atatürk'e evet, Kemalizme hayır' çizgisindeydi. Bugünün ordusu ise, Atatürk ile Kemalizmi ayırmanın 'aynazlık' olduğunun bilincinde";[1] ya da "Hukuk devletinden vazgeçtim, bari yasa devleti olalım. Yani yasaların üstünlüğünü sağlayalım."[2] "Türkiye'nin siyasal ortamı ciddi bir gerginleşmenin eşiğinde iken, başı sonu belli olmayan, bir af düşüncesinin hiç gereği yok. (...) Bir noktanın altını özenle çizeyim. Terörü övmek ve teröriste arka çıkmanın hiçbir biçimde 'düşünce suçu' sayılamayacağı konusunda en ufak bir kuşku duymuyorum. Bunların affedilmesinin düşünülmesine bile karşı çıkarım"[3] dediği Türkiye'de; Ahmet Taner Kışlalı ve Toktamış Ateş gibilere dikkat etmek gerekiyor...

Çünkü Deniz Kavukçuoğlu'na dahi, "Bu nasıl 'ulusal sol'culuksa" dedirten[4] "ulusal sol"; tartışmalı ve herkesin niyetine göre sunmaya kalktığı MGK "solculuğu"ndan malul bir ucubedir. Resmi ideolojinin bu ucubeye gereksinimi vardır. Çünkü MGK vesayetine teslim olmuş da olsa, hâlâ yönetemeyen 75'lik "cumhuriyet", tıkanmıştır! Politikaları, resmi ideolojinin biçimlendirdiği resmi tercihlerle dumura uğrayan "cumhuriyet"; 800 bin ton kanserli buğdayı Türkiye'nin dört bir yanına yayıp, yurttaşını zehirleyen[5] bir düzenlemedir!

İnsanları "hukuk kılığındaki siyaset"çe yargılanan ve DGM'lerdeki savunmalar gündemi "demokrasi-özgürlük-eşitlik-kardeşlik-barış"a eşitlenen Türkiye'nin kollarında debelendiği siyasi kriz ise; Şükrü Elekdağ'ın, "Sistemin ifla-

1 Ahmet Taner Kışlalı, Cumhuriyet, 16 Ağustos 1998, s.3
2 Toktamış Ateş, Cumhuriyet, 17 Eylül 1998, s.3
3 Toktamış Ateş, Cumhuriyet, 1 Ağustos 1998, s.3
4 Deniz Kavukçuoğlu, Cumhuriyet, 12 Ağustos 1998, s.15
5 Ahmet Çelik, Radikal, 17 Ağustos 1998, s.13

sı"ndan[1] ya da Murat Belge'nin, "Askeri demokrasi"den[2] söz ettiği, yönetemeyen 75'lik "cumhuriyet"in eseridir! Bu esere, yani Prof. Bülent Tanör'ün deyişiyle, "Dünyada Türkiye'ye gerçekten benzeyen iki ülke var: Güney Kore ve Cezayir! Bu ülkelerde anayasal bir kurum olarak MGK'ları var. Ama iki ülkede de demokrasi olduğunu söylemek mümkün değil"dir![3]

Ve "ulusal sol"cuların savunduğu; ötekileri yok eden bu inkârcı-asimilasyoncu "cumhuriyet"tir! Özel Bilgi Üniversitesi'nde "bilgi satan" Toktamış Ateş de bunlardan biridir! "Terör ve Terörist" adlı yazısında Buca Mahpusundan Tamer Çadırel'i yanıtlarken, "Benim yazmadığım şeyleri, 'adeta' bağlamıyla yazmışım gibi göstermek, hiç de hoş değil"[4] diyerek; "yapmayın" dediğini yapan Toktamış Ateş'in; YÖK patentli egemen eğitim sisteminin "çok bilmiş" starlarından, MGK "aydın"larından ve tezviratçılarından biri olduğunu bilmeyen var mı? Zannetmiyorum!

Tezvirattan başlayalım! Duyduk, duymadık demeyin: Bizim Deniz, Toktamış Ateş'in "Kemalist Darbeciler" yazısında "Kemalist" ilan ediliyor![5] Bir dakika; Bizim Deniz'in darağacındaki son sözleri; "Yaşasın Türk-Kürt Halklarının Kardeşliği! Yaşasın Marksizm-Leninizm!" değil miydi? Toktamış Ateş, gerçeği çarpıtırken utanmıyor mu? Zannetmiyorum! Çünkü, Türkiye'de "resmi ideoloji" patentli ve YÖK damgalı akademya kâbusu iki tip bilimci yetiştirir: Biri, Toktamış Ateş vb.leri gibi egemen ideolojinin şamatacı savunucuları; diğeri de suskun onaycılar!

Toktamış Ateş, bilinçli tercihi ile görevini ifa ediyor! YÖK cenderesinde YOK olanlardan Toktamış Ateş; bilginin burju-

1 Şükrü Elekdağ, Milliyet, 29 Haziran 1998, s.17
2 Murat Belge, Radikal, 12 Temmuz 1998, s.9
3 Bülent Tanör, Radikal, 13 Temmuz 1998, s.6
4 Toktamış Ateş, Cumhuriyet, 19 Eylül 1998, s.3
5 Toktamış Ateş, Cumhuriyet, 20 Nisan 1995, s.3

vazinin elinde, kontrolünde, tekelinde olduğu bilerek, "Ama"lı, "Fakat"lı ahkâm kesenlerdendir! Oysa, Toktamış Ateş'in, "Türkiye'nin emekçi insanları, belki de cumhuriyet tarihinin en zorlu günlerini yaşıyor. (...) Ama ÖDP hâlâ 'ille de aşk' sloganıyla gönül eğlendiriyor"[1] gibi büyük laflar ederken (ÖDP Genel Başkanı Ufuk Uras'ı T."C"ye "jurnallemeyi" de ihmal etmediği!) Türkiye'de; "Ama"sız, "Fakat"sız bir yaşama ihtiyacımız var. Çünkü eğer bir cümleden sonra "Ama" ya da "Fakat" sözcüğü geliyorsa, "Ama" ya da "Fakat"dan önce söylenmiş olanları yok farz etmemek için bir neden yoktur...

Bilgi Üniversitesi'nde bilgi satıp; Cumhuriyet Gazetesi'nde MGK'nın takdire şayan bulduğu Ama"lı, "Fakat"lı "ulusal sol"cu yazılarında ahkâm kesen Toktamış Ateş'in de; Semra Somersan'ın, "Merak ediyorum: Üniversiteyi kim yönetiyor? Muhbirleşme, kimin icazeti ile yönetiliyor?"[2] diye seslendirdiği soruyu yanıtlaması gerekir! Yanıtlar mı? Zannetmiyorum!

Ezelden ebede öğrenme ve düşünme yerine resmi ideolojik cambazlığın empoze edildiği Türk(iye) eğitim sisteminde bilimsel ilerlemenin önündeki en büyük engel olan resmi ideolojiyi, "tartışılmaz otorite" olarak kabullenenlerden biri olarak, bilgi yerine plastik kalıplar, renkli gazozlar, muhbirler üreten üniversitenin "yetkin prof."larından olan Toktamış Ateş'in; bırakın bilimi ve bilimsel ahlakı; bunların kırıntılarından bile söz etmesi ya da Ekim Devrimi'nin, kendini, "Biz yeryüzünün ilk aşkıyız!" diye tanımladığını anımsaması mümkün mü?[3] Elbette değil!

1 Toktamış Ateş, Cumhuriyet, 15 Eylül 1998, s.3
2 Semra Somersan, Gazetepazar, 14 Haziran 1998, s.21
3 Elbette değil! Çünkü "ÖDP, yanlışlarında hâlâ ısrar ediyor. Türkiye'nin emekçi halkı ve emeklileri gündelik kuru ekmeğin derdindeyken, 'ille de aşk' gibisinden sloganlarla, sanki bu insanlarla alay ediyorlar. Türk Solu'nun 80 yıllık onurlu mirasını sulandırıyorlar" (Cumhuriyet, 4 Ağustos 1998, s.3) diyen O; aşkın, isyancı insani bir duyarlılık olduğu gerçeğine; tıpkı, "Aşk sümüklü bir kızdı" (Yeniyüzyıl, 20 Eylül 1998, s.4) diyen

III.2.3-) AYDINLANMA, YENİDEN!

O halde, "YDD"nin yalan imparatorluğuna satılmayıp, teslim olmayan devrimci organik aydın kimdir? Aydın, çağının soru(n)ları karşısında tavır alan, kavgasına katılandır. Aklın ve emeğin değerlerine yaslanan özgürlüğüyle, yerleşik düzene kuşkuyla bakan, sorgulayan, karşı çıkan, başkaldıran eleştiridir. Uyumcu-ortalamacı olmayan, töre-inançlara aldırmayan, aykırı bir vicdan ve emekten yana özgürlükçü-insani bir duruştur; örneğin Don Kişot'tur! Aydın bilge şövalyedir, yeryüzünü cehenneme çeviren "haramiler" karşısında, dünya nimetlerine, egemenlerin tehditlerine aldırmadan haksızlığa-zulme karşı sürekli mücadele edendir. Sınıflı-sömürücü toplumların insan (lar)a aşıladığı "çaresizlik, yüreksizlik, bilgisizlik" psikozuyla gövdelenen "sığınma ve kaçış psikolojisi"nin reddine denk düşen aydın, "acıya-kadere-tanrıya" sığınmakta somutlanan kaçışın panzehiridir; bilimin eylemidir. Soru(n)ları yanıtlayıp çilelerine katlanandır.

"YDD" koşullarında bilim, yaşamın soru(n)larının kördüğüm olmaktan kurtarılmasının, kolektif-tartışmacı (dönüşen-dönüştüren) üretkenliği yaratıp geliştirmenin tek yoludur. Soru(n)ların açık bir üslupta ve yüksek sesle telaffuz etmeye denk düşen bilimsel faaliyet, spekülasyon ve kuruntulardan hareket etmeyen ciddi bir iştir. "Sırtında yumurta küfesi olmayan" hoyratlık; "konuşmayı şehvetle seven" yanlışlıklar, sağa sola saldırmayı maharet bilen hırçınlık gibi algılanmamalıdır. Lafı gediğine koyarken dünyayı değiştirmekten uzak duran "münazaracı cevvallik", bilimsel tutum değil; çıkmaz sokaktır. Bilimsel faaliyet için araştırmanın, tartışmanın ve diyalogun, yaşamla

(12 Eylül kültürünün has evlatlarından!) Sinan Çetin gibi sırt dönmüş, yabancılaşmış, MGK'nın "Devlet Efsanesi"ne teslim olmuş "ulusal-sol"cudur.

doğrudan ilişkisi olmalıdır. Bunun ötesi skolastisizmin kısırdöngüsüdür. "Bilimsel faaliyet" adına "Havanda su dövmek", "Gölge boksu yapmak", "Ölmüş atı kırbaçlamak"tır. Çünkü bilimsel faaliyetin özeti "On Birinci Tez"dir!

III.2.4-) EZİLENLERİN PEDAGOJİSİ

Bilimsel faaliyet, "YDD" koşullarında bir kez daha "On Birinci Tez"e eşitlenirken; burjuva eğitimde kendini; öğrenci/öğretmen ilişkisinin, özne (öğretmen)/ nesne (öğrenci) ikileminin ayrımcılığı üzerine inşa etmektedir. Burjuva eğitimin nesne konumuna indirgediği öğrenci, boş bir bidon gibi, özne öğretmen tarafından doldurulurken, eğitim de; öğretmenin "yatırımcı", öğrencilerinse "yatırım nesneleri"ne dönüştüğü bir yatırım haline gelir; Öğrencilere, yaratıcı ve eleştirel bir hareket alanı tanınmayan bu sistemde, öğrencinin hareket alanı sadece bilgileri ezberlemek yani arşiv yapıp rafa kaldırmakla sınırlandırılır; bu yüzden özgürleştirici değildir. Oysa özgürleştirici eğitim; verme/verilme, bilen/bilmeyen, yatırımcı/yatırım nesnesi içermez; katılımcı/dönüştüren bir eğitimdir.

Unutulmasın ki, ezilenler ne kadar ezber ve arşivlemekle uğraşırsa, o kadar az düşünecekler ve daha kolay zapt edilebileceklerdir. Ezilenleri zapt edilmesi gereken "şey"ler olarak gören burjuva eğitim, ezilenleri topluma uyumlandırma programıdır. Ezenlere göre eğitimli insan, ezenlerin toplumuyla uyumlandırılmış; düşünmeyen, sorgulamayan, uyumlu bireylerdir. Mekanik, statik, bağlantısız ve ezberci olan burjuva eğitimde öğrenci bir nesnedir; araştırıcı gücü yoke dilmiş yabancılaştırılmış şeylerdir.

Özgürleştirici eğitim çalışması idrak (farkına varma) ediminden oluşur. Bu eğitimde, bilgi aktarımı değil bir diyalog

söz konusudur. Diğer bir ifadeyle idraksal yani sorunu tanımlayıcı özgürleştirici eğitim; öğrenci/öğretmen çelişkisini yani "idrak eden"/"aktaran" ikilemini aşar. Sorunu tanımlayıcı eğitim, idrak sağladığından dolayı ezenlerin bir aracı olamaz; ancak devrimci bir toplumun aracı olabilir.

Devrimci eğitim modelinin diyaloğa dayalı, "sorun tanımlayıcı eğitim" olduğunun altı özenle çizilmelidir. Dialog, boş söz, lafazanlık değildir. Bu diyalog, gerçeği tariflediği gibi onu değiştirmeyi de önüne koyar ki, bu da eylemi gerektirir. Dialog, sevgi ve alçakgönüllülük olmadan varolamaz. Sevgi cesaret edimi olduğu için adanmışlığı da içerir. Ezilenlerin eğitimine alçak gönüllü yaklaşmadan ve onlara adanmışlığı içeren bir sevgi duyulmadan onlarla dialog kurmak mümkün değildir.

Burada altı çizilmesi gereken bir diğer nokta da; insanın insanlıkdışılıktan kurtulabilmesinin (hayvanlar gibi!) "kendinde varlık" değil, "kendisi için varlık" olabilme potansiyelinde gizli olduğunun kavranmasıdır. Çevrenin belirlediği koşullar dışına çıkamayan hayvan, "kendisi için varlığa" dönüşemez. Oysa insan çevresinde var olan sınırların farkına varıp onları değiştirebilir. Böylece bu "sınır-durumları" aşabilir. "Sınır durumları, özgürleşmenin önündeki engeller olarak kavrandığında "sınır eylemler" aracılığıyla aşılabilirler. Bu yüzden insanlar "kendi tarihlerini kendileri yaparlar". Bu da, toplumsal praksis (eylem/idrak döngüsü) ile mümkündür.

Toplumsal praksis, özünde burjuva kültürel istilaya karşı, ezilenlerin başkaldıran kültürlerini, yeni bir yaşam tahayyülü ile yaratma eylemidir. Eleştirel özellikler taşıyan bu karşı koyuş; sadece açıklayıcı özellikleriyle eleştiren değil; aynı zamanda dünyayı faal olarak değiştirendir.

Eleştirel başkaldırı kültüründen hoşlanmayan burjuva egemenliği karşısında; eleştirel düşünce-davranışı ayaklandırmak

ve düşünceyi yeniden üreterek, pratiğe aktarılmasının önünü açmaktan vazgeçemeyiz. Çünkü üretilebilmesi yoğun emek isteyen düşünsel, eylemsel alternatiflerini ortaya koyan anlamlandırma çabası olan eleştirel başkaldırı, düşüncenin yeniden üretilmesi, dünyanın değiştirilmesi ve yabancılaşmayı aşma faaliyetinin ilk ve zorunlu adımıdır.

III.2.5-) TEORİ-PRATİK BİRLİĞİ

Soyut ve dogmatik özellikler taşıyan "teorisist faaliyet", maddi gerçeklikten kopuk skolastisizmdir. Bilimsel faaliyetin bağlandığı dünyayı değiştirme eyleminin devrimci teorik inşası, soru(n)lara akademik bir bakışla ya da toplumsal ilişkilerin açıklanması sınırlanmışlığının dar penceresinden bakamaz. Bilimsel faaliyet, her şeyin ötesinde devrimci eylemin kılavuzudur. Yerel planda sosyalist, genelde de dünya devrimi güçlerinin hedef, olanaklarına ilişkin soru(n)lara teorik ve pratik çözümler üretmekle mükelleftir.

"Teorisist" lafazanlığı aşmış, yüzü eyleme dönük ortak fikir oluşturma süreçleri ekseninde kazanılan devrimci teori, bilimsel faaliyetin temel ilgi alanını oluşturur. Bunun için bilimsel faaliyet, burjuva boyunduruğu karşısında işlevsiz eleştirilerin "idare-i maslahatçılık"ıyla yetinmeden, Marx'ın "Üçüncü Tezi"ni unutmaz: "Ortamın değiştirilmesi ile insan faaliyetinin ya da kendi kendini değiştirmenin çakışması, yalnızca devrimci pratik olarak kavranabilir ve ussal biçimde anlaşılabilir."[1]

Bilimsel faaliyeti, akademisyenliğe ya da "teorisist" lafazanlığa indirgeyenler, çağımızın ihtiyaçlarına sırt dönmüş elitistlerdir. Karmaşıklaşan dünyayı çözümleyip, değiştirecek araçları yaratmaya hizmet eden bilimsel faaliyeti tanımlamanın or-

1 K. Marx, F. Engels, Felsefe İncelemeleri, Sol Yayınları-1978

ganik yolu eylemdir. Bilimsel faaliyetin ayırıcı özelliği, ücretli kölelik sisteminin insanlık-dışı koşullarını aşmaya bağlanmaktır. Varolan her şeyi devrimci Marksist sorumlulukla sorgulayan, çeşitlilik içinde birliği kucaklayan bilimsel faaliyetin asli hedefi, bilimin toplumsallaştırıldığı sokaklardır. Çünkü bilim, basit bilgi yığını veya yansıtma eylemi değildir. Bilim, dünyayı değiştirme eyleminin ve bu eyleme mal olarak değişen faaliyetiyle ilişkilendiği insanı ve mücadeleyi toplumsallaştırmanın tek yoludur. Toplumsal mücadeleye bağlanmayan bilimsel faaliyetin olmadığı yerde, entelektüel gelişme de olmaz. "Filozoflar dünyayı çeşitli biçimlerde yorumlamışlardır; oysa sorun onu değiştirmektir." (K. Marx)

Bu nedenle "Marksist bilim ve teori ancak spekülatif ve pozitivist olmayan diyalektik materyalist konumlarda savunulabilir."[1] Elinde "mutlak", "ilahi" çözüm reçetesi yoktur! O halde "teorisist" lafazanlıkları ve akademik maruzatları ciddiye almadan, A. Einstein'in, "İyi bir eğitim için, (...) bağımsız eleştirici düşüncenin geliştirilmesi" saptaması önemsenmelidir. Önyargılı hırçınlıklara ihtiyacı ve tahammülü olmayan bilimsel faaliyet; ciddi, ayrıntılı ve tutarlı olmanın biricik yöntemidir. Unutulmamalıdır ki, "Yeni görüşler ve savlar üretilmedikçe, bunların geçerli olup olmadıkları konusunda çözümlemeler yapılmadıkça ne bilimsel bir yaşamdan ne de toplumsal bir alışverişten söz edilebilir."[2]

III.2.6-) BURJUVA EĞİTİMİNE KARŞI ALTERNATİF EĞİTİM?

"YDD" karşısında gereksinim duyulan alternatif eğitim; öncelikle, "eğiten/eğitilen" ikilemini aşarak, ortak fikir oluşturma

1 L. Althusser, Özeleştiri Öğeleri, s.20, Belge Yayınları-1991
2 Sidney Altman, Cumhuriyet, 11 Ağustos 1995, s.10

süreçlerinin önünü açan, eleştirel-tartışma ve doğrudan katılımın ürünüdür. "Akademik-teorisist" abartılara prim vermeden; sınıf mücadelesiyle gündelik hayatın devrimcileştirilmesine bağlanan bir toplumbilim anlayışının yöntemidir.

Hiyerarşik sömürü düzeninin yeniden üretilmesine hizmet eden burjuva eğitimi, aynı zamanda düzenin doğrudan kâr aracına dönüştürülmüş kurumlarıdır. Batı dünyasında Ortaçağların sonlarına doğru biçimlenmiş[1] ve yükselen kentlere özgü birer kurum olan üniversiteler, başlangıçlarından itibaren, Kilise hiyerarşisi ile Avrupa ortaçağlarının sonlarının yükselen sınıfı burjuvazi arasında bir ideolojik savaşım alanını oluşturmuş ve bu savaşımın kazanan tarafı, Rönesans-Reformasyon-Aydınlanma süreçlerinden geçerek zaferini 18. yüzyıldan itibaren ulus-devletlerin kuruluşuyla taçlandıran burjuvazi olmuştur. Burjuvazinin güdümündeki üniversitelerin işlevi, bundan böyle, ikili olacaktır: Para ekonomisinin yükselişine koşut olarak, sanayi ve ticaretin yeniden üretilişinin hizmetine girmek ve yeni egemenlerin iktidarının meşrulaştırıcılığını, yani ideolojik hegemonyanın yeniden üretimini üstlenmektir.

"Bilgi iktidardır; paylaşılan bilgi yitirilmiş iktidardır!" Ortaçağların derinliklerinden süzülüp gelen bu gizemci şiara, toplumların yeni egemenleri burjuvazi de dört elle sarıldı. Bilgi (teknolojinin bilgisi, bilimsel bilgi, yönetimin bilgisi) gerçekten de sınıflı toplumların tarihi boyunca yöneticilerin elinde bir iktidar aracı olagelmişti. Bilgiyi tekelinde tutan sınıf, emekçi kitleler üzerinde egemenliğini kalıcılaştırıp süreğenleştirebiliyordu. Üniversiteler burjuvazinin egemenliğinde kendi teknokratik-bürokratik ve bilimsel kadrolarını biçimlendirmenin aracına dönüştü. "Demokratik Üniversite!" talepleriyle emekçi çocuklarının üniversite kapılarına yığılması ise hemen her ülkede, bur-

1 Sorbonne 1215, Oxford 1249, Cambridge 1284, Heidelberg 1336, Köln 1338 ve Tübingen 1477 yıllarında kurulmuştur.

juvazinin yükseköğrenim kuruluşları arasında bir hiyerarşi oluşturmasına, "halk çocukları"nın devam ettiği öğrenim kuruluşlarındaki öğretim-eğitimin kalitesini düşürerek kendi kadrolarını seçkin (ve yüksek ücretli) ve/veya lisansüstü öğrenim veren kurumlara kaydırmasına yol açıyordu.

Günümüzdeki "Bilgi Toplumu" sloganı da, aynı mantığın daha süslü (ve aldatıcı) bir ifadesinden başkaca bir şey değildir. Yönetilenler, üretilmesi giderek daha karmaşık süreçlere bağlanan bilgi yığını içinde, (her zaman olageldiği üzere) kendilerine sunulanlarla yetinecek, küçük, ayrıntısal değişikliklerle piyasaya her gün bir "üst modeli" sunulan bilişim-iletişim teknolojilerinin ürünlerinin kör tüketicileri konumuna indirgenecek, medya imparatorluğunun sahnelediği "gölge oyunları"nı seyrederek ülkelerindeki ve dünyadaki son gelişmelerden haberdar olduklarını sanacaklardır.

Alternatif eğitimin "bilgi"den anladığı bu değil. Alternatif eğitim, "bilgi"yi bir iktidar aracı olarak görmez. Bilginin bir baskı ve sömürü aracı olmasını istemez. Tam tersine, onu, bir "özgürleşme aracı" olarak görür ve bugüne değin yüklendiği "sınıf iktidarını pekiştirici işlevinden sıyrılmasını öngörür. Bu ise, bilgiyi, bilimi, bilimsel bilgiyi egemen sınıflar elinde soyutlandığı praksis ile yeniden özdeşleştirmekten geçer.

Burjuva öğretim kurumlarında üretilen "bilgi" bir egemenlik aracı işlevini üstlenmiştir. Alternatif eğitim ise, her türlü bilimsel, estetik, entelektüel çabanın metalaştığı kapitalizm koşullarında, bilimsel faaliyeti üretkenlik ortamına çekmek amacındadır. Sermaye ve devletten bağımsız olan ve iç işleyişinde demokratik, "öğretme süreci"nde de kolektif yeniden üretme ilişkisini esas alan işlerliğe sahiptir. Alternatif eğitim, bilginin egemenlik aracı değil; özgürleşme hizmetinde olmasını isteyenlerin seçeneğidir. Elbette bu kendinden menkul bir özgürleşme

çabası değildir. Zira bu çabalar, ancak toplumun özgürleşme mücadelesiyle bütünleştikleri zaman bir anlam ve geçerlik kazanırlar.

Kapitalizmin ideolojik yeniden üretimi, sadece eğitim kurumlarına dayanmaz. Medya, burjuva partileri, parlamento, ordu, cami, aile vb. de ideolojik yeniden üretim sürecinin önemli mevzileridir. "Paralel okul" işlevi gören bu kurumlar konusunda da zihinsel açıklık gerekir. Öte yandan bilimsel faaliyetin doğa ve insan bilimleri biçimindeki bölünmüşlüğü, daha sonra da toplum bilimlerinin alt ayırımlara tabi tutulması (bu sürecin hızlanarak süregelmesi), gerçekliğin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bilinçli olan böyle bir "parçalama", uzmanlaşmayı yücelterek gerçekliğin anlaşılmaz kılınmasına hizmet eder. Alternatif eğitim, böylesi parçalanmışlığa karşıdır. Toplumsal gerçekliğin bütünlüğü kavrayışı çerçevesinde eğitim programında bütüncül yaklaşımı benimser.

Ayrıca alternatif eğitim, bilimin, özellikle de toplum bilimlerinin "evrenselliği" sorununa kuşkuyla yaklaşır. Türkiye'ye Avrupa-merkezli ideolojik tezler, "bilimin evrenselliği" savlarıyla ithal edilmektedir. Alternatif eğitim, bilginin kaçınılmaz olarak ideolojik değer yargılarıyla yüklü olduğunun bilincindedir. Bu yüzden, "Batı'dan gelen her şey bilimdir, bilim evrenseldir" genel kabulünü reddeder. Hiçbir eleştiri süzgecinden geçirilmeden ithal edilen Avrupa-merkezli bilim, toplumsal gerçekliğin kurgulanmasında Avrupa standartlarını tek geçerli ölçüt kabul etme yanılgısına yol açmaktadır.[1]

1 Alternatif eğitimde, bilim dahil hiçbir şey yüceltilmez. Hiçbir olgu, kurum, görüş, fikir eleştiri-dışı, eleştiri-üstü (var)sayılmaz... Alternatif eğitim, "öğretmen"in "öğreten özne" ve "öğrenci"nin de "öğrenen nesne" olmaktan çıkaran doğrudan demokrasi işlerliğinin ortak ve bilimsel düşünce oluşturma zeminidir... Alternatif eğitimin dinamik yapısı, içerdiği tüm güç ve görüşleri, ("Farklılık meşrudur" anlayışıyla) faaliyetine yansıtır. Dar anlamda politika ile ilgili değildir. Elbette bu, insani-toplumsal sorunlar karşısında tavır alınmayacağı anlamına gelmez. Ancak alterna-

Postmodern müdahalenin "küresel cinnet"ini ya da "yeni ortaçağ"ını aşmak için, postmodern hezeyanlarla hesaplaşacak ezilenlerin pedagojik alternatif eğitimi "olmazsa olmaz"dır!

III.3-) POSTMODERN HEZEYANLAR

"Olmazsa olmaz"dır; çünkü küresel altüst oluşun yaşandığı zamanın kıyısında yürütülen ve Foucault'dan Habermas'a uzanan postmodernizm[1] tartışmaları konusunda "Postmodern kültürün, dünya çapında yeni bir askeri ve iktisadi Amerikan hâkimiyeti akımının içsel ve üstyapısal ifadesi olduğunu hatırlamalıyız."[2]

"Bilimsel ussallığa", "Global ve kapsayıcı dünya görüşlerine karşı çıkan"[3] postmodernizm, kültür sanat alanında kullanılan kavramlar arasında "En aşırı ve yetersiz tanımlananı"dır. Postmodernizmin felsefi temelinde "İnsanın dünyayı anlamaya ve değiştirmeye gücü olmadığı anlayışı" yatmaktadır.[4] Çünkü postmodernizm, "toplumsal yaşamın merkezi olgusu" olarak söyleme vurgu yapıyor, (...) öznenin özerkliğinden ve mutlak gerçekliğin varlığından kuşkulanıyor. Kötümserlik ve relativizm de bütün bunların cabası oluyor."[5]

"Postmodernizm, neredeyse tanımı itibariyle toplumsal, kültürel, ekonomik ve ideolojik tarih içerisinde modernizmin dürüst ilkelerinin ve uğraş alanlarının artık işleyemediği, ama yerlerine tam anlamıyla yeni bir değerler sisteminin de konma-

tif eğitim, iktidar kurumları karşısındaki bağımsızlığını koruduğu ölçüde, muhalif siyasal yapılanışlardan herhangi birinin sözcülüğünü üstlenmekten de özenle uzak durur.

1 Dilek Doltaş, Varlık, No:1069, s.47-52
2 F. Jameson, Postmodernizm, s.63, Kıyı Yayınları-1993
3 Erol Mutlu, İletişim Sözlüğü, s.182, Ark Yayınları-1994
4 Alex Callinicos, İktisat Dergisi, No:346, s.24, Şubat-1994
5 Jorge Larrain, İdeolojik ve Kültürel Kimlik, s.146, Sarmal Yayınları-1995

dığı bir geçiş döneminin zirvesi. Aküyü yeni bir bin yıl için doldurmadan önceki gerilim anını, gelecekten hemen önce, geçmişin son çırpınışları adı verilebilecek garip ve melez bir iktidar boşluğu döneminin yer aldığının kabulü anlamını taşıyor. (...) Pek az 'izm' postmodernizm kadar duraksama ve şüphe uyandırdı."[1]

Aslı sorulursa postmodern "maruzatlar" için ne doğruluk, ne de doğrulanabilir gerçek vardır. Her şeyin, "sonrası"nın belirsiz labirenti vardır! Dikkatler, mutlakçı görecelilikle, akıldışı'nın spekülasyonlarına emanet edilmiştir. Toplumsal gelişmede temel bir kırılma olduğu varsayımına sarılan postmodernite, bilginin yeni konumlarına yanıt veren bir epistomolojinin geliştirildiği iddiasıdır. Modernite'ye karşı "geleneksel felsefi sacayakları"na dayanmayan yeni eleştiriler yönelten postmodern "teori", birtakım eleştiri ve "durum saptaması" yanında, süregiden yaşam pratiklerinin nasıl kurulacağına ilişkin çok sınırlı "önermeler"e sahiptir. Postmodernizm, bütünlükleri ve büyük harfli gerçekleri yıkıp bütünlüklerdeki küçük parçalı gerçekleri öne çıkarmak ve bunların eklektik şemsiyesi olmak istiyor.

Bu nedenle de, örneğin sosyalizmin toplumsal kurtuluş söylemini "bütüncül" bulduğu için reddediyor. Reddiyesini, çoğulculuk ve demokrasi gibi "parlak" manipülasyonların üzerine inşa edip insanlar arasında ayrım yapılmasına karşı çıkıyor. Herkesi kendi haline bırakıyor. Ancak, insanlar arasında "ayrım" yapmayan postmodernizm, farklılık (difference) gerçeğini atlıyor. Bu da postmodernizmin sınıfsal körlüğünden kaynaklanıyor. Postmodernizmin liberal maskesi ardında, belli sınıfların çıkarlarını koruyan bencil yüzü gizlidir. "Özgür" ama eşit olmayan bireylerin, "ben"lerin küçük parçalara ayrılmasından ya-

1 Gilbert Adair, Postmodernci Kapıyı İki Kere Çalar, İletişim Yayıncılık, İstanbul-1993

rarlanarak kapitalizmin karşılaşabileceği muhtemel direnişleri daha baştan yok eden postmodernizm, geleneksel sol görüşlerin çöktüğü bir zamanda merkez-bağımlı olmayan yerel farklılıkları öne çıkarmak üzere sola bir "alternatif" olarak sunuluyor.[1]

John Lukacs'ın işaret ettiği gibi, "Bizler şimdi bir medeniyetin harabelerinin ortasında yaşamaktayız, ama bu harabelerin büyük kısmı zihinlerimizdedir."[2] "YDD"nin körüklediği postmodernizmin relativist karakteri bütün "doğru"ları, "yanlış"ları, "gerçek"leri reddediyor. Hegelci vakur bir eda ve epik bir gülümsemeyle, "Belirsizliğin bilgeliğine" (M. Kundera) soyunan postmodernler, komik bir "teorik bütünlük arayışı"yla ve "araştırma konusu olmaya" aldırmayan sınırsız kuralsızlıkla, (Hegelci anlamda hiçbir rasyonaliteye yer bırakmadan!) ironik, allegorik, dehşetli bilinmezlerin labirentindeki "Kıyısız gerçeklik"lerin (R. Garaudy) spekülatif dünyasında yaşıyorlar. Melezleştirme, kopyalama ya da kimlik transferinin "maruzat"larıyla bezenmiş postmodernite bir "İnançsızlık epiği" (Louis A. Sass) ve eklektik tarihselcilik kolajıdır.

Toparlarsak postmodernizm, İkinci Dünya Savaşı sonrası kapitalist üretim biçimini belirleyen fordizmden[3] esnek üretim biçimine (postfordizme)[4] geçişle ortaya çıkan coğrafi ve mekânsal "durum"a verilen addır. Keynesçi refah devleti kavramı ve kitle üretimine dayalı endüstriyel gelişme tarzının çöküşüyle birlikte adı sıkça tekrarlanmaya başlayan postmoder-

1 Kemal Sılay, Varoş, No:6, s.8-15
2 Mike Featherstone, Postmodernizm ve Tüketim Kültürü, Ayrıntı Yayınları-1996, s.233'den naklen
3 Fordizm: Savaş sonrası bölgesel ve kentsel endüstriyel gelişmenin kitle üretimine ve düzenleyici devlet müdahalesine bağlı gerçekleştirilmesini sağlayan bir sermaye birikim tarzı.
4 Esnek üretim biçimi (postfordizm): Kitle üretimi yerine, ürünlerde farklılaşma ve farklı ürünlerin küçük üretim biçimlerinde talebe bağlı olarak üretilmesi.

nizm, kapitalist küreselleşme krizinin kültürüdür: Toplumsal, ekonomik ve ideolojik tarih içerisinde modernizmin ilkelerinin ve uğraş alanlarının artık işleyemediği ama yerlerine tam anlamıyla yeni bir değerler sisteminin de konmadığı bir geçiş döneminin zirvesidir. Bu krizin oluşmasını sağlayan siyasal/ekonomik değişim ve dönüşümlerin en belirgin sonucu kentsel ve bölgesel eşitsiz gelişimin devlet politikaları tarafından desteklenmesi ve gelişmenin belirleyici niteliği haline gelmesidir. Yeni bir kentsel yaşam düşüncesine ve bireyselliğe dayanan bu gelişimi D. Harvey "Postmodernizm durumu" olarak adlandırır.

Bireylerin küreselleşme karşısında güçsüz olduğunu savunan postmodernler toplumu değil bireyi umursadıkları için bu "durum"u kuramsallaştırmaya çalışırlar. Postmodernizme göre, ne dünya kendi bütünlüğü içinde tutarlı bir şekilde ifade edilebilir ne de tarihsel gelişiminin tutarlı bir anlamı vardır. Bireyler o kadar parçalı ve dağınıktırlar ki, kendilerini zaman içinde ileriye taşıyamazlar. Eğer tarihin anlamı yoksa insanların geleceğinin anlamı da yok olur. Postmodernizm, varoluşlarını tarihe dayanarak gerçekleştiren felsefe, bilim, sosyalizm gibi kavramları eleştirip reddederek dikkatleri tümelden tikele (veya tekile) yöneltmeye çalışır.

Posmodernizmin savunucularından Lyotard, "Gelin bütünlüğe karşı bir savaş başlatalım, gelin sunulamayana tanıklık edelim, farklılıkları etkin kılıp adın onurunu kurtaralım"[1] diyebilmektedir. Toplumun sınıflardan oluştuğunu görmeyi reddeden, artık sınıf savaşımının veya ideolojinin olmadığını, "Enformasyon Çağı"nın[2] yaşandığını savlayan postmodernler ege-

1 Jean-François Lyotard, Postmodern Durum, çev: Ahmet Çiğdem, Ara yay-1990, s.98

2 Giderek alınıp-satılabilen bir "şey" haline gelen bilgi (daha doğrusu enformasyon), artık anlaşılmaya değil, depolanmaya (metalaştırılmaya) çalışılıyor.

menlerin (ezenlerin) diğer insanlardan daha "özgür" ve daha "eşit" olduğu gerçeğine aldırmadan (veya aldırarak) özgürlük savunuculuğu yapmakta ve örneğin Marksizmin, kesinlik ve genellik taşıması dolayısıyla sınırları olduğunu ve bunun da özgürlüğü yok ettiğini savunabilmektedirler. Diğer bir deyişle postmodernler, gerçekliğe uygun bir doğruluk tasarısı biçimlendirme yükümlülüğünden uzaklaşarak insan(lık)ın barbarlığın ellerine teslim edilmesine aracılık yapmaktadırlar.[1]

Yukarıda sayılan sebeplerle Habermas, postmodernler için "yeni muhafazakârlar" terimini kullanmaktadır. Yeni muhafazakâr, çalışma, tüketim, başarı ve işsizliğe karşı değişen tavırlar için ekonomik ve siyasal nedenler aramaz. "Bu aramamanın ardında yeni muhafazakârın (veya yuppie'nin) bilinçli bilgisizliği yatmaktadır. Postmodernler, özgürlüğün akla dayalı hukuk kuralları ile sınırlandırılmasını, özgürlüğün sınırlarının belli olmasını dolayısıyla aklı reddederler, "özgürlük" ve "eşitliği" savunurlar. Örneğin Feyerabend, "Demokratik toplumlar tüm geleneklere eşit haklar tanımalıdır" der.[2] Yani egemenlerin (ezenlerin) geleneklerinin (öldürmek, gasp etmek) ezilenlerin gelenekleriyle (açlık çekmek, sömürülmek) eşit yaşama hakkına sahip olması mümkün ve doğaldır bu sava göre! Bu, orman kanununun (yani "YDD"nin) yeniden ısıtılıp önümüze konmasından başka bir şey değildir.

1 Bir İsviçreli de özgürdür, açlıktan ölmek üzere olan bir Ruandalı da!
2 Feyerabend, Akla Veda, Ayrıntı yay-1995

IV. BÖLÜM

POSTMODERN "YDD" LABİRENTİNDE

Kritik bir kopuş dönemeci özelliği taşıyan "YDD"nin; i-) Öne çıkardığı eğilimlerin belirlenmesi; ii-) Dünya gerçekliğine damgasını vuran yeni yapılanmayla netleşen Kuzey/Güney ikileminin sergilenmesi; iii-) "YDD"nin, Güney açısından tanımlanması; iv-) Küresel eğilim ve dinamiklerin çözümlenmesi; v-) Türkiye'nin küresel eksenli soru(n)larının saptanması için çözümlenmesi gerekiyor. Bu da, unutturulan devrimci yöntemin anımsanmasını "olmazsa olmaz" kılıyor. Hiçbir "hazır reçete"nin, gerçeğin açıklanarak aşılması için "anahtar" olmadığı dinamik geçiş sürecinde, devrimci yönteme sarılan eleştirel cüretle ilerlemekten başka seçenek kalmamıştır.

O halde sormalıyız: "YDD" saldırısıyla insan(lık)a unutturulmaya çalışılan yöntem nedir? Veya epistemolojiden tarih anlayışına dek ne, nasıl tanımlanmalıdır?

IV.1-) UNUTTURULMAK İSTENEN KAVRAMLAR

"Epistemoloji", neyi, nasıl, ne kadar biliriz sorularına yanıt arar. Epistemolojik bilme süreci iç mantığı gereği, daima bir yönteme gereksinim duyar. Yöntem ise, bilimsel bilgiye giden yolun kılavuzudur. Bilimsel faaliyetin yöntemindeki özgürlük ve eleştirel yaratıcılık, doğruluğun güvencesini oluşturur. Çünkü kendiliğinden bilgiden, bilimsel bilgiye ulaşılabilmesi için devrimci yöntem zorunludur. Marx'ın ifade ettiği gibi, "Eğer dış görünüş ile şeylerin özü doğrudan çakışsaydı, bilime gerek kalmazdı." Ama "YDD"nin ideolojik-kültürel silahlarından postmodernizm için, yöntemin gerekliliği (ve bütünsel kucaklayıcılığı!) "tartışmalı bir konu"dur. Postmodernler için, devrimci yöntemin bütünselliği, "global açmaz"dır. Bunun yerine, parçaya ait araştırmayla yetinilmelidir!

"Bilgilerin planlı ve sistemli bir şekilde toplanması, analizi, yorumlanması ve açıklanması yoluyla, sorunlara güvenilir çözüm yollarının bulunmasını gerçekleştiren bir çalışma" olarak tanımlanan araştırmayı; böylesine sınırlamak, insandan ve toplumdan soyut genellemenin ötesine geçmez. Çünkü araştırmanın amaç(ları) ve niteliği, bağlandığı bütünle koordine olmak zorundadır. Ancak postmodern safsatalar için bu zorunluluğun önemi yoktur! Oysa olayların nedenlerini, kökenlerini, birbirini izleyen gelişim aşamalarını, vardıkları ve varacakları noktaları (değişen zaman ve mekân koşullarını da göz önüne alarak), ancak yaşamın bütününü kucaklayan yöntem verilebilir. "Ne, neden, nasıl, ne zaman?" sorularının, parça ile sınırlı yanıtları "yoktur"...

İnsandan ve toplumdan soyut olmayan araştırma; bilgi verici, tanıtıcı, yol gösterici, biçimlendirici, zorlayıcı, sürekli ve yöntemli olmalıdır. Ancak, dünyayı devrimci tarzda değiştirme

dertleri kalmayan postmodernler için, radikal sosyalizmin yöntemi, tarihsel-diyalektik materyalizmin "kıymet-i harbiyesi" kalmamıştır. Çünkü postmodernler'e göre, şeyler arasındaki bütünsel ve karşılıklı ilişki ve bağlılığın, yani toplumsal gelişmenin, tarihin öznesi insanlığın eylemleriyle evrilen diyalektik bir süreç olması önemsizdir...

Ama olgular veya parça, asla bütünden bağımsız ve birbirleriyle ilişkisiz değildir. Aksine, parçalar, birbirlerine bağımlı bir bütündür. Doğadaki hiçbir olay, tek başına, çevresindeki olaylardan ayrı kavranamaz. Hiçbir şey durgun ve hareketsiz; durağan ve değişmez değildir. Bir şeyler hep doğar, gelişir ve parçalanıp ölür. Yani yaşam ve toplumsal olaylar sürekli bir hareket, değişme, yenilenme ve gelişme halindedir. Bu yüzden, diyalektik-materyalist yöntem açısından, olaylar, yalnızca karşılıklı bağıntıları açısından değil, ayrıca bu olayların hareketleri, değişmeleri, gelişmeleri, varoluşları ve varoluştan yokoluşa geçişleri açısından ele alınır. Diyalektik-materyalist yönteme göre, asıl önemli, o anda kalıcı gibi görünen şey değil, doğan ve gelişmekte olandır.

Sınıflı-sömürücü topluma ait tüm kavramların yıkılmasını hedefleyen diyalektik-materyalist yöntem, gelişme sürecini, basit bir büyüme olarak görmez. Gelişmeyi, önemsiz ve belirsiz nicel değişmelerden, temel nitel değişmelere geçilen, bir köktenci sıçrayış süreci olarak tanımlar. Diyalektik-materyalizm, doğadaki her şeyin ve her olayın yapısında çelişkilerin varlığını kabul eder. Her an değişen, yenilenen gerçekliğin, mumyalanmasına denk düşen "dogmatizmi" ve "teorisizmi" reddeder..

Bunlara bağıntılı olarak diyalektik-materyalist tarih anlayışı da, toplumsal yapıyı belirleyen üretim güçlerindeki değişmeler yanında, en büyük üretici gücün insan(lık) olduğunu asla göz ardı etmez. Çünkü insanlar, toplumsal olaylar ve doğa üzerinde

doğrudan etkide bulunup onları değiştirirken; önemli bir üretici güç fonksiyonunu üstlenirler. Diyalektik-materyalizme göre, süreğen bir değişime denk düşen tarihi, son tahlilde, insanlar yaratır. Tarih, köktenci sıçrama, kopuş ve gelişimlerle, elbette içinde geriye dönüşleri de içeren helezonik bir süreçtir. Halkaları, ileri-geri kırılmaları da içeren helezonik-zincirleme bir ilerlemeye denk düşen tarihin zinciri, insan gelişimi ve sınıflar mücadelesi olarak tanımlandığı oranda anlamlıdır. Marx, "İnsanların toplumsal tarihi, bilincinde olsalar da olmasalar da, her zaman kendi bireysel gelişmelerinin tarihidir" der.

Onun için "Tarih geçmişin bilimidir" önermesine, "Evet" denmesi kabul edilemez. Çünkü tarih, üzerinde çalışılan ölü bir geçmiş değil; aksine, bugün de, hâlâ yaşayan bir geçmiştir. Kimse bu geçmişin, gündelik boyutlarda yaşama gücü olduğunu inkâr edemez. Kaldı ki geçmiş, geride kalanı değil, geleni yaratıp-besleyerek, ona kaynaklık edip dinamize edendir.

Sadece yaratanın ve üretenin geçmişi vardır. Bu da, bugünlere uzanan tarihtir. Yaratıcı üretkenliklerinin toplamı ile, insanlar tarihi yaratmakla kalmaz, aynı zamanda, yarattıkları tarihte şekillenirler... İnsanlar tarafından yapılan bilimlerin anası tarih, özünü değişim ve hareketin oluşturduğu, diyalektik ve sosyal gerçekliktir. Dinamik ve çok yönlü yapısıyla karmaşık bir bütüne denk düşen tarih, helezonik gelişimiyle sınıf mücadelelerinin eseridir.

IV.2-) TARİH, TARİH BİLİNCİ VE TOPLUMBİLİM

Sınıf mücadeleleri gerçeği bilinciyle durmadan tarihten öğrenen devrimci praksis, her zaman "İnkâr gücüne sahip açık, cüretli ve özgür kafaları" (K.Marx) gerektirir. Tarihten öğrenen katharsisin (arınmanın) ve tarih bilincinin önemi, dünyayı de-

ğiştirmek isteyenler için yaşamsaldır. Ancak edilgen beklentileri yaygınlaştıran "YDD"nin postmodern koordinatlarında, tarihten dersler çıkarılmıyor. Ya da vakanüvisçi "geleneksel" sığlıklar aşılamıyor. Tarih de, ondan ders çıkaramayanları affetmiyor.[1] Oysa "Tarih" der Simon Schama, "Tanıklığa, öykü anlatmaya ve yeniden hayata döndürmeye... Bir de tartışmaya ve analize yarar. Tarih bizi 'yalnızca güncelin önemli olduğu' yolundaki duyumsayışımızın egzantrikliğinden kurtarmaya yarar." Tarihin önemi yaşamsaldır. Çünkü "Düşünüp taşınarak, karşılaştırarak, ayırıp birleştirerek (...) geçmişi yaşam için kullanmak ve olup bitenlerden yeniden tarih yapmak, yaratmak gücüyle, insan insan olabilir. (...) Bilgi bahçesinde başıboş dolaşanların gereksinmesi gibi değildir tarih bilgisinin gereksinimi, bizim yaşama ve eyleme gereksinimimiz var." (Nietzsche)

Tarih, yaşananlarla "geçmiş"in yazılarak yeni kuşaklar için kavranılır hale getirilerek, yaşananın aydınlatılmasıdır. Bu yolda devrimci Marksist tarih biliminin hareket ettiği öncüller, keyfi temeller, dogmalar değil, gerçek temellerdir. Çünkü, devrimci Marksizm, mantık yolunun, gerçekten tarihsel yoldan başka bir şey olmadığını bilir. "Materyalist tarih yorumu, her şeyden önce öğretici bir kılavuzdur." (F. Engels)

Devrimci Marksist tarih bilimi ve bilinci, radikal sosyalistlere talibi olduğu yarını kurmak için gereklidir. Paradoksal deyişle yarını istediğimiz gibi kuramayız. Yarını ancak "tarihi determinizm"in yapıları ve hâlâ yaşayan canlı "gelenek"leri içinde, istediğimiz yönde etkileyebiliriz. Geçmişi öğrenip-kavramak,

1 "Yeni Gerçekler" ve "Kapitalizm Sonrası Toplum" kitaplarının yazarı Peter Drucker, "Ben gelecek üzerine spekülasyon yapmam. Faniler geleceği göremezler. Yapılabilecek tek şey, bugünü incelemektir. Özellikle de bugünün, herkesin rahat varsayımlarına uymayan özelliklerini incelemek önemli. Ben bugünün gerçeklerinin yirmi yıl sonrası için ne anlama gelebileceğini düşünürüm, tarihin derslerine dayalı olarak olasılıklar çıkarırım. Gerisi boş laf", diyor. (Wired Dergisi, Ağustos-1996)

yarını kurmak amacına yönelik bir çabadır. Bu açıdan tarihten öğrenmek ve dersler çıkartmak gerekir. Geleceği kurabilmek, tarih bilincine muhtaçtır.

Sınıfları oluşturan işbölümünden (hiyerarşiden) beri, herşeyi sınıf savaşımlarının tarihi olarak düşünmek ve çözümlemek, devrimci Marksist tarih anlayışıdır. "Aklama ve karalama" öznelliklerinden arındırılması gereken devrimci Marksist tarih bilimi, toplumsal olguların günümüzden geçmişe doğru çözülüp geçmişten günümüze doğru örülmesiyle, "Penelope'nin örgüsüne" benzer bir süreçle dokunur. Yeni bilgi, bulgu, kuramlarla çözülüp yeniden örülürken, geleceğin yolunu aydınlatır.

"Tarih bilincinin önemi büyüktür"! Yaşayarak "öğrendik": Tarihsel bilginin ya da ideolojinin "iman" düzeyinde ele alınması, toplumbilimin deformasyonunu devreye soktu. Tarihsel bilgiyi durağanlaştırıp, "mukaddes"leştiren bir yok oluşa mahkûm etti. Köklü yıkımlara yol açan dogmatizm, "bilimsel" olduğunu varsayan görüş ve önerinin kanıtlanması gerekliliğini unutan bir "emir" oldu. "Vahiy" benzeri kaynaklara sarıldı. Tarih bilincinin dinamizmini iğdiş edip, akli değil, nakli marjinal kısırlıklara mahkûm etti. Gerçeği tanımlamadı, gerçekle tanımlanamadı. Nakliliğin, yani kötü bir kopyacılığın ötesine geçemedi.

Dogmatik olumsuzlukların derin tahribatlarına taraf ve tanık olduk. Devrimci teorinin donuklaştırılmasında dogmatizm kadar, Avrupa merkezli tarih anlayışlarının negatif etkisi de büyüktür. Dünya tarihi, tarihçiliğin bilim haline gelmesinden beri, hep Avrupa merkezli yazıldı. Avrupa'nın 16. yüzyıldan beri ekonomik üstünlüğünü dünyanın geri kalanına dayatması, dünyanın diğer kesimlerini, oluşumlarını dondurarak, Avrupa "gibi" olmak ve onunla mukayese edilmek durumuyla karşı karşıya bıraktı. Yaratıcı ve çözümleyici bir akliliğin yerine, Avrupa

merkezli tanımlamaların nakliliği ikame edildi. Örneğin "sivil toplum" denen şey, aslında özbeöz burjuva toplumuydu. Batı'da bu toplum biçimi, aşağı yukarı burjuva sınıfın önce toplumsal ilişkilere egemen olması, sonra da devleti ele geçirmesiyle kurulmuştu. Güney'in, bu tür bir modelle açıklanması mümkün değildi.

Bu gerçeği, Avrupa merkezli bakış açısının nakliliğine kurban eden "sivil toplum" savunucuları, Kuzey'in Güney'deki "Tanzimat"çılarıydı. Oysa Güney, Komün'lü, Ekim'li evrensel geleneklere kendi özgünlüklerini katarak, çürümüş Avrupa-merkezciliğe karşı, devrimci tarih bilincini ve ekolünü yaratmak zorundadır. Güney'in, evrensel geleneklere özgünlüğünü katan başkaldırısının ana doğrultusunu, Kuzey kapitalizminin eleştirisi veya piyasacılığın, bireyciliğin, parlamentarizmin, Avrupa merkezciliğin ve ezen ulus şovenizminin temelli eleştirisi oluşturmalıdır. Kuşkusuz, bu yoldaki girişimlerin, postmodernist "tikelciliğe" gerekçe gösterilmesi tuzağına düşmeden!

Güney'de evrensel ve yaratıcı bir özgünlüğün ürünü niteliğini taşımak zorunda olan toplumbilime gereksinim büyüktür. Dünyayı değiştirmek için kavrayan toplumbilim anlayışı, "inşa halindeki devrimci Marksist toplumbilim, toplumun tarihinin bilimidir", önermesiyle daha net izah edilebilir. Yani toplumsal kurumlar, tarihsel boyut içinde oluşan neden sonuç ilişkileriyle çevrelenir. İnşa halindeki devrimci Marksist toplumbilim de çerçeve içindeki biçimlenişin tercümanı olur.

Toplumbilim sürekli inşa ve değişim halindedir. Onda her şey devinir, değişir, kabuk değiştirir. Her şey her şeyi aşar, yıkar, yaratır ve yerini alır. Dün doğru diye benimsenen şey, bugün yeniden gözden geçirilir, geliştirilir. Toplumbilim makinesi durmak dinlenmek nedir bilmez; hiçbir zaman doymaz; daha iyiye olan susuzluğu tükenmez. "Mutlak"a gelince, yabancı-

dır ona. Toplumbilim bir eylem kılavuzudur, devrimci bir yöntemdir. "Marx ve Engels'in Hegel felsefesine dayanarak formüle etmiş olduğu bu düşünce, bugünkü evrim düşüncesinden içeriği yönünden çok daha kapsamlı ve çok daha zengindir. Zaten geçmiş olan aşamaları adeta yineleyen, ama onları farklı bir yoldan daha yüksek bir temel üzerinde yineleyen ("yadsımanın yadsıması") bir gelişme ve düz bir çizgi boyunca değil de deyim yerindeyse sarmal bir yolda olan bir gelişme; sıçramalarla, altüst oluşlarla, devrimlerle olan bir gelişme; "sürekliliğin kesilmesi", niceliğin niteliğe dönüşmesi; belirli bir cisim üzerinde, ya da belirli bir olay içerisinde, ya da belirli bir toplum içinde etkileyen çeşitli eğilim ve kuvvetlerin çelişkili ve çatışmasının doğurduğu, gelişmeye doğru iç itilimler; herhangi bir görüngünün bütün yönlerini (tarihte sürekli olarak yeni yönler ortaya çıkar) arasında karşılıklı bağımsızlık ve en yakın ve çözülmez bağ, belirli yasalar izleyen, hareketin düzgün ve evrensel sürecini sağlayan bir bağ. Bunlar, gelişme öğretisi olarak, geleneksel olandan daha zengin olan diyalektiğin bazı özellikleridir."[1]

Egemen boyunduruğun gerçekleri çarpıtmasına ve topluma mal edilmesinin engellenmesine karşı çıkan toplumbilim: i-) Deneylerden çıkartılan saltçı bilgi olarak bilime; ii-) Naif tümevarımcılıklara; iii-) Tümevarımcı yorumların varsayımlarına; iv-) Olasılıklarla açıklanmaya; v-) Gözlemcilikle yetinmeye; vi-) Her şeyi tümdengelimci teorik grinin emrediciliğiyle açıklamaya "Hayır" der. İnşa halindeki yapısal bütününü aşan, yenileyen bir yanlışlanabilirlikle ilerler. İlerleyişini bunalımların, devrimlerin dinamizmiyle yeniden şekillendirip sosyal mücadeleler tarihinin düzenleyiciliğine bağlar. Onun için de, "eskimez" ve "aşılamaz".

1 V.İ.Lenin, Marx Engels Marksizm, s.20

Son bir nokta daha: Tarihte hiçbir önemli sorun sadece Marksizmin teorisi ile çözümlenmemiştir. Bu bakımdan devrimci teorinin yeniden yapılanması da sadece teorik bir sorun değildir. Toplumsal pratik ve insan eylemiyle doğrudan bağıntılıdır. İnsanın teorileştirme gücü, insan eyleminin kapsamının gerisindedir. Bugün aradaki açıklığın 19. yüzyıla göre daha fazla olduğu da söylenebilir.

V. BÖLÜM

PARİS'TE PEŞİNDEN KOŞULAN TOP

"Kapitalizm: Deccal" diyen Enis Batur ekliyor: "Kapitalist üretimin, buna bağlı olarak bireyin tüketim heyecanının çığrından çıkmaya yöneldiği dönem"[1] ya da "postmodern" bir kesit![2] Yani "Bir çağdan diğerine geçiyoruz, yani dünya bir geçiş dö-

1 Enis Batur, Cumhuriyet Bilim-Teknik Eki, 15 Ağustos 1998, No:595, 24

2 "Postmodern düşüncenin bir özelliği de, ütopyacı düşünceyi modernizmle özdeşleştirmek ve reddetmek. (...) Bütün devrimci sosyal projeler ütopyacıdır ve insanı sakatlar diye bir eleştirisi var postmodernizmin. Toplumsal dönüşüme karşı çıkılıyor. Her şey reformculuğa indirgendi. Kapitalizmi kenardan, köşeden düzeltelim, iyileştirelim dendi. Böylece eski modernist sol politika yok oldu. Ama bence radikal değişimi hâlâ düşlemek lazım. Sol politikanın hâlâ faal olması gereken bir alan bu bence" diyen Duke Üniversitesi'nden Prof. Fredric Jameson ekliyor: "Eskiden entelektüellerin görevi ideolojik eleştiri yapmaktı. İdeolojiler dışarıdan teşhis edilebiliyor ve insanlar tehlikeler konusunda uyarılabiliyordu. Şimdiki durumda ideolojiler artık bizim içimizde. Eleştirel mesafe kavramı bu nedenle artık tatmin edici değil. Yeni kültür dünyasının içine öyle battık ki, gerçek mesafe diye bir şey kalmadı. İdeoloji eleştirisi artık

neminde. 20. yüzyıla geçerken Çehov'un, geçtikten sonra da Gorki'nin yazdıkları gibi, her şey altüst oluyor ve insanlar büyük acılar çekiyorlar. Bu altüst olma 25-30 yıl sürüyor. Bugün yeni kuşak bilimle değil, bilgiyle övünüyor. Bilimi hor gördüğü için de, suyun üstünde yüzen mantarlar gibi yaşıyor. Dünyayı kendi doğduğu anda yaratılmış gibi görüyor... Her şey, her şey orada başlıyor. Ekmek ilk kez o tarihte yapılıyor, tekerlek ilk kez o tarihte dönüyor. Tekerleğin dönme evrimi onu ilgilendirmiyor ama son model arabaların saatte kaç kilometre gittiğini biliyor...

Bugün bütün dünya aptal Brezilya dizileri izliyor. Çünkü orta kesimin beğenisi diye bir şey çıktı ortaya, turizmden tutun sanata kadar her yerde bir 'orta kesim beğenisi'nden söz ediliyor... (...) Girmekte olduğumuz çağ, hız ötesi bir çağ. Her şey sürekli koşuşturma, magazin, kulaktan duyma bilgiler ve görsele dayalı. Bu nereye kadar gider?

İnsanlar sistem tarafından çağdaş köleler olarak koşullandırılıp kullanılıyorlar. İçlerinde birbirlerinin piyon olarak kullanılacağı satranç gibi. Her biri birer meta olarak görülüyor, mühendis meta, elektronikçi meta, sanatçı meta. Bir kasa limon gibi, sık sık at... Hatta insan metağına karşı robot metağı geliştirmekle meşgul sistem... Ruhlarını yitirmiş bedenler... Belki daha herkes farkında değil ama 15-20 sonra ruhsal olarak zedelenecek ve boşluğa düşecek bir gençlik..."[1]

Tablo tam da böyle! Çünkü insan(lık) Mc Donald's'ın dünyasında yaşıyor! Mc Donald's nedir? Basit, işlevsel, modüler yiyecekler; parlak renklerle düzenlenmiş, ışıltılı mekânlar; bir örnek giysili; genç, neşeli çalışanlar; mama sandalyesine kadar

---

özeleştiri meselesi oldu. Bu yeni bir sorun." (Fredric Jameson, Milliyet, 22 Temmuz 1998, s.18)

1 Zeliha Berksoy, Cumhuriyet Dergi, 12 Temmuz 1998, No:642, s.2-3

her ayrıntının düşünüldüğü tertemiz aile ortamları... "Fast-food"un adı haline gelmiş bir ticari marka... George Ritzer'in ifade ettiği gibi Mc Donald's terimi bunlardan ibaret değil elbet... Mc Donald's, toplama kampı fikrinden ilham alınarak tüketim toplumunun demir kafesi içinde oluşturulmuş ekonomik-kültürel bir imaj... Toplumun Mc Donaldlaştırılması süreci dört unsur üzerinde temelleniyor: Verimlilik, hesaplanabilirlik, öngörülebilirlik, denetim... Dört unsurla gündelik hayat, standart ebatlarda tektipleştirilir. Bu da kaçınılmaz olarak insansızlaşmayı, insanlıktan çıkmayı devreye sokar... Artık her şey egemen gösterinin belirleyiciliğindeki bir rutine dönüşür... Böylelikle de, "Benliğin sınırlandığı, duyguların denetlendiği, ruhun boyun eğdiği" bir dünya yaratılır![1]

Emperyalizm yani IMF soygununun[2] kollarında sarsılan "yeni düzen(sizlik)" dünyasının yaratılmasında futbolun payı çok büyüktür![3] Örnek mi? İşte 1998 Dünya Kupası'nın Paris ve Fransa'sı!

---

1 Bak: George Ritzer, Toplumun Mc Donaldlaştırılması-Toplum Yaşamının Değişen Karakteri Üzerine Bir İnceleme, Ayrıntı Yay., 1998

2 Bir lokantanın müşterileri IMF yüzünden hırsızlık yaptığını söyleyen bir kişi tarafından soyuldu. Yemek yerken bir taraftan da Dünya Kupası maçını seyreden müşteriler, Attachai Deesaraphan adındaki genç bir adamın, birden silahını çekerek IMF yüzünden kendilerini soyacağını söylemesi üzerine neye uğradıklarını şaşırdılar. Genç adamın espri yaptığını sanarak gülmeye başlayan müşteriler, tekrar maç seyretmeye başladılar ancak Attachai'in havaya üç kez ateş etmesi üzerine amacının şaka yapmak olmadığını anladılar. IMF soygununa özenen kişi, yakalandıktan sonra "Lokantada herkes donmuş neye uğradığını şaşırmıştı. Bunun bir silahlı soygun olduğunu söylediğim de kimse yerinden kıpırdayamadı. Amacım aslında hırsızlık yapmak değildi. IMF çağında yaşıyoruz. Ben onlardan paralarını bir süre sonra geri ödemek kaydıyla istedim" dedi.

3 Bernard Shaw, "Futbol ve iyi gıdadan başka hiçbir şeyle yakından ilgilenmeyen insanların yaşadığı bir ülkede başbakan olmaktansa bir av köpeği olup dağ tepe dolaşmayı tercih ederim" dermiş!

V.1-) PARİS VE FRANSA DÜŞERKEN...

Yaz boyu, ağzı çikletli Amerikalı ve şaşkın bakışlarla hızlı adımlar atan Japon turistlerin istilasına uğrayan Paris'e, belki de en çok eylül mahzunluğu yakışır..

Bir zamanların "İhtilal Kenti" olan, ancak şimdilerde "Işık Kenti" olarak tanımlanan Paris; Kuzey dünyasının önde gelen sanat, kültür ve moda merkezi. Tabii bu öne çıkarılan görüngü; arkaplanda ise, kapitalizmin gerçekleri var. Paris'e gelen her köşe yazarı ya da gazetelere Paris'ten yazanların kalemlerinde sadece övgü vardır. Bu doğru mu? Elbette hayır! Sadece öne çıkan görüngüyü nakledenler ne derse desin, Paris'te yoksulluk ile zenginlik iç içedir. Ayrımcılık ve öteki düşmanlığı nettir. Anlayacağınız, yabancıların hali bir yamandır Paris'te! Yani Paris, geçmişinde yaşadığını, bugününde yabancılara ve yoksullara yaşatmaktadır...

Geçmişteki Paris'i, "Keskin çamur kokusuna karşın" sevdiğini ifade ederdi Montaigne. Aynı şekilde Leonard Wooley de, Paris'te çöp dağları oluştuğundan ve Paris'i pislik götürdüğünden söz ederdi. Yine 1544'te Fernel ve Houllier adlı doktorların hazırladıkları rapora göre, Paris'in "Cimetiére des Irinocents/ Günahsızlar Mezarlığı" da pis kokar ve sağlık açısından büyük bir tehdit oluştururdu. Ayrıca Erasmus'un deyişiyle, "Ellerin yıkandığı su o kadar kirliydi ki, onun pisliğini temizlemek için bir başka su bulmak gerekiyordu." 1731'de Paris ile tanışan Jean-Jacques Rousseau da, kentte "Pis kokulu sokaklardan, iğrenç, kapkara evlerden (...) dilencilerden (...) başka bir şey görmediği"nden söz ediyordu. Özetle akıl almaz bir sefaletin kentiydi Paris geçmişte... Bugün yabancılara, yoksullara ve ötekilere, geçmişinden farklı şeyler sunmuyor Paris...

Paris, sadece Şanzelize, Opera, Kartiye Latin, vb.lerinden müteşekkil değildir! Paris'te yabancı gettoları ve banliyöler

(çevre mahalleler) gerçeği vardır. Oralar da görülmeli ve yazılmalıdır mutlak! Ama Zülfü Livaneli'nin "Paris Yanıp Yıkılmadan"ındaki gibi değil! Livaneli yazısında, Paris'i şöyle anlatıyor: "Umberto Eco haklı. (...) Paris'te dolaşırken hep onu doğrulayan örneklerle karşılaştım. Paris'in bittiğini söylüyordu Eco. (...) Hemingway 'Paris öyle bir şehirdir ki size ne kadar talep ederseniz o kadarını verir' demişti. Ama bugünkü ruhsuz Paris değildi kastettiği. Dünya kupasına giden arkadaşların Paris'ten ne kadar etkilendiklerini okuyunca içime tuhaf bir burukluk çöküyor. Keşke Andre Breton'ların, Tristan Tzara'ların, Picasso'ların Bunuel'lerin, Nazım'ların, Dino'ların Paris'i yaşatılabilseydi. Çünkü o şehir sadece Fransa'nın değil, bütün dünyanın kültür başkentiydi."[1]

V.1.1-) PARİS KADINLARIN VE İSYANIN KENTİYDİ

Eskiden Lutetia diye anılırdı Seine kıyısındaki kent. Sonra, Afrodit'in gönlünü çalan ve Homeros'un ölümsüzleştirdiği Truvalı delikanlının adını aldı ve Paris diye ünlendi... Kente ismini veren delikanlıyı ya da Afrodit'i baştan çıkartan Paris'in öyküsünü bilmeyen var mı? Zannetmiyorum ama yine de anlatmadan geçemeyeceğim: Bir gün tanrılar dağının en büyüğü Zeus, üzerinde "En güzeline" yazan altın elmayı ortaya koyar; elmayı tanrıçalardan birisi kazanacaktı. Ama kim? Ya da seçimi kim yapacaktı? Bu, zor bir işti... Zeus, bu zor işi, İdalı Paris'e verdi. İdalı çobanın yaşamı altüst oldu. Kolay mı; elmaya karşılık Hera "Kudret", Athena "Yiğitlik", Aphrodite de "Yaşayan en güzel kadının sevdası"nı vaat etmekteydi Paris'e...

Çok zorlandı ama nihayetinde sevdalı bir insandı Paris. Hera ve Athena'ya "Hayır" deyip, Aphrodite'ye "Evet" dedi gü-

1 Zülfü Livaneli, Milliyet, 18 Temmuz 1998, s.5

lümseyerek. Ve yaşayan kadınların en güzeli, Sparta Kralı Menelaos'un eşi Helena'nın sevdasına talip olup, "Önce sevda" dedi Paris... O günden sonra Paris, sevdalı insanın simgesi oldu...

V.1.1.1-) İHTİLALİN PARİS'İ...

Paris, tıpkı adını ona veren delikanlı gibi sevdalı bir kenttir, tarihi de öyle... Komünar'ların ve sürgünlerin kenti Paris, sevdalı bir başkaldırı destanıdır... 1871'de Komünar'larının Pere Laichaise duvarları dibinde kurşunlandığı; 1789'da baldırıçıplakları ile Bastile'in yakıldığı; 1793'te Jakoben'lerinin Concorde meydanındaki giyotine yollandığı; 1848'de işçi barikatlarının kurulduğu; Nazi Almanya'sının işgaline karşı "Kurşunlananların Partisi" diye anılan Fransız Komünist Partisi'nin Colonel Fabien'leri, Manukyan'ları, Politzer'leri, Gabriel Peri'leriyle direnen ve son kez de 68'inde başkaldıran kent...

İhtilal kenti Paris: Robespierre ve St. Just ile giyotine yollandı; Komünarları ile Pere Laichaise'de kurşunlandı; Politzer ile Montrouge'de katledildi; Elsa'nın gözlerinde şavkıyan Aragon'un kavga dizelerinde haykırdı; 68'de döküldüğü sokaklardan püskürtüldü; Hasılı sevdanın ve kavganın destanını yazdı... Paris, eskiden ona ismini veren sevdalı cüretiyle Jakoben'lerini, Komünar'larını, Rezistans'ını yarattı. "Işık ve ihtilal Kenti" diye anıldı. Sonraları sevdalarını yitiren Paris, sadece ışık'ın kenti oldu; ihtilalciliği Panteon'a kaldırıldı...

"Şarap"a benzetilen Paris'in "modern zamanlar"ında, Paris'e ismini veren gerçek tarihin sayfalarında kaldı... Robespierre, St. Just, Komünarlar, Politzer ve Elsa ile Aragon, bugünün Paris'ine ne kadar da yabancı... Mitolojideki Janus'un, iyilikle kötülük arasında çifte yüzlü kimliği gibi, aslında, iki Paris var: Biri, parlak ışıkların görkemine boğulmuş, insanı zerreleştirerek yutan "modern" bir acuze; diğeri de, ihtilalci tarihin Paris'i...

Bizim Paris'i[1], en iyi Nazım'ın dizeleri anlatır: "Hangi şehir şaraba benzer?/ Paris./ İlk bardağı içersin/ buruktur,/ ikincide dumanı vurur başına,/ üçüncüde mümkünü yok masadan kalkmanın,/ garson bir şişe daha getir!/ Ve artık nerde olsan, nereye gitsen/ Paris'in ayyaşısın iki gözüm.

Hangi şehir/ kırk yağmurlarda bile güzeldir?/ Paris...

Hikmet'in oğlu, hangi şehirde ölmek isterdin?/ İstanbul'da,/ Moskova'da,/ bir de Paris'te...

Paris ne zaman çirkinleşir?/ Basımevleri basıldığı/ kitaplar yakıldığı zaman.

Nedir Paris'e en çok yakışmayan?/ Pencereleri telli kara otobüsler...

Hangi şehirde yedin ekmeğin hasını?/ Paris'te./ Hele yağlı çörekleri,/ Şehzadebaşı fırınından sanırsın.

Paris'te en çok neyi sevdin?/ Paris'i.

Paris'te kime çiçek götürdün yoldaşım?/ Komunacıların duvarına/ bir de dal gibi bir dilbere.

Paris'te kimi gördün seninkilerden?/ Namık Kemal'i, Ziya Paşa'yı, Mustafa Suphi'yi/ bir de gençliğini anamın/ resim yapar/ Firenkçe konuşur/ dünya güzeli,/ bir de genç kızlığını Mimi'nin.

---

1 Nazım Hikmet'in "Işık ve İhtilal" imgeleri ile özdeşleştirdiği kent, sadece, "şaraba benzemez". W. Benjamin'in ifadesiyle "İnsanlara kendine göre bir Paris oluşturabilme olanağı sunan" bu kent, Ayrıca "Yalnızım bu ıssız Paris akşamında" dizeleriyle Ataol Behramoğlu'nun sürgün yalnızlıklarına da tanıktır... Çeşitli tanımlamalara konu olan Paris, Mehmet Çelebi'nin "Sefaretname"sinden beri Türkiyelilerin ciddi bir etkilenim ve etkinlik alanıdır. Osmanlı tarihinin Abdülhamit'li kesitinden Tanzimat'a uzanan zaman dilimine Namık Kemal'e, Ali Suavi'ye, Prens Sabahattin'e; sonrasında da Mustafa Suphi'ye, Yahya Kemal'e, Nazım Hikmet'e, Atilla İlhan'a "yurt"luk eden bu mekân, uzun yıllar Türkiyelilerin sürgün yatağı oldu... Tıpkı Pere Laichaise'de "Komünarların yorganını" örtünmüş Yılmaz Güney'in Paris'te kaleme aldığı dizelerinde ifade ettiği üzere: "Eskiden bilmezdim yalnızlığı/ Yalnızlığın içinde/ Şimdi yalnız mıyım?/ Kopuk muyum dalımdan/ Uzakta mı kaldım ormanımın/ Eskiden bilmezdim yalnızlığı." (Yılmaz Güney)

Peki, Paris kime benzer?/ Parisliye...

Paris'e inanıyor musun Âdemoğlu?/ Paris'e inanıyorum." (Nazım Hikmet)

V.1.1.2-) 1871 BAŞKALDIRISI

1871 Paris Komünü, Marx'ın deyişiyle ikinci imparatorluğun dolaysız antiteziydi. Komüne yol açan neden 2 Aralık 1851 darbesinden doğan imparatorluk rejiminin içine yuvarlandığı toplumsal ve siyasal krizdi. Bonaparte hanedanının sürekliliğini sağlamak için 19 Temmuz 1870'te ilan ettiği savaş, 2 Eylül 1870'te Sedan bozgununa ve III. Napoléon'un tutsak düşmesine yol açtı.

17-18 Mart gecesi Ulusal muhafızlar, yani silahlanmış tüm Parisliler, Bismarck'ın desteğiyle kurulan kapkaççı-işbirlikçi hükümetin generali Vinoy'un (Parislilerin toplarını toplama) emrine uymadı. Ev kadınları Komün'e tehlike işareti verdi. Vinoy'un girişimini Ferré ve Louise Michel'in 18. mahalle güvenlik komitesi engelledi.

19 Mart gecesi, daha önce tanınmayan kişilerden oluşan Ulusal Muhafız Merkez Komitesi belediye dairesinde toplandı. Merkez Komite, burjuvaların Versailles hükümeti karşısında Paris hükümeti gibi davranıyordu. Aslında 17-18 Mart gecesi fiilen başlayan iç savaş, Merkez Komite'nin (MK) 23 Mart'ta kendi programını ortaya koymasıyla ikili iktidarı ilan etti. İşçilerin ayaklanmasıyla Paris'te ikili iktidar oluştu. Biri işçilerin, diğeri de Adolphe Thiers'in yani burjuvaların iktidarı...

25 Mart'ta MK, "Sizi en iyi izleyecek insanlar, kendi aranızdan seçeceğiniz, sizin yaşamınızı paylaşan, sizin acılarınızı çeken insanlardır" açıklamasıyla, Paris halkını temsilcilerini seçmeye çağırıyordu. Daha sonra seçmen kütüklerinde kayıtlı

485 bin 569 Parislinin 229 bin 176'si, 26 Mart'ta sandık başına gitti. 28 Mart 1871 günü Paris Belediye Sarayı'nda, MK üyeleri yetkilerini Komün'e devretti. Paris Komünü tecrit edilemedi. Lyon, Saint-Etienne, Marsilya, Creusot, Toulouse, Narbonne'deki Komünal hareketler de Paris'in izinden yürüdü ve yenildi...

Sonra 21 Mayıs geldi çattı, Versailles birlikleri, Saint-Cloud kapısından Paris'e giriyorlardı. Komün direnişinin son günlerinde ilerleyen Versailles birliklerine karşı savaşta, şehir savunmasındaki önemli noktaları ateşe vermek amacıyla gaz bidonlarıyla gezdikleri için "Petrolcüler" diye anılan kadınlar büyük rol oynadılar. Direnişin son günlerindeki ateşe verme olaylarını savunan bir Komüncü, bu tavrı, "Yabancı işgalcilerden bin kez daha vahşi ve duygusuz olan bir diktatör koalisyonuna teslim olmaktansa, Paris'in yıkıntılarına gömülmeyi seçtiler" diye izah ediyordu.

Komün, sayıca ve silahça kat kat üstün olan Versailles birliklerinin saldırısına karşı bir hafta (dişiyle, tırnağıyla ve son nefesine değin) direndi. Mahalle mahalle, sokak sokak, ev ev yürütülen direniş sona erdiğinde, 25 bini aşkın Komüncü barikatlarda ya da ayaküstü kurulan idam mangaları tarafından katledilmişti. Paris kadınları, bu direnişte en büyük rolü oynadılar.

V.1.1.3-) PARİSLİ KADINLAR[1]

"Paris'in Savunulması ve Yaralılara Yardım İçin Kadınlar Birliği Merkez Komitesi", 6 Mayıs 1871'de yayımladığı "MK

1 Parisli kadınlar... dedim; sadece Onlar değil elbet; kadınlar tanıyorum tarihten ve bugünden; Onlar, özgürlüğü, "Hiçbir şeye, hiçbir zorunluluğa, hiçbir duruma köle olmamak", (Seneca, Ahlaki Mektuplar-Epistulae Morales, Kitap I-XX, Türk Tarih Kurumu Yayınları-1992, s.117) diye tanımlayıp genellemeler içinde gerçeğinden kopartmayanlardır. Onlar, "Hiçbir şeye, hiçbir zorunluluğa, hiçbir duruma köle olmamış" Antigo-

Yürütme Komisyonu"nun Le Mel, Jacquier, Lefevbre, Leloup ve Yelizaveta Dımıtriyeva imzalı bildiride, "Özgürlükle despotizm, halkla cellatları arasında uzlaşma (olmaz-bn)! Bugün bir uzlaşma ihanettir. Hayır, Paris'in emekçi kadınları barış değil, kıyasıya bir savaş istemektedir! (...) Son saat çaldı: Emekçilere yer açın; cellatlar yıkılsın gitsin! (...) Özgürlük ağacı, özgürlük düşmanlarının kanıyla sulanarak büyür!"

---

ne, Meinhoff, Jeanne d'Arc, Medea, Tanya, Carmen, Anna Frank, Zlata, Behice Boran, Leyla Zana, Paris Komünü'nden Louis Michel, Sovyet Devrimi'nden Alexandre Kollantai, Alman Devrimi'nden Rosa Luxembourg, Clara Zetkin ve Emma Goldman (veya benzeri) özgür başkaldıran kadınlardır... Onlara sevdalanmamak mümkün mü? Elbette değil!

Antik Grek Çağında, Argos savaşı döneminde Theibar'da yaşayan Antigone, 19 yaşında genç bir kız... Kral amcası Kreon'un, savaş çığırtkanlığına ve militarist iktidarına başkaldırıp, barış istiyor... Gel de, kirli savaşın Türkiye ve dünyasında sevdalanma Antigone'a!

Ulrike Meinhoff, diz çökmeyen bir militan Marksist... Palyaçolar gibi makyaj yapmayan bir kadın... Kapatıldığı mahpusun beyazlıkları içinde teslim alınamayan kızıl bir ısrar, direnç ve vazgeçmeyiş... Gel de, vücudunu kozmetik sanayiine satmış şuh bakışlı kadın(cık)ların Türkiye'sinde sevdalanma Meinhoff'a!

19 yaşındaki köylü kızı Jeanne d'Arc, işgale ve işbirlikçi kiliseye karşı başkaldırıp, silaha sarılarak "Hayır" deyip, dövüşen biri... Gel de, büyük ulus şovenizmiyle sarsılan Türkiye'de, burnunun dibindeki kardeş ülkenin işgaline kayıtsız kalanlara inat sevdalanma Jeanne d'Arc'a!

Kadının "ikincil konumu"na 'Evet' demeyen ve kendisinden sonraki kadınların, kendine dayatılandan farklı olması için, yerleşik değer yargılarına başkaldıran, bu uğurda en zoru göze alan Antik Grek Çağının Medea'sı... Gel de, "yazgımdır", diyerek boyun eğenlerin dört yanı sardığı ve "kutsal analık"a tekrar dönülen bir dünyada, nasıl sevdalanmazsan sevdalanma Medea'ya!

Ve Tanya... Nazım Usta'nın, Bursa mahpusunda duvarını süsleyen afet-i devran partizanı... 18 yaşındaydı, cesurdu, inatçıydı, asıl adı Zoe'ydi (ama işkencede onu bile söylemedi!), Nazi zulmüne karşı onurlu bir yaşam için ölümü seçti... Darağacında ipe çekilirken son nefesinde, "Duyuyorum, duyuyorum bizimkilerin nal sesleri geliyor", diye haykırdı... Gel de Tanya'ya sevdalanma, gel de boğazına bir şeyler düğümlenmesin, gel de yüreğin pel pel etmesin!

Sonra "dans eden, doyasıya yaşayan" ve erkek egemenliğine boyun eğmeyen Carmen... Nazi zulmü karşısında umudunu hiç yitirmeyen 13 yaşındaki Anna Frank ve Bosna'daki savaşın korkunç felaketleri karşısında "Yeter, bitsin bu savaş!", diye haykıran 11 yaşındaki Zlata... Gel de sevdalanma onlara... Bir de Behice Boran'a, Leyla Zana'ya, Louis Mic-

Ayrıca 24 Mayıs tarihli "Resmi Gazete"de şunlar yazıyordu: "Montmartre'lı yurttaşlardan oluşan bir kadın müfrezesi bugün Ulusal Muhafızların takviye kuvvetleri gelinceye kadar, kendi kurdukları barikatları savunarak tam dört saat boyunca Versailles'lılara karşı ateşi sürdürdü. Bazıları ağır yaralıdır."

Öte yandan Versailles yanlısı "Gaulois" gazetesinde yazan Francisque Sarcey 13 Temmuz'da bir izlenimini şöyle aktarıyordu: "Yargılanmak için Versailles'e götürülen bir kadın 'Vurun beni' diye haykırıyordu, 'Bu yolculuğun zahmetinden kurtarın beni!' Ve bir duvarın önüne dikildi, göğsü bağrı açık sükûnet içinde ölümü kışkırtmak ister gibiydi. Öfkeli askerler

hel'e, Alexandre Kollantai'ye, Rosa Luxembourg'a, Clara Zetkin'e ve Emma Goldman'a...

Boran'ı, Zana'ya, Michel'ı, Kollantai'yi, Zetkin'ı tanımayan yok gibidir. Ya "Anarşist ve Feminist" Goldman? Egemenlerin dehşetle andığı "Kızıl Emma", yoldaşlarına "Dans edemeyeceksem, devriminiz sizin olsun" diyen ve 71 yıllık yaşamını 1940'da noktalarken ardında, hapisliklerinden sürgünlüğüne ya da Ekim'den İspanya iç savaşına değin müthiş bir mücadele bırakan "tanrıtanımayan", "özgür aşkı savunan", "devletin her türüne karşı çıkan" Yahudi kökenli bir kadındı... En kara günlerde dahi "Hayır, hayır kendimi umutsuzluğa kaptırmamalıyım. Yaşanacak (...) için mücadele etmeliyim" (Emma Goldman, Hayatımı Yaşarken, Cilt: 1, Metis-Kaos Yayınları, Mayıs-1996, s. 113) diyen ve düşüncelerini sözde bırakmayıp, sonuna değin pratiğe geçiren Emma Goldman...

Bir de, bir de "Şimdiye kadar devrimler bize yenilgiden başka bir şey kazandırmamıştır, ama bu kaçınılmaz yenilgiler nihai zafere giden yoldaki atlama taşlarıdır. (...) Yarın devrim bir kere daha ayağa kalkacak ve trampet sesleri ortasında sizi dehşete düşürerek haykıracaktır: Buradaydım, buradayım, hep burada olacağım" diye haykıran Rosa Luxembourg...

Özgür-başkaldıran kadınları unutulmaz kılan, ahte vefaların vazgeçmezliğiyle başkaldırmaları ya da "İçlerindeki Çığlığı" yüksek sesle haykırma cüretleridir... Bu nedenle George Woodcock'un "eleştirel karamsarlık" ya da Eliot Weinberger'in "devrimci umutsuzluk" olarak tanımladığı şey, bana hep başkaldıran kadınları anımsatır... Çünkü başkaldıran kadınlar'ın eylemleri soru(n)ları ortaya koyarken, belki problemleri çözmemiştir. Ama kimi zaman soru(n)ları ortaya koymak da, çözmek kadar güç ve yaşamsal önemde bir iş olabilir. Başlamak için devrimci kalkış noktasını oluşturmak yolunda yapılması gereken, çoğunlukla tartışmaya götüren sözler söylemek ve eylemini göze almak da düğümlenir... Onlar, "İçlerindeki Çığlığı" yüksek sesle haykırarak başkaldıran, yol açarak yürüyen kadınlardır...

tarafından bu şekilde topluca idam edilenlerin hepsi, yüzlerinde acı bir gülümsemeyle, yüce bir görevi yerine getirmek için kendilerini feda eden şehitler gibi öldüler."

Louise Michel de Paris'in başkaldıran kadınlarından biriydi... Fransız şairi Verlaine'in baladında "Sert, cesur, ya da ürkek yoksulu sever o/ Yoksulun beyaz ekmeğindeki olgun buğdayı/ biçen oraktır o" diye anlattığı Michel (1830-1905), Paris Komünü'nün en ön saflarında dövüşen ve kadın haklarını savunan bir anarşistti... Michel'i, yine onun "Mémoires/Anılar" adlı yapıtına önsöz yazan yayıncı şöyle resmeder: "Onu ilk kez tanıyan herkes, her şeyden önce, gözlerinden zekâ ve iyilik fışkıran, yumuşak sesli, sempatik bir kadınla karşılaşmanın şaşkınlığını yaşar. Onunla bir çeyrek konuştuktan sonra da bütün yargılar kaybolur, sizi etkisi altına alır, büyüler, fetheder. Şiddetten yana bu anarşist sizi rahatlıkla baştan çıkarabilir."

"Özgürlüğü savunuyoruz, çünkü, her insanın hoşuna giden şeyleri yapma hakkı ve olanağına sahip olmasını ve doğal nedenlerle aşılması olanaksız zorluklarla, kendisininki kadar saygıdeğer olan komşularının ihtiyaçlarından başka hiçbir sınır tanımadan tüm ihtiyaçlarını giderebilmesini istiyoruz. (...) Bizim istediğimiz eşitlik, özgürlüğün önkoşulu olan fiili eşitliktir. Herkesten yeteneği kadar, herkese ihtiyacı kadar, diyoruz!" diye haykıran Michel, kadın sorununda da aynı kararlılık içindedir: "Erkek, hangi kesimden olursa olsun, hep efendidir. Biz kadınlar onunla hayvanlar arasında yer alan ayrı bir tür sayılırız. Proudhon ev kadını ve fahişe olmak üzere ikiye ayırmıştır. Acı içinde itiraf ediyorum biz, çağlar boyunca bu hale getirilen, başka bir kasta dahiliz."

Kadın hakları savunucusu ve Komün militanı Michel, denilebilir ki, zamanıyla çarpışan bir savaşçıydı; hem de Behramoğlu'nun dizelerindeki üzere: "Çok sevdim bir zamanlar, sevi-

yorum yine de/ Alıp başımı gitmeyi yollar boyunca/ (...)/ Düşüncemi sonsuz ve geniş olanla birleştirmeyi/ Hırçın ve ele geçmezce atılgan/ (...)/ Değişmez ve değişken olanı sonsuzca/ Çok sevdim bir zamanlar, seviyorum yine de..." (A. Behramoğlu)

Komün mahkemesi tutanaklarında, "Otuz altı yaşında, kısa boylu esmer, çok geniş alınlı, uzun burnu ve geniş çenesi yüzüne son derece sert bir ifade veren kadın" diye tarif edilen Michel, kendini yargılayan askeri mahkemenin suratına, "Bir avukat tarafından savunulmak istemiyorum, tüm varlığımla toplumsal devrime aitim ve bütün davranışlarımın sorumluluğunu kabul ediyorum. (...) Eğer korkak değilseniz, öldürün beni" diye haykıran bir isyancıydı... Ve askeri savcının Michel'e yüklediği suç listesi hayli kabarıktı: "18 Mart'ta General Lecomte ve Clément Thomas'ın tutuklamalarında suç ortaklığı yapmak, 'Onları bırakmayın!' diyerek öldürülmeleri eylemine katılmak; 19 Mart'ta Belleville ve Villette mahallelerinin silahlandırılması sorumluluğunu üstlenmek, bu eylemler sırasında Ulusal Muhafız üniforması giymek; Komün'ün ilan edilmesinden sonra 'Kadın İşçilerin Çalışarak Ahlaklı Yaşaması Komitesi' sekreteri olarak 'Kadınlar Birliği Merkez Komitesi' kurmak; Komün'ü Versailles güçlerine karşı savunmak söz konusu olduğunda, kadınlar arasında sağlık hizmetleri veren ambulansçı, barikatlarda dövüşecek savaşçı, hatta yangınlar çıkarmak üzere kundakçı bölükleri örgütlemek; Parisli kadınların Versailles'le girişmek istedikleri barış görüşmelerine karşı kaleme aldığı bildiride, 'Hayır! Parisli kadınlar barış değil, kanlarının son damlasına kadar savaşmak istiyorlar. Bugün uzlaşma ihanet olur, mutlaka toplumsal yenilenme, varolan toplumsal ve hukuki ilişkilerin yıkılması, ayrıcalıkların, sömürünün ortadan kaldırılması, sermaye egemenliği yerine emeğin egemenliğinin konulması, emekçinin kendi kurtuluşunu sağlaması yönündeki bütün umutlarımızın sonu olur' demek; Devrim Kulübü başka-

nı olarak 18 Mayıs'ta alınan mahkemelerin kapatılması, ibadet özgürlüğünün yasaklanması, rahiplerin tutuklanması, Blanqui'nin serbest bırakılmasına kadar her 24 saatte Versailles tutuklularından birinin kurşuna dizilmesi kararına katılmak; Issy, Clamart ve Montmartre çatışmalarında bilfiil yer almak..."

Michel, askeri mahkeme tarafından ömür boyu hapse mahkûm edildi. 1873'ten genel affın çıkarıldığı 11 Temmuz 1880'e kadar uzanan kesiti Yeni Kaledonya'daki açık cezaevinde, sürgünde geçirdi. Af ile Yeni Kaledonya'yı terk eden Michel, sürgündeki yedi kedisinden en yaşlısını pelerini altına saklayarak (Komün'ün ideolojik önderi Jules Vallés'nin yardımıyla) Fransa'ya götürecek kadar duyarlıydı... Onurlu bir kavga için çok acı çeken Michel'i belki de Fransızların, "Souffrir passe; avoir souffret ne passe jamais/ Acı çekmek geçmişte kalır, ama acı çekmiş olmak asla" deyişi betimleyebilirdi.[1]

V.1.1.4-) EGEMENLERİN "ADALETİ": BEYAZ TERÖR

27 Mayıs'ta Pere Laichaise mezarlığında sona eren direniş ile "Federeler Duvarı"nda Komünarların kurşuna dizilmesiyle, bir önemli darbe daha yedi. Ancak Ferré, Varlin, Gambon ve Ranvier 28 Mayıs Foubourg-du-Temple sokağı ile Belleville bulvarı arasındaki barikatta hâlâ dövüşüyorlardı. Öğlenleyin saat 13'de 11. ilçenin Oberkampf sokağındaki son barikat da düştü. Ertesi gün Vincennes kalesi de teslim oldu...

---

1 İsyancı insanın başeğmeyen tutarlılığına muhteşem bir örnek oluşturan Michel, Fransa'ya döndükten sonra da siyasal faaliyetlerini yürüttü. 1883'te anarşist bir ayaklanma girişiminde bulunduğu suçlamasıyla, ikinci kez, 6 yıl hapse mahkûm edildi. Daha sonra kamuoyu baskısıyla mahkûmiyeti kısaltılarak, 1886'da serbest bırakıldı. Nefes aldığı sürece başeğmedi ve mücadele etti...

Sonra beyaz terörün çarkı döndü tam istim... Komün yenilgisinin görgü tanığı olan bir Amerikalı egemenlerin şiddetini şöyle resmediyordu: "Amerikan Konsolosluğu'nda bir ataşe, Avenue d'Autin'de en büyüğü 14 yaşından büyük olmayan altı çocuğun cesetlerini görmüştü; askerler bunların birer Pétroleuse, evleri ateşe vermek için gaz taşıyanlardan olduğundan şüphelenerek vurmuşlardı. Yargı diye bir şey yoktu; göstermelik bir divan-ı harp bile yoktu. Herhangi bir teğmen keyfine göre istediği mahkûmların vurulmasını emredebiliyordu; hiçbir soru sorulmuyordu." Özetle Komünden geriye kalan yarı yarıya yıkılmış bir Paris, 30 bin ölü ve tüm Avrupa burjuvazisinin ürküten bir "Ya olsaydı halimiz nice olurdu!" korkusuydu...

Komün'ün bastırılmasının ardından 38 bini aşkın insan zindanlara kapatıldı. Tutsakların çoğu zindanlardaki koşullardan ötürü öldü. Komüncüleri yargılayan dört savaş divanı (mahkemesi) 1874'e kadar tam istim çalışıp 10 bin 42 mahkûmiyet ve 3 bin 761 gıyabi mahkûmiyet kararı verdi. Savaş divanları karşısında yiğitçe davranan Ferré ve Rossel ölüm cezasına çarptırılıp kurşuna dizildiler.

Mahkûmların çoğu, Yeni Kaledonya ve Guyana'ya sürüldü. Bazıları Belçika, İsviçre ve İngiltere'ye kaçabildi. 1880'de çıkarılan genel af üzerine, sağ kalan son Komüncüler Fransa'ya döndüler.

Komüncülerin yargılandığı ilk dava 7 Ağustos'ta başladı. Hepsi Komün Konseyi ve MK üyesi olan 17 kişi yargıç karşısına çıkarıldı. 17 kişi, yargılanmayı bekleyen 36 bin politik tutuklunun ilk grubuydu. Ayakkabıcı Trinquet savunmasında "Komün üyeliğine hemşerilerim tarafından seçildim. Bedelini kendim ödüyorum; barikatlarda çarpıştım. Orada ölmediğime pişmanım. (...) Ben bir ihtilalciyim, inkâr etmiyorum" diye haykırıyordu.

V.1.1.5-) PARİS KOMÜNÜ NE ANLATIYORDU?

"Donner un sens plus pur aux mots de l'espoir/Umudun sözcüklerine daha katışıksız bir anlam yüklemek" istenirse eğer, Komün anımsanmalıdır. Çünkü 19. yüzyıl boyunca sınıf mücadelesinin, sık sık barikatlarda savaşmaya mahkûm ettiği Paris, 72 günlük Komünü ile bir işçi devleti ve doğrudan demokrasi deneyimiydi.

12 Nisan 1871'de Kugelmann'a yazdığı mektubunda Marx, "Paris'in verdiği kavga sayesinde, işçi sınıfının kapitalist sınıf ve kapitalist devlet karşısındaki savaşımı yeni bir evreye girdi. Bu kavganın sonucu ne olursa olsun, dünya çapında tarihsel bir önem taşıyan yeni bir çıkış noktası kazanmış bulunuyoruz" diyordu. Bu nedenle, ulaşılması imkânsız ama yüce bir amaç uğruna barikatlara koşan Parislileri, Marx, "Gökyüzünü fethe çıkan Komüncüler" diye selamlıyordu. Yine Marx'ın, "Yeni bir toplumun muzaffer öncüsü olarak daima kutlanacak" dediği Komün, F. Engels, 18 Mart 1881'deki yorumuyla, "Proletarya diktatörlüğüydü."

Komün yeni bir toplumu ve dünyayı amaçlıyordu. Kamu hizmetleri ve idaresi de, adalet de, maliye de, eğitim de, emekçi kadın örgütlenmesi de çağının tanık olduğu en büyük atılım ve deneyimdi. Marx'ın, "Fransa'da İç Savaş" adlı yapıtında işaret ettiği gibi, "Komün birçok kişinin emeğini birkaç kişinin zenginliği durumuna getiren o sınıf mülkiyetini kaldırmak istiyordu. Mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmesini amaçlıyordu."

V.1.2-) FUTBOLUN POSTMODERN PARİS'İ

Paris'in hali perişan... Hali pür-melalini ifade etmek için kelimeler yetmiyor. K. Marx'ın, "Komünü yaratan işçi Paris, yep-

yeni bir toplumun hazırlayıcısı olarak sonsuza dek anılacaktır" dediği "İhtilal Kenti"; "İşçilerin Paris"i; Komünarların kurşunlandığı, Yılmaz Güney'in onlarla koyun koyuna yattığı Pere Laichaise'de şimdi... 11 yıl 8 ay 23 gün 8 saat sürgünlüğü yaşadığım coğrafya... ilk ayak bastığımdan 18 yıl sonra Dünya Kupası'nın Paris'inde gördüklerim, yaşadıklarım içimi burktu![1]

II. Dünya Savaşı'nda duvarlarının dibinde 18 genç komünistin Naziler tarafından kurşuna dizildiği; daha önce Carlos'un ve şimdi ise Korsikalı ve BASK'lı devrimcilerin yattığı Santé Mahpusunda Fransa'nın ne demek olduğunu 12 metrekarelik ve dört kişilik hücrelerde bir kez daha gördüm! Yeri gelmişken aktarayım: "Le Figaro" gazetesine göre Fransa, Avrupa'da en çok memura sahip, yani en bürokratik ülkedir. Araştırmaya göre, 1997'de işe alınan 16 bin yeni memur ile Fransa'daki memur sayısı 5 milyon 100 bine ulaştı. Özetle Fransa'da çalışan aktif nüfusun yüzde 25'ini memurlar oluşturuyor. Bu oran Belçika'da yüzde 19, Portekiz'de yüzde 18, İtalya ve İrlanda'da yüzde 17... İş bununla da bitmiyor; Avrupa'da en fazla polise sahip olan ülke de Fransa. Polis ve jandarma sayısının 207 bini aştığı Fransa'da 100 bin kişiye 387 polis düşüyor.

Siz bakmayın Dünya Kupası'nı (9 yabancı kökenli futbolcunun katkılarıyla) kazandıktan sonra dillere pelesenk olan "Tricolor et Multicolor/ Üçrenk ve Çokrenklilik" yaygaralarıyla çokkültürlülük ticaretine soyunanlara! Polislerin-jandarmaların Fransa'sında ırkçılık virüsü hızla yaygınlaşıyor. Çünkü tüm Avrupa gibi Fransa'da. da ırkçılık yaygınlık kazanıyor. Avrupa Parlamentosu'nun, AB ülkelerindeki insan haklarının durumuyla ilgili hazırladığı raporda, üye ülkelerde ırkçı fikirlerin gide-

1 Yo hayır, Dünya Kupasına gitmedim. Hatta bu gidişimde, bizimkileri aratmayan Paris'in meşhur Santé Mahpusu'nda 5 gün yattım. Mahpusta Kürtler, Türkler tanıdım. Çoğunluğu siyasi, bir kısmı da adli sebeplerden içerde. Ne kadar da insanın hasıydılar bir bilseniz...

rek yaygınlık kazanmasından büyük endişe duyulduğu ifade edildi. AP üyesi Alline Pailler'in hazırladığı raporda, kamuoyunda ırkçı fikirlerin giderek artmasının alarm verici boyutlara ulaştığı bildirildi. Raporda, Fransa'da halkın yüzde 61'inin "ülkede çok fazla Arap yaşadığı" şeklinde düşünmesinin durumun ciddiyetini ortaya koyduğu kaydedildi.

İşte bu Fransa ve Paris'in Haziran-Ağustos 1998'inde Dünya Kupası'nın küresel ayini düzenlendi!

V.1.2.1-) DÜNYA KUPASI DEMİŞKEN...

Dünya Kupası dedim: Şampiyonanın TV yayını 5 bin 760 saat sürdü... Ortalama 3.7 milyar kişi tarafından izlendi... TV haklarının 84 milyon sterline satıldığı dünya kupasında reklam kuşaklarının 30 saniyesi 20 bin sterlindi ve şampiyona boyunca 2 milyar sterlin reklam geliri elde edildi... Dünya kupasında kullanılan spor malzemelerinin tutarı 1 milyar sterlini aştı... 2.5 milyon kişiyi aşkın insanın statlarda izlediği dünya kupasında 64 bin sterlin bilet geliri elde edildi... Şampiyonanın logo satış geliri 1 milyar sterlinken, FIFA'nın kârı 237 milyon sterlin tutarındaydı... FIFA'nın 12 ana sponsorunun 240 milyon sterlin "yatırım" yaptığı dünya kupasında 500 milyon sterlinlik müşterek bahis oynandı ve 750 milyon sterlinlik içki içildi...

Tüm bunlar olup biterken Paris, eski Paris değil; içi boşaltılmış, yüreği ve beyni sökülmüş bir "kadavra"ydı sanki... Çünkü, "eski başkaldırı prensliği"nin Sorbonne'un önündeki kitapçıları, bulvarların köşelerindeki restoranları Mc Donald'lar tarafından işgal edilmişti... Mahzun mahzun akan Seine Nehri'nin, insanlara bir şeyler anlatması mümkün değildi artık... Kıyı boyundaki Bukinistlerde (küçük tezgâhlarda) kitap aramayın; onlar dünya kupası tişörtleri ile hediyelik eşya satıyorlar-

dı... Bir zamanlar yoksulların ve sanatkârların olan ve Komünarların son nefesine kadar savunduğu Monmartre Tepesi'ne gelince; yanılıp da giderseniz bir hayal kırıklığı karşılayacaktı sizi... Çünkü orada da her şey pazar ekonomisi kurallarına göre yeniden örgütlenmişti...

Kolay mı? Chirac, Paris'in Belediye Başkanı iken (sanırım 80'lerin sonu 90'ların başında) "Paris zenginlerin kentidir, geçinemeyenler terk etsin" demişti... Ondan sonra mı nedir, Paris'te yoksullara yer kalmadı... Özetle Paris, bir başka Paris'ti artık. Kültürün, sanatın başkaldırının başkenti, tüketim estetiğine, kitsch'e teslim olmuştu tümüyle...

V.1.2.2-) "YDD" HOYRATLIĞI

Parisliler kentlerinin şehircilik anlayışıyla, iç içe geçmiş halkalar tarzındaki büyümesiyle övünürdü. Kentin ortaçağa dayanan çekirdeği, Chatelet, Les Halles, St. Michel semtleri olduğu gibi korunmuş ve yerleşim büyüdükçe yeni yapılar bu çekirdeğin çevresine eklemlenmişti. Böylece, dış halkalardan başlayıp kentin yüreğine yapılan bir gezinti, aynı zamanda tarih kesitlerini de katetmek anlamına gelirdi... Ancak bu da tüketilmişti! Paris'in en eski mahallesi Chatelet'in ortasına dev bir modern kültür kompleksi, Georges Pompidou Merkezi'nin inşaına başlanmasının Batı kültürünün muhafız ve bayraktarı olmakla övünen mağrur Fransızlar arasında kopardığı patırtı bugün de kulaklarımda. Bu yapı çoktan tamamlanmış; çelik, cam ve çevresini sarmalayan boru biçimli rengârenk tünellerden oluşan dev bir bina. Yo, 14. yüzyıldan kalma yapılar arasında sırıtmıyor artık; çünkü onlar azınlıkta kalmış. Les Halles, Amerikan tarzı bir alışveriş merkezine dönüşmüş; Louvre Sarayı'nın önünde üç tane kocaman çelik-cam konstrüksiyon pira-

mit, öylesine, ne anlama geldiklerini belli ki kendileri dahi bilmeden, dikiliyorlar. Fransızlar, turistler bu garabetin arasında umursamaz, dolanıyorlar.

Alman işgaline karşı direnişin, 68'in, entelektüellerin, varoluşçuların, sanatçıların, Sartre'ın, Nazım'ın, hatta Lenin'in St. Michel'i, Latin Mahallesi artık ABD'li ve Japon turistler için bir atraksiyon merkezi. Yüzlercesi yan yana dizilen kitapçıların yerinde artık yeller esiyor; çoğu vitrinlerinde çığlık çığlığa indirimli satışların başladığını duyuran butiklere, Kentucky's Fried Chicken, Mc Donald's, Tex-Mex'lere dönüşmüş. Son kitapçılar, umutsuz: Ernest Mandel'in dört ciltlik Marksist Ekonomi'sini yerdeki kutuları karıştırırsanız 75 Fransız Frangı'na alabiliyordunuz. (Bir Jean Michel Jarre kaseti ise 100 frangın üstünde...) Sorbonne Meydanı'nı fast-food'cular, Naf-Naf'lar, Adidas Sportswear'lar... işgal etmiş.

Komüncülerin, anti-Nazi direnişçilerin, ünlü düşünür ve eylem adamlarının, Yılmaz Güney'in yattığı Pere-Laichaise mezarlığında ziyaret güzergâhı değişmiş: İnsanlar akın akın Jim Morrison'un türbesine koşuyorlar. 22 yaşında Almanlar tarafından kurşuna dizilen direniş kahramanı Guy Moquet'nin, 14.5 yaşındayken ağabeyinin yazgısını paylaşan kardeşinin, taşlarını Aragon'un dizelerinin süslediği direnişçilerin mezarlarına dönüp bakan yok. Komünarların duvarı, boynu bükük, yıkılacağı günü bekliyor...

Paris'in Etiler'i La Défense ise çokulusluların devasa gökdelenleri arasındaki meydanıyla yapılmak isteneni sessizce anlatıyor, anlamasını bilene. Meydanda dikilen Adidas pabuç heykeli, göğe doğru uzanan sakil başparmak, yıldızcıkların el ve ayak izlerinin "tarihe kaydedildiği" yer karoları, "Adidas spor cumhuriyeti" adı verilen futbol sahası, diyorlar ki: "Eskiye boş yere ağıt yakmayın. Bizler, yeni bir kültürün, insanları budala-

laştıran, varoluş sorunsalını 'Tüketiyorum, öyleyse varım!' denklemine indirgeyen YDD kültürünün ürünleriyiz. Size geçmişinizi, insanlık değerlerinizi, özverilerinizi, kahramanlıklarınızı, yurtseverliğinizi, estetik duyularınızı unutturacak, küresel meta fetişizminin uysal ve alık kölelerine dönüştüreceğiz!"[1]

V.1.2.3-) FRANSA-98 PANAYIRI

Metin Toker'in, "Dünya kupası çılgınlığı"[2] betimlemesinde somutlanan Fransa-98 panayırı; futbolun "kerameti"ni bir kez

1 Paris kurtulacak! Bundan şüphem yok! Paris'in hali pür melali kabaca bu! İyi de, Paris'i bu hale kim soktu? Elbette, Komünarları kurşunlayan burjuvazi; hani Nazi işgali karşısında Paris'ten Londra'ya kaçanlar... Onlar, Paris'i (Nazım'ın "Çürüyen diş, dökülen et" diye betimlediği!) kendilerine benzettiler! Zülfü Livaneli'nin "timsah gözyaşları" bana bir şey anlatmıyor. Çünkü o da, onların uygarlığının (ücretli köleliğin) savunucularından değil mi? Neden, niye dert yanıyor?
Düşmanın dayattığı bugüne inat; Paris kurtulacaktır; Paris'i, yine Paris'li sans coulotte/baldırıçıplak"lar kurtaracaktır; tarih bunun tanığı değil mi? Paris'i daha önce Nazi işgalinden Komünarların torunları Rezistans kurtarmamış mıydı? Yıllar önce K. Marx, "İnsanı insan olarak, dünyayla ilişkilerini de insani ilişkiler olarak kabul ederseniz, sevgiyi yalnızca sevgiyle, güveni yalnızca güvenle, vb. değiştokuş edebilirsiniz" ya da intiharından önce bıraktığı notta Marx'ın kızı Eleanor, "Size son sözüm, tüm acı yıllarım içinde de söylediğim ile aynı - aşk" derken; A. Camus de, "Belki 'güzellik' devrim yapamayacaktır, ama devrimlerin güzelliğe gereksinim duyacakları gün, her an gelebilir" diye eklemez miydi?
Her türlü saldırganlığa karşı, yeni bir "Kiraz Zamanı"nda Paris yine gül kokacak; tıpkı Edip Cansever'in sözünü ettiği gibi: "Gül kokuyorsun bir de/ Amansız, acımasız kokuyorsun/ Gittikçe daha keskin kokuyorsun daha yoğun.
Dayanılmaz bir şey oluyorsun biliyorsun/ Hırçın hırçın, pembe pembe/ Öfkeli öfkeli gül/ Gül kokuyorsun nefes nefese. (...)
Bir rüzgâr, bir fırtına gibi esecek gül/ Yıllarca esecek belki/ Ve ansızın dünyamızı göreceğiz bir sabah/ Göreceğiz ki/ Biz dünyamızı görmemişiz daha/ Geceyi, gündüzü, yıldızları/ Görmemişiz hiç/ Tanışmaya komamışlar bizi güzelim dünyamızla.
Öyleyse dostlar bırakın bu yalnızlıkları/ Bu umutsuzlukları bırakın kardeşler/ Göreceksiniz nasıl/ Güller güller güller dolusu/ Nasıl gül kokacağız birlikte/ Amansız, acımasız kokacağız/ Dayanılmaz kokacağız, nefes nefese."

2 Metin Toker , Milliyet, 3 Mayıs 1998, s.21

daha gözler serdi. Örneğin, Okay Gönensin'in işaret ettiği üzere: "Bir ay boyunca dünya futbolla yatıp kalkacak. Diğer her şey ikinci sıraya düşecek, ufak tefek dertler kafalardan silinecek, yapılması gereken işler hep kupa sonrasına ertelenecek. Ünlü Fransız düşünür Edgar Morin geçenlerde bir röportajında 'Şu an ne üzerine çalışıyorsunuz' sorusuna 'Önümüzdeki bir ay sadece futbol seyretmek için tedbir alıyorum' cevabını veriyordu. Televizyonun sınırsız gücü yüzünden futbol seyretmek istemeyenler televizyon da seyredemeyecek. Yüz milyonlarca insan futbolla adrenalin yükseltecek, yine futbolla boşaltacak. (...) Bir ay futbol molası herkese iyi gelecek."[1]

Sonra, "para basma makinesi"ne dönüşmüş futbolun,[2] "creme de la creme"e kazandırdıklarıyla! Örneğin, 186 üyeli BM (Birleşmiş Milletler) yoksulluk içinde kıvranırken; 198 üyeli FIFA 250 milyar dolarlık dev bir bütçeye sahip!

1 Okay Gönensin, Yeniyüzyıl, 9 Haziran 1998, s.1

2 "Yüzyılın Sporu" olarak sunulan, yıllar önce yarattığı kahramanları hâlâ akıllarda tutulan futbol, 19. yüzyılda "ucuz", "kolektif" ve "eğlenceli" bir oyun olarak doğdu. Futbol'un tarihine dair rivayet muhtelif olsa da, yazılanlara göre o yıllarda Avrupa'da ve özellikle İngiltere'de fabrika bahçelerinde, sokaklarda işçilerin ve işçi çocuklarının oynadığı bir oyun olarak kendisini tanıttı. Ancak futbolun ucuz ve eğlenceli oluşu, kolektif bir çabanın sonucunda gerçekleştirilmesi onun kitleler tarafından benimsenmesini, insanların futbolu kitlesel olarak seyretmeleri sonucunu doğurdu. Futbol her gün gelişen ve yenilenen biçimiyle insanların karşısına çıktıkça, seyircinin ilgisi artıyor, seyircinin ilgisi arttıkça da onun olanakları daha da genişliyordu. Ve bu eğlenceli oyun özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından gittikçe büyüyen, büyüdükçe daha fazla insanın gündemine giren bir konum aldı. Ancak, futbolun geniş halk yığınları nezdinde bu kadar yoğun ilgi görmesi, yapılan karşılaşmaların uzun süre konuşulması, yeni bir pazarın da doğmasına yol açtı. Yani takımların armalarının, formalarının, posterlerinin piyasaya sürülmesiyle başladı süreç.
2000'li yılların eşiğindeki dünyada ise futbol, ucuz olmaktan çıkmış, insan aklının alamayacağı kadar büyük paraların döndüğü, belki de dünyanın en büyük endüstrilerinden birisi haline gelmiş bulunuyor. Geçmişte Dünya Kupalarına gidebilmek için para bulamayan futbolcuların aldıkları ücretler, bugün dillere destan rakamlara dönüştü. Birçok ulusal takımın ve kulüp takımlarının finansörleri büyük tekeller olmuş ve futbol, büyük paraların döndüğü bir kurum halini almıştır.

Bundan başka endüstrileşen futbol ile, markalar da en az futbolcular kadar yarışıyor. Uluslararası tüketiciye ulaşmanın en kolay yolu olarak Dünya Şampiyonları'na el atan Adidas, Coca-Cola, Canon, Fuji, Mc Donald's, Gillette, Opel, Philips, JVC, Mastercard, Snickers, Budweiser gibi firmaların her biri 40 milyon dolar ödeyerek Fransa'daki Dünya Kupası'nın sponsorluğunu üstleniyor! Çünkü Dünya Kupası için Fransa'ya 2.5 milyon seyirci-turist gelecek; maçları 3.7 milyar kişi televizyonlarının başında izleyecek! Fransa'daki maçların yayın hakkı için ödenen para 2 milyar dolar civarında; ve televizyonların maç aralarında reklamın dakikası 40 milyar TL!

Tüm bunların yanında bir de; Erdoğan Arıpınar'ın, "Dünya Kupası başlıyor. Paris'teki şeref direklerine bayrakları çekilecek ülkelerin halkları televizyonlarının başında gururla, heyecanla takımlarını izleyecekler. Ya biz Türkler? (...) Şimdi, içim ezile ezile Dünya Kupası'nı seyrederken (...) 'Milli Takım mı? Boş ver' duygusuzluğundan vazgeçelim diyorum"[1] hayıflanmasıyla ifade ettiği; "ulusal duygular" konusu var!

Yani dünya; Nijerya'sı, Brezilya'sı, Meksika'sı, Kolombiya'sı ve ötekileriyle "ulusal duyguları okşayan bir aylık futbol molası verecek"! Bu yapılırken de; olasıdır ki Abdülkadir Yücelman'ın altını çizdiği gerçek unutulacak: "Yıl 1978. Dünya Kupası finalleri Arjantin'de yapılacak. Arjantin'de diktatör Videla hüküm sürüyor. Videla'nın amacı toplumu şampiyonlukla uyutmaktı. Oysa Arjantin'li aydınlar, ülkelerinin Dünya Şampiyonu olmasını istemiyorlardı. Çünkü Videla'nın gerçek yüzünü görüyorlardı."[2] Yani kimse baskıcı iktidarların "ulusal takımı"nın şampiyonluğuna karşı çıkmayacak!

Sermayenin futbolun içine artık iyice girdiği, sponsorlarının futbolun ahlakını yeniden tanımlamaya başladığı bir süreçte, futbolu egemenlerin bir oyunu olarak kavramak hiç de yanlış olmaz." (Şenay Demir, Evrensel Kültür Dergisi, No:80, Ağustos 1998, s.58-60)

1 Erdoğan Arıpınar, Radikal, 9 Haziran 1998, s.19

2 Abdülkadir Yücelman, Cumhuriyet, 9 Haziran 1998, s.18

Özetle; maço söylemiyle "Top kadın gibidir, okşanmayı sever" diye başlık atan Mehmet Y. Yılmaz ekliyor: "Futbol artık büyük bir endüstri. Kitleleri büyüleyen, saniyenin onda biri kadar bir zaman için bile olsa milyonları çılgına çeviren futbolun bir 'oyun' olma özelliği çağımızın kapitalist dünyasında giderek unutuluyor. Bu durum yine de Dünya Kupası'nın yüzyılın en büyük şöleni olmasını engelleyemiyor. Televizyon denilen müthiş icat sayesinde bu turnuvayı iki milyara yakın insan izleyecek."[1]

V.2-) PEŞİNDE KOŞULAN TOP!

Komün'ün Paris'indeki futbol panayırında peşinde koşulan top deyip geçmeyin... Yeryüzünde peşinde koşulan topla oynanan tam 25 spor dalı var. Dünyada yılda yaklaşık 150 milyon futbol, 50 milyon basketbol, 30 milyon da voleybol ve hentbol topu üretiliyor. Basketbol topu üretiminin yüzde 80'i Uzakdoğu'da yapılıyor. Bunun yüzde 40'ını Çin, yüzde 40'ınıysa Endonezya, Vietnam, Japonya, Kore üretiyor; geriye kalan yüzde 20 de Pakistan, Hindistan, Ukrayna, Türkiye ve Bulgaristan'da üretiliyor. Özellikle küçük ellerin becerisinden yararlanan Pakistan top üretiminde çok küçük yaşta çocukları çalıştırdığı için sürekli olarak "Dünya Çalışma Örgütü"nün (ILO) kara listesinde yer alıyor. Türkiye'de ise İstanbul'da, Urfa'da, Bursa ve İnegöl'de irili ufaklı 100'e yakın top üreticisi var. Türkiye'de piyasaya her yıl 1 milyon yerli üretim, 1.5 milyon da ithal olmak üzere toplam 2.5 milyon top sürülüyor.

Top deyip geçmeyin... Kapitalist toplumda; bir sahanın iki kalesi önüne dizilmiş 22 kişinin peşinde koştuğu top, boyundan büyük işler yapmaktadır. Örneğin, mafyöz Türk(iye) toplu-

1 Mehmet Y. Yılmaz, Radikal, 9 Haziran 1998, s.24

munda yargı, adaletsiz; yasama, topal, sağır ve dilsiz; yürütme ise kör, yalancı, işkenceci ve hırsız iken buna "aldırmayan" yüz binler; peşinde koşulan topla ve topun peşinde koşan "starlar"la yatıp kalkmakta ve Erzurumspor fanatiği 85'indeki Osman Görmez gibi haykırmaktadır: "Bunca sene yarı aç, yarı tok yaşadık da ne gördük? Vatanım milletim için canım feda olsun, biz bu bayrak için yaşıyoruz. (...) Bu sene bizimkiler birinci oldu. Torunlarım ve çocuklarımla birlikte çok sevindik. Bu, Erzurum'un yaşadığı ikinci büyük zafer. Erzurumlu bir düşmanı defettiğinde böyle sevindi, bir de şimdi şampiyon olduğunda..."[1]

V.2.1-) "GÖSTERİ TOPLUMU"NUN AYİNİ!

Günlük alanın dışında hiçbir şeyin geçerliliğinin kalmadığı postmodern dönemde toplumsal ilişkiler, metaların gösterge değerleri üzerinden yeniden kuruluyor. Zaman ve mekân içinde olagelenlerin sadece bir günlük ömrünün olduğu postmodern durumda; hâkim olan tek dürtü her şeyin son derece hızlı bir şekilde tüketilmesi üzerinde yükseliyor. Baştan sona sanal/ görüntüsel bir yaşam tarzı toplumsal hayatın bütün dokularına nüfuz ediyor. Yani işlerliğiyle durmadan atık üreten toplumun tüketim histerisiyle yarattığı çürümüş kültür(süzlüğ)ü, çöp tenekesi olarak nitelenmesi mümkün olan televizyonlardan izlenebilir. (Bu bağlamda televizyonun gece yatarken kapatılması da, çöp torbasının kapatılması işlemiyle eşdeğerdir!)

"Gösteri Toplumu"nda televizyon, konumu ve işlevselliği itibariyle en önemli gösterge değeri üreticilerinden biridir. Çünkü televizyonlarda sergilenen herhangi bir insanın varlık olarak bir anlamı yoktur; o, sadece bir gösterge değeri taşıyan imajdır.

1 Osman Görmez, Gazetepazar, 10 Mayıs 1998, s.16

Medya, gösterge değeri tayin ettiği metayı istediği biçimde sunma (=sergileme) hakkına sahiptir. Tıpkı Televole'de olduğu gibi!

Televole'ler bir televizyon şirketindeki şu veya bu yapımcının özgür iradesiyle ortaya çıkardığı ve yanlış olduğu görüldüğünde yapımcının işine son verilerek ortadan kaldırılacak programlar değil. Televole'ler televizyonun ta kendisi! Çünkü postmodern durumun "Gösteri Toplumu"nda, sanal futbol çağında yaşıyoruz! Medya sponsorluğunu çekerseniz, kapitalist futboldan geriye ne kalır; bir düşünün? O halde "Gösteri Toplumu"nun kısır postmodern döngüsüne esir düşmüş futbolu, bir spor olarak ciddi biçimde sorgulamak gerekiyor!

Bakın, "Neden?" sorusunu "Gölgede ve Güneşte Futbol"[1] adlı yapıtında Eduardo Galeano, nasıl yanıtlıyor: "Futbolun öyküsü, zevkten zorunluluğa uzanan hüzünlü bir öyküdür. Spor bir sanayi dalına dönüştüğü oranda, iş olsun diye oynandığı zamanki güzelliğinden bir şeyler kaybetmiştir. Yüzyılın sonlarını yaşadığımız bu günlerde futbol, işe yaramaz her öğeyi reddetmektedir; kâr getirmeyen her öğe de 'işe yaramaz' olarak kabul edilmektedir."

Gerçekten de; kapitalist toplumu cirnet eşiğine getiren ekonomik, siyasi, toplumsal ve kültürel çöküntü ve inanılmaz yozlaşmanın gövdelendiği gidişatta; egemen boyunduruğun kontrolündeki bir alt-kültür ya da alt-kimlik olarak sunulan futbol; kapitalizmin krizine karşı bir "supap", bir panzehir işlevi üstleniyor!

"Hayır!" diyenler çıkabilir; ama kim Brezilya futbolunun, Brezilya'da sokak çocuklarının polisler tarafından katledilmesini göz ardı ettirdiğini unutturabilir? Ya da hedefsiz bir kısırdöngüye mahkûm olan futbol fanatikliğinin, kapitalist boyunduruğun imajlarla bezediği negatif kültür(süzlüğ)ü olduğundan şüp-

1 Eduardo Galeano, Gölgede ve Güneşte Futbol, Can Yay.-1998

he edebilir? Veya futbolun, tarihinin her döneminde politikacıların "oynamayı" en çok sevdiği spor dalı olduğunu? Tüm bunlara, "ıska" geçmek mümkün müdür?

Diktatörler, "kitlelerin afyonu" olarak kullandıkları futbolun etkileyici gücünü hep kendi lehlerinde kullandılar. Salazar'ın ünlü iktidar formülünün; "3 F" yani "Fado, Fiesta, Futbol" olması boşuna değildi! Tek kaygısı oy almak ve kitleleri manipüle etmek olan burjuva politikacıların futbola ilgisiz kalması elbette beklenemezdi! Ya da hakemlerin ayarlanmasından tutun da, bazı takımların küme terfi ettirilmesinden ("Netekim" Kenan bile Ankaragücü'nü ikinci ligden birinci lige bir kararname ile çıkardı!), küme düşürülmesine kadar birçok konuda politikacıların kirli ellerini futbola atması durduk yere; "vatan-millet" hayrına değildir!

Özellikle, "Sporda politik vurgun"a dikkat çeken Mehmet Güçlü'nün ifade ettiği üzere; "1991 yılında Devlet Planlama Teşkilatını safdışı edilerek spor tesislerini yatırım planına alma yetkisi TBMM Bütçe Plan Karma Komisyonu'na verildi. Ne olduysa bundan sonra oldu ve komisyon üyeleri bir anda politik çıkarlarını düşünerek, yatırımların ağırlığını kendi seçim bölgelerine yönlendirdiler."[1] "Plan Bütçe Karma Komisyonu üyeleri 1995'te seçim bölgelerine gereksiz tesisler yaptırmakta birbirleriyle yarıştılar. Denilebilir ki, spor yatırım bütçesi tarihinde böyle talan görülmedi. Dönemin Spor Bakanı Erdem, 'Bal tutan parmağını yalar' yorumuyla her şeyi çok iyi özetliyor."[2] "Yurt çapında yapımı yıllardır süren 211 tesis var. Bunların zamanında bitirilmemesinden doğan zarar korkunç. Projelerin tamamlanması için 40 trilyon gerekiyor. 1998 bütçesinden yatırımlara ayrılan pay ise 1.9 trilyon lira" dolayındadır.[3]

1 Mehmet Güçlü, Radikal, 19 Mayıs 1998, s.20
2 Mehmet Güçlü, Radikal, 20 Mayıs 1998, s.21
3 Mehmet Güçlü, Radikal, 18 Mayıs 1998, s.19

V.2.2-) "CREME DE LA CREME"İN ENDÜSTRİSİ

Futbol, futbol olmaktan çıkartılmıştır; onu "creme de la creme"in elinde bir manipülasyon aygıtına dönüştüren, magazinleştiren, kitlelere holiganlığı empoze eden kapitalistler için bir endüstridir artık! Herkesin bildiği gibi, "Futbol dünyasında bir şeyler oluyor. Eskiden taraftar bu işin hastasıyken, şimdi politikacılar, borsacılar ve bankacılar da futbol manyağı haline geldi! FIFA, 200 milyon insan tarafından aktif olarak oynanan, 1.2 milyar insan tarafından takip edilen ve yaklaşık olarak 200 milyar dolar harcanan (Türkiye'nin GSMH'sı kadar!) bir alanı düzenliyor. (...) Avrupa Şampiyonlar Ligi de parasal konuların futbolun nasıl önüne geçtiğini en iyi şekilde gösteriyor. 1996'da elemeleri aşan 16 takım, 147 milyon İsviçre Frangını paylaşırken, 34 milyon İsviçre Frangı da Avrupa Federasyonları'na dağıtıldı. (...) Para ile futbolun evliliğinde en son adımı atan ülke ise İngiltere. 1996 yılından bu yana İngiltere liglerinde şirketleşen takım sayısı 5'ten 18'e fırlarken, 1996 yılı sonunda futbol takımlarından oluşan şirketlerin piyasa değeri 1.3 milyar pound buldu. (...) Özetle futbol endüstri haline gelmeye başladı. Pazarlamacıların en büyük becerisi bu endüstri için her gün yeni idol ve kahramanlar yaratarak ilgiyi sıcak tutmak ve genişletmek. Nitekim Brezilyalı Ronaldo 21 yaşında Barcelona'dan İnter'e geçerken 26 milyon dolar; yine Brezilyalı Denilson Sao Paolo'dan İspanya'nın Real Betis takımına geçerken 35 milyon aldı."[1]

"Endüstrileşen futbolda yaşanan para döngüsü, çılgın rakamlara vuruyor. 'Dünya Futbol Federasyonları Birliği'nin (FIFA) değerlendirmesinde, futbolun sadece 1997 yılında 225 milyar dolarlık ciro yaptığı ortaya çıktı. (...) 'Show Business' sek-

1 Deniz Gökçe, Kale Arkası, Yeniyüzyıl Eki, 24 Eylül 1997, s.4

törünün lokomotifi olan futbolda dönen para yaklaşık 44 katrilyon lira gibi bir rakamı ifade ediyor ki bu, 1998 için öngörülen 14.7 katrilyon TL'lik Türkiye bütçesini tam üçe katlıyor. (...) Bu dev sektörden esas nemalananlar futbolun dışındakiler oluyor."[1]

Öte yandan 1997 yılında 4.763 kulüp; 207 profesyonel kulüp (18'i I., 50'si, II., 139'u III. Lig'de); 239 stadyum; 3.554 lisanslı futbol hakemi; 262.890 lisanslı futbolcu; 4.812 profesyonel futbolcunun bulunduğu Türkiye'de; TOBB'nun yayın organı "Ekonomik Forum"[2] dergisine göre, Türkiye Birinci Ligi'nde yılda 100 trilyon TL dönüyor. Kayıtdışı rakamlar da dahil edildiğinde futbol sektöründe dönen meblağ 200 trilyon TL'ye ulaşıyor.

GS, FB, BJK ve TS'un yani dört büyük kulübün markalı ürün gelirleri 1997'de 7 milyon dolara ulaşırken; GS, 5 milyon dolarla lider oldu.[3] Ayrıca, "100 milyon dolarlık yeni stat projesi ile GS yatırım şampiyonu olacak: (...) Yatırımcılar kazanacak: Dev projede BBB (Brisbin Brook Beynon Architects) mimari proje için, Stadium Consultant International fizibilite pazarlama kolu, Bovis International ve TML inşaat yönetim firması olarak seçildi. (...) 40 bin kişilik stadyumun şu özellikleri olacak; 1200 arabalık otopark, 100 adet özel olarak döşenmiş süit, 12 bin kişilik yağmura karşı korunaklı üstü kapalı koltuk, 6000 kişilik konser salonu, 9-10 tane spor ürünleri satan dükkân, özel dizayn edilmiş ofis binaları. Yeni stat ile GS'nin 5 milyon dolarlık stat geliri, 20 milyon dolara çıkacak."[4]

1 Ömer Altay, Radikal, 1 Aralık 1997, s.18
2 Ekonomik Forum, Aralık-1997
3 Liberal Bakış, 23 Mart 1998, s.1
4 Senem Erdil, Sabah Pazar-Ekonomi Eki, 15 Şubat 1998, s.1

V.2.3-) FUTBOLUN İŞLEVİ?

Semih Gümüş'ün, "Önünde de sonunda da pek çok insanın futbolla ilişkisi bir sevgi ilişkisidir. Bu sevgi, futbol üstüne çoğu yersiz abartılarla yapılan, 'aidiyet' arayışı, yığınların afyonu gibi kulak asılması pek güçleşmiş yakıştırmaların da çok üstündedir. (...) Bir futbol maçını izlerken o sırada afyonlanmakta olduğumu ya da bir yerlere 'ait' olma dürtülerince yönlendirildiğimi doğrusu hiç düşünmedim. Futbol benim için yalnızca sevgi sınırları içindeki bir ilişki";[1] Özcan Özyemişçi'nin, "İnsanın şaşırtıcı boyutlardaki top tutkusunu (...) yaşamındaki çirkinlikler ve mutsuzluk karşısında bir avunma"[2] formülasyonlarındaki "masum futbol" tanımlamalarına itibar etmemek gerek!

Hiçbir şey kapitalizmin elinde bu denli "masum" kalamaz. Bu konuda, Artun Ünsal'ın samimi itirafı şöyle: "II. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmış, Nazi yönetiminin utancından kendini kurtarmaya çalışan ve saygınlığa aç Almanya, bozgundan sadece 9 yıl sonra 1954 Dünya Kupası'nı kazanıyordu. 'Yeni Almanya' doğuşunu Konrad Adenauer gibi büyük bir devlet adamı kadar, ulusal takımını Dünya Şampiyonu yapan efsanevi antrenör Sepp Herberger'e borçluydu. (...) Devlet adamı kısırlığı çeken Türkiye'nin Sepp Herberger gibi antrenörlere de ihtiyacı büyük"tür.[3]

Egemenlerin "ihtiyaç" saptaması konusunda; sözü, "Kalkınmada futbol modeli"nden[4] dem vuran Nazım Alpman'a bırakıyorum: "16 Nisan 1996 tarihli Milliyet'in manşetinde Ağrı vardı: '514 Dolarlık Şehir, Ağrı..' Ağrı, DİE'nin o tarihteki verile-

1 Semih Gümüş, Gazetepazar, 9 Kasım 1997, s.26
2 Özcan Özyemişçi, Radikal, 1 Ocak 1998, s.18
3 Artun Ünsal, Radikal, 30 Kasım 1997, s.6
4 Nazım Alpman, Milliyet, 27 Mayıs 1998, s.5

rine göre Türkiye'nin 'en fakir ili' konumuyla dibe vurmuştu. (...) Ağrıspor'un durumu da kentten farksızdı. (...) Ağrılıların unutamadıkları bir Vali var; şimdi İstanbul'da görev yapan Kutlu Aktaş. İkinci 'en iyi' Vali olarak da Lütfi Yiğenoğlu'nu tanıtıyorlar. Ağrı'da 'Vali Bey'siz cümle kurulmuyor. Köylülerse ona 'Vali Paşa' diyor. (...) Vali, 'teröre karşı spor' sloganıyla Ağrı'nın ağrısını dindirmek için kolları sıvıyor. Futbol takımını en öne alıyor. Özel İdare bütçesinden maddi destek sağlıyor. Takım şampiyonluğa hazır hale geliyor. (...) Ağrıspor, son maçı saymazsak ligi 'namağlup' bitiriyor."[1]

Ağrı'yı, futbol ile "kalkındıranlar"; MGK direktifleri doğrultusunda şimdi de Diyarbakır'a el atıyor! G.S'nin, 1998-1999 sezonunda ikinci yarı maçlarını Diyarbakır'da oynama teklifi, Faruk Süren tarafından Mesut Yılmaz'a iletilirken; G.S. Genel Sekreter ve Basın Sözcüsü Ateş Ünal Erzen'in, "G.S. teşvik isteyebilir" diye dillendirdiği; "Teşvik kapsamında düşük faizli ve 30 yıl vadeli 50 milyon dolarlık kredi" talebine de "yeşil ışık" yakılıyor.[2]

"G.S'de Susurluk ve Mehmet Ağar rahatsızlığı"ndan[3] söz edilirken "aristokrat" takımı Diyarbakır'a "Kim, ne için yolluyor?" sorusuna net bir yanıt verilmesi gerekmiyor mu? Hem de; kapitalizmin kontrolündeki futbol endüstrisinin siyasi boyutlu bir toplumsal hipnoz aygıtı olduğu; ve de futbolun, yapısı gereği kirlenmeye çok müsait bir kumaş olduğu unutulmadan!

Bir anlığına; Franco'nun Real Madrid'ini, Yunanistan'da Albaylar Cuntası'nın has takımı Panathinaikos'unu, ya da Ankaragücü'nün bir Evren karamamesiyle I. Lige çıkarılışını anımsayın: Bunlar; bir doz morfindir; yani isyan etmeye, elini kaldırmaya derman bulamayanlar ezilmeye alıştırılırken, ezen ideo-

1 Nazım Alpman, Milliyet, 28 Mayıs 1998, s.5
2 Ateş Ünal Erzen, Cumhuriyet, 4 Haziran 1998, s.16
3 Cumhuriyet, 9 Haziran 1998, s.16

lojinin içselleştirildiği alt-kimliklere enjekte edilen uyuşturucudur! Çünkü kapitalizmin pisliği futbola da bulaşmıştır; kapitalizmin elinde futbol apolitikleştiricidir!

Şimdi burada birileri çıkıp da; "Futbol, başkaldırı için de bir vesile olabilir! Franco'ya karşı Katalanya'nın çığlığını duyuran FC Barcelona ya da İngiltere'ye karşı (IRA ve Sinn Fein kadar!) prestij sahibi olan İrlandalı Celtic veya İngiltere liman işçilerinin bayrağı Liverpool gibi bizzat savaşımın kendisidir" diyebilir! Bu tarihsel örnekleri inkâr etmek mümkün değil; ancak unutulmasın, bugün başında eski bir MİT görevlisinin ve Susurlukçu parababalarının bulunduğu BJK ne kadar "arabacılar"ın (ya da Kurthan Fişek'in eski bir deyişiyle "işçi sınıfının"!) takımıysa(?); ulaşılan düzeyde verilen örnekler de o kadar geçerlidir!

Bugün bir kapitalist endüstri dalı özelliği kazanan futbolu bağlamayan "tarihten örnekler"le bir yere gitmek mümkün değildir. Bu örneklere sarılanlar; bir yerlerde bir şeylerin yitirildiği ya da başkalaştırıldığından söz etmiyorlar ki; bu da "YDD"nin postmodern münevverlerine çok yakışıyor!

V.2.4-) FUTBOL SEVDASI HANGİ İKLİMİN ÜRÜNÜ?

"Yakından ve Uzaktan Futbol" adlı yazısında (kendi deyişiyle, "Hani şu hasta Beşiktaşlı!") Adnan Bostancı'nın, "Toplumsal hayatımızı zehirleyen bir yığın şey, futbolu da tehdit ediyor. (...) Başka sorunlar da var: Söz gelimi özellikle milli maçların ya da kulüp takımlarının Avrupa kupalarında oynadığı maçların, kaba bir şovenizmin yeniden üretilmesinin vesilesi haline gelmesi gibi... Tabii bu arada, saydığımız ve daha da çoğaltılabilecek sorunları futbolun kendisine fatura etmenin anlamsızlığını belirtmeye herhalde gerek yok. Kaldı ki, tribünde

yerinizi aldığınızda, işin bu yanıyla zaten alakanız kalmaz"[1] demesine aldırmayın![2]

"Hani şu hasta Beşiktaşlı!" Bostancı; futbolun da sınıf atladığı veya övgüler düzülen futbol sevdasının nasıl bir politik ik-

1 Adnan Bostancı, V-Özgürlük, 1 Mayıs 1998, No:1, s.22

2 Cesar Luis Menotti, "Bu oyunu yoksullar buldular ve ona karakterini verdiler. Şimdi o karakteri savunmaya çalışıyoruz" derken, yoksulların futbola verdiklerini iddia ettiği karakteri, Christopher Lasch'dan etkilenerek açıklar: "Söz söyleme ve özgürce konuşma hakkı elinden alınmış sıradan halk, o parasız eğlencede bir ifade biçimi, bir yaşam içeriği bulmuştur. Onlara reva görülen sömürüyü yaldızlamak için 'daha kötü durumdakiler' olarak adlandırılan bu insanlar futbolda kendilerini yeniden buldular. Oyun sevinci içinde, yaratıcı yeteneklerini geliştirmede kendilerini özgür hissettiler. Orada kendi yeteneklerinin farkına vardılar, zekâlarını kanıtlama olanağına kavuştular ve böylece bir kimlik edindiler. Futbol sayesinde 'birisi' oldular. Bir tür hissetmeyi, aynı sınıftan olan akraba ve arkadaşlarıyla paylaştıkları özel bir duyarlılığı oyun oynayarak dile getirdiler."

·"O zaman futbolu alkışlayalım ve bas bas bağıralım; Yaşasın futbol!" Oysa bunlar, yoksulların futbola verdikleri karakter değil, tersine futbolun kendisinin karakteristik bir özelliğidir. Burjuvazi, bunu yüzyıllar öncesinden keşfetmiştir ve futbola bu anlamda önemli işlevler yüklemiştir. Çünkü futbol hareket halindeki bir nesneye, hareket halindeki insanların karşısındaki için en tehlikeli olabilecek bir uzvuyla, ayağıyla vurabilmesini gerektirir. Bu bağlamda organizasyon (maç) olarak futbol kendi içerisinde şiddet taşır ve rekabete dayanır. Ve futbolun bir "oyun" olduğunu savunmak bugünün dünyasını ve bu dünyanın üretim ve pazar ilişkilerini kavrayamamaktır.

"Modern" diye tanımlanan günümüz spor karşılaşmaları oyunu "iş"e dönüştürmüştür. Bilincinde yeni bir "zevk dürtüsü" oluşturduğu seyirciyi, edilgenliğini kabul eder bir konuma getirmiştir. Futbolun etkisinin, sahayı belirleyen çizgilerle çizilmediği, "asıl oyun"un bu çizgilerin içindeki organizasyonun dışında oynandığını görmeden, futbolu anlamlandırmak hele hele "sağın futbolu", "solun futbolu" şeklinde kategorilendirmek, gözlerini sahadan ayıramamakla eş anlamlıdır. Üstelik, bu dışarıdaki "asıl oyun"un saha içindeki "maç"tan beslendiğini bile bile...

Durum böyle olunca, salt maçtan hareketle kategorilendirme ancak düşünce fukaralığı ile açıklanabilir. Unutulmasın kapitalizm, futbol aracılığıyla edilginleştirdiği kitleleri "sahaya baktırırken", sadece görmemeleri, duymamaları gerekenleri göstermemek ve duyurmamakla kalmamış, onlara bir de kimlik lütfetmiştir. Bu kimliğin kendini inkâr anlamına geldiğini kavrayamamış olanlar, örneğin 20 milyon liraya satın aldıkları Ronaldo'nun formasının taklitlerine bürünürken, Ronaldo'laştırıldıklarının farkına varamamışlardır. (Özcan Bilir, Evrensel Kültür Dergisi, No:80, Ağustos 1998, s.46-47)

limin ürünü olduğu sorusunun yanıtını avuta atıyor! Evet, Manchester ve Liverpool gibi eski tür sanayi kentlerinde boy veren ve fabrikalardaki üretim düzenine uygun düşen bir biçimde "kolektif" özellikler taşıyan futbol da sınıf atladı! Başlangıçta bir "proleter sporu" iken, önce burjuvalaştırılan, ardından da "yuppie"leştirilen futboluyla kapitalizm; dünyayı bir kez daha fethederek, "YDD" mamulatı "Gösteri Toplumu"na dönüştürüyor!

"YDD" mamulatı küreselleşme, tüm küreyi benzeşik temalardan "küçük bir köye" dönüştürürken; Clinton'ın danışmanı Benjamin Barber'in deyişiyle, dünya "Mc World" diyebileceğimiz ekonomik-siyasal küreselleşmeye mahkûm edilmektedir. Hollywood patentli "Mc World" kültür(süzlüğ)ünün "Gösteri Toplumu"nun kısırdöngüsünde görüntü sözcüklere, basit karmaşığa, sınıflar-üstü sınıfsala yeğlemektedir. Yani televizyona bakmak, maç seyretmek; kitap okumaktan, düşünmekten, araştırmaktan daha kolaydır. Hollywood patentli "Gösteri Toplumu"ndaki "Mc World" kültür(süzlüğ)ünün manipülasyonlarda ifadesini bulan "düş fabrikası", insan(lar)a; anlık (ya da 90 dakikalık!) heyecanları ve eğlenceleri taşır.

"Gösteri Toplumu"nda somutlanan bu tablodaki postmodern münevver figürüne;[1] sarı-kırmızılı kaşkol takan Tansu Çiller'ler; "Ben futbolun babasıyım" diyen Turgut Özal'lar; TBMM'ye, "Türkiye liglerinden bu yıl düşme kalksın" önergesi veren politikacılar ve "Kızıl Şefler/ Die Roten Bosse" adlı yapıtı kaleme alan Alman gazeteci Jürgen Roth'un, Türk-Rus mafyasında önemli roller oynadığını sergilediği[2] eski F.B. Başkanı Ali Şen'ler de eklenmelidir!

1 "ÖZELLİKLE 'FUTBOL', SOL AYDININ BU OLAYSIZ ORTAMDA YENİ KEŞFETTİĞİ BİR MERAK OLARAK ÖNE ÇIKARKEN, BU GELİŞMEYİ TAMAMLIYORDU." (Veysel Atayman, İnsancıl Dergisi, Yıl:8, No:90, Nisan-1998, s.5. Tarafımdan majisküllendi.)

2 Ülkede Gündem, 2 Haziran 1998, s.11

V.2.5-) SORU(N) NE?

Kapitalizmin elinde bir endüstriye, sahte imajlar, yanılsamalar üreten bir aygıta dönüştürülen futbol deyince; (sözde genellemelerin ötesinde!) oldukça politik düşünüp davranmak zorundayız. Çünkü stattaki cehennem yani sık sık dile getirilen şiddet sorunu size ne anlatır? Maça gitmek savaşa gitmek gibidir; iyi de neden? Ataol Behramoğlu'nun, "Topluca Holigan'laşıyor muyuz?" sorusu yaşamsal önemdedir...

Öncesi ve sonrasıyla maçları düşünün: Paralize olmuş toplum, bir futbol cinneti ya da humması geçirmektedir! Sistem-futbol-şovenist şiddet üçgeninde Türkiye, egemen boyunduruğun şekillendirdiği yeni bir fanatizmin oyuncağına dönüşmektedir! Kapitalizmin dayattığı geleceksizleştirme kastı karşısında insanlar; herhangi bir futbol takımının yandaşı olma "kimliği" ile tanımlanıp, sisteme içkin soru(n)larını unutarak, medyanın katkılarıyla holiganlaştırılmaktadırlar!

Futbolun ekonomik, politik ve toplumsal boyutları konusunda; ekonomistler, politikacılar ve toplumbilimciler, yeterince bilgi sahibi. Geçmişten günümüze sporu ve genellikle de futbolu, insanların tutkusunu göz önünde bulunduran politikacılar, ulusal ve çokuluslu şirketler ve sermayeler araç olarak kullanmış ve kullanmaktadırlar. Toplumbilimcilere göre futbol madalyonunun bir yüzünde sıkıntılara, bunalımlara narkoz veren kesim; öbür yüzünde ise, egemen boyunduruğun enjekte ettiği "moral motivasyon"un yönlendirdiği "holigan'laştırılmış güven" vardır!

Türkiye'deki neo-liberal vahşetin cangılında futbol, bir ideolojik manipülasyonlar deryası olmanın yanında; bir de karapara aklama ve rant savaşı alanına dönüşmüştür. Birileri, bir şekilde futbolla ün, itibar ve etkinlik sağlamaya çalışıyorlar. Yani

Andy Warhol'un dediği gibi beş dakikalığına da olsa ünlü oluyorlar!

Bir an "Bin operasyona imza atmak"la övünen Susurlukçu Mehmet Ağar'ın GS'liliğini anımsayın! Yani futbolda herkes kendine bir pay kapmaya, bunu da sonuna kadar sürdürmeye çalışıyor. Bu yüzden de her geçen gün bir futbolcunun yeni manken sevgilisi, maç yorumu yapan Bengay kokulu köşe yazarı, ya da "futbola gönül vermiş" bir politikacı dikiliyor karşımıza... Bunlar bir şey anlatmıyor mu?

Futbol örtüsünü kaldırdığınızda, altında kapitalizmin kirli paslı ilişkilerini ve sistemin açmazlarını göreceksiniz: Yani Televole'lerde "show bussines"e tahvil edilen futbol; avcı egemenlerin av ilan ettiği ezilenleri avlama seanslarına dönüşmüştür!

Aslında ezilenler için (Bizans'ı yönetenlerin at yarışlarıyla avutarak, "Yeşiller" ve "Maviler" diye bölüp parçalayarak birbirlerine düşürdüğü!) futbol maçı; kapitalist toplumdaki hayatın devre arası gibidir. Oyun başlar başlamaz kronometresine dokunulan 90 dakikalık sürenin devre arasındaki kesitte yaşanılan gerçek hayatın dışındadır. Tribündekiler için gerçek hayat maçın başlama düdüğü ile biter ve bitiş düdüğü ile de başlar. Maç süresince başka dünyalarda dolaşılır. Oyunu oynayanlar, sahadakiler değil tribündekilerdir.

Maç başlarken; ulusal marşını, "bölücülere" karşı hep bir ağızdan haykıran seyircileri üreten futbol, ezilmişlik duygusuna karşı en büyük panzehirdir; egemen ideolojinin birleştirip; rahatlatarak deşarj ettiği bir yığındır! Ya da "Ne sağcıyım, ne solcu, futbolcuyum, futbolcu!" mantık(sızlığı)ını körükleyen bir pasifikasyon aygıtıdır!

Bir an düşünün: Gına getiren "Alpay-Cansel muhabbetleri", "Sergen'in at yarışları ve kumarı"na içerilmiş "vatan-millet-sakarya" çığırtkanlıklarıyla mangalda kül bırakmayan "spor

magazin" veya Erol Aksoy'un Cine-5'indeki naklen yayın paylaşım savaşı ya da Şansal Büyüka'lı, Erman Toroğlu'lu, Rıdvan Dilmen'li "Maraton"un zavallı yorumları! Tüm bunlar; postmodern "Gösteri Toplumu"nun televizyonlaşma sürecinin körüklediği gerçeğin yerine görüntünün ikame edilmesini devreye sokan egemenlerin manipülasyonları değil mi?

Hal tamı tamına böyleyken; varoştan şehre geçişe adapte olamamışların; tabiri caiz ise, iki arada bir derede kalmışların sarıldığı bir kimlik olarak taraftarlığa mahkûm edilenler; seçtikleriyle; karşı olmaları gereken ezenlerin imajını ve ilişkilerini içselleştiriyorlar! Varoştaki gençler, taraftarlar; "Gösteri Toplumu"nun televizyonlaşma sürecinin odalarımıza soktuğu top peşinde koşanlar gibi olmak için, onları bugünlerine mahkûm eden kapitalizmin oyununu oynuyorlar. Malum ya; sadece Türkiye'de değil, hemen her yerde futbolcuların çoğunluğu varoşlardan gelir; örneğin Ronaldo'nun Brezilya'nın arka sokaklarından çıktığı gibi...

Ama unutulmasın; ücretli kölelik sisteminin cangılında kaç varoş çocuğu Ronaldo olabilir? Veya "Gösteri Toplumu"nun ışıklı sahnesinde kaç Ronalino'ya (Ronaldocuk'a) yer var?

V.3-) FUTBOL MU? HAYIR!

"Dünya bir avuç eğretilemenin tarihidir" saptamasından hareketle kaleme aldığı "Bir futbol topu olarak gezegenimiz" yazısında Enis Batur, futbol serüveni konusunda; "Yirminci yüzyılın sonuna gelip dayandık hemen hemen. İçinden geçtiğimiz şu 'aziz çağ'ın güçlü eğretilemelerinin başında, futbola çağrışım alanı eklemlenen bir benzetme sinsilesi geliyor. (...) Bu etkinlik, basmakalıp olumsuzlamaların (kitlelerin afyonu, erillik utkusu) olduğu kadar basmakalıp olumlamaların da (evrensel-

lik, yerküresel yumuşama) zorlamasını sağladı. Görüşlerini tartmak, kanılarının sağlamasını yapmak isteyenler için son derece besleyici bir toplam çıktı ortaya - bizler bunu görür müyüz, görmek ister miyiz o ayrı tabii"[1] diyor ve futbol güzellemelerini sıralıyor! Bu "yenilikçi"(?) bir bakış![2] Bir başkası daha var: Ahmet Eken, Mart-1976'da "Birikim"in 13'üncü sayısında, "Eğlence ve Futbol İdeolojisi" adlı çok önemli bir yazı kaleme almıştı. Bu yazı o zaman ne kadar "önemli" bulunmuştu; ya da bugün bu yazıyı kaç kişi anımsıyor veya Ahmet Eken (ve "Birikim"ciler!) bu yazıyı hâlâ savunuyor mu? Bilinmez ama "eski(meyen)" bu yazı hâlâ çok güncel ve önemli!

"Çalışma dışı, serbest saatleri doldurmak amacıyla girişilen çeşitli faaliyetlerden biri de 'eğlence'dir. (...) Ancak eğlencenin bu kendiliğinden oluşu, kapitalizmin gelişme süreci içinde yavaş yavaş kaybolur, zaman içinde sistem eğlence biçimlerini ideolojik baskı amacıyla kullanmaya başlar. Toplumsal hayatın bütününü kendi sınıfsal çıkarları doğrultusunda şekillendiren egemen sınıflar, egemenliklerinin devamı ile çelişen hiçbir faaliyete izin vermezler. (...) Eğlencenin bağımsız, başlıbaşına bir faaliyet olarak ortaya çıkışı kapitalizmin gelişmesiyle olmuştur. (...) Ancak ekonomik olarak egemen olmak, tek başına sürekli bir egemenlik için yeterli koşul değildir. Egemen sınıf mutlak olarak politik ve ideolojik yapıyı da şekillendirmek ister, şekillendirir de. (...)

'Her toplum, hatta her iktidar kabul edilmek... Üyelerinin hepsinin değilse de büyük bir bölümünün rızasını sağlamak zo-

1 Enis Batur, Cumhuriyet, 14 Haziran 1998, s.9

2 Cihan Çabuk ve Erhan Keleşoğlu'nun "V-Özgürlük"de kaleme aldıkları "Güneşte ve Gölgede Futbol" yazısı (Cihan Çabuk-Erhan Keleşoğlu, V-Özgürlük, 25 Temmuz 1998, No:7, s,27) kaynak göstermeden Mehmet Y. Yılmaz'ın "Radikal"deki makalesini (Bak: Mehmet Y. Yılmaz, Radikal, 3 Temmuz 1998, s.24) aktarması bir yana da; "gerçekçi ve futbol lehine" tarzlarını da "yenilikçilik" kapsamında ele almak gerekiyor!

rundadır... Bu katılım olmadan... kurulmuş toplum da olmaz... Saf şiddetle temellenmiş bir toplum yoktur... İşte bu katılışı... Baskı altında olanların ve sömürülenlerin boyun eğişini sağlayan, ideolojidir. İdeoloji, onları kendi gözlerinde öyle göstermektedir ki, bu, maddi zenginliklerden başka manevi muvafakatini ve hatta katılışını da zorla sağlamaktadır onların.'[1] (...)

Bunu kapitalist toplum üzerinde somutlaştırırsak burjuvazinin asalak olmaya başlaması, muhalefetin giderek genişlemesi üzerine kitleleri oyalamak, bilinçli sınıf mücadelesinden uzaklaştırmak, onlara yapay doyumlar sağlamak amacıyla, yeni eğlence biçimleri yaratılmış, bunlara geniş bir yaygınlık kazandırılmıştır. (...) Örneğin: Köleci Roma 'da, özellikle imparatorluğun son dönemlerine doğru gitgide yoksullaşan, hayat koşulları kötüleşen Romalı yurttaşları -Köleleri değil, köleler üzerindeki egemenlik, köleyi kıt kanaat besleyen ve ona iş aracı sağlayan efendilerin 'açık zoru ile mümkün olduğundan, bu egemenliğin devamı için kölelerin 'eğlendirilmesi' söz konusu değildir- oyalamak üzere, tüm zenginliklerin sahibi olan bir avuç Romalı egemen, büyük stadyumlarda seyretmesi bedava olan gladyatör dövüşleri düzenliyorlardı. İnsanın değersizliğinin vurgulandığı, sadizmin körüklendiği bu kanlı gösterilerle 'köle olmayan bu yoksul yurttaşlar' oyalanmakta, gelişen ve gelişebilecek tepkileri gerçek olmayan yerlere kanalize edilerek, boşalmaları sağlanmakta idi.

Feodal toplum biçimlerinde karşımıza çıkan feodal beylerin aralarında düzenledikleri, silahlı adamlarının karşılaştığı, savaşçılığın en yüce değer olarak sergilendiği turnuvalar, yine aynı dönemlerde serfler arasında gelişen şarkılar, danslar, yılın belli günlerinde düzenlenen şenlikler, konuyla ilgili tarihe rastladığımız örneklerden bazıları.

1 Henri Lefebvre, Marx'ın Sosyolojisi, Öncü Yayınevi, 1968, s.91

Kapitalizm, eski eğlence biçimlerini devralır, ancak yetersizliklerini gidermek için onları değiştirir. Yeni eğlence türleri yaratır. Örneğin: Çağımızda kimse eğlence olsun diye arslanlara parçalatılmıyor. Ancak sistem kendi açısından yararlı bulduğu 'şiddeti', 'sadizm' eğilimini başka araçlar kullanarak körüklüyor, canlı tutuyor. Vurdulu-kırdılı filmler, polisiye romanlar bu sonucu yaratan eğlence araçlarından bazıları. Kapitalizmle birlikte gelişen iş bölümünde görevi eğlendirmek olan profesyonel eğlendiriciler doğar. Bu kişiler uzmanlaştıkları bir türü sergileyerek, belli bir kitleye ücret karşılığı hoşça, neşeli vakit geçirtirler. Cambazlar, şarkıcılar, takdimciler, profesyonel sporcular bu tip kişilerdir.(...)

Eğlence biçim ve araçlarının bir başka özelliği 'basit' olmalarıdır.[1] (...) Sporun, geniş ve sürekli bir biçimde yaygınlık kazanması, günümüzde bir hayli etkin ve yaygın olan kimi spor dallarının varolan yapılarıyla ortaya çıkışı, 19. yüzyılla birlikte görülmeye başlanan bir olgu. 19. yüzyılda kapitalist Batı ülkelerinde, yeniden, sistemli bir şekilde ele alınan spor çeşitli amaçları doğrultusunda yaygınlaştırılmaya başlanmıştır. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere'de varolan spor dalları sistemleştirilerek, belli kurallar tespit edilmiş, yeni spor dalları yaratılmıştır. Örneğin, futbol, ABD'de basketbol. Başlangıçta amatörce bir eğlence, boş zaman faaliyeti olarak yapılan spora duyulan ilginin artması, etkinliğinin gelişmesi sonucu, para kazanmak amacıyla karşılaşmalar düzenlenmeye başlanmıştır. Bu yeni durum aktif olarak spor yapmayan, ancak karşılaşmaları izleyen bir kitle-seyirci-ile, mesleği 'sporcu' olan tek bir spor dalında uzmanlaşmış, kazanç amacıyla karşı-

1 "Futbolun kuralları oldukça basittir, öyle ki iki maç-üç sohbet sonrasında herkes bir uzman kesilebilir. Yeni başlayanlar bile hakemin yanlış düdük çaldığı konusunda kesin hükümler vermeyi becerebilir. Bu durum, futbolun olağanüstü popülerliğini bir ölçüde açıklamaktadır." (Selim Denizci, Sol, Mayıs-1998, s.77)

laşmalar yapan, sporcular yaratmıştır. Ve tabii, bir de bu işten, milyonlar kazanan işletmeciler. Profesyonel spor dediğimiz, bu yeni olgu, getirdiği kâr ve başka amaçlar için kullanılmaya yatkın yapısından ötürü, günümüze kadar devam etmiş ve halen de etmektedir. Özellikle seyredilmeye yatkın, bireyin en ilkel, bencil duygularına hitap eden, bazı spor dalları -boks, at yarışları, futbol, güreş, vb: profesyonel amaçlarla alabildiğine kullanılmıştır."[1]

Futbol ya da spor[2] üzerine konuşurken, Ahmet Eken'in işaret ettiği "basit" gerçekleri atlamamak gerekiyor! İş böyle oldu mu, Mine G. Kırıkkanat'ın, "Bunca para getiren, final biletleri 12 bin dolara yükselen, dünyanın en büyük ticari firmalarının finanse ettiği ve televizyonların çuvallar dolusu dolarlar karşılığında gösterim hakkını satın alıp, yayınlarından tonlarca dolar elde ettiği (...) Dünya Kupası, varsılı yoksulu aynı ateş ve tutkuyla saran, bir araya gelmeyecek dünyaları kol kola getiren, aynı düşüncede birleştiren toplumlararası tek olgu artık"[3] saptamasının ardındaki gerçek ve psikolojisi ortaya çıkar!

Futbol, 20. yüzyılın ikinci yarısında kapitalist "popüler kültür"ün temel parçalarından biri haline gelmesiyle; futbol kapsamlı bir eleştirel-değerlendirmeye tabi tutuldu. Örneğin "1984" ve "Hayvanlar Çiftliği" yapıtlarıyla ünlenen George Orwell; Dinamo Moskova takımının İngiltere'deki dostluk turnuvası maçları konusunda yazdığı bir makalede şunları diyordu: "Spor her zaman bir kıskançlık nedenidir; eğer böyle bir ziyaret İngiliz-Sovyet ilişkilerinde herhangi bir etkiye yol açmışsa, bu etki söz konusu ilişkileri eskisinden de daha kötü hale sokmak-

1 Ahmet Eken, Birikim, Mart-1976, No:13, s.42-45

2 Rönesans ile spor, insanın zihinsel, bedensel ve ahlaksal eğitiminin bir parçası olarak ele alınmış ve 18. yüzyılda da J. J. Rousseau, ruhun güçlü olabilmesi için bedenin de güçlü olması gerektiğini savunmuştur.

3 Mine G. Kırıkkanat, Radikal, 12 Temmuz 1998, s.7

tan başka bir şey olmamıştır... Yeryüzünde yeterince gerçek çatışma nedeni var; gençleri çılgına dönmüş seyircilerin ulumaları arasında birbirlerinin dizlerine tekmeler atmaya teşvik eden bu çatışmaları daha da artırmaya hiç ihtiyacımız yok!"

Futbol psikolojisi konusundaki ilk ciddi çalışmayı 1926'da H. G. Hartgenbusch yaptı. 1942'de ise Maurice Merleau-Ponty, "Davranış Yapısı" adlı eserinde futbolu malzeme olarak kullanıp, futbol sahasıyla futbolcunun nasıl bir bütün meydana getirdiğini ya da 1950'de de Hollandalı F. J. J. Buytendijk, futbol üzerine verdiği bir konferansta, bu sporun sosyopedagojik değerini gözler önüne serdi. Aynı konuda Christian Bdomberger, "dinsel bir ayine" benzettiği futbol konusunda şunlara dikkat çekti: "Ferdi sporlar (atletizm, tenis, bisiklet, yüzme...) halk arasında kavgaya nadiren sebep oluyorlar. Buna karşılık, temas ve takım sporları (futbol, ragbi, buz hokeyi, basket, beysbol...) seyirciler arasındaki meydan okumaların çok sıkça olmasına yol açıyorlar. Bu korelasyon spor gösterisinin iki boyutundan ileri geliyor: Seyircilerin oyunla bütünleşerek oyuna katılması; kulüplerarası karşılaşmaların istifadeyle ayniyetlikler ayini. (...) Futbolun durumu burada iyi bir misaldir. Sade, temas, takım ve rekabet oyunu olan bu spor bugün evrensel erkek kültürünün nadir unsurlarından birini teşkil eder. (...) Futbol maçının bir nevi ayine dönüşmüş savaşın bütün görüntülerini yansıttığı söylenebilir. Bu hususdaki teknik kelimeler aydınlatıcı mahiyettedir: Maçta apaçık bir askeri hava gözleniyor. Oyuncular ve diğer 'ücretliler'le dayanışma içerisinde olan taraflar topun 'fethedilmesi' için mücadele veriyorlar ve önceden kara tahtada öğrenilen bir 'strateji'ye göre futbolun 'ele avuca sığmayan bu silahını' ele geçirerek ana gayeyi gerçekleştiriyorlar. (...) Maçlardaki gösterilerin bir başka ana özelliği dinle köklü ilgisidir. Hakikaten bir spor müsabakasında bir törenin bütün unsurları bulunur. (...) Ayin iyilerle kötüler, biz ve onlar arasındaki sonu meçhul

karşılaşma üzerinde temellenip bize hayat ve ölümden bahseder. Kendine has ortamlarda, oyun sırasında, eylemin geçici olarak gerilemesi maksadıyla gerçek savaş durumlarıyla benzerlik arz eden ayin usulleri (karnaval, bazı dini merasimler) serisinde yerini alır."[1]

Bundan başka yuvarlak topa Shakespeare'ın piyeslerinden Marguerite Duras'ın coşkulu itiraflarına değin birçok eserde rastlamak mümkündür. Jean Paul Sartre "Diyalektik Aklın Eleştirisi"nde, bazı teorik açıklamalar için futbol takımı örneğini kullanmış; Rilke, Nabokov, Handke, Moltalban, Pinter de eserlerinde futbola değinmeden yapamamışlardı. "Tüm Uruguaylılar gibi ben de futbolcu olmak isterdim" diyen Eduardo Galeano futbol üzerine yazılmış en değerli metinleri kaleme almıştı.

. "Otomatik Portakal" kitabı ile tanınan İngiliz yazar Anthony Burgess, 1985'te Belçika'da Heysel Stadyumu'nda Juventus-Liverpool karşılaşması sırasında 37 kişinin ölümüyle sonuçlanan olaydan sonra "Le Nouvel Observateur" dergisine yazdığı makalede şunları der: "Eskiden kabileler arasında çatışma olurdu. Şimdi futbol kabileler arası çatışmaların düzenlenmesi için gerekçe oldu. Eskiden futbol maçına gitmek bir zevkti. Şimdi bir maç aptalların yakıp yıkma isteğinin bahanesi haline geldi. Brüksel'de gördüklerimiz bu aptallığın dik âlâsıydı. Buna karşı tanrılar bile mücadele edemez." Bu maçta oynayan futbolculardan Juventus'lü Fransız Michel Platini, Heysel'deki atmosferi şöyle anlatıyordu: "Genç fanatikleri sakinleştirmemiz istendi bizden. Biz yalnızdık. 11 Juventus'lü, 11 Liverpool'lu. (...) Futbolda futbolcuların iktidarı yoktur. Yöneticiler oynamamıza karar verdiler. (...) Futbol sahasındayken, gençliğimiz, delikanlılığımız olan futbolu oynarken 35 kişinin öldüğünü düşünmeyiz. (...) O gün ben de büyüdüm! Futbolun bir oyun oldu-

1 Christian Bdomberger, Türkiye Günlüğü, Haziran 1989, No:4, s.78-80

ğu dünyadan futbolun bir şiddet olduğu dünyaya geçtim. Bir ana kadar oyuncakların vardır. Bir an gelir, oyuncakların olmaz. İşte o gün benim artık oyuncaklarım yoktu..."

Umberto Eco'ya göre de, "Futbol yalnız halkın afyonu değil, aptallığın sembolü" idi. Ve Eco, her gün birkaç insanın tutuklanıp, "kaybolduğu" Arjantin'deki askeri diktatörlük koşullarında düzenlenen 1978 Dünya Kupası konusunda kaleme aldığı, "Hepimiz Arjantinliyiz!" adlı yazısında şunları diyordu: "Gösteri üzerine tartışma (daha doğrusu gösteriden söz eden gazeteciler üzerine tartışma) politik tartışmanın en kolay yoludur. Maliye Bakanı'nın yaptıklarını yargılamak yerine (ekonomi bilmeniz gerekir), antrenörün eylemlerini eleştirirsiniz; milletvekili yerine atleti konuşursunuz, falanca bakanın falanca gizli güçle gizli bir anlaşma imzalayıp imzalamadığına kafa yoracağınız yerde son maçın tesadüflere mi, fiziksel forma mı, diplomatik oyunlara mı bağlı olacağını tartışırsınız. Futbol üzerine konuşmak kuşkusuz bir uzmanlık ister ama bu oldukça sınırlı bir uzmanlıktır. İnsanın tutuklanmadan, radikal olmakla suçlanmadan ya da şüphe uyandırmadan taraf tutmasına, fikir belirtmesine, çözüm önermesine izin verir. İnsanın kamusal olana katılmasını sağlarken siyasal tartışmanın kaygılarından, hesaplaşmalarından ve görevlerinden uzak tutar. Yetişkin bir erkek için küçük bir kızın evcilik oynamasına benzer.: İnsana yerinde sakin durmasını öğreten pedagojik bir oyundur. Bu gerçek (durum) kamusal olanla ilgilenmenin tramvalara yol açtığı günümüzde daha da doğrudur. Böyle bir seçim karşısında hepimiz birer Arjantinliyiz. Zamanlarını bize oralarda her gün birilerinin kaybolduğunu hatırlatarak geçiren o dört can sıkıcı Arjantinli de gelip bu kutsal gösterinin zevkini bozmasınlar lütfen!"[1]

1 Football et Litterature, 1998 Stock, Paris

Kaldı ki futbolla ilgilenenler sadece felsefeciler, sosyal bilimciler, düşünürler değil. Futbolu, I. Dünya Savaşı öncesinde askeri bir eğitim olarak ele almak oldukça revaçtaydı.[1] Ragıp Duran'ın da ifade ettiği üzere, "Futbol o kadar masum değil"di![2] Çünkü Dünya Kupası süresince Fransa'da futbolun siyasi, ideolojik, medyatik, mali, sosyolojik, edebi, vs. boyutları üzerinde çaplı araştırmalar yayınlandı. Örneğin "Canard Enchaine" gazetesi 6 Temmuz 1998 tarihine kadar Dünya Kupası finallerinde 160 gol atıldığını belirtirken, aynı tarihe kadar sadece Paris'te, Fransızca olarak 125 kitap yayınlandığını duyurdu. Bu yayınlar arasında "10 Derste Futbol"dan, yıldız futbolcuların hayat hikâyelerine, futbol-siyaset ilişkisinden, futboldin benzerliğine kadar 101 konuyu işleyen kitaplar vardı.[3] Bu arada "Le Monde Diplomatiqué"de de "Futbol ve Siyasal Tutkular"[4] başlığında 98 sayfalık önemli bir derleme yayınlandı.

Futbolun bir başka yönünü etnolog Nathalie Luca sergiliyordu; "Futbolun Selameti"[5] adlı yapıtında futbol ile din arasındaki benzerlikleri bir futbol tarikatında altı ay yaşayarak gözlemleyen yazar, stadyumların mabet, izleyenlerin cemaat, futbolcuların da tanrılaştıklarını saptarken; tezahüratları dini ayinlere benzetiyor; hooliganlar nedeniyle de futbolun savaşları andırdığının altını çiziyordu.

Ayrıca Patrick Mignon da, "Futbol Tutkusu" adlı çalışmasında şu noktalara dikkat çekiyor: "Futbol, yıldızlarıyla, çılgın seyircileri ve taraftarlarıyla, yerküre çapında bir tutku, evrensel

1 Claude Levi-Strauss, "Yaban Düşünce" adlı yapıtında Yeni Gine'deki Gahuku-Gama kabilesi arasındaki karşılaşmalar konusunda, "Günlerce art arda bir sürü maç yapıyorlardı ki, her iki tarafa da kazanç-kayıp dengesi tesis edilsin" diyordu.
2 Ragıp Duran, Radikal İki, 26 Temmuz 1998, s.7
3 Canard Enchaine, 8 Temmuz 1998
4 Le Monde Diplomatiqué, Mayıs-Haziran 1998
5 Nathalie Luca, Le Salut par le Foot, Labor et Fides Yay., Cenevre-1998

bir eğlence olmasına karşın ayrı bir dünya değil. Futboldan söz açınca, paranın egemenliğinden, medyanın ağırlığından, sporla siyaset arasındaki ilişkilerden dopingden, yolsuzluklardan, toplumsal çatışmaların yapısından, hooliganların şiddetinden, vs. söz etmemiz gerekiyor. Futbol özellikle çağdaş popüler kültürlerin derinliklerini keşfetmemizi sağlıyor. (...) Futbol artık sadece bir oyun değildir, futbolu iyi anlamak, toplumu daha iyi çözebilmek demektir."[1]

"Le Monde"da yayımlanan "Ulusların Harcı Futbol" adlı makalesinde Albrecht Sonntag, futbolun artık sadece sıradan bir oyun, eğlence, medyatik imparatorluk hatta siyasal iktidar aracı olmaktan öte; "Tüm kimliksel ifadelerin yankılandığı olağanüstü mecraya dönüştüğü"nün altını çizerek; futbolla sağlanan başarılarla hayali ulusal-ortak bir bilinç ve kimlik yaratılmasında önemli adımlar atıldığına dikkat çekti ve "Böylelikle devletler, futbol sayesinde tüm ulusu kaynaşmış tek örnek kitle haline getirmeye çalışıyor" dedi.

Futbol üzerine sergilediklerimizi Eduardo Galeano'nun şu satırlarıyla özetlemek belki de en doğrusu olacaktır: "Futbolun tarihi, bir keyfin kahredici bir biçimde yozlaşarak işe dönüşmesinin tarihidir. Spor bir sanayi halini aldıkça sırf top oynamanın keyfi için top oynamanın zevki de ortadan kalktı. Kâr getirmeyen her şeyin yararsız ilan edildiği günümüzde profesyonel futbol bu anlamda yararsız olan her şeyi lanetliyor. (...) Futbol, oynayanı da, seyredeni de çok bir gösteriye, seyirlik bir oyuna dönüştü. Bu gösteri insanların oynaması için değil, oynamamaları için düzenlenen dünyanın en kârlı işlerinden biri oldu. Profesyonel spor teknokrasisi sırf güç ve süratten ibaret bir stil dayattı, oyuncuyu makineleştirerek hayal gücünü öldürdü ve ona cüreti yasakladı. (...) Artık, formaların göğsündeki

1 Patrick Mignon, Futbol Tutkusu, Odile Jakob Yay., 1998

reklamlar, sırtlarındaki numaralardan bile önemli. (...) Televizyon kameraları, oyuncuları yakın çekim yapmaya başladığından beri, futbolcuların tüm giyim kuşamları tepeden tırnağa reklamla donanır oldu. Oyuncular düşen tozluklarını toplamakla fazlaca vakit geçiriyorlarsa, bu beceriksizliklerinden değil, ticari zekâlarının parlaklığındandır: Yukarı çektikleri, tozlukları kadar, sponsorları Nike, Adidas veya Reebok'tur da ondan... Daha 1936'da, Hitler'in düzenledigi Berlin Olimpiyat oyunlarında bile Adidas etiketinden geçilmiyordu. (...) Sahada şirketin reklamını taşımayan tek şey vardır: Hakemin düdüğü!"[1]

V.3.1-) FUTBOL EKONOMİSİ

Patrick Harveson'un deyişiyle, "Futbolun tüm değerleri piyasaya devroluyor."[2] Çünkü "Futbol artık bir spor olmaktan da çıktı. Bir show business, hatta bir sanayi haline geldi. Dünya Kupası için harcanan para, 10 milyar frank. Yalnızca Stade de France'a harcanan para 2.7 milyar frank" civarındaydı.[3] Yani "Bir aylık Dünya Kupası'nın cirosu 25-26 katrilyon... Yani Türkiye bütçesinin iki katı"ydı![4] 'Financial Times'ten Patrick Haverson'un araştırmalarına göre, Fransa 98'in mali bilançosu 380 trilyon, futbolun dünya ekonomisine yıllık katkısı ise 56 katrilyon lira civarındaydı.[5]

"Futbol yılda 250 milyon dolarlık gelir akışı yaratan bir endüstri artık. (...) 1974 yılında Dünya Kupası'na sadece 16 takım katılıyordu. O kupanın sponsorluğunu üstlenen tek bir şirket bile yoktu. Yani çok değil, bundan kısa bir süre önce Dünya

1 Eduardo Galeano, V-Özgürlük, 15 Haziran 1998, No:4, s.22
2 Patrick Harveson, Prospect, Hairan-1998
3 Ali Sirmen, Milliyet, 21 Haziran 1998, s.20
4 Kurthan Fişek, Hürriyet, 11 Haziran 1998, s.30
5 Gazetepazar, 5 Temmuz 1998, s.4

Kupası fakirdi. Havalange bunu değiştirmek için seçildiği ilk yıl kollarını sıvadı. İlk adımını Adidas ve Coca Cola ile sponsorluk anlaşması imzalayarak attı. Bundan sonra her yıl 800'er saatlik uçuşlar yaparak dünyayı dolaştı. (...) Bu yıllarca süren uğraşının şonuçlarını Fransa'da başlayan 1998 Dünya Kupası'nda açıkça görebiliriz. 32 takımın katıldığı bu kupaya 45 sponsor para döktü. Bu şirketlerin her birinden 20 milyon dolara varan paralar alındı. Sadece oyunların yayın hakkı satışından 122 milyon dolar gelir elde edildi. (...) Bugün 200 milyon kişi futbol oynuyor. 198 adet FIFA üyesi milli federasyon var ve bunlar birbiriyle büyük bir rekabet içindeler. Daha şimdiden önümüzdeki iki kupada sponsorluk yapacak firmalar ile anlaşmalar yapılmaya başlandı bile. Bunlardan, 2006'ya kadar 4 milyar dolar para akması bekleniyor."[1]

11 şirket, Adidas, Canon, Coca Cola, Fuji Film, Gillette, JVC, Mastercard, Mc Donald's, Opel, Philips, Snickers"tan herbiri FIFA'ya resmi sponsor olmak için 20 milyon pound ödedi. Buna rağmen bu firmaların Dünya Kupası'na verdikleri para, bütçelerinin çok küçük bir kesimiydi. Adidas 100 milyon pound, Bud Weiser biraları sadece İngiltere için 15 milyon pound, Snickers çikolataları yine yalnız İngiltere için 8 milyon pound, para harcadılar. İngiltere nüfusunun yüzde 89'u Snickers reklamını 9 kezden fazla izledi. Nike, resmi olmamasına rağmen Adidas'la başka türlü bir rekabete girdi. Brezilya ile 10 yıllık bir anlaşma yaptı ve 250 milyon pound ödedi. 11 sponsora ek olarak 33 girişimci firma, daha vardı. Air France, Dünya Kupası boyunca 100 milyon pound harcadı. FIFA televizyon haklarını 84 milyon pounda sattı. 2002'de bu rakamın 1.16 milyar pound olacacağı söyleniyor. FIFA bütün masraflar çıktıktan sonra 297 milyon pound kâr etti.[2]

1 Serdar Turgut, 10 Haziran 1998, s.4
2 Hüsnü Çil, Sabah, 18 Ağustos 1998, s.29

Dünya Kupası organizatörleri için paranın yüzü o kadar tatlıydı ki, onlar, resmi restoranı unvanını sos fakiri Mc Donalds'a satmakta tereddüt etmemişlerdi. 1998 kupasının resmi jileti Gillette, resmi içeceği Coca-Cola, resmi kredi kartı Master Card ve resmi ayakkabısı da Adidas'tı. Velhasıl her ürünün bir resmisi vardı. Tüm bunların ışığında Fransa 1998'in resmi ideolojisi de kendiliğinden ortaya çıkıveriyordu: Küresel kapitalizm. Mc Donalds'ın başkan yardımcısı, "Bizim futbola sponsorluğumuz ABD dışına açılma stratejimizin önemli bir parçası" derken; Master Card'dan Mova Heffer ise bu yola para döküşlerini, "Tüketici, futbolu ona satmaya teşebbüs edeceğiniz her üründen daha fazla önemsiyor" diye açıklıyordu. Futbola yönelik sponsorluk harcamalarının 800 milyon doları aştığı 1998 Dünya Kupası'nda rakamlar gizli tutulmasına karşın, resmi sponsorluğun 20-25 milyon dolara mal olduğu tahmin ediliyor. Bazı markalar için TV reklamları, mağaza afişleri vb. ile bu faturanın 60 milyon dolar olduğu ve Olimpiyat sponsorluğunun 45-50 milyon dolar civarında olduğu da hatırlanınca, Dünya Kupası rayici ucuz gibi görünüyor. 20-25 milyon dolar ödenince tüm resmi materyalde ve eğlence yerlerinde reklam olanağı, bilet tahsisi ve statlarda iki reklam panosu bulundurma hakkı satın alınmış oluyor. Dünya Kupası'nın Coca-Cola, Mc Donalds gibi bazı markaları özellikle heyecanlandırmasının demografik bir nedeni var: Dünya Kupası'nı Olimpiyatlardan daha genç bir kitle izliyor. Bunun bilinciyle Coca-Cola 100 ülkede düzenlenen yarışmalar sonucu kazanan 1600 çocuğu Fransa'ya taşıdı. Mc Donalds ise Fuji Film ile işbirliği halinde 8-14 yaş grubu çocuklara foto muhabirliği yaptırdı. Coca-Cola, Gillette ve Master Card yetkilileri bunca parayı, 1994 Dünya Kupası sponsorluğunun satışlarda sağladığı artış sonucu gözden çıkarttıklarını ifade ediyorlardı.[1]

1 Hayri Kozanoğlu, V-Özgürlük, 1 Temmuz 1998, No:5, s.21

1998 Dünya Kupası'nın TV yayın hakları için ödenen para miktarı tam 37 milyar dolardı.[1] 2002 Dünya Kupası maçlarının yayın hakkını Alman SAT 1'in sahibi Leo Kirch tam 11 milyar Fransız Frangı'na aldı. TRT, Fransa'daki 1998 Kupası için 2.112 milyar lira ödemişti. Kirch'in imzaladığı yeni anlaşmadan sonra, 2002'deki yayın için ödenecek telif ücreti artık tam 10 kat artacaktı.[2]

1998 Dünya Kupası maçları 1 milyar Fransız Frangı'na sigortalandı. Bütçesi 2.5 milyar Fransız Frangı olan CFO (Fransız Organizasyon Komitesi) da, organizasyonun her alanında kendisini 600 milyon Fransız Frangı tutarına kadar teminat altına alan, bir mali mesuliyet poliçesi imzaladı.[3] 1998 Dünya Kupası'ndaki 32 takımın tamamının sigortalanmasının toplam tutarı 3-4 milyar dolardı. Sadece İngiltere Milli Takımı 400 milyon dolara sigortalanırken; Ronaldo ve Denilson gibi oyuncuların bireysel sigortaları ise 40 ila 60 milyon dolar civarındaydı.[4]

Özetle tüketim toplumu ayinine dönüştürülen futbol (ya da Dünya Kupası) ile "Maç başlamadan kazandılar" diyen Şelale Kadak duraksamadan ekliyor: "Dünya Kupası birçok sektördeki satışları patlatacak. Kupa sırasında bira tüketimi en az 5 milyon şişe artacak. Çerez satışları katlanırken, büyük ekran televizyonlar yok satıyor. (...) Dünya Kupası nedeniyle satışlarının yüzde 20-30 oranında arttığını söyleyen Sony Satış Müdürü Mustafa Gülser, Haziran-1998'de özellikle büyük ekran televizyonlara yönelik talebin patladığını ifade etti. (...) Vestel Dayanıklı Tüketim Grubu Genel Müdürü İbrahim Karabenli Dünya Kupası nedeniyle Vestel televizyonları satışının yüzde 40 art-

1 Mehmet Y. Yılmaz, Radikal, 10 Haziran 1998, s.24
2 Milliyet, 15 Temmuz 1998, s.24
3 Hürriyet, 19 Haziran 1998, s.23
4 David Kohen, Milliyet, 8 Temmuz 1998, s.23

masını beklediklerini söyledi. (...) Efes Pilsen Grup Ürün Yöneticisi Tuğrul Ağırbaş'ın verdiği bilgilere göre, halen bira pazarının yüzde 74'üne hâkim olan Efes Pilsen birası satışlarının, Dünya Kupası'nı etkisiyle Haziran-1998'de yüzde 5 oranında artması bekleniyor. (...) Türkiye pazarının yaklaşık yüzde 80'ine hâkim olan cips üreticisi Uzay Gıda Ürün Müdürü Özant Kamacı, Türkiye'de yıllık kişi başına 250 gram cips tüketildiğini, bu oranın Dünya Kupası ile en az yüzde 30 oranında artacağını ifade ettiler."[1]

Futbol endüstrisini, "Gösteri Toplumu"nun saldırı hattına dönüştüren kapitalist imaj dünyası açısından,[2] sahadaki oyunun ya da gerçekte ne olup bittiğinin zerrece önemi yoktur. Onların kafa yorduğu "gerçeğin", iktidar sahiplerinin arzuları doğrultusunda yeniden nasıl yaratılacağı (daha doğrusu manipüle edileceği) noktasına kilitlenmiştir. Çünkü, futbol yıldızları gerek söylem, gerek görsel açıdan yeniden üretilirken; aslolan Nike, Adidas vb.leri ya da "Takım hiçbir şeydir; yıldız her şeydir" bireyciliğinin yığınlara mal edilmesidir! Bu bağlamda kapitalist tekellerin sponsorluğunu üstlendiği futbol endüstrisi ile reklamın harika çıkar evliliğinin somut göstergelerinden biri de dünyada en çok kazanan 10 futbolcu listesidir:[3]

1 Şelale Kadak, Sabah, 10 Haziran 1998, s.10
2 Dünya Kupası finali öncesinde, "Le roi des rois de la haut-couture/ Sosyete modacılarının krallar kralı" diye adlandırılan Yves Saint Laurent'in defilesi, Paris Flarmoni Orkestrası'nın seslendirdiği Ravel'in Bolero'su eşliğinde Stade de France'de sergilendi. (Alex Akimoğlu, Radikal, 13 Temmuz 1998, s.24)
3 Gazetepazar, 26 Temmuz 1998, s.5

KİM NEDEN VE NE KADAR KAZANIYOR?

Ronaldo: 1 trilyon lira. (İnter'den aldığı sözleşme miktarı: 975 milyar; Nike: 375 milyar; Pirelli: 225 milyar; Parmalat Brazile: 225 milyar; Brahma: 225 milyar; Brezilya Federasyonu: 75 milyar.)

Shearer: 1.365 trilyon lira. (Newcastle'den aldığı sözleşme miktarı: 750 milyar; Umbro: 300 milyar; McDonald's: 120 milyar; Lucozade: 120 milyar; Philips: 75 milyar.)

Batistuta: 1.055 trilyon lira. (Fierontina'dan aldığı sözleşme miktarı: 500 milyar; Reebok: 150 milyar; Brahma: 150 milyar; Parmalat Argentine: 150 milyar; Arjantin Havayolları: 75 milyar; Parque de la Costa: 30 milyar.)

Denilson: 960 milyar lira. (Betis Seviglia'dan aldığı sözleşme miktarı: 750 milyar; Nike: 150 milyar; Pepsi Cola: 60 milyar.)

Bierhorff: 900 milyar lira. (Milan'dan aldığı sözleşme miktarı: 420 milyar; Nike: 150 milyar; L'oreal: 135 milyar; Danone: 75 milyar; Tely D Telefonları: 45 milyar; Kataloglar: 45 milyar; Lignano Turizm Şirketi: 30 milyar.)

Del Pierro: 840 milyar lira. (Juventus'den aldığı sözleşme miktarı: 375 milyar; Adidas: 225 milyar; Luxottica: 75 milyar; Pepsi Cola: 60 milyar; Cepu: 60 milyar; Walt Disney: 45 milyar.)

Roberto Baggio: 825 milyar lira. (İnter'den aldığı sözleşme miktarı: 525 milyar; Diadora: 150 milyar; Granarolo: 150 milyar.)

Zidane: 750 milyar lira. (Juventus'den aldığı sözleşme miktarı: 300 milyar; Adidas: 225 milyar; Ferrera: 225 milyar; Fransız Federasyonu: 150 milyar.)

Raul: 735 milyar lira. (Real Madrid'den aldığı sözleşme miktarı: 520 milyar; Reebok: 105 milyar; Spot-man Kolonyaları: 65 milyar; Madrid Caixa Bankası: 45 milyar.)

Nakayama: 705 milyar lira. (Jubilo'dan aldığı sözleşme miktarı: 300 milyar; Puma: 120 milyar; Yamaha: 105 milyar; Valver Suları: 105 milyar; Ddi Telefonları: 75 milyar.)

Futbol ekonomisini tanımlamak açısından 6 milyar dolarlık Ronaldo'ya, "The Independent" gazetesi yazarı Cosmo Landesman'ın tarifinin üzerine kafa yorulması gerekiyor: "Ronaldo: Bilbord-insan, Nike'ın yüzü ve ayağı, tek kişilik pazarlama makinesi, yarı insan yarı logodur!" Başka türlü olabilir mi? Hayır mümkün değil! Çünkü artık marka maçlarından söz etmek zorundayız. Özellikle "dört büyükler" olarak bilinen Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş, Trabzonspor; artık spor markalarının vazgeçilmez gözdesi. Çünkü "dört büyükler", Ankara'daki siyasilerden çok daha büyük bir dikkatle ve çok daha büyük bir kitle tarafından izleniyor. Sponsor firmalar, markalarını taşıyan (isim hakkı) kulüplerin tüm gereksinimlerini ücretsiz karşılama yanında, bir de kulüplere para veriyorlar. Örneğin Reebok'ın Türkiye temsilcisi Hakan Turnaoğlu, Beşiktaş'a isim hakkı için 3 yıllığına 1 milyon 600 bin dolar verdiklerini söylüyor. 1998-1999 Türkiye I. Liginde hangi takım hangi marka giyiyor mu? Fenerbahçe, Adidas; Galatasaray, Adidas; Beşiktaş, Reebok; Trabzonspor, Puma; Bursaspor, Puma; Ankaragücü, Adidas; Gençlerbirliği, Adidas; Samsunspor, Adidas; Antepspor, Adidas; İstanbulspor, Umbro; Adanaspor, Umbro; Kocaelispor, Reusch; Erzurumspor, Reusch; Çanakkale-Dardanel, Reusch; Antalyaspor, Uhlsport; Altay Ellesse; Sakarya, Adidas; Karabük, belli değil.[1]

Tekelci sponsorların talan mekanizmasının dişlilerine dönüşen futbolda, sponsor her şeydir, gerisi hiçbir şey! Nasıl mı? Örneğin "Dünya Kupası finalini kaybettikten sonra Brezilya'da yayılan söylenti sponsorluğun hangi noktaya geldiğine dair ipuçlarını da veriyor. Nike firması tarihinin en büyük sponsorluk anlaşmasını yaparak 400 milyon dolar karşılığında 10 yıllığına Brezilya milli takımının sponsoru olmuştu.[2] Nike'ın bi-

1 Hürriyet-Pazar Eki, 9 Ağustos 1998, s.4

2 Spor ayakkabı ve giyiminde dünyanın önde gelen isimlerinden "Nike" hakkında, Asya'daki fabrikalarında işçileri kötü şartlarda çalıştırdığı ge-

reysel olarak da sponsorluğunu üstlendiği Brezilya'nın yıldızı Ronaldo, söylentilere göre final günü hastalandı. Bunun üzerine Teknik Direktör Zagallo, onun yerine Leonardo'yu ilk 11'e aldı ve takım listesini böyle açıkladı. Turnuva boyunca pek göze batmayan Ronaldo zaten Nike için tam bir hayal kırıklığıydı. Milyarlarca kişinin izlediği final maçında oynamaması işin tuz biberi oldu. Nike araya girdi; Brezilya Futbol Federasyonu'nun 'Ronaldo'yu oynat' emrini vermesini sağladı. Zagallo emre uydu, Ronaldo'yu tekrar ilk onbire aldı."[1]

Yani kapitalizm, futbolu futbol yapan kolektif-insani özelliklerinden kopartarak, "yıldızlar" ve "idoller" üreten "Gösteri

---

rekçesiyle dava açıldı. San Francisco Yüksek Mahkemesi'nde açılan davada, Nike'ın "Swoosh" logosuyla Asya'da spor ayakkabısı üreten fabrikalarında binlerce Vietnamlı, Çinli ve Endonezyalıyı çok kötü koşullarda çalıştırdığı ve şirketin bu davranışıyla California Tüketici Yasası'nı kasıtlı olarak ihlal ettiği öne sürüldü. Nike fabrikalarında, işçilerin insanlık dışı uygulamalarla karşı karşıya olduğu iddia edildi. Davayı açan avukatlardan Alan Caplan, savunmasında, "Bir tüketicinin bu ayakkabıların nasıl ve hangi koşullar altında üretildiğini bilme hakkı vardır. Çünkü, mamulün nasıl üretildiğini bilmesi, tüketicinin o ayakkabıyı alıp almama konusunda karar vermesinde direkt olarak etkili olmaktadır" görüşüne yer verdi. Caplan, şirketin Asya'daki fabrikalarında çalışan işçilerin, üretim sırasında sık sık tehlikeli kimyasal maddelere maruz kaldığını, aşırı çalışmaya zorlandığını, kendilerine bazen ücret ödenmediğini ve günde en az 14 saat çalıştıkları halde günlük temel gereksinimlerini karşılamaları için gereken ücretin çok altında para aldıklarını ifade ederek, "Nike, işle ilgili uygulamaları hakkında Californialılar'a yalan söylemiştir. Fabrikalarındaki koşulları kamuoyuna yanlış aktarmıştır. Ve ücret politikasıyla da sadece kendi çıkarlarını korumuştur. Nike'ın yaptığı tüm bu uygulamalar yanlıştır ve yasadışıdır" dedi. Savunmada ayrıca, yanlış boya kullanmaları gibi oldukça sıradan hataları yüzünden işçilerin birbirlerine bağlanarak koşturulduğu, yöneticilerin önlerinde zorla diz çoktürülerek ayakkabılarının tabanının öptürüldüğü türünden insanlık dışı muamelelerin yapıldığı ve fabrikalarda tehlikeli kimyasal maddeler yüzünden çok sayıda kişide sağlık problemi olduğu belirtilen savunmada, bu maddelerin kadınların hamile kalma şansını da zamanla ortadan kaldırdığına dikkat çekilirken; fabrikalarda çalışan ve yaşları 18 ile 24 arasında değişen çok sayıda kadının, defalarca yöneticilerin cinsel tacizine uğradığı da yer aldı.

1 Hürriyet-Pazar Eki, 9 Ağustos 1998, s.4

Toplumu"nun kara-tufeyli ekonomik sektörüne[1] dönüştürmüştür.[2] Bu alanda bir ayine dönüştürülen futbol, tüketim toplumunun ihtiyaçlarına göre tekelci sponsorlarınca yeniden biçimlendirilmiştir. Kayıtdışı özellikler taşıyan ve karaparanın aklanmasında araç olarak da kullanılan futbol ekonomisi[3] azgın bir talan alanıdır.[4] Bu öylesine büyük bir talandır ki 16 Avrupa kulübü ve UEFA'yı 3.3 milyar dolarlık "Süper Lig" pastası için kıyasıya kapıştırmaktadır. Medya patronu Murdoch, Milan Başkanı Berlusconi'nin sahibi olduğu Medya Partners ve dünyanın en büyük bankalarından GP Morgen'ın desteklediği "Süper Lig Projesi" kulüplere tam 3.3 milyar dolar dağıtmayı taahhüt ediyor. Ancak UEFA da bu projeye şiddetle karşı çıkıyor.[5]

---

1 Galatasaray-Grasshoppers maçını izleyen 21 bin seyirci gişelere 110 milyar lira bıraktığı halde, Galatasaray bu rakamı 11 milyar lira olarak açıkladı. (Okan Müderrisoğlu, Yeniyüzyıl, 15 Ağustos 1998, s.10)

2 1954'teki Dünya Kupası'nda Türkiye'yi üçüncülüğe taşıyan Milli Takım'da libero oynayan Gökçen Dinçer, "Futbol bir disiplin oyunudur. Bir kolektif oyundur. Yıldız sporcular öne çıkıyor ama onlar tek başına bir şey ifade etmez" dedikten sonra ekliyor: "Futbolculara istisnai haklar tanımayı çok yanlış buluyorum. Bordro mahkûmu vergisini ödüyor. Kulüp de stopajını yapacaksa yapar, futbolcu da beyannamesini verir, vergisini ödeyerek stopajını düşer. Herkes için prosedür neyse o yapılır." (Gökçen Dinçer, Milliyet, 13 Temmuz 1998, s.9)

3 "Futbol kulüpleri alışveriş liginde" diyen Hale Tüzün ekliyor: "Türkiye'de en kazançlı sektör haline gelen 'alışveriş merkezleri'nin cazibesinden spor kulüpleri de kaçamadı. (...) Çanakkale Dardanelspor ve İzmir Karşıyakaspor alışveriş yatırım merkezleri için yatırımlarını bu yıl içinde (1998-b.n) başlatmayı hedefliyor. Galatasaray Ali Sami Yen çevresinde benzer bir proje üzerinde çalışırken, Dereağazı Tesisleri'nin bulunduğu alanda 'Fenerland' kurmayı hedefleyen Fenerbahçe de çalışmalarına devam ediyor. Yakında alışveriş yatırımı yapacak kulüp sayısının giderek artacağı belirtiliyor." (Radikal, 2 Eylül 1998, s.12)

4 Örneğin Türkiye'de transferiyle, reklamıyla, yayın haklarıyla 1 milyar dolara ulaşan cirosu ile futbol sektörü hâlâ vergilendirilmemiş kayıt dışı özellikler taşırken; asgari ücretli bir işçiden yüzde 25'lik vergi kaynağında gasp edilirken, transfer ücretlerine ise, ancak yüzde 15'lik stopaj kesintisi uygulanmaktadır. (Milliyet, 12 Haziran 1998, s.9)

5 Yeniyüzyıl'ın Kale Arkası eki, 2 Eylül 1998, s.1

KİM NE KADAR KAZANACAK?

KULÜP	ÜLKE	EN DÜŞÜK (milyon dolar)	EN YÜKSEK (milyon dolar)
JUVENTUS	İTALYA	25.63	58.33
MİLAN	İTALYA	25.63	58.33
REAL MADRİD	İSPANYA	25.63	58.33
BARCELONA	İSPANYA	25.63	58.33
M. UNİTED	İNGİLTERE	25.63	58.33
BAYERN MÜNİH	ALMANYA	25.63	58.33
ARSENAL	İNGİLTERE	21.20	53.90
B. DORTMUND	ALMANYA	21.20	53.90
AJAX	HOLLANDA	21.20	53.90
İNTER	İTALYA	21.20	53.90
PARİS S.G.	FRANSA	21.20	53.90
LİVERPOOL	İNGİLTERE	21.20	53.90
O. MARSİLYA	FRANSA	16.77	49.47
BENFİCA	PORTEKİZ	16.77	49.47
PANATHİANİKOS	YUNANİSTAN	12.35	45.05
GALATASARAY	TÜRKİYE	12.35	45.05
LİG ŞAMPİYONU	TÜRKİYE	9.69	42.39

V.3.2-) FUTBOL AYİNİ = SALDIRGANLIK + IRKÇILIK

Wendell Steavenson adlı "Time" muhabiri "Futbol sporu aşar. O eski metafor, hayat boyu geçerli olacak klişedir; mücadelenin öngördüğünün, şansın ve yiğitliğin bir bileşimidir. Sadece bir oyun sayılabilir. Ama, Dünya Kupası, global seyirciler önünde ulusun ulusla mücadele ettiği bir olaydır; bir modern gladyatör çatışmasıdır"[1] derken haklıdır! Çünkü "Dikkat ederseniz futbolda kullanılan tüm deyimler askeridir. 'Atak' hücum-

1 Sabah, 13 Haziran 1998, s.19

dur, 'defans' savunma, 'kaptan' yüzbaşı, 'taktik' savaş yöntemi, demektir vb. Henry Kissinger, 'Uluslararası Maç' kitabında, 'Batı Almanya Milli Takımı'nın maçlarında yaptığı ataklar, Alman Genelkurmayı'nın taktiklerne uygun olarak hazırlanırdı', diye yazar. Gerald Ford ise, 'Sporda başarı, ulusa askeri bir zafer kadar yararlıdır', der.

Futboldaki 'faşizm' genine inanmak zor. Ancak gerçek. Üstelik, son yıllarda taraftarların yüzlerini bile bayrak ya da takım renklerine boyamalarıyla kendini gösteren futbol milliyetçiliğinin, faşimle ilgisi çok eskilere dayanıyor. 1934 yılındaki Dünya Kupası'nı düzenleyen ve kazanan İtalya'da, futbolun siyasal faşizme ne büyük hizmetler görebileceğini ilk anlayan kişi, Benito Musolini olmuş. 1936 Olimpiyatları'nın Hitler Almanyası'nın propaganda aracı haline gelmesinden iki yıl önce, İtalyan diktatör: 'Futbolun, mizansene uygun bir alan içinde önemli sayıda kalabalıkları toplayarak, bu kalabalıklar üstünde yoğun baskı kurmaya ve milliyetçi güdüleri harekete geçirmeye yarayan olağanüstü potansiyeli'ni, keşfetmiş ve futbolcular hakkında ilk kez 'Milli davanın askerleri!' deyimini kullanmıştı.

Faşist İspanya'nın açıkgöz Franco'su da aynı yoldan gitmeyi denemiş ama, bu ülkedeki yerel milliyetçilik duvarına çarparak kırılmış. Çünkü Atletico Bilbao takımı, hemen Bask milliyetçiliği formasını giymiş, Barcelona, Katalonya bayrağını çıkarıp sallamış, Galiçyalı Celta di Vigo takımı da 'seltik' köklerini anımsayıvermişti. Ancak tüm dünyada futbol, yerel ya da ulusal düzeyde, bir ırmak yatağı olmaktan kurtulamamıştı. Örneğin SSCB'nin parçalanmasından sonra, kimliklerine sahip çıkmak isteyen yeni cumhuriyetlerin ilk elde birer futbol takımı kurmaları raslantı değil. Ve sahalarda, ulusu temsil eden devlet kavramının, yerini 'milli takıma' bırakması; örneğin 1969 yılında Salvador ve Honduras takımlarının oynadığı bir maç, iki

devletin birbirine savaş ilanı ve Honduras ordusunun Salvador'u işgaliyle sonuçlanmıştı."[1]

"Gösteri Toplumu"nda milliyetçi duyguları okşayan[2] ve savaş sanatıyla paralel özellikler taşıyan futbol ayininin bir diğer getirisi ya da güneşteki yüzü de artık ırkçılık ve saldırganlıkta somutlanmaktadır! Umur Talu her ne kadar, Fransız Milli Takımı'ndaki Zidane'ın Brezilya'ya, Thuram'ın Hırvatistan'a attığı gollerin, "Irkçılığa altın goller" olduğunu belirtip, "Bir gol nelere kadir"[3] dese de; Ali Sirmen'in uyarılarına kulak vermeliyiz: "Paris'in varoşlarında, suç ve yoksunluk bataklıklarında yaşayan gençler nasıl oluyor da, 7. ya da 16. bölgenin veya Boulogne'un şıkendamlarından daha çok kendilerinden geçebiliyorlar Fransa'nın dünya şampiyonluğu ile? Zaferi daha onların kılan öğe ne? Acaba Fransız Milli Takımı'nın Babil Kulesi'ni yapanlar gibi, 40 değişik gruptan mı gelmesi? Fransız basını ırkçılığa karşı bir zafer olarak gösteriyor şampiyonluklarını. Acaba öyle mi? Bu olay ilk kez mi oluyor?

Elli atlmışlı yıllarda, Aydınlanma'nın ülkesi Olimpiyat şampiyonluğuna hasretken 5 bin metrede ipi herkesten önce göğüsleyip, kürsüden, La Marseillaise'i okutan Cezayirli Mimoun örneğini unuttu mu herkes? Karaderili Thuram'ın, Fransa'ya final yolunu açan Müslüman Zidane'ın o finalde şampiyonluğu sağlayan golleri, acaba karaderili ya da değişik dinli ikinci sınıf Fransıza ırkçılığın saldırısı karşısında kalkan olabilecek mi? İngiltere için can veren Hintliler, bunu sağlayabilmişler miydi? Gelmiş geçmiş en büyük atlerden biri, Kızılderili Jim Thorpe, Amerika'da Kızılderililerin statüsünü yükseltebildi mi?

---

1 Mine G. Kırıkkanat, Radikal, 12 Haziran 1998, s.7

2 Avusturyalı yazar Peter Handke, "Kalecinin penaltı anındaki korkusu" adlı romanında penaltı atan futbolcuyu, "Milli gurur, başarı, dünyaya meydan okuma duyguları o kramponlu ayağın ucunda" diye betimliyor.

3 Umur Talu, Milliyet, 10 Temmuz 1998, s.4

1936 Olimpiyatları'nda, görülmemiş zaferleriyle Hitler'i deliye çeviren, altın madalyaları tespih tanesi gibi dizen Jesse Owens, zencinin ABD'deki yaşam koşullarını düzeltebildi mi? Alain Mimoun, Cezayir'in yazgısını değiştirip oradaki katliamı önleyebildi mi? Ne dersiniz, Thuram ile Zidane'ın golleri yılların kök salmış ırkçılığına karşı bir umar olur, varoştaki ikinci sınıf insanın durumunu değiştirir mi?"[1]

Elbette değiştirmez! "Dünya kupası milliyetçilik fırtınası kopardı" diyen Ferruh Yılmaz ekliyor: "Ne demiş sınırdışı edilen İngilizlerden biri gazetecilere? 'Böyle yapıyoruz, çünkü biz İngiliziz.' İngiliz hooliganların Fransa'da ilk olayı çıkarttıklarında İngiltere Başbakanı Tony Blair, 'İngiliz ulusu adına utanıyorum' gibi laflar etti. Almanya Başbakanı Helmut Kohl da 'İsterseniz turnuvadan çekilelim' tiradında bulundu. Ama aynı başbakanlar, yeri geldiğinde kendi uluslarının üstünlüğünü dile getirmekten hiç çekinmiyorlar. Tony Blair, ikide bir İngiliz olmaktan kıvanç duyduğunu, İngilizleri yine efendi ulus yapacağını söyleyip duruyor. Blair efendi, şimdi kendi 'uygar' milliyetçiliğiyle, hooliganların 'ilkel' milliyetçilikleri arasına mesafe koymaya çalışıyor. Oysa sorun 'uygar' milliyetçilikle 'kaba' milliyetçilik arasındaki farkta değil, insanları 'bizler' ve 'onlar' diye kabaca iki gruba ayıran milliyetçi söylemin ta kendisinde. Ee, futbol gibi büyük kitlelerce izlenen oyunların da, düşünme yeteneği en kıt olanların bile kavrayabileceği basitlikle bizler/onlar ayrımı üzerine kurulu olduğu göz önüne alınırsa, milliyetçi söylemin en doğal ortamlarından birini oluşturduğu belli değil mi? En ufak bir kıvılcımla ateşlenmeye hazır kitle psikolojisinin en yoğun yaşandığı yerler olan tribünlerin, hem Avrupa ülkelerinde, hem de Türkiye gibi ülkelerde milliyetçi söylemin en ırkçı tarzını savunan faşistler için cazip mekânlar olması da aynı şekilde doğal geliyor. Yani diyeceğim o ki, sorun faşistle-

1 Ali Sirmen, Milliyet, 17 Temmuz 1998, s.18

rin, Nazilerin ya da hooliganların 'kaba' milliyetçilikleriyle sınırlı değil. 'Ben İngilizim işte bunun için yaptım' diyen milliyetçi söylemin kendisinden kaynaklanıyor."[1]

Örneğin "Le Monde" gazetesinin, CSA'nın gerçekleştirdiği anketin sonuçlarını yansıtan 2 Temmuz 1998 tarihli haberine göre Fransa ırkçı kaynıyor. Ankete katılanların yüzde 40'ının "ırkçı eğilimli", yüzde 18'inin ise "ırkçı" olduğunu ifade ettiği Fransa'da her 5 kişiden 1'i yabancı düşmanı olduğunu açıkladı![2] "Guardian" gazetesinden Gary Younge, Avrupa'da ırk ayrımcılığının tırmandığının altını çizerek, AB'ye üye beş ülkede oyların yüzde 5'ten fazlasını neo-faşist partilerin aldığına dikkat çekti![3] "Alman çalıştırıcılar siyah oyuncuyu oyun kurucu yapmak istemiyorlar." Frankfurt'ta, "İyi oynadığım zaman bile beni yedekte bırakmak için sebepler uydururlardı" diyor Jay-Jay Okocha![4] Unutulmasın: "Avrupa'nın futbol takımlarında oynayan Afrikalı ve Asyalılar ya da atletizm takımlarında yarışan zenci ve melezlerle bu iş bitseydi, ırkçılığın çoktan köküne kibrit suyu ekilirdi!"[5]

Futbol yükselttiği milliyetçi tansiyon ile ırkçılık gibi, saldırganlığı da yükseltiyor![6] Türker Alkan'ın, "çokbilmiş aydın ukalalığı" diye sıraladığı "gerekçeler"e[7] ve Hasan Pulur'un

1 Ferruh Yılmaz, Cumhuriyet, 6 Temmuz 1998, s.8

2 "Fransa'nın aşırı milliyetçi Ulusal Cephe (FN) lideri Jean-Marie Le Pen, Fransız Milli Takımı'nın Dünya Kupası'ndaki başarısıyla ilgili açıklamasında, FN'nin hiçbir zaman yabancı kökenli gençlerin Fransız toplumuna uyum sağlamalarına karşı olmadığını ve söz konusu uyumunsa ancak, Fransa'yı sevmek, Fransa'ya sadık olmakla mümkün olabileceğini; ayrıca Milli Takım'da yabancı kökenli oyuncu bulunmasının da çok normal olduğunu söyledi." (Zeynel Lüle, Hürriyet, 21 Temmuz 1998, s.16)

3 Gary Younge, Cumhuriyet Dergi, 26 Temmuz 1998, No:644, s.4-6

4 Jay-Jay Okocha, Four Four Two Dergisi, Ağustos-1998

5 İlhan Selçuk, Cumhuriyet, 16 Temmuz 1998, s.2

6 Bak: Hannah Arendet, Seçme Eserler-I, İnsanlık Durumu, İletişim Yay., 1994; Seçme Eserler-II, Geçmişle Gelecek Arasında, İletişim Yay., 1996; Seçme Eserler-III, Totaliterizmin Kaynakları, İletişim Yay., 1996.

7 "Çokbilmişler dudaklarını bükerek küçümser bir ifadeyle ahkâm keserlerdi: 'Efendim, henüz kimliği olan oturmamış bit toplumda yaşıyoruz, malum. Bir kimlik arayışının sonucudur tüm bunlar.' Bunu beğenmezse-

"ulus-devlet güzellemeleri"ne[1] ya da Etyen Mahçupyan'ın "makul milliyetçilik"[2] naifliğine inat futbol şovenist bir sal-

---

niz başka açıklamalar her zaman elinizin altındaydı: 'Aşırı ulusçuluğumuzun irrasyonel bir dışavurumu karşısındayız.' Bu açıklamayı yetersiz mi buldunuz: 'Efendim, gelişmiş Batı ülkeleri karşısındaki aşağılık duygumuz bizleri böyle aşırı tepkilere itiyor. Ulus olarak başarıya susamışız. En küçük başarı bizi kanatlandırıyor.' Sosyal bilimlerin bu güzelliği vardır: Her konuda keyfinize ve meşrebinize uygun bir açıklama bulup içinizi rahatlatabilirsiniz. Fakat, ilk bakışta çok rasyonel, çok akıllıca, çok zekice, hatta dâhice gözüken bu açıklamalar, günü gelir ayağınıza dolanır. Tutarlı olma gibi bir derdiniz yoksa, sorun değil. Ama tutarlılık peşindeyseniz, gece uykularınız kaçmaya başlar. (...) Fransa bu kupayı hakkıyla aldı, iyi bir kutlamayı da hak ettiler. Ettiler de, (kendi ölçülerine göre) biraz fazlaya kaçmadılar mı, diye merak ediyorum. (...) Bu Fransa değil mi, felsefede, sanatta, kültürde ve bilimde dünyanın önde gelen uluslarından birisi olan? Büyük imparatorluklar kuran? Batı uygarlığına yön veren? Bu Fransa'nın bir futbol dünya şampiyonluğu için bu kadar sarhoş olup kendini yitirmesi nasıl açıklanabilir? 'Kimlik bunalımı' desek, olmaz. 'Kendisini kanıtlayamamanın sancısı' desek, olmaz. 'Aşırı ulusçuluk' desek, Fransız futbol takımındaki oyuncuların yarısının yabancı kökenli oluşunu açıklamakta zorluk çekeriz. (...) Bana gelince, artık futbol hakkında aydın ukalalığı içeren yazılar yazmayacağım. Söz veriyorum." (Türker Alkan, Radikal, 17 Temmuz 1998, s.5)

1 "Hani 'Ulus devlet'in sonu gelmişti, hani artık federasyona geçmenin zamanı gelmişti, hani devletin adı yanlış konulmuştu, Türkiye Cumhuriyeti değil, Anadolu Cumhuriyeti olmalıydı, ulus devletin temeli olan Lozan Antlaşması değil, halklara özgürlük veren Sevr imzalanmalıydı, falan, filan, feşmekân... Ama Fransa, Dünya Futbol Şampiyonu olunca 'Ulus devlet' öldü diyenler, herhalde şaşırıp kaldılar... Afrikalı zencisi, Cezayirli Müslümanı, Gregoryan Ermenisi, Katolik Fransızı hepsi maçtan önce birbirlerine sarılarak, ulus devletin ulusal marşı La Marseillese'i hep birlikte söylediler, Fransa için oynadılar, Fransa için gol attılar, Fransa için 'Vive La France!' diye bağırdılar. (...) Demek ulus devlet ölmemişti. Zaten ulus devletin ölmeyişi sahada takımların milli takım oluşuyla, milli marşların dinlenişiyle, oyuncuların göğüslerinde bayraklarının rengini taşıyışıyla ortadaydı. Kimse onların 'Ben Cezayir asıllı Müslümanım, ben Ermeni asıllıyım, ben Afrikalı zenciyim!' demesine karışmıyordu. Ama hiçbirinin kalkıp 'Ben Fransız değilim!' deme hakkı yoktu. (...) Evet, Fransa dünya şampiyonu oldu. Fransızıyla, Ermeni asıllı Fransızıyla, Cezayir asıllı Müslümanıyla, asırlardır sömürdüğü Afrikalı zencisiyle şampiyon oldu. Ama onların hepsi Fransa için oynadılar, Fransa'yı şampiyon yaptılar. Ulus devlet ölmedi..." (Hasan Pulur, Milliyet, 16 Temmuz 1998, s.3)

2 "Dünyaya uyum ancak farklı bir vatandaşlık, dolayısıyla farklı bir milliyetçilik anlayışıyla mümkün gözüküyor. Dil, din veya 'uzak tarih' vasıta-

dırganlığı[1] körüklüyor.

Bir an anımsayın: "Yaşasın şölen! Böyle demişti Fransa'nın ünlü günlük spor gazetesi l'Equipe, Dünya Kupası öncesi. Her şey güzel olmalıydı, sporun ruhunu aşılamalıydı ve de daha neler neler... (...) Şurada durup bir an düşünelim. Rengârenk ulusal formaları gururla taşıyan gençler, vahşi hooliganların maç sonunda sahayı istilası olasılığını düşünmüş müydü acaba?"[2]

Öte yandan şiddete eğilimli Kuzey'de[3] saldırganlığı şaha kaldıran Dünya Kupası'nın kazanılması üzerine yaptığı ilk açıklamada Cumhurbaşkanı Jacques Chirac, "Tüm Fransızlar mutlu ve gururlu" derken; başta 1.5 milyon insanın doldurduğu Paris'in Champs-Elysees meydanı olmak üzere tüm Fransa çıldırdı. Örneğin sokaklarda toplanan yüzlerce göstericinin arasına dalan bir otomobil 10'u ağır 80 kişiyi yaraladı. (Milliyet, 14 Temmuz 1998, s.4)

---

sıyla ırk özelliklerinden psikolojik sığınma aramayan, bu coğrafyanın tarihinden ve bu coğrafyanın insanlarının birlikte yaşama iradesinden güç alan bir milliyetçilik. (...) Kısacası 'Türk' kavramını 'Türkiyeli'liğin içinde arayan bir milliyetçilik." (Etyen Mahçupyan, Radikal, 26 Temmuz 1998, s.9)

1 Bak: Cumhuriyet Bilim-Teknik Eki, 15 Ağustos 1998, No:595, Dr. Korkut Yaltkaya, "Saldırganlığın Kökenleri", s.12-13; Levent Mete, "Öfke İnsanın Nerdesinde?", s.13-21

2 Mişel Perlman, Cumhuriyet, 28 Haziran 1998, s.8

3 Avrupa ve Kuzey Amerika'da şiddetin yaşı küçüldü. Örneğin 1980'den sonra ABD'deki katillerin yüzde 29.7'sinin yaş düzeyi 14-24'ün altındayken; 1996'da ABD'de yapılan kontrollerde 8 bin 800 çocukta ateşli silah yakalandı. "Time" dergisinin verilerine göre, 1993'ten 1997'ye değin ABD'nin çeşitli eyaletlerinde işlenen çocuk cinayet sayısı 293; ve 1985-1995 yılları arasında çocuk cinayetleri tam 153 kat artmış. (Milliyet, 28 Temmuz 1998, s.4)

V.3.3-) DÜNYA KUPASI'NIN "GÖLGELEDİKLERİ"!

1930'da Uruguay'da dört takımın katıldığı ilk Dünya Kupası'ndan 1998 Fransa'sına (16'ncı) kadarki 15 kupada oynanan 516 maçı tribünlerde toplam 18 milyon 295 bin 793 biletli seyirci izlerken, maç başına düşen seyirci ortalaması da 39 bin 431 kişi oldu![1] Bugün "FIFA dediğimiz ve dünya futbol kulüplerinin üye olduğu organizasyon, BM'den daha evrensel! FIFA'ya üye ülkelerin sayısı 198, BM'nin 185. FIFA'nın 1998 yılı bütçesi 250 milyar dolara ulaşarak koca Fransa'nın bütçesini aşmış" durumda![2] 1998 Dünya Kupası'nı yerkürede kümülatif 37 milyar insan[3] ve 9 bin gazeteci, 100 TV ile 150 radyo istasyonu izledi![4]

Düzenleyici etkisi müthiş olan futbol[5] Ali Kırca'ya şunları dedirtiyor: "Evet, futbol çağ atlıyor. Yıllar yılı içi boş, kof bir profesyonellik anlayışı içinde uyutulan, gelişmesi engellenen futbol zincirlerinden boşanıyor. Dünya ekonomi devlerinin desteğiyle büyük güç kazanıyor. Varoşların maharetli çocuklarının başarı öykülerinden çıkıp, herkesin başarısına dönüşüyor. Evet, herkesin başarısı... Futbola destek, her ülkede eşit ve adaletli bir dağılım buluyor. Herkes payını alıyor. Herkes güçleniyor. (...) Ve son olarak, futbolun televizyondaki ağırlığı artıyor."[6]

---

1 Cumhuriyet, 10 Haziran 1998, s.16
2 Mine G. Kırıkkanat, Radikal, 10 Haziran 1998, s.7)
3 Ömer Altay, Radikal, 10 Haziran 1998, s.20
4 Mehmet Y. Yılmaz, Radikal, 10 Haziran 1998, s.24
5 "Uluslararası futbolun çok para kazandıran bir ticaret konusu olduğu keşfedildiğinden beri maç saatleri televizyonlara göre ayarlanıyor. Fransa'da oynanmakta olan Dünya Kupası'nın maç saatleri de bu yüzden 'daha büyük pazar' olan Avrupa'ya göre ayarlı. (...) Brezilya'nın maçlarının olduğu günlerde ülkenin ticari ve sınai başkenti sayılan Sao Paolo Borsası kapanıyor. (...) Peru'da maçlar gündüz okul saatlerinde oynanıyor. Okullarda her sınıfa bir televizyon konmuş." (Mehmet Y. Yılmaz, Radikal, 16 Haziran 1998, s.24)
6 Ali Kırca, Yeniyüzyıl, 14 Haziran 1998, s.3

Kırca'nın "pembe YDD gözlükleri"nden İlhan Selçuk'un, "Spor, spor olmaktan çıktı. Bugün spor nedir: Para, para, para! Spor amacı, paranın amacı oldu. Dünya Futbol Kupası da bu tutkunun yeryüzündeki en büyük sirkinden başka bir şey değil!"[1] diye ifade ettiği gerçeği görmesini beklemek ham hayal olsa da, anımsatmadan geçmeyelim: Gezegenimizin futbol ile yatıp kalkmasının bir faturası var; hem de ağır bir fatura! Dünya Kupası öncesinde grevlerle çalkalanan Paris'li grevciler; "Böyle rezalet olur mu? Şimdi grevin sırası mı?" yollu tepkilerin "ulusal çıkar" edebiyatıyla eleştirildiler; ya da "Fransa'nın itibarını iki paralık eden "vatan hainliği" ile "suç"landılar![2] Dünya Kupası Organizasyon Komitesi Eşbaşkanı ve bir zamanların ünlü futbolcusu Michel Platini, grevdeki pilotlara şöyle seslendi: "Hepimiz patronlarımıza kafa tutabiliriz ama bu Dünya Kupası sırasında olmaz!" Fransa İçişleri Bakanı Jean-Pierre Chevenement'in feryadı ise daha da vahimdi: "Bir Fransız olarak, ülkemin pilotlara rehin düştüğünü görmekten utanç duyuyorum!"

Kuzey'deki bu durum, Mehmet Y. Yılmaz'ın işaret ettiği gibi, Güney'de daha da ağır: "Pakistan-Hindistan sınırındaki Sialkot kentinin çocukları ile dünyanın en çok para kazanan futbolcusu Ronaldo arasında garip bir bağ var. Bu gece Ronaldo kendisi için özel olarak tasarlanmış 240 gramlık ayakkabıları ve 25 milyon dolarlık bacaklarıyla, Pakistan'ın Sialkot kentinde günlüğü 30 sente (yaklaşık 90 bin lira) çalıştırılan çocuklara diktirilen bir topu tekmeleyecek.

---

1 İlhan Selçuk, Cumhuriyet, 15 Temmuz 1998, s.2

2 "Fransız pilotlar akıllı, işlerini biliyor. İstediklerini koparmak için Dünya Kupası'ndan daha uygun bir zaman olabilir mi? Karda kışta, kimsenin sokağa çıkmadığı zamanda mı grev yapsalardı? Turizm işçileri de turizm mevsimi dışında grev yapsınlar değil mi! Oh ne âlâ, ne rahat demokrasi! Eylem mi yapacaksınız, yürüyecek misiniz? Buyrun dağlara bayırlara!" (Nail Güreli, Milliyet, 12 Haziran 1998, s.23)

Futbol dünyasının görünen yüzündeki pırıltısı bir süredir görünmeyen yüzündeki sefaleti ve sömürüyü gizlemeye yetmiyor. Final maçının ardından statları aydınlatan pilonlar söndüğünde geride boş sahalarda yankılanan zafer çığlıkları ve Pakistan'da üç kuruş ekmek parası için vahşice çalıştırılan çocukların inlemeleri kalacak.

Futbol endüstrisinde konuşulan paralar bizim gibi ülkelerde bile milyonlarca dolarla ifade ediliyor. Spor malzemeleri imal eden Umbro firmasının İngiliz Milli Takımı'na 5 yıl için ödediği sponsor ücreti 80 milyon dolar. Nike Brezilya Futbol Federasyonu'na 10 yıl için 400 milyon dolar ödedi. Adidas'ın Dünya Kupası'na katılan takımlardan 8 tanesinin sponsoru olarak ödediği parayı ne siz sorun, ne ben söyleyeyim.

Buna karşılık dünya futbol endüstrisinin kalbi Pencap'taki Sialkot bölgesinde yaşayan çocukların eğitimi için ILO'nun geliştirdiği projeye gereken para sadece 1 milyon dolar. 2 bin 800 küçük kız ve oğlan çocuğunun eğitimi için gereken 90 derslik bir okul projesi bu. Okumaları gereken yaşta bir dilim ekmek için tükenene kadar çalışmak zorunda kalan çocuklar için bir umut ışığı... (...)

Bölgede yaklaşık 7 bin kadar çocuk işçi var. Hiçbiri eğitim görmemiş. Anneleri ile birlikte (nedense babalar yine ortada yoklar) günde kazanacakları toplam 1.5 dolar (400 bin lira) için sabah gün doğumundan akşam gün batımına kadar çalışıyorlar. Diktikleri bir top şu anda Avrupa'daki dükkânlarda yaklaşık 90 dolara satılıyor. Çocuklara kalan ise bir dilim ekmeğin yanı sıra kesilen parmaklar, iki büklüm çalışmanın neden olduğu omurga hastalıkları ve giderek görme yeteneğini kaybeden gözler. (...)

Bu gece pilonlar söndüğünde geriye işte bunlar kalacak. Futbol tarihi kitapları Ronaldo'yu, Zidane'ı anlatacak. Fran-

sa'nın Dünya Kupası'nı nasıl aldığını yazacak. Sialkot'lu küçük Tahira'ların, Yasmina'ların, Ali'lerin, Ziya'ların sözü bile edilmeyecek. Onlar bu geceki final maçını televizyonlardan bile seyredemeyecekler. Yorgun küçük bedenleri annelerinin kucağında, yarının iyi şeyler getirebileceğini rüyalarında bile görme şansları olmadan uyuyup kalacaklar."[1]

İş bunlarla da bitmiyor: Futbol sevdası ile emekçiler, durmadan kendi kalesine gol atan şaşkınlığı yaşıyorlar. Futbol'un "in" olduğu yerde (örneğin 1978'de Arjantin'deki ya da 1998'de Nijerya'daki gibi!), insan hakları, demokrasi ve adalet hep "out" olur! Örneğin "Futbol hastası Nijerya diktatörü, Dünya Kupası maçları başlamadan 10 gün önce öldü. Yeni diktatör futbolculara telgraf üstüne telgraf çekiyor: 'Kazanmalısınız, benim durumum kritik'!"[2] Nijerya diktatörü Sani Abaça'dan devraldığı mirasla[3] ülke yönetimine el koyan General Ebubekir, milli ta-

1 Mehmet Y. Yılmaz, Radikal, 12 Temmuz 1998, s.24

2 Bekir Coşkun, Hürriyet, 21 Haziran 1998, s.2

3 Nijerya diktatörü Sani Abaça'nın gözünü kırpmadan ölüme gönderdiği yazar Ken-Saro Wiwa, cezaevinden "Mail-Guardian" gazetesine gönderdiği mektupta aynen şunları diyordu: "Benim yaşamamın ya da ölmemin bir önemi yok. Zamanını ve enerjisini bütün dünyaya hâkim olan onca kötülükten yalnızca biriyle savaşmaya adayan insanların varolduğunu bilmek bana yeter. Bugün başaramasalar bile, bir gün başaracaklar. Dünyayı bütün insanlık için daha iyi bir yere dönüştürmenin mücadelesini vermeyi sürdürmeliyiz. Herkes kendi payına düşeni, kendi bildiği biçimde yapmalı..." (Radikal, 16 Haziran 1998, s.10) Tüm bunların yanında (Uluslararası Af Örgütü'ne göre) Sani Abaça, 1995'te Özel Askeri Mahkemeler'de 43 kişiyi "vatana ihanet suçu"ndan çeşitli cezalara çarptırdı. Ogoni Halkını Yaşatma Hareketi'nin (MOSOP) lideri Shell, isteği doğrultusunda katledildi. Ayrıca sıkıyönetim ilan edilen Ogoni topraklarında 100 bini aşkın insan katledildi. 1993'teki bir askeri darbe ile iktidarı gasp ederek Nijerya'yı "demir yumruk" ile yöneten diktatör Sani Abaça'nın kalp krizine yenik düşmesi üzerine muhalefet lideri Soloman Lar, "Bu ölüm bize hayatımıza yeniden başlama fırsatı verdi. Nijerya'nın bu fırsatı kaçırmamasını umuyorum" dedi. Nijeryalı siyasal analist Auwalu Ilu da, "Nijerya'da her şeyin kötüye gitmesine izin verildiği"ne dikkat çekerken; sokaktakilerin deyişiyle Nijerya; diktatör Sani Abaça'nın, Nijeryalı'nın sahip olduğu şeyi (petrol) ithal ederken, sahip olmadığı şeyi (demokrasi) ihraç ettiği bir gariplikler ülkesiydi. Çünkü Nijerya petrol ihraç

kımdan mutlaka başarılı olmasını isterken; demokratikleşmeyi 1999'a ertelediğini açıkladı.[1] Öte yandan 1978 yılındaki "Mundial"de iktidarda diktatör General Videla vardı. Dünya Kupası organizasyon komitesinin başında da bir general vardı. General Actis bir suikasta maruz kalınca, Arjantin cuntasının saldırısı devreye girdi. 11 bin üzerinde muhalif katledildi. Gece evlerinden alınan birçok muhalif, askeri uçaklardan River Plate stadına atılarak öldürüldü. O günleri yaşayan Arjantinli şair Carlos Ferreria 1978 "Mundial"inde sonra şöyle yazmıştı: "En kötü tarafı sonuydu/ onursuz ve şaşkın halde/ o cesetler geri dönüyordu/ nehir yataklarına/ toplu mezarlara/ başlarını sallayarak/ ve unutulmuş şarkıları söyleyerek."[2]

Özetle futbol endüstrisinin gölgeledikleri ve marifetleriyle "Dünya Kupası'nda zaferin kime ait olduğu zaten belli: Bir aydır yeri göğü reklamlarıyla inleten spor malzemesi satıcılarına, futbol yıldızlarını tepeden tırnağa giydiren moda evlerine, şampiyonanın yayın hakkını satın alabilmiş televizyon kanallarına, kolalı içeceklerden, bira satıcılarına kadar 'sponsor' ordularına... 'Ole, Ole, Ole' şarkılarına... Olimpiyatlar gibi, dünya futbol şampiyonası da, başlı başına dev bir 'sanayi' konumunda... Özelliği, bu sanayideki işçilerin, top koşturan birer 'trilyoner' olmaları... 'Tüketicilerin' ise, evreni bir uçtan ötekine kaplamış, sayısı milyarlar düzeyinde izleyiciler... (...) Bir de işin siyasal boyutu var: Bir top, bir yolunu bulup iki direğin arasından geçebildiğinde, meydan savaşı kazanmışçasına caddeleri dolduran yüz binler, ağlayanlar, çocuklaşanlar, nasıl izah edilebilir?"[3]

---

eden ülkeler arasında altıncı sırada olmasına karşın Sani Abaça, ülkeyi yakıt ithal etmek zorunda bırakmış; Sierra Leone'de seçimle işbaşına gelen hükümetin yeniden iktidara gelmesi için bu ülkeye asker yollayarak (kimilerince) "demokrasi havarisi" rolü kesmişti!

1 Ülkede Gündem, 22 Temmuz 1998, s.7
2 Mehmet Y. Yılmaz,Radikal, 3 Temmuz 1998, s.24
3 İsmail Cem, Sabah, 12 Temmuz 1998, s.21

Ya da Ahmet Güryüz Ketenci'nin naklettiklerine ne denir: "Spor ve Siyaset: Tarih içinde spor bazen halk yığınlarını uyutmak; hayat pahalığını, zulmü, işkenceyi, soygunu halkın gözünden saklamak; kitlelerde oluşan tepkiyi bastırmak için kullanılmıştır. Bunun için spora, öncelikle futbola, çok ülkede siyaset karışmıştır. Halk sporla depolitize edilmeye çalışılmıştır.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra İberik Yarımadası'nda 2 diktatör, Portekiz de Salazar, İspanya'da Franko, Futbol ve ve Boğa Güreşi sayesinde 40 yılı aşkın bir süre ülkelerini koyu bir faşizmle yönetmişlerdir. Hatta Salazar: 'Futbol olmasa idi ülkeyi yönetemezdim' demiştir. Salazar'ın bunu bilinçle söylemediğini hiç kimse iddia edemez. Traktör fabrikası, demir çelik fabrikası ilaç fabrikası yerine Portekiz'de futbol sahaları yapıldı. Sonunda Benfica, Porto gibi kulüpler doğdu. Portekiz'de futbol gelişti. Ne var ki Portekiz geri kalmışlık zincirini kıramadı. Stadyumlarda 'En büyük Porto-Benfica' diye bağırıldı ama 'Kahrolsun Diktatör Salazar, Kahrolsun, Faşizm' denmedi. Portekiz'in kalkınması, demokratikleşme sürecine girmesi ancak Salazar'ın ölümünden sonra oldu.

Aynı şey İspanya'da da yaşandı. 120 bin kişilik stadyumlar, arenalar yapıldı. Makine ithal edileceği yerde yabancı futbolcu ithal edildi. Real Madrid böyle doğdu. Ünlü boğa güreşçisi El KoMobes'in görkemli yaşamı, aşk hikâyeleri anlatılarak toplumun dikkati arenalara, futbol sahalarına çekildi. Faşist yönetime karşı halkta oluşan birikim, yığınsal tepki 'En büyük Real Madrid, oley...' naraları arasında eridi gitti.

Halk gelir bölüşümündeki adaletsizliği fukaralığı düşünmez oldu. Bir slogan toplumu haline gelen İspanya halkını Franko 40 yıl yönetti. İspanya İç Savaşı'nda ölen, sakat kalan 2 milyon solcunun acısını böylece unutturdu.

Geçen süreçlerde ülkemizde de buna benzer yaklaşımlar sergilenmedi değil. 12 Eylül sonrası oluşan hükümetlerde bir

başbakan stadyumlarda, güreş çayırlarında amigoluk yapmaya kalkıştı. Karısı bir kulüpte, oğlu başka bir kulüpte, kızı damadı ise daha başka bir kulüpte boy gösterdiler. Fiziklerine bakarsanız hiçbirisinin sporla uzaktan yakından ilgileri yoktu. Ama o dönemin başbakanlarının bir büyük amacı, bir büyük beklentisi vardı. Neydi o amaç?

Amaç; 12 Eylül darbecilerince, 'Sosyal, siyasal, eğitim, hukuk ve kültürel alanda' gösterilen tam bir karşı devrim uygulaması karşısında halkta meydana gelen yığınsal kin, öfke ve tepkiyi söndürmek; öte yandan enflasyon, hayat pahalılığı, işsizlik ve açlıktan ötürü, sözde sivil olduğu iddia edilen, mevcut iktidara karşı yükselen demokratik taleplerin sandıkta karşı oya dönüşmesine mani olmaktır.

Dönemin Başbakanı Özal, bu konuda başarılı da oldu. Hatta o dönemde, daha sonra Susurluk Dosyası'nda adları geçen, hayali ihracatçı, karapara aklayıcı uyuşturucu kaçakçısı pek çok çete ve mafya babaları kulüplerde başkanlıklar yaptılar. O mafya babaları ki, kâh Başbakan'ın, kâh Cumhurbaşkanı'nın yanında maçlarda, şeref tribünlerinde boy göstererek, ne kadar güçlü ve itibarlı şahıslar olduklarını çevrelerine, çetelerine ve de devlet bürokrasisine kanıtlamış oldular. Kanıtladılar da ne oldu? Yeni rantlar, yeni ihalaler peşine koşma imkânı buldular. Çete, mafya ve gladyonun toplum ve devlet düzenimizde böylesine hızlı konumlaşmasında dönemin etkisinin büyük olduğu tartışma götürmez bir gerçektir.

Dünyadan ve ülkemizden verilen bu örnekleri çoğaltmak mümkün. Ne var ki hepsinin ortak özelliği spora siyasetin bulaştırılmış olmasıdır. Görünen odur ki siyasetçiler, kitleleri uyutmak, onların yükselen demokratik taleplerinin bastırmak için sporu kulanabilmişlerdir."[1]

1 Ahmet Güryüz Ketenci, Cumhuriyet, 21 Eylül 1998, s.15

V.4-) TÜRKİYE'DE FUTBOL

Türkiye halkının yüzde 68.4'ü hiç spor yapmıyor. Sürekli spor yapanlar ise yüzde 3.2.[1] Ancak buna karşın Türk(iye) toplumu futbol hummasına tutulmuş bir görüntü arz ediyor. Futbol hummasına tutulmuşların; kırsal kesimden kopan ama kente de adapte olamayan varoşlardaki insanlarımızın en büyük kesimi oluşturduğu "sır" değil. "Geçiş Toplumu"nun arafında kalan genç kütle, ciddi bir "kimlik bunalımı"nı yaşarken, dişlileri arasında övütüldüğü Mc Donaldlaştırılmış toplumsal yaşamının değişenleriyle altüst olup arabeskleşen Türkobesk karşımıza dikiliyor! Bu durumda, sosyal kimliği ile futbol takımını özdeşleştirerek, sorununa sahte bir çözüm üreten Türkobesk, tuttuğu futbol takımının serüvenine kodlanarak, düzenin saldırgan terapisine maruz kalıyor. Taraftarı olduğu takım maçları kazanınca çıplak yaşamın dertleri siliniyor; kaybedince de ruhsal depremin yıkıntıları arasında kalan Türkobesk azgınlaşıyor. Azgınlaşan Türkobesk'in nelere kadir olduğunu döner bıçakları, kasaturaları, sustalıları ya da yenilgiye uğradıkları anda veya rakip takımın taraftarlarına rastladıklarında canavarlaşan öfkeleriyle somutladıkları tribün icraatlarından (yakinen!) tanıyoruz!

Bu işin bir yanı; ötekine gelince futbol endüstrisinin dünyası artık "büyük" futbolcuların etrafında dönüyor. Ama toprak saha ve kent varoşlarındaki sahipsizler yine de kapitalizmin futbolla körüklediği sahte hayalleri yaşıyorlar. Bir gün keşfedilmek, "büyük" takımlara gidip, "büyük" futbolcular olmak için yaşıyorlar. En büyük hayalleri "büyük" olmak. Malum ya dünya "büyük" futbolcuları tanıyor. "Büyükler"in dünyasında "küçükler"e yer ve şans yok. O halde ne pahasına olursa olsun "bü-

1 Mehmet Altan, 11 Haziran 1998, s.23

yük" olmayı hedefliyorlar; bu tutmadı mı da, "büyük" yıkılıyorlar; "büyük" hayal kırıkları yaşıyorlar... Beklentileri gerçekleşemeyince de, tutunamayanlar kategorisine transfer oluyorlar; ondan sonra da "Batsın bu dünya!" karamsarlığına gark oluyorlar... Perde kapanıveriyor!

Futbolun dayattığı bu açmazdan başka bir de kapitalist egemenlik tarafından ideolojik-siyasal kullanımı söz konusu! Nasıl mı? "Bin yılın son dünya kupası Fransa'da yapılırken, futbol tüm dünyanın tek ortak gündemi haline geldi. Ne doğal afetler, ne devrilen diktatörler, ne ekonomik çalkantılar, ne de futbol nedeniyle çıkan aile kavgaları, yüz milyonların ekran başında dünya kupasını izlemesini engelliyor: Başka birçok biçimde tasnif edilebilen dünyalılar ikiye ayrılıyorlar: Dünya kupasını izleyenler ve izlemeyenler. (...) TRT-1'in dahi rating rekorları kırmasını sağlayan futbol, egemenlere etinden, sütünden ve yününden yararlanılan 'merinos' koyunlar gibi çok yönlü hizmet veriyor. Dünyanın her yerindeki faşist devletler halkın muhalefetini engellemek için yoğun bir terör politikası uyguluyorlar. Ancak bu terör politikası, her yerde halkın kültürünü yozlaştıracak ve sürü psikolojisinin uygulanmasına yardımcı olacak futbol, yoz eğlence, fuhuş, uyuşturucu vb. gibi araçlarla birlikte kullanılıyor. Portekiz'in faşist diktatörü Salazar'ın 3F'si (futbol, fiesta: karnaval eğlenceleri, fado: tango) bu konuda en bilinen örnek. Halkın düşünmesini, ülkesinin sorunlarıyla ilgilenmesini engellemek bu politikanın birinci hedefi. Kitlelerin umutlarının, kendi öz güçleri ve emekleri yerine at yarışlarına, piyangolara, kazı kazanlara bağlamaları; toplumsal kimliklerini bir takımın taraftarlığına indirgemeleri isteniyor. Şehir ve iş yaşamında yalnızlaştırılmış, vahşi kapitalizmin sömürü çarkları içerisinde mutsuzlaştırılmış bireylere, taraftarlık sayesinde yalnızlıkları, mutsuzlukları unutturulmaya çalışılıyor. 12 Eylül sonrasında ülkemizde yaşananlar da bu konuda iyi bir örnek.

Darbe sonrasında futbol, 'potansiyel olmasına rağmen tesis eksikliğinden' hemen gelişemedi, ancak onun boşluğu porno, mafya ve uyuşturucunun hızlı gelişimi ile dolduruldu. Ve birkaç yıl sonra özel TV'ler, 'kalitesi' yükselen futbol ve serpilen popçular aynı zamanda gelişen 'kitlesel imha silahları' olarak işlevlendiler. Kazanılan Avıupa maçları sonrasında sokakların 'Türk'ün sesini duyuran' faşist gösterilere sahne olmasıyla futbol, özel bir yatırım alanı haline geldi. Mahalle serserileri, kendilerine stadyumda yer ayarlayan sivil faşistlerle buluştular. Ve stadyumlar 'Kahrolsun PKK' sloganlarıyla tanıştı, kitlesel 'istiklal marşı' okuma seanslarıyla kitlelere yüksek dozda milliyetçilik zerk edildi. Aynı dönemde Vanspor, Kürt gençlerini devlete bağlamak amacıyla, Van valisi başkanlığında, özel tim asker korumasında ve korucu taraftarlığında 1. lige çıkarıldı. Ancak 'Galatasaray'ı seven, Galatasaray'ı seveni de seven' Diyarbakırlılar, 1. ligden mahrum bırakıldılar. Oral Çelik'in Malatyaspor başkanlığına gelmesiyse devletin ve sivil faşistlerin futbola verdikleri önemin açık bir göstergesi oldu. Hepsi Malatyaspor kadar açıkça olmasa bile, futbolun bütün büyük takımlarının sermaye, istihbarat, mafya, mason ve sivil faşist ilişkileri birleştiren siyasi örgütlenmeler oldukları da artık biliniyor."[1]

"Futbol, günümüzde egemenlerin halk yığınlarını sindirmek ve onları fanatizm batağına sürükleyerek tepkilerinin hedefini saptırmak için kullandığı en önemli araçlardan biri. Futbolun ve diğer popüler spor dallarının bu özelliğinin farkında olan egemenler, toplumu bu alanlara kanalize edebilmek için inanılmaz gayretle içine girip fedakârlıklar yapabiliyorlar. (...) Futbol, diğer spor dalları ve bazı eğlence araçları sisteme yönelik tepkileri arabeskleştirip etkisizleştiriyor. Futbolun ezilen toplum kesimleri açısından taşıdığı bir diğer tehlike de, asıl gün-

1 Devrim, Temmuz-Ağustos 1998, No:14, s.29

demden ve asıl sorunlardan uzaklaştırıcı bir işlev görmesi... (...) Türkiye, özellikle son yıllarda futbol fanatizminin korkunç boyutlara ulaştığı bir ülke. Futbol, azımsanmayacak sayıda bir insan topluluğu için hayatın anlamı neredeyse... Her maçtan sonra sokağa dökülüp havalara ateş açmak ve takımına kötü söz söyleyen veya tek suçu rakip takımı tutmak olan birini bıçaklayıp öldürnek ise neredeyse sıradanlaşmış durumda. Devlet, futbolun kendisi açısından taşıdığı önemi ve çoğunluğunu yoksul emekçilerin oluşturduğu fanatiklerin kendisi için bir tehlike oluşturmadığını biliyor ve bu nedenle de futbola büyük bir önem veriyor. Amaç, daha fazla fanatik yaratmak, böylece düzene karşı tepki duyan ve çeşitli şekillerde bu tepkilerini dile getiren insanların sayısını azaltmak. Futbolun özellikle son yıllarda Türkiye'de öne çıkan ve görmezlikten gelemeyeceğimiz bir yönü de, milliyetçiliğin ve şovenist dalganın bir aleti durumuna gelmesidir."[1]

"Özellikle 12 Eylül'den sonra Kürt ulusal demokratik mücadelesini engellemek, gençliği mücadeleden uzaklaştırmak için özel bir politika izlendi. Buralarda futbol takımlarının kurulmasına öncülük edildi. Vanspor ve Diyarbakırspor'un birinci lige çıkması için türlü oyunlar oynandı. Anadolu edebiyatıyla gazetelerin manşetlerinde verildi. Diyarbakırspor ve Vanspor'un gündemde kalmaları için ne lazımsa yapıldı. Bu yıl ise aynı kesimler tarafından Vanspor ve Diyarbakırspor'a saldırıldı. Basında ne kadar olumsuzluklar varsa, gözler önüne serildi. Maç esnasında çıkan kavgalar abartılarak kamuoyuna sunuldu. Böylece, bu takımların dün destekledikleri takımların küme düşmeleri için çaba harcadılar. Çünkü maskeleri giderek ortaya çıkmıştı. Oyun bozulmuştu. Zira kitleleri yanlışlarla, oyunlarla uzun süre oyalamak doğaya aykırı. Örneğin Diyarbakırspor teknik direktörünün öksürmesini bile haber yapan gazete ve tele-

1 Yılmaz Solak, Hévi, 6 Haziran 1998, No:60, s.12

vizyonlar, ne hikmetse aynı zatın futboldaki tekelleşmeyi ve yolsuzlukları teşhir etmesini duymak istemedi. Geçtiğimiz sezon ise Ağrı, Cizre, Batman vb. bölgelerin spor klüplerine önem verildi. Ağrı'nın eski valisi olan Kutlu Aktaş Ağrıspor'a özel ilgi gösterdi, geceler düzenledi, para topladı. Devletin tüm birimleri Ağrıspor için seferberlik ilan ettiler. Öğretmen ve memurlardan Ağrıspor için para alındı, maaşları kesildi. Sesi soluğu olmayan Ağrıspor namağlup ilan edildi; ikinci lige çıkarıldı. Futbol kültürünün yaygın olmadığı Ağrı'da herkes futbolla ilgilenmeye başladı. Aynı yöntemlerle Erzurumspor'da 30 yıl sonra 1. lige çıkarıldı. Yapılan propagandalar sonucunda Ağrıspor ve Erzurumspor'uu taraftarları da diğer taraftarlar gibi şiddet dolu kutlamalar yaptılar. Onlar da silah sıkıyor, kan döküyor, karşı takıma küfür ediyor, sokakları işgal ediyordu. Erzurumspor taraftarları "Dadaş geliyor dadaş! Kahrolsun bölücülük!" sloganları atarak ırkçılığı, faşizmi hortlatırken . (...) Ağrı'da da yığınla işsiz genç zamanını futbolla geçiriyor. Yoksulluğun, baskının, açlığın diz boyu olduğu Ağrı'da insanlar dikkatlerini futbolda yoğunlaştırmakta ve yapılanlara karşı birçok genç futbolu bir ekmek kapısı olarak düşlemekte. İnsanlar futbol kurslarına yazılıyor, ünlü olacağı günün hayalini kuruyor. Sosyal yaşamın sıfırda olduğu bölgede futbol, aynı zamanda bir sosyal faaliyet ve eğlenme aracı olarak insanlara empoze ettirilmektedir. Her pazar sokaklar taraftarların çığlıklarıyla dolup taşmaktadır. Kutlamalar sırasında yapılan hiçbir şeye müdahale edilmiyor. (...) Devlet Bakanı Şırnak Milletvekili Salih Yıldırım 'Sosyal barışa ihtiyacı olan bölgelerde futbol önemli bir araçtır-etkendir' diyor. Ve ekliyor 'Bu yörelerin takımlarının çoğunlukta olduğu 37 takımın küme düşme tehlikesi var. Bu takımların küme düşmemesi için bir yasa tasarısı çıkaracağız.' Görünen o ki devlet toplumu ilgilendiren yığınla yasayı çıkarma yerine bütün umudunu küme düşme tehlikesi durumunda olan 37 futbol takımına bağlamıştır."[1]

1 İsa Kaya, Hévi, 13-19 Haziran 1998, No:81, s.7

Yine neden ve nasıl mı? Sözü Ertuğrul Özkök'e bırakalım: "Galatasaray'ın Diyarbakır önerisi Hürriyet tarafından ortaya çıkarılmadan önce, perde arkasında ilginç bir telefon konuşması geçiyor. Yönetim Kurulu, 'çok gizli' kalmak kaydıyla bu öneriyi tartışmaya başladıktan sonra Kulüp Başkanı Faruk Süren, Genelkurmay ikinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir'le telefon konuşması yapıyor. Süren'in amacı, maçların Diyarbakır'da oynanmasının güvenlik açısından bir sıkıntı yaratıp yaratmadığını öğrenmek.

Tabii Çevik Bir'e telefon etmesinin bir başka nedeni daha var: Eski Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in kurduğu vakfa yardım için İstanbul'da düzenlediği gecede, Çevik Paşa, Diyarbakırspor ve Vanspor'un küme düşmesinden duyduğu üzüntüyü anlatmış ve bu bölgeye birinci ligin yeniden girmesinin gerekli olduğunu söylemişti. Yani Galatasaray'ın aldığı kararda, Bir'in bu sözlerinin de etkisi vardı.

Çevik Bir derhal bölgedeki yetkililerle konuşuyor ve 'Biz güvenliği yüzde yüz sağlarız' cevabını veriyor. Ama bu arada ağzından ilginç bir cümle daha çıkıyor. Galatasaray'ın böyle bir projeyi gündeme getirmesinden duyduğu heyecanı şu sözlerle dile getiriyor: 'Faruk Bey, siz bu projeyi gerçekleştirin, ben de tuttuğum takımı değiştiririm.' (...)

Faruk Süren, aynı gün bir de Başbakan Mesut Yılmaz'la konuştu. Yılmaz da destek vaat etti. 'Ancak önce bu işi bir kâğıda dökün' dedi. (...) Şu an için kesin hesap çıkarılmış değil. Ancak kabaca yapılan bir hesaba göre 30 ila 36 milyon dolar arasında bir yatırım yapılacak. Süren, 'Biz bunu yapmaya hazırız. Ancak devletin de bize şirketlere verdiği teşviki sağlaması lazım' diyor. (...)

Tabii bir de Abdullah Öcalan meselesi var. Malum, 'O da Galatasaraylı..' (...) MED TV'den gelen bir haber, Faruk Süren

ve arkadaşlarını rahatlattı. Çünkü Öcalan MED TV'de yaptığı bir konuşmada bu projeye şiddetle karşı çıkmış. (...) Faruk Süren, 'Demek ki iyi yoldayız' diyor.

Galatasaray'ın Diyarbakır'a gidişi, elbette sadece bir kulübün maçlarını orada yapması anlamı taşımıyor. (...) Nerden bakılırsa bakılsın, Galatasaray Kulübü cesur ve çok önemli bir süreci başlattı. Bu başarılır veya başarılmaz, hiç önemli değil. Önemli olan, Türkiye'nin önde gelen müesseselerinin artık Güneydoğu'yu kendi asıl ilgi alanlarına almış olmasıdır."[1]

Galatasaray'ın "Diyarbakır Projesi" hakkında Olağanüstü Hal Bölge Valisi Aydın Aslan açıklamasında, "Bu büyük jest bizi ve bölgemizi çok sevindirdi. GS'ın bu projesi birlik ve beraberlik projesi açısından faydalı olacaktır. Biz maddi ve manevi her türlü yardım için söz veriyoruz. Güvenlik açısından kimsenin şüphesi olmasın. Diyarbakır'da, Ali Sami Yen'dekinden daha rahat maç yapacaklar"; Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Başkanı Ahmet Bilgin ise, "GS bir misyon üstlenerek, milli bütünlüğü sağlamada adım attı. Diyarbakır'ın hafızalara yanlış yerleşen imajı bu sayede değişecek"[2] dediler.[3]

Tüm bunlara bağıntılı olarak "Faili meçhul cinayetler"i destekleyen "Diyarbakır Söz" gazetesi ve "Söz TV" sahibi Altındağ ailesi, Diyarbakırspor Kulübü Başkanlığı'nı ele geçirme hesapları yapıyor. Özellikle Susurluk çetesinden Ali Fevzi Bir'in Sahrayıceditspor, Oral Çelik'in Malatyaspor Kulübü Başkanı olmasından sonra M. Emin Altındağ da Diyarbakırspor'un

1 Ertuğrul Özkök, Hürriyet, 4 Haziran 1998, s.29
2 Hürriyet, 10 Haziran 1998, s.33
3 "Helal olsun Ortaköy... Maçlarını Diyarbakır'da oynayacak, büyük kulüpleri Güneydoğu'ya taşıyacak... İstanbul'un sembol semti Ortaköy'ün sevilen kulübü Ortaköy, basketbol ve voleybolda maçlarını Diyarbakır'da oynamak için harekete geçti. Büyük kulüplerin söyleyip de gerçekleştiremediklerini Ortaköy gerçekleştirdi." (Murat Ağca, Milliyet, 19 Ağustos 1998, s.21)

Olağan Kongresi için Başkanlığa aday olduğunu açıkladı![1] Adil Küçük, "Kombassan Holding, 1996 yılında Konyaspor'u alarak sahaya çıktı. Adını Konya Kombassan olarak değiştirdiği kulüp için büyük paralar harcamaktan çekinmeyen holding, bugün çok iyi bir reklam aracının sahibi. Türkiye 1'inci basketbol liginde de temsil edilen kulüp böylelikle Kombassan'ın daha geniş kitlelere duyurulmasını sağladı. Bugünlerde Yozgat'ta Yimpaş denildiği zaman akla Yozgatspor geliyor. Eski Kayseri Belediye Başkanı Şükrü Karatepe'nin Kayserispor Başkanı olmasının nedenini yalnızca spor aşkıyla açıklamak mümkün değil. Karatepe'yi Ankara DGM'de yaptığı savunmanın ardından Kayseri'ye döndüğünde karşılayanların arasında kulübün çok sayıda taraftarının bulunması eski başkanın neden sporu çok sevdiğini anlatıyor. Takımı 1'inci lig kapısından dönen FP'li İstanbul Belediye Başkanı Tayyip Erdoğan ve Ankara Belediye Başkanı Melih Gökçek'in yakın ilgilerinin nedeni de sporun sağladığı avantajlardan yararlanmak. Konya'daki Endüstri Holding de spor kulübü alanlarına girdi. Holding'in aynı anda kurduğu 7 şirketten biri spor yatırımlarıyla ilgilenecek. Şirket 2'nci ligdeki Aksarayspor'u alarak iştiraklerinden Ektaş'ın adını verdi"![2] Erol Aksoy'un Show TV'si Sakaryaspor'u, Uzanlar da İstanbulspor ile Adanaspor'u satın aldı! Ve bir zamanlar boynuna sarı-kırmızılı kaşkol saran Tansu Çiller de, "Hakan'ların sayısını artırmayı hükümet programına ve koalisyon protokolüne koyduralım. Böylece ödemeler dengesindeki açığı, ihracat gelirlerimizdeki boşluğu kapatalım"[3] demagojisine sarıldı!

1 Ülkede Gündem, 13 Haziran 1998, s.10
2 Adil Küçük, Radikal, 7 Ağustos 1998, s.13
3 Tansu Çiller, Radikal İki, 2 Ağustos 1998, s.8

V.5-) "SONUÇ YERİNE"

Dünya Kupası'nın başlama vuruşundan önce Ali Kırca şöyle "buyuruyor"du: "Bugün üzerinde oturduğumuz 'küre-i arz' üzerinde tüm kimlik sorunları bitecek. Brezilya-İskoçya maçının başlama vuruşuyla birlikte, dünya küresi, bir futbol topuna dönüşecek. Irkları, dilleri, dinleri, renkleri futbol birleştirecek. Futbol vatandaşlığı alt kimliğinde, bütün ayrımlar ve ayrılıklar bir ay için sona erecek. Onun için futbolu yabana atmayın. Her şeyin başı futbol... Meşin yuvarlağın yeşil sahalardaki macerasıyla pek de ilgilenmeyenlerin, şu bir aylık süreçten öğreneceği çok şey vardır. Dikkatle baksınlar Fransa-98'e. Futbolun kitleleri uyuttuğunu değil, uyardığını; ayrıştırdığını değil birleştirdiğini göreceklerdir. En kötü meşinden yapılmış top; en üstün teknolojiyle üretilmiş silahlardan daha iyidir. (...) Futbolu yabana, hayatı taca atmayın."[1]

Kerem Çalışkan hiç Ali Kırca'dan aşağı kalır mıydı: "Uluslar güç ve yeteneklerini ortaya koyuyor. Globalleşen dünyada milli bir yarış. En büyük kim? En iyi kim? Kozlar yeşil sahada paylaşılacak. Futbol savaş mı? Hayır ama savaşmayan kazanamaz! Futbol politika mı? Hayır ama kitleleri politikadan daha çok etkiliyor! Futbol sanat mı? Hayır, ama estetiğin önemli payı var! Show-business denebilir mi? Çok daha önemli ve yaygın bir sektör! Futbol demokratik bir spor mu? Evet, ruhlarda kolektivizmin sınandığı bir alan! Futbol bireysel mi? Hem de nasıl? Yıldızlar, çağımızın kahramanları, futbol starları! Çok insani bir spor futbol. Gücü ve zaafı ile çok insana özgü bir spor. Her ikili mücadele bir düello. Her çalım bir zekâ kıvılcımı. Her gol bir zafer sevinci. Futbol o kadar insani bir spor ki, dünyanın en gelişkin elektronik firmaları, yeni robot sistemleri-

1 Ali Kırca, Yeniyüzyıl, 10 Haziran 1998, s.3

ni futbolda deneyecekler. Çünkü, 'Futbol oynamayı beceren bir robot, insana özgü her şeyi yapabilir' diyorlar."[1]

Cengiz Çandar'ın, "Dünya Kupası ile yatıp kalkacağız. Kim ne derse desin, futbol, çağdaş dünyanın en büyük fenomeni. Bunun izahını öyle çok rasyonel gerekçelerle yapabilmek de kolay değil. Futbol, bir dönem solcuların pek itibar ettiği, büyük ölçüde bir 'entelektüel snobizmi' yansıtan 'halkların afyonu' tanımlamasını yerle bir etti. Futbol; en gelişmiş, sanayileşmiş ülkelerden en yoksul ülkelere kadar milyarlarca insanın hayatını, umutlarını, sevinçlerini ve öfkelerini kavrayıveriyor. Bugün 5.8 milyar nüfuslu insanlık âleminde, futboldan daha büyük bir ortak payanda yok. Teknoloji çağında, televizyon sayesinde yaklaşık 4 milyar kişinin Dünya Kupası'nı seyretmesi, bunun en çarpıcı kanıtı. (...) Dünya Kupası'nın, bu önüne geçilmez cazibesinin tanımı zor olsa bile, herhalde en anlamlı yönü 'çoğulculuk' ve 'farklılık' içeren 'demokratik' özelliğidir. (...) 'Demokratik özelliği' sayesindedir ki, bütün insanlığın gözleri önünde, yoksul ülkelerin takımları sanayi devlerine kafa tutabilmekte ve alt edebilmektedir. İşte örnek Brezilya..."[2] ya da Ali Bayramoğlu'nun, "Futbol sahada oynanan bir oyun olmasının yanı sıra, insanın özünü, insanı insan kılan 'küçük an ve anlamlar'ın tutkusunu, evrenselliğini ve devasalığını yansıtmıyor mu?"[3] demesine ne demeli?

İyi de, gerçek bu zırvaların neresindeydi? Ya da baylarımız; Nilüfer Kuyaş'ın "Futbol avuntusu, fasarya" adlı yazısında futbolu sevmeme "gerekçeleri"ne ne diyorlardı: "Futbolu artık sevmeyişimin başlıca nedeni, başka sporlar gibi ama onlardan çok daha fazla ticarileşmiş olması, büyük para ve güç elde edilen bir sanayi haline gelmesi. Futbol heyecanı, okumuş ya da

1 Kerem Çalışkan, Yeniyüzyıl, 10 Haziran 1998, s.2
2 Cengiz Çandar, Sabah, 11 Haziran 1998, s.19
3 Ali Bayramoğlu, Yeniyüzyıl, 11 Haziran 1998, s.5

kültürlü kesimde, yerine başka bir şey icat edilemediği için hâlâ 'gibi' yapılan ama ateşi sönmüş bir heyecan bence; çünkü artık sporun rekabet, ekip dayanışması yahut estetik değerleri değil, sadece ve sadece parası konuşuluyor. Gerisi kuru gürültü.

Eğitimsiz kitleler için futbolun hâlâ sahte bir dayanışma ruhu var. Herkesin geçim derdiyle birbirinin gözünü oyduğu bir ortamda, futbol ezik erkek ruhlarına palyatif bir ilaç, sözde bir cemaat hissi sağlıyor. Ama futboldan soğumamın ikinci nedeni olan şiddet, bunların sahte değerler olduğunun en somut kanıtı. Kendimizi aldatmayalım, bu şiddet kalıcı.

Genellikle sanıldığı gibi, futbol sınıfsal ve kültürel bir ayrım çizgisine oturmuyor. Refah ve kültür düzeyi yüksek sınıflar da, en az işsizler ordusu kadar futbol iksiriyle avunmak durumunda. Aynı şekilde entelektüellerin futbola burun kıvırdığı da yanlış. Le Monde gazetesinde bir yazı hatırlatıyordu: Sartre, Diyalektik Aklın Eleştirisi'nde futbol takımını grup kaynaşmasına örnek göstermişti; Nabokov kaleci için 'Yalnız kartal, matador' demişti; Norbert Elias akın geliştirmeyi, 'minyatür toplumsal süreç' diye tanımlamıştı. Gramsci için futbol 'insancıl sadakat krallığı' idi. Daha neler!

Erkeklerin her türlü ezici gerçeğe karşı futbola sığınarak kendilerini böylesine muhteşem aldattıklarına bakmayın siz. Bazı edebiyatçılar gerçeği çok erken görmüşler. Örneğin Haldun Taner. 'Fasarya' adlı öyküsünde iki adam dertleşir; gençliklerinde biri sağ haf biri de sol haf oynamıştır. Ve artı hayatın gerçekleri bellidir. 'Biz hep haf oynayıp durmuşuz. Arada golleri başkaları attı, parsayı onlar topladı. Bundan sonra da biz yine haf duracağız, golleri başkaları atacak. Kaderimiz haflıkmış, ne denir?'

Ya kaderi sadece izleyicilik olanlara ne buyrulur? İşte futbolun gelip dayandığı yer: Hayat için kullanılan bir metafor. Hem

de artık içi boş bir metafor. Gol atmak ve gol yemek üzerine kurulu bir hayat anlayışı. Ne avuntu değil mi? Asıl parsayı futbol sanayisi topluyor, biz de avucumuzu yalıyoruz."[1]

Emekçiler futbol ile avucunu yalarken Çetin Altan'ın, "Paris'teki bir şampiyonluk maçını oturduğu yerden 2 milyar insan görsel olarak izleyebiliyor şimdi.[2] 'Ulus-Devlet' modellerinin pençesi altındaki yerelliklerle yerel koşullandırılmışlıktan, evrensel bir globalleşmeye geçiş süreci derler buna"[3] derken; onu uyarırcasına Derya Sazak, "Futbol artık çağımızın büyüsü. Ekrandaki topu kovalayan, dünya nüfusunun yarısının kendisine gelebilmesi için 32 günün geçmesi (yani Dünya Kupası'nın bitmesi-b.n) gerekecek"[4] diyordu![5]

Ama aldıran kim? Ya da onların umurunda mı? "Elbette değil!" deyip, Simon Kuper'in "Futbol Asla Sadece Futbol Değildir"[6] adlı yapıtındaki şu satırları izleyelim: "Bolivya Devlet Başkanı, takımının maçlarını stada giderek izlemişti. Kendisine, ülkesinin öncelik taşıyan konularıyla ilgilenmesinin daha doğru olup olmadığı sorulunca, 'Bolivya'da Dünya Kupası'ndan

1 Nilüfer Kuyaş, Gazetepazar, 14 Haziran 1998, s.10
2 Fransa'daki Dünya Kupası'nda 50 bin medya mensubu ile 4 bin kameraman görev yaparken; TV'lerden 5 bin 760 saat yayın yapıldı... 610 otelde 600 bin kişi kalırken; 9 kentin 10 stadında 6 bin güvenlik görevlisi işbaşındaydı. (Yeniyüzyıl, 10 Haziran 1998, s.1)
3 Çetin Altan, Sabah, 15 Temmuz 1998, s.4
4 Derya Sazak, Milliyet, 11 Haziran 1998, s.16
5 "İyi ki futbol var. Boş ve kof olmayan sebepleri var" diyen Neyyire Özkan sıralıyor: "Milyarları coşturma gücü etkileyici, bu 1. Gündemi işgal edişindeki baskınlık gıpta ettiriyor, bu 2. Dini, dili, ırkı, yaşı, vatanı, kilosu, milleti, düşüncesi ne olursa olsun insanlığın erkek cinsini aynı konuda bütünleştiren sihiri olağanüstü, bu 3. Aidiyet duygusunu sonuna kadar tatmin edebilmesi hayranlık uyandırıcı, bu 4. Kaybetmeye alışmış ruhları tedavi yöntemi kıskandırıcı, bu 5. Bin bir çeşit sorunu anında yutan karnı şaşkınlık verici, bu 6. Açığa çıkardığı enerji tartışmasız, bu 7. Renkleri, giysileri, jargonu, müzikleri çekici, bu 8. Kadınları bölme kabiliyetinin hızla gelişmesi korkutucu, bu 9. Önlenemez yükselişi teslim alıcı, bu 10." (Neyyire Özkan, Gazetepazar, 14 Haziran 1998, s.2)
6 Simon Kuper, Futbol Asla Sadece Futbol Değildir, Sabah Yay.

daha öncelikli konu yoktur' diye cevap vermişti. (...) Bir ülke ne kadar kötü durumdaysa, Dünya Kupası onlar için o kadar önemli oluyordu. (...) Futbol savaşlar çıkmasına (...) neden olur, mafyayı ve diktatörlükleri adeta büyüler!"

Mehmet Y. Yılmaz'ın deyişiyle gerçek şu: "Dünya topun peşinde küçülüyor";[1] ancak negatif anlamda, pozitif bağlamda değil! Örneğin "1968'de, Paris gençlerin başkaldırısına sahne oluyordu. Sokaklar bir şenlik yerini andırıyordu. (...) 1968'den 30 yıl sonra 13 Temmuz günü Paris sokaklarında yine mahşeri bir kalabalık vardı, caddeler direklere kadar hınca hınç insan doluydu, ama bu kez kızıl bayraklar değil, kırmızı-mavi-beyaz Fransız bayrakları dalgalanıyordu ve eğlenenler arasında polisler de vardı. (...) Futbolun ahir zaman dini olduğunu söyleyenlerin sayısı giderek artıyor."[2]

"Ahir zaman dini"yle "Dünya spora, futbola endekslendi. İç savaş (yani, ülke içi sınıf savaşı) unutuldu. 'on altıncı dünya harbi' (milletlerin dalaşması) başladı. Futbol savaştır. İkiye bölünmüş, kendi yarı sahalarını parsellemiş orduların, kendi mevzilerini korurken, düşman tahkimatına tasallut ve tecavüz etmeleri, ele geçirmeye çalışmalarıdır. Futbol savaşı simülasyondur, sanal muharebedir. İlkel duyguların, dışavurumların tercümanıdır. Futbol aynı zamanda, iç ve dış politikadır. Sporun 'baba evi' siyasetidir. Spor, siyasetin elinde doğmuştur. Futbola siyaset hiç karışmamıştır. Siyaset işine geldiğinde top oynamıştır. İlk 'organize spor olayı' olan Antik Olimpiyat Oyunları'nı Elis Kralı Iphitos başlattı. MÖ 776'da başlayan bu oyunların amacı, devamlı savaşan Yunan site devletlerini 40-45 günlük barışa sokmaktı. O güzelim olimpiyatları saldırgan savaşçı Roma İmparatoru Theodisius bitirdi. MS 393 yılıydı:

1 Mehmet Y. Yılmaz, Radikal, 11 Haziran 1998, s.24
2 Hürriyet Pazar Eki, 26 Temmuz 1998, s.25

'Ekmek kalmadı, sirk verelim' dedi. Latincesi *panem et circenses*'tir. Sporun adı 'gladyatör dövüşleri' oldu, spor adına kan gövdeyi götürdü. 'Siyaset' ne gerektiriyorsa, 'spor' onu yaptı. 20. yüzyılda, 'Bana 200 bin kişilik bir uyku tulumu yapın!' diyen Francisco Franco'nun bu buyruğu, ortaya ünlü Bernabeau Stadı'nı çıkardı. Antonio Salazar, 'Ben Portekiz'i 38 yıl süreyle, 3 F, yani Fatıma (örgütlü din), Fiesta (şölen) ve Futbol'la yönettim!' dedi."[1]

Bırakın Mehmet Y. Yılmaz, "Futbolu dâhiler oynar, kazmalar değil";[2] ya da Mine G. Kırıkkanat, "Futbol; ırk, ulus, sınıf ve sınır tanımayan evrensel bir kültür, tanrısı olmayan bir din. Ama aynı zamanda milliyetçiliğin de yeni adresi[3] ar-

1 Kurthan Fişek, Hürriyet, 11 Haziran 1998, s 30

2 Mehmet Y. Yılmaz, Radikal, 12 Haziran 1998, s.24

3 "Fransa 98'e katılmak becerisini gösteren Şili, Kamerun gibi ülkelerin sosyal adaletsizlik, yoksulluk içinde kıvranan halklarını düşününce aklıma hep aynı fıkra gelir. Zavallı çocuğun bacakları doğuştan yoktur, ama yaşamaktadır ve çok iyi huylu, çok yardımseverdir. Bir pazar günü sevinç içinde: 'Ben de bugün futbol oynayacağım' der annesine. Kadıncağızın gözleri dolar, 'A benim yavrum, bu halinle nasıl futbol oynarsın sen?' Çocuk gülümser: 'Hiç merak etme sen, ben top olacağım, onlar oynayacaklar' der! Bugün dünyada, ülkelerinde haksızlıklar, eşitsizlikler ve yoksunluklar yaşayan insanlar; adaleti maç sahalarında buluyor ve kimliklerini, tuttukları futbol takımıyla özdeşleştiriyorlar. Bir Türk takımı, uluslararası platformda yabancı takımlara karşı oynamak üzere seçildiğinde yaşadığımız toplumsal sevinç; aynı uluslararası platformların siyasal kanadında sürekli itilip kakılan Türkiye imgesine karşı aldığımız bir rövanş değil midir? İki kez dünya şampiyonu Uruguaylı ünlü oyuncu Jose Nazazi, 'Milli takım, vatanın ta kendisidir...' ya da Kamerunlu Roger Milla, 'Ben bir yedek subayım ve ülkeme yirmi yıldır hizmet etmekten gurur duyuyorum...' derken haklıdırlar. Çünkü milli futbol takımları, temsil ettikleri ülkenin devleti ve ordusuyla özdeşleştirilmektedirler, kazandıkları zafer de ulusaldır; yenilgi de. 'Futbolun Jeopolitiği' adlı makalenin yazarı Pascal Boniface'a göre, artık savaşlar devletler arasında yapılmıyor. Dünyadaki otuzu aşkın ve halen süren çatışmaların tümü 'iç savaş' niteliği taşıyor ve insanlık, 'devletlerarası savaş' türünü geride bırakarak, 'devlet içi' savaş dönemine girmiş bulunuyor. Boniface, 'Sakın futbol, artık geçmişte kalan devletler arası savaş alanlarının sonuncusu olmasın?' diye soruyor. Yanıtını kimse bilmiyor ama, sorunun ilginç olduğu kesin. (...) Eğer bu görüş doğruysa, futbol maçlarında zincirlerinden boşalan milliyetçiliğin, ırkçılığın, şiddetin ve yenme ve yenilme olgusuna bağla-

tık"[1] veya "Kızıl Tugaylar"ın eski teorisyenlerinden felsefe profesörü Toni Negri, İtalya'daki cezaevinde 'Libération" gazetesindeki makalesinde şunu desin: "İtalya'da yaşamak için futbol atmosferini teneffüs etmek gerekir. Nitekim şu an bulunduğum Roma hapishanesinde pazartesi günü lig, perşembe günü de kupa maçlarından sonra mahkûm veya gardiyanlar ve ziyaretçiler ya da personelle olan tüm konuşmalar mutlaka futbolla başlıyor. Dışarıda da öyle! Fakat ben İtalya'daki yeni olgu karşısında huzursuz ve şaşkınım. Çünkü bütün eski değerler yıkılmış durumda. Gerçek bir uygarlık krizi mevcut. Eskiden insanlar bir kulübün taraftarlığına ilhak ederken veya bu taraftarlığı miras olarak devralırken ne yaptıklarını bilirlerdi. AC Milano, Torino, Roma şehirli proletaryanın 'kızıl' takımlarıydı. Buna karşılık İnter, Juventus ve Lazio finans büyük burjuvazisinin, Agnelli ailesinin ve Fiat çevresinin, Roma toprak aristokrasisinin ekipleriydi. Stadyuma gitmek, sınıf aidiyetlerini sahiplenen kentli kültürünün parçasıydı. Ama şimdi hiçbir şey belli değil. Berlusconi'nin satın aldığı AC Milano eskiden Sovyet profilli bir Van Basten'in, bir Gulti'in, bir Rijkaard'ın tişörtlerini dağıtırken artık ödül diye 'Komünizmin Kara Kitabı'nı veriyor. Alfa Romeo işçileri ise petrol zengini Moratti'nin İnter'ini destekliyor. Zaten her tarafta aynı. Şu Roma şehrinde Lazio takımının etrafında Vatikan prensleri ve banliyö yoksulları, hatta mağribi göçmen işçileri birleşiyor. (...) Getirilecek yanıtlar konusunda kaygılı ve müteredditim... Çünkü ben de postmodern belirsizlik girdabına yuvarlandığımı hissediyor, futbolun küreselleşmesi karşısında büyüleniyor ve değerler krizine dalıyorum."[2]

---

nan toplumsal coşkunun, yeşil çimlere aktığını; iki takım taraftarları arasında kavga dövüş bile olsa, bu durumun gerçek bir savaştan daha az zararlı olduğunu söyleyebiliriz." (Mine G. Kırıkkanat, Radikal, 13 Haziran 1998, s.7)

1 Mine G. Kırıkkanat, Radikal, 10 Haziran 1998, s.7

2 Toni Negri, Hürriyet, 10 Haziran 1998, s.18

Mehmet Y. Yılmaz'ın, Mine G. Kırıkkanat'ın, Toni Negri'nin saptamaları, Yalçın Doğan'ın ifade ettiği şu gerçekleri gölgeleyemeyeceği gibi, tersinden doğrular da: "Jamaika'da 'devlet başkanlığı seçimleri iki ay öne alınıyor.' Çünkü, şimdiki devlet başkanı, 'Jamaika'yı Dünya Futbol Şampiyonası'na sokmuş olmanın övüncünü taşıyor. Bu fırsatı kullanarak, 'başkanlık seçimlerini tam dünya kupasına' ayarlıyor ki, seçimlerde şansı artsın! Buna karşılık, Meksika'da 'Meclis tatili iki ay daha uzatılıyor' ki, böylece tüm partililer evlerinde dünya kupasını rahatlıkla izleyebilsin! İran'da futbol 'Batı'nın İslamı yok etmek için kullandığı silah', tu kaka ilan ediliyordu. Ama şimdi Dünya Kupası'na katılınca tanım değişiyor, İran 'futbolu temiz spor' ilan ediyor! Yugoslavya'da siyasal birliğin dağılmasıyla birlikte, futbol unutuluyor. Ama Yugoslav yönetimi yayınladığı emirle, dünyanın dört bir yanında top koşturan futbolcularını milli takımda topluyor. Daha önce boykot ettiği dünya kupasına şimdi 'ulusal onurun kurtarılması' diye bakıyor!

Futbolun 'politikada araç' olduğunu bilmeyen yok. Zaman geçiyor, politika futbola, kendi değişkenleri açısından yeniden bakıyor. Ülke ve ortama göre, futbolu yeniden kullanıyor. Hele dünya kupası, politika için bulunmaz fırsat. Sadece politika için mi? 'Büyük sermaye için' de bulunmaz fırsat. Bir zamanlar ünlü Alman teknik direktörü Herberger, oyuncularına, 'siz onbir kişi, onbir dost olmalısınız' diye öğüt veriyordu. Şimdilerde ise oyuncuların 'en büyük dostu, sermaye'. Otomobil, meşrubat, ayakkabı firmaları öncülüğünde, her türlü sermaye... Nike ve Adidas ayakkabı firmaları 'Paris'i rekabet alanı' ilan ediyor. Coca Cola kimseye şans tanımıyor. Opel İtalya'da Milan'ı, Fransa'da Paris St. Germaine'i, Almanya'da Bayern München'i teslim alıyor. Gözü şimdi diğer otomobil firmalarıyla birlikte dünya kupasında. Paris'te futbol değil, 'savaş' var sanki! Dünyada adını herkesin ezbere bildiği ünlü futbolcular şampuandan, çi-

kolataya kadar her türlü malın reklamına çıkıyor. Futbolcular, reklamdan elde ettikleri geliri, futbolda kazanamıyor! 1998 Dünya Kupası'nda şampiyon önceden belli: 'Medya!' Bu kupanın gerçek savaşı 'medyada'; futbolu asıl teslim alan medya! 'Otuz saniyelik reklam tam 22.4 milyar lira'. Toplam 64 maçta tam '200 milyon dolarlık reklam pastası' var! Evet, '200 milyon dolar'. TV kanalları maçları FIFA'dan çok ucuza kapatıyor: '65 milyon dolara'! 65 milyon dolar, bir ayda 200 milyon dolar getiriyor. Kupa, 'tam bir medya savaşına' dönüşüyor. Dünyadaki tüm TV'ler yayın akışlarını, maç saatlerine göre yeniden düzenliyor!

Futbol, sıradan seyirciden kopuyor. Maç, artık odak değil. Sahanın dışındaki maç çok daha heyecanlı. Ama, vazgeçilemez araç elbette maç. 'Sporun kültürü gidiyor, yerini medya desteğinde büyük sermayenin kültürü' alıyor. Dünya Kupası'nda toplam 64 maçı, 37 milyar kişi izliyor. Şu pazara bakın siz!"[1]

Gerçek olan "Küreselleşme -ya da globalizasyon- dediğimiz süreçte, futbol yer yuvarlağını avucuna alıyor; insanlık neredeyse çıldıracak; hep birlikte hop oturup hop kalkıyoruz!"[2] Burada "Önemli olan şov, (...) futbolunun ilerlemesi filan değil."[3] "Futbol ve İhtişam" adlı yazısında Nilgün Cerrahoğlu, 1998 Dünya Kupası'nın "Gösteri Toplumu"nun histerisine dönüştüğüne "Büyük hırs seziliyor kurguladıkları mizansende" diyerek dikkat çekip ekliyor: "İşte bu 'post modern futbolun' çeşitli kültürlerin ve yaşadığımız dünyanın nasıl bir tuhaf mikrokozmosuna dönüştüğünü"[4] sergiliyor! "Tüketim! İşte anahtar kelime... İşte zurnayı zart ettiren sözcük... Çünkü yaşadığımız

1 Yalçın Doğan, Milliyet, 11 Haziran 1998, s.15
2 İlhan Selçuk, Cumhuriyet, 11 Haziran 1998, s.2
3 Tufan Türenç, Hürriyet, 13 Haziran 1998, s.36
4 Nilgün Cerrahoğlu, Milliyet, 11 Haziran 1998, s.4

postmodern zamanlar Barthes'inkinden biraz daha farklı postmodern efsaneler üretiyor. Ve biz müthiş bir hırsla bunları tüketiyoruz. 'Mondial'li hamburger sandviçini oburlukla ısırıyoruz, top armalı cips paketlerini şehvetle yırtıyoruz, kupa simgeli bira kutusunu galonla deviriyoruz. Ama aslında köftenin, patetesin ve arpa suyunun lezzetini umursamıyoruz. 'Mondial' aracılığıyla yaratılan yeni mitosları tadıyor ve yutuyoruz. Biz 1998 Dünya Kupası'nda futbol imajlarını değil bu futbol imajlarının bize sunulan yanılsamasında postmodern bir toplumun objelerini tüketiyoruz. Fakat şimdi hamburgere bir ısırık, işte biraya bir fırt, işte popoya bir şaplak ve işte gol! Goool, goool, goool! Kime girdi?"[1] Hadi yanıtlayın bakalım!

Özetle Mehmet Y. Yılmaz'ın, "Futbol son tahlilde insanların ortak eğlenmelerini sağlayacak bir oyundur"[2] saptamasının artık ciddiye alınacak bir yanı kalmamıştır! Evet, bir zamanlar, Franco'nun Real Madrid'ine karşı kahramanca mücadelesiyle Barcelona; Brezilya'daki demokrasi mücadelesiyle Dr. Sokrates'in takımı Corientes; 1942'de Nazi işgali altında ezilen Kiev'lilerin gururu olmayı ölümleri pahasına başaran Dinamo gibi takımlar da tutulurdu! Ama postmodern zamanlarda nerede şimdi o takımlar?

1 Hadi Uluengin, Hürriyet, 13 Haziran 1998, s.24
2 Mehmet Y. Yılmaz, Radikal, 16 Haziran 1998, s.24

VI. BÖLÜM

"YDD", İNSAN(LIK) VE UMUT

İnsan(lık)a acımasız bir saldırıda somutlanan "YDD", dünya kapitalizminin hegemonyasını perçinlemeyi amaçlıyor. Çok boyutlu saldırısı postmodern eksende tahkim ediyor. Böylelikle, şizofrenik "tüketim toplumu insanı"nı küreselleştiriyor. Umutsuz, ütopyasız ve başkaldıramayan insan(cık)ları, kendi kanallarında eritip yok ediyor.

VI.1-) KAPİTALİZM VEBADIR!

Denilebilir ki "YDD", Camus'nün "Veba" yapıtında resmettiği psikoloji, insan(cık)ların gündelik hayatına mal ediliyor: "Veba ne demek oluyor zaten. Bu hayatın ta kendisi, başka bir şey değil. (...) Vebanın şehrimizin insanlarına ilk getirdiği şey

gurbet duygusu oldu. (...) İçimizde bir oyuk halinde yaşadığımız şey, gurbet duygusunun ta kendisiydi. (...) İçimizden bazıları gelecekte yaşamak isteğinden kolay kolay vazgeçemiyorlarsa da, sonunda bunlar da, bir kere buna imkân olmadığından sonra en çok kendine güveni cezalandıran muhayyelenin açtığı yaraların acısını daha derinden duyarak bu işten vazgeçiyorlardı. (...) Bu sırada cesaretlerindeki, azimlerindeki, sabırlarındaki yıkılış öylesine şiddetliydi ki, içine düştükleri çukurdan çıkıp kurtulabilmelerine imkân olmadığını sanıyorlardı. Kurtuluşlarının ne zamana kaldığını artık düşünmemeye, bir daha geleceğe doğru bakmamaya, daima bakışları yerde yaşamaya kendilerini zorluyorlardı. (...) Böylece zirveyle uçurum arasında, tam orta yerde, yaşamaktan çok sürüklenircesine, hedefsiz günlere ve kısır anılara kendilerini bırakmış, acılarının kaynağı olan toprağa bağlanmayı kabul edebilecek kuvveti gösteremeyen avare gölgeler halinde dolaşıyorlardı. (...) Hepimiz gökyüzü altında tek başımıza, günü gününe yaşamayı kabul etmiştik. Zamanla karakterleri daha metin hale getirebilecek olan bu umumi bezginlik, şimdiki halde insanları hiçbir işe yaramaz hale sokmuştu. (...) Yalnızlığın bu aşırı sınırları içinde hiç kimse başkasından yardım bekleyemezdi. Herkes kendi derdiyle baş başaydı. İçimizden biri rastgele kendini anlatmaya veya duygularına ait bir şeyden bahsetmeye kalkışsa, karşısındakinden çoğu defa yaralayıcı bir karşılık alıyordu."[1]

İnsan(lık)ı, insanlıktan çıkartan yabancılaşmayı büyüten kesit, "YDD"nin derinleştirdiği "Uygarlık Krizi"ni de küreselleştiriyor. Kuzey'in "tüketim toplumu insanı" marjinalleşirken, Güney'de "sahipsizler" kategorisi oluşuyor. İnsan kişiliğini hiçleyen kapitalizm, sorunlarını, (bir veba salgını gibi!) sürüleştirdiği insanlara enjekte ediyor.[2] Yabancılaşmanın küreselleşme-

1 A. Camus, Veba, s. 70-75

2 Bu durum sosyalizmin, bir insan(lık) projesi olarak tanımlanmasını gerektiriyor.

siyle[1], kapitalizmin insan(cık)ları edilgen nesnelere dönüşür. Böylelikle de insan(cık)lar, yukarıdan bir şey söylenmediğinde, hiçbir şey yapamaz konuma mahkûm edilir; yani toplumsal depresyonun, şizofren aksesuarlarına tahvil edilir.

Yabancılaşan insan(cık)lar, politik-sosyal gerçeklerden uzaklaşır. Politik gündemi etkileme, değiştirme konusunda güçsüz, işlevsiz bir edilgenliğin ehliliğine mahkûm edilirler. Böylelikle de, "Kurtuluşlarının ne zamana kaldığını artık düşünmemeye, bir daha geleceğe doğru bakmamaya" (A. Camus) alışan insan(cık) tipi ortaya çıkar. Yani her şeyin fetişleştirildiği kapitalist dünyada, depressif tevekkülün tabanı genişlerken; insan(cık)lar da mutsuzluğa alıştırılırlar. Oysa "İnsanın umutsuzluğa alışması umutsuzluktan da beterdir!" (A. Camus)

Olup biten bunlarla da sınırlı değil! Tarih, diyalektik gelişimi içinde karşıtlarını da üretir. "YDD" kesiti, karşıtını üreten gerilim ve çelişkileri de biriktiriyor! Küresel ölçekli çelişkiler toplumsal, siyasal sorunları döllüyor. Kuzey'de hegemonya krizi derinleşiyor. Güney/Kuzey arasındaki uçurum büyüyor. Kuzey/Güney ikilemi, küresel gerilimlerin yoğunlaştığı bir "fay hattı"nı oluşturuyor. Kuzeyde sınıfsal çelişkiler derinleşiyor. Yani dünya kapitalizminin derinleşen ekonomik, toplumsal, siyasal bunalımı, başkaldırı için yeni yaratıcılıkları koşulluyor.

İnsan(lık)ın karşısına dikilen "kara tablo", kapitalizmin insan sömürüsüne dayalı yönetimlerinin çıkmaz yol olduğunu, bir kez daha kanıtlıyor. İnsani anlamda, tüm çağların en kötü yönetimi kapitalizm, yöneten/yönetilen çelişkisini derinleştiriyor. Artık her şey kapitalizmin, insan(lık)ın önüne çıkardığı engel-

1 Marx, kapitalist üretimi, "Güzellik ama işçi için solup sararma üretir. Emeğin yerine makineleri geçirir ama işçilerin bir bölümünü barbar bir çalışma içine atar ve öbür bölümünü de makine durumuna getirir. Us ama işçi için budalalık, aptallık üretir" (K. Marx, 1844 El Yazmaları, s. 156) diye tanımlar.

leri aşmaya bağlanıyor. Bunun için de Nazi kamplarındaki katliamın kaosunu anımsatan "YDD" ortamında, öncelikle eşitlikçi-özgürlük ütopyalarını somutlayacak projeleri geliştirmek gerekiyor. Buna rüya görmek de denilebilir. Evet, verili karanlıkların ortasında rüya görmek gerekiyor. Çünkü; "Eğer rüya gören kimse rüyasına ciddi olarak inanırsa, hayatı dikkatle gözler, gözlemlerini muhayyelesinde kurduğu şatolarla kıyaslarsa ve eğer, genel olarak rüyasının gerçekleşmesi için çalışırsa rüya ile gerçek arasındaki çelişmenin hiçbir zararı olmaz. Rüyalarla hayat arasında bir bağ varsa her şey yolundadır." (V.İ.Lenin)

Bu noktada radikal sosyalistlerin devrimci teoriyi, pratiğin içinde, pratiği kavrayarak ve pratik tıkanıklıkları aşacak biçimde ele alması gerekiyor. O halde, umut etmek için umudu yaratmak ve bununla da yetinmeyerek, kapitalist yabancılaşmanın oluşturduğu, burnumuzun dibindeki insan(cık) tipine karşı mücadele etmek gerekiyor...

VI.2-) CÜRETKÂR İNSAN(LAR)A MUHTACIZ...

Mitolojideki Apokalips'in (mahşerin) dört atlısı (savaş, ölüm, hastalık, kıtlık), "YDD" ile gezegenimizi vahşete götürüyor. Felaket eşikteyken Neçayev'lik çözüm değil; sorunların "Devrim ve eylemle çözüleceği"nin altını çizen Efes'li Herakleitos'u anımsama zamanı şimdi. Çünkü ruhunu satan Dr. Faust'ların dört yanı kapladığı; "Yeni yaşamlar"ın, yalan üzerine kurulduğu; "Kralın çıplak olduğu" gerçeğinin unutulup, unutturulduğu; cesaret, cüret ve onurun "lüks" addedildiği; "Sevgi, emektir"in denmez olduğu; ehlileşmiş sevdasızlığın "yükselen değer(sizlik)"lerinin dört yanı kapladığı "YDD" kesitinde umut, ertelense de yitirilmedi hâlâ!

J. P. Sartre'ın "Bulantı"sı ya da Kafkaesk bir açmaz sanki yaşanan! Zamanın "tak fişi bitir işi" otomatiğine bağlandığı;

toplumsal cinnetin, "serbest piyasa cenneti" yanılsamalarıyla yaşandığı; dürüstlüğün-dövüşkenliğin ıssız adalara sürülüp, vicdanın tedavülden kaldırıldığı; lotaryacı medyanın toplumu biçimlendirdiği; 900'lü ve 155'li telefonların tam istim çalıştığı; "münevverler"in, kara vicdansızlığın abidelerine dönüştüğü; burjuva aidiyetin sahte görüngülerine teslimiyetin büyüdüğü; kavgasız-sevdasız insan enkazının tablosu sanki yaşanan! Bu durumda çok şeyin toplumsal bellekten silinip arabesk magazine dönüştürüldüğü Türkiye ve dünyada umut etmek, "sıradan" insanın işi değilse de, mümkün hâlâ!

Bunlardan dert yanmak için söz etmiyoruz! Gerçeği kavramak, değiştirmenin başlangıcıdır. Her şeyi yeniden yaratmak imkân dahilindedir hâlâ! Yeter ki, başkaldıran insanın "teoretike/ tanıma", "pratike/ eylem", "poetike/ yaratıcılık" sacayağındaki girişkenliğiyle yaşama müdahale edilebilsin! Tarihsel kökleri Herakleitos'a uzanan bu tarz, "Mefkûreyi gerçekleştiremeyince, gerçeği mefkûreleştirmek"ten özenle kaçınır. "Olağan"dan köklü kopuşla yaşama geçirilen; Çernişevski'nin "Nasıl Yapmalı"sında dile getirdiği, "Eğilmeyen bisturi"ye benzeyen söz konusu cüret aşırılık değil, insana ait doğallıktır...

"Öyle mi?", "Acaba?", "Fakat!", "Ama!", "Hadi canım sen de!" diyenlerin yabancısı olduğu bu tarz, yaşamın sınırlarının mıymıntı bir tevekkülle belirlenmesine "Evet" demez. Çünkü, başkaldırının "olağan"dan kopmuş değer ve kavramları, topyekûn ret eksenini oluşturur. Ancak belirtmeden geçmemek gerek: Trajedi, "olağan"dan ayrıksı insana da mal edilebilir; çünkü cüret etmek trajedileri de içerir! (Aydınlanma'yı oluşturan serüven tragedyalardan bağımsız değildir.) Yeter ki; Stendhal'ın "Kızıl ve Kara"sındaki Julien Sorel ya da Aydınlanma'nın ilk kahramanı Gargantua örneklerinden öğrenilebilsin...

İnsan(lık)ın, tragedyalarıyla olsa da, karşısına dikilen karanlıkları yarıp yok etme gücüne her zamankinden çok gereksi-

nimi var. Çünkü "olağan"ın sınırlarında palyaço kompleksiyle yaşamaktansa, B. Brecht'in, cüretkâr iyi adamı gibi olmak, elbette yeğdir: "Duyduk ki,/ iyi bir adammışsın,/ satılık değilmişsin,/ (...)/ Dönmezmişsin bir kez söylediğinden/ neymiş söylediğin?/ Onurluymuşsun, söylermişsin düşünceni açıkça,/ hangi düşünceni?/ Yürekliymişsin,/ kime karşı?/ Bilgeymişsin,/ kimin için?/ Düşünmezmişsin kendi çıkarını,/ kimdir o zaman düşündüğün?/ (...)/ Dinle şimdi: Biliyoruz/ düşmanımız olduğunu." (B. Brecht)

"YDD" kesitinde Brecht'in dizeleri durmadan telaffuz edilmelidir. Çünkü dünyayı değiştirecek sıcak yüreğe, serinkanlı beyine, kirlenmemiş tertemiz ellere olan ihtiyaç büyüktür.

VI.3-) DON KİŞOT'U ANIMSAYIN...

"YDD"de somutlanan çok bilinmeyenli, değişkenli vahşetin, emekçi insan(lık)a vaat ettiği geleceksizleştirmeyi, soru (n)larıyla yaşıyoruz. Dünyayı cehenneme çeviren "YDD" zorbalığının korku egemenliği karşısında saldırganlığa başkaldırmayanlar, iki büklüm "yaşıyorlar"! Yalanın-uydurmanın "uygarlığı", "Don Kişot öldü, yaşasın korku!", diye haykırıyor. Tam da bu kesitte "Dünyada demokratik kapitalizm yönünde bir eğilim var."[1] "Politik kültürümüz ciddi bir değişimin içine girmiştir. Politikada kamplaşma ve çatışma döneminden, problemi çözme dönemine geçiyoruz",[2] söylenceleri piyasaya sürülüyor! Oysa Kafka'nın "Korku Çağı", diye nitelediği boğucu, insaniliğini yitirmiş ve hızla yabancılaşan bir dünyanın kaosuna sürükleniyoruz...

Tablo karanlık ama çözümsüz değil. Ancak çözüm, (dünyanın yetersizliğini duyurmakla yetinen) Kafkaesk tutumda değil,

1 T. Günsel, Cumhuriyet, 28 Kasım 1991
2 Z. Dicleli, Cumhuriyet, 3 Aralık 1991

sokaktadır! Sokak, insanlara dikte edilen hiyerarşilerin, yalanın yerle bir edilebildiği mekândır. Dostluklar, arkadaşlıklar sokaklarda kurulur. Büyük yaratıcı içtenlikler sokakların ürünüdür. Gerçek, yapmacıksızca sokaklarda yaşanır. Sokak, kolaycılıklara prim vermez!

Kafkaesk mıymıntıların labirentlerine ya da "tılsımlı" sıfatların, sentetik "duyarlılık"ların, bunalım ticaretinin, "Elveda" çığırtkanlıklarının ardına sığınanların gevezelikleriyle süslenmiş gölge oyunlarından kopmak için hassas, yalın çözümleyici-yapıcı ve ülkücü olmak gerekiyor. İsterseniz Don Kişot'luk deyin buna! Neden olmasın? Don Kişot, sınır tanımaz bir ülkücüdür; insanlara samimi, net, açık ve ikircimsiz olmayı anımsatan içtenliktir; "rest" çeken, her şeyi göze alan, eyleminin sonuçlarına katlanan, sevdalarla çoğullaşan, kaldığı yerden bıkıp usanmadan başlayan, "imkânsızı"ı isteyen ve bu yolda rüya gören biridir! Hasılı bir sokaklıdır Don Kişot! Yeniden Don Kişot'lara muhtacız. Çünkü gerçeğin, püriten "kural"cılığa ya da pragmatik "olgu"culuk ikilemine mahkûm edildiği kesit ancak Don Kişot'lar tarafından aşılabilir. Hem de "Bin kilometrelik yola bile bir adımla başlanır, düşüncelerine dikkat et bunlar senin amaçlarının ilk adımlarıdır", diyen Çin atasözünü kulağımıza küpe ederek...

Tarihte, zaman zembereğinin boşandığı kesitler de olabilir; bunun için "Gün ola, devran döne", denir! Tabii Don Kişot'ların devranı döndürmesiyle! Bunun içindir ki, "Eşkıya dünyaya hükümdar olamaz!" Eğer, İÖ 71'de ayaklanan ve Romalı egemenlerin "düzeni bozmak"la suçlayıp, yok ettiği Spartaküs hâlâ yaşıyorsa, ayaklanmayı bastıran Romalı despot Krasus'tan geriye ne kalmıştır? Ya da Krasus neyi çözebilmiştir? O halde Don Kişot'tan öğrenerek, "Terk etmedi sevdan beni,/ Aç kaldım, susuz kaldım,/ Hayın, karanlıktı gece,/ Can garip, can suskun,/ Can paramparça../ Ve ellerim kelepçede,/ Tütün-

süz uykusuz kaldım,/ Terk etmedi sevdan beni" (A. Arif), diye haykırmak zamanıdır şimdi!

VI.4-) DEĞİŞİM ve "BAŞKALAŞIM"

"YDD" tablosunun figürleri, değişim ve "başkalaşım"la doğrudan ilintili. Her şey hızla aşınıp eskiyor; çabuk kanıksanıyor. Dünya hızla değişiyor. Değişime sevinenler var, üzülenler de. Ama toplumsal olayları doğru kavrayabilmek için sevinmek de, üzülmek de açıklayıcı olmuyor. Nelerin değiştiğini ve "başkalaştığı"nı anlamak, anlatmak gerek. Onun için de gerçekçi olmak yanında, doğruda durmanın felsefesinden vazgeçmemek gerekiyor.

Değişim, değiştirenlerle vardır. "Başkalaşım" ise, değiştirmek zorunda olanların değiştiremediği koşullarda devreye giren çürümedir. Dünya, Kuzeyli egemenleri, IMF'siyle "başkalaştırılıyor"; tamam ama bu değişim değil, bir çürümedir! Prematüre[1] liberalleşmenin girdabındaki Türkiye de "başkalaşıyor"; bunu "değişim", diye alkışlayanlar yok mu?! Gemisini kurtaran kaptanlığı oynayan onlar "İş hayatında kazık atmayan var mı?"; "Dürüstlük, şimdiye kadar kimi zengin etmiş?"; "Ne varsa hırsta ve kazançta var!"; "Herkes yapıyor, ben niye yapmayayım?" diyerek Türk(iye) toplumunu çürütenlerdir![2]

Hırsızların-ahlaksızların terörist yönetiminde somutlanan kleptokrasi[3] egemenliği; kapitalizmin sevgisiz, kavgasız, depo-

1 Prematüre: Olgunlaşmamış veya vaktinden önce anlamına geliyor. Vaktinden önce doğmuş çocuklara prematüre denilmesi gibi.

2 Renault Genel Müdürü Ateş Ünal Erzen bile, "Ahlakta büyük bozulmalar yaşandı. Bu yüzden ahlak tartışılıyor. Olmadığı için tartışılıyor. (...) Toplum şu anda patlamak üzere", diyor. (Ekonomik Panorama Dergisi, Yıl:5, No:36, s.16)

3 Kleptokrasi: Politik yozlaşmaların hâkim olduğu devlet düzeni demektir. Kelimenin etimolojik kökeni eski Yunanca'daki "Klept" ve "Kleptein"

litize insanlarını çoğaltır.[1] Türk(iye) toplumunda varoluşun tek ölçütünün, pragmatik-bencillikte somutlanması da bundandır. Yani "başkalaştırılan" Türk(iye) insanı, sıradan nefretlerin-tapınmaların labirentlerine dalmış ve kimlik(sizlik) krizi dışlilerinde öğütülmektedir.

"Başkalaşım" çürümedir; sosyalizm ise, çürümenin devrimci örgütlenmesinin köktenci değişimi ve başkaldırı alternatifidir. Sosyalizmi, sosyalistler uydurmadı; onu doğuran, kapitalist barbarlıktır. Başkaldırı, her türlü yanılsama ve manipülasyona karşın insan(lık)ın gündem maddesidir. Çünkü Prometheus, Spartaküs, Şeyh Bedrettin, Pir Sultan, Tupac Amaru, Emiliano Zapata, José Marti, Mustafa Suphi, Marx, Rosa, Lenin, Sandino, Seyit Rıza, Che, Deniz, İbo, Mahir yaşamaktadır hâlâ; hem de, "Vurun ulan,/ Vurun,/ Ben kolay ölmem./ Ocakta küllenmiş közüm,/ karnımda sözüm var" kararlılığıyla...

---

kelimelerine dayanıyor. Bu iki kelime eski Yunanca'da çalmak ve hırsızlık etmek anlamında kullanılıyordu. Kleptokrasi, kısaca siyasal düzene hırsızların egemen olması demek oluyor.

1 John Kenneth Galbraith'ın "The Culture of Contentment/Hoşnutluk Kültürü" adlı yapıtında işaret ettiği gibi, insan(lık)ı "başkalaştıran" kapitalizm, "pembe bir düş" değildir: "Bugün demokrasimiz, sadece toplumsal ve ekonomik alanlarda elde ettiği avantajlarını savunmak amacıyla seçim sandıklarına giden bir kesim için var. Bunun sonucu, seçimlerde ortaya çıkan yönetimler toplumsal gerekliliklere göre değil, seçmenlerin hoşnutluğunu oluşturan hoşnutların dünya görüşüne göre politika üretiyor. (...) Hayatından hoşnut olanların durumu gayet iyi, hatta bunların büyük kısmının durumu giderek daha da iyileşiyor. (...) Kimse yoksul toplum kesimlerinin varlığını yadsıyamaz. Ama yadsınan şey, toplumun 'alt katman'larının bütün ekonomik sürecin entegral bir parçası olduğudur. (...) Refah ve konfordan oluşan çatıyı taşıyan temel sütunlardan biri de, refah içinde yaşamayanların, kaderlerini barışçıl ve mutlu biçimde kabullendikleri sanısıdır. Bu yanlış inanç günün birinde bir sabun köpüğü gibi patlayabilir: Alt katmanların ayaklanması yüksek bir ihtimaldir. Bugün en emin olarak öngörülebilen tek şey, büyük şehirlerin yoksul semtlerinde egemen olan sefalete ve orada gelişip, giderek genişleyerek yayılan şiddete karşı hoşnutlar kartelinin göstereceği tepkidir." (Ekonomik Panorama Dergisi, Yıl:5, No:38, s.39-44)

VI.5-) SORU(N)LAR ve SAPTAMALAR

"YDD"nin ayrımı bol yolunda dünya başkalaşırken, üretim-tüketim sarmalına endekslenmiş kapitalist yabancılaşma, mutluluk ve başarı, tüketim oranıyla özdeşleştiriliyor. Edilgenlik toplumsal yaşamı sarmalayıp, sarsarken; çarpıtmalar, yalanlar, çifte standartlı ahlak(sızlık)lar, geçmişi hoyratça hiçleyenler çoğalıyor, aymazlık büyüyor.

Yalan söyledikçe burnu uzayan Pinokyoların çoğaldığı dünyada ve Türk(iye) toplumunda "Güvensizlik", "Boyun eğme", "Kesintisiz kaygı", "İçsel bezginlik", "Toplumsal davalardan el çekmek", "Kişisel ilişkilerdeki yabancılaşma", "Zoru içeren yaşamı kabullenme", "Eleştirel düşünme yetisinin körelmesi" ya da "Buyurgan olduğu sürece otoriteye inanılması", "Köktendinciliğin ve milliyetçiliğin, yalıtılmışlığa karşı sığınak oluşturması" benzeri motifler, toplumsal başkaldırı zeminini daraltıyor. Yani "Öyle şaşılası dünya ki burası;/ Balıklar kahve içerken;/ Çocuklar süt bulamıyor;/ İnsanları sözle besliyorlar;/ Domuzları patatesle..." (N. Hikmet)

Bu işin bir yanı, ötekinde ise "Düşmanlarımız diyor ki: Mücadele bitti./ Biz diyoruz ki fakat: O yeni başladı./ Düşmanlarımız diyor ki: Yok edildi doğru./ Biz diyoruz ki fakat: Biz biliyoruz hâlâ onu./ Düşmanlarımız diyor ki: Bilinse bile hâlâ doğru,/ yayılamaz artık o./ Biz fakat yayıyoruz onu./ Meydan savaşının arifesidir bu." (B. Brecht) Meydan savaşı arifesinde geleceği bugünden örmek için, Brecht'in ısrarına muhtacız. "YDD" sahte bir "yazgı"dır ve aşılabilir. Ancak çözümleyici bir radikal aşkınlıkla; yani aşamacılığın tarihe karışmış olduğunu unutmayan, kesintisiz devrim kararlılığıyla! "Kararlılık"[1] vurgumuz, kimilerince "uçukluk" diye nitelenebilir. Ama "uç"ta durmadan, gerçeklenebilir insani bir duyarlılık olabilir mi?

1 "Kararlılık" deyince; 6 Mayıs 1972'de, 23 yaşında idam edilen THKO lideri Hüseyin İnan'ı anımsamamak mümkün mü? O, kendisine uğruna dö-

Erikler daha çiçek açmamışken, acil soru(n)ların yanıtlanması gerekiyor. Buna da tekzip edilmiş "mutad-ı berkemallikler" ile, sözde "yenilenmeler"e "Hayır", diyerek başlamak gerekiyor. Örneğin yan yana durarak "Biz", demek yetmiyor. "Biz"e, gerçek anlamını katan devrimci praksistir. Sonsuz bölünmelerin ataletinden arınmak, yaşamın nesnelliğine müdahaleyi gerektiriyor. Bu yolda anarko-liberal hoşgörü, ilerletici değil; engelleyici oluyor. Çözüm, kırk taraftan çekiştirilen açmaza dönüşüyor. Farklılık doğal ama farklılığın eylemsizliğe gerekçe kılınması yok mu? İşte sorun burada! Bir an yitirilen zamanı, kaçırılan olanakları ve hiçlenen emekleri, umutları anımsayalım! Yanılgılar, ne kadar da acı ve ağır sonuçlara yol açtı değil mi?

"YDD"nin acı ve ağır sonuçları karşısında suskunluğu yaşıyoruz; faturasını ödüyoruz! Oysa söylenmesi gerekenleri söyleyip, yapılması gerekenleri yapabilseydik, ödemek zorunda kalır mıydık bu faturayı? Ancak söylenenler ve yapılanlar, söylediğimizi ve yaptığımızı zannederek "ruhumuzu kurtardığımız" öznel imajlar toplamı mı? Bu kez de bu yanılgıyı mı yaşıyoruz acaba? Ama "ruhunu kurtaran" tekrarlar, bir şey katmaz insana ve mücadeleye! Üretemeyen, yenilenmeyen, hayata bağlanmayan duyarlılık, anlamlı değildir! O halde uzun süredir, "birinci çoğul şahıs" yerine "birinci tekil şahıs"la kurulan cümlelerden kurtulmalı ve savunmamalıyız "kötü barışları"! Sonra da kurtulmalıyız "ortacı-ortalamacılık" illetinden, Kerem gibi!

VI.6-) KEREM OLMAK

Vahşet ve illüzyonlar ortasında, aslı olmayan "gibi"leri üreten "YDD"nin yarattığı "İnsanlık Durumu", Picasso ve Go-

vüştüğü ütopyanın ne zaman gerçekleşeceğini soranlara, "Erikler çiçek açtığı zaman!", yanıtını verirmiş... Ve o kararlılığın sevdalarıyla tekmeledi Hüseyin İnan, tam 23'ünde idam sehpasında ayağının altındaki kürsüyü! Anlatmak istediğimiz öyle bir şey işte...

ya'nın tablolarında yakalanabilir. Tablo karşısında umutsuz olunması için (vazgeçenlerin "spekülatif" yaygaraları dışında!) neden yok. Çünkü, gerçeğin sürekliliğinde, hiçbir şey sonsuz ve "mutlak" değil. Yeter ki, teslimiyet sendromunun anaforlarına dalınmasın. Dogmatik önyargıların zırhına bürünülmesin. Kolaya kaçılmasın. Güçlükler ve yalnızlıklar göze alınsın! Aslında Nazım Usta'nın; "Ben Kerem'i bilirim./ O öyle acaip bir heriftir ki,/ Aslı olmasaydı,/ yanmak için başka bir vesile bulurdu mutlaka./ Nasıl bulmasın ki,/ kafasına yanmayı koymuş bir kere./ Sebep Aslı'da değil,/ sebep daha derinlerde./ İş böyle olunca,/ yanmak için Kerem vesile mi bulamazdı?" dediği Kerem, bunları yaptı!

Çok şeyin dibe vurduğu kesitte, çözüm Kerem olmaktan geçiyor. Başkaldırı ağır yaralar aldı, bu doğru; ama hâlâ yapılabilecek şeyler var... Hayır, "Umudun bittiği, her şeyin iflas ettiği, işçi sınıfının ve misyonunun tarihin derinlerinde kaldığı, Kürtlerden de bir şey çıkmayacağı, artık 'gerçekçi' olunup yüksekten uçulmaması gerektiği"ni iddia eden "senaryolar" gerçekle ilintili değil! Bu senaryolar elin tersiyle itilmeli!

Sorun şimdi Kerem olmakta. Çünkü Kerem, sevdalı bir insan; sevdayı yaşatma kavgasını verirken "yasaklar dünyası"na başkaldıran bir cüret; engebesiz yoldaki mutadı yaşamak yerine, beynini-yüreğini kirletmeden, "Çatlayacaksa varsın çatlasın yüreğim,/ öfkeden,/ kederden,/ sevinçten" (N. Hikmet), diye haykıran biri... Kolay mı Kerem sevdalı biri. Çünkü Kerem de, "Sevmeyen adamın yüreği,/ kafası,/ kolu kısadır./ Sevmeyen adam yaratamaz,/ doğuramaz,/ anlayıp inanamaz" (N. Hikmet), diyenlerden ve sevdasızlığın yok olmaya özdeş olduğunu bilenlerden biridir. Güzele bağlanmıştır Kerem, vazgeçmeyişinin sevincini, hüznünü, acısını, hicranını ve ısrarını tepeden tırna-

ğa yaşayarak![1] Kerem'i, Botan'da, Chiapas'ta ya da "Non Passaran!", diye haykıranların son nefesine kadar direndiği Madrid'de[2] yani başkaldıran her yerde bulabilirsiniz!

İnsani bir çözüm olan Keremlik "YDD"yi aşmanın tek yolu: Çünkü "Belimizi doğrultup kalktığımızdan beri iki ayaküstüne,/ kolumuzu bir sopa gibi uzattığımızdan beri,/ taşı yonttuğumuzdan beri yıkan da yaratan da biziz,/ bu güzelim, bu yaşanası dünyada." (N. Hikmet) Bunu bilmeyen var mı? Varsa ne yazık!

VI.7-) CÜRETKÂR SEVDA

"YDD"nin "değişim" alt-başlığında sunduğu "başkalaşım", başkaldıran sevdaları, türküleri, kitapları, fikri, zikri katleden bir kırım ve kıyım olması yanında; Prometeus'lara çağrı çıkaran kesittir. Platon'un, naklettiğine göre, "Ölümsüzler yaratıldığı zaman tanrılar, Prometeus ve Epimeteus'tan bunlara bazı nitelikler vermesini istediler. Bu işi üstlenen Epimeteus, bütün canlıları türlerinin ortadan kalkmamasını sağlayacak biçimde donatmaya başlar. Kimine hız ve küçüklük, kimine post, pençe, yüksek doğurganlık vb. verir. Fakat sıra insana gelince Prometeus, insanın çırılçıplak ve silahsız biçimde ortada kaldığını görür. Bu dengesizliği düzeltmek isteyen Prometheus, Hefaistos ve Athena'dan ateş ve tekniği çalıp diyetini de ödeyerek insanlara armağan eder." Yani "Tanrılar Dağı"nda çıplak kalan insanı var eden, ateşi çalan sevda ve cüretidir. Cüretkâr sevda, insanın varoluşunun "olmazsa olmazlığı"dır. Ancak, insan(lık)ın üzerine karabasan gibi çöken "YDD" yabancılaştırmasının, cüretkâr sevdalara diş bileyen tahribatı tam istim çalışırken, kü-

1 Tıpkı Agis IV, Sokrates, Hallac-ı Mansur, Baba İshak, Nesimi, Pir Sultan Abdal, Şeyh Bedrettin, Giordano Bruno, Che gibi...

2 Madrid için şunları der René Char: "Yenildiler; çünkü halklarının düş görmesine neden oldular. Yendiler; çünkü düşlerini halklaştırmasını bildiler."

resel ölçekte "Ecinniler" oyunu sahneleniyor ve cüretkâr sevdaya "delilik", "soytarılık" deniyor.

Shakespeare'in oyunlarında kralların, zalimlerin, zenginlerin karşısında özgürce konuşan, tartışan ve en sert eleştirileri yapanlar deliler ve soytarılardı. "Delilik" ve "soytarılık", Ortaçağ'da özgür düşüncenin bürünmek zorunda bırakıldığı biçimdi. Tekellerin Ortaçağı'nda da cüretkâr sevda, "deli"lik, "soytarı"lık olarak sunuluyor. Oysa cüretkâr sevda bir ahlak ve estetik anlayışıdır. Yoğun bir emektir. Vazgeçmeyen, ısrarla kolaycılıkların reddidir. Yaşam biçimidir, karardır. Kendine bencilliğin sığınaklarında yer aramadan karın, boranın, fırtınanın ortasında insanca büyük yaşamaktır. "Olağan" ile olması gerekenler arasında, bir saat rakkası gibi sallanmadan olması gerekenden yana saf bağlamaktır.

Başkaldırısıyla güzeli ve insana özgü aydınlıkları arayan cüretkâr sevda, "Anka Kuşu" gibi, kendisini devasa yıkımların ardından yeniden yaratan özgürlüktür. Örneğin Victor Serge'nin "Barselona" yapıtındaki cüretkâr sevdalı Krafft, en güç koşullarda bile şöyle haykırır: "Bütün ihtilalciler böylesine anlardan, bu tür esaretlerden, tatsız günlerden geçmişlerdir. İnsanlar bu şekilde çelikleşir, güçlenir ve her şeyi açıkça görmeyi öğrenir!" Benzer biçimde, Yunanistan'daki zorlu dikta koşullarının "Yedi Numaralı Dehliz"indeki Kostas Kodzias da, "Öykünün sonu yazılmadığı sürece, daha pek çok acılar var önümüzde", diyerek direngen umutvarlığın ne demek olduğunu tarif eder. Sonra, T. Kornaros'un "Fırtına Çocukları"ndaki Stavro Amca da bilge içtenliğiyle, "Kararlıysan, güçlüysen ve bilinçliysen acı duymazsın", diye haykırır cüretkâr sevdalarıyla... İşte bu nedenle, "Tahir olmak ayıp değil,/ Zühre olmak da,/ hatta sevda yüzünden ölmek de,/ ayıp değil,/ bütün iş Tahir ile Zühre olabilmekte,/ yani yürekte"dir (N. Hikmet) her şey!

VII. BÖLÜM

BİZİM BRECHT

Sömürü sisteminin zulmü; tanrıları, iktidarları, yasaklarıyla günümüze taşıdılar kendilerini; bukalemun gibi biçimden biçime girerek! Bu işin; resmi tarih boyutu; bir de karşı-tarih; yani direnenler, isyancılar var! İnsan(lık)ın "modern" tarihi, sınıf iktidarının kokuşmuş yasa-yaptırımlarına karşı direnenlerin mücadelesidir. Direnenler, isyancılar, karanlıkları aydınlatan "Işık İnsanlar"; Karşı-tarihin sembolleri, değerleri mitik ya da gerçek kahramanlarıdır.

Onlara, tarihin sayfalarındaki mitolojik öykülerde, destanlarda, savaşlarda sık sık rastlarsınız. Onlar, Spartaküs ile köleliğin zincirlerini kıranlar; Tanrılar Dağı'ndan ateşi çalıp insan (lığ)a veren Prometheus'lar; çürümüş yasalar karşısında insan (lığı)n Vicdanının temsil eden Antigone'lardır... Onların kavgası, tüm kötülükleri dünyaya yayan "Pandora Kutusu"nun açılmasıyla başladı ve hâlâ da sürüyor.[1]

1 EK-IV: MANİFESTO'NUN KÜLTÜR VE SANATI

VII.1-) "ONLAR"DAN BİRİ: BRECHT

Bu kavganın önemli taşıyıcılarından biri de, Anasının Kara Ormanlar'da doğurduğu Eugen Bertolt Friedrich Brecht'ti. Yüzyıla damgasını vuran usta bir kalem, vicdanlı bir düşünür ve komünistti Bavyeralı delikanlı. "Aydınlanma merkezli bir bilim" olarak tanımladığı Marksizmi benimseyip, sınıfına ihanet ederek ezilenlerden yana saf tuttu.[1] 58 yıllık yaşamında bir an dahi kuşkuya düşmeden, "Ölümden çok korkmayın, anlamsız bir yaşam sürmek kadar" dedi.

10 Şubat 1898'de Güney Almanya'nın Bavyera eyaletinin Augsburg kentinde burjuva bir ailenin oğlu olarak doğdu. 1917'de Münih'te tıp öğrenimi gördü. Ancak I. Dünya Savaşı yüzünden yarım bıraktı. Dadaistlerle dost oldu; burjuva değerlere sahip bir sanat anlayışına karşı çıktı. Savaş sonrası Berlin'de Max Reinhardt ve Erwin Piscator gibi ustalarla çalıştı. "Gerçekte epik tiyatro, son derece sanatsal bir olaydır; sanatçılar, sanat becerisi, imgelem, mizah duygusu, olup bitenleri hissetme yetisi (...) olmadan epik tiyatro nerdeyse düşünülemez bile" (1938) diye tariflediği epik tiyatro kuramıyla Brecht, tiyatro sanatında ikon kırıcı oldu ve "Çatısının altında gülünmesi gereken bir tiyatro, gülünç bir tiyatrodur" dedi.

Bu bağlamda, "Edebiyattaki biçimler söz konusu olduğunda, estetiği ya da gerçekçiliği değil ama doğrudan gerçeği sorgulamak gerekir" diyen Brecht, "gerçeğin doğrudan sorgulanması"nı bir yaşam biçimine dönüştürüp; "Sofokles'in Antigone'si"nden hareketle "İnsanın kaderi, yine kendisidir" gerçeğini sergileyen sanat anlayışıyla; "Sizler, ilkeleri değil ama insanları betimliyorsunuz. O nedenle insanları gösterdiğinizi göstermelisiniz izleyiciye" diyen biriydi. Yani "Karamazof Kardeşler"de "Yaşamın kendisini, yaşamın anlamından daha çok sevmek

1 "Emekçi sınıfının nihai zafere olan inancı çok hoşuma gidiyor. Ama bununla ilintili olarak, söylenen pek çok şeye de inanması beni tedirgin ediyor." (1940)

gerekir" diyen Dostoyevski'nin, ya da "En zor olan şey, insanı olduğu gibi, yani ne ise, o olarak göstermektir; ama gerçek sanat da budur" diyen Çehov'un uyarısını kulağına küpe edinen Brecht için, "Sanatla insanlar yaşamın zevkini tadarlar. Zevk almak ise yaşam gücünü etkiler"di.

"Büyük sıçrayışı gerçekleştirmek isteyen, birkaç adım geriye gitmek zorundadır. Bugün, Yarın'a Dün'le beslenerek yol alınır" diyen Brecht'in anlayışı; Walter Benjamin'in, "Bugün'ü Dün'ün uzantısı, Yarın'ın da kaynağı olarak yaşamak" diye tanımladığı tarih bilinciyle örülmüştür; 1948'de yazdığı "Antigone"undaki[1] kararlılıkla: "Çık zamanın bulutlarından/ Ve yürü bir zaman, önümüzde/ Sen ey dost, kendinden emin/ İnsanların zalimlere/ korku salan o hafif adımlarıyla/ Biliyorum, nasıl/ Korktuğunu ölümden, ama/ Onursuz bir yaşamdı/ Korkutan seni daha da/ Ve uzlaşmadın iktidarlarla/ Karşılık peşinde koşanlara el uzatmadın/ Ne de unuttun ayıpları/ Bırakmadın otlar bitsin kötülük tarlalarında/ Selam sana!" diye haykırandı O!

VII.2-) "RAHATI KAÇTI BAŞTAKİLERİN!"

Brecht'in ilk şiiri 1913'te okul gazetesinde; ilk şiir kitabı "Ev Vaazları" da 1927'de yayımlandı. 1918'de ilk oyunu "Baal"i yazdı ve 24 yaşında sahnelenen oyunuyla iki ödül aldı. Ardından "Spartaküs"ü (1919), "Gecede Trampet Sesleri"ni (1919), "Kentlerin Fundalığında"yı (1923), "Adam Adamdır"ı (1926), "Mahagonny Kentinin Yükselişi ve Düşüşü"nü (1928) yazdı.

1924'de, 26 yaşındayken Berlin'de ünlü "Deutsche Theater"ın sanat yönetmenliğine getirildi. 1928 yılında Berlin'de 250 kez sahnelenen "Üç Kuruşluk Opera"yı yazdı. 1933'te Na-

1 "Bir mezar taşına ihtiyacım yok ama sizler gerekli görürseniz eğer, şöyle yazılsın isterdim üstüne: Haklı çıktı, bizler de farkına vardık haklılığının. O önerilerde bulundu, biz kabul ettik. Böyle bir mezar yazıtı onur verirdi hepimize." (B. Brecht)

zilerin iktidara gelmesiyle kitapları yakıldı. "Ölü Askerin Öyküsü" adlı şiir kitabı gerekçe gösterilerek; 1935'te vatandaşlıktan atıldı. Senaryosunu yazdığı "Kuhle Quampe" filminin yasaklanmasının ardından, Reichstag provokasyonundan bir gün önce, 23 Şubat 1933'te Almanya'yı terk eden Brecht için sürgün, ancak 1948'de noktalandı. Sürgün yıllarını "O zamanlar uçuruma açılırdı bütün sokaklar. Rahatı kaçtı benim yüzümden baştakilerin" diye betimleyen Brecht, önce İsviçre'ye, daha sonra da Danimarka'ya geçti. "Tak Tik" (1934), "Hitler Rejiminin Korku ve Sefaleti" (1939), "Galilei'nin Yaşamı/ Leben das Galilei" (1939), "Cesaret Ana ve Çocukları/ Mutter Courage un ihre Kinder" (1939), "Carrar Ananın Silahları" (1938), "Sezuan'ın İyi İnsanı/ Der Gute Mencsh von Sezuan" (1939) gibi oyunlarını Danimarka'da yazdı.

13 Haziran 1941'de II. Dünya Savaşı'nın olanca şiddetiyle sürdüğü günlerde, Danimarka'da Nazi tehdidi ile yüz yüze kalınca, ABD'ye geçen Brecht'in yaşamı hiç de kolay olmadı. O dönemde Hollywood'da şansını denediği günlerini, "Her gün ekmek parası kazanmak için/ yalanların satıldığı pazar yerine gidiyorum/ umutla/ diğer sancıların yanında yerimi alıyorum" dizelerinde özetler.

ABD'de Amerikan Komünist Partisi üyesi olan Brecht, "Rusya'nın Şarkısı" ve "Zafer Günü" gibi filmlerin yapıldığı Hollywood'daki 300'ü aşkın ilerici sanatçı gibi, ABD'nin Arturo Ui'sinin, yani senatör McCarthy'nin, "Amerika'ya Karşı Etkinlikleri Araştırma Komitesi"nin (HUAC) hışmına uğradı; 30 Ekim 1947'de sorgulandı, 31 Ekim'de de ABD'den uzaklaştırıldı; Zürih'e gitti. Savaştan sonra Almanya'ya geri dönerek 1948'de Doğu Berlin'de ünlü "Berliner Ensemble"yi kurdu. Şiirleri ve sanat felsefesi konusundaki deneme ve incelemeleriyle büyük etki yarattı.

"Biz Almanların duyarlılıktan yoksun bir materyalizmimiz var. Edebiyatımızda, bedenin canlılığına karşı beslenen kuşku, her yerde algılanabiliyor. Kahramanlarımız birlikte olmaktan hoşlanır ama yemek yemezler; kadınlarımızın duyguları vardır ama kalçaları yoktur; öte yandan yaşlılarımız, hâlâ dişleri varmış gibi konuşurlar" (12 Ağustos 1938) diyen Brecht, faşizmin doğuşu, yükselişi ve insanlığı kana ve gözyaşına buladığı bir tarih kesitinde yaşadı. Epik tiyatro bu koşulların ürünüdür. "Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi/ Der Aufhaltsame Aufstieg des Arturo Ui", "Bay Puntila ile Uşağı Matti/ Herr Puntila und sein Knecht Matti" (1940), "Kafkas Tebeşir Dairesi/ Der Kaukasische Kreidekreis", "Aslan Asker Şvayk" gibi oyunlarıyla bütün dünyada tanınan, etkili olan Brecht; hızla değişen dünyanın altüst oluşunu yaşadı soluk soluğa...

Yapıtlarıyla kapitalizmin içyüzünü ortaya koyan,[1] sosyalizmi savunan, tiyatroyu devrim için bir silah olarak gören, Alman dışavurumculuğundan, kabare tiyatrosundan, baladlardan, halk güldürülerinden ve Uzakdoğu tiyatrosundan yararlanan Brecht, "Bir Gün Gelecek Yararsız Olacağım Ben de" şiirinde savaşların olmadığı, silahların paslandığı bir dünyada, "Ben de atılmak isterdim açıkçası/ son okurumun elinden./ Son insan olsun o, yeter ki/ köpeklerin ısırdığı son insan" diyerek, yapıtlarına gereksinim duyulmayacak günün gelmesi için dövüşen biriydi.

VII.3-) "BRECHT-GİBİ-OLMAYAN-BRECHT" Mİ?

Komünist Manifesto'nun 150. yılında, doğumunun 100. yılı kutlanan Brecht de, kapitalizmin piyasa koşullarına uyarlan-

1 Brecht, "Tak Tik" oyunundaki "Mamanın Türküsü"nde, piyasa ekonomisi "sevgisi"ni şöyle hicveder: "Sulara vurdu mu vay/ Vurdu muydu dolunay/ Kalmazlarmış derler a,/ Kızların dizinde bağ!/ Ve Mecnun ki, sırf yakışık, Leyla o yüzdenmiş âşık!/ Şıktır şıktır şıktır şık! Eskidenmiş böyle aşk./ Gözün üstünde kaş/ Yetti bitti bu traş/ Aşk yok artık beleşe!/ Yaprak tutmayan meşe/ Gitsin hızaristana!/ En kesme yol Leyla'nımın koynuna/ Dolu bir kesedir günahı boynuna!/ Müziktir sikkenin sedası, Paradır aşkın gıdası."

mak isteniyor. Örneğin Güngör Uras, "Brecht'i kimi şair, kimi öğretmen, kimi anarşist, kimi de klasik bir yazar olarak hatırlıyor (From poet to teacher, from anarchist to classic!)"[1] diyerek O'nun bir komünist olduğunu ya da haykırışını unutturmaya çalışıyor: "Bilin: Halkın ekmeğidir adalet./ Bakarsınız bol olur bu ekmek,/ bakarsınız kıt,/ bakarsınız doyum olmaz tadına,/ bakarsınız berbat./ Azaldı mı ekmek başlar açlık,/ bozuldu mu tadı, başlar hoşnutsuzluk boy atmaya./ Bozuk adalet yeter artık!/ Acemi ellerde yoğrulan, iyi pişirilmemiş adalet yeter!/ Yeter katıksız, karakabuklu adalet!/ Dura dura bayatlayan adalet yeter! (...)/ Ekmek her gün gerekliyse nasıl,/ adalet de gerekli her gün,/ hem o, günde birçok kez gerekli. (...)/ Madem adaletin ekmeği bu kadar önemli,/ onu kim pişirmeli, dostlar, söyleyin?/ Öteki ekmeği kim pişiren?/ Adaletin ekmeğini de/ kendisi pişirmeli halkın,/ gündelik ekmek gibi./ Bol, pişkin ve verimli."

Stephan Wetzel, "Brecht'i tanımak için önce onu unutmamız gerekir. Brecht üzerine yeni bir şeyler yakalamak istiyorsak, eski Brecht uzmanlarıyla aramıza bir mesafe koymalıyız. Brecht üzerine yapılmış akademik geleneklerden uzaklaşmalıyız. Onu ideolojik tanımlamalardan arındırmalıyız"[2] diyerek; insanlara komünist Brecht'in unutulup, yerine "ideolojisiz bir deha"nın ikame edilmesini önerirken; Brecht Tiyatrosu'nun oyuncularından Ekkehard Schall da, "Günümüz koşulları oldukça değişti. Eskiden sanatçının topluma karşı belli görevleri olduğu savunulur, toplumsal sorunlara karşı sanatçıların da belli görevler üstlenmesi istenirdi. Bugün bu görüşü savunanların sayısı giderek azalıyor. Sanatçı, 'Toplumun öğretmeni değilim' diyor ve bir görev üstlenmeyi kabul etmiyor. Böyle düşünenler özellikle, Brecht'i çok fazla didaktik buluyorlar ve günümüz koşulları-

1 Güngör Uras, Yeniyüzyıl, 13 Şubat 1998, s.5
3 Stephan Wetzel, Cumhuriyet, 14 Şubat 1998, s.13

na uymadığını ileri sürüyorlar. Ben böyle düşünmüyorum. Brecht'in didaktik oyunları da var. Bunlar ilk yazdığı oyunlar. Önemli olan şu: Sanatı ideolojiden uzak tutmak gerekir. Sanata ideoloji bulaşmamalı"[1] uyarısıyla; Brecht'i "Işık İnsan" yapan sanat anlayışından koparıp, zararsız bir ikona dönüştürmeye çalışıyor!

Ama "Diyalektiğe Övgü" dizelerindeki Brecht'i, ideolojik yanlılığından nasıl soyutlayabilirsiniz: "Adaletsizlik kol geziyor bütün rahat adımlarla/ Ezenler on binlerce yıl üzerine kuruyor iktidar hesaplarını/ Ve iktidar sahipleri garanti veriyor: Böyle gelmiş, böyle gider!/ Duyulmuyor egemenlerin sesinden başka ses!/ Ve pazaryerindeki bir pazarcı gibi bağırıyor sömürü:/ Ben daha yeni başlıyorum henüz!/ Ezilenlerden birçoğu fakat şunu diyor:/ Bizim istediğimiz hiçbir zaman olmayacak!/ Yaşayan 'hiçbir zaman' demesin hiç!/ Sağlam görünen sağlam değildir!/ Ve böyle gelen, hep böyle gitmez!/ Egemenlerin sözü bittiğinde,/ Konuşacaktır ezilenler!/ Kim 'hiçbir zaman' diyebilir?/ Eğer zulüm egemen kılarsa bu kimin sayesinde olur: Bizim sayemizde/ Zulüm egemenliğinin yıkılması nasıl olur: Yine bizim sayemizde!/ İtilip, kakılıp yere düşen kalksın ayağa!/ Yitirmiş olan her şeyini atılsın savaşıma!/ Kim durdurabilir kendi durumunun bilincine varanı?/ Ve 'hiçbir zaman' dönüşecektir 'hemen bugün'e!"

Max Frisch ise, daha da ileri giderek, "Brecht'in yapıtları milyonlarca insan tarafından izlendi ve izlenecek. Ancak bu oyunlardan insanların ders alacağından ya da politik görüşünü değiştireceğinden kuşkuluyum. Edebiyat tarihçileri bu ajitatörü bir şair olarak yanlış değerlendirmişlerdir"[2] diyor!

1 Ekkehard Schall, Cumhuriyet, 8 Şubat 1998, s.12
2 Max Frisch, Radikal, 10 Şubat 1998, s.23

Genco Erkal'ın, "Brecht'e gelecek yüzyılların yazarı bile diyebiliriz"[1] dediği O, "eskimiş" midir? En iyi yanıtı, Brecht'in kızı Barbara Brecht-Schall veriyor: "Bazen babamın oyunlarının modasının geçtiğini, artık söyleyecek sözü kalmadığını hissedebilsem ne kadar güzel olurdu diye düşünüyorum. Ama hâlâ savaşlar var, ırk ayrımcılığı sürüyor, sınıf çatışmaları sona ermedi. Onun yazdığı her şey hâlâ geçerli, bazen eskisinden de çok diye düşünmeden edemiyorum."[2]

Özetle bizim Brecht, 100 yaşındayken; Siegfried Unseld gibi, "Brecht'in klasik yanını görmek, onu bir müzeye koymak değil, fakat gelişme süreci ve etkinliğiyle kavramak anlamına gelir" tarzında algılandığı oranda hâlâ günceldir! Çünkü Zeliha Berksoy'un deyişiyle, "Brecht her eserinde sistemi ortaya koyuyor, size bunu çözüyor. Çünkü sistem bir bilmece gibi, -katman katman- ve asıl istenen de bu, sizin görmemeniz. Ama Brecht, enginarın kabuklarını soyar gibi soyuyor ve oyunlarında, sistem çırılçıplak ortaya çıkıyor... Bizim gibi çelişkilerin çok yoğun yaşandığı ülkelerde çok geçerli... Almanya'da bana 'Tamam Brecht çok iyi edebiyatçı ama biz ona sizin kadar gereksinim duymuyoruz' diyorlardı... Bence meseleye biraz üstünkörü bakıyorlar. Almanya'da açlık ve acılar yok değil. Bugün bir Fransa'ya bakın, sistem eleştirisi yapılmıyor mu? insanlar niçin sokakta? İtalya'ya bakın kıyametler kopuyor... Amerika çok sütliman mı gidiyor? Tamam onlar gelişmiş ülkeler ama zaman içinde sistemin çarklarında gerilikler, istismara açık boşluklar doğuyor... Türkiye'de de büyük sıkıntılar geçiriyoruz ve büyük yağmalarla karşı karşıya kalıyoruz. Onlar belki daha rafine ama o kadar..."[3]

"Bunlar böyle de; 100. yılda Brecht tartışmaları neden" mi?

1 Genco Erkal , Milliyet, 10 Şubat 1998, s.25
2 Barbara Brecht-Schall, Cumhuriyet, 27 Ocak 1998, s.10
3 Zeliha Berksoy, Cumhuriyet Dergi, 12 Temmuz 1998, No:642, s.2

VII.4-) 100. YIL "TARTIŞMALARI"

Sanat; Aristo için, "Eğlendirir, eğitir, arıtır" tanım aralığına sıkıştırılmıştı; Hegel de, "Gerçek güzel, sanatta bulduğumuz güzeldir, insan ürünüdür" derdi; Kant içinse sanat, "Amaçsız bir amaçlılıktı", yani güzel olan nesneye bağlı olandı... Bu sacayağına; "Tiyatro aracılığıyla politika yapabilirsiniz" diyerek müdahale eden Brecht; "İlkeler, onlara aykırı davranıldığı sürece hayatta kalabilirler" revizyonuyla; aşkın, hayatın ve yenileyici eleştirelliğin yaratıcılığını; yani, sanat-kültür-politika cephesindeki Marksist dönüştürücülüğü kotardı.

1933'te Nazi Almanya'sından ayrıldıktan sonra Danimarka ve ABD'de yaşayıp; 1947'de Avrupa'ya dönmesi sonrasında Doğu Berlin'e (Demokratik Alman Cumhuriyeti'ne) yerleşmesi konusunda; "Biz Almanların zoraki kapitalizm veya zoraki sosyalizm arasında bir seçeneğimiz olmalıdır. Ben de zoraki sosyalizmi seçtim" diyen Bertold Brecht (1898-1956); 100. doğum yıldönümü nedeniyle Berlin Güzel Sanatlar Akademisi'nin, "Ve yaptıklarım yüzyıl sonunun marşıdır" diyerek andığı; sanatı, geleneksel klişelerden kurtarıp yaratıcılıkla harmanlayan Marksist bir dehaydı.[1]

Ancak Brecht'i niteleyen unsurları görmezden gelerek, sözüm ona "Ortodoks Brechtçilik"e karşı çıkanlar, Heiner Müller'in, "Brecht'i eleştirmeden kullanmak bir ihanettir" formülasyonundan hareketle, "Brecht'in öncü tiyatrosunun gücünü ve etkisini günümüz tiyatrosu üzerinde hâlâ sürdürdüğünü, ancak Brecht'e sadece içerik açısından yaklaşmanın onun tiyatrosunu

1 Bakın Brecht'e ilişkin soruları nasıl yanıtlar Ruth Berlau: "O bir dâhi miydi? Evet, çalışkan, Marksist, normal bir dâhiydi... İtici gücü neydi? Tek sözcükle söylendiğinde: Sınıf savaşımı... Kimin için çalışırdı? Ezilenler için ve sömürenlere karşı... Nasıl yazardı? Bir taraf için içten ve mizahi, bir tarafa karşı açık, sert ve sabırsız..." (Güney Dergisi, Nisan-Mayıs-Haziran 1998, No:4, s.15)

anlamakta yetersiz olacağını"[1]; ya da "Brecht'in sahnelemeleri aslında kendi kuramıyla çok yakın değildi" diyerek onun, "yönetmenliği ile kuramcılığının farklı olduğu"nu[2] savunmaya kalkışarak, Brecht gerçeğini postmodern karanlığın şalı altında yok etmeye yeltenmektedirler.

Oysa, Brecht'i 1962-1992 arasında yaklaşık 55 yıldır sahnede yorumlayan (ve "Komün Günleri"nin Madam Cabet'i, "Üç Kuruşluk Opera"nın Bayan Peachaum'u, "Şvayk Hitler'e Karşı"nın Bayan Kopekha'sı...) Gisela May, "Brecht şu an içinde yaşadığımız kapitalist toplumu irdeledi ve bugün de hâlâ geçerliliğini koruyan doğru gözlemlerde bulundu. (...) Temel noktaları vurguladı hep. Bu nedenle onun yapıtlarında hâlâ geçerliliğini koruyan toplumsal noktaların iyi vurgulanması gerek"[3] derken; Brecht'i en iyi anlayanlardan biri Walter Benjamin de, bakın ne der: "Yazı onun için bir eser değil, bir aygıt, bir alettir. Ve değerini belirleyen şey de sökme, dönüştürme ve değiştirme yeteneğidir. (...) Brecht için neyin belirleyici olduğunu bir çırpıda söylemek isteyen bir kişinin şu cümleyi kullanması akıllıca olacaktır: 'Onun konusu yoksulluktur.' (...) Brecht, 'işlevsel dönüştürme' [Umfonktionlerung] deyimini, üretim alet ve biçimlerinin ilerici -yani, üretim araçlarının özgürleştirilmesine yönelmiş ve sınıf mücadelesine hizmet eden- entelektüellerce anlaşıldığı biçimde dönüştürülmesini tanımlamak için icat etmiştir. Aynı zamanda, entelektüellere, üretim aygıtını mümkün olabildiği ölçüde, sosyalizm yönünde değiştirilmeksizin donatım malları şeklinde kapsamlı bir talebi yönelten ilk kişi, Brecht olmuştur."[4]

---

1 Elizabeth Wright, Postmodern Brecht, Dost Yay.-1998
2 Matthias Longhoff, Radikal, 27 Mayıs 1998, s.23
3 Gisela May, Cumhuriyet, 26 Mayıs 1998, s.12
4 Walter Benjamin, Brecht'i Anlamak, Metis Yay.-1984, s.22-23, 117-118

VII.5-) İNSAN BRECHT

20. yüzyılı, "Bilimsel zaman" olarak niteleyen Brecht; kendini de, "Bilimsel zamanın şanslı çocuğu" olarak tanımlıyordu. Marksizm, sosyalizm, diyalektik düşünce, ekonomi, faşizm, doğa bilimleri, sanat türleri ve modernizmin algılayış biçimleri üzerine birçok çalışması, eleştirisi, tanımlamaları olan Brecht, bir Marksist'ti. Hitler faşizmiyle yurtdışına çıkmak zorunda kalıp, İsviçre, Amerika ve Avusturya'da sanatsal ve siyasi faaliyetlerini sürdüren Brecht, kendine has Marksist üslubuyla kaleme aldığı tiyatro yapıtları, şiirleri ve çalışmalarıyla Nazi zulmünün ilk hedefleri arasındaydı. Ancak, sadece Naziler'in değil; tüm burjuvaların da korkulu rüyasıydı. Tiyatro yapıtlarının yasaklanması, kitaplarının yakılması ve karşılaştığı öteki baskılardan sonra sığındığı ABD ve Avusturya'da da O'na yasaklar getirildi. Ama O, muhalif tutumunu sürdürerek Marksist düşüncelerini her koşul altında yaymaya devam etti.

Hitler faşizmine karşı mücadelenin ön safındaki Brecht, "Liderin bilmedikleri ve onun duymadığı kelimeler" adlı yapıtında; "Küçük insanlara göre lider, eğitim bakanının sürekli sarhoş, iş sorumlusunun hiç kendinde olmadığını, propaganda bakanının çenesini açtığında yalan söylediğini, rüşvet paraları ile endüstrinin geliştirildiğini bilmiyor. Bazı küçük insanlara göre lider, kendi cezaevlerinde insanların öldürüldüğünü, Alman annelerin çocuklarının İspanyollara satıldığını bilmiyor... Eğer lider bunları bilseydi, birkaç namuslu insanı (örneğin toplama kamplarından) getirir ve onlardan kendi boynuna bir tabela asmasını rica ederdi. 'Ben yerle bir edilmiş bir liderim' (tabeladaki yazı) o bu tabelayla yok olmuş ülkede dolaşsa ne dersiniz? Böyle yapar mıydı?" diye sorup, 20. yüzyılın sorunlarına, mütevazı mücadeleciliğiyle yanıt arıyordu.

Mücadeleci ve üretken bir yaşam tarzı olan sevdalı[1] Brecht'in kadınlar ile ilişkileri zaman zaman tartışmalara konu kılınmıştır. Birlikte çalıştığı insanlar arasında kadınların yoğunlukta olduğu Brecht, bu ilişkilerini yapıtlarında dile getirmiştir. Örneğin ilk aşkı olan "Bi" Bahholzer, ilk eşi Marianne Zoff'a mektupları, Margarete Steffin ya da Helene Sieigel ve K.R. adındaki bir artiste sevdasının çalışmalarıyla iç içe geçmesi gibi.[2]

1 "Sevdiğim/ Dedi ki bana,/ Sen bana lazımsın./ Onun için/ Kolluyorum kendimi/ Yoluma dikkat ediyorum ve/ Korkuyorum her yağmur damlasından/ Beni ezecek diye" dizelerinin sahibi Brecht, 22 yaşında yazdığı bir aşk şiirinde de, diyordu ki: "Eylül'ün mavi ayında o gün/ Taze bir erik ağacı altında usulca/ Tuttum o sessiz solgun sevdayı/ Tatlı bir sevda gibi kollarımın arasında/ Ve güzelim yaz göğünde üstümüzde/ Bir bulut vardı seyrettim uzun süre/ Bembeyazdı ve korkunç yükseklerde/ Ve tekrar baktığımda yukarı: Yoktu artık orada/ Ve o öpücüğü de unutur giderdim çoktan/ Olmasaydı eğer o bulut orada/ Hâlâ hatırlıyorum onu ve hep kalacak aklımda/ Bembeyazdı ve yükseklerden geldi./ Erik ağaçları hâlâ çiçek açar belki/ Ama birkaç dakika açtı o bulut/ Ve tekrar baktığımda yukarı: Karışmıştı rüzgâra."

2 1898'de Augsburg'da doğan Brecht'in, 20'li yaşlarında Rosa Marie Aman, Paula Bahholzer ve Sophie Renner ile ilişkileri oldu. Gökyüzünden geçen bir bulutla, sevgiliye verdiği öpücüğü çağrıştıran en güzel aşk şiirlerinden birini o yıllarda Rosa Marie Aman için yazdı... 1919'da Paula Bahholzer'den Frank adlı oğlu oldu. Aynı yıl Augsburg'a gelen Marianne Zoff'a âşık oldu. Ardından 1920'de Berlin'de bir kostüm sergisinde tanıştığı Dora Mannheim ile büyük bir aşk yaşadı. 1922 yılında Marianne Zoff ile evlendi ve bir yıl sonra Hanne adlı bir kızı oldu... 1923 yılında tiyatro oyuncusu Helena Weigel ile tanıştı ve birlikte yaşamaya başladı. Helena'dan Stefan adlı bir oğlu oldu... 1926'da, çalışmalarına yardım eden ve şiirlerini derleyen Elisabeth Hauptmann ile birlikteydi. 1929'da Helena Weigel ile evlendi ve bir yıl sonra Barbara isimli bir kızı oldu... 1932'de en tanınmış aşk şiirlerini adadığı Margarete Steffin ile tanıştı. Bu aşk, Steffin 1941'de Moskova'da veremden ölene dek sürdü... 1933'te tiyatrocu Ruth Berlau ile tanıştı. İspanya iç savaşına giden Berlau, Brecht'in birçok oyununun ilham kaynağı oldu... 1941'de Brecht, Weigel ile ABD'ye gitti... 1943'te Brecht'in Bahholzer'den olan ilk oğlu Frank savaşta öldü... 1951'de Berliner Ensemble'de "Ana" oyununun galasında, 53'ündeki Brecht kendisine Margarete Steffin'i hatırlatan hizmetçi rolündeki Kathe Reichel adlı kıza şu dizeleri yazar: "Ah hiç hesapta yoktu şu küçük gül/ Kıpkırmızı birden, böyle yakın,/ böyle taze/ Ah, gelmedik aslında onu görmeye/ Ama geldiğimizde, oradaydı işte/ Orada yokken, beklenmiyordu/ Orada olduğunda, inanılması zordu/ Ah, ulaştı hedefe hiç başlamayan/ Ama hep böyle olmaz mı zaten?"

Dr. Klaus Schumann, Brecht'in 70. doğum yıldönümü için 10 Şubat 1968'de "Leipziger Halkın Sesi" gazetesinde yayımlanan "Bilimsel Asrın Oyun Yazarı" yazısında şöyle diyordu: "Çok iyi bir gerekçe ile onu, 1918 yılından beri bizim 'halkımızın tarihini yazan' olarak tanımlayabiliriz."

VII.6-) SALDIRILAN BRECHT

"Sanatta Bir Dönüm Noktası" diye anılmayı hak eden Brecht; burjuvazinin çekindiği sanatçılardan olmasının yanında; epik tiyatronun da dönüm noktasıydı. "Marx'ın Kapital'ini okuduktan sonra kendi eserlerimi anladım" diyen Brecht'in Marx ile dolaysız bağıntısı; bugün burjuvazi tarafından görmezden gelinmek istense de; burjuvazinin Brecht'i "es" geçmesi mümkün değildir. Bu nedenle 100. doğum yılında malum çevreler, yanlış tanıtma ayinlerini devreye soktukları "ehlileştirilmiş" Brecht'i; "Büyük bir tiyatro kuramcısı; Alman diline katkıları olan yazar" biçiminde tanıtmakla yetinmektedirler!

Meta üretimine dayalı toplumsal örgütlenmelerin en gelişkinlerinden ABD ve Batı Avrupa ülkeleri kültür ve sanat lobilerinin Brecht'e yönelik tahrifatı, "yazarlar içinde bir yazar, şairler içinde bir şair, tiyatrocular içinde bir tiyatrocu, herhangi büyük bir yetenek" olarak sunulan sanatçının tanıtımıyla başlıyor. Brecht'i Brecht yapan estetik kuramı "es" geçiliyor. Oysa tiyatro kuramı egemenler için çok tehlikeli özellikler taşıyan Marksist Brecht, kapitalizme bütünsel bir eleştiri getiriyor. Egemenler de; "bu eleştirel kuram yaygınlaşırsa, asıl tehlike o zaman başlar" diyorlar.[1]

1 Brecht yalnızca bir tiyatro kuramcısı değil, aynı zamanda sinema, roman ve şiir üzerinde de çalışan biri. Brecht'in şiiri Alman şiirine ciddi bir sıçrama yaptırıyor. Alman edebiyatında Goethe-Schiller geleneği vardır. Üçüncü adam Brecht'tir ve bu, tartışmasız olarak kabul ediliyor. Bilinci

Yeri gelmişken soralım: Almanya gibi eski Demokratik Almanya Cumhuriyeti nedeniyle anti-komünist propagandanın her çeşidinin yıllardan beri çok yoğun ve yaygın olduğu gelişmiş kapitalist bir ülkede, Brecht gibi komünist olduğunu açıkça savunmuş, bu düşüncesini oyunlarında ifade etmiş bir yazarın anılması garip değil mi? Dahası, Brecht, hayatının son yıllarını Federal Almanya'da değil, sosyalist Doğu Almanya'da geçirip, orada ölmedi mi? Buna karşın Brecht'i, "Almanya'nın yetiştirdiği büyük bir değer", "Alman dilinin büyük bir ustası" hatta Shakespeare ile eşdeğer bir tiyatro yazarı olarak değerlendirmek ne kadar samimi olabilir? Oysa Brecht, pekâlâ "Almanya'nın kırk beş yıl boyunca bölünmesine katkı sağlayıp, 'Komünizme Övgü' dizelerini kaleme almış bir bölücü"[1] olarak da değerlendirilebilir!

Ancak egemenler, 20. yüzyıla damgasını vurmuş Brecht'e böyle davranmayıp; aksine, O'nu "ehlileştirip", asli unsurlarını[2] köreltip, 100. yılında Brecht'i asılsız bir tartışmaya taraf kıldılar. İsviçre asıllı bir ABD'li John Fuegi'nin (yaklaşık 1100

ön plana çıkarıyor, en önemlisi de halkın anlayacağı ve konuştuğu dili şiire taşıyor. Yenilikleri küçümsenecek türden değil. Bilinci öne çıkarırken lirizmi ve duygusal motifleri de işliyor. Romancılığına gelince, tiyatro çalışmalarının bir devamı oluyor. Beş paralık tiyatroyu yaparken, "Beş Paralık" romanı da yazıyor. Ama iyi bir romancıdır demek zor. Asıl becerisini şiirde kanıtlıyor. Sinemayla fazla ilgilenemiyor. Senaryosunu kendisinin yazdığı ve Bulgar Slathan Dudof'un yönetmenliğinde çekilen "Buzlu İşkembeler" isimli bir tek film yapmıştır.

1 "Akılcıdır o, anlar herkes. Kolaydır./ Sen sömürücü değilsin, onu anlayabilirsin./ Senin için iyidir o. Sor ve ara onu./ Aptallar aptalca der ona/ ve pislik içinde yüzenler/ ona pis derler./ O pisliğe ve aptallığa karşıdır./ Sömürücüler onun cürüm olduğunu söyler./ Fakat biz şunu biliriz:/ O sonudur cürümün./ O çılgınlık değil./ sonudur çılgınlığın./ O bilmece değil,/ tersine çözümdür./ O basittir,/ fakat güçtür gerçekleştirilmesi." (B. Brecht)

2 Brecht'in oyunlarının dışında edebiyat teorisi, faşizm, tiyatro teorisi vd. gibi birçok konuda yazıları var. Brecht'in tiyatrosu ancak bunların tümü okunduğunda gerektiği gibi anlaşılabilir.

sayfalık!) "Brecht Co." adlı yapıtı;[1] "Brecht'in başkalarının emeği üzerine oturmayı iyi beceren ve zannedildiği kadar da yetenekli olmayan bir kişi olduğu"(!?) iddiasını ortaya attı. Yazara göre, "Brecht'in hayatındaki üç kadın; Ruth Berlau, Margarete Steffin ve Elisabeth Hauptmann O'nun yapıtlarının asıl üreticisiydi; ve Brecht'in en ünlü yapıtı olan "Üç Kuruşluk Opera", yüzde 80 oranında Hauptmann'a aitti"![2]

VII.7-) "ÖNLEM"

Brecht'e yönelik düşmanlığın bir diğer "malzemesi" de, 1930'da kaleme aldığı, "Dünyayı değiştir, onun buna ihtiyacı var" diyen, "Önlem" adlı yapıtıdır. Döneminde de tartışılan "Önlem" oyununda Brecht; Bolşevik değer hiyerarşisinin, bireyin özerkliği, duygu, düşünce, dayanışma ve diğer insani şeylerin parti (örgüt de denilebilir) tarafından belirlendiğini savunuyor; bireyin özerkliğini, sınıf düşmanının silahı olarak sunuyordu. Almanya'da faşizmin tırmandığı, dünyada kapitalizmin büyük bunalımının yaşandığı, adım adım bir dünya savaşına ilerlenildiği koşullarda kaleme alınan "Önlem" yapıtı; olağanüstü bir dönemin ürünüydü.

Yazıldığı dönemde dahi tartışmalara yol açan bu oyunun izleyicilerden çok oyuncular için bir eğitim olması Brecht'in isteğiydi. Brecht, "Önlem" oyununu sahnelemek isteyen birisine yazdığı mektubunda şöyle diyordu: "Önlem parçası gerçekten de zor anlaşılır bir şekildedir. Öyle ki, seyirci için de anlaşılır

---

1 Bu konuda, "John Fuegi gibi zekâ özürlü edebiyat profesörlerinden", "tatlı su Brechtçileri"ne kadar uzanan "abuk sabuk postmodern sayıklamalara" (Sanat Eylemi Dergisi, Nisan-1998, No:8, s.11-13) değinen Ahmet Kerem Çebi'nin, "Brecht 'dilsel tacizci' miydi?" yazısına göz atılmalıdır.

2 Almanya'da tartışma yaratan Fuegi'nin görüşlerinin geniş bir özetini, sağ bir gazete ("Frankfurter Allgemeine Zeitung") yayınladı.

değil. Aksine oyuncuların kendileri için ders çıkarmaları (öğrenmeleri, eğitimleri) içindir."

Kırk yıllık gösterim yasağından sonra sahnelenen "Önlem", Berlin'de gösterildi. Moskova'daki Marks-Engels-Lenin Enstitüsü'nün orijinalini sakladığı parçaya, bazı ufak değişikliklerle son hali verilmişti. Ekim Devrimi'nden sonraları Çin'de esen devrim rüzgârları ile beraber, Sovyet Komünist Partisi tarafından Çin'e gönderilen bir grup devrimcinin yaşadıklarını konu alan "Önlem"de, Çin'e giden grup içerisinde birinin halkın yaşadığı acı ve dram karşısında dayanamayıp kendisini deşifre ederek barınamaz duruma gelmesi üzerine yoldaşları tarafından cezalandırılması işleniyor. Çin'e yüzlerine maske geçirerek illegal giriş yapmalarının ardından istihbarat, komünizm propagandası çalışması yapmak, devrimi örgütlemek ve yardımcı olmayı amaçlayan grupta birinin yaşanan açlık ve sefalet karşısında fazla duygusal davranarak maskesini indirmesi ile başlayan süreç verilen cezanın doğru olup olmadığı tartışması ile bitiyor.

"Ahlaksızlığı önlemek için,[1] hangi ahlaksızlıkları yapmazsın?/ Dünyayı artık değiştirebilir misin? Niçin?/ Kendine yetiyor musun?/ Sen kimsin?/ Pislikte boğul,/ Kötüleri kucakla, fakat/ Dünyayı değiştir, onun buna ihtiyacı var..." mantığı ile, amaç ve hedef için verilen mücadelede, savaşımın başvurabileceği yöntem ve tarzını konu edinen "Önlem"de; eylemin beklenmedik olayları ve baskısı altında verilmesi zorunlu kararların haklılığı tartışmaya açılıyor. Cezalandırılan genç yoldaşın "Ben, sınırdan hemen sonra kapalı olan tek parti evinin sekrete-

1 Brecht'in "ahlak" konusunda önemli uyarısını; "Bundan iki yüzyıl öncesi gibi hâlâ öyle bir toplum düzeninde yaşıyoruz ki, toplumun tüm katmanları, çeşitli biçimlerde de olsa, ahlak ilkelerine son derece önem vermektedirler; ancak bunlara uygun bir yaşam tarzı sürdürmek için değil, bunları kendi çıkarlarına kullanmak için" diye formüle eder!

riyim. Yüreğim devrim için çarpıyor. Yapılan haksızlıkların görünüşü beni kavganın ilk sıralarına sürüklüyor. İnsan, insana yardım etmeli. Ben özgürlükten yanayım. Ben insanlığa inanıyorum..." diyen samimi düşüncelere ve inanca sahip olmasına karşın hatasından dolayı, parti güvenliği için cezalandırılmasının zorunlu olup olmadığı da, "Önlem" oyununun soru işaretli bir başka boyutudur.

Yoldaşlarının kendisine vermek istedikleri cezaya itiraz etmeyip onaylaması bu samimiyetinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Dört genç oyuncu, dört jüri üyesi, bir orkestra ve koro eşliğinde sergilenen tek sahnelik oyunda seyirciler genç yoldaşın cezalandırılmasına ilişkin çözümlere yöneltiliyor.

Brecht'in birçok oyununda olduğu gibi seyirci-oyuncu bütünlüğü bu oyunda da oldukça belirgindir. Seyirciden, deşifre olan genç yoldaşa verilecek cezanın gerekliliği, doğruluğu veya zorunluluğu ve şekli hakkında düşünce talep eden oyunun sonunda, parti merkezi verilen kararı onaylayarak gerekli olduğunu ilan ediyor. Oyunun genelinde ise Çin'de yaşanan açlık, sefalet, sömürü karşısında ülkedeki aydınların tutumu, devrimcilerin halkın talepleri ile partinin talepleri arasında kararlarında yaşadıkları tedirginlik, kadrolar ile halkın ödediği bedel, bu bedeldeki eşitlik, yine zorluklar karşısında fedakârlıkların paylaşılması vb. durumları düşünmeye bir yönlendirme var. Bütün bu sorunları dile getiren, tartıştıran devrimcilerin duygusallık ve gerçeklik arasındaki paralelliği yakalamadaki sorunlarını anlatmaya çalışan Brecht, devrim yolunda verilen mücadelede, yapılan eylemlerde, olağanüstü durumlarda alınan kararların doğruluğu, gerekliliği ve haklılığı üzerinde kafa yorarak, tartışma açmıştı.

Kısacası "Önlem"de komünizmin yanı sıra komünist parti propagandası da yapılmasına rağmen, gerçekten öğretici bir

yön var. Oyun bize dünyanın ne kadar değişikliğe ihtiyacı olduğunu gösteriyor. "Önlem" içinde aranan ve bulunanlar: "Yaşanılanları kabullenmemek ve dayanıklı olmak, bilmek ve haykırmak, anında müdahale ve derin düşünmek, sabırlı olmak ve vazgeçmemek, tek tek anlamak ve bir bütün olarak kavramak. Sadece gerçekleri öğrenmekle gerçekliği değiştirebiliriz..."

"Önlem"inden hareketle Brecht'e yöneltilen saldırılara; Muhsin Ertuğrul Sahnesi'nde "Kafkas Tebeşir Dairesi" oyununu yöneten Yücel Erten'in, "Brecht gibi Marksist bir yazar söz konusu olduğunda şu soruları sormadan edemiyorum: Türkiye'de Marksist dünya görüşü öğrenilebildi, irdelenebildi, edinebilindi mi? Ne kadar oynandı, ne kadar kavrandı? Yanıt ana hatlarıyla düş kırıcıdır. O zaman deyim yerindeyse, kimsenin patrik rolüne soyunmasına gerek yok!"[1] uyarısını anımsatmak yeter de artar bile!

VII.8-) "BİR DÖNÜM NOKTASI"

Coşkulu büyük sevdaları yaşamış; "Önlem"i yazmış; Nazizme karşı savaşmış Brecht, Marksist estetik ve eleştirinin kuramcısıdır! Egemenlerin asıl hazmedemediği de, tiyatroyu ayakları üzerine oturtan Brecht'in eleştirel kuramıdır. Brecht'in tiyatroya getirdiği, herhangi bir yenilik değildir. Aristo'dan günümüze uzanan üç bin yıllık katharsis[2] kavramını tespit ediyor. Katharsis'in çağımız tiyatrosu için artık sağlıklı bir estetik kavram olmadığı saptamasından hareketle, katharsis'e karşı yeni bir estetik kavram ortaya atıyordu. Yani Brecht üç bin yıllık tiyatro değerlerine sahip çıkmakla beraber katharsis'i reddedip;

1 Yücel Erten, Cumhuriyet, 4 Haziran 1998, s.12
2 Arınma: seyircinin ruhunun öfke ve tutkularından arındırılması.

bunun yerine seyirciyi bilinçlendirmeye yönelik yabancılaştırma kavramını getiriyordu.[1]

Brecht'in getirdiği yenilik üç bin yıllık tiyatro geleneğinin tepetaklak edilmesidir. Bir anlamda kafası üzerindeki tiyatroyu ayakları üzerine oturtur. Bir Marksist olarak Brecht, tiyatro kuramının omurgasını oluşturan yabancılaştırma tespitini Marx'tan alırken; bir yazısında şunları diyordu: "Oyunlarımı Marx'ın Kapital'ini okuduğumda anladım. Bu sözlerimle Marx'ı okuduğumda, farkında olmaksızın bir sürü Marksist oyun kaleme almış olduğumu söylemek istemiyorum hiç kuşkusuz. Ama bu Marx bugüne dek, tam benim oyunlarımın seyircisi diye nitelendirebileceğim tek kişiydi. Çünkü onun konularıyla ilgilenen bir kişinin doğrudan doğruya bu tür oyunlarla ilgilenmesi doğaldır. Bunun nedeni ise oyunlarımda belirginleşen kavrayış gücü değil, fakat Marx'ın kavrayış gücüydü. Oyunların içeriği onun için sezgi malzemesiydi."

"İnsan gerçek kadar köktenci olmalıdır"[2] fikrinin altını özenle çizen Brecht; Marx'a gönderme yaparak düşüncelerinin adresini açık seçik verir. Brecht'in, Marksist'liği, herhangi bir değil; bire bir etkilenmedir. Marksist eleştirelliğiyle, yer yer, toplumcu gerçekçiliği de eleştiren Brecht'in kuramı, eleştirel bakış açısını egemen kılan diyalektik sanattır. Bu nedenle Brecht'i toplumcu-gerçekçilik akımının içine hapsetmek, O'nu daraltmak olur. Toplumsal gerçekçilikten, gerekli olanları almakla beraber, onu aşan Brecht, her zaman sistemi eleştiren bir

1 Marx yabancılaşmayı meta fetişizmi olarak sunar, Brecht de yabancılaştırma kavrayışını buna dayandırır. Brecht yabancılaşma olgusunun çağımız insanının temel sorunu olduğundan hareketle, bu yabancılaşmayı ortadan kaldıracak bir estetik kuram üzerinde çalışır. Brecht'in estetik kuramına bir isim getirilecekse; buna, diyalektik-tarihsel maddecilik ya da "Brecht estetiği" denilebilir.

2 B. Brecht, Me-Ti'nin Özdeyişler Kitabı, Alan Yay.-1982, s.95

görüşe sahipti;[1] kurulabilen sosyalist dönemde bile eleştiriden geri durmadı. Özetle, "Brecht'in gerek siyasal gerek estetik düzlemde dile getirdiği umutlar, insanlığın kendini özgür, bağımsız hissedeceği bir toplum tasavvuruyla ilintiliydiler; insan o toplumda özgür ve bağımsız olacaktı."[2]

Bu amaçla yazdığı "Proleter Edebiyat İçin Tezler"inde Brecht, açıkca şunları der: "Yazarken mücadele et! Mücadele ettiğini göster! Güçlü bir gerçekçilik! Gerçek senin yanında, sen onun yanındasın! Yaşamı konuştur! Onun ırzına geçme! Burjuvaların onu konuşturmadığını bil! Sen ama bunu yapabilirsin! Sen yapmalısın! Gerçeğin yalanla örtüldüğü, bir kenara itildiği, makyajlandığı noktaları ara bul. Boyaları kazı! Monolog sürdüreceğine, itiraz et. Çelişki çıkar! Senin argümanların canlı pratik ve pratikteki insan ve olduğu gibi onun yaşamıdır. Korkusuz ol, doğru geçerlidir! İleri sürdüklerin ve önerilerinde haklıysan eğer, o zaman, evet o zaman gerçeğin çelişkisine katlanmalısın, zorlukları tüm kötülüğüyle, açıkça ele almalısın. Bütün insanlığın davası olan, sınıfının davasını ilerletmek için her şeyi yap; eksik hiçbir şey kalmasın, uymuyor diye kendi

1 Totaliter uygulamaları karşı çıkan Brecht; Çin felsefesinde Mohizm akımını kuran Me-Ti'nin (Mo-Tse ya da Mo-Di) görüşlerine özel bir ağırlık vermiştir. Bilindiği üzere İÖ 5. yüzyılda yaşayan Me-Ti, öğretisiyle insan sevgisinin ve toplumlar arasında koşulsuz barışın önderliğini yapmış bir düşünürdür. "Toplumun esenliğini sağlamak ve kötülükle savaşmak", Mohizm akımının savsözüdür. Temelleri bilgi kuramı açısından irdelendiğinde, Me-Ti'nin öğretisi biraz ilkel izlenimi bırakabilir; ama etik açıdan çok yüksek bir düzeye varmış olduğu da kesindir. Me-Ti, İsa'nın doğumundan yüzyıllarca önce şu ünlü ilkesini koymuştur: "Herkes, başka ülkelere ve ailelere bunlar kendisininmiş gibi, başka insanlara da kendine karşı nasılsa, öyle davransın!" Bu düşünceler ile, Brecht'in insan sevgisi ve evrensel barış anlayışı arasında hiçbir ayrım yoktur. Me-Ti'nin felsefesinde Brecht'e en çekici gelen özellik, bu felsefenin içerdiği diyalektik yöntemdir. Me-Ti'nin öğretisinde nesnelerin görece yapısından, sürekli değişiminden sık sık söz edilir. "Değişen dünya-değişebilen dünya-değişmek zorunda olan dünya" savsözünün yaratıcısı Brecht için bundan daha elverişli bir temel, herhalde düşünülemezdi.

2 Veysel Atayman, İnsancıl Dergisi, Nisan-1998, No:8, s.6-7

sonuçlarından, önerilerinden ve umutlarından vazgeçme; doğrulardan vazgeçmektense, böyle özel bir durumda belirli bir sonuçtan vazgeç ama bu durumda da tüm kötülüğüyle gösterdiğin zorluğun aşılması için diren. Mücadele eden salt sen değilsin, eğer onu mücadeleye heveslendirebilirsen, okurun da seninle birlikte mücadele edecektir. Çözüm yollarını bulan salt sen değilsin, o da bulacaktır."[1]

1 B. Brecht, Edebiyat ve Sanat Üzerine Yazılar II, Suhrkamp Yay., s.373

VIII. BÖLÜM

"YDD" VE RADİKAL SOSYALİSTLER

"Aya gidilecek
sonra daha ötelere,
teleskobun bile görmediği yere.
Ama bizim dünyada ne zaman kimse aç kalmayacak,
korkmayacak kimse kimseden,
emretmeyecek kimse kimseye,
umudunu çalmayacak kimse kimsenin?
İşte ben komünistim bu soruya karşılık verdiğim için."
(N. Hikmet)

Yaratıcılık karşı koymak, başkaldırmaktır. Karşı koyamayıp-başkaldırmayanlar yaratıcı olamayan "kısırlar"dır. Karşı koyan, üreten ve yenilenendir.[1] Karşı koyup, başkaldıran insan, ütopyaların gerçekleştirilmesi kavgasını verir. Karşı ko-

1 Yaratıcılık arayışının miladını, karşı koymak, başkaldırmak oluşturur.

yan insanın sevdaları, ütopyaları vardır; ve yaratıcılığı "ipotek" altına alınamaz; yani sınıflı-sömürücü talanın "ehlileştiriciliği"ne kodlanamaz. Bunu bilen YDD", insani yaratıcılığın başkaldırısını yok etme kavgası vermektedir. "Ehlileştirme", adını verebileceğimiz bu hedef, insan(lık)ı, "tepki"siz, "yas tutan", kabuğuna çekilmiş ve hiçlenmiş açmazına kodlamak istiyor.

Başkaldıran, arayan, soran, değiştiren insan(lık)ın "sonunu" ilan etmeyi amaçlayan yönelim, küresel kaosa körüklüyor. Ancak "YDD" kaosuyla gövdelenen "Uygarlık Krizi", başkaldıran insan(lık)ın yaratıcılığına çağrı çıkarıyor. Bu koşullarda radikal sosyalizm, insan(lık)a, insan olduğunu anımsatan, "ehlileştirme"yi reddeden çözüm özelliği kazanıyor. "Ehlileştirme"den korunmak, radikal sosyalist olmaktan geçiyor. Çünkü radikal sosyalist duruş, "YDD"nin, toplumun tüm dokularına kadar nüfuz etmiş egemen şiddet biçimlerinin redden yeni anlamını taşıyor. İnsan(lık) kendini artık, radikal sosyalizmin "YDD"yi ret zemininde koruyabilir. Tüketilen insani ilişki ve değerlerin korunabilmesi için ret, radikal sosyalizmin temel çıkış noktasıdır. Çünkü, "YDD"nin "Homoconsumerus/Tüketici insan" olmaya mahkûm insan(lık)ın, meta fetişizmi tutsaklığından kurtulması ve gündelik hayatta "şeyleşme" konumunu reddetmesi ve dünyanın Kuzeylileştirilmesine karşı başkaldırmasının biricik yolu radikal sosyalizmdir.

"YDD"nin dünyayı Kuzeylileştirmesine karşı duran insan olmak, kapitalizme karşı çıkmakla mümkündür. Ama bu karşı çıkış, sadece üretim düzeyiyle sınırlamayıp tüketimin örgütlediği tüketici insan(cık) tipine karşı da mücadele etmekle yükümlüdür. İnsan(lık)ı tüketen "YDD" karşısında yaratıcı, karşı koyan, üreten insan(lık)a ihtiyaç büyüktür. Çünkü "YDD", insan(lık) sorununu radikal sosyalizme kodlamıştır.[1] Bu nedenle

1 "Ne mutlu ki bize, insan olmuşuz/ İnsan sevgisini gerçek bilmişiz/ İnsan dalında açıp gülmüşüz/ Muhabbet insana, cana muhabbet." (Ruhi Su)

radikal sosyalizm de, perspektiflerinin merkezine insan(lık)ın değişimi ve değiştirme mücadelesini oturtmak zorundadır. Özetle radikal sosyalizm için, insan her şeydir[1]; bütün mesele de budur!

Sosyalizme, (19 ve 20. yüzyıldaki gerçekliğini inkâr etmeden!) insan ve doğa merkezli soru(n)ları yanıtlayan katkılar gerekiyor. "YDD"yi aşacak devrimlerin, kaba sınıfsal-ulusal kurtuluş temalarının "bütünsel" toptancılığıyla (ya da bugünü yarına havale eden perspektifleriyle!) gerçeklenebilmesi zordur. Devrime, askeri, siyasal ve ekonomik boyutları dışında kültürel, moral yani insani boyutlar katmak kaçınılmazdır. Sadece açlığa karşı mücadele sloganına sarılmak yetmiyor artık. Radikal sosyalizm, insan(lık)ı ekmek de dahil tüm boyutlarıyla nasıl doyurup mutlu edecek, insanın insanallaşması yolunu nasıl açacak? İleride baskıcı bürokratik kasta dönüşmesi olası örgüt modellerine karşı, bugünden hangi önlemleri alacak? Bunların yanıtlanması gerekiyor...

"YDD" sadece kâr ve talan değil; bir "yaşam tarzı"dır. Saldırganlığı ve ekonomik talanı, sadece bir yönüdür. Önemli olan "YDD"nin, insan(lık)ın, insani değerlerini yok edip, vicdansızlaştırmasıdır. Tüketim ideolojisiyle körleştirdiği insan(lık)ı, medyanın kışkırttığı "şeyleşme"yle yozlaştırmasıdır. Görülmesi gerek "YDD" ideolojik aygıtlarıyla, insan(lık)ı postmodern felsefe(sizliği)nin labirentlerine boğuyor. Toplumsal-evrensel kurtuluş için sorgulama ve karşı çıkmayı, "imkânsız

1 Bu noktada Yılmaz Güney'in, Selimiye mahpusundan Fatoş'a yazdığı mektuplardan bir bölümünü anımsatmadan geçmeyelim: "Biz, kendinden başka herkesin üzüntüsünü üzüntümüz, acısını acımız yaptık. Dünyanın öbür ucunda, hiç tanımadığımız bir insanın gözyaşı bile içimizi parçaladı. Aslında ne güzel şeydir insanın insana yanması sevgili... Ben, bütün hayatımda hep üzüldüm, hep yandım, yaşamak ne güzeldir be sevgili... Sevinerek, severek, sevilerek, düşünerek.... Ve o vazgeçilemez sancılarını duyarak hayatın..."

bir lüks" ilan ediyor. "In"li "Out"lu sahte değerler yüceltiliyor. İnsan(lık)ın kafasında, ruhunda, kültüründe ve değerlerinde büyük tahribatlara yol açıyor.

Radikal sosyalizmin, "YDD" soru(n)lar"da yetmezlik yaşadığı bir "sır" değil. Ne yazıktır ki hâlâ "Yenilmişlik, düşkırıklığı, burukluk hatta umutsuzluk içinde insan nasıl yaratıcı olabilir?", (Andre Demyentiyev) sorusunun yanıtı üretilebilmiş değil! İnsan(lık)ın dokularına dek nüfuz eden karamsarlık ve korku karşısında yanıtın üretilmesi radikal sosyalizme, Spinoza'nın "Korku köleleştirir, umut özgürleştirir" çözümlemesini anımsatmalıdır. O halde umudun özgürleştirici gücünü harekete geçirmek, köle bağımlılığını reddetmeyi gerektiriyor.

VIII.1-) RADİKAL SOSYALİSTLER'İN SORU(N)LARI

"YDD" karşısında yaşamı, insanı açıklayamayan ısrarlı "teorisist tekrarlar" yetmiyor. "Teorisizm"in kaçınılmazlık vurguları da, "YDD" ile cazibesini yitirdi. Geçmişin solan fotoğrafları, "nakilleri", uhrevi "mesajları" bir şey anlatmıyor. "Teorisizm"e sığınarak ilerleyebilmek mümkün değil artık. Geçmişin "yeterlilikleri", bugünde yetmezlik oldu. Kendimizi, geçmişin "yeterlilikleri"yle sınırlamak, yok olmakla özdeşleşiyor. Kimsenin yarı mistik yetmezlikleriyle varolması mümkün değil. Devrimcilikte devrim gerekiyor. Sarsıcı bir durum bu, kabullenilmesi de kolay değil. Ama gerçek. "YDD" karşısında, sadece yanıtları aramakla değil; soruları da nasıl soracağımızı bulmakla yükümlüyüz. Yanıtı ararken, soruları nasıl soracağımızı bulmak zorunda olduğumuz kapsamlı inşa süreci, "toptancı acelecilik"lere prim vermiyor. Karşımızda (eskinin girift versiyonu olan) "yeni" var. "Yeni", (eskiyi aşamamış ve sorunları içinde boğulmuş) herkesi hazırlıksız yakaladı. "Yeni" kar-

şısında eski tarzın "klasik" yanıtları, alışkanlıkları ve kolaycılıklarıyla yapılabilecek bir şey yok. Görmek istemeyenler dışında, herkes bunun farkında. Ancak yine de gerçeğin telaffuzunda, "münafık"lıktan korkan bir kekemelik, tutukluk, marjinallik egemen...

Kekemeliğin aşılması, devrimcilikte devrime bağlı. Şimdi devrimcilikte devrim zamanı. Yani "yeni"yi sergileyip-sorgulamak ve yanıtı, sokaktaki insan(lar)a mal etmek gerekiyor. Burjuva "zihinsel yönlendiricilik"in sürüleştirdiği insan(lar)ı, yaşama ait edilgen tüketiciler konumundan kurtarılıp, alternatif siyasetin katılımcı öğelerine dönüştürmek, devrimcilikte devrimin muhtaç olduğu ilk ve zorunlu adımı oluşturuyor. Burada karşımıza, insan(lık) sorunu çıkıyor. Devrimi ve devrimciliği, insan(lık) sorunu düzleminde ele almak zorunlu. İndirgemeci yorumların, abartılı "sınıf fetişizmi"nin radikal sosyalizme katacağı bir şey yok. "YDD", insan(lık)ı sürüleştirirken, sistemin dışına itilmiş, sahipsizler kategorisi yaratıyor. Sistemin dıştaladığı sahipsizler, kapitalizm karşıtı nesnel konumlarıyla, "Ekmek, Özgürlük, Adalet, Eşitlik" istiyorlar. Sahipsizlerin talepleri, doktriner bakış açılarına göre, burjuva demokratik içerikli talepler olarak yorumlanabilir. Ama kazın ayağı öyle değil! Söz konusu talepler, konumlanışı gereği, "YDD"nin ücretli kölelik sistemine karşıdır. Sahipsizler, emek kutbunun insanlarıdır. Bu noktada radikal sosyalizmin, insan(lık)ı, emek ekseninde kucaklayacak yeni programa gereksinimi acilleşmektedir. Çünkü, sosyalizm için temel çözümleyici nihai kertede siyasal insandır.

"Düşünen Hayvan", "Siyasal Hayvan", "Konuşan Hayvan", "Toplumsal Hayvan", "Alet Üreten Hayvan" türünde tanımlanan insanı, (siyaset bilimci Leslie Lipson ve Duverger itiraz etse de!) "Siyasal Hayvan" olmaklığı betimler. Marx'a göre, "İnsan, kelimenin tam anlamıyla 'zoon politikon'dur, yalnızca top-

lumsal bir hayvan değil; ancak kendini toplum içinde tecrit edebilen bir hayvan"dır. (K. Marx, Grundrisse) Çünkü Marx ve Engels'de, insanı belirleyen insanlaşma, sürüden kopuşla anlam kazanır. F. Engels'in "Doğanın Diyalektiği"nde belirttiği gibi insanlaşma, toplumun oluşumunun önünü açan esas öğedir. O halde "YDD"nin sürüleştirme kastı karşısında yeni bir toplumsallık, ancak insanı insanlaştıran siyasetin hayata geçirilmesiyle elde edilebilir.

"En büyük üretici güç" diye nitelenmesi mümkün olan siyasal insan(lık), temel çözümleyici güçtür. Siyasal insan(lık)ın yaratıcılığı, "bilimsel teknolojik devrim"(!) söylencelerinin "alet-edevat" edebiyatıyla, tali konuma indirgenmemelidir. Çünkü devrimi, bilimsel teknolojik gelişim ya da insan(lık)ın ürettiği "alet-edevat" yapmaz. Bilimsel teknolojik gelişime "devrim" niteliğini yüklemek, siyasal insan(lık)ın yaratıcılığını hiçe saymaktır. Bilimsel teknolojik gelişim ve üretici güçler-ilişkiler, devrimin nesnel zeminini hazırlar. İnsan(lık), nesnel zemine öznelliğini katarak yaptığı devrimle tarihin önünü açar. Bilimsel teknolojik gelişim tarih yapmaz. Sadece, değişimin (ve değişim gerçeklenemezse çürümenin) zeminini oluşturur.

Siyasal-toplumsal bütünsellikte irdelenmesi gereken devrim, siyasal insan(lık)ın taleplerini gerçekleme kavgasının ürünüdür. Toplumsallığı içermeyen hiçbir siyasallık yoktur. Her siyasal çözüm, toplumsallığına içkindir. Devrimin asli öğesi siyasallığıdır. Aslolanı göz ardı etmeyen devrimcilikte devrim anlayışı, insan(lık) merkezli çözümlemeleriyle, insanı "alet-edevat"ın uzantısı ya da "silik bir gölgesi" gibi sunan "üretici güçler" teorisinin ekonomist yorumuna "Hayır", der.

"Yeni Ortaçağ" yapıtında Alain Minc'in çizdiği "YDD" tablosunun yani "İlke ve ana düşüncelerini yitirmiş" insan(lık) açmazını aşacak tek çözümü, başkaldıran örgütlü siyasal insan

(lık)dır. İnsan(lık), başkaldırmak ya da yok olmak ikilemiyle karşı karşıyadır. İkilem "abartı" değil, dört yanı saran gerçektir. Çünkü, Minc'in saptamasıyla insan(lık), "Yeni karanlıklarla, düzensizliklerle karşı karşıyadır. Kimse nereye gidildiğini kestirememektedir!"[1]

VIII.2-) YENİK İNSAN VE POPÜLİZM

Yenilgi dönemi ardından gündem maddesi olan insan sorunu ağırlaştırırken, Alman yazar Anna Seghers'in "Ölüler Genç Kalır" ve "Yedinci Şafak" yapıtlarında, faşizmin zaferi sonrasında yenilmiş, yorulmuş, vazgeçmiş eski "devrimci" tipleri bir kez daha "YDD"de de karşımıza çıkıyor. Sadece Türkiye'de değil; hem de tüm dünyada. Seghers'in vazgeçmiş yorgunları, yorgun ve vazgeçmiş olduklarının bile farkında değildir. Bilinçleri bölünmüş, inançları-ısrarları erozyona uğramıştır; umutlarıyla birlikte öfke ve heyecanlarını yitirmiş bu tipler, yenik-yenilikçiliğin rasyonalistliğine soyunmuşlardır.

"YDD"nin cümle yitikleri, inançsızları, mağlupları Türkiye'nin ve dünyanın bugününe, sanki Anna Seghers'in romanlarından fırlayıp gelmişlerdir. Bu tipolojinin sıradan örneklerinden Hüseyin Ergün, bakın neler diyor: "Dünya hakikaten değişiyor. Şu anda üç çağ birden yaşıyoruz; derebeylik, sanayi toplumu ve bilgi toplumu. Tabii eski kategoriler de değişiyor. Tarım toplumunun temel ideolojik değeri olan, din, nasıl sanayi toplumunda bazı değerler aktararak devam etmişse, sanayi toplumunun temel ideolojik kategorileri olan sosyalizm veya kapi-

1 Emek gibi, sermaye cephesi de yeni bir "vizyon" gereksinimiyle sarsılıyor. Kennedy'nin "2000'li Yıllara Hazırlık"ı, Figgie'nin "İflas 1995"i, Osborn'un "Devleti Yeniden Yaratmak"ı, Naisbitt'in "Global Paradoks"u ya da benzer yapıtlar, Kuzey'in yanıtlarını arıyor. Ancak, hâlâ net bir yanıt yok. Bir "geçiş dönemi" yaşanıyor; her şey şekillenme sürecindedir.

talizm de gelecek topluma bazı şeyleri süzerek aktaracaktır, ama artık onlar olmayacaktır. İnsanlığın yeni bir biçimde örgütlenmesi ve bunu açıklaması lazımdır. İnsanlık artık sosyalizm ve liberalizme sığmıyor."[1]

Ergün, kapitalizme yenik düşünce, çözümü, kapitalizm ile sosyalizmi aynı kefeye koyup ikisini birden "yok etmekte" bularak "günah çıkarıyor!" Ergün tipolojisinin "yenik-yenilikçi"liği, yakın tarihimizde TB"K"P ve "Birikim"cilerin "sivil toplum"culuğuna uzanır. Ancak sorumlu sadece ne "YDD", ne de Ergün tipolojisidir! "YDD" saldırısından, Türkiye'deki egemenlerin bitip tükenmez devlet terörüne uzanan yelpazede "Gerçek cellat, idam sehpasının çevresine toplanmış olan kitlenin kendisidir." (Elias Canetti) "Geçiş dönemi"ndeki vahşetten, (dolaylı da olsa!) suçlu olan, baş eğen "kitleler"dir. "YDD"nin suçlarından, ona sessizliği ve edilgenliğiyle ortak olan kitleler de sorumludur.

Bundan ötürü, "Her şeyin dış yönüne takılıp kalan, boş inançların içinde yuvarlanıp giden yığını" hor gören Herakleitos, 1990'lar Türkiye'sinde ve dünyasında anlaşılmalıdır. Çünkü "Aldanmak isteyen biri, aldatmak isteyen birini bulur."[2] "YDD" koşullarında ucuz "kitle kuyrukçuluğu" ya da "dalkavukluğu" yapmanın politik karşılığı yoktur. Yığın kavramının giderek "sürüleşmek"te somutlandığı Türkiye ve dünyada, "yığın politikaları" bir şey anlatmaz olmaktadır. Devrimci siyasallığın yığınlar karşısında, Sartre'ın çözümlemesini telaffuz etmesi gerekmektedir: "Nazi rejimine karşı koymamış her Almanı bu rejimden sorumlu saydık."[3]

"YDD" zorbalığına ve Türkiye'deki devlet terörüne karşı koymayan her insanı ya da "yığını", yaşanan vahşetten sorum-

1 Hüseyin Ergün, Hürriyet, 11 Temmuz 1994
2 N. Machiavelli, Hükümdar, s.84
3 J. P. Sartre, Denemeler

lu saymak gerekiyor. Çünkü, böylesi bir tavır almadan, öne çıkmış aldatıcı görüngüleri aşmanın ve görüngünün gerisindeki gerçeğe mal olmanın imkânı kalmamıştır. Çünkü ücretli kölelik ilişkilerinin belirleyici "ana" eğilim olduğu "geçiş dönemi"nde, insan(lık)ın geleceği ve bugünü, kapitalist ekonominin "ipoteği" altındayken; ilişkilerimizden aşklarımıza insanal tüm değerlerimiz "piyasa ekonomisi"nin tutsağı kılınmıştır. Bu tutsaklığa verilen "onay" aşılmadan, kapitalizmin eşitsizlikler hiyerarşisinden, çürüme ve yabancılaşmasından kopulabilir mi? Elbette "Hayır"! İnsanal ütopyaların gerçekleneceği toplumsal faaliyet ve özgürleşme kanallarını tıkayan "onay", başkaldırarak yani kitlelerin kendiliğindenliğinin reddiyle yıkılabilir.

VIII.3-) TOPLUMSAL KURTULUŞ KÜRESELDİR

"YDD" koşullarındaki radikal sosyalizmin, "Avrupa Merkezli" bakışın "ültimatomcu dogma"larından arınılması gerekiyor. İnkâr edilemez, "YDD" ile iklim farklılaştı. İklim değişimi, kopuş ve süreklilik bütünselliğine damgasını vuran önemli bir etmen oldu. Gerçek karşısında yakınmalar, yakarmalar, lanetler ve beddualar çözüm değildir. Tarihin şeytani ironisi 80'li yılların dönüm noktalarında, kendisini bu etmenlerin diyalektiğiyle somutladı. Dünkü çok şey, bugünü açıklayamaz oldu. Örneğin, SSCB'nin ismi de cismi de yok oldu. Yetmiş yıllık "kurulabilen sektörel-sosyalist inşa" deneyimi çözüldü. Çözülüş, dev altüst oluşlara yol açtı. Karmaşık belirsizliklerle dolu sorunlar yumağını ortaya çıkardı. Dünden bugüne kalan miras karmaşık altüst oluşlardır. Altüst oluşlarla, sarsıcı fırtınalara doğru ilerlenmektedir.

Bu koordinatlarda insan(lık)ın küresel kurtuluş strateji ve ütopyası, yerel değil; enternasyonal olmak zorundadır.[1] Marx'ın sanayi işçisi tanımıyla sınırlanmaması gereken yeni enternasyonal çağrısı, dünyanın tüm sahipsizlerine seslenmelidir. "YDD"nin dayattığı Kuzey ayrıcalığına karşı çıkan yeni enternasyonal çağrı, soyut tarihsel önermeler ve devrimsel dönüşümlerin propagandasıyla yetinemez. Tarihsel hedeflerinden yani dünya devriminden[2] kopmadan, gündelik hayatı devrimcileştirme mücadelesine bağlamak zorundadır.

İnsan(lık)ın "YDD" ile hiçlendiği; sosyalizmin birinci büyük dalgasının geri çekilmesiyle, düşlerin "umutsuzluğa" dönüştüğü; "Elveda" edebiyatı safralarının dört bir yanı kapladığı; kit-

1 "En acil görevler yerel düzeyde başarıldıktan sonra devrimci şevkini kaybeder ve proletarya enternasyonalizmini unutursa, devrimin kendisi bir güç olmaktan çıkar ve rahatlatıcı bir uyuşukluğa dönüşür. Bu ise, o zaman yeniden güçlenecek olan uzlaşmaz düşmanlarımız emperyalistlerce kullanılabilir." (E. C. Guevara)

2 Dünya devrimi kavramının altını özenle çizip, Lenin'den aktarıyoruz: "Uluslararası dünya devriminin desteği olmadan proleter devriminin zafere ulaşmasının mümkün olmadığı bizim için açıktır. (...) Biz dünya devriminde yalnızca tek bir halka olduğumuzu her zaman söyledik ve önümüze kendi olanaklarımızla zafer kazanma amacını koymadık." (V.İ.Lenin, Toplu Yapıtlar, C.3, s.431) "Rus devrimi kendi gayretiyle zafer kazanabilir. Fakat kazanımlarını kendi gücüyle koruması ve pekiştirmesi mümkün değildir. Batıda bir sosyalist devrim olmadan bunu yapamaz." (yage, C.10, s.280) "Biz girişimimize dünya devrimi umudu ile başladık. Biz soruna enternasyonalist açıdan baktığımızı ve sosyalist devrim gibi bir girişimin tek ülkede tamamlanamayacağını vurguladık." (yage, C.25, s.90) "Tek bir ülkede sosyalist bir devrimin tam zaferi düşünülemez bile. Bunun için en azından birçok ileri ülkenin etkin işbirliği zorunludur ki Rusya bu ülkeler arasında sayılamaz." (yage, C.28, s.151) "Biz, Rus işçileri ve sömürülen sınıflar, uluslararası sosyalist devrimin öncüsü olma onurunu taşıyoruz. (...) Bunu Ruslar başlatmıştır. Almanlar, Fransızlar ve İngilizler tamamlayacak ve sosyalizm zafere ulaşacaktır." (yage, C.26, s.472) "Biz dünya devriminin kaçınılmazlığına inanıyoruz. Ama bu demek değildir ki bizler sırtını erken ve kesin bir tarihte gelecek olan devrime dayayan budalalarız. (...) Dünya devrimi patlak vermeden önce, birkaç ayrı devrim hareketinin yenilgiye uğrayabileceğinin de farkındayız. (...) Şimdi kuşatılmış bir kaledeyiz ve dünya sosyalist devriminin öteki kesimlerinin yardımını bekliyoruz." (yage, C.28, s.74-75)

lenin "sürü"leştirildiği koordinatlardan, radikal sosyalizmin özgürlükler dünyasına geçmek için, yeni enternasyonal çağrının politik-pratiği, "Avrupa Merkezli" etiketlerden arındırılıp, anti-kapitalist reddiye temeline oturtmalıdır.

Yeni bir Enternasyonal yaratmak kolay değildir; ama imkânsız da ilan edilmemelidir. Çünkü "YDD"nin binlerce değişkenine karşın, hâlâ değişmeyen iki temel gerçek var: Biri, görünümdeki farklılaşmaya karşın öz olarak değişmeyen emek-sermaye çelişkisi. Diğeri de, emek-sermaye çelişkisi oldukça sürecek sınıf mücadelesi ve devrimin güncelliğine bağlanmış anti-kapitalist iktidar perspektifi!

Radikal sosyalistler, değişende değişmeyenin ne olduğunu unutmadan, bir tarihsel döneminin kapandığını; kapanan dönemin, "kurulabilen sektörel-sosyalist inşa" deneyimin halklarını depolitize ettiğini; yıkımın, sosyalist hareketin küresel demoralizasyonuna yol açtığını göz ardı etmeden yeniden başlamak zorundadır. Değişmeyene bağlanmış yeniden başlamak, köklü kopuş olması yanında, devrimci sosyalist geleneğin süreklileştirilmesini içeren radikal bir sentez olmak durumundadır. Kopuş, köksüzlük ya da pervasız nihilizm değildir ve olmamalıdır da!

O halde yeni bir enternasyonali yaratmak için radikal sosyalizm ile sınıf hareketi arasında, aşılması gereken önemli kopukluk söz konusuyken; hedeflenmesi gereken, ne siyaseti sınıfa indirgeyen darlık ne de sınıftan koparan genişlik olmamalıdır. "YDD" koşullarındaki radikal sosyalist siyasetin temelini, toplumsal muhalefeti kucaklayan sınıf zeminli tarihsel blokun yaratılması hedefi oluşturabilir.[1]

1 Özellikle, Türkiye işçi sınıfının burjuvazinin ideolojik çemberince kuşatılmış olması, korporatizme doğal yatkınlığın tortularını bünyesinde barındırması, proleter kimliğin net şekillenmesi önündeki önemli barikatlardır. Barikatlar yıkılmadan, siyaseti tümüyle sınıfa bağlayan anlayışların başarılı olabilmesi mümkün görünmemektedir. Bu nedenle (kimileri-

O halde "YDD" ile kilitlenen radikal sosyalizmin yeni enternasyonalist açılımları, sözde mitler yerine gerçeklere sarılmakla mükelleftir. Bu noktada, bağlanma, kurgu ve cüret ile yaratılacak yeni perspektifler, halkçılık ile seçkinciliği, romantizm ile gerçekçiliği; bilim ile iradeyi: köktencilik ile tutarlılığı dengeleriyle kendine mal eden köktenci reddiyede somutlanmalıdır. Bunun için de sözde "büyük iddialar"ın hazır reçetelerinden uzak duran yeniden başlamak: "YDD" koşullarında teoriden pratiğe uzanan yeni küresel sürecin tanımlanmasını ve her türlü marjinalliğin, apolitikleşmenin devrimci praksis ile aşılmasını "olmazsa olmaz" kılar.

Özetle radikal sosyalistler, "YDD" koordinatlarında, iyimserlikten çok gerçekçiliğe muhtaçtır. Çünkü radikal sosyalistler, ancak, gerçekçilikle enternasyonalist ütopyaları arasında denge kurabildiği oranda, dünyayı yeniden değiştirebilme şansına sahip olacaklardır...

---

ne paradoks gibi gelse de!) radikal sosyalist siyaset sınıftan değil, sınıfsallıktan üretilmek durumundadır. Yani yeniden başlayan radikal sosyalist siyasetin ekseni, doğrudan doğruya işçi sınıfı değil, işçi sınıfının da parçası olduğu toplumsal (emekçi/ezilen) muhalefetin başkaldırı zeminidir.

IX. BÖLÜM

"YDD"YE KARŞI

"Yeni evre", küreselleşmeden çok şey bekleyenlerin büyük umutları, kısa sürede alabora oldu. Yaşananlar, "YDD" teorisyenlerini tekzip etti. Dünya altüst oldu... "YDD"nin gündemini artık, giderek ağırlaşan küresel istikrarsızlık ve kriz oluşturuyor... Ekonomik durgunluk, krizin küresel ölçeğinin genişlemesi, uluslararası ilişkilerin sertleşmesinde karakterize olan gidişat da, Schiller'in deyişiyle, "Uygarlıkta bütünün tek bir küçük parçasına prangalanan insan, artık kendisini çok zor ifade edecek. Çünkü ilkeler ve yasalar, duyumsayışın ve duyguların çok ötesine düşmüştür. İnsan kendisini ancak biraz biçimlendirebilir. Sürekli olarak döndürdüğü çarkın tekdüze uğultusunu duymaktan varlığının uyumunu asla gerçekleştiremez. Doğasında bulunan insana biçim verecek yerde, basit bir canlı biçimine girer."[1]

1 Schiller, İnsanın Estetik Terbiyesi Üzerine Mektuplar

"Bitti, bitecek, noktalandı, sonu geldi!" denirken, tarihin ivmesi arttı: Mali skandallar, Kuzey'deki ticaret savaşları, "sosyal devlet"in imhası, "Yeni Düzensizlik"in savaşları, yıkımları, felaketleri ve acıları: Bosna savaşı, Dayton "barışı"... Ortadoğu ve Irak'ta çocukları katleden ambargo... Kanayan Kafkasya... Meksika'daki mali kriz ve EZLN ile EPR'nin başkaldırısı... Ruanda... AB'nin açmazı... Kanada'dan ayrılmak isteyen Quebec... Güney'de büyüyen açlık... Sokakları zapt eden Fransa işçileri... Yerkürede ekolojik dengenin bozulması... 'BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın (UNCTAD) 1995 verilerine göre, Çokuluslu Şirket (ÇUŞ), firma ve şubelerin sayısının 250 bine ulaşması... ABD merkezli ÇUŞ'ların 1994'teki dış yatırımlarının 46 milyar dolar tutarında ve dünya ticaretinin yüzde 30'unun ÇUŞ kontrolünde olması... ABD'de "Amerikan tarzı yaşam" söylencelerinin nihayeti... "Washington Post" gazetesinin bir araştırmasının, ABD'de her 10 gençten 4'ünün gelecekten korktuğunu ortaya çıkarması... "CIA" Başkanı John M. Deutch'un, gelecek 10 ila 15 yılda "dünyadaki terör olaylarının artış kaydedeceği"nin altını çizmesi!

IX.1-) İNSAN(LIK)IN ÇÖZÜMÜ İÇİN...

Geniş çaplı "Décadence/Çöküş"ünü yaşayan dünyada umudu yaratmak cürete muhtaç. Çünkü mevcut durumda, "adalet" ve "vicdan" kavramları hayatta karşılığını bulamıyor. Kapitalizmin "YDD" boyutlu depolitizasyon süreci; ahlakı ve vicdanı ıskartaya çıkartıp insanal değerleri tahrip ediyor. Burjuva ideolojisi, dünyayı Kuzeylileştiren ideolojik/kültürel saldırganlığıyla; insan beynini parçalayarak dünyayı kodlayıp, düşünceyi "imajlar"ın küçük mesajı haline getiriyor. Toplumsalı bölüp, etkisizleştirerek lokalize etmeye çalışıyor. Labirente dönüşen in-

san beyninde şizofrenik yarılmalar oluşup toplumsal depresyonu döllüyor. "Adalet" ve "vicdan" kavramlarını askıya alıp; insan(lık)ı şekilsizliğe mahkûm eden kapitalizm, tüketimin ve anlık zevklerin tutsağı kılınmış, sorunlara tepkisiz, bireyci, küstah, konformist, tembel, sorumsuz ve başkaldır(a)mayan insanı üretiyor. "Akıl" bunalımdadır. Eleştiri, anlamını yitirmiş ve taklite dönüşmüştür. İnsan, "başkalaşım"ın değersiz enstrümanıdır. Belirsizliklerle bezenmiş geçiş sürecinde yakıcı Aydınlanma ve yıkıcı sorgulama ihtiyacı büyüyor. İnsan(lık), yok olacağı veya yeniden başkaldıracağı zamanın kıyısındadır.

Zorunluluktan özgürlüğe uzanmak için Marksizme, ahlak ve coşku dolu militan enerjinin katılması gerekiyor. Çünkü dünyayı değiştirmek amacıyla yürüyen insan, saltçı sözellikle yetinmez. Ateşlemeyen silaha dönüşmüş söz; yetinilebilir bir şey değildir. Söz'e anlamını veren eylemdir. Eylemsiz söz, anlamsızdır; değiştirmenin-değişmenin önünü açamaz. Söz, anlamını eylemle yakalar ve insana-yaşama ait kılınır. "Önce Söz", onu önceleyen eyleme muhtaçtır. Güçlükler, tehlikeler karşısında kenetlenmek ya da fitne fesatla, yenilgilerle, sevgisizlikle cehenneme çevrilmiş kesitlerde el ele tutuşmak, omuz omuza olmak, eylemsiz söylemle mümkün değildir. Saltçı söz, yitik zamanların hayaliyle gevezelikten medet umanların demagojik sığınağıdır. Söz ile yetinmek; varolanın "hiç"lenmesi ya da "hiç"likle yok olmaya razı olmaktır. Saltçı söz; eylemle somutlanmadığı sürece eksikli bir "iddia"dır. Yeterli değildir. Anlamını yitirmiş bir oyundur...

Oysa devrimci teorinin kazanılması için organik eylem, tamamlayıcı ve tanımlayıcıdır. Yığınlar için okunabilir bir çığlıktır; delifişek yaratıcılıktır. Devrimci praksis, tarihsel bakış açısıyla, gündelik hayatın devrimcileştirilerek, devrimin güncelliği fikrini realize etmektir. Aklın araçsal kullanımı ile tarihsel-nesnel kullanımını birbirinden ayıran turnusol kâğıdıdır.

IX.2-) UMUT BAŞKALDIRIDA

İnkâr edilemez, hal-i pür melalimiz, toplumsal seçenek bulanıklığında somutlanıyor. Orhan Veli'nin "sol elim, zavallı elim", dizelerini anımsatıyor. Ama hâlâ umut var. Çünkü "Umut, uyanık insanın rüyası" (Aristo); "Umut, cesaretin yarısı" (Balzac); ve "Eylem, umudun anasıdır!" (Neruda) Her şey çok kötü görünse de, karamsarlığa hakkımız yok. "Eğer görünüşle yetinilseydi, bütün bilim gereksiz olurdu", diyen Marx anımsanmalı... Karanlığın diyalektiği tam istim çalışırken, yeni umut rüzgârlarına da çağrı çıkarıyor. Nekahet dönemi kapanacak... Bu kolay değil, hatta çok zor... Ama "zorluklar, yalnızca alçakları vazgeçirmek içindir", diye dört yüz yıl önce haykıran Bruno değil miydi?

O halde "Niçin, Neden, Nasıl?" sorularını daha çok sorup yanıtlarını bulmak gerek. "Niçin, Neden, Nasıl"ın müthiş önem kazandığı küreselleşme kaosunda, aranan yanıtı "lafa boğan", "saptıran", "küçümseyen" sözde "bilgiçlikler"e teslim etmemek gerek... İnsan(lık) bilgiye, ufkunu genişletmeye, çözüm üretmeye muhtaç... Bu da, radikal bir silkinişle, yanlışı silip atmadan mümkün değil. "Teorisist yarım bilgi", sağduyuyu ve dünyayı değiştirecek insan eylemliliğinin önünü tıkıyor, köreltiyor, çözümü erteliyor...

Düşünce tembelliğinin, hazır reçetelerin ve "paketlenmiş bilinç"in prangalarından kurtulmak için yaratıcılık ve öfkeye muhtacız. Yaratıcı öfke neden kınanır, anlamak mümkün değil. Belki de öfkesizliğin duyarsızlığı, ilgisizliği, bilgisizliği körüklediğini anlamamaktan. Oysa bilinçli-yaratıcı öfke, haklı tepkilerin ve başkaldırının yoldaşı ve prangalar içinde yaşamanın reddidir.

"Yaratıcı öfke gerekli", derken duyguların aklın önüne geçtiği olumsuzluğu kastetmiyoruz. Duyarlık, her koşul altında ak-

la ve yaratıcı öfkeye tutunmak zorundadır. Akıl incelemeyi, irdelemeyi ve "Niçin, Neden, Nasıl"ın yanıtlarını araştırmayı "olmazsa olmaz" kılar. "Yaratıcı öfke" engellenme, incinme, horlanma, ezilme, sömürülme karşısında aklın duyarlılığıdır. İnsan kişiliğinin, toplumsal değerlerinin, etik ve estetiğinin gaspına tepkidir. İnsan olup da "YDD"ye öfke duymamak teslimiyettir. Toplumun sürüleştirilip, kişiliksizleştirilmesi ve pısırıklaştırılıp istençsiz bir nesneye dönüştürülmesidir...

"Yeni Düzen(sizlik)i"n Türkiye ve dünyasında, insan nasıl öfkelenmez? İnsan(lık) boş umutlarla aldatılıyorsa, verilen sözler tutulmuyorsa, emeğe saldırılıyorsa, özgürlükçü aklın ve istencin önüne set çekiliyorsa, öfkelenmek insana ait bir hak değil de nedir ki?

Düşünmeme, irdelememe, "Niçin, Neden, Nasıl"ı araştırmama, kişileri ve toplumları kaderciliğe yöneltiyor. Mücadele gücünü köreltip teslimiyeti körüklüyor. Umutlarını, mucizelere bağlamasına yol açıp, "İnşallah"ı en çok kullanılan söz katına çıkarıyor. Çözümler "Tanrı"dan ya da "egemen"den bekleniyor. Bunlar da durağanlıkla iç içe geçmiş çürümede somutlanıyor. O halde skolastik ve "teorisist" düşünce sisteminin, "Niçin, Neden, Nasıl"ın devrimci yanıtlarıyla aşılması, emekten yana bilinçli-yaratıcı öfkeyi "olmazsa olmaz" kılıyor. Çünkü bilincin süzgecinde damıtılmış yaratıcı öfke, insan(lık)ın aydınlık geleceğinin şaşmaz güvencesidir.

IX.3-) O'CONNOLY'İ ANLAMAK

James O'Connoly'i, 1916 Dublin'inde İrlanda Ulusal Kurtuluşu'nun gönüllü müfrezeleriyle ayaklanmayı başlatan devrim önderi... Dublin'in büyük postanesinde Bağımsız İrlanda Cumhuriyeti'nin kurulduğunu açıklayan devrimci ordunun Başkomutanı...

O'Connoly'i ayaklanmayı başlattığında, şansları olmadığını biliyordu. Yoldaşı William O'Brien'in "Başarma şansımız yok mu?" sorusuna, "Kesinlikle yok, katledilmeye gidiyoruz" yanıtını vermişti... Bağımsızlık açıklamasından birkaç saat sonra İngiliz sömürgecileri şehri kuşatıp çatışmayı başlattı. James O'Connoly ve yoldaşları, geleceği kazanmak için dövüştüler. Çünkü dövüşmeden yenilmek geleceği yitirmeyle özdeşti...

"İnsanlar yaşatarak yaşar birbirini/ ve hayat meşalesini, birbirine devreder koşucular gibi" (Lucretius) gerçeğinin kanıtı O'Connoly'inin cüreti "quis faut veritatem/ kendi gerçeğini inşa etme" ilkesine müthiş bağlıydı... "In solis sis tibi turbo locis/ ıssız yerlerde kendin için evren olmak"ın (Tibullus) örneğiydi...

Güncelin dayatmalarına boyun eğmeden, özgürlüğün zorunluluğun bilinci olduğunu unutmayan cüretle, "kendi gerçeğini inşa etmek", "YDD" koşullarındaki temel gereksinimimiz... Doğruda durmanın felsefesi burada başlıyor. Doğruda durmanın felsefesini yitirmiş bir yaşam, "YDD" ile sarsılan zamanda, saat sarkacı gibi savrulan, askıya alınmış bir "yaşam"dır.

İnsan(lık)ın devrimci felsefeye ihtiyacı büyürken, James O'Connoly'i anlamak gerek. İnsan(lık)ın "YDD" sarsıntılarıyla savrulmuşluğuna "Dur", diyebilmek için devrimci felsefeye muhtacız... "Tüketiyorum öyleyse varım" girdabında tüketilen insan, "felsefesiz" insandır. Giderek yaygınlaşan felsefesiz insan karşısında, kolektif sorumlulukların bilinç ve felsefesiyle donanmış insana ve eyleme olan ihtiyaç şimdi daha büyük...

"Yeni Düzen(sizlik)in" kurallarına hapsolmuş felsefesizlikle, insan olmanın imkânları tükenmiştir. Bu bağlamda, kapitalizm açısından "tarihin sonu"na ulaşıldığından söz edilebilir. Kapitalizm insana ait felsefeye yabancılaşıyor, üretemiyor,

ürettiklerini de tüketiyor. İnsana ait felsefe üretmeyen toplum, kendini tartışmayan, tartışma gereği duymayan geleceksiz bir toplumdur. Felsefi üretkenliğini yitirmiş ve felsefe düşmanı özellikler kazanmış kapitalizm, nihayetinde, "ideolojilerin sonu" yalanına sarılan bir hezeyana dönüşmüştür. Yani "İdeolojilerin sonu" önermesi, kapitalizmin "son"unun itirafı olarak anlaşılmalıdır!

Bu koşullarda insan(lık)a düşen, kendi gerçeğini inşa etmektir. Ancak devrimci felsefe ve değer yargılarının altüst olduğu... Yığınların sindirilip, apolitize edildiği... Gündelik maişet dertlerinde boğularak metamorfoza uğratıldığı... Binlerce manipülatif dürtüyle, meta fetişizmine köle kılındığı... Paranın ve tüketimin değer yargıları "ölçütüne" dönüştürüldüğü... Hasılı insanların "tacirleştirildiği" bir dünyada, insana parmak ısırtan iğrençlikler yaşanmaktadır... Dünya ve Türkiye'deki durum karşısında, Ertuğrul Özkök bile sormadan edemiyor: "İnsanlar nasıl bu kadar karamsarlığa sürüklenebilir? Bunu yaratan kimlerdir?"[1]

Elemeyi, ayıklamayı, yargılamayı, seçmeyi ve köktenci reddi "olmazsa olmaz" kılan bu kesit, insan(lık) için değerlendirilebilir bir bilgi yığınıdır. Şimdi insan(lar)a, O'Connoly'i anlatmalı ve alternatifi sunmalıyız. Devrimci felsefe, inanç ile inançsızlığın ve yalan ile doğrunun iç içe girdiği kesitlerde çözümleyici bir çıkış noktası ve turnusol kâğıdıdır. Yoksa eşikte bir yok oluş veya tehdidi var. Hayır abartmıyoruz... Yok oluş: Tarihin "şaşmaz" yasalarına bel bağlamış edilgenliğin kefaretidir. Çünkü Godot, tarihin "şaşmaz" yasalarının "emri" üzere gelmeyecektir.

"YDD" koşullarında, insan olarak var olmak zorundayız. Yoksa insan(lık)ı (biçimi nasıl "seçilirse" seçilsin!) yok oluş

1 Ertuğrul Özkök, Hürriyet, 2 Nisan 994

bekliyor. Çünkü kapitalist talan boyutlanıp derinleşirken dünya debelendiği sorunlarla yalan, talan ve süngü ekseninde yönetiliyor. "YDD" sertlik ve süngüye[1], umutsuz insanlar ise dine sarılıyor. Zihinlere tek tip militarist bir üniforma giydiren küresel düzenleme karşısında, kerameti kendinden menkul bir "kurtuluş reçete"si veya "tarihin şaşmaz yasaları"nın garantisi yok.

"YDD" gerçekliği karşısında kapatılan gözler(imiz)i açmalı ve "çözüm modeli" olduğu varsayılan iddiaları, cesaretle sorgulamalıyız. Elifi görse mertek sanan dehşetengiz "teorisist" bilgiçlere itibar etmemek gerek... Kendi gerçeğini inşa etmek zorunda olan insan(lık)ın elinde "hazır reçeteler" yok. Sormak, eleştirmek, öğrenmek ve biriktirmek gerek. Ayrıca, "YDD"ye karşı muhalif kulvarda koşmak hevesinden önce, "YDD"ye başkaldıran muhalif kulvarı yaratmak zorunlu...

O halde, Eugene Ionesco'nun "Gergedanlaşan insanları"na benzemeden, akıntıya karşı çıkıp damıtarak biriktirmek ve insan(lar)a dayatılan iletişimsizliği, yabancılaşmayı aşmak gerek. Bunları yaparken, mistisizm kokan lanetlemelere kodlanmış "hesaplaşmalar-hesap sormalar", uzak durulması gereken "teorisist" yüzeyselliklerdir. Çünkü sorusu, sorunsalı netleşmemiş arayışlar, sözde "tepki"lerin ötesine geçemez. Artık damıtarak biriktirmeyi öğrenmek zamanıdır. "Büyük bir çalışmaya, dahası acı çekmeye katlanmadan, hiçbir şey meyve vermez." (Bernard Palissy)

---

1 Kirli savaş ya da kardeş ulusun doğal hak arayışı karşısında, korkunç bir edilgenliği yaşarken, ne yazıktır ki, bırakalım enternasyonalist yükümlülüklerimizi yerine getirmeyi, Nikolayeviç Tolstoy kadar bile antimilitarist olamadık: "Henüz bir çocukken bana askerlik sanatını öğretmelerine izin vermiştim, şimdi ise reddediyorum!. (...) Toplumsal organizma gerçekten sağlıklı olsaydı, yani toplumsal ilişkilerde bu denli aşırı suiistimaller olmasaydı, biri açlıktan ölürken diğerinin israf ve bolluk içinde yüzmesine göz yumulmasaydı, işte o zaman beni bu düzeni savunanların ilk safında görürdünüz; ancak mevcut düzenin korunmasına yardımcı olmayı reddediyorum." (Lev Nikolayeviç Tolstoy, Savaşa Karşı Yazılar)

Ancak unutulmasın: Duyarsızlığın ve yabancılaşmanın toplumun tüm dokularına nüfuz ettiği kesitlerde, bilim tek başına yol açamaz. Bilim, sadece olanın tanımlanması ve evrenin dönüşümünü öngören, bunun yollarını gösteren yöntemdir. Marx'ın "On Birinci Tez"de belirttiği gibi, aslolanın dünyayı değiştirmekte olması, bilimin ütopyaları gerçeklemeye yönelik eylemle taçlandırılmasını "olmazsa olmaz" kılar. Çünkü ütopya, varlığını benimsemediği dünyayı yadsırken, yeni bir dünyanın gerçeklenmesinin ipuçlarını da sunar. İnsan(lık)ı yabancılaştıran koşullara karşı başkaldırıyı besler, güçlendirir. Yeni insan ve dünyanın yolunu açar. İnsan(lar)ı, rasyonalist gözlemcilik konumundan kurtarır...

IX.4-) VE TÜRKİYE...

"80'li yılların ortalarından 90 küsurlara uzanan süreçte, Türkiye gerçekten çok değişti. Cumhuriyet ideolojisinin nüfuz alanı daraldı. Ortaya çıkan boşluğu kısmen, dünyanın kuzeyinde "ideolojiler öldü" sloganıyla pazarlanan ve iyi hasılat yapan tek tip ideolojinin yerli versiyonu doldurdu.

Özgürlük ve eşitlik projelerinin ütopyaları yıpratıldı. Onların yerini bir tür finansal pragmatizmin servet ütopyaları aldı. Medyanın toplumsal belirleyiciliği ürkütücü noktalara tırmandı. İletişim kanalları, "çağdaş elitistler"in, değişimi sorgulamaktan kaçınan ve hep rüzgârın yönünde seyreden fazla uyanık, hayli asabi bir güruhun eline geçti.

Değişim, tüm toplumsal yapıyı diklemesine yaladı, süpürdü. Birbirine İngilizce küfreden insanlar çıktı ortaya. Arabesk kültür, ilginç bir çeşitleme sürecinden geçti. Yaşanan aşkların biçimi değişti. "Business" kavramı yüceltildi. Tüketim gücü, en tepedeki statü sembolü haline geldi. Ve işlevini tamamlayan

resmi yasakların yerini fiili yasaklar almaya başladı. Değişim süreci, yeni düzeni sorgulama yasağı, bazı uzlaşmaları reddetme yasağı, radikal düşünme yasağı...

Bu yasakları delmenin cezası, "dinozor" damgasından başlıyor, ilkelliğe, kafasızlığa, muhafazakârlığa, hatta teröristliğe kadar gidiyordu. Hazır değişim paketini ustaca dayatanlar, tüm seslendirme kanallarını ele geçirmişlerdi ve bu kanallardan yoğun imaj bombardımanı yapıyorlardı. Değişime böylesine itirazı olanlar, bu bombardımanın gürültüsünde, cezalarını temyiz bile edemediler.

Sonuçta, tepeden imajlar yağarken, gerçekle imajın birbirine karıştığı yıllar yaşandı. Değişim gerçek, ilan edilen sonuçlar birer imaj... Değişim sürecinin en kaba özeti, aşağı yukarı böyle işte. Aşkın, refahın, liderlerin, zaferlerin, her şeyin ama herşeyin imajı üretildi, tüketime sunuldu. Ve yasaksız ya da daha az yasaklı bir dönemin imajı pazarlanırken, yükselen değerlerin kolundaki fiili yasaklar devreye sokuldu.

Fiili yasakların asli işlevi, imajların kazınmasını engellemek. Çünkü imajlar toplu halde kazınırsa görülecek ki, Türkiye'de çok şey değişmiş, gündelik kalıplar, baskın değerler değişmiş ama bir şey değişmemiş: İnsanlar yine kendi seslerine sahip değil. Birileri hayatı onların yerine seslendiriyor ve "Bakın, bu sizin sesiniz" yutturmacası iyi işliyor. "Toplumun sesi bile bir imaj yalnızca."[1]

"Türkiye ve dünyada yaşanan değişim süreci 80'li yıllara özgü yeni bir değerler sisteminden söz etmeyi mümkün kıldı. Aslında 89'lara atfedilen eğilimler, 90'larda da etkisini sürdürüyor. (...) 89'lu yılların eğilimlerini en heyecanla benimseyen ve en yoğun yaşayan yuppilerin tipolojisi" döneme damgasını vur-

1 Can Kozanoğlu, Cilalı İmaj Devri, s.7-8, İletişim Yayınları-1993, 6. Baskı

du. "Yuppie, Türkiye'de 89'lu yılların ortasından başlayarak eğitimli kesimlerin jargonuna yerleşti. Alaturka, kıro, arabesk, züppe gibi tanımı kişiye göre değişebilen, ama genel bir mesaj da verebilen kelimeler arasında yerini aldı. Yuppie bir simge, bir karikatür... Toplumculuğa karşı bireyciliği, paylaşmaya karşı yarışmayı, başkaldırıya karşı düzenle özdeşleşmeyi çıkarması anlamında devrimci genç tipinin anti-tezi olarak da düşünülebilir."[1]

Türkiye ve dünyada dört yanı kaplayan postmodern hezeyanlar, işlevselliği itibariyle, sosyalist kimlikli eylemin yeniden devrimci tanımlanmasının engelini oluşturuyor. "Türkiye'de, sol sonrası bir durum yaşanıyor", saptamasının yaygınlaşması ve "Toplumsal gelişmede köklü bir kırılma olduğu" varsayımlarına sarılan postmodernler, dünyayı değiştirmeye uzak duran ve itiraz ederek var olmayı seçen "genel aydın"lardır. Söz konusu tipoloji, 1980 ve 1989 yıkımı sonrası koşulların rafine ürünüdür.

Sosyalizmin 1980'lerdeki yıkımının yol açtığı "depresyon", 1990'ların "şizofren" politik-psikolojisiyle derinleşti. Toplumsal kurtuluş eyleminden uzaklaşan Türk(iyeli) "münevverler", 80'lerden 90'lara uzanan neo-liberal yükselişe boyun eğdi. Polonyalı J. Kosinsky'in ünlü "Boyalı Kuş"una benzedi. "Boyalı Kuş"un öyküsü bilinir: Çocuk bir kargayı beyaza boyar. Karga beyaz olduğu için güvercinlerin yanına gitmez tabii, fakat kargalar da onu beyaz haliyle gördükçe sinirlenir ve aralarına almak istemez. Karganın yani "Boyalı Kuş"un yaşamı, sıkıntılı ve çetin bir kopukluğa dönüşür...

Yaşanan Eylül yıkımının ardından, anlatacak çok şeyi olmayan, yenilenmiş anlatım yolu bulamayan, yıkımın çapını

1 Hayri Kozanoğlu, Yuppieler, Prensler ve Bizim Kuşak, s.7-8, İletişim Yayınları-1993, 3. Baskı

kavrayıp-tartışamamaktan ötürü anlatma gücü, isteği ve iradesi körelen Türk(iyeli) "münevverleri"n dört yanını edilgen bir umutsuzluk, yas, huzursuzluk, mutsuzluk sarmıştır. Bu, bir felaket halidir.

"Felaket"i anlamak, yeni çözümlerin başlangıcı için bir imkândır. Anlamak, bütünü bilmeyi ve sorgulamayı gerektiriyor. Çünkü anlamamak, değiştiremeyen yüzeyselliğin bireyci çaresizliğidir. "Güçlü-zayıf", "koruyucu-korunan", "ezen-ezilen", "hükmeden-hükmedilen" ikileminin dışlileri arasında öğütülmeyi kabullenmektir.

IX.5-) İKİ GERİCİLİK DALGASININ ETKİLERİ

80'lerden 90'lara geniş çaplı bir erozyon süreci yaşandı. Açmazları büyüyen sosyalist solda işlevsiz soyut eleştiri sağanağı yaşandı. Kendiliğindenliği yücelten toptancı yanılsamaların beklentileri "teori" diye sunuldu. Kendiliğinden hareketin kendiliğinden örgütlenmesine denk düşen popülist "tarz-ı siyaset"in, "çözüm" olduğu görüşleri, akıntıya kapılmanın "gerekçe"si oldu.

1980 ve 1989'un arka arkaya gelen iki gericilik dalgası, Türkiye'de, sosyalizmden ve örgütlülükten kaçışı körükledi. Türk (iye) sosyalistleri'nin durgunluk ve ataleti, vahim özellikler kazandı. Kendini yeniden değerlendirmekte eksikli kalan Türk (iyeli) sosyalistler, kendi gündemlerini yaratamamaktan ötürü, burjuvazinin belirlediği ideolojik ve politik gündeme takılıp kaldılar. Devrimci içeriği boşaltılmış kavramlar, sınıfsallıktan soyutlanmış şekilsiz "hümanizm" veya "hoşgörü" edebiyatı dört yanı sardı. Karşıtı ile düşünmeyen ve yaratıcı çabaya, ısrara yabancılaşan Türk(iye) sosyalist hareketi, devrimci politik mücadelenin bütünlüğünü göz ardı ederek, "muhalefete angaje

olmak" ve "İnsan hakları", "birey olma", "demokrasi", "sivil toplum", "laiklik" gibi argümanların propagandasıyla sınırlandı.

"Teorisist" edilgen "sözde umutvarlığı"yla siyasi ölüler yatağına dönüşen Türk(iye) sosyalist hareketinin yüzü eyleme dönük değildir. Pratiğin olmadığı yerde, doğru ile yanlışı ayırmak olanaksızdır.[1] Toplumsal eylemden kopan Türk(iye) sosyalist hareketinin, devrim ve iktidar hırsı körelmiştir. İktidar perspektifini kaybeden[2] bir çaresizlik ve yılgınlığın kollarındadır. Eski dönem kapandığı halde geçmiş henüz aşılamamıştır. Bunun suçu da geçmişi yaratanlara ait değil. Ayrıca geçmiş öyle lafla, geçmişi yaratanlara küfürle aşılamaz. Geçmişin eylemini aşan eylemlilikle aşılır. "Sol tip", "sol kültür" dejenere olmuş, güvensizlik eğilimleri güçlenmiştir. Duran toplum veya topluluk durgun suya benzer. Ne kadar temiz tutmaya çalışırsan çalış mutlaka kokar, suyu arı tutan temizleyen onun akıntısıdır. Geçmişi aşıp geleceği kazanmak için gereken: "Anlayacak kadar zekâ, isteyecek kadar cesaret, zorlayacak kadar kuvvettir. Eğer yeni toplumla ilgili düşünceleriniz bir düşten ibaret değilse, bu haslet emekçi halkın etkin çoğunluğunu harekete geçirmelidir." (William Morris)

1 "Sınıf mücadelesi hiçbir zaman saydamlık içinde yürümez ve kendi sınıf mücadelesini yürütmekte olan proletarya, burjuvazinin tuttuğu yoldan apayrı bir yol izler, kendisi de kendisine saydam görünmez ve birliğini yaratmak zorunda olan, karışık öğelerden oluşan bir sınıftır. Sınıf kavgası içinde, yavaş yavaş kavgadaki yerini bulur, birliğini sağlar, mücadele ve sınıf tavrını alır." (L. Althusser, İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, Birikim Yayınları, s.110)

2 Devrim, özünde "iktisadi bir sorun" değil, siyasal bir sorundur. Kapitalizmin iktisadi tükenişi, otomatik olarak yıkılışını değil, yıkılışının koşullarını olgunlaştırır. Kapitalizm, siyasal eylem olmadan yıkılmaz. Siyasal bağlamı öne çıkarmak, kapitalizmi aşmak için "olmazsa olmaz"dır. Siyasal bağlamını, öne çıkarmayan "demokratikleşme" söylemi, devrimin güncelliğini unutan, "iktidarsız muhaliflik"tir... Oysa sosyalizmin bütün amaçları bir özgürlük çağrısına içerilebilir ve özgürlükçü perspektiflerle toplumsal hegemonya yaratılmadan da, krizi aşabilmek mümkün değildir..

O halde yüzü eyleme dönük bir devrimci teorik yenilenme, gündemin temel maddesidir. Çünkü bugüne kadar Türk(iye) sosyalist hareketi pratiğinde gerçeklendiği biçimiyle teorik üretim, klasiklerin (özellikle Marx ve Lenin'in) hemen hemen aynı ifadelerle naklini aşamayan "yansıtıcılık"ın ötesine geçemedi. Yani "teorik üretim" denilen şey, pratikte bir "tefsir"i aşamadı. Oldukça içselleştirilmiş ve aşılması kolay olmayan bu negatif "gelenek"le yenilenmek mümkün değildir.

Oysa "YDD" koordinatlarındaki soru(n)larımız, yaşamakta olduğumuz olguların ampirik araştırmasını ve kavramlaştırılarak çözümlenmesini gerektiriyor. Bunun üstesinden gelmek, kişisel ya da dar yalıtık grup çabalarıyla olası değil. Rastgelelikten kurtarılması gereken teorik yenilenme, "... der ki" nakliliğini aşamayan derlemeci-seçmeci anlayışın veya "apriori" doğruları terennüm eden sololoların ürünü olamaz.

Toplumsal pratik ile doğrudan ilişkili olması gereken teorik yenilenmeyi pratikten, devrimci pratiği teoriden arındırma çabaları "ipe un sermek"tir. Yaşanan krizin aşılması ne "bütünsel teoriyi kotarmak" için köşeye çekilmeyi, ne de teoriyi, dar pratiğin sıradan bir aksesuarı kılmayı gerektirmez. Çünkü devrimci mücadelenin olmadığı yerde, entelektüel gelişme de olmaz. Çünkü "Filozoflar dünyayı çeşitli biçimlerde yorumlamışlardır; oysa sorun onu değiştirmektir." (K. Marx)

Kendini "teorisizm"le sınırlamış "entel" faaliyeti, devrimci teorinin önünde bir engeldir. "Teorisist" gerekçelere yaslanmak, sosyalistlerin aşması gereken bir kısırdöngüdür. Devrimci mücadele ile doğrudan ilişkili devrimci teoriyi yaratmak, öfke duymayı, sokağa çıkmayı gerektirir. Ancak çözülüşü, krizi ve kaosuyla Türkiye'nin "düşük yoğunluklu demokrasi"sinde at izi it izine karışırken, söz yetmez. Çünkü söz, tek başına yeni bir ahlakın ve eylemin güvencesini oluşturmaz. Köktenci organik aydın olmayı gerektirir.

IX.6-) AYDINLANMA İHTİYACI ve SOSYALİST KİMLİK...

Organik aydın, reddedendir. Gösterileni değil, gösterilmek istenenin ardındakini görendir. Zaten Türkiye'nin yöneldiği gidişatta, geleneksel aydın kategorisinden söz etmek mümkün olmayacaktır. Çünkü Türkiye'de genel aydının siyasal, ideolojik ve kültürel zemini tükenmiştir. Yeni kuşak aydınlarının, iki temel sınıftan birinin organik aydını olmaktan başka seçeneği yoktur. Türkiye'de "genel aydın" kategorisinin traji-komik bitişi, organik aydın kategorisinin somutlandırılmasını gerektiriyor.[1] Marksist olmayı (ve açık taraflılığını) tartışma konusu yapmadan; devrimci yenilenme sürecine yönelmeliyiz. Yenilenmeyi lafta değil, eylemde gerçekleyen radikal sosyalistler, düşünce-davranış birliğini toplumsal eylemde ve geniş çaplı bir yeniden Aydınlanma'da aramaya zorunludur. Çünkü daha önce de söylendiği gibi, Marksizm'in özeti "11. Tez"dir. Çünkü, "Tarihi gerçeklik bakımından kendini tanımanın organik yolu eylemdir." (A. Gramsci)

Türkiye önümüzdeki yıllarda, son derece ciddi, sert karşıtlıklarla dolu bir süreçten geçerek rejimini yeniden kuracak. Önümüzdeki yılların siyasal gündemini "aşağıdan" veya "yukarıdan", "aktif" ya da "pasif", "halkçı" veya "burjuva" bir siyasal devrim meselesi işgal edecek. Kurulu düzen şu ya da bu şekilde yeniden yapılanmak zorundadır. Şeriatçılar, faşistler ve liberal burjuvazi sistemin temeline dokunmayan toplum projelerini ve gelecek tasarımlarını insanlara dayatıyor. Oligarşik çete ise,

1 Türkiye'de "imtiyazlı sınıf" diyebileceğimiz ve devletin kapıkulları statüsünde bir "entel" kastı ya da nomenklaturası vardır. El öpen ve el öptüren bu "imtiyazlı sınıf"tan olabilmenin iki şartından biri devletin ehli kapıkulu olmaksa; ikincisi de nomemklaturanın "onayını almak"tır. Yani Türkiye'de "saygın bir entel" olmak, statükonun bir parçası olmanın "gereklilikleri"ni yerine getirmekle mümkündür.

statükoyu korumaya çalışmaktadır. Bu tablo içinde sosyalistlerin gelecek projeleri yoktur. Bu eksiklik umutsuzluğu beslemektedir.

Oysa "Yaklaşan felaketin eşiğinde"ki Türkiye'de yangın var! Yangının adı rejim krizidir; toplumun yeniden yapılanması ile devletin yeniden yapılanması arasındaki çelişkidir. Türkiye'de yaşanan toplumsal çürüme, yeni bir toplumsal kurucu iradenin gerekliliğine çağrı çıkartıyor. "Türkiye çözülüyor. Toplum bugün çok katlı ve çok yönlü bir krizin içinden geçiyor. Geleneksel siyasi eğilimlerin, köklü bir yeniden yapılanmayı gerçekleştirebilecek güçten yoksun olduğu ortaya çıkıyor. Burjuva siyasetin sol kanadı (sosyal demokrasi) tükeniyor. Toplumsal muhalefet odaklarını içerecek bir siyasal önderlik boşluğu, bu ortamda, yakıcı bir boyut kazanıyor. Kriz, toplumda içe kapanma, gericileşme ve sağa savrulma olarak ortaya çıkıyor. Toplumda bir çözülme ve tükeniş yaşanıyor. Toplum, krizi ileriye doğru gerçekleştirebilecek bir atılımla aşamayınca, içine büzülüyor. Öte yandan içe büzülme eğilimi şiddetli bir direnişle karşılaşıyor. Bu iki eğilim arasında yaşanan gerilim, değişim için muazzam bir olanak sunuyor. Önümüzdeki birkaç yıl içinde, Türkiye'de toplumsal ve siyasal bir altüst oluş kaçınılmaz görülüyor. Yeni bir toplum kuruculuğu tarih tarafından dayatılıyor. Sorun; bu kuruculuğu hangi güç ya da güçlerin gerçekleştireceğidir. Günümüzün kavgası budur.

Toplumsal muhalefetin örgütsüz ve öndersiz olduğu bugünün Türkiye'sinde, devrimci sosyalist güçler sokağı hedefleyen yeni bir politik çıkışla tekrar gündem maddesi olabilirler. Kriz döneminin doğru yönetimiyle gerçekleştirilecek bu devrimci çıkış, sosyalistleri, geçmişle kıyaslanamayacak büyük bir güç haline getirebilir. Sosyalist ve devrimci hareketteki dağınıklığı giderecek, onun gündemini sadeleştirecek ve sosyalist potansiyelin bütünü üzerinde etkili olacak bir yeniden yapılanma, yeni

bir çıkış için gerekli olanakları sunacaktır. Siyasi mücadele güçle yürütülüyor. Ne söylerseniz söyleyin, ne kadar doğru bir programa sahip olursanız olun, eğer siyasi bir güç değilseniz, bütün bunların hiçbir "kıymet-i harbiyesi" olmuyor.

Bu koordinatlarda "Aydınlanma nedir?" sorusuna Kant'ın verdiği, "İnsanın kendi aklını kullanma cesareti" yanıtı durmadan anımsanmalı... Başkaldıran eleştirel aklın algı ve düşüncesine sınıf bilinci pusulası yön gösterir. Gerçeklikle sürekli ve dolaysız iletişim halinde olması gereken eleştirel akıl, yaşama müdahale ederek anlam kazanır. Çünkü dönüşmek ve dönüştürmek zorunda olan eleştirel aklın bütünleyeni iradedir. İrade ise, süreklilik içinde kopuşun dinamiği... Kopmak, ikircimsiz bir tercih ve arınma yani ideolojik kavrayış ve politik duruştur. Kopmadan süreklilik yakalanamaz, dünyayı değiştirmeye taraf olunamaz, "Ütopyalar" gerçeklenemez.

"Olmayan Yer" anlamına gelen "Ütopya", yeni toplum umudunu simgeler. Eleştirel bir karşı çıkış olan "Ütopya", umut dolu müdahale zeminidir. Çünkü "Ütopya"da acılar ve haksızlıkların ortadan kaldırılması için akıldışı uygulamalar kıyasıya eleştirilir, eşitsizliğe başkaldırı ve adil bir dünya özlemi dile getirilir. "Ütopya", "biçare"likten nefret eden başkaldırının kaldıracıdır. Yabancılaştıran, yoksullaştıran, geleceksizleştiren irrasyonelliğine karşı, başkaldıran gelecek umudunun köktenci eleştirisidir.

Köktenci eleştiri noktasında, muğlaklık ve kararsızlık halen sürüyor. Sosyalistler, kapitalist uygarlığı, "YDD"yi aşan, reddeden ve her alanda kopuşu gündeme getiren görüşlerini açıkça öne süremiyorlar. Bu durumun aşılabilmesi için: i-) Geleneksel düşünce ve davranış kalıplarının yetmezliğini; ii-) Kavramların içerik değiştirmesini; iii-) Yeni kavramlara olan ihtiyacı; iv-) Birikimin tanzim ve tasnif edilmesi gerekliliğinin kav-

ranması gerekiyor. Ne ki sosyalistler hâlâ radikal sosyalist kimlikli bir tanımlama ve eylemin uzağında duruyorlar...

"Sosyalistlik, kendinden menkul bir nitelik değildir. Belli tarihsel ve toplumsal koşullara bağlı olarak gelişen, ayrıca salt kendiliğinden ("kendinde") değil, 'kendisi için' oluşan bir kimliktir. Bu tanımın çelişkili gibi gözüken iki bileşeni bulunur: İlki, özneye, bilince ve iradeye (voluntarizme); öteki toplumsal bütüne ve onun belirleyiciliğine (determinizme) öncelik verir. Ancak her ikisinin diyalektik birliği olmaksızın, sosyalist kimliğin kurucu unsurları gerçekleşmez. Birinci unsur, sosyalist öznenin toplumsal varlığın basit bir kopyası olmadığına (öznellik ilkesi) işaret ederken; ikincisi, sosyalist öznenin gelişmesinin belli tarihsel ve toplumsal koşulların varlığına bağlı olduğunu (nesnellik ilkesi) vurgular. Sosyalist insan, duyguları, düşünceleri, tercihleri, gereksinimleri olan ve dış dünya karşısında etkin bir tutum içinde bulunan bireydir. (...) Sosyalist özne, devrimci praksis sürecinde gerçekleşir. (...) Devrimci praksisin özü, birey ile toplum, parça ile bütün, bilinç ile varlık, öznellik ile nesnellik arasındaki diyalektik ilişkinin gerçekleşmesidir. (...)

Sosyalizm kadar insan iradesine ve öncülüğüne gereksinim duyan bir başka toplumsal proje yoktur. Sosyalist insan, kendiliğinden bir sürecin değil, bilinçli ve iradeci bir çabanın ürünüdür. Öte yandan eleştirel bilinç iradeyi gerektirmekle birlikte, bilinç ve maddi oluşum süreçleri ile birlikte, bilinçte maddi oluşum süreçleri ile diyalektik bir iç içelik (praksis) içinde işler. Bu sosyalist kimliğin bir uğrakta değil, dinamik bir süreçte gelişen bir özne olarak kavranmasını gerektirir. (...) Sosyalist kimlik, bir yandan gündelik yaşamın pratiği içinde gerçeklik kazanır ve gelişir, öte yandan bireysel gerçekliğin toplumsal gerçeklikle diyalektik ilişkisi içinde yeniden üretilebilir.(...) Sosyalist kimliğin biçimlenmesi, birden fazla kökten beslenir. Ütopya, bi-

lim (diyalektik ve tarihsel materyalizm), ideoloji (sosyalist düşünce) ve siyasal mücadele (parti vb. yapılar içindeki örgütlü kolektif etkinlikler), sosyalist özneyi biçimlendirir."[1]

O halde 2000'lerin eşiğinde radikal sosyalistlik, Nazım Usta'nın deyişiyle şudur: "Yürümek; /yürümeyenleri / arkanda boş bir sokak gibi bırakarak, / havaları boydan boya yarıp ikiye /bir mavzer gözü gibi /karanlığın gözüne bakarak /yürümek! / Yürümek; /dost omuzbaşlarını /omuzlarının yanında duyup, / kelleni orta yere /yüreğini yumruklarının içine koyup / yürümek! Yürümek; /yolunda pusuya yattıklarını, /arkadan çelme attıklarını /bilerek /yürümek! Yürümek; /yürekten / gülerekten /yürümek..." (...) "Sende, ben, kutba giden bir geminin sergüzeştini,/ sende, ben, kumarbaz macerasını keşiflerin,/ sende uzaklığı, / sende, ben, imkânsızlığı seviyorum. / (...)/ Sende, ben, imkânsızlığı seviyorum, / fakat aslâ ümitsizliği değil..."/ (...)/ "Bilirim,/ hele bir düşmeyegör hasretin halisine,/ hele bir de tam okka dört yüz dirhemse yürek,/ yolu yok, Don Kişot'um benim, yolu yok, / yeldeğirmenleriyle dövüşülecek."/ (...)/ "Şimdiden çekilecek acısı bunun,/ duyulacak mahzunluğu şimdiden./ Böylesine sevilecek bu dünya/ 'Yaşadım' diyebilmen için!"[2]

1 Tülin Öngen, Marksizm ve Gelecek, No: 3, Yaz 1994, s.103, 104, 105, 106, 107, 108, 110

2 Nazım Hikmet, Yatar Bursa Kalesinde, Şiirler-4, Adam Yayınları-1990, s.17-170-161-164

X. BÖLÜM

OLANAKLARIN VE TEHLİKELERİN EŞİĞİNDE

"Le Nouvel Observateur" dergisinin başyazarı Jacques Juillard, 30'uncu yıldönümünü değerlendirirken,1968'i varsın, "tarihin aldatmacası" olarak niteleme gafletine düşsün. Bunun önemi yok! 68'den bugüne uzanan, Joan Baez'ın, "We Shall Overcome/ Yeneceğiz!" ezgisinde somutlanan başkaldırıdır... Başkaldırı, niçin "aldatmaca" olsun? Kim ne derse desin, yıllar sonra; şimdi 68'e daha yakınız! Yeter ki; yaşanan önemli süreçler gözden kaçırılmasın; gerekli sonuçlar çıkarılıp, eyleme dönüştürülsün; ya da gerçeklerin algılanmasında, kanser hastalığına, baş ağrısı tedavisi öneren garipliklerden uzak durulsun! Bunlar başarılırsa; kriz içinde iflas eden kapitalist paradigmanın sefaleti daha net kavranabilecektir...

"İflas eden kapitalist paradigmanın sefaleti"ni gözden kaçırmamak müthiş önem taşıyor. Yinelemekten kaçınmalıyım:

"Washington Politik Çalışmalar Enstitüsü"nün verilerine göre, öyle bir dünyada yaşıyoruz ki; en büyük 200 çokuluslu şirket (ÇUŞ), dünya ekonomik faaliyetlerinin dörtte birini kontrol ediyor. Bunların yıllık 7.1 trilyon dolarlık toplam geliri, tüm insanların beşte dördünün yıllık gelirinin neredeyse iki katı. 200 ÇUŞ, dünyadaki 191 ülkenin 182'sinin ekonomisinden daha büyük. Dünyanın en büyük 100 ekonomisinin 51'i ÇUŞ'ların kontrolünde. Mitsubishi'nin toplam geliri, dünyanın en kalabalık ülkelerinden biri olan Endonezya'dan daha fazla. Wal-Mart, aralarında İsrail, Polonya, Yunanistan'ın da olduğu 161 ülke; Ford, Suudi Arabistan ya da Güney Kore; General Motors, Danimarka; Toyota, Norveç ekonomisinden daha büyük. 5 ÇUŞ, dayanıklı tüketim, otomotiv, havayolları, uzay ve havacılık, elektronik, elektrik, çelik gibi 7 sektörde toplam pazarın yarısını kontrol ediyor.

Aşımıza ekmeğimize el koyan "Dünyanın Efendileri (Belaları)"; aynı zamanda gözleri üzerimizde, nefesimizi dinleyen "Büyük Birader"lerdir. "Avrupa'da gerçekleştirilen haberleşmeler ABD Ulusal Güvenlik Ajansı'nca (NSA) düzenli olarak izleniyor. NSA topladığı bilgileri İngiltere üzerinden bir dizi uydu bağlantısıyla Maryland Fort Meade'deki karargâhına gönderiyor. Sonra bilgisayarlar bu çok sayıdaki haberleşmeyi tarıyor. (...) Rusya'nın Internet'teki sitesi Relcolm'a akan bilgiler, anında 'Gizli Servis'in kayıtlarına giriyor. İsviçre polisi, cep telefonu kullanıcılarını sürekli takip ediyor."[1]

"Modern Ortaçağı" andıran dünyada, artık "Refah Devleti" sözcüğü dahi telaffuz edilmiyor. Gezegenimizin tarihinde ilk kez bir tür, homo sapiens kendisi de dahil olmak üzere tüm türleri yok etmekle tehdit ediyor; çocukları dahi satıyor. "Internet'te çocuk pazarı: Kadın pazarlayıcılarından sonra şimdi de

1 Radikal, 1 Nisan 1998, s.24

çocuk pazarlayıcıları sanal alanda ticarete başladı. Üçüncü Dünya ülkelerinin çocukları Internet yoluyla, Batı'ya pazarlanıyor."[1]

Meta fetişizminin her şeyleştiği yabancılaşmanın dünyasında kapitalizmin arabesk oratoryosu dört yanı sararken; Shakespeare'in "Atinali Timon"undaki o ünlü tiradında "İnsanlarla yaşadım, insanları öğrendim, insanlardan iğrendim" diye haykıran Timon'un tepkisi büyük haklılık kazanıyor! Çünkü kapitalizmin yabancılaştırdığı insan(cık)ı, sekiz milyon yıl öncesindeki, Oreopithecus diye anılan maymunsu aslına dönüyor! "Nasıl" mı? Dünyanın sayılı paleontologlarına göre, "Apenin Adalarında" sekiz milyon yıl önce, "İnsana en yakın maymun türü" diye nitelenen, yuvarlak yüzü, dar göğsü, uzun kolları ve bacakları, sert cisimleri çiğneyebilen dişleriyle 1.10 boyunda, 80-90 kilo ağırlığındaki Oreopithecus'un, 500 (insanın ki 1400!) santimetreküplük kafasıyla zekâsı kıttı: Uzun ellerini ve ayaklarını, "nerede ve ne zaman kullanacağını bilmiyordu!"

Yabancılaştırdığı insan(cık)ları Oreopithecus'laştıran kapitalizmin küresel fiiliyatı bir kaos (sadece ABD'de 2.5 milyon kişi evsiz, sokaklarda yaşıyor!) ihtimalini körüklüyor. Asya Krizi ile dünyada yaşanan müthiş panik ve Latin Amerika borsalarında yüzde 10.5'luk düşüşle, mali piyasalar altüst oldu. 200 milyon nüfuslu "Asya'nın Kâğıttan Kaplanı" Endonezya'daki mali sarsıntı halkı açlığa mahkûm etti; dükkânlar yağmalandı; sütün fiyatı dört ayda yüzde 455.6'lık bir artışla 9 bin rupiden 50 bin rupiye tırmandı; bir haftada 2.5 milyon kişi işsiz kaldı...

İşte "Bolluk, Demokrasi, Bilgi Çağı" dedikleri vahşetin faturası bu; tıpkı Anadolu'daki gibi! Prof Dr. Ergün Türkcan'ın, "En kârlı iş paradan para kazanmak. Klasik sanayilerin sarsıla-

1 Yeniyüzyıl, 25 Mart 1998, s.16

cağı bir döneme gidiyoruz. (...) Türkiye bugün bir bakıma Osmanlı'nın geç yaşadığı, Avrupa'nın 16-17'nci yüzyılda yaşadığı merkantilist birikim dönemini yaşıyor";[1] ya da Prof Dr. Gülten Kazgan'ın, "Felaket dönemi yaşanacak"[2] dediği Türkiye'de bebeklerin binde 41'i 1, binde 47'si 5 yaşına gelmeden ölüyor.[3]

Etyen Mahçupyan'ın deyişiyle, kendini, "Modern, objektif ve fedakâr"[4] olarak niteleyen TSK'nın vesayetindeki coğrafyada; TBMM İnsan Hakları Komisyonu Başkanı ve DSP Milletvekili Sema Pişkinsüt'ün, Diyarbakır, Mardin, Batman ve Urfa cezaevlerinde incelemeleri sonrasında, "Mahkûmlara sistematik işkence yapılıyor"[5] demek zorunda kaldığı Türkiye'de net asgari ücret 1 Mayıs 1981'de 65 dolar iken; tam 17 yıl sonra 29 Mart 1998'de 95.43 dolardır.[6]

"Askere, polise, milis kuruluşlarına, gizli çeteye dayalı devlet olmaz. (...) 'Derin devlet' deyimine ben hiç ısınamadım" diyen İlhan Selçuk'un, "Derin devlet diye bir dudağı yerde, bir dudağı gökte masal canavarı yaratmak aldatmacadır!"[7] yalanına sarıldığı Leviathan'ın Türkiye'sinde; "Geçiş Süreci" terimi, bugünü betimleyen bir tanım. Ancak "Geçiş" deyince, kısa bir zaman dilimi düşünülmemeli. Sonsuza dek sürmesi mümkün olmayan "Geçiş", sancılı bir kesit. Büyük insanlığın, yaşamın edilgen nesnesi ya da Oreopithecus'u olmaktan kurtulup, sözkarar-yetki sahibi olmak için aktif özne olmaya hazırlandığı "Geçiş"te, karşısına hep, ekonomik-sosyal hayatın düzenleyici gardiyanlarının (TSK gibi!) korumasındaki, (evet, "bir dudağı

1 Ergün Türkcan, Cumhuriyet, 6 Nisan 1998, s.7
2 Gülten Kazgan, Cumhuriyet, 7 Nisan 1998, s.7
3 Cumhuriyet, 6 Nisan 1998, s.16
4 Etyen Mahçupyan, Radikal, 1 Nisan 1998, s.17
5 Sema Pişkinsüt, Cumhuriyet, 2 Nisan 1998, s.5
6 Radikal, 30 Mart 1998, s.7
7 İlhan Selçuk, Cumhuriyet, 3 Nisan 1998, s.2

yerde, bir dudağı gökteki" derin!) devletin, insanlara dayattığı kulluğun, biatın, köleliğin vahşeti dikilir!

"Geçiş" bazen, geçemeyişe denk düşen bir durağanlık gibi sunulmaya kalkışılsa da; "dönüşme/dönüştürme" sürecinin çürüyenle serpilip gelişeni iç içe geçirdiği biriktirmedir. Kimsenin kuşkusu olmasın, Anadolu ve dünya, "Geçiş Süreci"yle biriktirerek, "We Shall Overcome/ Yeneceğiz!" ezgisini yeniden söylemeye hazırlanıyor. O halde, dipten gelen dalganın, devrimci Marksist isyanı hazırladığından söz etmek zamanıdır şimdi! Varsın Ömer Laçiner, "Sosyalizm ile Marksizm arasındaki farkı görmek gerektiği"nden[1] söz etsin! Küresel kozmopolit "YDD" kapitalizminin eleştirilerek aşılması için, yaşamı yeniden anlamlandırıp, çözümleyen Marksizm hâlâ radikal sosyalizmin tek devrimci yöntemi...

Ancak devrimci Marksizmin teorik-pratik soru(n)larını; örgütlü toplumsal praksisine bağlayarak; postmodernlerin oyuncağı olmaktan kurtarmak gerektiğini unutmadan; devrimci Marksizmin derinleşmesiyle diyalektik siyasal ve toplumsal devrim politikalarının kitlelere maledilmesi arasındaki doğrusal bağıntıyı atlamadan; devrimci Marksizmi akademik ya da teorisist faaliyete indirgemeden; skolastik tartışmaların devrimci Marksizme katacağı bir şey olmadığını, aksine politikleştirip, toplumsallaştırılmaya, yani isyana muhtaç olduğunun altını özenle çizmek gerekiyor![2]

---

1 Ömer Laçiner, Ülkede Gündem, 30 Mart 1998, s.11

3 Yaşananlar baharın müjdecisidir. Çünkü karakışta çektiği acılarla patlayıcı madde biriktiren bahar isyancıdır... Nihat Behram'ın, "Ey Hayata Sevdalı Esir"leri; ya da Oreopithecus'laşmamak isteyen insanlar; söz sırası sizindir: "Ey 'zincirlerinden başka/ kaybedecek şeyi olmayan'/ insanca yaşamak isteğiyle suçluysan/ hayatta olmanın onuru da yaralı/ ey hayata sevdalı esir/ dünümüzde/ günümüzde/ tenimizde bu yara/ 'bizi kurtaracak olan/ kendi kollarımızdır'!"

X.1-) KIŞTAN BAHARA

Ancak bunlardan söz eden kimi şeyleri, anlamak, anlatmak ve yazmak acı veriyor insana; tıpkı Türkiye'yi yazarken, "İçimin sanki taş kesildiğini duyumsadım ve artık ağlamadım", diyen Mihail Lermontov'un öfke dolu hüznünün sarsıntısı gibi...

TTB'nin hazırladığı "İnsani Gelişim İndeksi"ne (İGİ) göre; 173 ülke arasında 67. sırada yer alan; nüfusunun en zengin yüzde 20'si gelirin yüzde 55'ine el koyarken, en yoksul yüzde 20'nin ise gelirin yüzde 5'i ile geçinmek zorunda kaldığı Türkiye'yi ve Kürt illerini yazarken, öfke dolu bir hüzünle dolup taşarım...

Bilmem bilir misiniz? İGİ açısından Türkiye'de en kötü durumda bulunan beş il sıralamasında Muş ve Bingöl Namibya'ya, Van Burma'ya, Ağrı Papua Yeni Gine'ye, Hakkâri ise Fildişi'ne eşit sırada yer alır![1] Sonra da, "muasır medeniyetler düzeyine ulaşmak"tan söz ederek; silahlanırlar!

"Le Monde" gazetesine göre Türkiye, 1996 yılında silahlanmaya harcadığı 1 milyar 66 milyon dolar ile dünya sıralamasında 7. sırada yer alıyor. Ve Türkiye'de günlük geliri 1 doların altında olan 10 milyon kişi açlık sınırında yaşıyor. Buna karşılık gelirin yüzde 55'ine el koyan nüfusun yüzde 20'lik kesimi arasında en tepede bulunan bir ailenin yıllık geliri 1 milyon 6 bin doları doları buluyor. DPT uzmanı Recep Dumanlı'nın araştırmalarına göre, 1987 yılında 7.5 milyon olan yoksul sayısı, 1994'te yüzde 31.84 oranında artarak 10 milyona ulaştı.

BM Türkiye Daimi Koordinatörü Paul van Hanswijck de Jongue'un Diyarbakır'da düzenlenen "Türkiye'de Yoksulluğu Önleme Stratejileri" toplantısına sunduğu rapora göre yoksulluk oranı, Marmara ve Ege bölgelerinde yüzde 1.4, Doğu ve Güneydoğu'da yüzde 30'larda...[2]

1 SiyahBeyaz, 12 Kasım 1997, s.5
2 Paul van Hanswijck de Jongue, Cumhuriyet, 16 Kasım 1997, s.1

İş bunlarla bitmiyor: Türkiye nüfusu, günde 2.869, dakikada ise 2 kişi artıyor. Her gün doğan bebek sayısı ortalama 3.770'i bulurken, 1.118'i ölüyor; her 7 dakika 33 saniyede bir bebek, daha bir yaşına girmeden ölüyor.[1] Diyarbakır'da 10 bin kişiye bir sağlık ocağı, 4800 kişiye bir doktor, 1167 kişiye de bir hemşire düşüyor. Sağlık Müdürlüğü'ne göre, bölgede bulaşıcı hastalıklar 1993'den beri yüzde 50 oranında artıyor.[2]

Her 6 dakikada 21, saniyede 1 kişilik net göç alan Türkiye'nin en çok göç veren Kürt illeri konusunda Bülent Tanla şunları diyor: "Bölge ekonomik açıdan çökmüştür. Tarım ve hayvancılık yok olmuştur. Boşaltılmış köy sayısı 3185'tir. 3 milyonun üzerinde insanımız, bölgeden göçmüştür. Bu vatandaşlarımızın 370.000'i köylerine geri dönmek istemekte ancak dönememektedir."[3]

İstanbul Baro Başkanı Yücel Sayman'ın deyişiyle, "Türkiye, hukuk devleti değil."[4] Çünkü suratı kızarmayan Meral Akşener'in dahi itiraf ettiği gibi, "Esas mesele faili meçhuller, (...) 13 yılda 10.000 faili meçhul var",[5] diye tariflenen ve şiddetin gündelik yaşantının bir parçası olduğu bir coğrafya Türkiye: Örneğin, 'Adalet İstatistikleri'ne göre, ateşli silah ve bıçak taşımaktan dava açılanların sayısı 1987'de 228 iken, 991'de bu rakam 6579'a çıkmış. Aynı beş yıllık zaman diliminde öldürme olayları 697'den 9.500'e fırladı; İstanbul, 1995'te 65.051, 1996'da 113.778 suçlu görmüş; Türkiye'de işlenen suçların yüzde 39'u, saat başında işlenen 33 suçtan 13'ü İstanbul'da...

---

1 Cumhuriyet, 17 Kasım 1997, s.18
2 Emek, 5 Kasım 1997, s.5
3 Bülent Tanla, Sabah, 30 Ekim 1997, s.5
4 Yücel Sayman, Milliyet, 16 Kasım 1997, s.20
5 Meral Akşener, Yeniyüzyıl, 17 Kasım 1997, s.7

Bu tabloyu kim yarattı? "Ekonomiyi IMF denetleyecek",[1] diyen Devlet Bakanı Güneş Taner'ler; ya da üniforma giyen "basın mensupları"na 21. Sınır Jandarma Tümen Karargâhı'nda "Terörle Mücadelenin Neresindeyiz?" birifingini verirken, "Milli güç unsurlarının aynı inanç ve kararlılıkla mücadele etmeleri"ni[2] isteyen, Genelkurmay İç Güvenlik Dairesi Hareket Şube Müdürü Kurmay Albay Nazmi Solmaz'lar; veya Neyzen Tevfik'in, "Kime sordumsa seni,/ doğru cevap vermediler;/ kimi hırsız, kimi alçak,/ kimi deyyus dediler.../ Künyeni almak için,/ partiye ettim telefon,/ 'Bizdeki kayda göre,/ şimdi o meb'us!..' dediler..." dedikleri değil mi? Bunların tümü Türk(iye) kapitalizminin unsurlarına denk düşmüyor mu?

Yeri geldi; "Bu kış zor geçecek", diyen Başbakan Yılmaz'a anımsatalım: Dikkat edin, bu kış, radikal sosyalizm ile tanışarak, "It's not just a question of a few cents/ Davamız üç-beş kuruşun davası değil!" diyen yoksulların sayısı artmasın; çünkü, isyancı olan baharda kapitalist tahakkümün işi daha da sarpa sarar!

Malum, bölgesel ve uluslararası denge(sizlik)lerin aktif katkılarıyla T."C", çalkantılı kesite ilerliyor. Soru ve sorunlar çoğalırken; gerçekçiliğini yitiren Türk(iye) rejiminin soru(n)larına verilen yanıtlar farklılaşıyor. "Küresel Değişim" girdabındaki Türkiye'de, riskleriyle imkânlar artıyor. T"C", ABD yanlısı politikalarıyla, bölgesel düzeyde savaş ocağına dönüşerek, "Pax-Americana"nın "çatışmalı-uyum" yönelimiyle militaristleşirken; toplumsal patlamalara da davetiye çıkarıyor. "Ne olur, Nasıl Olur?" sorusunun yanıtı, yaşanan günlerde; ama şurası kesin: T"C"nin, çok maddeli ağır bir faturayı ödemesi kaçınılmaz gibi!

1 Güneş Taner, Cumhuriyet, 19 Kasım 1997, s.5
2 Nazmi Solmaz, Yeniyüzyıl, 18 Kasım 1997, s.5

İp üstünde cambazlık yapan azınlık hükümetinin kararsız dengeleriyle sarsılan T."C"nin, soru(n)lu kesitte işi çok zor; kolay çözülür türden değil! O halde, bahara yönelen kışta, "Kederi de yaşamalısın, namusluca, bütün benliğinle/ Çünkü acılar da sevinçler gibi, olgunlaştırır insanı", (Ataol Behramoğlu) vurgusuyla ve kabuğundan çıkamayan sancıları aşan öfkeyle, kanadı kırık şarkılara sığınmış naçarsızlığa veda etmek gerekiyor. Öyleyse yanıtlanmalı: Kıştan bahara yönelmeye hazır mıyız? Kapitalist vahşetin zülmüne "Hayır" demeye cüret edebilecek miyiz?

X.2-) DAHA FAZLA CESARET!

Evet cüretkâr bir cesarete her zamankinden daha fazla muhtacız! 1.3 milyar insanın günde 1 dolarla "yaşadığı"; 0-5 yaş grubundaki 160 milyon çocuğun yetersiz beslendiği; Güney'de 6000 kişiye 1 doktorun düştüğü "Face à L'Histoire/ Tarihin Karşısında" daha fazla cesarete muhtacız! Çünkü haftalık işgününü 35 saate indirme kavgası veren işçi sendikaları, "Fransız Patronlar Sendikası" Başkanı Jean Gandois'nın, "Sınıf kavgasını yeniden icat ettiler" haykırışıyla suçladığı "Asrın bir umdesi var, hak kapanındır,/ Söz haykıranın, mantık ise şarlatanındır./ Geçmez ele bir paye, kavuk sallamayınca,/ Kürs-i liyakat puşt olanındır." (Neyzen Tevfik) Malum ya korkunun körüklediği yalan, "adam sendeciliğin üfürüzmaları"yla beslenirken; ölmeye yatan rutinin bayağılığını, düşkünlüğünü, niteliksizliğini, yüzsüzlüğünü, yalakalığını "yükselen değerler" olarak sunan "siyaset" anlayışının alçaklığı sınırsızlaşıyor! Ne yazık ki, "Yalancının mumu yatsıya kadar yanar" deyişini tekzip eden vahşet, neo-liberal özelleştirme saldırısıyla hâlâ çok güçlü!

Ancak yenilmez değil; soluğu kesilebilir! Korku-yalan egemenliğinin dayattığı "makus talihin" kurbanı olmamayı göze alan cesaretle; teneke gibi parlak ama boş sözlerin "güncel-reel politiker"liğine aldırmadan; yani egemenlerle kozunu paylaşan radikal-kamucu anlayışın örgütlü cüretiyle; elbette soluğu kesilerek yenilebilir zulüm! Çünkü kârı-sömürüyü katlayıp, emekçileri ezerek tüketilen günlerin ardından siyaset uyanıyor; başkaldırı zemini daha yaygın ve derin. "Dibe vuruldu, yaprak kıpırdamıyor" denen zulümden; Dipten Gelen Dalganın yaprağı kıpırdatacağı fırtınaya ilerliyor Onlar; tıpkı Nazım Hikmet'in dizelerindeki üzere: "Çarşamba'yı sel alır,/ Bir yar sever el alır./ Kanadı kırılır, çöllerde kalır./ Ölmeden mezara koyarlar onu./ O, Yunus-u biçaredir, baştan ayağa yaredir./ Ağı içer su yerine/ Fakat bir kere dert anlayan düşmesin önlerine/ ve bir kere vakt erişip gayrı yeter demesinler/ ve bir kere dediler mi/ İsrafil surunu urur, mahlûkat yerinde durur/ Toprağın nabzı başlar/ Onun nabızlarında atmağa/ Ne kendi nefsini korur, ne düşman kayırır./ Dağları yırtıp ayırır/ Kayaları delip yol eyler ab-ı hayat akıtmağa..."

Onlar yeniden geliyor; dost da düşman da görecek; "Dağları yırtıp ayırarak, kayaları delip ab-ı hayat akıtan" cesaret ve örgütlülük, sadece Onların hüneridir. Soru(n), Onların enerjisinin, kamucu yatağını bulup kapitalizmin bendlerini yıkmasındadır. Marx'ın 1857'de, "Tüm sosyal koşulların kesintisiz, durmadan tepetaklak edilmesi, hiç bitmeyen, sonsuz bir belirsizlik ve güvensizlik durumu..." diye resmettiği kapitalist geleceksizleştirme, "Para üstüne kuruludur. Her şeyin evrensel, kendini kabul ettirmiş değeridir para. Tek değer olarak kabul gördüğü için; bütün dünyayı, insanları ve doğayı kendi değerlerinden uzaklaştırır, soyutlar. (...) Para, insan emeğinin ve varlığının soyutlanmış esasıdır. Bu yabancı esas, insana hükmeder."

Para egemenliğini pekiştiren özelleştirme saldırısına karşı, daha fazla cesarete ihtiyaç duyan toplumsal başkaldırının önünü, kirli savaşa karşı barış; özelleştirmeye karşı da kamucu emek savaşının açtığını görüp, eğri ile doğruyu ayırmalıyız artık... Kapitalistler, özel sektörün kamu sektörüne göre daha verimli çalıştığını, toplumsal kaynakların yalnızca "piyasa" ile verimli kullanılabileceği, üretim araçlarında özel mülkiyetinin "hak" olduğu yalanına sarılan medyatörleriyle, özelleştirmenin zorunlu olduğunu haykırıyorlar. Oysa, 2000'lerin eşiğinde, üretim araçlarının özel mülkiyeti, soru(n)ların çözümü bir yana; insan(lık)ın temel sorununu oluşturuyor. Kapitalizm, işçi sınıfı ve emekçi kitleleri yoksulluğa mahkûm etmesi yanında, toplumsal kaynakların israfına da yol açıyor. Burjuvazinin kâr hırsı, toplumsal çıkarlara düşman kutbu oluştururken; burjuvazinin kontrolündeki bilimsel-teknik gelişim, toplumun eşitsizliklerini derinleştiriyor.

Para egemenliğinin insan(lar)a dayattığı özelleştirme vahşetinin panzehiri, "Pluto demokrasisi/Servet demokrasisi"ne karşı isyandır. Çünkü bireyi, doğumundan itibaren baskı altında tutarak aptallaştıran kapitalizm; insan(lar)a, sömürü çarkının dişlisi olmayı dayatıp; müsrif-verimsiz-anarşik özel mülkiyetçi akıldışılığı pompalar. Özel mülkiyetin kökeni insandadır; insan etkinliğinin gelişmesine bağlı özel mülkiyet, belli bir aşamada insan etkinliğini yadsıyarak saçmalık durumuna gelir ve yadsınması tarihsel zorunluluk olur. Zorunluluğu aşan köklü kopuşla "Özel mülkiyetin, üretimin komünistçe düzenlenmesiyle (yani insanın kendi ürünlerine karşı yabancı tutumunun ortadan kalkmasıyla) arz ve talep ilişkisinin gücü hiçe iner ve insanlar, değişimi, üretimi ve karşılıklı ilişki tarzlarını yeniden kendi denetimleri altına alırlar."[1]

1 K. Marx-F. Engels, Alman İdeolojisi

Dipten Gelen Dalgayla yapraklar kımıldamak üzere! "Sorumsuz ve irrasyonel 'Eski Sol'la, sorumlu ve rasyonel 'Yeni Sol'un farkını görmeliyiz"[1] diye haykırıyor Taha Akyol... O halde soralım: "Kapitalist düzende proletarya için en iyi devlet biçimi olarak demokratik cumhuriyetten yanayız; ama en demokratik burjuva cumhuriyetinde bile halkın payına düşenin ücretli kölelikten başka bir şey olmadığını unutmaya asla hakkımız yoktur. Kaldı ki, her devlet, ezilen sınıfın bastırılması için özel bir güçtür. Dolayısıyla, hiçbir devlet, ne 'özgür'dür, ne de 'halkın devleti'dir" (V. İ. Lenin) diyen "Eski Sol"; yeniden ve "Eski(meyen)" değerleriyle "Tarihin Karşısında" cüret etmeye yani 11. Tezi anımsamaya hazır mı?

X.3-) "ON BİRİNCİ TEZ"İ ANIMSAMAK

Bu yaşamsal! Çünkü Brian Beedham, Kuzey için T."C"nin önemini şöyle formüle ediyor: "1998'de, siyasi değişimleri itibariyle Batı demokrasilerini en yakından ilgilendiren ülke kuşkusuz Türkiye olacak. (...) İşler yolunda gider ve 'Türkiye başarırsa', yeniden önem kazanan NATO ittifakının en önemli parçalarından biri olacak. (...) NATO'nun işlevi artık ABD'nin Avrupalı demokrasilere kendilerini Ruslar'a karşı korumalarına yardım etmesi değil; önümüzdeki yıllarda Kuzey Afrika'dan Çin'e kadar uzanan coğrafyada çıkabilecek savaşlarda Amerikalılar ile Avrupalıların omuz omuza yürüyebilmesini sağlamak. (...) 21'inci yüzyılın savaşlarının nerede çıkacağı konusunda çeşitli tahminler yürütülüyor. Ancak çoğu kişinin gözü; zengin petrol kaynakları, çürümüş diktatörlükler ve yeniden uyanan İslam'la patlamaya hazır bir bomba gibi olan Güney Batı Asya'nın üzerinde. Türkiye bunun için çok önemli. (...) Türki-

1 Taha Akyol, Milliyet, 28 Ekim 1997, s.15

ye NATO'ya üs sağlayarak, dolaylı olarak müttefiklerine hayli avantaj sağlıyor. (...) Bir cephe ülkesi olarak Türkiye'nin önemi, siyasi olarak da büyük."[1]

İşte Kuzey'in, yani emperyalist metropollerin Türkiye vizyonu! Bu vizyonun tezgâhtarlarından Yavuz Gökmen'in, "Ekonomisi, büyük başlı ve cılız gövdeli bir yaratığa benziyor"[2] diye tarif ettiği Türkiye'de, Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir, "Türk Ordusu diğer ülkelerdeki emsallerinden daha farklı bir sorumluluk yüklenmek durumundadır. (...) TSK, (...) T.C'nin yılmaz bekçisi ve koruyucusudur"[3] derken; esas duruştaki DYP Genel Başkan Yardımcısı Hasan Ekinci de ekliyor: "Ordu ile ters düşmeyiz"![4]

T."C"nin vizyonunda iki kilit sözcük var: Kuzey ve Ordu... Kim ne derse desin, Türkiye'yi fiilen Kuzey ve Ordu biçimlendirip; "YDD" yönetimini oluşturuyor; bu da restorasyonda ve "YDD"nin vaftiz ettiği yeni otoriterliğin sınır tanımayan hukuksuzluğunda somutlanıyor.

Bunlar yetmezmiş gibi; bizimle, Emek ve Özgürlük Cephesi ile dalga geçiyorlar sanki: Güneş Taner, "IMF ile şok program konusunda anlaştık"[5] dedikten bir süre sonra kendini yalanlıyor: "Şok plan yok."[6] "Ne oluyor, nereye gidiyoruz?" sorularını, artık yüksek sesle ve daha sık telaffuz etmek gerekiyor. Çünkü tam istim çalışan kapitalist vahşet, sevdasız-sorusuz insan(cık) sürüleri yaratırken; bunlar yitirdiklerinden çok, yitireceklerine ilişkin korkularına teslim oluyorlar. Korkularla kısırlaşıp körleşenler, Kafka'nın (hamamböceğine dönüşen) Gregor Samsa'sına benziyor.

1 The Economist, "The World in 1998/1998'de Dünya"
2 Yavuz Gökmen, Hürriyet, 25 Kasım 1997, s.26
3 Çevik Bir, Milliyet, 27 Kasım 1997, s.17
4 Hasan Ekinci, Radikal, 14 Kasım 1997, s.7
5 Güneş Taner, Milliyet, 24 Kasım 1997, s.9
6 Güneş Taner, Sabah, 26 Kasım 1997, s.15

Özetle Ernst Fischer'in, "İçinde yalnız nesnelerin değeri olan yabancılaşmış dünyada, insan da bir nesne olmuştur. İnsan önemini her gün biraz daha yitiriyor" diye tarif ettiği açmaz büyürken; karanlığın diyalektiği tam istim çalışıyor. Çünkü, "Kendine bir anlam arayan tek varlık insandır." (Albert Camus) Hem de, "Bu yer yuvarlağında henüz büyük çabalar için yeterince yer vardır." (W. Goethe) Yaşayanlar bunu görecek; saldırganlığın boy hedefine dönüşen sevdalar, yeniden ayaklanacak! "Düşünüyorum, öyleyse varım" diyenler, bununla da yetinmeyerek, "Özgürce yaratıyorum, öyleyse varım" dediği noktada; yani bilinçli sevdalarıyla, anlayan, yaratan değiştiren toplumsal pratiğin uygulayıcısı-denetçisi olarak, "On Birinci Tez"in bakışıyla hayata müdahale ettiklerinde, sahte "yazgı" paramparça olacak.

"On Birinci Tez"; ufuktur, nettir, yeşildir, serpilip gelişen filizdir, ipucudur ve daima uçta, sınırda, kavga boylarındadır; başkaldıran sevdalı insan(lar)dır; çünkü "On Birinci Tez"in çözümü insandadır... Çünkü insan(lık) tarihini; acı deneylerden, düş kırıklıklarından, yani umutsuzluktan umut, dağılmışlıktan toparlanma, etkisizlikten güç kotaran yaratıcılıkla, yani dünyayı değiştiren insan(lık)ın başkaldırılarıyla biçimlenir. "On Birinci Tez" için Kafka'nın Gregor Samsa'sı ile Stendhal'ın Julien Sorel'i arasındaki fark, burada anlam kazanır: Sorel, Samsa'nın aksine, birey olmanın doğallığında, tarihin ve siyasetin ürünüdür; Samsa gibi, tarihten kopuk küçük adacıklardaki başkalaşımın hikayesi değildir. (Bir an düşünün Sorel ne kadar da sevdalıydı, sevdasız Samsa'ya inat!) Samsa'ların çoğaldığı "YDD"de, Julien Sorel'lere olan gereksinim büyüyor.

"Sorel'ler artık hiç olmayacak, bu boş bir beklenti, ütopya", diyenler olabilir. Ama zulüm olduğu sürece, ütopya da varolacak... Uzaklara bakma yeteneğini geliştiren ütopyanın, gelenekleri yaratıp geleceğin yolunu açtığından kimin şüphesi olabilir?

Kaldı ki, kavgası bugünde verilmeyen bir gelecek olmadığı gibi, tasavvur dahi edilemez. İnsan(lık) ütopyalarıyla mücadele ettiği ve soru(n)ları aşabildiği oranda gelecekten umutlu olabilir. Bu yolda, Spinoza'nın belirttiği gibi: "Korku köleleştirir, umut özgürleştirir"...

O halde, bir şey daha ekleyelim: "YDD" zulmü karşısında "Daha fazla cesaret"e yani Parisli Komünarlar'ın cüretine muhtacız... Paris'in 1871 Mart'ında, 72 gün süren özgürlük düşüyle "Kiraz zamanı"nda ayaklandı, dövüştü ve destansı dramıyla ölümsüzleşerek, Pere Laichaise'deki o duvarın dibinde kurşunlandı. Ama yok edilemedi; hem de geride kalanlara şunları dedirterek: "Kiraz zamanını her zaman seveceğim: Kalbimde tam da o zamandan kalma/ Açık bir yara taşıyorum/ Ve açılsa da talihim/ Acısı asla dinmeyecek/ Kiraz zamanını her zaman seveceğim/ Ve kalbime gömdüğüm hatırayı" (Jean Baptiste Clement).

Başkaldıranların destanı, "Kiraz Zamanı"nın sevda, bilinç, dünyayı değiştirme cüreti ve cesaretle yaratıldı... 1871'in 18 Mart'ındaki Paris'te, "Kiraz zamanı"ydı. Paris bir başkaydı. 1789'da Bastille'i basarak burjuvalarla birlikte ilk "komünü" kuran yoksullar, o yıllarda taşıdıkları kırmızı berelerini sınıflarının bayrak rengi olarak seçtiler. O bayrak altında burjuvalara yer yoktu artık. Komünizm hayaleti ilk kez Paris Komünü ile hayat buldu. Hem de belleklere kazınan şu şarkıyı, barikatlarda dövüşen işçileriyle haykırarak: "Yoldaşlar barikatlarda,/ Ya ölünür, ya kalınır/ Sökelim kaldırım taşlarını/ Karşılayalım onları/ Atlarını ve kasvetli marşlarını/ Karşılayalım bu kana susamış mezbaha cellatlarını/ Öyle bir mezar kazalım ki onlara Paris'te/ Tiranlara yaraşsın."

"Komün, aslen bir işçi sınıfı hükümeti, üreticiler sınıfının, mülksüzleştiren sınıfa karşı yürüttüğü mücadelenin sonucu

emeğin iktisadi kurtuluşunu gerçekleştirmekte ulaşmış nihai siyasal biçim"iydi (K. Marx). Paris Komünü'nün insan(lık)a verdiği ilk ders buydu. Diğeri ise, ütopyaların, mücadeleci kararlılık ve cesaretle "son" nefese değin nasıl savunulması gerektiği...

"YDD" zulmüne karşı, "Özgürce yaratıyorum, öyleyse varım" diyen sevdalarla, "Kiraz Zamanı"nın geleneklerini, yeniden ayaklandırma zamanıdır. İçe dönük "Ah"lar, "Vah"lar bir işe yaramıyor... Doğru, birinci savaşta yenildik; sosyalizmin birinci büyük dalgası geri çekildi. İkincide kendimizi var edebiliriz. Zafer kolay elde edilemeyecek. Emek kutbunun önünde uzun kavgalar var! "Onca acı ve diyeti göze almak gerekir" mi? Elbette, çünkü "Yaşamın ve evrenin gizemlerini açacakların, yarının kahramanları sayılacaklarını savunabiliriz." (S. Zweig)

İnsan(lık), 21'inci yüzyılın eşiğinde neye güveneceğini, kime inanacağını şaşırmış; insan(cık)lar beklentisiz ya da kendilerinden başka beklentileri yok gibi... Yaşam, tatsız tutsuz ve anlamsız... Olup bitene karşı çıkanlar ise, Don Kişot'lukla suçlanıyor. Ama "böyle gelmiş olsa da, böyle gitmez" bu saçmalık... Her şey inkârına gebedir; ve "Tarihte gelişme, özgürlük kavramına doğru gelişme demektir." (Hegel)

Bu bağlamda "Egemen güç, kutsal kitap, kilise, papa ne derse desin dünya dönüyor" diye haykıran Galileo anımsanmalı... "YDD"nin Engizisyona bile parmak ısırtan neo-liberal saldırganlığı yeni Ortaçağ'a kapı açarken, karamsarlık da, umutsuzluk da insan(lık)a yasaktır... Karamsarlık, kaçışlara ve vazgeçişlere bahane yaratarak, teslimiyeti körükleyen ruh halidir, hastalıktır. Karamsarlıktan kurtulmanın tek yolu, bilinçle eyleyen sevdalarla, düş kırıklıklarından, düşü yaratmaktır. Bu nedenle, karamsarlığa kapılarak, "Bu kadar kötü bir dünyada yaşamaya değer mi?" diye soranlara, Lenin'in verdiği yanıt şudur: "Ve budalalar bu soruya cevap beklerler!"

Unutulmasın: Herakleitos, "Panta rei/her şey akar" derken, değişimin kaçınılmazlığı vurgusuyla, akıp giden yaşamın bir daha yaşanmayacağını öğretir insan(lık)a... Roma'dan geriye ne kaldıysa, "YDD"den geriye o kalacak! Çünkü bir cesedi radyatöre dayayıp ısıtarak canlandırmak mümkün değildir. Bu önlem, olsa olsa, cesedin kokuşmasını hızlandırır. Kapitalizmin de "YDD" radyatörüne dayanarak, ısıtılıp canlandırılma girişimi, onun kokuşmasını hızlandıracaktır... Güçlü görünenler, devasa bir çaresizlik ve kokuşmuşluğu yaşarken, söz sırası yine insan(lık)a gelirken; kıyamet alametleri beliriyor...

X.4-) "KIYAMET" ALAMETLERİ

ABD Savunma ve Dışişleri Bakanlığı'na yakınlığıyla tanınan SAIC'in raporuna göre, önümüzdeki beş yılda darbe ve ardından da savaş yaşayacağı[1] öngörülen T."C" gemisi su alıyor; süngülerini dik tutma telaşları da bundan; ama bakmayın rahat göründüklerine, ANAP İzmir Milletvekili Kaya Erdem'in, "Enflasyon önlenmezse rejim tehlikesi doğar. Türkiye ekonomik krize gidiyor. Duvara toslayacak";[2] Fikri Sağlar'ın, "1998'de çok ciddi bir şekilde ekonomik kaosla birlikte hükümet krizi de olabilir";[3] ya da "Times"ın, "Türkiye uçurumun kenarında. (...) Türkiye'nin içindeki bölünme çok keskin. Hem laik ordu hem de köktendinci İslam'ın temsilcileri ideolojik olarak iyi silahlanmışlar"[4] uyarıları boşuna değil. Başlarında birden fazla "bela" var; "Kürt Sorunu", siyasal İslam, Susurluk, ekonomik kriz; emekçilerin kıpırdanan toplumsal muhalefeti ve Ortadoğu...

1 SAIC, Elefteros Tipos, 3 Ocak 1998
2 Kaya Erdem, Milliyet, 18 Şubat 1998, s.7
3 Fikri Sağlar, Ülkede Gündem, 6 Ocak 1998, s.4
4 Radikal, 7 Ocak 1998, s.10

"Kürt Sorunu"nda açmaz yaşıyorlar; aşağı tükürseler sakal, yukarı tükürseler bıyık kilitlenmişliğiyle yutkunup duruyorlar. GAP'tan sorumlu Devlet Bakanı Salih Yıldırım, Kürt illerindeki kirli savaşın 84 milyar dolarlık ekonomik kayıba[1] yol açtığı itirafıyla, "Susurluk'ta en büyük karargâh Güneydoğu"[2] derken; "Devlet özür dilesin" diyen Baykal, CHP'nin Siirt'teki "Bölge Kadın Kurultayı"ndaki konuşmasında, ölenleri asker ve PKK'li diye ayırmayıp, "28 bin evladımız öldü, 15 bin yaralımız var. O taraftan, bu taraftan. Hepsi anasının kuzusu, hepsi bu toprağın insanı"[3] diye ekliyorsa da; HADEP'e saldırıdan vazgeçilmiyor; barış telaffuz edilmiyor! Bu ikilemle nereye kadar yol alınabilir?

"Ya siyasal İslam" mı? O da farksız! "Frankfurter Allgemeine'nin, "Türkiye'de İslam yasakla frenlenemiyor";[4] "The Christian Science Monitor"un, "Türkiye'yi saran İslam sarmalı"ndan söz ederken, "Kemalizmin bir sınıf içeriği de var; 'Biz halk için neyin iyi olduğunu biliriz' diyen bir elit yapısı da. Bu adamların hepsi aynı okula gitti, aynı küçük dost ve düşman dairelerinde yaşıyorlar. Yönettikleri toplumdan kopuklukları inanılmaz ölçüde";[5] "The New York Times"ın, "İslamcı partilerin daha önce yasaklandığı dönemlerde olduğu gibi Refah Partisi'nin kapatılması da İslamcıların desteğinin artmasına neden olacaktır"[6] dediği konjonktürde RP'yi kapatanlar neyi çözümlediklerini zannediyorlar?

Tufan Türenç, "Refah tarih oldu";[7] Oktay Ekşi, "RP - kendilerinin pek sevdiği bir deyimle- 'Nush ile uslanmayan'ın

1 Salih Yıldırım, Ülkede Gündem, 28 Ocak 1998, s.6
2 Salih Yıldırım, Cumhuriyet, 6 Şubat 1998, s.4
3 Deniz Baykal, Hürriyet, 22 Şubat 1998, s.23
4 Frankfurter Allgemeine, 19 Ocak 1998
5 The Christian Science Monitor, 20 Ocak 1998
6 The New York Times, 20 Ocak 1998
7 Tufan Türenç, Hürriyet, 23 Şubat 1998, s.27

başına geleni yaşamıştır[1]" dese de, asıl soru(n), İsmet Berkan'ın telaffuz ettiği gibidir; "Bundan sonra ne olacak? (...) Büyük bir belirsizliği yaşıyoruz."[2] Çünkü siyasal İslam, bir kapatma kararıyla kontrol altına alınıp, hizaya sokulamaz. Örneğin Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz, Türkiye'de Ocak-1997 tarihi itibariyle 5.351'i Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, 2.393'ü diğer vakıflara, 2.126'sı Hazine'ye, 6.111'i derneklere, 627'si Kamu İktisadi Teşekkülleri'ne, 3.303'ü şahıslara, 3.666'sı Belediyelere, 47.649'u Köy Tüzel Kişilikleri'ne, 34'ü TSK'ya ve 33'ü de hastahanelere ait olmak üzere toplam 71 bin 293 cami olduğunu açıklarken; 28 Şubat'çı Kemalist-laik dayatmacalardan medet umanlar neyi halledecekleri kanısındalar?

Fethullah Hoca'nın, Papa II. Jean Paul'le buluşmasını ayakta alkışlayan Hadi Uluengin, "Fethullah Gülen ve onun etrafındaki mümtaz cemaat hem hoşgörü ve uzlaşmanın dindar kitleler içindeki motorunu oluşturuyor, hem de Türkiye'nin perspektiflerini enginleştiren misyoner ruhunu yükseklere taşıyor"[3] diyerek Kemalist devlet İslamı'nın şansı olduğu yanılgısını; TÜSİAD'ın dergisi "Görüş"ün formülasyonuyla paylaşanlardan: "Fethullah Hoca olayı, devletin resmi modernleştirme programı ile toplumun geleneksel değerlerini yeniden canlandırma işlevi görmüştür. Veya yaşama ihtiyacı veya arzusu arasında sıkışmış gibi görünen belli bir halk kitlesi için en barışçı ve uzlaştırıcı bir uyum ve entegrasyon projesi olarak görünmektedir. Bir yandan modernliğin getirdiği değerleri yok saymak istemeyen, ancak öbür taraftan binlerce yıllık bir gelenek ve duyarlılığın ürünlerine sırt çevirmemek isteyen bu kitle için Fethullah Hoca'nın temsil ettiği tez veya daha doğrusu sentez, en işe yarar bir proje olarak görünmektedir."[4]

1 Oktay Ekşi, Hürriyet, 23 Şubat 1998, s.29
2 İsmet Berkan, Radikal, 23 Şubat 1998, s.3
3 Hadi Uluengin, Hürriyet, 11 Şubat 1998, s.14
4 TÜSİAD, Görüş, Ocak-1998

Kemalist devlet İslamı; 1990'ların dünyasında 1920'lerdeki kadar şanslı değildir ve olamaz da! Siyasal İslam'ın panzehiri; eleştiri hakkı saklı kalmak kaydıyla toplumu kapsayan özgürlükçü laikliği savunan, eşitlikçi özgürlük tahayyülünü yaşama geçirmektir. Çünkü meşruluğu aşınmış egemen ulus-devlet dayatmalarının Kemalist tektipleştirici, türdeş milliyetçi terörünün "Eri(t)me Potası" yerine farklılığı meşru gören özgürlükçülüğün öne çıkarılması gerekir ki; Kemalizm de bizatihi bunun engelidir. O halde, bu alandaki soru(n)lar da azalmayıp çoğalacaktır!

Susurluk istendiği kadar kapatılmaya gayret edilsin; bu yolda, 10 Şubat 1998 gecesi NTV ekranlarında boy gösteren eski MİT Müsteşarı ve Jandarma Genel Komutanı Teoman Koman, JİTEM'in ne olup olmadığından, Eşref Bitlis'ten, Veli Küçük'ten söz etmeden, varsın hikâye anlatsın; ya da Emniyet Genel Müdürü Necati Bilican, "MİT ile Emniyet arasında sorun yok"[1] desin; bunların hiçbir önemi yok artık! Çünkü, 1970'lerde Prof. C. O. Tütengil'i, A. İpekçi'yi, K. Türkler'i, Prof. Ü. Doğanay'ı, Prof. B. Karafakioğlu'nu, S. Özgüner'i, Ü. Kaftancıoğlu ile yüzlerce devrimci, sosyalist, yurtseveri katleden Türk(iye) GLADİO'su hakkında, Susurluk Komisyonu'na Oral Çelik'in dedikleri biliniyor: "Mücadelemizi yaptık, her şeyi yaptık. (...) Mesela Fransa'da 18 tane eylem yaptırdık ve yaptık; Hollanda'da 2 tane eylem yaptık ve yaptırdık; Kanada'da da yaptırdık, yaptık; Beyrut'ta yaptırdık, yaptık; Yugoslavya'da yaptırdık, yaptık; Yunanistan'da yaptırdık, yaptık. Aklımıza gelen envai türlü her şeyi yaptık bütün ülkelerde!"[2]

Faşist "Hergün" gazetesinin, "Susurluk Tuzağı"[3] nakaratlarıyla sahiplerini uyarması boşuna değil; ama nafile bir çaba!

1 Necati Bilican, Yeniyüzyıl, 11 Şubat 1998, s.6
2 Cumhuriyet Dergi, 25 Ocak 1998, No:618, s.12
3 Oral Çelik, Hergün, 24 Ocak 1998, s.1

Çünkü siyasal cambazlığın binbir versiyonunun sergilendiği Susurluk; emekçilerin toplumsal hafızasına ve vicdanına kaydedildi! Cambazlıktan, bukalemunlukdan yarar umanlar; "Tarih unutkandır!" düşüncesindekiler ya da "Devlet arınacak"[1] diyenler yanılıyor! Bir kez ok yaydan çıktı! Susurluk'un egemenler açısından bitmeyen kakofonisi, eşitlikçi özgürlüğün senfonisiyle noktalanacak!

Ve alt-emperyalist düşlerle Ortadoğu'dan Kafkasya'ya neo-Enverist hayaller kuran T."C" adına Demirel, "Eğer Ortadoğu'da Kürt devletini herhangi biri tasarlıyorsa, bu, Arap-İsrail anlaşmazlığına yeni anlaşmazlık ekleyecektir. Halihazırda bir İsrail-Arap çatışması var. Bu, bir şekilde çözümlenecektir. Yani bu bir on veya yirmi yıl daha alabilecektir, tamamı atmış veya yetmiş yıl olacaktır. Ancak bu anlaşmazlık Kürt devleti ile bağıntılı olarak başlarsa, bu yüz yıl sürecektir"[2] diye haykırsın; korkunun ecele faydası var mı?

Elbette yok! Ama dikkat; "Çevik kuvvet yeniden donatılıyor."[3] 1991 ve 1998 Mali Yılı Bütçe Tasarıları verilerine göre, son 7 yılda emniyet personeli sayısı yüzde 85 oranında artarken, 1 Ekim 1991'de 110.067 olan Emniyet kadrosu, 1 Ekim 1997'de (90.371 kişilik artışla) 200.438 kişiye yükseliyor.[4] Sonra, "MHP'ye yeni imaj: İlçe teşkilatlarının hepsini rehabilitasyona alacaklarını açıklayan İstanbul İl Başkanı Mehmet Gül, çevre, uyuşturucuyla mücadele ve insan haklarına eğileceklerini"[5] açıklıyor. "ANAP ve DTP'yi Amerikalılar eğitiyor. ABD'deki Cumhuriyetçi Parti programları doğrultusunda politik danışmanlık hizmeti veren Uluslararası Cumhuriyetçiler Enstitüsü (IRI) Türkiye'de de hükümet ortağı partilerden ANAP

1 Bülent Ecevit, Cumhuriyet, 22 Ocak 1998, s.17
2 Süleyman Demirel, Radikal, 21 Şubat 1998, s.10
3 Cumhuriyet, 2 Şubat 1998, s.11
4 Ülkede Gündem, 27 Ocak 1998, s.2
5 Mehmet Gül, Milliyet, 10 Ocak 1998, s.13

ve DTP'ye eğitim semineri veriyor."[1] Ya da vb.leri, vb.leri... Tüm bunlar boşuna değil!

Yeni yüzyılın eşiğinde T"C"nin işi zor; çünkü bir yerde sefalet varken ve "kıyamet" alametleri çoğalırken, askeri nizamın sefahatini yaşayanlar rahat edemezler.[2]

X.5-) YENİ YÜZYIL GELİYOR!

Sıkı durun yeni yüzyıl geliyor! Belasına, sevdalarımızla hazırız; hoş geldin yeni yüzyıl. Söz sana, hakkını vereceğiz 36.500 gününün de, umudun insanda olduğu bilinciyle; "Yeryüzü aşkın yüzü olsun" diye. Kolay mı; insana güvenerek diyoruz ki: "Bu dünyada bir dev var. Bu devin öyle uzun kolları var ki, hiç güçlük çekmeden bir lokomotifi kaldırabilir. Bu devin öyle ayakları var ki, buzullar üzerinde kuşların çıkamadığı yüksekte uçabilir. Bu devin öyle kanatları var ki, su altında balıklardan daha iyi yüzebilir. Bu devin öyle gözleri ve kulakları var ki, görülmeyenleri görür, başka bir kıtada konuşulanları işitir. Bu dev o kadar güçlüdür ki, dağları delip geçer ve dolu dizgin akıp giden suları durdurur. Bu dev, yeryüzünün istediği gibi değiştirir, ormanlar diker, denizleri birleştirir, çölleri sular. Kimdir bu dev? Bu dev insandır."[3]

Yeni yüzyılda da insan(lık) devi, sevdalarıyla dünyayı değiştirecek. Hem de ünlü spekülatör George Soros'un, "Global kapitalizmin faydaları eşitsiz şekilde dağıtılmıştır. Genel olarak sermaye emekten çok daha iyi durumdadır. (...) Global top-

1 IRI, Gazetepazar, 4 Ocak 1998, s.8

2 Yani her şey olabilir. Sabri Altınel'in, dizelerini terennüm etmekliğim de bundan zaten: "Yaşamak sensin işte/ Ölmemek sensin işte/ İçerim aydınlanıyor/ Umutlanıyorum yeniden/ Umut zaman demektir/ Yaşamak demektir/ Umut bir çocuğun öpen ağzı demektir (...)/ Umut bu türlü yaşamaktır"!

3 M. İlin, E. Segal, İnsan Nasıl İnsan Oldu?

lumun gelişmesi, global ekonominin gerisinde kaldı. Aradaki boşluk doldurulmadığı taktirde, global kapitalist sistem ayakta kalamaz"[1] diye tariflediği adaletsizlikler dünyası ile parçası Türkiye'yi, eşitlikçi-özgürlük mücadelesiyle değiştirecek!

Demirel'in, "Korkulacak bir şey yok. Türkiye'de kimse aç değildir. (...) Açlıktan ölen kimse yoktur, varsa da münferit vakadır"[2] dediği Türkiye'de; Maliye Bakanı Temizel, 1998 bütçesini, "Faiz, rant bütçesi" olarak niteleyenlere, "İnsaf edin, çalışanı rahatlattık"[3] yalanını söylerken; emekçilerle dalga geçilircesine, "Altı ay zam yok politikasından vazgeçildi. Devlet Bakanı Taner, 'Döviz artışı farkları fiyatlara yansıtılacak. Evet zam olur. Zaten fiyatların dondurulduğunu söylemedik ki...' dedi."[4] açıklamaları manşetten inmezken; Ecevit, "Belirsizlik ortamındayız. (...) Kalıcı mıyız, geçici miyiz, çok net değil"[5] derken; 1998'de, ücretli köleliğin Türkiye'sini değiştirmekten başka çare yoktur. "Ülkenin kaynaklarının ülkenin geleceğine harcanması yerine ülkenin geleceğini harcadığı"na dikkat çeken Ufuk Uras'ın; Ecevit'in, "Önümüzü göremiyoruz" sözüne atfen dediği gibi, "Yolun sonunu göremiyorsanız, dönemece gelmişsiniz demektir. Dana sevimli bir hayvandır ama bu bütçeyle 1998'de dananın kuyruğu kopacak. (...) Askeri harcamalara yüzde 20'lik pay ayıran bir ülkede enflasyonun düşürülmesi ve barışın sağlanması olanaklı değildir."[6]

Yeni yüzyılın eşiğinde ya da ilk yıllarında dananın kuyruğu kopacak! Çünkü MGK'da kabul edilen Milli Siyaset Belgesi, iki ayrı gizli kararnameyle yürürlüğe girdi. Ekim-1997'de MGK'da benimsenen ve devlet politikası için gösterge niteliği taşıyan

1 George Soros, Milliyet, 24 Aralık 1997, s.20
2 Süleyman Demirel, Emek, 23 Aralık 1997, s.6
3 Zekeriya Temizel, Hürriyet, 25 Aralık 1997, s.11
4 Güneş Taner, Sabah, 25 Aralık 1997, s.1
5 Bülent Ecevit,Radikal, 25 Aralık 1997, s.6
6 Ufuk Uras, Cumhuriyet, 25 Aralık 1997, s.11

Siyaset Belgesi'nde ilk kararname bütün bakanların imzasını taşıyor. Ancak resmi gazetede yayınlanmıyor.[1] Siyasal yaşamdan yayıncılığa "Emret Komutanım" işlerliğinin resmileştirildiği; Meclis Milli Savunma Komisyonu'nda kabul edilen RTÜK Yasa Tasarısı ile, özel radyo ve televizyonların Genelkurmay'a bağlanıp,[2] medyada asker denetiminin "yasallaştığı" koşullarda; "Türk Ordusu Ön Plana Çıkıyor" adlı yazısında 'The Wall Street Journal', "Generaller giderek Türk toplumu içine nüfuz ediyor. Basına askerlerden 'yönlendirme' telefonları geliyor. Önemli yabancılar, Ankara programlarına üst düzey askerleri ilave ediyorlar"[3] diyor!

Sert kapışmalara gebe olan yeni yüzyılın eşiğinde insan (lık), teslim alınamayan umutlarıyla "İş, ekmek, özgürlük, barış" mücadelesini yoğunlaştırıp yaygınlaştıracak; ve elbette Sisurluk despotları da boş durmayacak; malum ya "Devlet, soğukkanlı canavarların en soğukkanlısıdır. Kılı kıpırdamadan yalan söyler ve ağızdan düşürmediği yalan da şudur: Ben devletim, halkın kendisiyim" (Friedrich Nietzche) der! Ancak içerde, dışarda, derste, sırada hasılı yaşamın tüm alanlarında gerçek bütünün parçalarını oluşturan Emek ve Özgürlük Güçleri; adalet, eşitlik, barış ve gerçek demokrasi talebinin diyetini ödeyip, soğukkanlı yalanları yıkarak, umudu yaratacaklar! Ama onlar da boş durmayacak; maruz kalınacak bin bir çeşit vahşet de bekliyor bizi yeni yüzyılda! Zulme de, "Hoş geldin sefa geldin!" diyen direngenlikle umudu diri tutan kardelenlerin inadı karşısında, yasakçı despotların çabaları nafile, yeni yüzyılın eşiğinde her şey çok daha yakın!

Hayır, "Zorlu bir yeni yüzyıl bekliyor bizi" dememe gerek yok; hangi yüzyılımız zorlu değildi ki? Beyinlerine apolet tak-

1 Milliyet, 26 Aralık 1997, s.15
2 Ülkede Gündem, 19 Aralık 1997, s.8
3 The Wall Street Journal, 15 Aralık 1997

mayanlar için "zorluklar"; artık "olağanüstü" değildir; hatta "olağan"dır! Hangi coğrafyada yaşadığımızı biliyoruz; yaptığımızın bilincindeyiz; neyin kavgasını verdiğimiz meydanda! Aydınlık günler sevdasıyla korkmadan yazıyoruz ve yaşıyoruz; hiç kimseye "eyvallahımız" yok; sadece emekçilere ve aydınlık geleceğe karşı sorumluyuz ve kardelenlerin vazgeçmeyen inadına hayranız...

Anadolu'nun isyancı baharını müjdeleyen umudun teslim alınamayan kardelenleri; "Töreni anlatacağım size bıkmadan/ yani kızıl cümbüşü/ sonunda çöl denize kavuşacak/ aşk kazanacak sonunda/ bir kere daha aşk kazanacak!" (Güray Öz) dizelerindeki içtenlikle; yeni yüzyılda eşitliğin, özgürlüğün, demokrasinin, barışın "kızıl cümbüşün" egemenliği için dövüşecekler; yani "Ateş Hırsızları" işbaşındalar ve buna mecburlar![1]

Ve yaşam Türkiye'de de bu olanağın önünü (tehlikeleriyle!) açıyor!

X.6-) TÜRKİYE'DE NE OLUYOR?

Türkiye'deki gelişmeler, hâkim siyasal güçler alanında iki büyük kampın oluşmasına yol açtı. Bir yanda ordu-büyük sermaye önderliğindeki yeniden yapılanma projesine bağlı ve kendilerini "Cumhuriyetçi" diye adlandıran merkez partileri (ANAP, DSP, CHP, DTP ve diğerleri) vardır. Bu kampın toplumsal desteği DİSK, Türk-İş gibi sendika konfederasyonlarının yönetimlerinin de içinde bulunduğu bir dizi "sivil toplum örgütleri" ile tahkim edilmeye çalışılmaktadır. İkitelli'nin büyük medyası esas olarak bu kampın yörüngesindedir. MHP iki

1 O halde dostun da düşmanın da kaygısı olmasın, gelecek bizimdir; gülümseyin mazlumlar, titreyin zalimler!

kamp arasında gidip gelmekle birlikte "cumhuriyetçi" kamptan kopamamaktadır.

İkinci kampta ise bu yeniden yapılanma projesine çeşitli gerekçelerle direnen, başını DYP ve Fazilet Partisi'nin çektiği BBP, YDP ve DP gibi gerici-sağcı siyasal partilerle, çeşitli tarikat, cemaat, vakıf ve işveren örgütleri yer almaktadır. Bu cephenin 28 Şubat müdahalesinden aldığı darbelere karşın, toplumsal desteğinde kayda değer bir azalma görülmemektedir. Özetle siyasal İslam'ın yoksul kitleler arasındaki etkinliğinin neo-liberal politikaların yol açtığı yoksulluk ve dışlanma ile yakından bağlantılı olduğunu unutmadan, kent yoksullarının ve emekçilerin FP'nin ve genel olarak siyasal İslam'ın etkisinden ancak emek, barış ve özgürlük eksenli toplumsal politikalarla kurtarılabilmesi mümkündür.

Her iki kamp arasındaki çatışma, sermayenin yeniden üretiminin yerel ve uluslararası çerçevesiyle, kaynakların bölüşümü ve sermayenin emek üzerindeki tahakkümünün hangi yöntem ve araçlarla sürdürüleceği konusunda patlak vermektedir. Bu iki kamp arasındaki çatışmanın emekçiler lehine bir sonuç doğurmayacağı meydandadır. Önemli olan bu kamplaşmaya taraf olmadan, her iki kampa karşı mücadeleyi derinleştirmektir. Özellikle CHP'nin emekçiler, aydınlar ve kadınlar arasında yarattığı yanılsama ve kafa karışıklığına karşı; bu partinin Deniz Baykal önderliğinde belirginleşen yeni politik yönelimini teşhir etmek devrimcilerin öncelikli görevidir.

Siyasal merkezin tahkimatı ve bu ortamın toplumsal politika alanında yarattığı büyük siyasal boşluk devrimci bir atılımı gerçekleştirmesi açısından uygun koşullar yaratıyor. Sağdaki ya da soldaki bütün düzen partilerinin merkeze çekilmesi ve sermayenin yeniden yapılanma sürecine dahil olması, kitlelerin toplumsal ve ekonomik mücadelede sermaye karşısında tamamen savunmasız bırakılmasına yol açıyor.

Ufuk Uras'ın,. "Türkiye'de siyaset ciddi bir kriz yaşıyor. Siyasiler ayrı bir dünyada, halk ayrı bir dünyada sanki. Siyasiler ile halk arasında hiçbir bağ kalmadı. Sanki iki türlü Türkiye var"[1] diye ifade ettiği bu tabloda; Ahmet Kardam ve Sezgin Tüzün'ün yürüttüğü "Türkiye'de Siyasi Kutuplaşmalar ve Seçmen Davranışları" araştırmasının ortaya koyduğu gibi Türkiye'de, ciddi bir seçmeyenler yüzdesi söz konusu. Örneğin seçmeyenlerin yüzdesi 1995'te 18.0, 1994'te 12.0, 1991'de 18.7, 1989'da 21.6, 1987'de 9.4, 1977'de 31.8, 1973'te 38.0, 1969'da 42.0, 1965'te 34.1, 1961'de 22.2, 1957'de 24.4, 1954'te 14.2, 1950'de 12.9 oranındadır.

Öte yandan, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun anketine göre, Türkiye'deki ailelerin dörtte biri açlık sınırında yaşıyor. Türkiye gelir dağılımının en bozuk olduğu ülkeler sıralamasında dünya beşincisi. İstanbul Türkiye gelirinin yüzde 27.5'ini alıyor, bu kentte yaşayanların yüzde 1'i de bu gelirin yüzde 30'una el koyuyor. Yani İstanbul'da en yoksul ile en zengin arasındaki gelir farkı tam 1437 kattır![2]

Derinleşen ekonomik kutuplaşma zemininde eski DYP, şimdi DTP milletvekili Hasan Peker'in deyişiyle, "Bir katiller ordusu yaratıp, ellerine silah verecekseniz, sonra da bunun önünü alabileceğinizi zannedeceksiniz. Vatanseverlik ve hainlik gibi doğru ile yanlışlar birbirine karışmış, adalet yok edilmiştir."[3] Yani insanların, çocukluklarından beri "Her Türk asker doğar" ya da "Her Türk asker doğar, asker ölür" teraneleriyle büyütüldüğü ya da Ziya Gökalp'in, "Gövden senin, can onun/ Ödev senin, şan onun/ Sen öl ki o yaşasın/ Dökülecek kan onun" dizelerindeki "Kutsal Devlet"le biçimlendirildiği Türkiye'de, "Devlet başından beri getirilen model ve anlayışla siya-

1 Ufuk Uras, Ülkede Gündem, 8 Haziran 1998, s.5
2 Radikal, 10 Haziran 1998, s.5
3 Hasan Peker, Radikal, 11 Haziran 1998, s.9

sal ve toplumsal yaşama mutlak egemen tek unsurdur. (...) Bu ise Türkiye'nin her noktasında gündelik yaşamın ve sıradan insan ilişkilerinin üretiminde dahi faşizan bir yapının egemenleşmesini doğurmaktadır."[1]

Hasan Bülent Kahraman'ın işaret ettiği uygulama, 28 Şubat'tan beri derinleşiyor. Bu babda, "Bence Susurluk Urfa'dır"[2] diyen Erbil Tuşalp önemli bir noktanın altını çiziyor. (Bilirsiniz Bucaklar Urfa yöresindendir!) Çünkü Türkiye'de faili meçhul cinayetler artmaya devam ediyor. 1996'da 71 kişi faili meçhul cinayete kurban giderken, bu rakam 1997'de 34'e indi. Ama 1998'in ilk dört ayında 41 kişiye yükseldi.[3] Öte yandan İnsan Hakları Merkezi Başkanı Prof. Dr. Tekin Akıllıoğlu, "Türkiye'nin en büyük sorunu işkencedir. Türkiye'de 'Teröristlere işkence yapılabilir' düşüncesinden vazgeçilmelidir"[4] diyor!

Bu koordinatlarda, budalalık ve aptallık yüzdesini Aziz Nesin'in tartışmaya açtığı Türk(iye) insanı! Onların yüzde 44.9'u hiç kitap okumuyor; yüzde 66.8'i düzenli gazete okumuyor; yüzde 87.9'u düzenli haftalık dergi okumuyor; yüzde 93.4'ü düzenli aylık dergi okumuyor; son bir ay içinde kitap okumayanlar ise yüzde 85 oranında![5]

Türk(iye) insanını anlamak için "Ahmak ve Gafiller Kitabı"nın[6] 12 yüzyılda yaşamış yazarı İbnü'l Cezvi'ye göz atmak gerek! Yapıtına, "Ahmaklığın tanımı ve anlamı" konusuyla başlayan yazara göre, kendini beğenmek, çok konuşmak ve bilgisizlik ahmaklığın özellikleri arasında yer alıyor... İnsanları dörde ayırıyor. Bilen ve bildiğini bilen kişi bilgin sayılıyor. Bi-

1 Hasan Bülent Kahraman, Radikal, 12 Haziran 1998, s.9
2 Erbil Tuşalp, Radikal, 9 Haziran 1998, s.9
3 Cumhuriyet, 14 Haziran 1998, s.4
4 Tekin Akıllıoğlu, Cumhuriyet, 9 Haziran 1998, s.4
5 Radikal, 9 Haziran 1998, s.24
6 İbnü'l Cezvi, Ahmak ve Gafiller Kitabı, Şune Yay.-1998

len ve bildiğini bilmeyen uyuyor, onu uyandırmak gerekiyor. Bilmeyen ve bilmediğini bilen öğrenci olarak nitelendiriliyor. Onlara bir şeyler öğretiliyor. Bilmeyen ve bilmediğini bilmeyen ise ahmak sınıfına giriyor ve onlardan sakınmak gerekiyor...

Türk(iye) insanının ortalamasını tartışıp aşmadan ileri adımlar atmak mümkün değildir! Bu da Sinop (Sinope)'de doğan ve MS 320 yılında Korintos'ta ölen Diyojen'in, "dürüst adamı" arayan ısrarını gerektiriyor... Yeterlilik ve sadelik ilkelerine dayalı Kinik (kelbi) yaşam biçiminin öncülerinden Diyojen'le ilgili pek çok öykü anlatılır. Bunlardan birine göre, gündüzleri Atina sokaklarında elinde bir fenerle dolaşarak dürüst adam aramaktadır. Büyük İskender'in, bir dileği olup olmadığı yönündeki sorusuna, "Gölge etme başka ihsan istemem" diyen odur!

O halde bunlar olup biterken, Türk(iye) insanına yenik hayatların acılığını yansıtmak yetmez! Doğruculuğun, namusluluğun simgesi olma cüretiyle kavga bayrağını, gücünün ve nefesinin yettiği yere kadar götürüp diken birleşik eylemi örgütlemek gerek!

X.7-) TÜRKİYE NEREYE GİDİYOR?

"Türkiye Nereye Gidiyor?" sorusuna yanıt ararken; öncelikle, 28 Şubat müdahalesinin tek gerekçesinin "irtica ile mücadele" olmadığını, bunun TSK'nın "militarist modernizasyon"a yönelik yeniden yapılanma hamlesi olduğunu ve "YDD" ile doğrudan ilişkili olduğunu saptamak gerekiyor.

"YDD", küresel bir kaosa çağrı çıkarıyor.[1] "Bu gelişmelerin en önemli sonucu, IMF'nin uluslararası piyasalar için eskisi ka-

1 Örneğin ulaşılan aşamada Asya'daki mali krizin ikinci perdesinde sahnelenirken, borsalar çöktü; yeni şoklar dalga dalga yayıldı, yayılıyor, daha

dar önemli bir referans oluşturmadığı"ndan söz eden Mahfi Eğilmez ekliyor: "IMF'ye yönelik eleştiriler genişliyor ve ciddileşiyor. (...) Eleştirilerin dozunun artması IMF'yi de giderek çekingen hale getiriyor. IMF, yeni programlara giderken, çok daha fazla koşulu baştan çözülmüş olarak görmek ve başarıyı başlangıçtan garantilemek istiyor. (...) Eski prestijini yakalamak için kriz çözme misyonuna girmiş olan IMF, bu konuda uğradığı başarısızlıklar sonucu iyiden iyiye prestij kaybetti."[1]

Şimdi "Global kriz mi?" sorusu daha da net telaffuz ediliyor. Kapitalizm karaya otururken; NPQ (New Perspectives Quarterly) dergisinin editörü Nathan Gardels, (kapitalizmi rehabilite etmeye yönelik!) "merkez sol konsensusu"nu şöyle formüle ediyor: "Ne eski solun istediği şekilde küresel kapitalizmle birlikte gelen riskleri tümüyle kaldırmayı hedefleyen, ne de Darwinci pazar köktencilerinin savundukları gibi kapitalizmin aklına estiği gibi hareket etmesine göz yuman, daha çok riski toplum ve doğa adına ehlileştirmeyi hedefleyen bir çizgi..."

Bu görüşün Peter Drucker'deki izahı da, "Bir yanda sosyalist hezeyanların, öbür yanda katıksız piyasanın gerçekçi alternatiflerini yaratmak" şeklinde formüle ediliyor. Ancak Drucker, "Ekonomik Adam'ın Sonu: Totalitarizmin Kaynağı" adlı kitabında, "Piyasaların yönetimine bırakılan ekonomik özgürlüklerin sosyal adalet ve fırsat eşitliğine yol açmadığını, bunun da kapitalizme olan güvenin çökmesiyle sonuçlandığını" itiraf ederken; "Kapitalizm Sonrası Toplum"unda da, "Serbest pazara

---

da yayılacak! Çünkü borsa endekslerinin dolar bazındaki değişimi yüzdesi Endonezya'da eksi 88.81, Malezya'da eksi 70.16, Güney Kore'de eksi 66.77, Tayland'da eksi 65.79, Filipinler'de eksi 50.63, Hongkong'da eksi 50.59, Rusya'da eksi 46.86, Singapur'da eksi 44.27, Tayvan'da eksi 38.89, Şili'de eksi 34.84, Brezilya'da eksi 30.06, Hindistan'da eksi 26.98 oranında dibe vurdu. (Milliyet, 14 Haziran 1998, s.11)

1 Mahfi Eğilmez, Yeniyüzyıl, 11 Haziran 1998, s.9

inanmakla birlikte, kapitalizm hakkında çekinceleri olduğu"nun altını çiziyordu.

Öte yandan Tony Blair'in "entelektüel guru"su Anthony Giddens'in "Solun ve Sağın Ötesinde" kitabında da benzer görüşler dile getiriliyor. Gülay Göktürk bunlara, "Yeni perspektifler"[1] diyor. CHP İzmir Milletvekili Aydın Güven Gürkan, "Sosyal demokrasi ve demokratik sosyalizm arasında hiçbir ciddi farkın kalmadığını ve bu iki siyasal görüşün birbirine daha da yaklaşmaları gerektiği"nden[2] söz ediyor. Özetlersek, "yeni perspektifleriyle merkez sol teoriler", iler tutar yanı kalmayan kapitalist vahşeti "sol"dan rehabilite etmeyi amaçlıyor. Bu yönelişe dikkat etmek, onu boşa çıkarmak gerekiyor!

Çünkü Türkiye, "YDD"nin ilişkiler ağı içindeki bölgesel bir koçbaşı ya da alt-emperyalist yönelimli bir ülkedir. T."C"nin uluslararası ilişkiler alanında, Ortadoğu, Kafkasya ve Balkanlar'da artan ölçüde yayılmacı dış politika yönelimi; emperyalizme karşı bölgesel bir mücadele hattı oluşturmayı "olmazsa olmaz" kılıyor. TSK ile aralarındaki kimi farklılıklara karşın, büyük sermayenin de bu yönelişe katıldığı ve askeri-sınai kompleks temelinde yeni bir sermaye birikim sürecinin işlemeye başladığı müdahale süreci, toplumsal ve siyasal güçler dengesinde yeni tutumlar saptamayı gerektiren önemli değişikliklere yol açmıştır.

"Graham Fuller'a göre ABD'nin Türkiye'ye bakışı en az 9 sebepten dolayı Avrupa'dan farklı. Herşeyden önce, ABD Türkiye hakkında stratejik düşünüyor. İkincisi NATO içinde ağırlığının farkında. Üçüncüsü, İncirlik başta olmak üzere Türkiye'deki askeri üsleri Amerika için önemli. Dördüncüsü, Amerika, Türkiye'nin İsrail ile geliştirdiği ilişkileri ciddiye alıyor.

1 Gülay Göktürk, Yeniyüzyıl, 11 Haziran 1998, s.3
2 Aydın Güven Gürkan, Cumhuriyet, 2 Haziran 1998, s.7

Beşincisi, Amerika bölgesinde Türkiye'yi laik ve demokratik bir model olarak görüyor. Altıncısı, Ankara'nın Balkanlar'da, Kafkaslar'da ve Orta Asya'da etkisi olduğuna inanıyor. Yedincisi, gelişen Türk ekonomisi bir pazar olarak Amerika açısından önemli. Sekizincisi, Amerika Türkiye'deki insan haklarına Avrupa gibi bakmadığı için ihlalleri daha yumuşak eleştirebiliyor. Ve nihayet, ülkesindeki Rum ve Ermeni lobisi yüzünden zaten Türkiye'yle ilgilenmek zorunda."[1]

Ordu-büyük sermaye eksenli yeniden yapılanma hamlesinin esasını siyasal ve idari merkezin tahkim edilmesi oluşturmaktadır. Bu yönelim, otoriter bir rejim tasavvurunu bütün hâkim politik aktörler nezdinde kuvvetlendirmektedir. Çünkü "Demokratik Toplumcu Çağrı"nın da itiraf ettiği üzere, "Cumhuriyet tehdit altındadır. Bu geçici değil, yapısal bunalımdır"![2] MGK'nın akıldanelerinden Doğu Perinçek'e göre de, "Zamansız bir erken seçim, Cezayir'i irtica ile iç savaşa sürüklemiştir. Türkiye, bundan ders almalıdır. (...) Erken seçim, Sevr ve iç savaş taktiğinin hizmetindedir"![3] Ve Attilâ İlhan da uyarmakta: "Türkiye, 70'li yıllardan beri, sürekli siyasi istikrarsızlık yaşıyor; bunun nedeni, 1) 'Kemalist' Cumhuriyet'in tasfiye etmiş olduğu karşı-inkılapçı hareketlerin (Kürtçülük, Tarikatçılık, Bölgecilik, vs) 'hortlatılması'; 2) romantik bir gençlik hareketi gibi başlayan '68 Hareketi'nin, fena halde bu işte 'kullanılması'dır"![4]

Emek-Özgürlük saflarının başkaldırısı açısından "kullanılan" bir şey söz konusu değil; sorun, krizin sonuçlarından etkilenenlerin, toplumsal muhalefetinin 68 gelenekleriyle yeniden hareketlenmesidir. Çünkü Türkiye, halk iradesinin sınırlandırıldığı yeni bir "militarist modernizasyon" arayışıyla yüz yüzedir.

1 Mensur Akgün, Yeniyüzyıl, 11 Haziran 1998, s.17
2 Milliyet, 12 Haziran 1998, s.3
3 Doğu Perinçek, Milliyet, 14 Haziran 1998, s.20
4 Attilâ İlhan, Cumhuriyet, 8 Haziran 1998, s.18

Bu koordinatlarda siyasal demokrasi ve özgürlük mücadelesini daha büyük bir güç ve kararlılıkla sürdürmek; başta emekçiler olmak üzere, dağınık toplumsal muhalefet güçlerini birleştirmek ve restorasyonun karşısına kapsayıcı bir siyasal projeyi dikerek, Anti-Militarist Barış Blokunu örmek tüm devrimci, demokrat ve yurtseverlerin görevidir.

X.8-) KÜRT İLE TÜRK'ÜN ÖZGÜRLÜK SORUNU

Türkiye'de resmi tarih, askeri müdahaleler ve TSK vesayeti ile taçlandırılmıştır. Bu durumu; Cemal Süreya, "Üç anayasa" arasında büyüdüğünü söyleyerek; Ece Ayhan, "Tüzüklerle çarpışa çarpışa bugünlere geldim" diyerek; A. Kadir de, "İnsanlarla konuşmak yasaktı, ağaçlarla, derelerle, kavaklarla baş başa kaldım" vurgusuyla resmederken; sormamak mümkün değil: "Yeniden benzer bir geleceğin eşiğinde miyiz?"

"Nasıl" mı? Gayet açık: Ordu-büyük sermaye eksenli yeniden yapılanma ya da restorasyon süreci, Kürt illerinde 15 yıldır süren kirli savaşta "yeni yönelimler"i devreye soktu. Kirli savaşın askeri ölçekli "topyekûn" özelliklerine bir de "militarist modernizasyon"un toplumsal ve siyasal önlemler paketi de eklemlendi. MGK'nın "normalleştirilme"(!?) diye sunduğu süreç; Kürt illerinde "demokratikleşme" ya da siyasal faaliyet imkânını güçlendirmediği gibi; bölgenin başına bir de kültürel koruculuk illetinin yeni versiyonlu belasını tebelleş etmiştir.

"Militarist modernizasyon"un kültürel koruculukla taçlandırdığı "yeni durum"u Haluk Şahin şöyle resmediyor: "Güneydoğu'nun bir nekahet döneminde olduğunu söylemek yanlış olmaz. Şimdi bünyenin kuvvetlendirilmesi gerekmekte. (...) Psikolojik bağlantılar da önemli. Örneğin GS'nin ligin ikinci devresindeki maçlarını Diyarbakır'da oynayabilmesi gibi. (...) Böl-

ge terör yüzünden ekonomik kayıplara uğradı. Terörle mücadeleye harcanan parayla üç tane GAP yapılabileceği hesaplanıyor. Üç tane GAP yapılabilseydi terörün tabanı da zaten yok olmuş olurdu. Bölgede geçmişe değil geleceğe bakılıyor. Bu çok olumlu bir psikolojik platform."[1]

"Yeni durum"un ekstra önlemleri için, "Milliyet" gazetesi öncülüğündeki "Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Kampanyası"na 350 bin dolarlık villasını bağışlayan Sezen Aksu'nun, "Benim inancıma göre; Güneydoğu'ya gitmeden, oradaki mesafeyi kaldırmadan standart bir yaşamı paylaşamayız"[2] söylenceleriyle taçlanmış Diyarbakır çıkarmaları birbirini kovalarken; Kürt illerindeki kirli savaş nedeniyle göçe zorlananların, T."C" aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne açtıkları dava sayısı, Dışişleri Bakanlığı verilerine göre 358'e ulaşıyor.[3]

"Militarist modernizasyon" şakşakçılarının unuttuğunu; Yaşar Kemal'in "Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana" romanındaki yüzleşme çağrısı anımsatıyor:[4] Ancak Sezen Aksu'ya inat, onun anlayamadığını dillendiren sanatçılar da var.[5]

---

1 Haluk Şahin, Radikal, 10 Haziran 1998, s.6

2 Sezen Aksu, Milliyet, 13 Haziran 1998, s.21

3 Ülkede Gündem, 9 Haziran 1998, s.2

4 Yazar romanında, yakındaki bir acımasızlığı göstermek için daha eski bir acımasızlığı yakına getiriyor. Birinci Dünya Savaşı'nda Ruslar'dan kaçarak Van'dan Çukurova'ya gelen babası ile Kadirli'de İskân Komisyonu Başkanı Karamüftüoğlu Arif Bey arasında geçen konuşma, "Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana"nın konusunu gösteriyor. Arif Bey, Yaşar Kemal'in babasına, bir Ermeni'nin savaşta sahipsiz kalan evini teklif ettiğinde arasında şöyle bir konuşma geçer: "Ben ev istemem." "Niçin?" "Anam sana ne dedi?" "Anan dedi ki, yuvasından atılmış kuşun yuvası başka kuşa kayretmez." "Onlar kuş değil Ermeni." Babam: "Kuş." Arif Bey: "Ermeni." (Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor, Alain Bosquet'nin Yaşar Kemal'le konuşmaları, s.30) Görünen odur ki, son yüzyılda bu topraklarda hem Ermenilerin hem de Rumların kuş olmadığı fikri genel kabul gördü. Ama "ya Kürtler; onlar kuş mu, değil mi?" sorusuna hâlâ yanıt verilmiyor; Diyarbakır gerçeği kavranamıyor!

5 Murathan Mungan: "Diyarbakır, her şeye karşın umutlu bir şehir. Bir gelecek söylüyor. Savaşa yenilmemiş. Acılarını vakarla taşımayı öğren-

Kaldı ki birkaç istisna dışında, yeryüzünde çokkültürlü, çokdilli olmayan ülke bulmak zordur. Bu çokluklar tekliğe evrilmek şöyle dursun, küreselleşme, yeniden yapılanma ve göçlerin kazandırdığı ivme ile daha da artmaktadır. Çokkültürlülük, çokdillilik vb. taleplerde ifadesini bulan özgürlükler, özel hayatları özerkleştirirken halkların kardeşliğini pekiştirmenin biricik yoludur. Kafasını kuma gömerek çokluk yerine tekliği dayatan zor, sadece halkların boğazlaşmasına, yani Bosna'lara davetiye çıkarmaktadır.

Türk(iye) sosyalistleri; ya yeni Bosna'ları engelleyecek; ya da bu cehennemde yok olacaklardır. Bu nedenle İrfan Cüre'nin deyişiyle, "Barış merkeze, yani devlete bırakılamayacak kadar ciddi bir iştir. Ama unutulmamalıdır ki, barışı ancak savaşan taraflar bağlayabilir. Türkiye sosyalistleri bu konuda bir faktör olmak istiyorsa, öncelikle bu sorundaki politikalarını netçe ortaya koymalı ve cephenin neresinde durduklarını belirlemelidirler. Savaşan Kürtler. Barış için yürüyen Kürtler. Biz Türkiye sosyalistleri neredeyiz? Umarız seçimler bu netleşmenin bir vesilesi olur."[1]

Toparlarsak: 15 yıldır süren kirli savaştan sonra "Kürt Sorunu"nun askeri çözümle sonuçlandırılamayacağı, TSK tarafından üstü kapalı biçimde kabul edilmiştir. Bu durumda ordu-

miş. Savaşta kaybettikleri ne olursa olsun, kendini kazanmışlar"! Sunay Akın: "Diyarbakır'ı bir kibrit kutusudur en güzel anlatan. Masaların birinde gördüm: 'Çocuklardan uzak tutunuz' diye yazıyordu kutunun üstünde. Ne gariptir ki kibritin adı şuydu: BARIŞ"! Muhsin Kızılkaya: "Medya'da gösterilen 'özlenen tablo' bir espriden öte bir şey değil. Milliyet gazetesinin söylediği huzur, ancak bölgeye barışın gelmesiyle oluşur"! Akgün Akova: "Oranın yaşamını, insanların duygularını, istemlerini hissetmek için onlarla birlikte kalmalı"! Nevzat Çelik: "Orada devlet uykusuzdur, bunu öğrendik. Orada insanlar bir günü bir yıl olarak yaşıyorlar"! Suzan Samancı: "Türkiye'nin beynindeki sivilce uç vermiştir. Onurlu siyaset bilimciler, politikacılar, gazeteciler sivilcenin ucuna neşter vurup cerahati akıtmalı, pisliği karla örtme yanılsamasına kapılmadan derinlere dalmalıdır"! (Ekgündem, 6 Haziran 1998, No:47, s.8)

1 İrfan Cüre, Ülkede Gündem, 8 Haziran 1998, s.7

büyük sermaye eksenli "militarist modernizasyon", "Kürt Sorunu"nun demokratik çözümü yerine yeni bir asimilasyon ve kültürel koruculuk mekanizmasını ikame ederek, sorunu ertelemeyi amaçlamaktadır.

Bu durumda Türk(iyeli) sosyalistlere yaşamsal bir rol düşmektedir: Türkiyeli emekçiler arasında Kürt kimliğinin tanınması yönünde kardeşleşmenin yaygınlaşması için mücadele edebilecek, kirli savaştan ve inkârcılıktan çıkarı olmayanların Anti-Militarist Barış Boluku'nun örülmesi; ya da Kürt kimliğinin tanınması ve Kürtlerin nasıl yaşamak istiyorlarsa öyle yaşamaları yolunda mücadele verilmesi; veya sadece Kürt kimliğinin değil, aynı zamanda emeğin de özgürleşeceği siyasal düzenlemeye yönelik birleşik adımların atılması; vb.leri gibi...

Ancak karşımızda "zor bilmecesi" ile cellatlar durmaktadır...

X.9-) NE YAPMALI (MI?)

"Cellat uyandı yatağından bir gece
Tanrım dedi, bu ne zor bilmece
Öldükçe çoğalıyor adamlar
Bense tükenmekteyim öldürdükçe."
(Ataol Behramoğlu)

Kriz ile arayış; egemen zulüm ile mazlumun haklı öfkesi (yani dipten gelen dalga!) eşzamanlı kesitte ve gel-gitleriyle gövdelenir; malum ya, "ihtiyaç keşfin anasıdır." Kim, hangi nedenle "umutsuzluk teorileri" kotarırsa kotarsın; "celladın zor bilmecesi"ni çözemeyeceğini unutmamak gerek...

"Ne zaman?" ya da "Nasıl?" sorularının yanıtı, zamana ve doğruların değiştirici gücüyle silahlanmış toplumsal pratiğe

muhtaç. Ama ne, nasıl olursa olsun; Türk(iye) toplumunun ihtiyaçları, "Ötekiler"in tarihsel ihtiyaçları doğrultusunda pratikte zorunlusu oldukları "keşifler"e davetiye çıkarırken; soru (n)larla iç içe geçmiş "kaotik denge(sizlik)" dipten gelen dalga açısından "olabilir (mi?)" yargısını besliyor. Çünkü kirlenen-yozlaşan-deformasyona uğramış egemen siyaset tıkanıklığı otoriter rejimi sarsarken yeni (yerel ve bölgesel) açmazların yarıçapını genişletiyor. Dişlileri aşınmış ücretli kölelik çarkının "çözüm" diye sarıldığı "militarist modernizasyon"un monolitik baskıları TSK eliyle katmerlendiriliyor.

Yani "YDD" kodlanmış kör gidişatta egemen koalisyon parçalanırken, "misak-ı milli" egemenliği; sağını solunu toparlayamayan parlamenter rejimin illüzyonlarından TSK dayatmalarının belirsizliğine havale ediliyor. ABD yörüngesindeki baskıcı-saldırgan yalnızlığıyla, içe dönük "Sevr Paranoyası"nın beslediği şovenizmi körüklerken kirli savaşı tırmandıran askeri vesayet rejimi; demokrasi-özgürlük-eşitlik-kardeşlik taleplerine karşı yerel ve bölgesel ölçekte ciddi bir tehdide (savaş ocağına) dönüştürüyor.

İnsana ve yaşama ait direnen her şeye saldıran; kirli savaşı sürdüren; devletin bekaası için çeteleşmeye ivme katan; toplumsal çürüme ve kaosu körükleyen Susurlukçu egemenler; "muasır medeniyetler" seviyesine militarist alt-emperyalist hevesleriyle ulaşacaklarını varsayarlarken; demokratik gelenek ve eğilimlerden yoksun rejimin otoriter karakteri, "militarist modernizasyon"la tahkim edilirken; TSK'nın monolitik dayatmaları politik yaşamı Kemalist korporatizmi ("laiklik elden gidiyor!" yaygaralarıyla) yeniden biçimlendirmeye soyunuyor. Haki renkli ahmaklığın ve zevzekliğin müthiş prim yaptığı 28 Şubat mamulatı atmosferde; 1 Mayıs 1998'den 20 Haziran 1998'e kadar TSK'nın verdiği brifing sayısı 25 ve hepsinin konusu da aynı: "İrtica ve Terör"!

"İrtica ve Terör!" mü? İyi de, Susurluk, kirli savaş ve uyuşturucudan ne haber? Tıs yok! Oysa, İsviçre ve Fransa İstihbarat Örgütleri'nin araştırmasına göre Türk(iye) mafyası, Avrupa'daki en etkin örgütlenmelerden 4.'sü ve 18 Avrupa ülkesinin 8'inde faaldir.[1] Özetle deformasyona uğrayan, melezleşen, çürüyen Susurlukçu ve kirli savaşçı narko-ekonomi rejimi; Ali Sirmen'e, "Çok zor günler geçiriyoruz ve böyle günlerde, 'artık biraz uyansak' diyorum"[2] dedirtirken; "Uyuşturucu Cumhuriyetleri"nin tarihsel-güncel açmazları; zırh içindeki ölüyü andıran egemenlerin şovenizmiyle kutsanmış öfkelerine; milliyetçi-şoven nefret ve kinlerine ivme katıyor.

OHAL Bölge Valisi Aydın Arslan, T."C"nin 14 yılda savaşa 84 milyar dolar harcadığını açıklarken, "Bu üç GAP eder"[3] dediği koşullarda kirli savaş, egemen korkunun ve baş eğmeyen cesaretin sınırlarını sınıyor. Eskiyi tüketip, yeniyi yeşertiyor. Her şeyi gözden geçirip, yeniden tasnif ve tanzim ediyor. Fütuhatçı-gaddar şovenist saldırganlık karşısında barış talebini acilleştiriyor.

Ama soru(n) tam da burada "kilitleniyor": Barış savaşımının Batı cephesi nerede? Ya da "Küçük Amerika"ya dönmüş Türk(iye) toplumunun; Franz Kafka'nın "Amerika" yapıtında Karl Rossman'ın, "Yozlaşan insan ilişkileri ve yabancılaşma"dan söz edip, "Kimsenin kimseden merhamet umacağı bir yer değildi Amerika" diye betimlediği coğrafyanın üç maymunları oynayan açmazlarından kurtulması mümkün mü; nasıl?

J. J. Rousseau'nun, "Savaşa neden, insan ilişkileri değil, eşya ilişkileridir"; ya da Kippling'in, "Savaş olunca ilk ölen gerçektir" diye tariflediği savaş daha da sertleşecek ve çeşitlenecek! Bu noktada ne umutsuzluğa ne de ham "demokratikleşme

1 Milliyet, 25 Haziran 1998, s.15, Avrupa baskısı
2 Ali Sirmen, Milliyet, 25 Haziran 1998, s.18, Avrupa baskısı
3 Aydın Arslan, Hürriyet, 10 Haziran 1998, s.8, Avrupa baskı

politikas(ızlığ)ı"na prim vermek mümkün değil. Malum ya, eşitlikçi-özgürlük ütopyasının ve halkların kardeşlerinin taleplerini karşılamayan hantal ve anlamsız bir "demokratikleşme politikas(ızlığ)ı"nın ya da umutsuzluğun labirentlerinde kaybolmak kimseye bir şey katmaz.

İyi de ne yapmalı mı? Enver Gökçe'nin yanıtı şöyle: "Açmaz/ Açmaz deme/ Hiçbir/ Zaman/ Bu/ Nar/ Çiçeği/ Açacaktır/ Elbet/ Bizim/ Caddelerimizde/ de Bayram/ Olacak/ Halkın/ Üstüne/ Böyle/ Kalksa da/ Faşist/ Namlular/ Namert/ Ellerdir/ En/ Sonunda/ Bir bir/ Kırılacak!"

Eğer bu yanıt sizin de yanıtınız ise; veya Ertuğrul Özkök'ün, "Türkiye'de yapılması gereken şey çok basit. Anayasa ile belirlenmiş (...) insan-devlet ilişkisini hayata geçirmek. Bu Anayasa halkın yüzde 92'sinin oyu ile kabul edildi. (...) Unutmayalım"[1] zırvasını elinizin tersiyle itebilecek kadar cüretkârsanız; ya da Anadolu'nun Köroğlu'sunu, Dadaloğlu'sunu, Şeyh Bedreddin'ini, Hekimoğlu'sunu, Sepetçioğlu'sunu, Osman Efe'sini; Mezapotamya'nın Bışâre Çeto'sunu, Seyidxan'ını, Koçero'sunu ve Ahmed Arif'in dizelerinde, "Yasak bundan böyle zulüm/ Ve öşür/ Ve haraç/ Ve angarya/ Ve katil/ Ve sirkat/ Ve talan/ Ve küfür kıza kısrağa/ Yasaktır emreder dağlar paşası,/ Elinde, affetmez Fransız üçlüsü"yle diye resmettiği Rüstemo'sunu anımsıyorsanız hâlâ; yüzyıllar öncesinde kaldığı iddia edilse de, Onlar'ın güncelliğini fark eden ve nafile seçim aldatmacalarını abartmayan siz, çözümsüz değilsiniz!

X.10-) "NAFİLE" SEÇİMLER

Mümtaz Soysal'a dahi, "Yöneticiler toplumu aldatıyor"[2] dedirten egemenlerin 18 Nisan 1999'daki erken seçim kararı,

1 Ertuğrul Özkök, Hürriyet, 10 Haziran 1998, s.7, Avrupa baskı
2 Mümtaz Soysal, Cumhuriyet, 23 Temmuz 1998, s.4

Türk(iye) insanını sarıp sarmalayan krizi daha da ağırlaştıracak "nafile" bir önlem! "Neden" mi?

Öncelikle Türkiye'de MGK vesayetine yaslanmış TSK destekli yönetemeyen yapının sarılıp-sarmalandığı izolasyonizmin, "Türkün Türkten başka dostu yok!" yaygaralarının şovenizmiyle Kemalizmi rehabilite ettiği politik atmosfer giderek ağırlaşırken; çok parçalı egemen blok açısından tünelin ucu görünmüyor. Bu noktada "Toplum; ekonomi, siyaset, din, ahlak, devlet, demokrasi, insan hakları gibi birçok alanda iç içe krizlerle boğuşuyor" diyen Gündüz Aktan ekliyor: "Türkiye bugün bunalımlardan çıkıştan çok, şiddet döngüsüne batmaya yakın"[1] Ayrıca "Mevcut sistem içte de, dışta da çözüm üretemiyor" diyen Doğan Heper, "Sistem de değişmesin, adamlar da?!" sorusunu, "Değişim şart, ister sistemin gitmesiyle, ister kişilerin gitmesiyle. Ama şart!"[2] diye yanıtlıyor!

İş bunlarla da bitmiyor: "Birleştirilmiş seçim vahameti"nden söz eden Hasan Bülent Kahraman, seçimlerin "Türkiye'yi bir demokratik intihara sürükleme" ihtimaline[3] dikkat çekerken; İsmet Berkan da "Seçmenlerin negatif tercihleri" konusuna dikkat çekerek, kaygısını şöyle formüle ediyor: "Negatifle negatifin toplamı daha büyük bir negatif olur!"[4]

Ahmet Taner Kışlalı da, "Seçim umut mu?" sorusuna içkin kaygılarını dile[5] getirmeden edemezken; "Bindik bir alamete" diyen Mehmet Y. Yılmaz ekliyor: "Yeni seçim, bazı siyasetçilerin kaprislerini belki tatmin edecek, ama Meclis'te bugün hâkim olan siyasi tablo aynen karşımıza çıkacak. (...) Erken seçim, kendisinden önceki tüm siyasi rahatsızlıkları ve dengesiz-

1 Gündüz Aktan, Radikal, 22 Haziran 1998, s.11
2 Doğan Heper, Milliyet, 28 Haziran 1998, s.14
3 Hasan Bülent Kahraman, Radikal, 22 Haziran 1998, s.9
4 İsmet Berkan, Radikal, 31 Temmuz 1998, s.3
5 Ahmet Taner Kışlalı, Cumhuriyet, 31 Temmuz 1998, s.3

likleri bir kez daha ortaya koyacak. Bunun Türkiye demokrasisi için gerçekten yararlı bir seçim olacağını kim söyleyebilir?"[1]

Özetle 18 Nisan 1999'daki erken seçimler, (gerçekleşirse!) egemenlerin derdine derman olmayacak. Büyük ihtimalle, sandıktan düzenin düğümlendiği soru(n)lar, büyüyerek çıkacak. Bu aşamada da (eğer ömrü vefa ederse!) MGK patentli "Başkanlık Sistemi"nin taşeronu Süleyman Demirel'e, yeni bir sonra (Sungur Savran'ın ironik ve yerinde betimlemesiyle) "Süleyman Bonapart"lık rolü havale edilecek: "Morrison Sülo"nun "Baba"lık rolünden "Süleyman Bonapart"lığa soyunduğu Türkiye'nin hal-i pür melalini yerli yerine oturtmamızda Marx'ın "Bonapartizm" çözümlemesi önemli bir perspektiftir. "Marx'ın Bonapartizm kavramının kahramanı olan 19. yüzyıl ortası Fransız diktatörü Louis Bonaparte'ın, farklı sınıfların mücadelede üstün gelemediği bir durumda; görünürde bütün toplumun üzerinde yükselerek, gerçekte ise burjuvazi adına yönetimi ele alan diktatörün rejimine verilen addır Bonapartizm. Bu rejimde ise referandumun adı 'Plebisit'tir. Yani diktatörün bütün öteki politik güçlerin zaafından yararlanarak ordunun desteğiyle halk kitlelerine demagojik yöntemlerle politikalarını onaylatması anlamında..."[2]

Bu senaryoya itiraz edenler çıkabilir. Ama TÜSİAD Başkanı Muharrem Kayhan'ın, "Başkanlık sistemi gereksiz"[3] demesine aldırmayın; Türkiye'nin "gereklilik"lerini ve "ihtiyaçları"nı saptayan tek merci üniformalı-finans kapital konumundaki TSK'dır! Yine kanımca, son birkaç ayda gösterdiği "düşük profil" ve erken seçim kararı konusunda hayırhah suskunluğu ile TSK, klasik düzen partilerinin (kalabildiği kadarıyla!) zeminini tüketeceği 18 Nisan 1999 tarihininin sonuçlarını yeni otoriter

1 Mehmet Y. Yılmaz, Radikal, 29 Temmuz 1998, s.23
2 Sungur Savran, Ülkede Gündem, 27 Haziran 1998, s.4
3 Muharrem Kayhan, Radikal, 29 Haziran 1998, s.6

(korporatif-monolitik) düzenlemesi için bir kaldıraç olarak kullanmayı hesaplamaktadır.

Ömer Laçiner'e, "Kaos mu, tıkanma, çürüme durumu mu bu? Böyle mi sürecek; yoksa hepsi de çıkmaza, bu durumun oluşmasına gelip dayanmış geleneksel siyasi girişimlerin ölgünce sürüklendiği bu gidişatı kökten dönüştürecek bir diriliş ve yeniden inşa enerjisini üretebilecek miyiz?"[1] dedirten kriz sarmalında; Türk(iye) insanının önemi devasa ölçüde büyüyor. Denilebilir ki, "bir diriliş ve yeniden inşa enerjisi" de, "tıkanma, çürüme durumu" da; şimdi artık Türk(iye) insanının performansına bağlıdır.

Psikolog Doğan Cücenoğlu'nun, "Türkiye büyümemiş çocuklar ülkesi"dir[2] vurgusunun unutulmaması gerektiği bu kesitte; "resmi-tarihsel iyimserlik" yerine; eleştirel bir karamsarlıktan yana olan biri olarak, altını çizerek anımsatmak zorundayım: Aziz Nesin'in, "Yaşamak aramaktır içindeki gömüyü" deyişini unutmuş ortalama Türk(iye) insanı haykırmak yerine mızıldanan ya da homurdanan; eleştirmeden kabullenen; tüketimi sürdürmek için her yolu mubah addederek çalıp çırpan; insan emeğinden, toplumsal dayanışmadan, birlikte eşit bir yaşamdan, hakça paylaşımdan hiç söz etmeyendir.

Türk(iye) insanının ortalamasını; doyumsuz ve durmadan tüketen, üretimsiz tüketici "insan(cıklar)ı"nı Türk(iye) kapitalizmi yaratmıştır! Sorun olmayacak şeyleri "sorun" edinen ortalamacı "insan(cık)lar"; gerçek sorunlarda "adam sende bana ne?" diyen bir tavırsızlığı seçmişlerdir. Egemenlik, iktidarını, işte tam da bu tavırsızlık (adam sende'cilik!) üzerine inşa etmiştir. Hedonist öğeler ve özlemler üzerine kurulmuş bu vurdumduymazlık, post-fordist piyasacı söylemle emekçilere karşı

1 Ömer Laçiner, Birikim, Temmuz-Ağustos/1998, No:111-112, s.6
2 Doğan Cücenoğlu, Gazetepazar, 21 Haziran 1998, s.7

çok yönlü bir "düşük yoğunluklu savaş" sürdürmektedir.[1] Böylelikle de "kapitalist demokrasi = 'YDD'nin düşük yoğunluklu terör" egemenliğine dönüşüyor. Sınıf eşitsizliklerini perçinleyen bu durum, militarizmi köklendirirken, bir bütün olarak halkın gözetim altında olduğu bir siyasal yapıyı oluşturmaktadır.[2]

Yani doyumsuz Türk(iye) insanının yetersizliği, aslında tüketici kapitalizmin psiko-sosyo-ekonomik gerçeklerinden besleniyor. Doyumsuzluk dürtülerine teslim olmuş Türk(iye) insanı, hayatı bir çıkar ve tüketimden pay kapma kavgası olarak algılamaktadır. Bu nedenle de düşünce ve davranışlarına (ahlaki kuralları yok sayma pahasına!) ben-merkezli "boşunalık", "anlamsızlık"ın kendiliğindenci amaçsızlığı damgasını vurur. İnsan kimliğini başkalaştırarak kimliksizleştirip, bukalemuna çeviren tüketici kapitalizmin dinamikleriyle, kişilik-davranış-ilişkiler ve toplumsal dayanışma düzleminde kıyasıya savaşmak gerekiyor. İki alanda sürdürülmesi gereken bu savaşın hem iç, hem de dış cephesi var.

"Kaderimse çekerim!" aymazlığına gark olmuş Türk(iye) insanının bir diğer önemli hastalığı da "unutkanlık"tır! O halde gelecek ortalama Türk(iye) insanını sarsarak, toplumsal belleğini tazeleyip, güçlendirecek önlemlerden geçiyor! Yani bu koordinatlarda, popülizm ile tüm ilişkileri kesip, müthiş eleştirel ve sarsıcı olmak gerekiyor![3]

---

1 B. Gills, J. Rocamora, R. Wilson, Düşük Yoğunluklu Demokrasi, s.9, Alan Yayıncılık-1994

2 S. Best, D. Kellner, Postmodern Teori, s.360, Ayrıntı Yayınları-1998

3 18 Nisan 1999'daki erken seçimleri eylemine (dikkat kampanyasına değil!) anti-militarist barış blokunun birleşik devrimci seçeneği ile taraf olurken; kadere bağlanarak; "teslimiyet"e, "çaresizlik"e, "kabulleniş"e, "güçsüzlük"e, "bağımlılık"a kodlanmış eylemsiz yığınları, kapitalist MGK vesayetiyle hesaplaştıracak eylem alanlarına çekebilecek miyiz? Yanıtlanması gereken soru(n) tam da bu; yani "Birleşip savaşmaya cüret edebilecek miyiz?"dir!

X.11-) SEÇİM EYLEMİ!

18 Nisan 1999'daki (olası!) erken seçimleri, krizi daha da ağırlaştıracak "nafile bir önlem"dir. Bunun için klasik bir "seçim kampanyası" yerine; anti-militarist barış blokunun birleşik devrimci seçeneğinin "Birleşip savaşmaya cüret edebilecek miyiz?" sorusunu yanıtlaması gereken bir eylem gerekiyor. Kimilerine, "hayalci" gelen bu perspektif; "genel (evrensel) demokrasi savunucuları"nın pek hoşuna gitmiyor! Örneğin "Solda demokrat kim?" sorusuna, "Evrensel demokrasinin kurumlarını yerleştirmek üzere çalışmak" (ya da çalışan)dır[1] yanıtını veren Murat Belge'nin; "Demokrasi derken, önüne 'bize özgü' gibi sıfatlar koymuyorum. Konmasına karşıyım. Demokrasinin evrensel bir modeli pekâlâ var"[2] demesi gibi!

"Evrensel demokrasi var mıdır?" sorusuna Nail Satlıgan'ın verdiği yanıt, "genel demokrasi" gevelemelerinin suratına indirilmiş bir tokattır sanki: "Kapitalizm, nihai olarak 'gerçek demokrasi' ile bağdaşmaz ve o yüzdendir ki, demokrasiyi gerçekten, demokrasiyi bugün ulaşamadığı alanlara yaygınlaştıracak olursak, bunun anlamı kapitalizmin sonu olur. Evrensel demokrasi diye bir şey yoktur. Kapitalist demokrasi, demokratik hak ve özgürlüklerin önüne sistemli ve yapısal engeller çıkarır. Bir emekçi demokrasisi, sosyalizme yöneldiği ölçüde demokratik hak ve özgürlükleri de bu yapısal engellerden kurtarır. Ya bu gerçeği açıkça ve uygun bir siyasal dille tercüme ederek telaffuz edeceğiz... Ya da siyaset sahnesinin silik bir öğesi haline gelmeye sahte 'demokrasi cephesi'nin (...) yedeğine girmeye razı olacağız."[3]

---

1 Murat Belge, Radikal, 24 Temmuz 1998, s.9
2 Murat Belge, Radikal, 21 Temmuz 1998, s.9
3 Nail Satlıgan, Ülkede Gündem, 26 Temmuz 1998, s.6

Osmanlı rejiminin gelenekleriyle hesaplaşamadığımızın altını çizen Prof. Dr. Halil İnalcık'ın, "Patron-kul sistemi hâlâ sürüyor"[1] diye resmettiği TSK Türkiye'sinde "genel (evrensel) demokrasi" savunusu; ensesinde korkunun sıcak nefesini hisseden popülist söylemli postmodern çıkmazın paranoyasıdır! Olanaksız "genel (evrensel) demokrasi" yaygaraları; bulanık suda balık avlanmasına izin vererek, MGK patentli Kemalizm'in dümen suyuna sürüklenmektir.

Bundan titizlikle kaçınmak gerekiyor. Çünkü 27 Haziran 1998 tarihli "Sabah" gazetesinde "Ortaöğretimde yabancı dilden, jimnastiğe Atatürkçülük okutulacağı" haberinin yer aldığı Türkiye'de; birleşik devrimci solu, "genel (evrensel) demokrasi" yaygaraları ile Kemalizmin egemenliğinden kurtarmak gerek. Siz, Belge'nin, "Kemalizm'in tek bir ideoloji olduğunu söylemek zordur. Birbiriyle uzlaşmayacak birçok Kemalist vardır"[2] demesine aldırmayın; Kemalizmin, "sağ/sol" diye ayrıştığı iddiaları gerçekçi değil; postmodern halisünasyonlardır!

Bu bağlamda birleşik devrimci solun bir diğer yaşamsal görevi de, devlet solculuğu ile arasına net ayrım çizgileri çekerek, devletinin ülkenin en büyük patronu ve T."C"nin etkili bir koordinasyon ile denetleme organı olduğunu unutmadan, özgürlükçü-demokratik eksende özelleştirme karşıtı anti-kapitalist mücadele bayrağını yükseltmesidir. Yani sistemin kamburunu düzeltmek birleşik devrimci solun sorunu olmadığı gibi; sistemin yapısal kamburunun düzelmeyeceği de açıktır!

"Birleşik devrimci sol" saptamasının altını çiziyor ve (kimilerinin "suratlarına maske geçirenler" dediği!) "Jakobenleri"mizi de içerdiğini ifade ediyorum. Bu, elbette devlet solcularının veya "genel (evrensel) demokrasi" savunucularının hoşu-

1 Halil İnalcık, Milliyet, 19 Haziran 1998, s.20
2 Murat Belge, Radikal, 27 Haziran 1998, s.9

na gitmiyor; tıpkı Belge gibi: "Dünya solu şimdi kendi içindeki 'sosyalist Jakobenizm'den kurtulmaya çalışırken, Türkiye'deki solun sosyalizmle herhangi bir ilgisi olmayan bir Jakobenizm'le niçin ittifak tazelemesi gerektiğini anlamıyorum!"[1]

"Genel (evrensel) demokrasi" âşıklarının halisünasyonlarını altüst etmek pahasına sıralayalım: i-) "Düşük profilli siyaset" ortamının karmaşalarına dikkat çeken Avni Özgürel, "Anketler MHP'nin barajı aşacağını gösteriyor"[2] diyor! ii-) Nüfusunun yarısına yakını açlık sınırında yaşayan Türkiye; 'Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'nün (SIPRI) verilerine göre, 1993 ile 1997 yılları arasında toplam 7 milyar 12 milyon dolarlık silah alımıyla (72 ülke içinde) dünya üçüncüsüdür.[3] iii-) Yılda 35 bin silahın satıldığı Türkiye'de siviller de hızla silahlanıyor. MKE'nin verilerine göre 1990'dan 1998'in Nisan ayı sonuna kadar Türkiye'de 110 bin 441 yabancı marka, 87 bin 293 yerli marka tabanca satışı yapılırken, diğer silahlarla birlikte bu sayı 267 bin 555'e ulaştı.[4] iv-) Türkiye'de 1 Ocak 1996-31 Ocak 1998 kesitinde tam 2 bin 468 polis hakkında soruşturma açıldı.[5] v-) "Prof. Dr. Feridun Yenisey'in araştırmasına göre, 'Polis kanıt için hukuku çiğniyor. Polis ve jandarma olaylarla ilgili kanıtları 'yasadışı yöntemlerle' elde ediyor."[6] vi-) DİE verileri 1997'nin ilk 6 ayında 20 bin 824 çocuk "suçlu" hakkında yasal işlem yapıldığını ortaya koyuyor.[7] vii-) Türk(iye) halkı rüşvete "açık onay" veriyor. Örneğin Üsküdar Belediyesi'nin imar tadilatı yapma karşılığında bir kooperatiften istediği rüşveti genel

1 Murat Belge, Radikal, 4 Temmuz 1998, s.9
2 Avni Özgürel, Radikal, 29 Temmuz 1998, s.9
3 SIPRI, Ülkede Gündem, 12 Haziran 1998, s.2
4 Cumhuriyet, 26 Haziran 1998, s.11
5 Gazetepazar, 5 Temmuz 1998, s.8
6 Gülşah Çınar, Radikal, 31 Temmuz 1998, s.7
7 DİE, Cumhuriyet, 1 Ağustos 1998, s.3

kurulda oylayan site sakinleri, belediyeye nakit para, arsa ve çöp kamyonu verilmesini kabul etti.[1] viii-) İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Kemal Alemdaroğlu, "Siz cumhuriyeti tartışalım diyorsunuz. Tartışamayız. (...) Demokrasi curcuna rejimi değil. Herkesin dilediği gibi konuşması, yazması, demek değil. Öyle olsa bir kaos doğar"[2] diyor. ix-) Sevinç Yavuz, "İstanbul'un taşı toprağı karapara" deyip, "Mafya-Siyaset-Belediye Ortaklığı"nı gözler önüne seriyor.[3] x-) 'Uluslararası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'ne (IISS) göre, "Türkiye'de kim iktidara gelirse gelsin, Kıbrıs'ta taviz vermez. Türkiye'yi dış baskılar etkilemez."[4] xi-) 12 Eylül dönemindeki eski CIA şefi Stansfield Turner, "Türkiye'ye her zaman bütünüyle güvendik. İttifakımızın kanat noktasında güçlü bir müttefik. (...) Türkiye hem Müslüman, hem de laik. Ve askerlerin ülkenin laik kalmasında üstlendikleri rol, ABD'de Türkiye'ye güvenen insanlar tarafından takdir ediliyor."[5] xii-) Türkiye, yüzde 50 hacmindeki kayıt dışı ekonomisi ile (yüzde 15 ortalamalı) OECD ülkelerinde şampiyondur.[6]

İşte Türkiye! Bir düzine örneği daha da çoğaltmak mümkün; ama "anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az" demezler mi? En iyisi diyeceklerimizi; "Auschwitz varsa tanrı olamaz" ünlü sözünü Türkiye'ye uyarlayıp; "MGK vesayeti varsa demokrasi olamaz" formülasyonuyla tercüme ederek ekleyelim: MGK, demokrasinin Auschwitz'ıdır; onu, aşmak için geçmişi atlamayıp, güncelden kopmadan geleceği kazanmak amacıyla, tekdüzeliğe, ehliliğe tutsak düşmemiş seçim eyleminin

1 Radikal, 27 Temmuz 1998, s.7
2 Kemal Alemdaroğlu, Radikal, 27 Temmuz 1998, s.6
3 Sevinç Yavuz, Gazetepazar, 26 Temmuz 1998, s.7
4 IISS, Radikal, 22 Temmuz 1998, s.11
5 Stansfield Turner, Radikal, 21 Haziran 1998, s.10
6 Radikal, 23 Haziran 1998, s.13

sokaklardaki toplumsal yaratıcılığına muhtacız! Zaten 14 kurşunun da öğrettiği budur...

X.12-) ON DÖRT KURŞUNUN ÖĞRETTİĞİ

Roma İmparatorlarının arkasında yürüyen muhafızların elinde sopa demeti olurdu. İmparator buyruk verince, muhafızlar sopa demetini yere vururlardı. Bu, imparator buyruğunun yasa olması demekti. Ve o sopa demetine Latince'de "Fasces" adı verilirdi. Bu sözcükten üretilen faşizmin, egemen sınıfların beslemesi olduğunu bilmeyen var mı? Türkiye'deki imparatorun buyruğu üzere; (Çatlı'dan aldıkları "ilham"la!) sopa demetini yere vuran "milliyetçi-mukaddesatçı" muhafızlar; İkitelli medyasının saptadığı Akın Birdal hedefine yani barışa, insan haklarına, demokrasiye, özgürlüğe 14 kör kurşunun tetiğini çektiler! Lafı uzatmaya hacet yok: İnsan haklarını, özgürlüğü, demokrasiyi ihlal etmenin değil, savunmanın "suç" ilan edildiği Susurluk Türkiye'sinde insan olmak hakkını kullananlara yönelik saldırı sürüyor, daha da sürecek! "Tavşana kaç tazıya tut" diyen hâki(m) çevrelerin oyunu; izleyenler "Yeter gayrı!" diyerek Susurluk sahnesini yıkmadıkça sürecek!

Hayır, "İstibdat Dönemi" kapanmadı! Kimse ucuz ve asılsız "demokratikleşme" şarlatanlığının hayaline kapılmasın! "İlericilik-demokratlık"(?!) adına Toktamış Ateş'in, "İHD'nin çalışmalarının pek çoğunun altına imzamı atmam!"; İlhan Selçuk'un, "İtiraf etmeliyim ki dostluk yüzünden ne Birdal'a ne de İHD'ye ilişkin düşüncelerimi köşemden yeterince dile getiremedim!"[1] ya da Birdal'a yönelik saldırıyı, "Türkiye'yi karıştırmaya yönelik provokasyon" olarak niteleyen Doğu Perinçek'in, "Yapılan saldırıyı Şemdin Sakık'ın ifadeleriyle bağdaştıra-

1 İlhan Selçuk, Cumhuriyet, 14 Mayıs 1998, s.2

mam. Bu benim kimliğime ters düşer!"[1] dediği Türkiye'de; insanı insan yapan temel değerleri botlarıyla ezen resmi ideolojinin insan(lar)a süngü (ya da cop) zoruyla ezberlettiği resmi tarihin acısı mazlumlar tarafından bir kılınç yarası gibi duyumsanmadıkça; ezilenler ayağa kalkmadıkça; James Joyce'un deyişiyle, "Uyanmaya çalıştığımız bir kâbus" dört yanımızda kol gezmeye, kanımızı akıtmaya devam edecek!

Çürüme ve zulüm ortasında her suskunluğun, insan ilişkilerinin ya da insan olmak-kalmak fiilinin iç kanaması olduğunu unutmadan artık hayal kurmayalım; gerçeği kavrayacak kadar cesaret ve irade sahibi olalım; susmayalım! Akın Birdal'ın temsil ettiği her şeye kökünden karşı olan TEM zevatı; faili belli bu saldırıyı ortaya çıkaramaz! Dünün saldıranları, bugün nasıl olur da Birdal ve İHD'nin haklarını savunurlar? Suikastın "failleri"ni aradığı iddiasındaki TEM zevatının, Mart-1998'de, "Kayıpların Gerçek Yüzü" broşürünü hazırlayarak, İHD ve Birdal'a yönelik saldırı kampanyası başlattığını anımsamak yeter de artar bile!

Kanımızı döken eli kanlı kanlılarımızın icraatları müthiş bir vurdumduymazlıkla örtbas edilmeye çalışılırken; Birdal'a yönelik suikastı Bülent Ecevit'in, "Kendilerini devlet yerine koyanlar yapmış olabilir"miş;[2] "Katiller acemi"ymiş; "İç hesaplaşma"ymış türünden zırvaları elimizin tersiyle itip; F. Engels'in uyarısını anımsama zamanıdır şimdi: "Devlet, bir sınıfın bir başkası tarafından bastırılmasına yarayan bir makineden başka bir şey değildir ve bu, krallıkta ne kadar böyleyse, demokratik cumhuriyette de o kadar böyledir."[3]

Hayır, bin kere hayır! Artık ödlek liberallerin zırvalarıyla, mazeretleriyle uğraşamayız! "Bugün, Susurluk'un menüsünde

1 Doğu Perinçek, Gazetepazar, 17 Mayıs 1998, s.13
2 Bülent Ecevit, Hürriyet, 14 Mayıs 1998, s.8
3 K. Marx-F. Engels, Fransa'da İç Savaş, Giriş, s.19-20

kimler var? Sakık'ın sözde itiraf(=iftira)larıyla yaygınlaşıp, derinleştirilen restorasyonun Mc Carthycilik'inden daha kimler nasibini alacak?" sorusuyla karşı karşıya bırakılıp, Akın Akın kanımızın döküldüğü koşullarda; Ufuk Uras'ın uyarısına kulak verilmeli: "Kurtların huyu değişmiyor. Adres belli olduğu halde hâlâ bunlara birtakım karanlık güçler denmesini yadırgıyorum. Ortada karanlık hiçbir şey yok. Bu ülke ya yaşanabilecek bir yer haline gelecektir ya da hepimiz için mezar olacaktır!"[1]

İkilem bu denli netken; varsın İsmet Berkan, "Türkiye'de de, pek çok Batılı ülkede de 'isyan' edilen şey topyekûn hukuk düzeni değil, bu düzenin belli parçaları. O yüzden bir 'devrim'e değil de bir dizi 'evrim'e ihtiyaç var. Ve yine o yüzden bu 'evrim'ler, geçerli hukuk düzeninin içinde kalınarak yapılacak. Zaten anayasal demokrasileri diğer bütün rejimlere karşı 'varolan en iyi rejim' yapan şey, 'devrimler'i neredeyse gereksiz kılmaları değil mi? Çünkü geçerli hukuki sistem, kendisinin nasıl değiştirileceğinin şartlarını da belirliyor, sürekli evrimin yolunu açık tutuyor"[2] desin! Ödlek liberallere aldanmayalım, aldırmayalım artık! Çünkü "Sanki tarih tekerrür ediyor. (...) Aynı kaderi ikinci, pardon dördüncü kez yaşamak istemiyoruz"[3] diyen Enis Berberoğlu eşikteki restorasyon felaketinin altını çiziyor!

"Uyuşturucu Jeopolitiği Gözlemevi"nin (OGD) Nisan-1998 Raporu'nda Ağar'ın uyuşturucu ticaretindeki rolüne dikkat çekildiği;[4] gazetelerde, "Mafya Meclis'e sızdı"[5] ya da "Mafya sektör oldu"[6] manşetlerinin atıldığı; İnsan Hakları'ndan Sorum-

1 Ufuk Uras, Milliyet, 17 Mayıs 1998, s.15
2 İsmet Berkan, Radikal, 12 Nisan 1998, s.13
3 Enis Berberoğlu, Hürriyet, 14 Mayıs 1998, s.12
4 OGD, Cumhuriyet, 4 Mayıs 1998, s.7
5 Cumhuriyet, 13 Mayıs 1998, s.13
6 Cumhuriyet, 10 Mayıs 1998, s.1

lu Devlet Bakanı Prof. Dr. Türk'ün, "İnsan haklarıyla bağdaşmayan uygulamalar olabiliyor"[1] dediği Türkiye'de; İHD'nin verilerine göre 1997 yılı başından bu yana 148 kişi "faili meçhul"e kurban gitti. Yargısız infaz, işkence ve gözaltında ölüm vakaları 139, kayıp iddiası 70'i aştı! Restorasyonun bitip tükenmeyen hâki(m) kasveti dört yanımızı sararken artık her şey mümkün!

O halde Akın, Akın kanımız dökülürken; ödlek liberallerin zırvalarına, postmodernlerin hezeyanlarına aldırmadan (sahi bu kandırmacalardan daha bıkmadınız mı?!); "Bütün çiçekleri koparıp yolabilirsiniz, ama baharın gelişini engelleyemezsiniz" (Pére-Lachaise Mezarlığı'ndan) diye haykıran bir cüretle ne yapacağımıza, yani resmi ideoloji karşısında emek eksenli anti-militarist barış blokunu nasıl öreceğimize yanıt arayalım! Yarın her şey için geç olabilir! Korku, hüzün ya da boyun eğmişlik kaderimiz değildir! Yeter ki Edip Cansever'in, "Belli ki çok beklemişler/ Kabuğundan çıkan bir portakal gibi gelen sabahı" dizelerini anımsayan emek eksenli anti-militarist barış bloku sokaklarımızı doldurabilsin; göreceksiniz, işte o zaman Susurluk sahnesi yerle yeksan olacaktır!

Şimdi; "Gerçekçi Ol İmkânsızı İste!" diye haykırma zamanıdır; ikircime gerek yok; çünkü başka bir dünya olabilir; emek eksenli anti-militarist barış bloku ile mümkündür. Yaşamımız, geleceğimiz; MGK'nın, bir avuç sermayedarın, medya tekelinin, "yarı-münevver akıl hocaları"nın "merhameti"ne terk edilemez! Adorno'nun deyişiyle, "Bu dünyanın insanı irkilten yanı korkunçluğu değil olağan görünüşüdür" ve kesin olan dünyanın ve Türkiye'nin lanetli egemenleriyle artık daha fazla olamayacağıdır! Çünkü, "Benim algıladığım kadarıyla şu anda dünya gerçek bir tımarhaneye dönüşmüştür. Politikacılara de-

1 Radikal, 17 Mayıs 1998, s.8

ğil, psikiyatristlere ihtiyacımız vardır"[1] diyen Fidel Castro haklıdır! [2]

Susurluk'un, "kayıplar"ın, kirli savaşın, özelleştirmenin, "faili meçhuller"in serbest rekabetçi Türkiye ve dünyasında; sınıflı sömürücü egemenlik çıldırmıştır...

X.13-) "KAYIPLAR", KARDEŞLERİMİZ...

"Elbette bir bildiği var bu çocukların
kolay değil öyle genç ölmek
yeşil bir yaprak gibi yüreği
koparıp ateşe atmak
pek kolay değil
hem öyle bir ağaç ki şu yaşamak denilen şey
her bahar yeniden yeniden tomurcuklanır da
yalnız bir bahar çiçeklenir
a benim gülüm."
(Hasan Hüseyin)

Toplumsal adalet sorumluluğu ile vicdan duygusuna kastedilen bir toplumda yaşıyoruz. Çünkü korkunun adaletsiz iktidarında, vicdana ve adalete yer yoktur! Korku egemenliği elindeki zulüm ve yasalar silahıyla, insanlığın geleceğini karartırken;

1 Fidel Castro, Cumhuriyet, 17 Mayıs 1998, s.9

2 O halde psikiyatriste muhtaç çılgın kudurganlık karşısında; özgürlüğün ellerimizde olduğu bilinciyle, "Akın var/ güneşe akın!/ Güneşi zapt edeceğiz/ güneşin zaptı yakın!" haykırışıyla hepimiz adil barışı, halkların kardeşliğini, adaleti savunan birer Akın olalım. O zaman göreceksiniz ki, bizi kurşunlamaya kurşunları yetmeyip, döktükleri kanda boğulacaklar! O halde, birbirimize çekinip sıkılmadan "Ben sana mecburum!" diyen içtenlikle; HADEP'lisi, SİP'lisi, TSİP'lisi, EMEP'lisi, DBP'lisi, DSİP'lisi, ÖDP'lisi ve tüm öteki kardeşlerimizle; "Tüm Canlar Bir Olalım!"

Türk(iye) toplumunda da insanlar, korkuyla yaşıyor, susuyor! Hani Atilla İlhan'ın, "Tut ki gecedir/ katiller huzursuz/ hırsızlar sinirli/ hainler ürkekçedir" dizelerinde betimlediği koşullarda...

Dostoyevski'den Nietzche'ye kadar birçok düşünürü meşgul eden "adalet" ve "vicdan" kavramlarının, bugün hayattaki karşılığı anlamını yitirmişken, şimdi "adalet" ve "vicdan"a her zamankinden daha da fazla muhtacız. Kolay değil; Türkiye'de hâkim ideolojinin depolitizasyon süreci, ahlakı ve vicdanı ıskartaya çıkartıp, insanal değerleri tahrip etti. Burjuva ideolojisinin saldırganlığı, insan(lar)ın beynini parçaladı. "Adalet" ve "vicdan" askıya alınırken insan(lar)ın beyninde şizofrenik yarılmalar oluşturuldu. Tek tanrısını pazar + kâr ilan eden kapitalizmin tüketim hummasıyla sarsılan çürüyen Türk(iye) toplumu yıkım yaşıyor; tüketim çılgınlığı şaha kalkıyor; kural, sınır tanımadan yabancılaşıyor. Malum ya, "Made in Turkey" insanın davranışlarını belirleyen, devlet öcüsü ruhunun derinliklerine işlemiştir; "kutsal ve sert devlet" karşısında boynu kıldan incedir.

Yani Türkiye'de, "Ezenin imajını içselleştirerek, ezenlerin ilkelerini benimsemiş haldeki ezilenler, özgürlükten korkar haldedirler."[1] İktidarın korkuda somutlandığı bu tabloda, Avni Özgürel'in, "Çeteleşmenin neresindeyiz?"[2] sorusuna verilecek yanıt: "Tam da ortasındayız!" olmalıdır. Çünkü, işkenceci polisler tahliye ediliyor; davaları görülürken gazeteci ve mağdur ailelerine saldırılıyor; ülkücü faşistler devletin gayri resmi kolluk güçleri olduklarını (Bolu'daki gibi!) yeniden kanıtlıyorlar; katiller ve çeteler, ellerini kollarını sallayarak sokaklarda dolanırken, medyada durmadan söz haklarını kullanıyorlar; Emin Çölaşan, Sakık'ın sözde (ve aslı olmayan!) ifadeleri ile işten atı-

1 Paulo Freiro, Ezilenlerin Pedagojisi
2 Avni Özgürel, Radikal 24 Mayıs 1998, s.10

lan meslekdaşları ardından teneke çalıp, onları "Din tüccarı, bölücü, entel takılan" ilan ederek, "Hain Ali Kemal" gibi linç edilmedikleri için şanslı olduklarını söylüyor; "Petrol Ofisi'nin yüzde 51 hissesinin satışı Haziran-1998, THY'nin yüzde 25'lik hisse satışı da Eylül-1998'de gerçekleşiyor, özelleştirme hızlanıyor";[1] Türker Alkan'ın deyişiyle, "Siz bakmayın solcu, sağcı, dinci, liberal... gibi ayrımlara. Bütün bu farklılıkları birleştiren bir şey vardır Türk aydınında: Milliyetçilik. Kabul etmek lazım ki Türkiye'de geçerli olan tek akım, milliyetçiliktir. Milliyetçiliğe en fazla karşı olması gereken solcuların pek çok sloganı ve projesinin kökeninde milliyetçi anlayışın izleri gözüküyor";[2] kirli savaş tam istim sürdürülüyor; insanlarımız "kaybediliyor"!

Gülay Göktürk'e bile, "Failler meçhul değil"[3] dedirten vahşetin orta yerinde çıldırmadan usul usul, sesimizi soluğumuzu çıkarmadan, boğazlanmak için salhaneye götürülen koyunlar gibi "yaşıyoruz"! Çaplı bir kuşatma karşışındayız; icazet-uzlaşma dilenilen merciler daha da sertleşirken; "derin" denilen devlet; Machiavelli'nin, "Devlet yararı için, bu alanda güdülen amaç, kullanılan aracı haklı çıkarmaya yeter" dediği türde yani her yol ve usulü meşru ve hukuki olmayan biçimde kullanıyor!

Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi eski Başkanı Hanefi Avcı, Ankara 2. Nolu DGM'deki 25 Mayıs 1998 tarihli davasında JİTEM tetikçisi "Yeşil" kod adlı Mahmut Yıldırım'ın Akın Birdal'a saldırıyı gerçekleştirenlerle sık sık telefon görüşmesi yaptığını daha önce açıkladığı halde bu bağlantıların üzerine gidilmediğini söylüyor.[4] Çok ilginç ve anlamlı değil mi?

1 Radikal, 22 Mayıs 1998, s.15
2 Türker Alkan, Radikal, 14 Mayıs 1998, s.5
3 Gülay Göktürk, Yeniyüzyıl, 26 Mayıs 1998, s.3
4 Hanefi Avcı, Emek, 26 Mayıs 1998, s.9

Vurulduktan sonra da, "Aynı yerden devam... Daha hızlı devam edeceğim..."[1] diyen haykıran Akın Birdal'a saldırılıyor; Birdal ise, suikastçılar hakkında, "Onlar çoluk çocuk, kullanıldılar... Onlar sadece maşa... Asıl güç geride..."[2] diyor.

Kim bu, "gerideki asıl güç"? "İnandırıcılık sorunu" ile karşı karşıya olan terörist rejim; içinde debelendiği toplumsal-siyasal-ekonomik parçalanmanın labirentlerinde "İllüzyonlar Toplumu"na dönüşen Türkiye'de; bunu, "Sağır Sultan" bile biliyor...

"Gerideki asıl güç" yani onlar; 31 Mart 1998'de İzmir'de gözaltına alınan 1972'li Hasan Aydoğan'ı, 1968'li Neslihan Uslu'yu, 1952'li Metin Andaç'ı, 1958'li Mehmet Ali Mandal'ı "kaybedenler"dir!

Fransızca'da "Disparu", İngilizce'de "Missing", İspanyolca'da "Desaparecidos" diye farklı telaffuz edilse de; Türkiye'deki "kayıp" sözcüğü, insanlığın yüz karasıdır. Çünkü "yargısız infaz" müessesesinin "kayıpları", korkunç bir insanlık trajedisidir! Türk(iye) toplumunun "kayıplar" konusundaki suskunluğu ve "Anan Öle Ölüm" diyenlere karşı kayıtsızlığının "nişanesi" olan alnındaki kara, (maalesef!) katmerli mi katmerlidir!

Ve ne yazıktır ki Hasan Aydoğan'ı, Neslihan Uslu'yu, Metin Andaç'ı, Mehmet Ali Mandal'ı "kaybedenler" karşısında, lanetli bir suskunluk egemendir; oysa susulmamalıdır; sustukça sıra bize gelecektir! Susmak, kabullenmektir! Hayır kabullenmiyorum, korku egemenliğinin karasına ödün üstüne ödün veren ehlileştirilmiş çapsızlara inat; Hasan Aydoğan'ımı, Neslihan Uslu'mu, Metin Andaç'ımı, Mehmet Ali Mandal'ımı; kardeşlerimi istiyorum!

1 Akın Birdal, Yeniyüzyıl, 26 Mayıs 1998, s.5
2 Akın Birdal, Milliyet, 25 Mayıs 1998, s.7

Evet; mazlumların, mağdurların her gün çoğaldığı Türkiye; her halükârda haksız olan zalimlerin hileli tartan "Adalet Terazi"sinin ve coplarının egemenliği altında acı çekiyor. Zalimlerin sınırsız kurnazlıkları, sınırsız paraları, sınırsız şiddetleri var. Korkunç bir saldırganlıkla mücehhezler; çünkü korkularıyla sırtlarına geçirdikleri zulüm zırhıyla yaşıyorlar... Mazlumlar ise, silahsız, savunmasız ve vurulup yaralanıyor, öldürülüyorlar; soluk almasına dahi izin verilmeyen onlar; kovuşturmaların, gözaltının, kayıpların, "faili meçhuller"in mağdurlarıdırlar... Ama unutulmasın mazlumların, mağdurların kendine has (tarihi yazan) bir gücü vardır. Ve bu gücün bilincinde olanlar; halkın içine karışmamak korkusuyla, katar katar korumalarla dolanırlar; sözünü esirgemeyen, "topraktan öğrenip kitapsız bilen" insanların zamanı gelende "yeter gayrı" diyecekleri o bir güne gün ekleyerek...

Bu koordinatların MGK patentli sert rüzgârlar karşısında, dizlerimiz üstüne çökmektense; ayakları üstünde toplumsal adalet ve vicdan duyguları körelmeyen insani onurla ölümü göz alıp; Fransa'nın, Cezayir'deki haksız savaşına ve zulme karşı doğruda durmanın felsefesinden vazgeçmeyen Jean Paul Sartre ya da Hasan Aydoğan, Neslihan Uslu, Metin Andaç, Mehmet Ali Mandal gibi, rüzgârlar karşısında ayakta kalınmalı[1] ve gerçekler gür sesle haykırılmalıdır...

---

1 Diyerek sözü Pablo Neruda'ya bırakıyorum: "Onlar ölmediler yok/ Ateş fitiller gibi/ Dimdik ayakta./ Barut ortasındalar! (...)/ Analar, onlar ayakta/ Buğday içindeler, onlar./ Yücelerden yüce dururlar:/ Dünyayı dorukta seyreden./ Bir öğle güneşi gibi./ Bir çan darbesi gibi,/ Onlar./ Ölmüş gövdeler arasında;/ zaferi çekiçleyen bir ses gibi/ Onlar,/ Kara bir ses gibi./ Ey canevinden vurulmuş,/ toz duman olmuş bacılar!/ İnanın oğullarınıza./ Kök oldu onlar,/ Sade kök:/ Kan suratlı,/ Taşlar altında./ Karışmadı toprağa,/ Dağılmış kemikçikleri./ Ağızları ısırır hâlâ./ Kuru barutu;/ Ve demir bir okyanus gibi,/ titreşirler hâlâ./ Ben ölmedim der,/ Yumrukları;/ Yukarı kalkık yumrukları/ Daha!"

X.14-) TU DENGE MIN DIBIHÂSE?[1]

Ancak sesimiz duyulmuyor; en önemli sorunlarımızdan biri bu! "Neden" mi? Türkiye'de kapitalist tüketim normları, önce insan ruhunu köleleştirdi. Sonra da ruhun yerini beden aldı; böylelikle insani tutku, arayış ve başkaldırı dıştalandı. Düş kurma, değiştirme, başkaldırma yetisi körelen Türk(iye) insan (cık)ı, tüketim toplumu modelinin kötü kopyası oldu. İlkesizliğin, kolaycılığın, eyyamcılığın, aldırmazlığın "norm" ve "kural" haline geldiği Türk(iye) toplumunda, gününü kurtaran "köşeyi dönme" ile iç içe geçmiş hurafeler, yükselen değer(sizlik) oldu! Bilinir; duvara çivi çaktıran; türbelerden toprak ve taş aldırtan; kovuklara taş attıran; ağaçlara gelin teli, çaput bağlatan; gelin arabasının ardından su döktüren; havuzlara para atan ve nehirlere dilek mektubu attıran Türkiye, bir hurafeler cennetidir. Türk(iye) insanı için hurafeler, zaman zaman umut, zaman zaman teselli ve çok kere de yegâne çaredir.

Hurafelerle iç içe geçmiş tüketim toplumu aldırmazlığının "norm"larıyla yaşayan, paranoyayla sarsılan Türk(iye) toplumu, gölgesinden dahi korkan teslimiyetle sahte cennetini aradığı için ya İslam ya da uyuşturucu "seçeneği"ne sarıldı. Örneğin AMATEM'in, "Uyuşturucu Maddeler ve Bağımlılık Eğitim Paketi"ne göre, Türkiye'de 1991'de binde 7 olan esrar kullanma oranı, (6 yılda 6'ya katlanarak!) 1996'da yüzde 4.2'ye tırmandı. Narkotik kayıtlarına göre, uyuşturucu kullanımı sonucu ölümler 1995'e oranla yüzde 50 artarken, son 7 yılda toplam 146 kişi hayatını kaybetti. Ve uluslararası kuruluşlara göre, dünya uyuşturucu trafiğinden Türkiye'nin payına düşen miktar 50 milyar dolar civarındadır.[2]

1 Sesimi duyuyor musun?
2 Türkiyenin yıllık ulusal geliri 180, ihracat ve turizm geliri ise 26 milyar dolar tutarındadır!

Uyuşturulan Türkiye'de politika, egemenlerin kontrolündeki sızlanmanın depolitizasyonunda somutlanırken; Türk(iye) insan(cık)ı da gökdelenden düşen kişiyi andırmaktadır: Gökdelenin ellinci katından düşen biri, her katın önünden geçerken "Şimdilik her şey yolunda" diyormuş: "Otuzuncu kata geldim ve hâlâ yaşıyorum, şimdilik her şey yolunda..." Gerçekten de Türkiye'de "her şey yolunda"; ama sadece egemenler için! Örneğin "IMF: Bütçeniz cesaret verici"[1] diyor! Yabancıların borsalardaki paylarının yüzde 50'yi geçtiği Türkiye'ye, Yeni Zelanda ve Şili'den bile müşteri geliyor; çünkü Türkiye'de karapara aklanıyor! Yılmaz, "Kohl ile yaptığımız görüşme AB ile ilişkilerimizde dönüm noktası oldu"[2] diyor! MGK patentli restorasyon yolunda ileri adımlar atılıyor! Kirli savaş tırmandırılıyor! Bülent Ecevit, "Susurluk'un hükümetin kararlılığını aşan tarafları var";[3] Ali Topuz, "Sihirli bir el Susurluk'u örtüyor"; Hüsamettin Cindoruk, "Susurluk devlettir";[4] Mehmet Elkatmış, "Susurluk olayı aydınlanmayacak, aydınlanamayacak. (...) JİTEM daha kirli işler yapmıştır"[5] itiraflarını yüksek sesle telaffuz ediyor! "YDD" patentli neo-liberal saldırının özelleştirme programı hayata geçiriliyor! Türk(iye) egemenleri için "her şey yolunda"; çünkü ezilenler suskun!

Oysa Hammurabi'nin, insanı uygar kılan üç temel maddeyi, ekmek, yağ ve tuz olarak açıklamasından bu yana çok zaman geçtiği halde; 21. yüzyılın eşiğindeki Türkiye, "BM Ticaret Kalkınma Raporu-1997"ye göre, dünyadaki adaletsiz gelir dağılımında 26'ncı sırada ve hâlâ şu tabloya taraf: "Bebek sattıran açlık. Antep'te dram... 4 çocuk babası hamal (M.T.), iki yavru-

1 Yeniyüzyıl, 9 Ekim 1997, s.9
2 Mesut Yılmaz, Sabah, 1 Ekim 1997, s.1
3 Bülent Ecevit, Sabah, 13 Ekim 1997, s.23
4 Hüsamettin Cindoruk, Radikal, 14 Ekim 1997, s.5
5 Mehmet Elkatmış, Yeni Şafak, 14 Ekim 1997, s.5

sunu 100 milyon para, bulgur, yağ ve beyaz eşya karşılığı verdi."[1] Tablo vahim! Hatta, "Sosyal patlama kapıya geldi. 'Ne olacak?' demeye artık hakkımız yok" diyen Maliye Bakanı Zekeriya Temizel'in, TOBB'nin "Ticaret Odaları Konseyi"nde 10 Ekim 1997 tarihindeki konuşmasında, Türkiye'nin OECD ülkelerinde Meksika'yla birlikte gelir dağılımının en kötü iki ülkesinden biri olduğunu belirterek, "Enflasyon düşse bile rantiye kesimi yüzde 100 dolayında bir gelir elde edecek, gelir dağılımı daha da bozulacak" demesine; ya da Ankara Ticaret Borsası (ATB) raporundaki, "Toplumsal patlama kaçınılmaz"[2] uyarısına karşın!

Türk(iye) toplumu ve insanı, her türlü negatiflerine karşın; yaşamın çıkardığı daveti yanıtlayacaktır. Bu vahim tablonun ardında, yeni bir insan(lık) dizaynı vardır. Çünkü toplumsal patlama ihtimalinin iki dinamiği harekete geçirebilecek kirli savaş ve özelleştirme dayatmacaları sahte cennet yanılsamalarının etki alanını daraltmaktadır. Kapitalizmin Aşil Topuğu'nu oluşturan iki dinamik, bugün hâlâ (ve ne yazıktır ki!), birbirinin uzağında duruyor. Yani ortak duruş ve vuruş imkânı hâlâ değerlendirilmiyor.

Kirli savaşa karşı barış mücadelesinin yaşamsal önemi, Türk(iyeli)ler açısından hâlâ kavranabilmiş değil; hatta resmi ideolojik dayatma karşısında "tehlikeli yük" olarak algılanıyor! Aynı anlayışsızlık özelleştirmeye karşı verilen kamulaştırma mücadelesinin de sorunu. Örneğin TMMOB adına EMO İstanbul Şubesi'nin, 6-8 Ekim 1997'de İstanbul'da düzenlediği, "Dünyada ve Türkiye'de Kamu Girişimciliğinin Geçmişi, Bugünü ve Geleceği" konulu sempozyum da, Barış Treni gibi, gereken ilgiden yoksun kalabiliyor. Açmaz da, burada boy veriyor!

1 BM, Milliyet, 11 Ekim 1997, s.3
2 ATB, Borsavizyon, Ağustos-1997, No:25, s.18-19

Açmazın katmerlenmesinde Türk(iyeli) sosyalistlerin sorumluluk payı büyük. Çünkü kapitalizmin postmodern versiyonlu sanal muhalifliğinden kurtulamıyorlar. Kapitalizmi asli soru(n), açık düşman ilan etmekte tereddüt edip, devrimci çözümün siyasal odağı olamıyorlar. Türkiye'deki devlet gerçeğini sergilemek yerine "sivillik" söylemine sarılıyorlar. "Işık söndürme" ayiniyle, toplumsal muhalefetin çıtasını yükseltmiyorlar. Yıllar öncesinden bugüne uzanan doğrulardan vazgeçiyorlar: "Tek başına alındığında, demokrasinin hiçbir türü sosyalizmi getirmez. Ancak gerçek hayatta demokrasi hiçbir zaman 'tek başına' ele alınmaz, başka şeylerle 'birlikte ele alınır', ekonomik hayatı etkisi altına alır, onun dönüşümünü harekete geçirir ve bunun sonucunda kendisi ekonomik gelişmeden etkilenir vb. İşte yaşayan tarihin diyalektiği böyledir."[1] "İnsan, demokrasi için mücadele ile sosyalist devrim için mücadelenin, birincisini ikincisine bağımlı kılarak nasıl birleştirileceğini bilmelidir."[2]

Demokrasi/Devrim diyalektiğiyle toplumsal hareketi yükseltip, işçilerin-emekçilerin doğrudan politika yapmasının önünü açmak gerekiyor. Ancak böylelikle, paçalarından bencillik ve çıkarcılık akan kapitalizmin yaşattığı kâbustan bin beter gerçeğini aşıp, sesimizi duyurabiliriz! O halde kirli savaşa karşı "Ölüm Sussun, Barış Konuşsun" diye verilen mücadeleyle; özelleştirmeyi, asla pazarlık konusu yapmadan, kapitalizme karşı topyekûn savaş açan kamucu politikaları; yani düşlerin gerçeği ile gerçeğin düşlerini iç içe geçirip, ortak mücadele cephesi açarak "Yalnızca doğruyu söylemek değil, yanlışın nedenini de göstermek gerekiyor." (Aristo)

---

1 V.İ.Lenin, Devlet ve Devrim, s.102
2 V.İ.Lenin, Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm, s.109-110

X.15-) "ÖTEKİ" OLABİLMEK...

Ancak, "Gitti REFAHYOL, geldi ANASOL; alın size MGK patentli laik demokrasi! Her şey düzelecek! Yumuşama ve demokratikleşme gündeme alınacak!" yalanından (yani postmodern 28 Şubat darbesinden!) yana saf bağlayanlar; bu mücadelenin önünde sınıfsal barikatlarını oluşturuyorlar... Yalanın egemenliğini pekiştiren medya da bu barikatta yerini alıyor. Çizilen pembe tabloda yalanın tüm versiyonları var; bir tek "Öteki" yok. Oysa, resmi ideolojinin yok saydığı "Öteki", önemsiz değildir; hatta çok önemlidir.

Fetihlerin, işgallerin, sömürgeleştirmelerin yaşandığı toprakların ürünü olan "Öteki"; daima "uygarlaştırılmak" iddialarıyla saldırılara maruz kalan, varlığını savunmak için direnendir. Güçler dengesinde hep güçsüz ve mazlum konumdaki "Öteki"; kurbandır, avdır, ırkçılığın ve ayrımcılığın baş hedefidir.

"Öteki" yalnızlaştırılan, insan olarak dahi görülmeyen, mezarında bile rahat bırakılmayıp, mezar taşları kırılandır; tarihinden kültürüne dek her şeyi yağmalanandır... "O" bile addedilmeyen "Öteki", "olağanın" egemenliğe inat ayrıksı ve aykırı yaşamaktan başka şansı olmayandır. Yani hasrettir, acıdır, horlanmadır payına düşen, bir de isyan!

"Çoğunluk" denilen egemenliğin kendi dışında gördüğü ve azınlık olarak değerlendirdiği; bu yüzden de acılara, katliamlara, soykırımlara, sürgünlere, zindanlara, süngülere mahkûm ettiği "Öteki"nin payına düşen, ya teslim olmak ya da başkaldırmaktır. "Öteki" ya köledir ya da isyancı! Jean Baudrillard'ın, "Kötülüğün Şeffaflığı"nda yazdığı gibi, "Ötekinin kökünü kazımak için girişilmiş olan her şey ötekinin yok edilmezliğini, yani ötekinin sürüp giden kaçınılmazlığını kanıtlıyor. Düşüncenin gücü ve olguların gücü böyledir. Kökten ötekilik her şeye

direnir: Fethe, ırkçılığa, soykırıma, farklılık virüsüne, yabancılaşmanın psikodramına. Bir yanda öteki çoktan ölüdür, öte yandansa sürüp gitmektedir."

Günah keçisi ya da hedef tahtası ilan edilen "Öteki" neden var? Sosyal antropolog Claud Levi-Strauss'a göre, insanı doğanın mutlak efendisi gören yaklaşım, yaşanan bütün büyük trajedilerin düşünsel zeminini oluşturdu. İnsanla "insan olmayan canlılar" arasına bir sınır çekerek karşı tarafı değersizleştiren, insanın doğaya ve kendi dışındaki her şeye karşı taşıdığı yükümlülükleri göz ardı eden bu düşünce, sınıflı-sömürücü uygarlığın bel kemiğini oluşturdu. Belirli bir ırkın, ulusun, cinsiyetin ya da sınıfın üstünlüğü fikrine dönüştü. Çizilen sınırların öte tarafındakiler "ikinci sınıf insan" yani "Öteki" olarak görüldü. Hatta kimi zaman "insan olmayan canlılar" kategorisine doğru itildiler. Ayrımcılıkta somutlanan bu duruş kendini üretmek için, daima yarattığı "Öteki"lere (düşman ya da potansiyel düşmana) muhtaçtır.

Egemenliğin yeniden üretiminde "olmazsa olmaz"lık ekseni oluşturan ayrımcılık, aynı zamanda kendini özel, ayrıcalıklı ve üstün gören narsizmdir. Ayrımcılık narsisttir; kendi dışındakileri yani "Öteki"ni düşük, yetersiz, aşağılık, önemsiz görür. Eleştiriye, çoğulculuğa, irdelemeye, tartışmaya, yani başkalarını tanıma ve anlamaya kapalı olan bu duruş için, kendi dışındaki her şey karanlık, şüpheli ve tehlikelidir.

"Öteki"nin ne olduğunu, başına gelenleri en iyi, Anadolu'nun Türkleştirilmesi tarihinde Alevilerin, Ermenilerin, Pontusluların, Kürtlerin deneyimleri anlatır. Güncel bağlamıyla da kirli savaşa ayrılan harcamaların yılda 8 milyar doları aştığı Türkiye'de "Öteki"ni yaratan, kapitalist narsizmin sosyal-şoven saldırganlığıdır.

Resmi ideolojik çerçevenin ötesindekilere olumlu ilgi yoksunluğundan mustarip Türk(iye) narsizminin yalnız korkaklığı,

saldırgan ve mütecaviz duruşunu körükler. Örneğin Türkiye 1994'te dünyanın en büyük silah ithalatçılarından olmuştur. 1986-1996 döneminde ABD silah fabrikalarına 7.8 milyar dolar ödemiş ve son üç yılda da ABD ile 4.9 milyarlık silah alım anlaşması imzalamıştır. Tepeden tırnağa silahlanan bu çılgınlık, sadece "Öteki" içindir...

"Milli birlik ve bütünlüğü sağlamak" için kapitalizmin meta fetişizmiyle kutsanmış ayrımcılığının saldırganlığıyla, "Öteki" topluluklara, uluslara yöneltilen fetihçiliğin ne olduğuna; etnik, dinsel azınlıklara ya da sömürgelere yöneltilen saldırganlığın şovenist tarihi tanık, taraftır. Öyle görülüyor ki, MGK patentli ANASOL'un icraatlarıyla bunlara bir kez daha tanık, taraf kılınacağız. Ertuğrul Kürkçü'nün belirttiği gibi, "Yeni dönemin 'demokratik açılımlar'la değil, tam tersine sertlikle geçeceğini öngörebiliriz. Şimdi geçici bir izolasyonist otoriter dönemden sonra globalleşmeye açılan bir yeniden yapılanma projesi ile karşı karşıyayız." Bu kuşatmayı ancak "Öteki"yle omuz omuza durmakla aşabiliriz...

"Öteki"nin olmadığı dünyayı yaratmak, sınıflı-sömürücü ilişkiler ağını parçalamakla mümkün. İnsan(lık)ı geleceksizleştiren, toplumu cangıla çeviren ve insanı insanın kurdu kılan kapitalizmin "leş kokan kör inançlar dünyası"ndan; alçakgönüllü-içten insan(lık)ın çeşitli kesimleri arasında barışı sağlayabilecek koşullara geçebilmek için, tüm baskılara karşın sürünün parçası olmayı reddederek "Öteki" olmayı göz almak gerekiyor.

X.16-) OLMAK İÇİN REDDETMEK...

Tam bu noktada siyah beyaz görüntüler, beni alıp çok eskilere götürüyor. Hani insan(lar)ın sosyalist idealleri uğruna kelle

koltukta, özgürlük için kavga ettikleri, yani olduğu gibi olmaktan geri durmadığı o günlere. Belki eleştirilebilir o günler; ama sapma kadar sahiciydiler, unutulmasın!

"Go Home Yankee" diye haykırdığımız parkalı postallı zaman diliminden bugüne yaşadığımdan öğrendim: "İletişim Çağı", "Enformasyon Toplumu" söylenceleri, iletişimsizliği-dezenformasyonu büyüttü; yalanı güçlendirdi; sahicinin yerine "gibi"yi ikame edip, "postmodern durum"un dehşetengiz labirentine dalınmasına yol açtı. Bundan ötürü aykırı kimliğini yaşamak bedelinin ağırlaştığı Türkiye'de "Öteki Olmak" kadar "Sahici Olmak" da zorlaştı. Çünkü "olmak"ın terim ve tanımı kaybedilip, yok edildi!

Ne Doğulu, ne de Batılı olamayan, hep "gibi"ye takılan Türk(iye) insanının ağır derdi, sahici olamamak. Korkunun egemenliğine teslim olmuş insan(cık)larıyla ülke, bir yandan hızla taşralaşıyor; bir yandan da ABD travestisizminin dişlilerinde övütülüyor. Üzerinde İngilizce yazılı tişört giyenlerin çoğaldığı Türk(iye) toplumu, bir yandan Allah'a yakarıyor; öte yandan da MGK kararlarını ayakta alkışlıyor... Hem de ne alkış! Niye bu kadar yaygaracı ve edilgeniz? Neden bir varlık olarak, kendi tanımına kavuşamamış Türk(iye) insanı? Olduğu ya da savunduğu şeylerden neden bu kadar çabuk vazgeçiyor? Kolaylıkla saf değiştiriyor? Niçin bu denli düşük ahlaklı ve çıkarcı?

İlkesiz, tutarsız, kaypak değişkenliği nasıl açıklayabiliriz? İnsanlar uzun süre olmadıkları, ama olduklarını sandıkları bir şeyi olurmuş gibi yapıyorlar. Ya da o günlerde kendileri için prim yapacağına inandıkları şeyleri savunuyor görünüp; sonra da sıkıyı görünce yeni zemin ve kimliklere kayıyorlar. "Sahici Olmak"ın zor sanat olduğu Türkiye'de, "hırsızın hırsızlığını" kabullendirmek kolay değilse de; Çatlı'nın "kahramanlığını" kabullendirmek kolaydır!

Görmek gerek: Ahlaklı, onurlu olmanın "Son Kullanma Tarihi"nin çoktan geçtiği bir ülkede yaşıyoruz. Toplumsal hafızanın ömrü yirmi dört saat ve para tek gerçek! Kişisel çıkarların, insan olmanın ahlakına; ahlaki olmayan değerlerin, toplumsal gerçeklere baskın çıktığı vahşet kesiti bu! Yalanın egemenliğine teslimiyetin, herkesi aldatan ve yenilenmeyi başkasına havale eden açmazı katmerlenirken; yazıklananları, yanlışları konuşmaktan korkmamak, utanmamak gerek; tutsaklığı aşmaya yönelik ilk adım, ancak böyle atılacak...

"El Mundo" gazetesinde "Hepimiz tutsağız... Aslında hepimiz belli bir derecede tutsak olduğumuzu söyleyebiliriz. Cezaevinde ya da dışarda. Yaşamak için çalışmak lüksüne sahip olmadığı için yaşayan bu ihtiyaç tutsakları özgür müdür acaba? Ya bu umutsuzluk tutsakları, işi olmayan ve hiçbir zaman olmayacak olan, yaşamak için her türlü yola başvuracak olanlar? Ya korkunun tutsakları özgürler mi? Hepimiz korkunun tutsağı değil miyiz? Hepimiz parmaklıkların arkasında değil miyiz?" sorusunun sahibi Eduardo Galeano, sanki "bizi" anlatıyor![1]

Ürettiği korkunun egemenliğiyle kapitalizm; "yükselen değer(sizlik)leri"yle alçalttığı insanı köleleştirip, toplumu sürüleştiriyor, kirletiyor. Yabancılaşmaya, yalnızlığa mahkûm edilen insan, kapalı devre "yaşıyor"; bilmiyor, duymuyor, ilgilenmiyor, düşünmüyor, yani üç maymunu oynuyor! Bu durumda popülist kaygılara prim vermeden, değiştirmek istediğimiz kapitalist dünyanın ücretsiz figüranlığına soyunmuş Türk(iye) insanını reddederek başlamalıyız her şeye![2]

1 El Mundo Gazetesi, 24 Kasım 1996

2 "Körler çarşısında ayna satmak" gibi yorumlanmaya kalkışılsa da, şimdi gür sesle Nazım Usta'nın dizelerini telaffuz etmenin zamanıdır: "Akrep gibisin kardeşim./ Serçe gibisin kardeşim/ Serçenin telaşı içindesin (...) Midye gibisin kardeşim/ Midye gibi kapalı, rahat/ Ve sönmüş bir yanardağ ağzı gibi korkunçsun kardeşim/ Bir değil/ Beş değil/ Milyonlarcasın maalesef (...) Koyun gibisin kardeşim/ Gocuklu celep kaldırınca sopasını/ Sürüye katılıverirsin/ Ve adeta mağrur koşarsın salhaneye/

X.17-) NE HALDEYİZ?

Hal-i pür melalimize bakıp da, "Susuyorsan/ boynun bükükse/ açsan susuzsan/ bilgisizsen eğer/ yitiksin, yoksulsun/ geleceğin ışıksız/ demektir" diyen Yıldız Tümerdem'in dizelerini terennüm etmemek mümkün mü?

"Devletin isterse kendisini istediği zaman bulabileceğini" belirten "Yeşil" lakablı Mahmut Yıldırım ekliyor: "Devlet, yakalamak gerekirse yakalar. Vurmak gerekirse vurur. Şimdiye kadar öldürülmediysem, demek ki işim bitmemiştir."[1] "Herkese emir verecek bir durumum yok benim. Gazetelerde her şeyi benim yaptığımı, emir verdiğimi yazıyorlar. Sanki hükümdarım. Bana iş çıkar, gider yaparım. Öyle çok şey bilen, olayları yöneten bir adam değilim. (...) Bugüne kadar geldik, olan oldu. Peşimizi bırakmazlar. Birlikte çalıştıklarımın ya da karşı tarafın bana hücumlarına hazırlıklıyım. Bekliyorum."[2] "Beni öldürüp olayı kapatırlar."[3]

Gerçekten de; bu topraklarda Susurluk yaşandı mı? Akın Birdal vuruldu mu? "Yeşil" elini kollunu sallaya sallaya veya son model arabasında Diyarbakır sokaklarında dolaşıyor mu? Eğer bunlar doğruysa; ne yapıyoruz? "Dört bir yanımız çete" diyen Kerem Ilgaz ile Devrim Sevimay sıralıyorlar: "Susurluk... Yüksekova... Söylemezler... Hadi Özcan... Alaattin Çakıcı... Sedat Peker... Diyarbakır... Adana... Ankara... İzmir... Ümit Ölmez... Batman... Habur... Emperyal... Mardin... Esenyurt...

Dünyanın en tuhaf mahlukusun yani/ Hani şu derya içinde olup/ Deryayı bilmeyen balıktan da tuhaf (...) Ve bu dünyada bu zulüm/ Senin sayende/ Ve açsak, yorgunsak, al kan içindeysek/ Ve hâlâ şarabımızı vermek için/ Üzüm gibi eziliyorsak/ Kabahat senin/ -demeye de dilim varmıyor ama-/ Kabahatin çoğu senin canım kardeşim."

1 Mahmut Yıldırım, Cumhuriyet, 7 Haziran 1998, s.1
2 Mahmut Yıldırım, Milliyet, 7 Haziran 1998, s.13
3 Mahmut Yıldırım, Radikal, 7 Haziran 1998, s.8

Meçhul... Uludere... Sitoci çetesi..."[1] Ve Fikri Sağlar ekliyor: "Daha çok Yeşil var"![2]

Bunlar "doğru" mu, gerçek mi? Doğru ve gerçek ise; bir de üstüne üstlük gazete manşetlerinde; "Ömer Lüfi Topal'ın 100 trilyonluk mirası paylaşıldı"[3] haberi çarşaf çarşaf yayınlanıyorsa; "bizim"le dalga geçilmesine göz yumuyoruz demektir!

Sahi; bu ülkede Susurluk yaşandı mı? Veli Küçük'ün telefonu "Yeşil"de miydi? Eğer öyleyse; "Gazete ve televizyonlarda Yeşil'in Genelkurmay ve daha başka yerlerdeki askeri birliklere telefon ettiği" iddiaları karşısında; Genelkurmay Genel Sekreter Vekili ve Basın Yayın Halkla İlişkiler ve Tanıtım Daire Başkanı Topçu Kurmay Kıdemli Albay Hüsnü Dağ açıklamasında, "İddia ve beyanlar tamamen gerçekdışı ve asılsızdır. TSK bugüne kadar her türlü yasadışı organizasyonların dışında olmuştur, bundan sonra da olmaya devam edecektir"[4] derken; "bizim"le, yani halkla dalga geçiyorlar! Hatta, Küçük'leri görev başında olduğu halde; "Yüksek Askeri Şûra, Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı'nın isteğiyle olağanüstü toplanarak irticai faaliyet ve 'çete'de adı geçen TSK mensupları sorununu görüşecek"[5] diyorlar!

Aziz Nesin'in, Türk(iye) halkının IQ'sü konusunda birçok tartışmaya yol açan "iddiaları"nın aslı var mı acaba? Buna yanıt verecek durumda değilim. Ama "biz", bu olup bitenlere; bizi düşürdükleri aşağılanmışlık çukuruna layık mıyız? "Değiliz!" diyenler; Halûk Gerger ile Güdül'e, İsmail Beşikçi ile Bursa'ya, Ragıp Duran ile Saray'a kapatılırken; ve Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, "Türkiye'nin içinde bulunduğu haller itibariyle"

1 Kerem Ilgaz-Devrim Sevimay, Cumhuriyet, 2 Haziran 1998, s.3
2 Fikri Sağlar, Milliyet, 28 Mayıs 1998, s.13
3 Milliyet, 7 Haziran 1998, s.13
4 Hüsnü Dağ, Milliyet, 31 Mayıs 1998, s.12
5 İsmail Hakkı Karadayı Radikal, 4 Haziran 1998, s.7

TCK'nın 312'nci maddesinde değişiklik yapılmasına karşı olduğunu[1] açıkladıklarında; "bizler", salhane önünde sırasını bekleyen koyunlardan farklı mıydık?

PİAR-GALLUP'un araştırmalarına göre yüzde 90.8'inin dernek ya da kulüplere üye olmadığı; siyasi parti ve gruplara üye olanların ise yüzde 3.9'u geçmediği; sendikalıların yüzde 1.3'ü aşmadığı; nazara yüzde 70.1'inin, her şeyin kaderden geldiğine yüzde 38.8'inin, ruhlara yüzde 59.3'ünün, yeniden doğuşa yüzde 56.3'ünün, büyüye yüzde 38.1'inin, uğura yüzde 37.4'ünün, fala da yüzde 23.7'sinin inandığı[2] Türk(iye) toplumu insanından söz ediyorum!

Oysa, o insanlar ki, hiç kimse onlar kadar, özgürlük ve demokrasiye muhtaç değil. Ama gelin görün ki; DTP lideri Hüsamettin Cindoruk'un, "Militarizme karşı önlem olarak yarı başkanlık sistemi"[3] önerip; ardından da, "MGK'ya verdiğimiz yetkiyi halkın seçtiği cumhurbaşkanına niye vermeyeceğiz?"[4] sorusuyla onlara ("bizler"e!) "Alis Harikalar Diyarında" yollu masallar anlatmasına izin veren, bu oyuna gelen de biziz!

Bu böyle olduğundan Erol Tuncer de (utanıp-sıkılmadan!), "Ülke yönetimindeki tıkanma belirtileri çoğaldıkça (...) tıkanmanın temelinde parlamenter sistemin yetersizliğini mi arayacağız, yoksa sistemi işletmekteki kusur ve ihmalleri mi?"[5] diyerek sistemi aklarken; "suçu" yine önce "bilinmeyen"e, ardından da "biz"e ciro ediyor!

Tüm bunlar; "laiklik" elden gidiyor yaygaralarıyla; MGK vesayetini güçlendirilirken; mızrağın sivri ucu, yine "bize" yani ötekilere yöneliyor. Hem de, "yoksulların derdine çare bulmak

1 Oltan Sungurlu, Radikal, 4 Haziran 1998, s.5
2 PİAR-GALLUP, Radikal, 9 Haziran 1998, s.24
3 Hüsamettin Cindoruk, Milliyet, 29 Mayıs 1998, s.14
4 Hüsamettin Cindoruk, Radikal, 1 Haziran 1998, s.6
5 Erol Tuncer, Radikal, 6 Haziran 1998, s.9

için" Erzurum Valiliği'nin düzenlediği "halk günü"ndeki konuşmasında Vali Yardımcısı Ali Yener yoksullara şöyle seslenirken: "Fakirleri Allah da, kul da sevmez. Erzurum'a 300 bin kişilik nüfus fazla geliyor. Bu kent, sizin gibi dar gelirli vatandaşlar batıya göç eder ve nüfus 200 bine düşerse kurtulur. (...) Hem fakirsiniz, hem de aklınız yok. Fakirseniz elektrik yakmayacaksınız. Paranız yoksa gaz lambası alacaksınız. Eğer onu da alamıyorsanız mum yakacaksınız. Size ne iş verebilirim, ne elektrik paranızı ödeyebilirim. Ama isterseniz evime hizmetçi kadın arıyorum."[1]

Neredeyiz? Ne yapıyoruz? Ne hale düşürülüyoruz? Bu daha ne kadar böyle gidecek? Bunlara daha ne kadar katlanacağız? Ortada değil mi: "Biz"; otoriter dehşetin, şoven baskıların, "militarist modernizasyon"un dişlilerinde övütülme mahkûmiyetini yaşarken; farklı kimliklerin ve özgürlüğün keyfi gerekçelerle bastırıldığı yoksulluğun Türkiye'sinde, hepimiz; "kutsal devlet"in öngördüğü yaşamla, yani MGK'nın şiddet ve korku rejiminin saldırısıyla karşı karşıyayız![2]

---

1 Ali Yener, Radikal, 10 Haziran 1998, s.5

2 "İyi de, bu saldırı nasıl püskürtülür" mü? Emek eksenli tahakkümsüz özgürlük savaşımında Kürt ve Türk halklarının, tüm öteki azınlıklarla Marx'ın genç yaşta tarifl ediğini omuz omuza yaşama geçirmesiyle! O, şöyle diyordu: "Sosyalist yazarların bu tarihi rolü proletaryaya atfetmeleri (...) proleterleri tanrı olarak görmelerinden değildir. Tam tersine (...) proletaryanın hayat koşulları, bütün insanlık dışı görünümlerinde bütün toplumun hayat koşullarını hülasa ettiğinden; insan kendini proletaryada kaybettiğinden, ama aynı zamanda sadece bu kaybın kuramsal bilincini kazanmakla kalmayıp, (...) bu insanlıkdışılığa karşı isyana sürüklendiğinden, proletaryanın kendini özgürleştirebileceği ve özgürleştirmesi gerektiği açıkça anlaşılmaktadır. (...) Proletarya, kendi durumunda hülasa edilen toplumun yaşantısının bütün insanlıkdışı koşullarını kaldırmadan, kendi yaşantısının koşullarını ortadan kaldıramaz." (K. Marx-F. Engels, Kutsal Aile, s.362, Sol Yay.)

X.18-) YABANCILAŞAN TÜRKİYE

"Ay Yorgunu"nundaki dizelerinde, "Bütün hüzünler gelincik olmalı/ bütün isyanlar bahar" diyen Nur haklı ama nasıl? Gebe günlerin "Nasıl?" sorusuna aradığı yanıt, kapitalist yabancılaşmayı aşacak çözümde düğümleniyor... Gündemin acil maddesini oluşturan sorunun çözümü için gebe günlere ilişkin senaryo ve rivayetler muhtelif: Örneğin Yılmaz, 28 Şubat 1997'deki MGK tavsiye kararlarının uygulanmasını sağlamak amacıyla, Aralık-1997'den itibaren bir izleme kurulu oluşturduğunu açıklarken, "Milli Güvenlik Siyaset Belgesi yürürlüğe girdi mi" sorusuna, "Yürürlükten kalkmadı ki"[1] yanıtını verip ekliyor: "1998 yılı belki zor, ancak geleceğimiz açısından önemli bir yıl olacaktır. Bölgesinde güçlü ve bağımsız bir Türkiye ideali gerçek olacaktır."[2] "1997'nin son 6 ayı REFAHYOL Hükümeti'nin verdiği zararları restore etmekle geçti. Şimdi 1998, reform yılı olacak. (...) Merkez sağ'da birleşmeyi önleyen faktörler 1998'de ortadan kalkacak. (...) Bütün taşlar yerine oturacak."[3]

Taşlar yerine oturacak mı? Mehmet Ali Birand, "1998 Demokrasi'nin test yılı olacak"[4] derken; Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı'nın, "TSK yeni yılda da tetikte"[5] uyarısına mest olan Toktamış Ateş ekliyor: "T.C'nin bir kuruluş felsefesi vardır. Bu hiçbir azınlık veya çoğunluk tarafından ama oyla ama zorla değiştirilemez. (...) Resmi ideoloji ancak savaşla değişir. (...) Bir savaş çıkar, Türkiye işgal edilir, devlet çöker, yeni bir devlet kurmak mücadelesinde yeni bir felsefeyle devlet kurabilirsiniz."[6]

1 Mesut Yılmaz, Yeni Şafak, 28 Aralık 1997, s.5
2 Mesut Yılmaz, Cumhuriyet, 31 Aralık 1997, s.3
3 Mesut Yılmaz, Sabah, 31 Aralık 1997, s.20
4 Mehmet Ali Birand, Sabah, 31 Aralık 1997, s.14
5 İsmail Hakkı Karadayı, Hürriyet, 31 Aralık 1997, s.26
6 Toktamış Ateş, Yeni Şafak, 28 Aralık 1997, s.3

Kendi dışındakilere yaşam hakkı tanımayan T."C"nin Susurluk'u hiç yok olmadı; sadece konjonktürel inkıtaya uğradı; derin devletin Susurluk'u kesintisiz sürekliliğiyle varolmasına rağmen, TSK'nın yine tetikte olması çok "makul"; malum ya, "Türkiye'de yakın ihtimal irtica değil, ihtilaldir."[1] Çünkü 71 sanayici, 91 mühendis, 84 hukukçu, 71 iktisatçı, 5 işçi ve sendikacı, 1 emekli memur, 1 esnaf ve zanaatkâr, 12 çiftçi milletvekilinden oluşan 1995 seçimi parlamentosunun pratik olarak devre dışı kaldığı ve "sivil"liği suni teneffüsle yaşatılan kapitalist düzenin "Araf"ında, "sanal ulusal onur" demagojilerine sarılanların, MGK'nın "kuşatıldık" hezeyanı; T."C"nin tarihigüncel işlevi, konumu ve kimliğiyle yüzleşmekten korkan paranoyak önlem ve özellikleri katmerleniyor.

Bu noktada sahneye "Kantarın topunu tutuyorum"[2] diyen ve sivil görünümlü ama asker postallı açmazı yaşayan Demirel'in söylemi çıkıyor. Demirel "Türkiye'nin bölünmez bütünlüğü ve laik devlet olma özelliği tartışmalarını Türkiye kaldıramaz"[3] "MGK kararlarına bu hükümet de uyacak."[4] "28 Şubat süreci diye bir şey yoktur. (...) Türkiye'nin bugünkü öncelikli meselesi demokratik istikrar arayışıdır. (...) Krizden çıkışın temel yolu anayasal reformdur"[5] dese de; İsmail Cem itiraf ediyor: "Temiz Eller Harekâtı, öncelikle bir siyasal irade sorunudur. Türkiye, ne yazık ki, böyle bir siyasal iradeden yoksun gözükmektedir."[6]

Gerçekten de Ufuk Uras'ın, "Türkiye badire içine sokulmuş, acı içinde. Eroin cennetine çevrilmiş, buna dayanarak kirli sa-

1 Rıdvan Budak, SiyahBeyaz, 28 Aralık 1997, s.8
2 Süleyman Demirel, Cumhuriyet, 30 Aralık 1997, s.1
3 Süleyman Demirel, Milliyet, 28 Aralık 1997, s.17
4 Süleyman Demirel, SiyahBeyaz, 28 Aralık 1997, s.13
5 Süleyman Demirel, Yeni Şafak, 28 Aralık 1997, s.4
6 İsmail Cem, Sabah, 28 Aralık 1997, s.9

vaş yürütülüyor"[1] diye tasvir ettiği karanlık tabloda; 1997'den 1998'e sarkan faiz tutarı 5.1 katrilyonken; rantiyelere bütçeden ayrılan pay 1980'de yüzde 2.7'den, 1998'de yüzde 40'a ulaşmıştır. İHD İstanbul Şubesi'nin insan hakları raporuna göre 1997'nin Ocak-Kasım kesitinde 103 faili meçhul cinayet; 97 yargısız infaz, işkence ve gözaltında ölüm; 2323 çatışmalarda ölüm; sivillere yönelik eylemlerde 133 ölü ve 226 yaralanma; 343 işkence olayı; 24.999 gözaltı; 1197 tutuklama olayı gerçekleşirken; 15 köy ve mezra boşaltılmış; 284 basın emekçisi tutuklanıp, 269 yayın toplatılırken; 147 dernek, sendika yayın organı ve parti kapatılmıştır.[2]

Bu koordinatlarda; Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim görevlisi sosyolog Mehmet Güngör'ün araştırmalarına göre, Türkiye'de her iki kişiden biri şans oyunlarına para[3] yatırırken; "Radyo Televizyon Üst Kurulu" (RTÜK) Başkanı İbrahim Agâh Çubukçu yayınına son verdirilen 1300 radyo ve televizyon kanalı için, "Biz televizyon kapattık, radyo da susturduk, ama bunu zalimane yapmadık. Ülke menfaatleri neyi gerektiriyorsa o düzeyde yaptık"[4] diyor! "Ülke menfaatleri" adına despotizmi katmerlendiren T."C"de, AMATEM'in verilerine göre, gençlerin yüzde 62'si esrarı tehlike olarak görmüyor.[5] DİE verilerine göre de, 1992'de 2.247 kişi cinayetten cezaevine girerken, bu sayı 1994'te 3.052 kişiye çıktı; dövmek-yaralamak suçu 2.830'den 3.413'e yükseldi.

Tek tanrısını pazar + kâr ilan eden kapitalizmin tüketim hummasıyla sarsılan çürüyen Türk(iye) toplumu yıkım yaşıyor; tüketim çılgınlığı şaha kalkıyor; kural, sınır tanımadan

1 Ufuk Uras, Ülkede Günden, 25 Aralık 1997, s.6
2 Ülkede Gündem, 2 Ocak 1998, s.2
3 Mehmet Güngör, SiyahBeyaz, 28 Aralık 1997, s.9
4 Agâh Çubukçu, Emek, 29 Aralık 1997, s.2
5 Yeniyüzyıl, 26 Kasım 1997, s.2

yabancılaşıyor. Hep satıyor, her şeyi satmak istiyor. Irmakların, denizlerin suyunu tüketip kirletiyor; sonra da suyu şişeye tıkarak pazarlıyor. Ya da havayı kirletip kirlettiği havadan korunmak için gaz maskelerini satıyor; uyuşturucu ticareti yapıyor. Satışa çıkarılanlar arasında insan da var; hem de en ucuza, en düşük fiyatla; en çok kâr getiren kadın ve çocuklar var...

Toplumdaki yabancılaşma da insan(lar)ı maymunlaştırıyor! "Maymunda ciddi insani belirti göremezsiniz. Maymun davranışlarının taklitçiliği çok açıktır. İnsanlık Türkiye'de bu hale getirilmiştir. Bu kadar yalan söyleyen, taklit yapan bir rejim var mı? Öldürüyor, 'Öldürdüm' demiyor, 'Faili meçhul' diyor. Savaş yürütüyor 'Ben savaş yürütüyorum' demiyor. Bu büyük bir ikiyüzlülük, büyük bir yalan olarak herkese sinmiştir. Herkes büyük yalancı, herkes büyük muhalif, herkes düşkün, herkes bıkkın ama gülüyor. Herhalde ileride sosyolojinin en çok üzerinde duracağı bir modeldir... 12 Eylül veya bir bütün olarak TC gerçeği öyle bir birey yaratmış ki, ucube. Bu oldukça kapsamlı bir durum. Alışkanlık yaratmış, bir ruh yaratmış, adeta afyonlama tarzı bir yaşam yaratmıştır."[1]

Türk(iye) insanının enflasyona ve katmerli işsizliğe rağmen yaşayabilme dayanıklılığı; Susurluk rezaletine ve kirli savaşa karşı isyan etmemesi; cılkı çıkmış düzene ve yalana dayanma sabrı; ya da DİSK Genel Başkanı Rıdvan Budak'ı, "Hükümete, sosyal, ekonomik ve demokratik açılımı sağlayacak çalışmalarına toplumsal destek vereceğimizi bildirdim; çözümü engelleyenleri ise birlikte teşhir etmeyi önerdim."[2] "Siyaseti iş yerinde değil, meydanlarda yaparız. Vatandaşın vergisini emerek devletin sırtına yapışamayız."[3] "Siyasal alanda demokrasinin ek-

1 Ali Fırat, Özgür Ülke, 1 Ekim 1994
2 Rıdvan Budak, Cumhuriyet, 19 Aralık 1997, s.3
3 Rıdvan Budak , Milliyet, 11 Kasım 1997, s.1

sikleri sürüyor. Halkın siyasete ve siyasetçiye olan güveni sarsılmış durumda ve bunu değiştirecek adımlar atılamıyor. (...) Siyasetin başarısız kalmaya devam etmesi bir anda her şeyi altüst edebilir ve Türkiye'de demokrasi kesintiye uğrayabilir. Bu endişeyi açıkça taşıyoruz ve parti ayrımı gözetmeden bütün siyasetçileri uyarıyoruz."[1] demesine karşın, hâlâ "muhalif" olarak görmesi, Fırat'ın tespitini doğrulayan yabancılaşmışlıkla açıklanabilir.

O halde yalanın "muhalefet" diye yutturulduğu yabancılaşmış Türk(iye) toplumda; insana ait başkaldırı dışında hiçbir şeyi, hiç kimseyi önemsememek; bu uğurda bütün çekincelerden, sakınmalardan, korkulardan, arınmak; kapitalizme içkin hiçbir şeye ait olmadan, her şeyi yabancılaşmayı aşan devrimin güncelliği kapsamında algılamak ve ifade edilemeyen düşüncenin özgür olmadığını unutmamak ve Mihri Belli'ye kulak vermek gerek: "Yarınlar biz sosyalistlerin. Ancak bizlerin gerçekleri halka anlatması şart. (...) Halk, gerçekleri öğrendikçe sosyalizmin tek kurtuluş yolu olduğunu anlayacaktır."[2]

X.19-) "BELKEMİKSİZ MUHALİF"

Ancak "belkemiksiz muhalefet/ muhalif" açmazıyla hesaplaştığı düzlemde! Uruguaylı ozan Daniel Viglietti, "Önemli olan kişinin kendi yurdunda gurbette olmaması" der. Doğrudur; ama ben kendimi, "ülkemde" sürgün hissediyorum. İçimi öylesine bir gurbetçi duygusu kaplıyor ki, sormayın gitsin! "Neden" mi? Muhalifliğin belkemiksizleştiği, "Herkesin katil" olduğu coğrafyanın insanıyım! Duyarsızlığın büyüdüğü ve İzmir Bilses Vakfı araştırmasının,[3] 1990'lar gençliğinin bireysel çıkarla-

1 Rıdvan Budak , Sabah, 30 Aralık 1997, s.21
2 Mihri Belli, Sabah, 30 Aralık 1997, s.24
3 Haziran 1997

rını toplumsal çıkarlardan önde tuttuğunu; "gençlerin en çok değer verdikleri olgular" arasında "bol kazançlı iyi meslek" yüzde 38 oranıyla birinci, "zengin olmak"ın da yüzde 20 ile üçüncü sırada yer aldığını ortaya koyan bir coğrafya!

Bu coğrafyada, "İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Haftası" nedeniyle SSK Genel Müdürlüğü Konferans Salonunda 5 Mayıs 1997'de düzenlenen toplantıda ifade edildiği gibi, her 3 dakikada 1 işçi ölüyor!

Bu coğrafyadaki "kayıp" sözcüğü; Fransızca'da, İngilizce'de, İspanyolca da farklı telaffuz edilse de, Türkiye'deki kayıplar Fransa, İngiltere, İspanya'daki acılara kardeştir. Ortak acılar Fransızlar, İngilizler, İspanyollar kadar net telaffuz edilmez; aksine, "evelenip, gevelenir" ya da "bölücü-yıkıcı" hamasetiyle susturulur çoğunluk!

Türkiye, talan ve göç yorgunudur. TOBB'un 1990 nüfus verileri araştırması ortaya koyuyor bu gerçeği: Anadolu'da her dört kişiden biri göç ediyor; en çok göç veren il Tunceli (Dersim); nüfus cüzdanında doğum yeri Tunceli yazan 253.271 kişi olmasına rağmen, Tunceli'de yaşayanların sayısı sadece 118.356! Doğu Anadolu Bölgesi nüfusuna kayıtlı olanlar 9.119.891 kişi, göçenlerin sayısı 3.206.179 kişi, yani nüfusun yüzde 35.15'i! Yine Güneydoğu Anadolu Bölgesi nüfusuna kayıtlı olanlar 5.272.434 kişi, göçenlerin sayısı 1.142.818 kişi, yani nüfusun yüzde 21.67'si!

Bu coğrafya neden göçüyor, göçertiliyor? İnsanlar, yurdundan yuvasından sürülürken içimi dolduran gurbet duygusu boşuna mı? Değil elbet! "Cumhuriyet" gazetesinde yayımlanan verilere göre, "Kürt Sorunu"nda 10 yılın bilançosu 26 bin ölüdür. "Bölgede 19 Temmuz 1987'de başlatılan Olağanüstü Hal uygulaması süresince 4.209 güvenlik görevlisi öldü, 9.125'i de yaralandı. 18.019 gerilla öldü. 4.205 sivil yaşamını yitirdi,

5.047'si de yaralandı. 2.000'i aşkın yerleşim birimi boşaltıldı. 300.000'i aşkın insan da göç etmek zorunda bırakıldı."[1]

İnsan ve muhalif olmak bilinciyle düşünüp davrananların az sayıda olduğu coğrafyamızı kirli savaşın çarkları öğütüyor; kavuruyor; yakıyor! Ölüp, öldürmese de bu gidişata "Hayır!" demeyen "Herkes katil"dir!

Muhalif olmak, kapitalizmin insan(lık)ı solucanlaştıran sözde "hayat" dayatmacalarına itirazla başlıyor. Hayatı durmadan gözden geçirip, didik didik eden yeni bir yaşam için de başkaldırmak gerekiyor. Dünyanın gerçekleriyle doğrudan ilişkilenmeyen muhalif olabilir mi? Kapitalizmin, insan(lık)ı sürüleştirerek sıradanlaştırdığı sömürü mekanizmasının yekpare cehennemine karşı çıkmadan muhalif olunamıyor. Çünkü muhalif, "Gerçekçi ol, imkânsızı iste" kavgasını verendir!

Yapmak yerine, beklentileri ikame eden "uyarılar"la yetinenler, insan (ve özgür yurttaş) olmak hakkının çiğnenmesine göz yumanlar; insan (ve özgür yurttaş) olmak hakkını ihlal eden "yasalar" karşısında, sözde demokratikleşme hayalinin yaygaralarıyla yetinenler; içeriği boşaltılmış "entel hümanizmi"yle idare-i maslahatı seçenler muhalif olamazlar! Hayat, egemenlerin sahte ikilemlerine boyun eğerek bir ömrü çürütmek değildir!

"Gelene ağam, gidene paşam" belkemiksizliğiyle muhalif olunmuyor. Eğer polis copunun acısına, nezarethanelerin ağır kokularına, DGM kapılarına aşina değilsen; ve ehlileştirilip, tatlı su balıklarına dönüştürülmüşsen; eşitlik ülküsü sana bir şey anlatmıyorsa; istediğin kadar ansiklopedik fikir sahibi ol; muhalif olamazsın! Dünyanın, değiştirilebileceğinden umudunu kesmişsen; insanal özgürlüklerin önünü kesen devletin resmi ideolojisine biat ederek, dolaylı dolaysız kapıkulunu seçmişsen; senden muhalif olur mu?

1 Cumhuriyet, 19 Temmuz 1997

Tüm engellere rağmen, çarpan yüreğinin ve düşünen aklının götürdüğü yere gidemiyorsan; ve uçurumun kenarında dans etmek cüreti yabancıysa sana; düzene uygunluk kalıplarında yaşıyorsan; koşarken tökezlemekten korkuyorsan; "kazanan ata oynamak" hevesinin tutsağıysan; "Rabbena hep bana" diyorsan üstüne üstlük bir de; hıçkırıkların bazen soluk alıp vermek olduğuna inanmıyorsan; öfkeden titremiyorsan; sevda babında haykıracak sözün kalmamışsa eğer; bırak muhalifliği, insanlığın(ız) bile tartışmalıdır!

"Belkemiksiz muhalif"liliğin, düzeniçiliğin sol kanadına angaje olmakta somutlandığı Türkiye'de; Le Guin'in "Devrim yapılmaz, devrim olunur" sözü unutulalı çok oldu! "Bilmek Yeterli değildir. Uygulamak gerekir. /İstemek yeterli değildir. Eyleme geçmek gerekir" diyen J. M. Goethe, coğrafyamızın belkemiksiz "muhalif(ler)i"ni uyarmaktadır sanki! Telefonlarımızı dinleyen, bizleri fişleyen, soluğu ensemizdeki polis devletinin kaba şiddetiyle hizaya girenler; sözüm size: "Kötünün iyisi"ne razı olmak zorunda değiliz. Çünkü "kötünün iyisi" de kötüdür! Yoksullaştırılmış dünyanın, kanlı saltanatının dişlisi olmakla aydınlıklara ulaşılamaz...

Bunun içindir ki, "umutsuzluk" ile "belkemiksiz muhalefet/ muhalif" açmazını "kurşuna dizerek" yürümek gerek...

X.20-) UMUTSUZLUĞU KURŞUNA DİZEREK YÜRÜMEK

Türkiye'deki MGK patentli "otoriter-modernleşme" ve "laiklik" yaygaralarıyla devreye sokulan restorasyon; Octavio Paz'ın deyişiyle olsa olsa, "Klima cihazıyla serinletilmiş bir cehenneme benzetilebilir"! "Made in MGK" patentli cehennemde, çok şey, serbest piyasa ekonomisine kodlanmış meta fetişizminin

dişilileri arasında övütülmektedir! Tıpkı Marx'ın, "Felsefenin Sefaleti"nde betimlediği üzere: "En sonunda, insanın ayrılmaz parçası olan her şeyin alış-veriş ve pazarlık konusu olduğu zaman gelip çattı. Bu, o zamana kadar el değiştiren fakat ticaret konusu olmayan, erdem, duygu, kanaat, bilgi ve bilinç gibi şeylerin de ticaret konusu olduğu bir zamandı. Tek kelimeyle her şey ticaret konusu oldu. Bu, genel kokuşma ve evrensel ölçekli alış-veriş dönemidir. Eğer ekonomik terimlerle ifade etmek gerekirse, bu, maddi olsun manevi olsun, her şeyin gerçek değerinin saptanması için pazara getirildiği bir zamandır."[1]

Serbest piyasanın Türkiye'sinde devasa ölçekli aptallaşma süreci Oblomov'ları çoğaltırken; derinleşen yabancılaşmanın kaçınılmaz getirisi olan Oblomov'laşmışlar sürüsünün bize öğrettiği; düzen çerçevesine hapsolmuşluğun nasıl da yozlaşabildiğidir. Bundan çıkan sonuç: Toplumdaki kendiliğindenci örgütsüzlük-parçalanma ortalamasını eksen alan düşünce-davranışlarla, burjuva hegemonyasını aşarak alternatif oluşturmanın mümkün olmadığı; ya da alt kimliklerin toplamından devrimci bir kimlik elde edilemeyeceği; bu tür arayışın, olsa olsa, okyanusta pusulasızlığa eşitlenmiş postmodern kimlik(sizlik) açmazına eşitlendiğidir! Oysa Türkiye, "amasız, fakatsız, belkisiz" devrimci çözümlere muhtaçtır; postmodern "devrimci gibilik"in şansı yoktur; topraklarımızda ya devrimci olunur; ya da olunmaz; "ara çözüm" veya "yukarısı bıyık, aşağısı sakal" açmazlarının şansı yoktur!

Cehennemin ortasında Prof. Metin Heper'in, "Atatürkçü karizmanın emredici siyasal çerçeveye dönüşmesi"[2] vurgusuyla betimlediği resmi ideolojik egemenliğin MGK'nın kayıtsız şartsız vesayetine kodlandığı Türkiye'de; Pir Sultan'ı asan Hı-

1 K. Marx, Felsefenin Sefaleti, Sol Yay.
2 Metin Heper, AÜHF, B. Nuri Esen'e Armağan, s.181

zır Paşa'dan bugünlere; "Garp cephesinde değişen bir şey yoktur"! Anımsayın; yakın geçmişte Hanefi Avcı, "Türkiye Sicilya olacak" derken; DYP Genel Başkan Yardımcısı Hasan Ekinci, kendinden emin ekliyordu: "Susurluk'u kapatacaklar!"[1] Gerçekten de Susurluk'un kapatıldığı (veya hiç yaşanmadığı!) Türkiye; lanetli egemenleri tarafından Sicilyalaşmaya mahkûm edildi![2]

Sapına kadar namuslu ümidimizin öfkeli ve mahzun olduğu Türkiye'de;[3] insan ve insan(lar)dan yana gazeteci olmak zor iş! Çünkü Türkiye'yi zalimler ile mazlumlar ikileminde somutlanan bir tahterevallinin dengesi(zliği)nden söz edebiliriz; tıpkı Brecht'in deizelerindeki gibi: "Bütün düzen bir tahterevalli aslında/ iki ucu birbirine bağımlı/ yukarıdakiler durabiliyorlar orada/ sırf ötekiler oturduğundan aşağıda/ ve ancak aşağıdakiler/ aşağıda oturduğu sürece/ kalabilecekler orda/ yukarda olamazlar çünkü/ ötekiler yerlerini bırakıp çıksalar yukarı/ bu yüzden isterler ki/ aşağıdakiler sonsuza dek/ hep orda kalsınlar/ çıkmasınlar yukarı/ bir de aşağıda/ daha çok insan olmalı/ yukardakilerden/ yoksa durmaz tahterevalli./ Tahterevalli evet,/ bütün düzen bir tahterevalli."

"Ülkede Gündem" gazetesi; Türkiye'deki bu tahterevallinin dengesi(zliği)ne "Hayır!" dediği ve ("belkemiksiz muhalif" olmayıp!) mazlum ötekilerden yana saf bağladığı için, maruz kal-

1 Hasan Ekinci, ArtıHaber, 20-26 Aralık 1997, No:1, s.62-64

2 MGK vesayetli otoriter keyfiliğin kollarındaki Türkiye'de merak ediyorum: MGK, Susurluk konusunda ne zaman bir talimatname yayınlayacak?

3 Bu kargaşada yayın hayatına 7 Temmuz 1997'de başlayan "Ülkede Gündem", 9 Mayıs 1998'de 10 gün süreyle, 19 Mayıs 1998'e kadar kapatıldı. 9 Mayıs'a kadar hakkında 248 davanın açıldığı "Ülkede Gündem"e reva görülen yeni baskı karşısında, sıradan bir yazarı olarak; Ahmet Arif'in, "Dövüşenler de var bu havalarda/ El, ayak buz kesmiş, yürek cehennem/ Ümit, öfkeli ve mahzun/ Ümit sapına kadar namuslu/ Dağlara çekilmiş/ Kar altındadır" dizelerini terennüm etsem; ne demek istediğimi anlarsınız değil mi?

dığı sistematik baskılar yetmiyormuş gibi, bir de kapatılarak, zalimler tarafından onurlandırılıyor. Ancak, zalimler heveslenmesin: "Ülkede Gündem"in de takipçisi olduğu muhalif basın geleneği, özgürlük yürüyüşünü sürdürmeye devam edecek; susmayacak, susturulamayacak; tıpkı ozanın dediği gibi: "Umutsuzluk yasak/ Yılgın türküler söylemek de/ Çünkü yürüyor umudun ordusu/ Umutsuzluğu kurşuna dizerek!"

Umutsuzluğu kurşuna dizen mazlumların safında, zalimlere teslim olmayan "Ülkede Gündem"; Aydın Engin gibi, "Siyasal ve sosyal sorunların çözümünde şiddet kullanımını, yani terörü hep reddettim. Terörün sadece terör doğuracağına yaşadıklarımla tanık oldum, öğrendim. Terör teriminin önüne 'devrimci' sıfatı konularak üretilen şekerlemeyi hiç yutmadım. (...) 'Kürt sorunu' söz konusu olduğunda da bu tutumumu titizlikle koruduım. Yazarken de, konuşurken de PKK'nin teröre mutlak öncelik tanıyan çizgisi ile 'Kürt sorunu'nu birbirinden kesinlikle ayırdım. PKK'nin Kürt sorununu çözecek bir örgütlenme olduğuna hiç inanmadım"[1] demiyor; böylesi bir tarzın resmi ideolojik gazeteciliğine soyunmuyor! Ya da egemenlerin TV'lerindeki ana haber bültenlerinde öne çıkan "haberciliğe" prim vermeyip; "Kışın denize çıplak girebiliyorsanız! 30 kişinin öldüğü bir kazadan canlı kurtulabilmişseniz! Yanlış iğne olup sakat kaldıysanız! Hastalarını taciz eden bir doktorsanız! Şaklaban bir futbolcuysanız! Seksi bir 'Doç.' ya da 'Prof.'sanız! Estetik olduktan sonra balonlarınız patlamışsa! İtirafçıysanız! Dolandırıcı ya da Susurluk çetesindenseniz! Bize haber olabilirsiniz..." diyen haberciliğe "Hayır" deyip, soruyor: "Kürt Sorunu" ayıbı kimin, kirli savaşın sorumlusu kim?

"Ülkede Gündem"; halksız MGK vesayetine karşı; Shakespeare'de, Van Gogh'da, Goethe'de, Beethoven'da, Voltaire'de,

1 Aydın Engin, Cumhuriyet, 27 Nisan 1998, s.5

Erasmus'da, Picasso'da somutlanan insani dünya mücadelesinin bir hizmetkârıydı! Robocoplarda, DGM'lerde, "faili meçhuller"de somutlanan baskılara gülümseyip; acıların, insan(lar)ı koyulaştırdığı, kararlılık ve ısrarını bileylediği bilinciyle; "eşyalardan, unvanlardan arınmışlığı"yla sürdürdü! Hem de "eşyaya ve unvana" kul köle olanlara yani meta fetişizmini kutsayan satılık kalemşorlara inat iradesiyle; insanlara, M. Gorki'nin satırlarındaki gerçeği anımsatarak: "Her sabah, nereye gittiğini bilmeden bir işe giden, her akşam nereye çıktığını bilmeden bir işten çıkan, sevmediği hayatı yaşayan, sevmediği işi yapan, sevmediği kişilerle yaşayan, kalabalıkların arasından, yeryüzünden yaşamaya karşı ne bir sevgi ne de bir sevgisizlik işareti olmadan gelip geçen, her akşam evinin dört duvarı arasına bir mezara girermiş gibi giren, gecelerini bir sıkıntı yorganı altında yalnız ya da yarın için yabancı gövdeyle geçiren bütün ölü kentlerin ölü doğmuş çocukları! Size bu ölü yaşamı hazırlayan burjuvazidir ve bu oyun yaşamasını siz yaşadıkça sürdürecektir."

Özet; "Ülkede Gündem"; F. Engels'in, "Anti-Dühring"de "Konuyu bilerek ve isteyerek karar verme gücünden başka bir şey değildir" diye tanımladığı iradenin "umutsuzluğu kurşuna dizerek yürüyen" bir örneği ya da ta kendisidir! Bu kolektif iradeyle, "Yürümek/ yolunda pusuya yattıklarını/ arkandan çelme attıklarını/ bilerek yürümek/ yürümek/ yürekten/ gülerekten/ yürümek!" (Nazım Hikmet) dizelerini terennüm eden "Ülkede Gündem"; sizinle omuz omuza ve yüzü aydınlık geleceğe dönük yürüyor! Tıpkı "ateşin, güneşin, isyanın çocukları" gibi!

X.21-) ATEŞİN, GÜNEŞİN, İSYANIN ÇOCUKLARI

"En güzel deniz:
henüz gidilmemiş olandır.
En güzel çocuk:
henüz büyümedi.
En güzel günlerimiz:
henüz yaşamadıklarımız."
(Nazım Hikmet)

Güçlü "haklıdır", güçsüz de "haksız" kanısının veba salgını gibi yayıldığı; baskı, bozgun ve yılgının dört yanı dalga dalga kapladığı; şiddete karşı alternatif etkinliğin diyalog olduğunu telaffuz eden Sokrates'ı tekzip edildiği; eli kanlı egemenlerin, "Titrerim mücrim gibi baktıkça istikbalime/ Perde-i zulmet çekilmiş korkarım ikbalime..." açmazıyla sarsıldığı faili meçhul Türkiye'de; Susurluk'u, "Elde var sıfır"a eşitlemek isteyen korkunun egemenliği tırmanırken; gerçek çok net artık: "No justice, no peace/Adalet yoksa barış da yok!"

Kim ne derse desin; paranın, otoriterliğin, sahtekârlığın, şovenizmin, kalpazanlığın emeğe ve özgürlüğe topyekûn saldırısıyla, çok şeyin çivisinin çıktığı Anadolu önemli günlerin arifesinde... Kâğıttan kaplanlara, iskambilden şatolara, kuzuların sessizliğine ya da öne çıkan aldatıcı görüngüye aldırmayın... Samuel Beckett'in deyişiyle, "Hep denedin/ hep yenildin/ tekrar dene/ tekrar yenil/ daha iyi yenil..." diye haykıran aşk ve isyan, her zamankinden daha davetkâr şimdi...

İlerleyen yaşıma inat, her gün daha fazla inanıyorum: Topraklarımızın, "Patria o muerte/ Ya ülke ya ölüm!" haykırışıyla yankılanacağı günler uzakta değil. Çünkü, üzerimize vazife olmadığı vazedilen işlere karışanlar çoğalıyor: Tıpkı bir zamanlar Çankırı cezaevine kapatılan Mahmut Yılmaz, Bülent Karakaş, A. Aşkın Doğan, M. Metin Kalyoncugil, Özgür Tüfek-

çi'den, Botan'ın yücelerine yaslanmışlara; ya da varoşların isyancılarına dek; genç ve taze nefeslerle çoğalıyoruz!

Yalanım yok; ateşin, güneşin, isyanın çocuklarına hayranım... Umudum, isyan ateşini harlı tutan onlarla... "Boşuna" diyenlere aldırmayıp; ansiklopedilerde "Ahlakın temellerini inceleyen felsefe dalı" veya "Bir kimsenin davranışlarına temel olan ahlak ilkelerinin tümü" olarak tanımlanan "etik" sözcüğünü, ete kemiğe büründürüp, toplumsal isyanla doğrudan ilişkilendirerek, umud(umuz)u yarattığından şüphe duymuyorum.

Prometheus'un torunlarının; "Mükemmelliğe ulaşmak için beklemek, vazgeçmenin bir biçimidir" (Gelai Castillo) diyen aceleciliğini, çatalyürek cüretini seviyorum... Bana 68'den 71'lere uzanan kesitin kararlılığını anımsatıyor; yüreğim pelpel ediyor; onlarla onur duyuyorum; iyi ki varlar; aşk olsun, helal olsun onlara... Onlar, Anadolu'nun umudu, geleceği...

Mümtaz Soysal'ın, "Bu ne biçim hukuk devleti?";[1] Mesut Yılmaz'ın, "Susurluk bilgileri rötuşlanıyor";[2] Hüsamettin Cindoruk'un, "Devletin kendisi çete haline gelirse, bütün otoriteler tehdit altında demektir. Kimsenin güvenliği olmaz";[3] Bekir Coşkun'un, "Devlet... Derin devlet... Anladığım kadarıyla derin devlet, öbür devletin yeraltındaki savunma sistemi... Şimdi biz bu noktadayız: Ellemek istiyoruz, devlet elletmiyor... Dokunmak istiyoruz, devlet dokundurtmuyor... Bakmak istiyoruz, baktırtmıyor... Çözmek istiyoruz, çözdürtmüyor... Sokakta insanların yerlerde sürüklenip, coplandıklarını gördüğümde, anlarım... Hah... Devlet ses istemiyor... (...) Bence devleti tartışmanın zamanı geldi... Devleti tartışmalıyız... Bu nasıl devlet?"[4] dediği coğrafyada; yapılması gerekeni yaparak, başkaldıranlara hayran olmamam mümkün mü?

1 Mümtaz Soysal, Hürriyet, 26 Kasım 1997, s.11
2 Mesut Yılmaz, Milliyet, 23 Kasım 1997, s.16
3 Hüsamettin Cindoruk, Yeniyüzyıl, 24 Kasım 1997, s.3
4 Bekir Coşkun, Hürriyet, 26 Kasım 1997, s.3

Çoğalmak, elbette kolay değil; göze almanın, ödemenin cüretini ister. Bunun için, "Derler ki, son büyük serüvenci yaralıdır hâlâ..." (A. Telli) Yaralanmak; demir parmaklıkların ardına kapatılmak, ya da bir hain tuzakta kurşunlanmak Altın Çağ özlemlerinin "sonu" değildir. Zulme karşın, inatla yaşayan, direnen şeyler var hâlâ; "Seni ölüme mahkûm ettik!" diyen yargıcı, büyük bir sükûnetle "Doğa da sizi!" diye yanıtlayan Sokrates'ın boyun eğmezliği gibi...

Kolaycı bakış açıları için tablo çok "karanlık" olabilir! Ama, karanlıkla durmadan cebelleşen insan(lık) bugünlere soru(n)suz gelmedi; düşünen, eyleyen, başkaldıran insan(lık)ın tarihi buna kanıt... Hem, yüzyıllarca önce Efesli Herakleitos, uyarmamış mıydı bizleri: "Gözlerimiz ve kulaklarımız bizim öğretmenlerimizdir. Dinlemek ve bakmak gerek. Bunlarsız bir şey öğrenilemez. Bütün doğa dumana dönüşmüş olsaydı bile, dünyayı koklayarak öğrenmemiz gerekirdi. Doğanın sesine kulak vermeli. Yalnız dinlemek yetmez. İşittiğini anlamalı da. Eğer insanın ruhu anlayışsızsa, gözlerle kulaklar kötü araçlardır. (...) Çevrenize bakın. Her şey hareket ediyor, her şey akıyor. Bir ırmağa iki kez girilmez. Güneş bile her gün başka doğar. Hiçbir yerde durgunluk, hiçbir yerde huzur yok."

Yaşamın devingen akışında karanlıklar kaim olamaz. Zulmün saldırganlığı, geleceği ipotek altına almak istese de özgür ve eşitlikçi dünya düşleri yok edilip boğulamaz. İnsan(lık)ın önüne dikilen zulüm barikatlarının Engizisyonel vahşeti, kurtuluşu geciktirebilir, ama asla engelleyemez. Zalimler açısından istikrarın yitirildiği fırtınalı bir kesite ilerlenirken; yaşam ve başkaldırı dipten gelen dalgayla yekinmeye başlıyor. Elbette hiçbir şey kolay değil, zamana muhtaç; dipten gelen dalga bilinç, öfke, ısrar, sevda ile büyüyüp gelişiyor. Şimdi bilinç, öfke ve ısrarla sevdalanma, başkaldırma zamanıdır! Malum ya karanlıklar, sevdasız aşılmaz. Karanlıkların panzerihi sevdalı insan(lar)ın başkaldırısıdır.

Karanlıkların vahşet kesitinde "İnsanlar, çok duvar, az köprü yapar"ken (H. Pirenne), Balzac'ın, "Bencillik dostluğun zehiridir" uyarısını anımsamalı. Çünkü boyun eğen iğrenç ikiyüzlülüğü, gündelik yaşamın temel argümanına dönüştüren kapitalizmin insan(lık)ı, "Post-traumatic stress disorder/ Sarsıcı olay sonrası stres sendromu"na mahkûm ettiği bataklıktan geçiyoruz. Pragmatizm, çürümüşlük, paranın krallığı, piyasa ritüellerine biat, bireycilik görülmemiş biçimde ön plana çıkmışken; "adamsendecilik"te somutlanan "fast food" yaşam tarzı, insan (lar)ı körleştirip yabancılaştırarak toplumsal yalnızlığa mahkûm ediyor. Yalanın egemenliğine teslim olanlar, "...mış gibi"li vurguların yapmacıklıklarıyla, gel-gitli kaçışların vasıfsız figüranlarına dönüşüyor. Böylelikle V.İ.Lenin'in tarihi saptaması, doğrulanıyor: "Kapital iktidarda kaldıkça; değil yalnız toprak, değil yalnız insan emeği, değil yalnız insan kişiliği, değil yalnız vicdan, değil yalnız aşk, değil yalnız bilim, her şey, her şey kaçınılmaz olarak alınıp satılacaktır."

Her şeyin alınıp satıldığı dünyanın durumu, "En büyük hazinemiz aklımızdır" dedirtecek kadar vahimdir. Bir Latin atasözünün dediği gibi, "Quos deusvuit perdere, prełus de men tat/ Tanrılar, birini mahvetmek istedikleri zaman, önce aklını alırlar"! O halde, şimdi sevdalanmak yanında, "Cogito ergo sum/ Düşünüyorum, o halde varım" diyerek sormak, yanıtlamak, gerçeklemek için başkaldırma zamanıdır![1]

1 Mahmut Yılmaz, Bülent Karakaş, A. Aşkın Doğan, M. Metin Kalyocugil, Özgür Tüfekçi'den; Botan'ın yücelerine yaslanmışlara; ya da varoşların isyancılarına dek uzanan yelpaze aşka ve hayata dair görevlerini yerine getirip: zulmün karşı aydınlık için ekmek ve özgürlük kavgası verirken; sen ne yapıyorsun; neredesin? Sokaklara inmek yerine, fildişi kulende oturup ateşin, güneşin, isyanın çocuklarını "eleştirmek"le mi meşgulsun hâlâ?!

X.22-) "ÖNERİM" "MÜŞKÜLPESENT" Mİ?

Durumdan vazife çıkaranların Türkiye'si ne menem bir yer? Kapıyı anahtarla açmak yerine, kırıp zorla girmeyi yeğleyen Türk egemenlerinin coğrafyasında neler oluyor? Canlara kıyan canavarların zulmü karşısında insanlar ne yapıyor? Bunları anlamak da anlatmak da çok zor! Çünkü gerçeklerle yüzleşmeyi sevmeyip, sanal bir dünyada yaşamayı seçiyor Türk(iye) toplumu. Siyasetin ve yaşamın, kendi dışında, ona rağmen kurgulanmasına aldırmıyor. Bol keseden atılan vaatlere kanmayı seçiyor. Hamasi söylevlere, pembe renge bayılıyor. Gerçek dünyaya katılıp, onu yönlendirmeye cüret edemiyor. Sıkıntı ve sorun Türk(iye) insanında boy veriyor.

Bilinmeyenleri çoğalan Susurluk denklemi, toplumsal sancıyı büyütürken, Susurluk devleti kendini tüketiyor; ancak köşesine çekilmiş Türk(iye) insanı bir şey yapmıyor. Utanmaz, arlanmaz dalkavukluğun ve "gelen ağam, giden paşam" eyyamcılığının yükselen değer olduğu labirentte Susurluk doğallaşırken, artık kimseyi şaşırtmıyor; isyana sevk etmiyor. Ama buna karşın Emin Çölaşan, sahiplerini, "Umutları söndürmeyin"[1] diye uyarmadan edemiyor. Çünkü zemin çok kaygan. Yeni restorasyon yönelimiyle otoriter Türk(iye) rejimi, hızla artan işsizlik, derinleşen kirli savaş ve ekonomik açmazla sarsılıyor. Neo-liberalizmin insansız ekonomi reçetelerine sarılıyor. Büyük sarsıntılara gebe toplumsal gerilimleri körüklüyor. Türk (iye) insanının, malum ve meş'um edilgenliği olmasa, rejim debelendiği açmazlarını göğüsleyebilir mi? Zannetmiyorum!

Oysa hileli, coplu, işkenceli "Adalet Terazisi"nin bozuk olduğunu; sırtı duvara yaslanmışlığın artık geri çekilecek yerinin kalmadığını; yaşam barometresinin tehlike sınırında seyrettiği-

1 Emin Çölaşan, Hürriyet, 23 Eylül 1997, s.5

ni; kirli savaşın hepimizi vurduğunu ve Susurluk ile doğrudan ilintili olduğunu; Susurluk çekirgelerinin, kapitalizmin "demokrasi" yalanları üzerine inşa edilmiş çağdaş ikonalar (yani yöneticiler) olduğunu; "Kem talihim, kara bahtım" diyerek geleceğin ısmarlanamayacağını, aksine kendi ellerimiz, beynimiz, yüreğimizle yaratılabileceğini; Susurluk'un gerisinde görünmeyen derin devlet suflörünün durduğunu; "Susurluk'un çete hukuku varsa, halkın mahkemesi var"[1] ajitasyonlarının lafügüzaf olduğunu; "imkânsız" denileni zorlamaktan başka seçeneğin kalmadığını; kafaları, yaşam ve mücadele tarzını değiştirmek gerektiğini; aklın, aşkın ve isyanın gücüyle yaşamın içinde, farkında olmamız gerektiğini bilmeyen var mı? Zannetmiyorum!

Ama, "Susurluk'ta ayran... Ben sana hayran..." türünde sudan sabundan "sivil muhaliflik"le icra-ı sanat eylenen Türkiye'de, i-) düşündüğünüzü, ii-) söylemek istediğinizi, iii-) söylediğinizi sandığınızı, iv-) duyduğunuzu, v-) duyurmak istediğinizi, vi-) anlamak istediğinizi, vii-) anlatmaya çalıştığınızı, viii-) yapmak istediğinizi yapabiliyor musunuz? Türk(iye) insanının yaptıklarıyla anlattıkları arasında bir uçurum yok mu? Var!

Türk(iye) toplumu, yaptıklarıyla anlattıkları arasında uçurumlarda kaybolmuş "ben"lerin toplamı. Sistemi var eden ise gücü değil, Türk(iye) insanının güçsüzlüğü, edilgenliğiyle, zalimlere rahat nefes alma olanağı sunan basiretsiz "biz"i! T."C"nin İsrail'leşmesine göz yuman; kendimizi, "demokrasi" adına Kriz Yönetim Merkezi'ne emanet eden; MGK kararları önünde hazır ola geçen; çürümeye, aşağılanmaya, kirli savaşa karşı çıkmayan; ağzımızdaki mührü çözmekten korkan; karanlıktan şikâyet eden ama bir mum yakmayan, ruhu köleleştirilmiş "biz"den söz ediyorum!

1 Enis Berberoğlu, Hürriyet, 15 Eylül 1997, s.10

Bu lanet olası "biz" tanımını, bize mal ettikleri için dalga geçerek haykırıyorlar: "Türkiye sizinle gurur duyuyor!" Onlarla gurur duymak mı? Midem bulanıyor, tiksiniyorum! Onlarla "gurur" duyuluyorsa, onlar "suçsuz"sa eğer; yargılanmadan cezalandırılması gereken suçlu, her zamanki gibi emekçilerdir, devrimcilerdir, yurtseverlerdir, radikal sosyalistlerdir! Çünkü onların, işkence tezgâhlarından geçen, zindanlarında yatan biziz, döktükleri kan bizimdir; onlar, kanlımızdır!

Unutuldu, unutturuldu bunlar! Oysa bir zamanlar Anadolu toprakları, "Halka kalkan eller kırılır!" sloganının gerçeğiyle sarsılırken, boz itler kolay kolay uluyamazdı! Çok zaman geçti ve değişti o günlerden bu günlere, çok şey; yani bozuldu, ucuzlaştı, sağcılaştı; "günübirlik siyaset" denen kendiliğindencilik göklere çıkarılırken! Ve nihayetinde "Elveda Başkaldırı" denircesine devrimci değerler, politikalar "eski siyaset" diye "mahkûm" edildi. Çünkü Çatlı'lara, 12 Eylül ve sonrasına yani Susurluk hülasasına karşı dövüşenler; kavga boylarında (ne yazıktır ki!) bırakıp gittiler bizi birer birer; bir daha dönmeyecekler. Ve şimdi onların mirasına yabancılaşmış "biz", (Onlar'sız!) yıldızların kayıp gittiği uzun gecede yalnız ve karanlıktayız! Gidenlerle eksildik. "Şimdi uzaklardasın/ Gönül hicranla doldu" şarkısı "bizi" betimliyor sanki. Duygularımız öksüz, düşüncelerimiz yetim. Çünkü, Onlar'a yabancılaştık!

"İyi de ne yapılabilir"? O halde sıra "müşkülpesent öneri"de: Öncelikle, "Tek Yol Devrim" diyemediği için kocamış, kısır bir bozkıra dönmüş yürek(sizlik)le yol alınamayacağını; kavga yoksa hayat olmadığı bilinciyle pes etmeyelim; bizden öncekiler gibi cüret edelim! Doğrudan eylemle üretimden gelen gücümüzü kullanıp, sokaklara inerek kazanacağımız yeni bir dünya olduğunu unutmayalım; ondan vazgeçmeyelim! Hayır yalnız değiliz, yeter ki başkaldırabilelim; başkaldırırsak, ne

kadar çok olduğumuzu ve daha ne kadar çoğalacağımızı görecek ve göstereceğiz onlara!

Sonra da Marx'ın, toplumsal mücadele içinde olmadan toplumu anlamanın imkânsızlığının altını çizdiğini anımsayalım. Devrimci Marksizmin sadece bir eylem çağrısı ya da akademik gevezelik olmadığını, bunların ötesinde, dünyayı değiştirme praksisi olduğunu, Devrimci Marksizm'in sahip olduğu eleştirel yaklaşımın özünü, teori-pratik bütünlüğünün oluşturduğu bilinciyle soralım: "Işık kapatıp, açmak" ya da "Protesto etmek, kınamak" veya "Konuşmak" yeter mi?

XI. BÖLÜM

GERÇEĞİN ÖTEKİ YÜZÜ

Kuzey'de emperyalistler arası politik konsensusun zayıfladığı ve dünyanın yeni bir paylaşıma doğru ilerlediği bir kehanet değildir. Samuel Huntigton, "Uygarlıklar savaşı"na doğru ilerlendiğine dikkat çekse de;[1] dünyadaki saflaşma emek/ sermaye omurgalı ve ezen/ ezilen eksenli Güney/ Kuzey kapışmasında somutlanıyor. Toplumsal ve tarihsel mücadelelerde tercihe ya da dogmatik şemalara yer yoktur. Kuzey/ Güney ikilemine, çeşitli "gerekçe"lerle sırt çevirmek, sorumsuz/ kaderci bir tarih anlayışının çıkmazıdır. Mücadele nerede ve nasılsa, dünyayı değiştirmeye tam da oradan başlanacaktır!

Bundan hareketle, Mehmet Yılmazer'in, "21. Yüzyıla Girerken İnsanlık" adlı yazısındaki önemli saptamayı aktaralım:

1 Foreign Affairs Dergisi, Yaz-1993

"21. yüzyıla adım atmak üzere olan insanlık, Colosseum'da gladyatörlerin birbirlerini katledişiyle eğlenen Roma yurttaşını andırıyor. (...) Roma yurttaşı, Colosseum'daki vahşetten keyif aldıkça, bir uygarlığın çöküşünü hazırladı. "Barbar" Cermenler bir vuruşta içi çürümüş imparatorluğu yıktılar. Dünyadaki vahşeti Batı "uygarlığı"ndaki insan ekrandan seyrederken, yoksul ülke halkları bu vahşeti doğrudan yaşıyor. (...) Günümüzde Batı Ülkelerini kuşatan geri ülke halklarının durumu, Roma'yı kuşatan barbar toplulukları andırıyor. (...) Maddi bolluğun ortasında insani değerleri yitirecek bencilliği en yüksek noktasına çıkartan Batı uygarlığı'nın (krizi karşısında-b.n) (...) 21. yüzyılda insanlığın çürüyüşünü engelleyecek vuruş, insancıl bir yaşam ortamı yaratabilmek için yaşamdan vazgeçmeyi göze alabilen yoksul ülke halklarından gelebilir."[1]

Yılmazer'in, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın "Tarih Tezi"nden etkilenmiş çözümlemesi tartışılması gereken önemli bir saptama... Çünkü, Kuzey "uygarlığı"nın çöküşü bir anlamda, "çağ dönümü" olarak nitelenmesi gereken kesittir. Kuzey kültürünün dünyaya dayattığı tek biçimlilik sürecinin yaratıcılıktan yoksunluğu ve Güney'i karşısına alması, Kuzey'in Avrupa merkezci dünyasının çürümesine de ivme katıyor. Çürüme, Kuzey için maddi ve manevi bir gerçekliktir. Örneğin, 27 Eylül 1993'te İngiliz İşçi Partisi'nin Kongresi'nde John Smith, "Her baktığım yerde çürüme, umutsuzluk görüyorum. (...) Ülkemizin içinde bulunduğu durumdan açıkçası, utanıyorum" diyor.

Çürüme ile iç içe geçmiş eşitsizliğin katmerlendiği Kuzey "uygarlığı" ırkçılığın yükselip yoğunlaştığı bir dönemi yaşıyor. Örneğin, "ABD'de ırklar arası ilişkiler pek parlak değil" diyen Serdar Turgut ekliyor: "Açık ve net söyleyeyim; ABD'de ırklar arası ilişkiler iyiye gitmediği gibi, beyazlar zencilerden

1 Mehmet Yılmazer, Özgür Gündem, 29 Eylül 1993

nefret ediyor."[1] Avrupa da farksız![2] Kuzey'deki ırkçı yükseliş, aşırı sağcılığı yoğunlaştıran devlet düzenlemeleriyle körüklenirken, Avrupa Hükümetlerinin yabancılar ve ilticacılar politikalarına ırkçı motifler damga vurmaktadır. Örneğin, "dünyanın en demokratik ülkelerinden biri sayılan" İsveç'teki durumu yazar Maria Pia Boethius, "Utanç duyuyorum. Bugün gerçekten hızla 1930'lardaki Almanya'ya benziyoruz" diye niteliyor.

Kuzey, kollarında debelendiği krizi ile Roma'ya benziyor. Çürüyor ve çürürken ırkçılık silahına sarılıyor. "YDD" teorisyenlerinden Samuel P. Huntington, Kuzey uygarlığını dengenin aleyhine bozulması olasılığına karşı uyarıp sorunun çözüm eksenini "The West and the Rest/Batı ve Diğerleri" ikileminin oluşturacağına dikkat çekiyor.[3]

Gidişat böyle! Yani dünya; ya Batılılaştırılmanın şizofrenik kültürüne ve boyunduruğuna "teslim olacak" ya da başkaldıracaktır! Güney'de "Kendi kendilerini yadsımak, hatta kendi varlığını tartışma konusu yapmak ve tamamen Batılılaşmak. (....) Öteki olmak için kendi özvarlığını yadsımak. (...) Ötekine benzer olmayı hedeflemek"[4] dayatmacalarının aşılması; Kuzey'e çok yönlü başkaldırıyı "olmazsa olmaz" kılıyor.

Kuzey, (Avrupa merkezli düşüncesine tutsak kıldığı) "sol"unu da "YDD" projesine eklemlemektedir. Örneğin, Avrupa'da "sol" artık; "milliyetçilik tabularını yıkmak" ve bu silahı sağın elinden almak adına, sosyal şoven tezlere sarılmaktadır. Dünün "solcu"ları, artık kendilerini, Güney'den ve enternasyo-

1 Serdar Turgut, Hürriyet, 31 Ağustos 1993
2 Almanya'da eski SS subayı Fransız Schonuber'in "Die Republikaner"i, Avusturya'da Joerg Haider'in "Özgürlük Partisi", Fransa'da Jean Marie Le Pen'in "Ulusal Cephesi", İtalya'da "Fascist Movimento Socile İtaliano", Belçika'da "Vlaams Blok", İngiltere'de "Ulusal Parti" vd.leri...
3 Samuel P. Huntington, Die Zeit, 13 Ağustos 1993
4 Sergen Latouche, Dünyanın Batılılaştırılması

nalizmden soyut, Avrupa merkezli Kuzeyci "tezler"le ifade etmektedirler.

21. yüzyılın eşiğinde Güney, dünyanın Kuzeylileştirilmesini hedefleyen "YDD" çürümüşlüğü karşısında; Peter Sellers'in "Kükreyen Fare"sindeki devlet başkanının ABD'yi işgal etme kararı alan cüretine muhtaçtır. Güney, yeni bir insanlık hareketini oluşturarak dünyanın Kuzeylileştirilmesi vahşetine "Dur" demenin ekseni olmalıdır. Yoksa, Kuzey'in çürüttüğü dünyanın vay haline... "Vay haline!" diyoruz; çünkü, Kuzey'in paradigması iflas etmiştir. Ortak böleni rasyonalizmde somutlanan paradigma, Avrupa-merkezci pozitivist görüşün ürünüdür. Sözde "burjuva özgürlükler" adına, insan bilincinin çarpıtılarak yabancılaştırılması yani insanın kapitalist barbarlığa mahkûm edilip tüketilmesi anlamını taşımaktadır.

Fukuyama, "Tarihin Sonu"nu ilan ederken çok aceleci davrandı. Tarih, insanlığın tanık olacağı yeni ve fırtınalı bir dönemine doğru ilerliyor. Önümüzdeki süreçte uluslararası ilişkiler tarihine önemli sayfalar eklenecektir. Ancak! Postmodern bugüne müdahale ederken; gerçeğin öteki yüzünü görüp, önlemlerini de alarak!

XI.1-) UNUTMAK MI? ASLA!

Acı çeken insanı pek çok soru(n)lardan uzaklaştırdığı için hafıza kaybını özgürleştirici bir unsur kabul eden Viyana Ekolü'nün savlarına aldırmamak gerek. Aksine, acı çeken insan asla unutmamalı... Unutmak, "boş vermek" ise unutmamak boş vermeden, dolu dolu yaşamaktır. Unutmayan insan, "La rose est sans pourqoi/ Gülün yoktur niçini" demez Rimbaud gibi! Çünkü unutmak, postmodern tasallutun ezik ve kaçak insanın köleleştirildiği, uyuşturulduğu bir mezardır...

İnsan(lık)ın yükseldiği kesitlerin mimarı, unutmayan-dövüşen insandır. Unutmayan; ezilmeyi, alçaltılmayı, acıyı kabullenmeyen ve arayıp, soran mücadeleci ahlakın insanıdır. Unutmayan insan, kaçamaz, tutkularıyla hayatın önünde veya arkasında düşmeden, iç içe olur...

Postmodern tasallutun dünyasında, sevdalara sarılarak unutmamak gerek. Tıpkı Nazım'ın dizelerindeki üzere: "Seviyorum seni ekmeğimi tuza batırıp yer gibi/ Geceleyin ateşler içinde uyanarak/ ağzımı dayayıp musluğa su içer gibi/ Ağır posta paketini, neyin nesi belirsiz,/ telaşlı, sevinçli, kuşkulu açar gibi/ Seviyorum seni denizi ilk defa uçakla geçer gibi/ İstanbul'da yumuşacık kararırken ortalık,/ içimde kımıldayan bir şeyler gibi/ Seviyorum seni, 'Yaşıyoruz çok şükür' der gibi!"

O halde altını çizmeli: Unutmayan, sınırsızca sevdalıdır ve unutmak ise, sevdanın sonudur; gerçeğin yerine görüngüyü ikame eden postmodern vazgeçiştir; korkaklıktır. "Home homini lupus/ İnsan insanın kurdudur" cangılının dayatmacalarına teslim olmanın ilk adımı ve boyun eğmektir...

Korkunun ikiz kardeşi unutmak, insanın doğallığına ait değildir; olmamalıdır da. Kaldı ki, insan(lık)ın karşısındaki emperyalist Leviathan'dan da kaçarak değil, mücadele edilerek kurtulunabilinir...

Boyun eğenlerin, teslim olanların sevdasızlaşanların çoğaldığı postmodern dünyanın canavarı Leviathan, unutmayanların yenemeyeceği, yok edemeyeceği bir güç değildir... Canavarı besleyen unutmak, vazgeçmek ve kaçmaktır; çünkü canavar, ruhumuzu köleleştirdiği düzeyde güçlüdür...

Canavarı besleyen unutmak, ancak unutmayarak; yani "Evet"lerin ve "Hayır"ların sınanmasıyla ve de yanlış araç kullanımının, doğru amacı sürekli kemirdiğini, yiyip bitirdiğini unutmayan bir cüretle aşılabilir. Çünkü unutmayan, geçmişten dersler çıkartıp, biriktiren ve geleceğin önünü açandır...

Tüm bunlardan ötürü Arjantin'li yazar Julio Cortazar'ın, "Unutmak belki insanın akıl sağlığı için bir gereksinmedir" önermesine katılmak mümkün değildir...

Hayır unutmayacağız: Unutturarak yutturmanın bombardımanına maruz kalınan postmodern tasallutun çürüme ortamında dört yanı saran Frankeştayn'lar kendilerini hep; unutuşun egemen kılındığı karanlıklarda üretiyorlar... Tıpkı, "Yüzyılın başı, ideolojik uygulanmaların da başlangıcına tekabül etti. Yüzyılın sonu ise; ne mutlu ki, ideolojilerin sonuna tekabül ediyor"[1] diyen unutuş cücesi Hadi Uluengin gibi...

Unutturarak "bitiren-tüketen"leri unutmayacağız! Çünkü tarihsiz, tek başına ve unutarak yaşanamaz. Sevdasızlık, kavgasızlık insan(lık)ın "doğal" hali değildir ve olamaz da... Eğer, I. Ambjörnsen'in "İnsan Postuna Bürünmüş Köpek"i gibi yaşanmayacaksa; tarihsiz, tek başına ve unutarak yaşanamaz...

O halde postmodern tasalluttun dünyasında; "Ayrılık sevdaya dahil" (A.İlhan) gerçeğini unutmadan ve kimilerine "makul" gelmese de, Shakespeare'nin "Hamlet"ini anımsamak zorundayız... Hamlet elindeki kafatasıyla (asla unutmadan!) yaşam ve ölüm üzerine düşünür, "Olmak ya da olmamak; işte bütün mesele bu" vurgusuyla...

XI.2-) "OLMAK ya da OLMAMAK"

"Olmak ya da olmamak" koordinatlarındayız! Postmodern rüzgârlarla sarsılıp savrulan dünyada dört yanı kuşatan sevgisizlik; insan(lık)ın içini titretiyor... Kuzey'in tektipleştiren ruhsuz rutinin yabancılaştırıp "sürü"leştirdiği insan(cık)lara sevdadan söz etmek, anlamsız bir monolog sanki...

1 Hadi Uluengin, Hürriyet, 19 Nisan 1994

Bu işin bir yanı; ötekine gelince; sevdadan umut kesmemek gerek. Sevgi, verdikçe çoğalan bir şey çünkü; verdikçe çoğalan sevgi azalmaz; aksine, büyür, üretir... Hayır; postmodern sevgisizlik-umutsuzluk girdabına dalmamalı. Böylesi korkunç olur. Yozlaşmış olsa da dünyadan kaçarak; soyut tinselliğin açarsızlığına sarılmak çözüm değil... Soyut tinsellik, insanın insanallığını gerçekleştirmesi önünde engel. İnsanal varoluşun temelini, sevdalı ve kavgalı yaşam hali oluşturur...

İnsanın işi, bilinçle dünyayı değiştirmek. Kapitalizm, dünyayı yangın yerine dönüştürdüğü sürece; insan, sevdanın ve kavganın külü olacak olmasına belki ama; kendini Phoneix Kuşu gibi küllerin arasından durmadan yaratan da insan(lık) değil midir? Başka çare var mı?

Bunun için, "İnsan seslerine tutunarak ilerliyorum/ Kollarım alabildiğine açık/ Yuvarlanmamak için uçuruma/ İnsan seslerine tutunarak ilerliyorum/ Yolumu yitirmemek için/ Boğucu karanlıkta" diyen Ataol Behramoğlu'na kulak vermek gerekiyor! Ancak uzatmalı bekleyişlerin anlamsız tevekkülüne sarılmadan!

Evet bir yanıyla da sevdanın kipidir beklemek. Ama beklemeyi edilgenleştirmeden, kaçışa tahvil etmeden, dünyanın "kara ayrıntıları"yla yüzleşerek, Dostoyevski'den Nietzsche'ye birçok düşünürü ilgilendiren "suç", "ceza", "adalet", "vicdan" kavramlarının gündelik hayatım(ız)daki karşılıklarıyla haşır neşir olup; Hüseyin Haydar'ın, "Yapmacık sözler sizin olsun/ Gülüşler, ağlayışlar, el öpmeler/ Çekip gidiyorum yedi mühürlü kapınızdan!" dizelerindeki içtenlikle haykırarak...

O halde soyut tinselliğin açmazına prim vermeden, postmodern hiçlikle randevular iptal edilmeli... Hem de yabancılaşmanın ve kirlenmenin dört yanı sardığı postmodern dünyanın, ikinci bir Tufan'la yani sosyalizmin ikinci büyük dal-

gası ile temizleneceğini unutmayan ısrarla ve Godot'u beklemeden...

Godot'u beklememek Mesih'i (kurtarıcıyı) yaratmayı "olmazsa olmaz" kılıyor! Mesih kim? Mesih, dünyayı değiştiren insan(lık)dır... Mesih, insan(lık)ın insanallaşması yolunda başkaldırmasıdır... İnsan(lık)a dayatılan kapitalist "ben"liği aşan "biz"leşmenin başkaldıran cüretiyle "yeyüzünü aşkın yüzünü"ne dönüştürmesi... Ya da Behçet Aysan'ın, "Topluyorum yıldızları/ ve göğe merdiven kurup/ arayacağım yeniden/ mutlu düşler ülkesini/ Topluyorum çiçekleri/ ve yerin rüzgârı olup/ yok edilmiş sevdalarda/ kucaklaman için beni/ çiçek ol, rüzgârla/ rüzgârla gel/ bitsin bu umutsuz şarkı!" dizelerindeki ısrardır...

Yaşamın acısını yüreğinde, beyninde hisseden duyarlığın sevdalarıyla-öfkesiyle değiştirilecek dünya... Bunun için, postmodern tasallutun yok etmek kastına maruz kalan içimizdeki çocuğu yaşatmak gerek; hem de çocuksu duyarlılığın isyancı içtenliğiyle dünyaya meydan okuyarak...

Ama sormadan geçmemek gerek: Her zamankinden daha fazla ihtiyacı olan umuda sarılarak, içimizdeki çocuğu diri tutabiliyor muyuz? Hani o "deli-dolu", özgür, başkaldırabilen ve hâlâ büyümemiş içimizdeki çocuğu? Hani Şeyh Bedrettin'in betimlemesiyle, "tohumda ağacı gören" çocuksu kavuşma inadıyla... Hani "kamil-kasım" yani "ağır-oturaklı" olmadan; rasyonalizme sarılmadan; başkaldırıya nokta koymamış sürekliliğin cüretiyle?

Ve başkaldırırken hata yapmaktan asla korkmadan! Malum ya; "Günahlarımız yaşamaktan doğan suçlarımızdır,/ Bırakın günahlarımız olsun artık bizim de/ (...) Bol günah, bol yaşamak, bol yanlış/ Günahsız keşişler gibi yaşamaktansa/ İyidir günahlara batmak gırtlağına dek/ (...) Bol günah ver bize, bol

suç, bol yasak/ Bol dikenli tel, bol demir kapı, bol bıçak, bol testere/ Kendimizce bulmak için yanlışları." (Ergül Çetin)

Hatasız başkaldırı mümkün değil. İçimizdeki çocuk elbette hata yapacak! Varsın yapsın, yanlışlar, yaşamanın işareti değil midir? Yaşadık, biliyoruz; yenilgisiz zafer kazanılmıyor. Belki çok yenildik; ama büyük zafer başka türlü kazanılabilir mi?

F. Fukuyama'yı korkutan o "son insan"la yeniden, hatalar yapma pahasına isyanın döllendiği kesitten geçiyoruz. Kolay olmasa da "Tohumda ağacı görmek" gerek; içimizdeki çocuk, yaşamdaki karşılığını (düşe kalka!) arayan isyanlarla var olur. Sonra bilinçlenip, yüzünü devrimciliğe döner...

Burada parantez açmalı: İsyan, bir "meslek" ya da "rutin" değildir, doğası gereği olamaz da... Ancak, isyansız ("sözde"!) "devrimcilik"in bir "meslek"e ve "rutin"e dönüşebildiğini, bürokratik yozlaşmalara yol açabileceğini tarihimizde yaşadık, gördük... İçimizdeki çocuğun. başka versiyonuyla boğazlanmasına denk düşen bu durum; özgürleşemeyip insan benliğini ikiye bölen ve ezilenin içine "ezen"i yerleştiren gelenekselliğin aşılamamasının sonucudur.

O halde ezilenin içinden "ezen"i çıkarmak gerekiyor. Bunun için elimizdeki tek çözüm, içindeki çocuğu diri tutabilen, kavgalı sevdalı insandır! Malum ya, "Her şey insanı sevmekle başlar"(Sait Faik Abasıyanık) ve en önemlisi "Sevmek savaşmaktır!" (Octavio Paz)

"Olmak ya da olmamak" ikileminin "olmak"tan yana yeniden başkaldırması için: Öncelikle bir "kast"ın ya da saltçı "uzman"lığın veya "idealist"liğin sorunu olmaktan kurtarılmak zorunda olan sosyalizmi; "ama"sız, "fakat"sızca sokaktaki insanın güncel ve tarihsel sorunu kılınmalıdır. Sosyalizmin eşitlikçi özgürlük ütopyası, her zamankinden daha da fazla insan merkezli

kılarak, "sevmek savaşmaktır" toplumsallığını insan(lık)a empoze edilmelidir.

"Kolay değil!" mi? Haklısın! Ama postmodern dünyada başka açar var mı?

XI.3-) POSTMODERN DÜNYAYI ANLAMAK

Ataol'un, Paris'teyken, "Ve Eyfel Ejderha gövdesinin üstünde/ Yumruk kadar bir beyin taşır/ Bön, sersem gözleriyle yaklaşıp uzaklaşır/ İsterken yıkıl oraya, aşktan ümitsizlikten/ Bağır, çıldır, geber istersen/ Bu şehir seni her an aşacaktır" (Ataol Behramoğlu) diye betimlediği "düvel-i muazzama"nın Kuzey'i, derinleşen (ve derinleştirilen!) bir postmodern uçurum dibidir.

Bu coğrafyada uzun süre (yüreği ve beyniyle) yatılı kalanlar, yani Avrupamerkezli görüşlerden malul olanlar için devrim; "Vuslatın gelmeyecek bir bahara ertelenmesi"dir... Aksi mümkün mü? Tarihin, tashih-i kararının mümkün olmadığını düşünenlerdenim! "Neden" mi? Postmodern Kuzey'in yokoluş öyküsünün sonuna ilerlediği kanısında ısrar ediyorum da ondan!

Postmodern Kuzey'de soru(n)lar reelleşirken, yanıtlar da muhataplarının yakasına yapışıyor... Köklü altüst oluşlar, postmodern giysili eskiyi tüketiyor; yeninin önünü açıyor. Örneğin, "yapı çözmecilik/deconstruction" kuramının "yaratıcısı" Fransız düşünür Jacques Derrida, 1993'ün sonunda yayınladığı "Marx'ın Hayaletleri/Spectres de Marx"da, "YDD" karşısında "Yeni Enternasyonal"in kaçınılmaz olduğunu ve Marksizmin radikal eleştiri ruhunun yeniden canlandığını dile getirip; "İnsanlığın tarihinde, hiçbir zaman bu kadar çok sayıda insan, bu kadar fazla şiddet, eşitsizlik, dıştalanma ve ekonomik baskı altında ezilmemişti. (...) Dünyada hiçbir zaman bu kadar çok er-

kek, kadın ve çocuk, böylesine aşağılanmamış, aç bırakılmamış veya katledilmemişti" derken eklemeden edemiyor: "Marx'sız gelecek olamaz, Marx'ın anısı ve mirası olmayan bir gelecek yoktur."

Derrida, Marksist değil; ama kapitalizmin dünyayı kirletip/ yok oluşa sürüklediğini görenlerden... "Azılı" anti-komünistler de bunun farkında! Carter'in eski Ulusal Güvenlik Danışmanı Zbigniew Brzezinski de şunları demeden edemiyor. "Serbest piyasa sistemine dayanan demokrasi, şimdilik zafer kazanmış görünüyor. Ama bu zaferi, demokratik ideallerin gücünden çok komünizmin çöküşüne borçluyuz. Fakir ülkelerde demokrasinin zaferi ancak, yaşam standartlarının yükselmesi ile mümkündür. İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılayabilme özgürlüğü olmadığı sürece hukuksal özgürlük yetersiz kalır."[1]

İnsan(lık), postmodern tasallut ile önlenebilir bir felakete doğru ilerliyor; kör gidişata devrimle "Dur!" denilebilir; başkaldıran insan buna muktedirdir... Yeter ki, postmodern "demokratikleşme" zırvalarına prim verilmesin![2]

En önemlisi de, küresel spekülasyonun kollarında rantiyelleştikçe asalaklaşan burjuvazinin, tarihsel bir ur olduğu ve demokrasinin inkârına eşitlenmiş paranın kanlı saltanatı yani her şeyin Carl Orff'un "Carmina Burana"sında dile getirdiği üzere olduğu unutulmamalı: "Paranın konuşulduğu yerde,/ Yere serilir adalet./ Ve en çarpık işleri bile,/ düzeltiverir mahkeme./ Yoksulun yargısını,/ Biten para okur yüzüne./ Mahkûm olur ve-

1 Zbigniew Brzezinski, Out of Control/Kontrol Dışı

2 Tıpkı Neşe Düzel'inki gibi; "Zenginler devlete karşı... Gelişmesini sürdürmek ve dünyayla kaynaşmak isteyen burjuvazi, devletin çağdışı yapısıyla çatışıyor. Değişimi, demokrasiyi ve reformları savunuyor. Ve Türkiye'nin ilerici kurumlarından biri olarak ortaya çıkıyor. (...) Kendi varlığını sürdürebilmek için (devletle-b.n) böyle bir çatışmaya girmek zorunda kalan burjuvazi, Türkiye'nin ilerici güçleri için de önemli bir 'müttefik' olarak gözüküyor." (Hürriyet, 12 Mart 1994)

receği olmayan,/ Hakkı yenir yoksa yenecek şey!/ (...) Açgözlülük egemen, yönetiyor açgözlüler./ Kıvranarak bakıyor herkes, nasıl götürürüm malı./ Çünkü en yüksek şeref şimdi, zenginliğin şanı;/ Hepsi çiğniyor yasayı,/ Yürüyorlar pervasızca her türlü kötülüğe!"

O halde şimdi başkaldırıya yeniden çekidüzen vermek için, anlama/çözümleme ve dünyayı değiştirmenin asli tahkimatlarını oluşturma zamanıdır. Bunun için, başlayanlar gibi "bitenler" de yazmalıdır. Öğrenmek için, biteni ve başlayanı iyice anlamak-bilmek gerekiyor.

Postmodern dünyada yazmak yürekliliktir. Özellikle de, başlayandan çok biten için olağanüstü bir yürekliliği gerekli kılar yazmak eylemi. Eski dönem kapanıp da, yeni ve açılacak dönemin eşiğindeyken... Yaşananların unutulmaması/unutturulmaması ve yaşanmışın unutuşun yok edici ellerine boğulmaması için yazılmalıdır... Yazmak, bir ayrıcalık değil, herkesin yapabileceği ve yapması gereken iştir... Geçiş sürecinin engebeli arazisinde ilerlenirken geçmiş ve biten, gelecek ve başlayacak olan için yazılmalıdır... Yazdıklarımız bir başına önemsiz addedilebilir. Ancak onlar çoğalıp da yan yana koyuldu mu, bütünü veren parçalardan biri olarak önemi artacaktır... Yazmak sorumluluktur. Hem de tarihin en sorunlu dönemlerinden birinde vazgeçilemez sorumluluktur...

XI.4-) "UMUTSUZLUK"TAN UMUT YARATMAK

İktidarsızlık sorunu ile tanışarak, iki yakası bir araya gelmeyen postmodern dünyanın yarattığı umutsuzluktan, umut yaratılır (mı?) Ya da insan(lık), "geçiş dönemi"nde umutsuzluktan umudu nasıl yaratır? Yanıtım: Bir döneminde İtalya'yı analiz eden A.Gramsci, "Eski ölmekte ama yeni doğamıyor, bu geçiş

döneminde büyük bir çeşitliliğin hasta belirtileri gözüküyor" derken; postmodern "geçiş süreci"ni betimlemektedir...

"Geçiş süreçler"i, umudun yaratılacağı engin imkânlar zeminini sunar. Ama imkânlar, otomatik olarak, gerçekleşmesi hedeflenen alternatiflere eşitlenemez. Ancak "hastalık belirtileri"nin öne çıktığı ve "eski ölmekteyken yeninin doğamadığı geçiş dönemleri"nde oluşan umutsuzluktan, (doğrusal/otomatik biçimde) umudun ipuçları yakalanmaz. Çünkü umutsuzluk, devasa bir çürümenin "adamsende"ciliği ile gövdelenirse, insanları (çoğunlukla!) kendi kozalarında da hapsedebilir. Tepkileri sınırlar ve duyarsızlıkları büyütür...

Tıpkı, 90'ların ilk yarısındaki Türk(iye) insanı gibi... Örneğin, "iki ayrı Türkiye"den söz eden Rahmi Turan'ın, saptaması şudur: Türkiye çelişkiler ülkesi... Dünya çapında zenginlerimiz de var, bir lokma ekmek için kendini ateşe atan fakirlerimiz de... Kimi paraya para demiyor, kimi gece gündüz boğaz tokluğuna çalışıyor. Kısacası, zengin ve yoksul kesimler arasında akıl almaz bir uçurum var! (...) İki ayrı Türkiye var. (...) Büyük bir adaletsizlik var! (...) Tablo korkunç! Fakat aldıran yok! (...) Bunu anlamak mümkün değil!"[1]

İki ayrı Türkiye arasındaki uçurum büyüyor. Ama hâlâ, tepki sınırlı ve duyarsızlıksa egemen! "Eski ölmekte ama yeni doğamıyor"! Umutsuzluk, umuda bağlanamıyor! Çürüme gövdeleniyor! Değerlendirilebilir imkânların zemini genişliyor! Soru (n) da burada boy veriyor: Objektif koşullar bir başına yetmiyor, sıkıntı, koşulları değiştirip/değerlendirecek insan(lık) noktasında düğümleniyor...

"Açlık ferman dinlemez" demek yeterli değil! Ama açlık ferman dinlemezken, neye karşı olduğu ve neyi yaratacağıdır asıl önemli olan! Tarih, güzelin ölü doğduğuna tanıktır! İnsanın

1 Rahmi Turan, Meydan Gazetesi

kirlendiği-çürüdüğü koşullarda ya da "büyük bir çeşitliliğin hastalık belirtileri"nin öne çıktığı "geçiş dönemleri"nin alacakaranlığında; insan(lık) başkaldıramıyorsa, güzel ölü de doğabilir...

Bir an, kurbanın cellat kadar "suçlu" olduğunu düşünün... Eğer kurban, katili olan cellada başkaldırmıyorsa ve "tevekkül" içinde kurban edilmesine ses çıkarmıyorsa; o zaman, kurbanların da cellat kadar "suçlu" olduğundan söz edebiliriz...

Çürüme ortamında Türk(iye) insanının çoğunluğu, kurbanlığı kabullenmiş duyarsızlığını yaşamaktadır... Zaten geçiş süreci çeşitliliğinin, en ciddi hastalık belirtisi de buradadır... Bu durumda umut, umutsuzluğun otomatiğine bağlanamaz.

Umut; ancak, yeni toplumcu değerlerin etiği ile silahlanmış ütopyanın, bugünü reddeden başkaldırısı ekseninde yaratılabilir... "Geçiş süreci"nde, insan olmanın ve kalmanın; çürümenin ve umutsuzluğun reddiyesi olmaktan başka açarı yoktur. Düzen sınırları içindeki umutsuzluğun, yeni reddiye hareketine sunacağı; hastalıklı edilgenlikler dışında bir imkân da söz konusu değildir...

Disiplinden, şefkatten, sorumluluktan, dostluktan, çalışkanlıktan, cesaretten, sebattan, dürüstlükten, sadakatten ve inançtan mı söz ediyorsunuz? Yapmanız gereken ilk iş, düzenin umutsuzluklarından kopmaktır... Ayrıca bununla da yetinmeyip, "ölmekte olan eski"nin tüketim ideolojisine "hayır" demektir...

İnsan olmak ve kalmak erdemine yabancılaştırılmış Türk (iyeli), "geçiş dönemi"nin hastalıklı ve umutsuz yığınlarına dönüşmüştür; inançlı-iddialı bir başkaldırının potansiyel gücü değildir... Gerçeği, ancak, insan olmak ve kalmak fiilinden vazgeçmeden, görmeyi ve değiştirmeyi göze alabilen cüret dönüştürebilir... Bunun için düşman karşısında, müzmin muhaliflikle yetinmeyen insanlara gereksinim vardır...

Özetle "geçiş dönemi", yarattığı umutsuzluktan kurtulmuş uzlaşmaz insanla ve reddiye hareketiyle aşılabilir... Yoksa güzel ölü doğacaktır... Çözüm, kayan zeminde umutsuzluğu değil; (olduğu kadarıyla!) başkaldıran cüretkâr insan(lar)ı gündelik hayatın içinde örgütleyerek, devrimin güncelliği cephesine sürmekten geçiyor...

XI.5-) POSTMODERN KIYTIRIKLIĞA SON!

"Geçiş süreci"nin umutsuzluğundan, umut yaratmak postmodern kıytırıklığa son veren insan cüretine muhtaç! Hem de; MÖ 400'lü yıllarda yaşarken Büyük İskender'e, "Gölge etme başka ihsan istemez" diyen Diyojen'in cüretine! Büyük İskender'i takmayan Diyojen'in cüreti; gündüz vakti elinde fener ile Sinop sokaklarında "insan arayan" aykırılığındadır aynı zamanda...

Bu bağlamda gündüzleri ve geceleri, günahkâr aptallığıyla teslimiyete kodlanmış Türk(iye) toplumunda Diyojen'in aykırı-cüretkâr kararlılığına olan gereksinim büyük... Evet, şimdi, Türkiye sokaklarında "insan arama" zamanıdır...

Burjuvazinin, "kurtara kurtara" batırdığı ve Rauf Tamer'in deyişiyle, "Battı balık'la Allah Kerim arası bir tuhaf duygunun" (Rauf Tamer, Hürriyet, 12 Aralık 1994) yaşandığı Türkiye; uyuşturucu-mafya-kontgerilla Cumhuriyeti'ne dönüşmüşken; Sinoplu hemşerimiz Diyojen'i anımsamak gerek...

Kadim Yunan düşünürlerinin dünyayı oluşturan dört temel unsur (ateş, su, hava, toprak) olduğunu ifade ettiği değerler Türkiye ve dünya insan(lık)ının aleyhine tüketilmiştir. Ateşi, karanlığı sevenler kullanmaktadır: Tıpkı Sıvas'ta, Kürt illerindeki gibi... Su, kirlenmiştir ve mikroplar içindedir. Su içtiği için insanlar ölmektedir... Hava yerine zehir solunmaktadır: İşte İs-

tanbul... Ve toprak kan içindedir kirli savaştan ötürü ya da zehirlenmek kastına maruz bırakılmıştır Bergama'daki gibi...

Kıytırıklığın çözüm olmadığı[1] görünen köy... "Minerva Baykuşu"nun öteceği alacakaranlıkta, tarihsel bir kavşağa ilerliyoruz. Umudu büyütecek, özlemleri gerçekleyecek güce ihtiyaç var. Bir kader olmayan tarihin eğilimleri, seçenekleri ile netleşmektedir. Seçenekleri gerçekleyecek olan sadece insan (lar)dır.

Yüreği, beyni başkaldırıya kodlanmış "Diyojen'ler"e gereksinim artarken; sokaklarda insan aranmasına hız verilmelidir; İnsan(lar), farklılığıyla hayatın içinde ve sokaktadır. 68'den 80'e uzanan tarih, buna tanık/taraftır. Kıytırıklığa inat, başkaldırı türküleri söylenmelidir. Ateş, su, hava ve toprak hâlâ kurtarılabilir... Dağlar, kentlerdeki kardeşlerini beklemektedir...

XI.6-) SOLUK SOLUĞA

Koşarken yavaşlayıp, soluk soluğa kaldığın oldu mu hiç? Soluk soluğa kaldığın anı anımsa... Uzun süredir, "böylesi" soluk soluğa "yavaş"lığı yaşıyoruz... "Yeni Hayat"ımıza damgasını vuran; uzadıkça uzayan, soluk soluğa kesmiş "yavaş"ladığımız... Devrimin güncelliği fikrinden uzaklaşmış iktidarsızlığımız... Yüksek sesle düşünmemiz gereken bir durum bu... Yani sadece "sonuç" olarak değil; Eylül sonrasının ahlakından, gündelik hayata dek lifçiklerine kadar irdelenmesi gereken bir soru(n) bu...

---

1 Burada durup, kıytırıklar konusunda; Lenin'in, hayran olduğu kadına, yoldaşı İnessa Armand'a, Aralık 1913'te yazdığı mektup anımsanmalıdır: "Soytarılar! Sadece sözcüklerin peşindeler. Yepyeni biçimler içerisinde kendisini gösteren yaşamın karmaşıklığını ve şaşırtıcılığını hiç düşünmüyorlar. (...) İnsanların çoğunluğu (...) düşünmeyi bilmiyorlar. Yalnızca sözcükleri ezberlemekle yetiniyorlar. Yineleyip duruyorlar."

"Çürüyen toplum", diyoruz! "Biz", onun dışında ya da "fanus" içinde miyiz? Eleştirip, karşı çıktıklarımız; bizden ne kadar uzak acaba? Ya da onlara karşı "bağışıklığımız"ın güvencesi ne? Çürüyen topluma karşı çıkmak; "bağışıklığımız" bu mu? Ya ötesi? Yani insan ve toplumdan yana olmak, "eski"ye ve çürümüşlüğüne "Hayır" demek, "biz"i korur mu, yeter mi?

Bunlar yanıt ister! Yanıtlarımızı; toptancı kuru formüllerin "resmi iyimser"liğinin uzağında aramalıyız! Bu konuda insanın, "akıllı ve eğitilebilir" olduğundan şüphe duymayan Jean Jaures'in, önemli bir uyarısı var: "Akıl devrimi ancak uzun bir çaba, uzun bir hazırlık, yüzyılların savaşı ile gerçekleşebilir."

İyi de "çaba" ve "hazırlık" ne düzeyde? Ya "gerçeklenmiş"liği? Eylül'den beri, soluk soluğa kesmiş "yavaş"lığımızla verdiğimiz "yanıt" ne? Evet, insanlar "akıllı ve eğitilebilir"... Ama, orta yerde bir çürüme var. Çürüme, "biz"i de kollarına almış gerçek... "Hayır" mı? Etrafına bak...

Birçok şeyi "eski" ilan ediyoruz... Neden "eski"? Ya da "eski" ilan ettiğimizi "eskiten" ve "biz"de yeşeren "yeni" ne? Söylem düzeyini aşamamış "eski/yeni" ikilemine temellenmiş umutvarlık ya da kaçınılmazlık vurguları, "biz"e ne katar ya da katmıştır? Çürüyen toplum ve dünyada yaşıyoruz. Çürümeyi, çürüyüp/çözülmeden nasıl aşacağız? Umutlu olmak ve eleştirip, "Hayır" demekten öte ne yapmak gerekiyor?

Soru(n)lar bunlar da; bu soru(n)ları, devreye sokan sorunlar ne? Elbette, kapitalizm ve kozmopolit kapitalist kültür... "Bilgi Çağı", "İletişim Devrimi"nden söz ediyorlar... "Globalizm"e umut bağlıyorlar... "Tarihin sonu"nu ilan ediyorlar... vb.leri...

Ne oluyor? Öncelikle insan geleceksizleştiriliyor. Kapitalizmin kontrolündeki bilim ve teknik elinde insanlığa karşı kullanılarak, onu denetleyen, "sürü"leştiren (Jacques Testart'ın deyimiyle) "teknobilim"in baskı/kontrol aygıtına dönüştürülerek;

insan(lık)dan koparılıyor. Kapitalizmin, "YDD" ile devreye soktuğu global altüst oluş; demokrasiyi "imkânsız" kılıyor. İnsanı, artık demokrasi değil; boyun eğiş şekillendiriyor. Yani kapitalizmin talancı eşitsizlik "denge"si, boyun eğen insanla ayakta tutuluyor... Bu da, "demokrasi" diye lanse ediliyor...

Jean Marie Colombani'nin deyişiyle, "Sosyal altüst oluşun yol açtığı bir depremdir bu gördüğümüz!" "Deprem", abartılı bir vurgu değil: Kapitalizm ve yabancılaştırıcı tüketim kültürü; insanları, "teknobilim"in baskı/kontrol dişlileri arasında övütüyor; iktidarsızlaştırıyor... Yalnızlık, insanlığın yeni yaşam biçimine dönüşüyor. Örneğin 12 AB ülkesinde yapılan araştırma, boşanmanın 1977-1997 kesitinde üç katına çıktığını, her üç evlilikten birinin ayrılıkla sonuçlandığını gösteriyor. Evlilik oranlarında yüzde 20 azalma kaydedilirken; şu anda ortalama her dört aileden biri, "tek kişi"den oluşuyor. "Tek kişi"lik yaşamın diğer artısı da, AB ülkelerinde kedi ve köpek sayısındaki başdöndürücü artış; 66 milyona ulaşmış kedi ve köpek sayısı... Her üç aileden birinin kedi ve köpeği var...

Kedi ve köpeklerle "tek başına yaşayan" insan(lık)... Ya da insan(lar)ı, "teknobilim"in baskı/kontrolü ile yaratılmış boyun eğişin getirisi olan alkolizme mahkûm eden robotlaşma... Alkol ve Madde Bağımlılıkları Tedavi Merkezi'nde görevli Mansur Beyazyürek'in belirttiği gibi; insanların, toplumsal ilişkilerden kopartılıp yalnızlığa mahkûm edilmeleri; insanal değerlerden uzaklaşma ile alkol bağımlılıklarını devreye sokuyor. Özellikle teknolojik gelişmeler, bu açmaza daha çok itiyor...

Ya ahlaki değerler? Kapitalistler de, bu alandaki korkunç erozyonun "bilincinde"... Örneğin, Amerikan tutucularının önde gelen isimlerinden William J.Bennett'in, "Erdemler Kitabı"nı kaleme alıp; bu alana el atmak zorunluluğunu hissetmesi boşuna değil. Kapitalizm, ahlaki alanda da; değerleri metalaştırıp,

pazarlayarak "özgürleştiriyor"... Cinsellik çarpıtılıyor. Kadın, "seksüel obje" kılınıyor. Tüketici yoz bir yaşam kitlelere empoze ediliyor... İnsan(lık) yok ediliyor... İnsani değerleri ve ahlakı ile...

ABD'de de, eski Doğu Bloku ülkelerinde de, Türkiye'de de böyle bu... Yoksulluk artarken, insanal düşkünlük büyüyor... Emekçi insan(lık)ın, öndersizlik krizini yaşadığı ve iktidar bilinçli istencinin köreldiği koşullarda, devreye giren çürüme ve yoksullaşma; insanı devrimcileştirmiyor. Aksine, umutsuzluk ve çıkışsızlıkla paralize ediyor. İnsani değer ve ahlakı, ayaklar altına alan açmazlara mahkûm ediyor.

Bu bağlamda, toptancı kuru formüllerle "hayır" demek ve "olacak" diye ifade edilen umutlardan söz etmek; ilerletici ve çözümleyici olmuyor. Aksine, mekanik kendiliğindenciliğin ("muhalefet" adı altında) düzen tarafından içselleştirilmesini devreye sokuyor. Berlin duvarının yıkılmasının ardından, 1989'dan bugüne; eski Doğu Bloku ülkelerinde yaşanan yoksullaşma ve insanal düşüşün derinleşmesi anlamlı örnektir.

Benzer durum, ABD'den Türkiye'ye uzanan yelpaze için de geçerlidir. Örneğin ABD'de, 1992 yılında, en zengin yüzde 20'nin payı en yoksul yüzde 20'nin 11 katma ulaşmıştır. Bunun yanında 1980'lerde nüfusun en zengin yüzde 1'inin geliri, yüzde 63 artarken, nüfusun yüzde 60'ının geliri azalmıştır...

Soru(n)lar, "kaba" hatlarıyla böyleyken çürüme nasıl aşılabilir mi? Çürümenin devrimci örgütlenmesiyle elbette... Çürümenin devrimci örgütlenmesi "olacak" yerine, "oluyor" fiilinin çekilmesiyle gerçeklenebilir... Bunun için de devrimin güncelliği fikrinin, anımsanması gerek. Devrimin güncelliği fikri, iktidar perspektifidir!

Unutulmamalı: Soluk soluğa kesmiş "yeni hayat"ımıza damgasını vuran, iktidar perspektifinden ve istencinden kopar-

tılmış "düzeniçi" duruştur... "Akıllı ve eğitilebilir" insan (lık)ın, kazanılmasına yönelik "çaba" ve "hazırlık"ın "gerçekleştirilebilir"liği, "düzen içi" duruştan kopan iktidarcılıkla mümkündür... İktidarı amaçlayan politik duruş, kötürümdür. "Muhalif"liği de felçli ve (ister istemez!) çürümeyle sınırlıdır. Hastalıklıdır...

Yeniyi yaratmayan, "eski"yi (ne denli kokuşmuş olsa da!) aşamaz. İstemese de, "eski"nin "muhalif" (?) uzantısı olup çıkar... Emekçi insan(lık)a, politikadan bilim ve tekniğe kadar uzanan alanda iktidar gereklidir. İktidar, emekçi insan(lık)a, insan olduğunu anımsatabilecek biricik kaldıraçtır... Çünkü, kapitalizm ve kapitalist kültür, insan(lık)ı iktidarsızlaştırmaktadır. Yalnızlığına mahkûm edip, atomize ettiği insan(lık)ı, teker teker "teslim alıp", "sürü"leştirmektedir...

İnsani değerler ve ahlakı, ancak, zorunlusu olduğu eylemle somutlanabilir... O halde, insan(lık)a; "mülksüzleştirenleri mülksüzleştirecek" iktidarcı bir eylem gerekmektedir. Hem de, "genel taarruz" beklentisiyle, "olacak" umutvarlığını aşmış ve "oluyor"un siper savaşlarıyla "hemen şimdi" fiiliyatını emekçilere mal eden siyasallaşmayla...

Emekçi insan(lık)ın, kendisinden kopartılanlara tekrar sahip olması; çürümeyi aşması ve paylaşması el koymayı zorunlu kılıyor. El koymayı öğrenen emekçi insan(lık), haksızlığa ve eşitsizliğe başkaldıran iktidar bilincinin ve istencinin, "olacak" beklentilerini aşmış tarihi yaratan gücüdür. Güç, "biriktirerek" değil, savaşarak yaratılır... "Akıl Devrimi", kitlelerin bilincinde ve yüreğinde de; ancak, onları, tarihin aktif özneleri katına çıkaran iktidarcı "mutluluğun resmini yapmak" cüretiyle kazanılabilir...

XI.7-) MUTLU MUSUN(UZ)?

Mutluluk ne? Loş antikacı dükkânında duyulan kekremsi ve kekeme bir haz mı? Yok, hayır... Bu değil ve olmamalı da... "Çaya çorbaya nostalji" formülü açmaz... Açmazla yaşanmıyor... dediğimden değil; geçmişle, bugüne ve geleceğe olan borcumdan, "kekremsi ve kekeme haz"ların ya da nostaljilerinin uzağında durmam gerektiğini düşünüyorum... Öte yanda, "Bir şeyler hazırlanıyor yeraltında. Hazırlandığına varımla yoğumla inanıyorum. Yeryüzünde kenarın adamlarına, uzakları görenlere, ateş çocuklarına bağlıyorum umudumu." (Octavia Paz) Çünkü insanım, insanların insana borçlu ve alabildiğine umutlu olmaları gerektiğini düşünüyorum...

Ve bu halet-i ruhiye ile soruyorum: Mutluluk ne? Sahi, mutluluk ne; anlatabilir misin? İşin kolayına kaçmadan ama! Hem de Edith Södergran'ın, "Mutluluk, uyuyan çalılardan yavaş yavaş gelen sabah fısıltısıdır, koyu mavi enginlerde kayan bulutların imgesidir, mutluluk öğle sıcağında uyuyan tarladır, ya da gökten dimdik inen ışıkların deldiği denizin sonsuzluğudur", betimlemesindeki parlak ama bir şey anlatmayandan farklı...

Mutluluk bu mu? "Hayır"! Bana anlık olmayan, hemen eskimeyen, güncelliği içinde tarihselliğini yitirmeyen, insan olduğumuzu, dünyanın yaşanılabilir olduğunu muştulayan, bireyselliği yitirmeden, insanın insanal özüne döndüğü toplumsal mutluluğu anlat(abilir misin?)!

Hani yaşamın tüketim nesnesi kılınmadığı, bireysel esaretin ucuz ve anlık hazları ya da kaçışları içinde yok edilip, övütülmediği mutluluğu anlatabilir misin bana? Hadi anlat; dinliyorum seni... Anlattıklarında, Elsa'sının gözlerinde "İnsanın ve ateşin şarkısı"nı söyleyen Aragon olacak elbet; "Bir tek aşk yoktur acıya gark etmesin/ bir tek aşk yoktur kalpte açmasın yara" diye haykıran...

Seni dinliyorum... Anlat bana mutluluğu, hani, bayram günlerinde, "bayram gelmiş neyime?" diyen katışıksız içtenliğinle... Hayır, susma; erteleme yanıtını...

"Uğruna ölünecek kutsal bir şey yoktur" dayanılmaz hafifliğinin, ucuz "mutluluk" yanılsamalarını, piyasa ekonomisi ambalajıyla insanlara "tükettirdiği" verili koşullarda susmak, ölüm... N'olur susma; kapama gözlerini... Belki zemheri de uzadıkça uzadı ama, hâlâ bir şeyleri baharmış gibi özleyen dirençle mutluluğun tarifini anlatabilir, arayabiliriz...

Susma, susma... Kapama gözlerini... Seni coşkulara gark eden heyecan dalgası geri mi çekildi? Şimdi her şey, dalga geri çekilmişken daha zor ve zahmetli mi? Hayır; yaşanan, ki o bir tarihti; bu kadar anlık, yüzeysel ve derinlikten yoksun değildi...

Şu an bugün, ama yarın yine var... Mutlak değil bugün... Sonra, geçmişi olmayan bugün ve yarınsızlık; yokluk değil de ne?

Nasıl unutabilirsin? Özgürlüğün, zorunluluğun bilinci olduğunu... Susmak... Bu esaret değil de, "hoşnutsuzluk ve karamsarlık"sa; nedenleri ne? Neden, kaçılıyor nedenleri arayan bir güçlükle verilebilecek olan mutluluk tarifinden?

Bana mutluluğu anlat... İşin kolayına kaçmadan... Mutlu musun? Mutluluk ne? Yanıtlamak için önce köşenden çıkman gerekiyor!

XI.7.1-) ÇIK KÖŞENDEN ARTIK!

Çekildiği köşesinde sıradanlaşmanın, henüz sıradanlaşmamış hüznünü yaşayanlar da var; "Nereden nereye!?" diyerek... Oysa, ol hikayatta, kuşağıyla eceline susamış korkuların heyecanını, yenilginin acısını yaşamıştı; güzel günler için... Baş-

kaldıran düşleri, uyumsuz ve kavgacıydı, sil baştan yaşardı her serüvenci gibi... Vazgeçmeden savunduğu hayattan keyif alırdı; sevinç duyardı yaşamaktan eskilerde aydınlığın yükünü taşırken...

O günler ki, yalınayak bir telaşın içtenliğiyle, "vaat edilmiş"e yönelik koşuydu yaşanan. "Olağan"ı yerle bir edecek fırtınalar kopsun isteniyordu. Bunun için ateşle oynanıyordu. Ağı bal eyleniyordu. Kavganın doğurganlığına inanılıyordu; tohum ekmenin ve hasatı beklemenin yaşananın bedeli olduğu inancıyla: "Gerçeği söylüyorum sizlere, gerçeği: Buğday tanesi yere düştükten sonra yok olmazsa, bir buğday tanesi olacak. Ama yok olursa, o zaman bereketli ürün verecek."[1]

"Bereketli ürün" umuduyla, kaldırımlarında insan pisliğine rastlanmayan ama hayvan pisliğinden geçilmeyen elkapılarındaki uzatmalı yıllarda tatmıştı ilk kez "bireyselliğin yalnızlığı"nı... İki türkü arasına sıkışmış uzun geceler tüketmişti, "Bu da gelir, bu da geçer aldırma" diye...

Güven bunalımından mustarip değildi; öyle "Vallahi! Sahiden! Gerçekten!" sözcüklerini ikide bir kullanmazdı ulu orta; elkapılarının bir gözünde güvensizlik, diğerinde riyakârlık okunan yüzlerine ve kısırlaştırılmış belleklerine aldırmadan... Sonra fuzuli laflar etmemeye özen gösterirdi; örneğin "Açıkca konuşuyorum!" türünden. Açık konuşurdu; hasılı olduğu gibiydi çoğunluk... Sadece soru sorarak köşeye sıkıştırma hakkını kullanmakla sınırlanmazdı; yanıtlamak ve değiştirmek zorunluluğunun sorumluluklarını atlamadan...

Yıllar ardında şimdi yola çıktıklarının kimi hâlâ dürüsttü, kimi de rezil mi rezil... Dövüşerek düşenler vardı bir de. Belki de en çok yaşaması gereken onlardı; anımsadığında, hâlâ bir suçluluk duygusu kaplardı içini...

1 İncil, Yohanna, XII. başlık, 20. Bölüm

"Nereden nereye!?" deyip de; "Ayakların yere basmalı... Herkes nasıl yaşıyorsa, sen de öyle yaşamalısın!" diyerek sana "...meli, ...malı, ...cek, ...dir, ...dır" ekli cümlelerle vazgeçiş davetiyesi çıkarsalar da aldırma...

Kadim düşleri yitirmeden, tarihin dümdüz akmadığını unutmadan, ısrarla yaşamak ve insana özgü sınırsızı, sonsuzu aramak gerek... Devasa soru(n)lar karşısında insan, vazgeçmeyen ısrara muhtaç. Hem "Özgürlük zorunluluğun kavranmasıdır" demez miydi F. Engels?

"Israr neyi halleder" mi? Körler görmese de, yıldızlar vardır; hem de, tarihin en umutsuz kesitlerinde bile... Kerem gibi, Kerem'in yaratıcılığıyla ısrar etmek ve vazgeçmemek... "Haklı olmak çetin iştir." (L. Aragon) "İnsanlar uğruna ölmeyi bildikçe, özgürlük ateşi sönmez" deyip; ekler Dostoyevski: "Her insan, herkes karşısında, her şeyden sorumludur." Ve "İnsanda tek zorlu kanun,/ savaşlara yoksulluklara karşı,/ kendilerini ayakta tutmaları,/ ölüme karşı, yaşamalarıdır." (P. Eluard)

O halde "Kesinlikle yapmak zorunda olduğumuz şey, varolan her şeyin tavizsiz eleştirel değerlendirilmesidir. Tavizsiz, yani eleştirilerimiz ne kendi sonuçlarından ne de varolan güçlerle düşeceği çelişkilerden korkmaz." (K. Marx)

Evet, "İnsanlık yaşadığı bu kavgada, kör raslantıyı ve alın yazısının iktidarını reddeder. Kendi geleceğini bizzat kendi ellerinde tutar." (Fichte) "Yalnızca başkaldırdığımız sürece insanız." (Vercors)

"Olağan", zorba egemenliğini sürdürmek için "sopanın havuçu"nu da "köşeyi dönme" söylenceleriyle uzatır önümüze. Toplumsal körleşmeyi, kötürümleşmeyi dayatır "somut gerçekçi olmak" teraneleriyle... Sonra, sık sık "Olmaz... Mümkün değil... Bana ne... Başka ne yapabilirim... Bilmiyorum... Haberim yok!" demesini ister insan(cık)lardan... Ehlileştirip, kurşuni renge boyar yaşamı...

Kurşuni renk bileşimi, kimyada bütün renklerin karışımı ile elde edilir. Ancak bu rengin elde edilmesi, bütün renklerin kendilerine ait olan özelliklerini yitirmesi demektir. Kurşuni renkten dönüştürülerek elde edilebilecek tek renk, sadece karadır.

Kurşuni renge boyanmak istenen yaşam(lar), başkaldırarak tekrar insana ait kılınabilecek. Yeter ki, derin yaralarla da olsa A. Tvardovskiy terennüm edilebilsin: "Yolundan şaşmadan,/ yılmadan olduğun gibi ol./ Yazgını öyle belirle ki,/ herkesin yazgısı orada buluşsun./ Ve hafiflesin yürekteki acılar." (A. Tvardovskiy)

Yoksa Franz Kafka'nın "Değişim"inde, bir sabah uyandığında yatağında kendini hamamböceği olarak bulan Gregor Samsa olmak işten bile değil... Karanlıktaki derin uykusunda başkalaşıp, hamamböceğine dönüşen Samsa'yı; ya da hamamböceğinin karanlıktan hoşlanan, aydınlıktan korkan, bulaştığı yere kokusu sinen, başı göğsünün altında bir böcek olduğunu bilmeyen var mı?

Bilgisiz, ilgisiz, duygusuz edilgenliğen vurdumduymazlığın "derya içinde olup da deryayı bilmeyen balıkları"nı andıran hamamböceklerinin çoğaldığını kim inkâr edebilir? Bilinç bölünmesi ve kaymasının; sevdanın karar olmaktan çıkartılıp, bir "kanı"ya dönüştürülmesinin; "olağan"a teslimiyetin; sevdanın, insanı besleyen zenginliğinden vazgeçmenin kefaretidir hamamböcekliği...

"Her koyun kendi bacağından asılır... Yağmur yağarken küpünü doldur... Gör beni göreyim seni... Beni sokmayan yılan bin yıl yaşasın...", diye haykıran hamamböceklerinin Türkiye'si bakmanın ama görememenin, dinlemenin ama anlayamamanın açmazına mahkûm edildi. Bunun içindir ki gerçek "yalan", yalan da "gerçek" oldu.

Öyleyse çık köşenden artık filinta endam günlerin aşkına; gerçek "yalan", yalan da "gerçek" olmasın diye!

Hayır! "Çeneni avuçlarının içine alıp,/ duvara dalıp/ kalma!/ Çeneni avuçlarının içine alma!/ Kalk!/ Pencereye gel!/ Bak!/ Dışarda gece bir cenup denizi gibi güzel,/ çarpıyor pencere dalgaları.../ Gel!/ Dinle havaları:/ havalar seslerin yoludur,/ havalar seslerle doludur:/ toprağın, suyun, yıldızların/ ve bizim sesimizle.../ Pencereye gel!/ Havaları dinle bir:/ Sesimiz yanındadır,/ sesimiz seninledir..." (Nazım Hikmet)

Evet! "Şarkılarımız/ ön safta en önde saldırmalıdır düşmana./ Bizden önce boyanmalıdır şarkılarımızın/ şarkılarımızın yüzü kana.../ Şarkılarımız varoşlarda sokaklara çıkmalıdır!/ Şarkılarımız/ bir tek yüreğin perdeleri inik/ kapısı kilitli evlerinde oturamaz!/ Şarkılarımız rüzgâra çıkmalıdır..." (Nazım Hikmet)

Yalnızlıkta çoğalmak için...

XI.7.2-) YALNIZLIKTA ÇOĞALIRKEN

"Yalnızlığımda seni büyüttükçe kalabalıklaşacağım/ Sen kendi kalabalığında hep yalnız olacaksın" diyorsan eğer, "Benim susmamışlığım yazacak/ Aşkın/ Ve acının tarihini" de deyip, ekleyenmeli kuşkusuzca: "Ömrümüzün derin sularının özetidir/ Aşktır, yabandır, asidir." (Yılmaz Odabaşı)

Ama nerede insana özgü; "Aşktır, yabandır, asidir" denilen yalnızlığında çoğaldığımız gerçek? Gerçeği yitireli ne kadar oldu, yüzyıllık yalnızlık ve yabancılaşmanın ortasında!

Yalan yok, seni düşünüyorum yine; ne zaman aklımdan çıktın ki? Kolay mı? "Vururlar da apansız, bir türlü ölemem/ Sonumu bilsem anlatsam sana.../ Yürür üstüne zamanı kanatan

adımlarıyla/ Susuşu insanların/ Belki deli divane koşarım insanlara/ Ki anlatamam/ Ne sessizliği ne kendimi" (Taylan Asır)

Seni düşünürken yaşadığım yalnızlıkta çoğullaşırken öğrendim: Ölü balıklar gibi akıntıya kapılmamak gerek; eski kahramanları özleten, bugünün rezil mi rezil "gibiler" dünyasında postmodernlik azgın bir modayken...

Deli divane bir koşu bu; gerekli de... Kolay mı? Aslında sadece başkaldıranlar, "Hayır" diyenler, sürünün güdülecek bir parçası olmayı reddedenler; yani Don Kişot gibi "deli"likle nitelenmeyi göze alanlar haykırır, dövüşür, hakkını arar, ayaklanır, hesap sorar ve yürür üstüne despotların...

Ama bir de Sançe Panza'lar var; hani "akıllı" denenler: Onlar susarlar, güçlülere boyun eğerler, hesap sormazlar ve değersiz olan şeyler gibi çokturlar! Diyen boşuna dememiş: "Bir yanda bilim, çalışma, inanç/ Türküsü söyleyen dudaklar var./ Bir yanda kahpelik, kalleşlik/ Küfürler, tekmeler, kurşunlar var." (Cahit Külebi)

İkileme sıkışmak değil bu; sadece seçmek... Başkaldırıyı seçen akıl, acı, aşk ve hayattan öğrenir... Aldırmaz beyhude baharlara (Yeni hüzünlere gark olurken fark ettim ben bunu)! Yaşadığı dünya babında derdi olanların; unutulmaması gerekenler için, yeni şarkılara, şiirlere, aşklara, tutkulara ve öfkelere ihtiyacı olmazsa olmazdır.

Yılgınlık, sessizlik, ehlileşme vs... Yer yok buna... Malum ya Nietzsche, "Susmaktan, bir yerlere saklanıp ikiyüzlü ve sinsi bir sükûnet içinde beklemektense fırtınanın patlamasını, karı, tipiyi, boranı tercih ederim" der.

O halde, yılgın sessizliğini sil at türkülerden... "Neyin ağacı bu, yeşerir gözlerinde/ Neyin dünyası bu, vurur dallarına geceleyin/ Neyin sancısı bu, ağrısı içimize çökende/ Neyin umudu bu... başımızı dimdik tutar bizim" (Şükran Kurdakul) diye haykır avaz avaz...

Neo-liberalizmin salgına dönüştürdüğü tüketiciliğin yok etikleri karşısında, "yeni hayat" ile "nostaljik keder"in çaresizliğine mahkûm edilmek istense de insan(lık); varlığın alıştırıldığı bir şey olamaz "hiçlik"! Reddedilmelidir bu; "Kamusal İnsanın Çöküşü"[1] adlı yapıtında anlatıyor Richard Sennett bize, yabancılaşmanın bir yazgı olmadığını. Hâlâ kavranamadı mı? "Savunma olarak benliğe kapanış" veya "bencilce kaçış" bir çözüm değildi ve olmadı da...

Kaçışla, 12 Eylül yalnızlıklarında tanıştık. İnsanların bir kısmı cezaevinde, bir kısmı da dışarda kayboldu. Belirsizliğin bilgeliği ve para fetiş haline geldi. Türkiye'nin Eylül karanlıklarında tanıştığı postmodernizm, mücadele önünde yıkılması gereken bir setti. Büyük yıkımların ardından vazgeçişi ya da cilalı kaçışı kotaran yönsüzlük ve çifte standartlılıktı.

Ölümü ve bekleyiş ısrarını göze alan sokaklılığa muhtacız yeniden! Malum ya içten ve hüzünlü bir yiğitlemedir sokak hikâyeleri; korkak salon hikâyelerine benzemeyeninden... Ölümü, bir ayrışma, hesaplaşma, aşama ya da hayatın arkadaşı görür sokak hikâyeleri... Zaten sokaklı için bu değilse nedir ki ölüm? Ölümden korkmaz sokaklı; severek, bilerek, üreterek, yaratarak yaşayanlar ölümden neden korkacakmış ki? Ölüm yanlış yaşamayan sokaklıyı yok edemez! Ölümden korksa korksa, benciller, kötüler, yanlışa kulluk edenler yani ölümle yok olanlar, salonlular korkar!

Sokaklı ısrardır; beklemenin ateşten yakıcı; bela ve dert dolu bir kavga olduğunu bilendir. Tıpkı, mitolojideki Penelopeia gibi: O, Troia'dan dönüş yolunda başından bin bir bela geçmiş Kral Odysseus'u (öldüğü iddialarına karşın!) ısrarla bekleyen ve yine sevdiğini beklerken gündüzleri ördüğü örgüyü geceleri söken ya da "Bir yeryüzü gönder bana/ Dört mevsim bahar ol-

1 Richard Sennett, Kamusal İnsanın Çöküşü, Ayrıntı Yayınları

sun/ Zeytin olsun bütün ağaçlar/ Bütün kuşlar güvercin/ Bütün savaşlar barış olsun/ Saksılara dikilmesi mutluluk/ Herkes yaşamaya doysun" (Ali Yüce) diye haykıran bir ısrardır...

Kocaman postmodern yalana ve tiranik egemenliğine karşı, "Yalancının mumu yatsıya kadar yanar" demek yetmez... Çünkü sönmeyebilir de... Yalanın sınırları, postmodernistçe sınırsız da olabilir. Yalan karşısında dehşet duymak, hayıflanmak her zaman bir işe yaramaz. Gerekli olan yalana karşı çıkmak, yerle bir etmektir. Edebilecek miyiz?

Vakit daralıyor. Edward Bond, "Kurtarıldı/Saved" adlı oyununda, "İnsan cinsi, siyasal suçlular tarafından tehdit ediliyor. Yönetenlere baktığımızda şiddetin sokaklara taşmasını beklemek olağandır" dediği üzere, postmodern saçmalık ve şiddet çevreliyor dört yanı... Adana'da düzenlenen "Dördüncü Sosyal Psikiyatri Sempozyumu (1997)" verilerine göre: 1996'da 3138 kişi cinayete kurban gitti; 209 kişi tecavüze uğradı... Her gün 14 kişi trafik kazalarında yaşamını yitiriyor... İstanbul'un Üsküdar semtinde 104 anneyle yapılan araştırmada, annelerin yüzde 86'sının çocuklarını döverek cezalandırdığı ortaya çıktı; yine annelerin yüzde 34'üne de eşleri şiddet uyguluyor... Sonra "Adı Yasak Ülke", faili "meçhul"ler! vb.leri, vb.leri...

O halde yalnızlıkta çoğalırken diyebilirim ki; bugün doğru yapan, bir taşı alıp en yükseğe koyan değil, yapının temelindeki en ağır taşı dinamitlemeyi göze alan sevdalı cürettir...

XI.7.3-) AŞKA ve HAYATA DAİR

Bu cüret olmadı mı, ne aşk aşk, ne de hayat hayat olmuyor! Çevrenize bakın: Geceye başkaldıramayan bir günde her şey allak bullak ve çığlık çığlığa... Suratlardan akan hüzün ve parfüm kokularına karışıyor... Duvarlarda reklam panoları... Cazip

kadınlar, ayartıcı vitrinler, milli piyango ve KDV zarfı satıcılarıyla, simitçi çocuğun umutsuz bakışları, Güvenpark'taki panzerlerle örtüşüyor...

Ali Nadir Savaşer'in "Sokağın pisliğinde siz vardınız/ Otobüsün gırgırında yine siz/ Seviyordum sizi insanlar" dizelerini telaffuz etsem de, teneffüs ettiğim ağır havadan etkilenmemek elde değil! "Yeraltından Notlar"ı, "Karamazof Kardeşler"i, "Kumarbaz"ı, "Budala"sı, "Ecinniler"iyle Dostoyevski'nin öfkesi, vicdan azabı ve sevincini anımsıyorum... Kolay mı? Katmerli bir sevgisizliğin galebe çaldığı koşullarda, "düzenin bekaası" için insan yanımızı, aşklarımızı işlevsiz kılmayı hedefleyen dev bir ahtapot var karşımızda... "Yasak"larıyla, "ayıp"larıyla, "günah"larıyla çevrelemiş dört yanımızı... İnsanların birbirini sürekli -ve her anlamda- öldürdüğü, sevgisizliğe çağrı çıkartan yabancılaşma ve yalnızlıklar dünyasında Dostoyevski'yi hatırlamamak mümkün değil...

Minibüs durağında bekleşen insanları, sokakları dolduran aldırmaz kalabalıkları, ellerinde Bond çantalarıyla koşuşturanları, çakmak gazı dolduranları, coplu güvenlik görevlilerini, ipek gömlekli kadın satan pezevenkleri, sakallı hacı hoca takımı ve durmadan tıkanan trafik akışıyla Ankara'nın Kızılay'ı burası... Hani Kavafis'in, "Nereye gitsen peşinden gelir o kent" dediklerinden biri... Ya da el kapılarında yıllarca özlerken, Mario Levi'nin, "Şehirlere ya da sizi kaçınılmaz bir şekilde çeken topraklara doğru içinizde hep bir yanılsamayı taşıyarak gidersiniz" uyarısına aldırmadan koştuğum bu kent; bir yanılsama değilse ne?

Asık suratlı ve uyurgezer rutiniyle bu kentte bir şeyler gömülmüş... Oysa, (hangi yazar demişti?) "Hiçbir şey hayatın kendisi kadar şaşırtıcı olamaz" diye... Neden heyecanını ve baştan çıkartıcı şaşırtıcılığını yitirmiş? Neden aşka ve hayata

dair bir cüret, "aptallık" diye niteleniyor? Niçin gülümsenmiyor ağız dolusu? Yitik zamanlarla bu kenti kendi yapan renklere ne oldu? Ya da "kayıp cennetin çocukları" çekip gittiği için mi çarpmıyor yüreği artık bu kentin? Yoksa, "eskiyi" acımasızca çöpe atarken, yeniyi de yaratamayan kısırlığından mı olup biten? Özetle mahzunluğun ve acıların büyüdüğü, güzelliklerin azaldığı bu kentte, insan kendini yabancı hissediyorsa, soru(n) kimde?

Aşka ve hayata dair yükümlülüklerini unutan hepimizde, bizde... Ölüme tapınılan, ölümle beslenen Türk(iye) tarihinde, aşka ve hayata dair şeyler nadirdir. Aşkı ve hayatı naftalinleyip rafa kaldıran toplumsal ilişkilerin (örümcek) ağında, Amerikan yuppilerine, düş kırıklıklarına, köşeyi dönme fişi takıp işi bitirme heveslerine, arabeske, hasılı ipe sapa gelmez birçok şeye yer olsa da, aşka ve hayata dair cüretkârlığa yer açmak kolay değildir.

Aşk adına "yılışık bir tecessüs"ün pazarlandığı, hayatın magazinleştirilen bir dedikoduya ya da lotaryaya dönüştürüldüğü koşullarda, aşkın ve hayatın insana ait naifliği ve politikliği göz ardı edildi. Malum ya aşk insana aittir, tehlikelidir, insana kimlik veren ve kendisi haline getirendir, başka bir dünyayı düşleyebilme gücü verendir, politik bir duruş ve kararlılıktır... Jose Ortega Y Gasset da, "Sevgi eyleminde iki kişi kendilerinin dışına çıkarlar" derdi... Sonra tutuculuğa ve korkaklığa prim vermeyen aşk, halim selim ya da kolayca eğilip bükülmeyen bir mahcupluk da değildi. Denetlenemeyen, dayatmaca ve iktidarı reddeden aşk ortak bir dil ve ortak bir eylem hattı oluşturmaya ya da yok olmaya mahkûmdur. Aşk ve hayat, ona layık olan herkes içindir, elde etmek isteyen bir iktidar ya da beklentiler için değil...

L. Feuerbach'ın dediği gibi, "Sevgi, nesnel olduğu gibi öznel olarak da varlık'ın ölçütüdür; hakikatin ve gerçekliğin ölçütü-

dür." Ancak sevda Stendhal'deki aşk ve melankoli... Werther'in ruhunda kopan fırtınalar... Proust'taki kıskançlık... Ya da Gide'deki duygusallıkla sınırlandırılamaz... Sevda ahte vefaların vazgeçmezliğiyle başkaldırmaktır...

Aşkın ve hayatın yani insani başkaldırıya karşı cürümler karşısında suskun kalan herkes, suç ortağıdır. "Hayır" diyen beri gelsin... Kolay mı? Türk(iye) toplumu yüzyıllardır biriktirdiği korkularla, şiddet ve iktidara tapınır; durmadan ürettiği suçluluk duygusunu güçlendirip üreterek yaşar. Aşka ve hayata yabancılaşmış Türk(iye) toplumunun psikolojik bir komada olduğundan söz edilebilir. Türkiye'de şiddetle iç içe geçmiş, korkunun egemen olduğu "Kuru gürültünün kısırlığı" yaşanana damgasını vururken hayatı, aşkı ya da barışı savunmak tehlikeli ve mahkûm edilendir. Çünkü "Vicdan"ın "Cüzdan"a endekslendiği koşullarda aşk ve hayat babında dallanıp budaklanan tepkisizlik korkunç boyutlardadır. Oysa hüzün, kasvet ve şiddetin kol gezdiği kapitalist dünyada aşkın ve hayatın, başkaldıran insana güç veren dayanılmaz bir enerji ve doğurganlığı vardır.

Aşk ve hayat deyince, 12. yüzyılın önde gelen filozoflarından Abélard ile Héloise'ın destansı aşkını anımsamamak mümkün mü?[1]

1 Paul Nizan, "Bir erkek, ya bir devrime ya da bir kadına sarılarak kendini yeniden yaratabilir", diyordu. Abélard da, P. Nizan'ın tarif ettiği türden, yani kendini Héloise'ın sevdasıyla yaratan bir erkek... Héloise da öyle... İkisinin başından geçen ise, yüzyılları dolanarak bugünlere ulaşıp, ışık tutan trajik bir sevda öyküsü... Abélard'ın önce öğrencisi, sonra da sevgilisi olan Héloise'ın, fikirsel alışverişten, ömür boyu aşka dönüşen ilişkisine ilginç bir bakışı vardı. Sadece ilginç değil, aynı zamanda da ayırt edici... Héloise, Abélard'dan hamile kalır ve bir çocuk doğurur. Ancak, "evlilikle bilim bir arada olmaz; üstelik aşkı da yitiririz" gerekçesi ile evliliğe karşı çıkıp, Abélard'ın sevgilisi olarak kalmakta ısrar eder. Ama toplumun baskılarına dayanamayan çift, evlenmek zorunda kalırlar. Olup bitenden öfkeye kapılan (Héloise'ın dayısı) Fulbert, Abélard'ı iğdiş ederek, bu beraberliğe son vereceğini düşünür. Ancak Héloise ve Abélard, farklı manastırlara kapansa da, bu ilişki bitmez... Vazgeçmeyenlerin trajedisiyle mektuplarda sürüp gider...

XI.7.4-) BUGÜNE AİT SORU(N)LAR

Gerçekten de Abélard ile Héloise'ın birbirinden zorla ayrılan ve (dolaylı bir) inzivaya mahkûm edilen trajik sevdası, XX. yüzyıl sonları insanına ne anlatır? "Köşeyi dön!", "Tak fişi bitir işi", "Aslında aşk da yok!", "Çıtır çıtır yerim seni!", kültürüyle şekillendirilenler var artık karşımızda! "İlgi, merak, tutku, sevda ve kavga" sözcükleri ne anlatır bu insanlara? Ya da Aiskhilos'un, Sofokles'in ve Euripides'in tragedyaları? Shakespeare'in, "eylemsizliğinin yıkımla sonuçlanacağının bilincindeki" Hamlet'i? "Bir delinin düşleri" diye mahkûm edilen, Cervantes'in Don Quijote'si?

Veya "Biliyorum/ Yaşamak güç/ Kolay değil eğrilmemek sapmamak/ Satılmamak kolay değil canlarım/ Dik tutmak kolay değil/ Şu güzel başı...", diyen Hasan Hüseyin'in... "Binlerce nedenim var yaşamaya/ Yenmek için her günkü ölümü/ Seni sevmenin mutluluğu için/ Yürümek için umudun ayak izinde", diyen Abdellatif Laâbi'nin... "Bu dünya ne tek tek yaşamakta,/ bu dünya ne rakının, ne şarabın içinde,/ bu dünya ne parada, ne pulda/ ne kalleşlikte, ne zulümde/ Bu dünya aşkın içinde, alın terinde", diyen A. Kadir'in dizeleri ne anlatır insanlara?

Seçmek ve bağlanmak ya da ahde vefalarla sevdalanmak, insan olmanın ve kalmanın en önemli unsuru... Çaplı bir toplumsal vicdan ve insani ahlaka gereksinim duyuyor... Bu da kalbinin yelkenini sevda rüzgârıyla doldurmuş, haykırılması gereken, asla alçak sesle mırıldanmadan yaşamayı "olmazsa olmaz" kılıyor... Ama "Yeni Düzen(sizliğ)"in dünyasında "yaşıyoruz" ve Türkiye burası! Adım başında "sol memesinin altındaki cevahiri kararmış" "insan(cık)"lar var karşımızda... Héloise ve Abélard'ın sevdaları, ısrarı ne anlatır onlara?

Giderek insansızlaştırılan Türk(iye) toplumunda çoğunluk, arzuladığı şeyi düşünüp özlüyor ama edilgenliğini aşamadığı

için özlemlerinin karşılığını bulamıyor... Komedisiz trajedi olmaz! Türk(iye) toplumu trajedileriyle, Kemal Sunal'ın "İnek Şaban" tiplemesine benzeyen gülünçlüğünü yaşıyor. Aczmendi Müslüm Gündüz'den Fadime Şahin'e uzanan trajedinin, insanı aptallaştıran gülünçlüğü de tam burada... Aşksız Türk(iye) insanı, zikirle rock arasındaki tek kişilik (tamamen görsel olan ve sözü olmayan!) bir gösteri! Yani nörotik bir traji-komedi... Karamsarlıklar, içe dönük kaçışlar, yalana ve sevdasızlığa boyun eğmeler, traji-komedi sahnesinde boy veriyor... Sevdasız ve kavgasız Türk(iye) insanının içinde debelendiği huzursuzluklar, uyumsuzluklar, içki ve sigarayla ortak yalnızlıklar, kararsızlıklar gündelik yaşamı kuşatıyor... Ve sevdalanamıyor, rüya göremiyor Türk(iye) insanı!

Nurdoğan Rigel'in, "Cumhuriyet Bilim-Teknik" ekindeki "Çağdaş İnsan Hastalığı: Rüya Körleşmesi" araştırması buna işaret ediyor... Ürkütücü tablosunda Rigel, çağdaş dünyada insanlığın düşlerini nasıl yitirdiğini resmediyor... Oysa düş kurmak, hayatın belleğidir, soluk almaktır... Soluk almayan bir insan, üzerine kürek kürek toprak atılan bir ölüdür... Düşsüz insan, çabalayıp çırpınmayan ya da kayıtsızca yaşayan bir "nemelazımcı"dır. Çünkü düş kurmadan, sevdalanmak, hayatı anlamak ve değiştirmek mümkün değil...

Ağacın kurdu özündedir. Meyve veren ağacı kurtarmak, özündeki değişimle başlar... Bu, hayatın bilgisidir... Artık, ölçüp-biçmek gerek her şeyi... Hem de, sevdanın o müthiş kararlılığıyla, sevdanın oyun olmadığı bilinciyle, gerektiğinde "kuzgun leşe..." dedirten cüretkâr fütursuzluğuyla... Dolayımsız bir ataklıkla rüya görmeye, rüyaları uğruna dövüşmeye muhtaç insan(lık)...

XI.8-) AŞKLA İNADINA YAŞAMAK!

Evet, sevdaya ve başkaldırıya, yani insani değerlere yabancılaşmış Türk(iye) toplumunda aşkın, piyasanın "özel günleri"nin metası ilan edildiği; sevdasız insan(cık)ların, özgürlük âşığı çocukların hain kurşunlarla veya ay ışığının dahi düşmediği küf kokulu hücrelerde katledilmesine göz yumduğu; iğrenç toplumsal çürümenin gövdelendiği ücretli kölelik kokuşmuşluğunun orta yerinde, medyaları(nın) egemenliğiyle[1] körüklediği yabancılaşma vahşetine[2] karşın aşkla inadına yaşamak gerekiyor! Hem de 17 yaşında bir çocuğun sevdaya dair soruları şöylesine yanıtladığı bir zamanda: "- Kız arkadaşın var mı? - Her parmakta bir tane. - Onları seviyor musun? - Sevme kelime değil, onlar sevilmez. - Nasıl, anlamadım? - Bir yandan sevilir, öbür yandan sevilmez. - Anladığım kadarıyla sevgilin olan bir kız arkadaşın yok. - Var, olmaz olur mu? Var ama onlar hem sevilir, hem de sevilmez. - Açık konuşalım, nerede sevilir, nerede sevilmez? - Benim anlatmak istediğim şu, yatakta sevilir, onun ötesinde sevilmez! - Para otomatlarını mı seviyorsun, kız arkadaşlarını mı? - Doğrusu para otomatlarını!"[3]

Hayır, aşk, bu "çığrından çıkmış zaman"da da teslim olmayacak; insan(lar) için sınıflı-sömürücü tahakküme başkaldırırken tek yol yine ve hâlâ aşkla inadına yaşamak! Çünkü, insani değerlerine yabancılaşmamış ve pazar ekonomisi dişlilerinde övütülmemiş bir aşk, "Tutunamayan"ların vazgeçişine eşitlenemez! Hatta "Aşk" sözcüğünün; tüketim toplumunun "14 Şu-

1 Bu konuda bak: Faruk Arhan, Temel Demirer, Umur Hozatlı, Özgür Orhangazi, Sibel Özbudun, Medya Eleştirisi ya da Hermes'i Sorgulamak, Özgür Üniversite Kitaplığı: 11, Öteki Yayınları-1998

2 Bu konuda bak: Temel Demirer, Sibel Özbudun, Yabancılaşma, Özgür Üniversite Kitaplığı: 12, Öteki Yayınları-1998

3 Cumhuriyet, 4 Ağustos 1998, s.4

bat Sevgililer Günü" zincirinden boşanmasının meta fetişizmine kurban edilmeye kalkışıldığı koşullarda dahi! Bundan kuşku duymamak gerek![1]

Aşkı, insani bir başkaldırı ve özgürleşme olmaktan, anlamsızlığa indirgeyen "Tutunamayanlar"ın, aşk babındaki "marazi"liği çözüm değil; hele, hele intihar hiç değil! İntihar, bir sanatçı saplantısı olarak sunulur çoğunluk. Çünkü, sanatçıların dikkat çeken bir yanları da intiharları olmuştur. Jack London, Yesenin, Hemingway, Virginia Woolf, Stefan Zweig bunlardan sadece birkaçıdır. İntihar eden, intihar gerekçelerini de yanında alıp götürürken; arkalarından psikolojik, ekonomik, siyasi ve toplumsal çözümlemeler yapıldı; yapılmaya da devam ediliyor... Sovyet ozanı Mayakovski[2] de intiharı seçenlerdendir.[3] Mayakovski, son şiirlerinden birinde, "Aşkın küçük kayığı hayatın akıntısında parçalandı" diyordu.

---

1 Bundan kuşku duymamak gerek; hem de Simonov'un "Bekle Beni" dizelerindeki insani sıcaklıkla: "Geleceğim bekle beni/ Bütün gücünle bekle/ Soluk sıkıntılarla ağırlaşan/ Yağmurlar içinde bekle beni/ Karlar tozarken bekle/ Ortalık ağarırken bekle/ Kimseler beklemezken bekle beni/ Tek bir haber bile çıkmazsa uzaklardan/ Saçma da olsa bekleyişin/ Bekle yine/ Bekle/ Bekle beni/ Bekle beni geleceğim."

2 Mayakovski 1893 yılında Gürcistan'da, sonradan yoksullaşan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Küçük yaşlarda devrimci düşüncelerle tanışır. Mayakovski 14 yaşındadır ve yıl 1907'dir; Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ne üye olur. Mayakovski'nin büyük bir dâhi olduğunu ifade eden Troçki, "Mayakovski'de deha ışıltılarının varlığından söz edilebilir" der ama; ardından da, uyumlu bir yetenek olmadığına değinir. 1925'te intihar eden Sovyet şairlerinden Yesenin için yazdığı şiirde Mayakovski, "Bu hayatta ölmek/ kolay iş/ yeni bir hayata başlamak/ güç olan" diyerek intihardan ne kadar uzak olduğunu ifade etse de; sonunda o da intiharı seçti. Nazım Hikmet, Mayakovski'nin intiharını anlamak için, Rus edebiyat tarihinin son yapraklarını çevirmeyi salık veriyor. Rus siyasetinde 1905 yılının bir dönemeç olduğuna ve Mayakovski'nin Komünist Fütürist savunuculuğunda yalnız kaldığına dikkat çekiyor.

3 Mayakovski intihar etmeden önce bıraktığı notta, "Hepinize... İşte ölüyorum. Kimseyi suçlamayın bundan ötürü. Hele dedikodudan, unutmayın ki, merhum nefret ederdi. Anacığım, kardeşlerim, yoldaşlarım. Bağışlayın beni. İş değil bu (kimseye de öğütlemem), ama benim için başka bir çıkar yol kalmamıştı" diyordu.

Çıkış yolunun kalmaması; "tutunamayarak" aşkla inadına yaşamaktan vazgeçmiş yabancılaşmadan başka nedir? Kapısından içeri girilen yabancılaşma; insan(lar)ı yutarak, üzerine ölü toprağı örten bir kısırlık değil midir? Yabancılaşmanın karanlıklarının, yalnızlıklarının, açmazlarının; bilinç ve duyarlılığı bastırdığı bu durumu, en iyi Kafka ve Dostoyevski betimlemez mi?

XI.8.1-) SEVDADA DİRENEBİLMEK!

İş böyle olunca, yabancılaşmış aşksız insan(cık)lar; uğruna yanmanın göze alındığı karasevdalardan yoksunlukları ve vazgeçmişlikleriyle hayatı savunamazlar; ya da onların bitkisel hayat sürdürdüğü coğrafyalarda, Dario Fo'nun, "Bir Anarşistin Kaza Sonucu Ölümü" oyunu, yaşamın her santimetre karesinde tekrar tekrar sahnelenir; bazen adı Metin Göktepe, Musa Anter, Ferhat Tepe vb.leri olarak! Onların umurunda mı? Oysa Cemal Süreya'nın "Şu senin bulutsu sesin var ya/ Uçtan uca tersyüz ediyor geceyi" dizelerindeki heyecandan; Mehmet Çetin'in, "Kalbimdi kendi yangınına yakıştı/ Kalbimdi kırık kemanlar satıyor şimdi/ Ayrılık şarkılarının en dokunaklı yerine/ Tek çocuğumdu kalbim kötü ettik efendim" dizelerindeki acıya kadar uzanan aşk, insan(lık)ın atan yüreğidir; yüreksiz insan yaşar mı?

Yabancılaşmanın yürek(sizliğ)i teklese de; Ahmet Telli'nin, "Güz yakmadan gülün pembesini/ avuçlarımda ol, sokul yanıma/ gülüşünle ısınsın bedenim/ ve dudaklarında acılaşan ıslık/ adınla çiçeklensin"; Barış Pirhasan'ın, "Yaşayamadığım her şeysin sen, elinden tutup sokağa çıkamadığım/ Kış günü bir avuç kar süremediğim yüzüne" dizelerindeki özlemleri kucaklayan Aşk'la çarpıyor yüreği yaşamın; Orhan Veli'nin, "Aşk bir-

denbire oldu,/ Sevinç birdenbire" dizelerindeki çocuksu içtenlikle...

Kolay mı; insanı insanlaştıran devasa gücüyle aşk; "Disiplin kurulunda tartışılan Aşkım olmadı benim" diyen "Mükremin Abi"nin, yani Yılmaz Erdoğan'ın, "Ben senin beni sevebilme ihtimalini sevdim" dizelerindeki ısrar; ya da Nazım Hikmet'in, "Yani şimdi sen elmayı seviyorsun diye, elmanın da seni sevmesi şart mı?" diyen bağlanmak veya "Tahir olmak da ayıp değil, Zühre olmak da/ Hatta sevda yüzünden ölmek de ayıp değil/ Bütün iş Tahir ile Zühre olabilmekte/ Yani yürekte" dediği insana özgü başkaldıran cüret değilse nedir?

Yine mahpustan seslendiği sevdiğine, "Ne güzel şey hatırlamak seni:/ ölüm ve zafer haberleri içinden,/ hapiste/ ve yaşım kırkı geçmiş iken.../ Ne güzel şey hatırlamak seni" derken Nazım Hikmet; "modern zamanlar"ın, tüketim toplumu insan (cık)larının hamburger aşklarına nazire yapmaktadır sanki! Piraye'sine, "İçimde ikinci bir insan gibidir/ seni sevmek saadeti" diyen ozanın; önce Münevver'e, ardından da Vera'ya sarılmasına ilişkin nakletmek istediğim; "Kadın sustu/ Sarıldılar./ Bir kitap düştü yere./ Kapandı bir pencere./ Ayrıldılar, ölüm ayrılığı gibi"nin "sırrı"nı çözen; "Aşk, birbirinden ayrılsan da yaşayandır" dizeleridir. "Post-devrimci" kuşağın postmodernist kedilerinin, vazgeçtikleri "kara sevdalar" konusunda anlayamadıkları; Walt Whitman'ın, "Güneş senin üstünden el çekmedikçe, bil ki el çekmem senden,/ çağlamaktan, bıkmadıkça/ ağaçlar senin için uğuldamayı,/ bil ki senin için çağlayacak,/ senin için uğuldayacak sözlerim" dizelerindeki ısrardır.

XI.8.2-) YERYÜZÜNÜ KUCAKLAMAKTIR SEVGİ

James Joyce'un Nora'ya, Einstein'in Mileva'ya, Voltaire'nin Olympe Dunoyer'e, Freud'un Martha Bernays'a, Sören Kierke-

gaard'ın Regine'ye, Musset'in George Sand'a, Liszt'in Marie D'Agoult'a aşk mektuplarına[1] bakıyorum da; yine bir şeyler eksik sanki. Nasıl olmasın? aşkı, sevdayı; "eksiksiz" ya da "hakkını vererek" yazmak mümkün mü? Zannetmiyorum; bunun için de aşkı kalıba dökmeye ya da bir tanım aralığına sıkıştırmaya kalkışmıyorum. Çünkü, "Her sevda bir başlangıçtır yenisine./ (...) toplasak toplasak hepsi bir işte/ Onca sevda bir sevdayı yaratmış" diyen Edip Cansever de haksız değildir; "Yeni aşk kelimeleri, yeni incelikler öbür sevgiliye saklanacak hep" diye ekleyen F. Scott Fitzgerald ya da "aşk insanın içinde tutuşur; yine içinde küllenir. (...) Tanımını asla yapamadım. Aynı biçimde başlayan; aynı biçimde biten iki aşk hiç görmedim, duymadım. İnsanın çeşitliliği kadar Aşk var gibi geliyor bana,"[2] diyen Zeynep Avcı gibi...

Umutları çoğaltan, insanın kanını tutuşturan çocuksu bir düştür; tutku ya da Melih Cevdet Anday'ın, "Ben büyüttüm seni, ben yetiştirdim/ Bugüne, bu sevdaya/ Toprağım, ekmeğim kitabım şiirim/ Sen de ne varsa iyiden doğrudan yana/ Gözümün nuru, başımın tacı" dizelerindeki içtenlikle; insanın, kendini ve dünyayı yeniden tanıyıp-tanımlarken; cesaretinin, cüretinin, yaratıcılığının sınırlarıyla tanışmasıdır aşk. Ölçüsü ise, Nazım Hikmet'in deyişiyle, "Sevebildiğin müddetçe ve/ sevebildiğin kadar,/ sevdiğine her şeyini verdiğin müddetçe/ ve verebildiğin kadar gençsin"dir. "Nedir aşk?" diye soran Dr. Aslı Aktaş'ın, "Bence aşk, uçları yaşamaktır"[3] yanıtı, haksız mıdır?

İnsanın her şeyi, sevdayla ifadelendirmesi; yaşamla "laubali" ilişki kurmak değildir. Aksine; Umay Umay'ın, "Aşk, derin ve uyumsuzdur";[4] Ümit Kürüz'ün, "Aşkta korku her zaman var-

1 Cogito, No:4, Bahar-1995
2 Zeynep Avcı, Radikal, 16 Ocak 1998, s. 23
3 Aslı Aktaş, Cumhuriyet, 14 Şubat 1998, s.2
4 Umay Umay, Radikal, 11 Ocak 1998, s.8

dır. Âşık olunan kişiyle beraberken bile ayrılık, uzaklık korkusu vardır"[1] deyişlerinde olduğu gibi, ciddi "iş"tir. Ve aşk varsa; ayrılık da vardır; çünkü, "Ayrılıklar sevdaya dahil"dir (Attilâ İlhan); ve de "Öyle sevdalar vardır, biter biter, başlar./ Buruk tatlar vardır ağzında sürüp giden./ Bir aşka vuran güneş kolay kolay batmıyor." (Oktay Rifat)

Yüzyıllardır adına şarkılar söylenen, şiirler yazılan aşk; insan(lığ)ın insanal varoluşunun sebeb-i hikmetlerindendir! Ya da insana özgü bir inatla; aşka, başkaldırıya bağlanıp; "sevdasız kavga, kavgasız sevda olamaz" diyen aşkı yaşama cüretidir! Veya "Seni hatırladıkça bir kadeh Armagnac içerim/ Armagnac demek, iki damla gözyaşı demekmiş/ Demek ki seni hatırladıkça iki damla gözyaşı içerim"in (Attilâ İlhan) insanal içtenliği!

XI.8.3-) BİRKAÇ NOT DAHA!

"Aşk, belki de mitolojik olarak Habil ile Kabil arasındaki kadın kavgasıyla başlatılabilir" diyen Gürdal Aksoy, "Aşkın Sonu mu?" çalışmasında "iddialı" bir tez ortaya atıp şunları diyor: "Aşkın sonu mu? Bu da ne demek? Aşk hiç sonlanır mı? Maalesef bunu olumlu yanıtlamak zorundayız. (...) Aşkın sonu, en az tarihin sonu kadar önemli ve en az onun kadar da tartışılabilecek bir sorun. Aşk egemen boyutuyla cins ayrımcılığıyla ilişkili olduğundan, aslında tarihin sonunun, aynı zamanda onun sonu da demek olacağı açıktır. Çünkü her iki ayrımcılık da tarih boyunca kol kola yürümüştür. Peki ama aşksız bir dünya ayakta durabilir mi? Bu soruyu olumlu yanıtlayacağız. En azından, aşkı acılarla ilişkilendirdikten sonra, onsuz bir dünyanın mutsuz olacağını, keyifsiz ve yavan olacağını söylemek

1 Ümit Kürüz, Gazete Pazar, 11 Ocak 1998, s.57

inandırıcı olmayacaktır. (...) Kimileri, aşkın bütün tarihsel unsurlarını göz ardı edip, yalnızca ulaşamama noktasından hareketle, aşkın böylesi bir dünyada bile varolabileceğini bile söyleyebilirler. (...) Aşkın olmayacağı bir toplum, insanların duygusuz ya da yalnızca cinsel arzularını doyurdukları bir toplum olabilir ancak. Bu düşünüşün de doğru bir yanı yoktur, olamaz. Çünkü insanlığın aşktan arınması, onların duygusal çıplaklığı anlamına gelmez. Tam tersine, o zaman sevgi, acı yükünden de kurtularak, daha eğlenceli, daha güvenli bir bağlılık olacaktır, zorunlu bir görev değil. Oyunbaz olacaktır sevgi; eşitlikçi ve özgür olacaktır. İşte o zaman insan, sevgi dolu bir dünyada doğacak ve insanlar çalışmayla değil, sevgiyle büyüyecektir. Sonuçta, aşkın sonu, insanlık için zarar değil, yarar getirecektir. En başta kadınlar için..."[1]

Bir şeylerin "sonu"nu ilan ederken, bin ölçüp bir biçme dikkati gerek! Aksoy, itiraz edecek! Ama ben aşksız bir dünyayı düşünemiyorum. Kanım odur ki, Aksoy'un "Aşkın Sonu"nu ilan ettiği koşullarda; "yeryüzü aşkın yüzü olacak"; bu da, "aşkın sonu" değil; zaferin aşkın ve hayatın olduğu yerdir; ve orada, yaşam aşkın ta kendisi olacaktır...

Gelelim Aragon'un ünlü "Mutlu Aşk Yoktur", dizesine; her ünlü söz gibi Aragon'unki de yanlış anlaşılmıştır. Aragon'un dediği, hiçbir aşkın mutluluk getirmediği, getirmeyeceği değil, "Mutlu aşkın yazılı tarihi olmadığıdır!" Gerçekten de aşk deyince Leylâ ile Mecnûn, Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, Hüsrev ile Şirin, Yusuf ile Züleyha, Romeo ile Jülyet'in akla geldiği yazılı aşk tarihinde "Mutlu Aşk Yoktur". Ancak bu, aşkın bir mutsuzluk tarihine eşitlenmesini gerektirmez. Kanım odur ki, insana ait ve bir iktidar ilişkisi türevine dönüşmemiş aşkın illa mutsuzluk getirdiği ya da getireceğini, veya aşkın "örselenmiş-sağlıksız bir ilişki olduğunu" varsayamayız.

1 Gürdal Aksoy, Aşkın Sonu mu?, s.232-233-235, Yurt Yayınları, 1998

Kimileri, Enis Batur gibi, bu kanıda olmayabilir: "Sağlık sınırını aşmış, o çerçevede taşmış sevgi türüne Aşk diyorum. Karşılıklı duygular dengesi bozulmuş, zihnin ve gövdenin elektrik yükü iyiden iyiye artmış, izan çerçevesi dağılmış, şiddet tırmanmaya koyulmuştur. Aşk, kişiye varoluşunun uçlarını anımsatır ve ölüm güdüsünü devreye sokar. (...) Aslında: Kansız aşk yoktur. Akması gerekmez kanın, kaynama noktasına ulaşması gerekir bir tek: Orada, o anda gövdenin kimyasal dengesi hepten değişir."[1]

Bu "marazi" kanıların aşk kavramına kodlanması, aşkın bireyselliğiyle bağlandığı toplumsal-dünyevi gerçekten soyutlar ki, geriye kalan da içe dönük öznellikler labirentindeki seyüseferdir. Batur'un bizleri davet ettiği "labirent ziyareti"nde kaybolmanın anlamlı olmadığı kanısındayım. Ancak yine de Batur'un, aşk bağlamlı diğer görüşlerine değinmeden geçmemek gerek: "İktidar ilişkisinin en fazla sivrildiği, yıpratıcı yanların en belirgin formları aldığı alanların başında gelir Aşk. Görünüşte bir efendi/kul kutuplaşmasına yol alınmaktadır, oysa efendinin her an kula, kulun her an efendiye dönüşebileceği bir eksen üzerinde iniş-çıkış eğrisi çizer 'kahramanlar'. Partnerlerin rollerine aldanmamak gerekir. (...) Karşılıklı aşk, her zaman karşılıklı, bulaşıcı, yayılmacı bir yangın demeye gelmiştir. Tek taraflı aşk zaten aşk değildir: Öteki'yle tamamlanma arayışından öte, kendi kendini bulmama güzergâhıdır. Bir som yanılgı, bir som yanılsama. Mutsuz aşkın tarihi, kaldı ki, Aşkın tek taraflılığına değil, karşılıklılığının gerçekleşmesinin engellenmesine dayanır hep. Erişememenin, buluşamamanın, yan yana gelemeyişin bin bir çeşitlemesi çıkar karşımıza. (...) İki trajik odak belirler bireyin yaşam akışını: Aşk ve Ölüm. İkisinin de ayırması beklenmiştir. Çağlar boyu, Aşk'a bakışın temel yasası olarak kalmıştır bu: Bir araya gelindiğinde Aşk

1 Enis Batur, Cogito, Bahar-1995, No:4, s.5-6, 6. baskı.

ölmeye başlayacaktır. (...) Mutlu aşk, Aşk'ın ölümünü hazırlamıştır. (...) Mutlu aşkın anlatılmaya değer bir yanı bulunamamıştır. (...) Mutsuz aşkın destansılığı, özde, trajik çekirdeğiyle bağlantılı biçimde öne çıkar. (...) Mutsuz aşkın diyalektiği, konuyu kapalı bir alana sürüklemiştir."[1]

Aşkı, "bir iktidar ilişkisi"nin kısırlığına eşitlediniz mi ya da aşkın bir insani özgürleşme alanı olduğunu kavrayamadınız mı; elinizde, kala kala, "mutsuz aşk"ın "hicranı" kalır veya "sorunu kapalı bir alana hapsetmeniz" kaçınılmaz olur! Batur da bu yanılgıda ısrar edenlerden, yani Ekim Devrimi'nin "Biz Yeryüzünün İlk Aşkıyız!" diye haykıran mutlu bir aşk olduğunu unutanlardan! Batur'a anımsatmakta yarar var: "Aşk yalnız bir türlü olur, ama birbirinden farklı binlerce nüshası vardır" diyen La Rochefoucault haklıysa; ve aşk(lar) da niteliği itibariyle çok farklıysa;[2] aşktan aşka dağlar kadar fark olmaz mı? Zengin çeşitliliğinde aşk deyince bir de 1890 Zürih'inde 20 yaşındaki Rosa Luxembourg ile 23 yaşındaki Leo Jogiches'in, yani Rosa'nın "Dyadyo/sevimli oğlum" dediği Leo ile Leo'nun da "Çuçya/ şirin bebeğim" dediği Rosa'nın ilişkisini anımsamak gerekmez mi?[3]

Hayır, egemen ilişki aşk'ı da "yöneten/yönetilen" ikileminin tutsağı kılarak bir "efendi/kul kutuplaşması"nın çatışma (yabancılaşma) girdabına çekmek istese ve bu konuda "başarılı" olsa da; bu "kastı", insani aşk hanesine "temel veri" olarak kaydetmemek gerek. Aşk'ı, olasıyla değil; olması gereken ile değerlendirmek gerek! Yoksa insanı insanallaştıran bir varoluş,

---

1 yagk, s.6-7

2 Bu konuda bak: Muzaffer Oruçoğlu, "Peygamberin Aşkı", Uzun Yürüyüş, Aralık-1997, No:21, s. 28-29 ve Catharina Gavin, Aşkta ve Savaşta Mustafa Kemal, Çiviyazıları Yayını-1997

3 Bu konuda bak: Gülsen Tuncer, "Sevgili Rosa'ya Bir Kucak Ateş Çiçeği", Evrensel Kültür, Nisan-1998, No:76, s.9-11

mücadele ve özgürleşme dinamiği olarak aşkı, "iki trajik odak arasındaki ölüm ve mutsuzluk" ikileminin "marazi"liğine teslim ederiz!

Unutulmasın, aşk gündelik hayatımızı devrimcileştirerek, dünyayı ve kendimizi değiştirmede önayak olan, coşkulu bir tutkudur. Çünkü Jean Duvignaud'un deyişiyle, "Kişisel hayatta olsun, toplumsal hayatta olsun, tutku bir kopuştur." İnsani aşksız bir kopuş, sınıflı-sömürücü dünyada mümkün değildir. Bu bağlamda zorlu ve zorunlu olan kişinin her koşul altında kendi içindeki aşkın coşku dolu tutkusunu yaşatmayı başarmasıdır. Yani Eflatun'un, "Doğumsuz, ölümsüz, artmaz, eksilmez bir güzellik" olarak tanımladığı aşk; Aşık Veysel'in de, "Güzelliğin on par-etmez/ Bu bendeki aşk olmasa..." dediğidir! Onun için, Nermi Uygur'un, "Boş bir sözcük, akıl karıştıran bir kavram, sıkıcı bir savsata, oyalayıcı bir kuruntu olabilir sevgi. (...) Sevgi, gelmiş geçmiş en büyük yalan olabilir. (...) 'Aşk' diye bildirilene 'sevgi' diyorum ben"[1] görüşünü paylaşmak mümkün değildir. Çünkü, eğer, Uygur'un "sevgi" dedikleri, ifade ettiği özellikleri taşıyabiliyorsa, buna, ne "aşk" ne de "sevgi" değil; sadece, "riya" diyebiliriz ve insani aşkın yabancı olduğu şeyler listesinin başında ise, "riya" yer alır!

XI.8.4-) NEDEN İNADINA AŞK?

İşte tüm bu nedenlerden; "riya"ya, yalana, yabancılaşmaya ve insana yabancı olan her şeye karşı başkaldırmak için "olmazsa olmaz"lıktır; Denis de Rougemont'un, "savaşçıl dili"nden söz ettiği[2] ve hayatın peşindeki ısrarıyla, inadına aşk!

1 Nermi Uygur, Cogito, Bahar-1995, No:4, s.14-15, 6. baskı.
2 Denis de Rougemont, "Aşk ve Savaş", Cogito, Bahar-1995, No:4, s.148, 6. baskı.

Çünkü, "Cilalı İmaj Devri"nin yaşandığı Türk(iye) toplumu, sıkça yükselen değer(sizlikler)in yaratıldığı ve kapitalist egemenlik ilişkilerinin bekaası ve üretimi için her alanda sıkça kullanıldığı; bunun da İkitelli medyası tarafından körüklendiği bir coğrafya... Denilebilir ki, artık yaşam(lar)ımız TV'nin uzaktan kumanda aletleriyle zaplanıyor. Burjuvazinin popüler kültür(süzlük) felsefe(sizliği) ile tartışmasız egemenliğini pekiştirdiği verili koşullarda; bellek kaybına uğramış Türk(iye) insanı, beyin tembeli, hazır lopçulardan oluşuyor... İdollere aç Türk (iye) insanının tüketim hırsı dışında kalan, (insanal) değerleri dumura uğramışken; hemen hemen her talebi pazar ekonomisinin meta fetişizmine (ve yabancılaşmasına) kodlanmış kimlik krizinin dişlileri arasında övütülmektedir...

Yabancılaşmanın çürüme tablosundan,[1] her şey gibi aşk da "nàsibini" alarak, kirlenip tüm insani niteliklerini yitirmektedir. Söz konusu tehdit o denli devasa özellikler taşımaktadır ki; ço-

1 "Yabancılaşma, meta ekonomisinin bir ürünü olduğuna göre, meta ekonomisinin evrensel bir biçime girmesiyle birlikte, yabancılaşma süreci de, bireyleri her açıdan etkisi altına alıp belirleyen bir 'toplumsal ilişki' olup çıkar. Bu ilişki, kendisini, insanlar arası ilişkilerin nesneler arası ilişkiye dönüştürülmesi, insanın bilinçli ve amaçlı etkinliğinin ürünü olan nesnenin, insanın dışında yer alan ve onu denetleyen bir yabancılaşmış güce dönüşmesi biçiminde karşımıza çıkarır. İnsanı estetik duyarsızlığa, etik çöküntüye sürükleyen yabancılaşmanın yol açtığı bu kirli denizin içinde, artık yüzüp durmayan hiç kimse kalmaz. Her şey bir gösteriye dönüşür; herkes kendi amacını gerçekleştirmek için bir başkasını araç olarak kullanır. Sonunda herkes birbirini birer araca dönüştürerek, karşılıklı olarak birbirlerini kirletip dururlar. Meta ekonomisiyle bağlantısı açısından ele alındığı zaman, yabancılaşmanın ortaya çıkmasına yol açan nedenlerin başında, toplumsal işbölümünün toplum içinde derinlik ve yaygınlık kazanması gelir. (...) Yabancılaşmanın ortaya çıkmasına yol açan ikinci neden; üretim araçlarının özel mülkiyeti ile, üretimin toplumsal niteliği arasındaki çelişkinin aldığı yeni biçimdir. Bu çelişki, kendini ekonomik sömürü biçiminde ortaya koyar. (...) Yabancılaşmaya yol açan üçüncü neden; kullanım değeri üreten geleneksel üretim biçiminin yerine, değişim değerine uyarlanmış meta ekononomisine geçilmesidir." (Hüsnü Aksoy, "Yabancılaşma Sürecinin Farklı Boyutları Üstüne", Ütopia, No:4, Kış-1998, s.12-13)

cukların muhayyelesindeki "aşk" ve "âşık olmak" kavramlarını bile meta fetişizminin "yargıları" şekillendirmektedir.[1] Bu koşullarda "Aşkların dövmeler kadar dayanıklı olmadığı"nın altını çizen Hakan Aksay, "Dövmeler aşklardan daha ölümsüz"[2] derken; "YDD" mahreçli, postmodern[3] patentli tüketim toplumu "aşkları"nın niteliğini (açmazını!) sergilemektedir.

Etkinliği küçümsenmemesi gereken tahribat; pazar ekonomisi "aşkları"nın (veya "meta estetiği"nin), kapitalist toplumun et-

1 Psikolog yuva yöneticisi Hacı Harmancı'nın "Beş Yaşında Aşk" adlı kitabında, 4-12 grubundaki çocuklar "Aşk nedir?, Nasıl Âşık olunur?" sorusunu bakın nasıl yanıtlıyorlar: "Film icabı aşk olur. Film icabı olmayan aşklar yoktur." (M.E., 5 yaş, erkek); "İnsanın bir yere düşmesi ya da ölmesidir aşk." (S.A., 5 yaş, erkek); Anne ile baba Âşık olur. Anneanne ile dede... Nene ile dede Âşık olur. Bazı yabancılar bana Âşık olurlar. İçlerinden bu ne kadar güzel kız derler. Ben de onların yakışıklılarına çok yakışıklı derim." (İ.E., 5 yaş, kız); "Âşıklar bazen severler, bazen kızarlar." (İ.B., 6 yaş, kız); "Daha çok bu erkeklerin yaptıkları bir şeydir. Kızlar güzeldir. Erkekler de yakışıklı. Erkekler kendi eşlerini seçmek isterler. İnsanlar güzel olan şeyleri seçerler. Erkekler güzel kızları seçerler. Âşık olurlar. Ama hep erkekler Âşık olurlar. Bir kızın erkeğe Âşık olduğunu görmedim." (E.A., 8 yaş, erkek); "Aşk sözünü duydum. Filmlerde çok olur. İki kişinin birbirine aşırı şekilde sevgili olmasından ileri gelen bir şeydir. Bazıları birbirine Aşkını söyler, gezintiye çıkarlar. Bazıları öpüşürler, sevişirler." (T.G., 8 yaş, erkek); "Cinsellik demektir. Kadınla erkeğin birbirini sevmesi demektir. Erkek yolda giderken, bir mağazaya giderken bir kızın peşine takılır ve yürür. Kız nereye giderse o da oraya gider. Yanaşır. Kız çekilir. Erkek biraz daha yanaşır. Sonra erkek dayanamaz kıza evlenme teklif eder. Kız kabul eder. Evlenirler." (B.Ş., 8 yaş, erkek); "Bir kızla bir erkeğin birbirini beğenmesi ve sevmesidir. Kız erkeğin centilmenliğini beğenir, varsa. Erkek kızda güzellik ister. Kız ise erkeğin güçlü olmasını ister." (E.A., 8 yaş, kız); "Birinin başka birini sevmesi. Âşık olanlar hep birbiriyle görüşürler. Ayıp ama öpüşürler." (O.E., 8 yaş, erkek); Birbirini görürsün: Yüzü güzeldir. Tarzı güzeldir. Borçsuzdur. Güzel bir işi vardır. Her şeyi borçlanmadan alabilir. İşte o zaman Âşık olursun. Birlikte olursun. Evlenirsin. Güzel bir evin olur. Bahçesi büyük." (O.İ., 9 yaş, erkek); "Öpüşmek ve sevişmektir. Birbirine Âşık olarak başlar. Boşanarak biter." (K.Ö., 7 yaş, erkek); "Sevgiden daha üstün bir sevgi. Herkes Âşık olabilir." (D.S., 10 yaş, kız) (Cumhuriyet, 18 Temmuz 1998, s.18)

2 Hakan Aksay, Cumhuriyet, 19 Temmuz 1998, s.8

3 Postmodernizm, "zamanın çığrından çıktığı" "YDD" krizinin girdabındaki akıldışılığın ve kötümserliğin yan ürünü ve "akla saldırı"dır.

kili manipülatif gücü olduğu gerçeğini görmezden gelmemize yol açmamalıdır. Bu bağlamda aşkı, insani bir değer ve ilişki olmaktan çekip çıkararak, kapitalizmin "yakışıklı yüzü"nün yani "meta fetişizmi"nin[1] tutsağı kılan yorum ve sunuların köktenci bir eleştirisine muhtacız! Çünkü güvensizlik, kötümserlik, güçsüzlük, korku, geleceksizlik, anlamsızlık, normsuzluk, kültürel uzlaşma, toplumsal yalıtılmışlık, kendinden uzaklaşma, gerçeklerden kopma, kadercilik, kaçış-geri çekilmede somutlanarak; pazar ekonomisi "aşkları"nı da kendine benzeten kapitalist yabancılaşma gerçeği; M. Cevdet Anday'ın "Dünyada geçirdim çocukluğumu/ İnsanlardan eşya yaparlar"[2] ya da Edip Cansever'in, "Severiz çünkü ara vermeden/ Anlamaya uymayan vakitleri/ Ey yerle gök arasındaki mutlu kalebentliğimiz" dizelerindeki "insanlardan eşya yapan kalebentliğe" mahkûmiyettir.[3]

Sözünü ettiğim mahkûmiyetin birçok biçimi var; "YDD" koşullarında "aşkın bir teröre" dönüşmesi de bunların öne çıkanlarından biridir! Örneğin, "Aşk gibi bir duygunun nasıl olup da bireyin psikolojisinde hastalık, ikili ilişkilerde terör haline dönüşebileceğini, bireyin, aşk teröristlerinin ideolojisinin bulaşıcı karakterinden de yararlanarak ortalığı kasıp kavurduğu bir zamanda, sağlıklı aşkın nasıl olup da ikili ilişkilerin merkezine gelebileceği"ne kafa yoran[4] Erol Göka, "Bir Terör Olarak Aşk"

1 "Metalar paraya âşıktır ve ona göz sürerken fiyatlarıyla baştan çıkarıcı bakışlar atar" der K. Marx.

2 "Bir dünya daha olmalı burada/ Bir yerde, o kadar yakın ki,/ Seslensem duyulacak belki,/ Belki başladım onu yaşamaya." (M. Cevdet Anday, "Yeni Bir Dünya")

3 Söz konusu mahkûmiyeti pekiştiren kapitalizm, insandan korkuyor ve bu nedenle de onu bir seyirci haline getirip, kendine benzetirken, meta fetişizmi ekseninde tüketim kutsamasını yücelterek, insanı küçültüyor.

4 Bu konuda ayrıca bak: Anthony Giddens, Mahremiyetin Dönüşümü: Modern Toplumlarda Cinsellik, Erotizm ve Aşk, Ayrıntı Yayınları, 1994; ve Michael Vincent Miller, İkili İlişkilerde Terörizm: Erotik Yaşamın Yozlaşması, Varlık Yayınları, 1997

adlı yazısında şunların altını çiziyor: "Modernliğin bireycilik ve eşitlik idealleri birçok olumlu sonucunun yanı sıra bazı zaaflara da yol açtı ve ne yazık ki bu zaafın neticesinde, kişiler arası alana sağlıklı olan değil de psikopatolojik olan insani yaşam materyali daha kolay sızıyor; ne sızması, psikopatolojik olan tüm kamusal yaşantıyı istila ediyor. Bu istila, aşk gibi diyalojik alanlarda daha belirgin hale geliyor. (...) Âşık olmak, kendinden başka bir kişiyi tekrar tekrar idealleştirebilmeyi ve onu özgür bırakacak kadar değer vermeyi gerektirirken, narsistler ikili ilişkilerindeki tüm enerjilerini kendi patolojik psikolojik ihtiyaçlarının giderilmesi için harcarlar. Aşk nesnelerini bilinçdışı yansıtmalı özdeşim düzeneğiyle sürekli olarak kendi ihtiyaçlarına göre manipüle etmeye çalışırlar."[1]

Çetin Yiğenoğlu'nun, "Aşk insanların gelişmişliğiyle doğru orantılı bir tasarımdır"[2] haklı çözümlemesiyle, taban tabana zıt bir (pazar ekonomisi) kategori niteliği taşıyan "Bir Terör Olarak Aşk", "YDD" cinnetine teslim olmuş "tutunamayanlar"ın tabansızlığında somutlanan sevgisizlik[3], ya da Toktamış Ateş'in, "ÖDP, yanlışlarında hâlâ ısrar ediyor. Türkiye'nin emekçi halkı ve emeklileri gündelik kuru ekmeğin derdindeyken, 'ille de aşk...' gibisinden sloganlarla, sanki bu insanlarla alay ediyorlar. Türk Solu'nun 80 yıllık onurlu mirasını sulandırıyorlar"[4] diyen duyarsızlığındaki "ulusal-sol"cu ekonomist coşkusuzluktur!

1 Erol Göka, Virgül Dergisi, Temmuz-Ağustos/1998, No:10, s.20-22
2 Çetin Yiğenoğlu, Damar, No:88, Temmuz-1998, s.34
3 Prof. Nur Sencer, "Sevgi insanın kendi iç benliğini genişletmesinin, temel erdemlerle donanmasının aracıdır. Çünkü güçlü bir sevgi insanı fedakâr, hoşgörülü, iyiliksever, dürüst, sabırlı, bağışlayıcı kılar" (Giydirilmiş İnsan Kimliği, Der Yayınları, 1996, s.286) ya da Gürdal Aksoy, "İnsanı insan yapan biricik özelliklerden biridir sevgi. Sevgi olmaksızın, insanlığın varolabileceği düşünülemez bile" (Aşkın Sonu mu?, s.10, Yurt Yayınları, 1998) derken; Leo Buscaglia da ekler: "Sevgi kolların her zaman açık duruşudur. Sevgiye kollarınızı kaparsanız kendiniz dışında hiçbir şeyin kalmadığını görürsünüz" (Sevgi, İstanbul, s.1986, s.92)
4 Toktamış Ateş, Cumhuriyet, 4 Ağustos 1998, s.3

XI.9-) "TOPARLARSAK!"

Özlemlerin iptal edilerek; aşka, başkaldırıya yani hayata kastedilen karanlık bir kesitten geçiyoruz. Önceleri, hiçbir şey "böyle" değildi. Özlemlerimiz, uğruna verilen kavgalarıyla dimdik ayaktaydı. Eksikli bulunabilir ama eksik ve yanlışları içinde yer aldığım o günleri ben çok sevdim ve seviyorum da... Nostaljik bulanlar da olabilir. Varsın öyle nitelesinler; bundan beis duymuyorum. Çünkü, geçmişi bugün boyutunda geleceğe bağlayarak, özlemlerini iptal etmemekten yana olanlardanım! (Ya da onlardan biri olmak istiyorum!) Bunun için söz ediyorum "geçmiş"ten; yani gelecek için... Amacım, yaşanmışın söz düzeyinde uçup gitmemesi için... Soru(n) ortada, yanıtsa gelecekte...

Bunları yazmak zor iş. Ve yazılan, bir yanıyla "ben"imize aitse, çok daha zor. 1980'ler sonrasında, çaplı tanım kaybı yaşayan, toplumsal bilinci bölünen ve vicdan sözcüğü unutulup/erozyona uğratılan postmodern müdahaleye maruz kalan Türkiyeli insana (dolayısıyla da kendim(iz)e) dair yazıyorum. Yazdıklarımı ak kâğıda geçirirken, keyifli bir iş yapmıyorum. Aksine, bu işi yaparken tarifsiz kederler içindeyim. Ancak yazmalıyım...

Yazmalıyım çünkü, tarih bilincinin zayıflatıldığı, geçmişin sadece yanılgılarıyla "açıklanmaya" kalkışıldığı Türkiye'de, yaşananların yazılması gerekiyor. Çünkü, karşı konulamaz ve baş edilemez akışı içinde bütün yaratıkları sürükleyen, hepsini ve her şeyi karanlıklara gömen "zamana" karşı; yaşananın yazıldığı karşıt "tarih"le set çekilmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü "tarih"i, Anna Comnena gibi, "zaman"ın içinde yapılanların unutulmasına, hiçliğe sürüklenmelerine engel olan güç olarak görüyorum.

Hayır, ondan dersler çıkartabilsek, "tarih bir tekerrür" olmaz, olamaz. Bunun için, tarihten/yaşanmıştan dersler çıkarılmasına büyük değer biçilmeli ve Chateaubriand'ın "Tarih, başka başka insanlara ve zamanlara rastlayan olayların tekrarlanmasıdır" çözümlemesine aldırılmamalı. "Tarihin kendisi, amaçları uğruna yaşayan insanların yaptıklarından ibarettir." (K.Marx)

"Her insan, bir tarihçidir" diyen Thomas Caryle gibi düşünüyorum. "Zaman"ın hiçliğine sürüklenmenin engellenmesi için, şimdi insanların her zamankinden daha da fazla tarihçi olması gerekiyor. "Yükselen değer(sizlik)"lerin Türkiye ve dünyasında egemen kılınan, geçmişsizlik ve geleceksizlik anaforunda boğulup/yok olmamak için, kendimizi sözde "karşıtlıklarla değil, geçmişi geleceğe bağlayan hesaplaşmalarla yeniden tanımlamak ve Phoneix Kuşu gibi küllerimizden var etmek zorundayız...

İnsanın insanallığını özgürce var edebileceği ütopyaların, eşitlikçi özgürlük örsünde dövülmüş tarih bilincine kast edilerek; "tarihin sonu"nun ilan edildiği verili "YDD" kaosunda; dün "sosyalist" olanlar, bugün geçmişe lanetler okuyarak karşıt kampa iltihak ettiler! Onların "küfür" ettikleri geçmiş neydi? Bunun yazılması gerekiyor. İnsanıyla, olayıyla ve gerçeğiyle... Artık insanların ne olduklarıyla değil, neye karşı olduklarıyla kendilerini "tanımladıkları" iğrenç pragmatizmin rasyonalliğiyle karşı karşıyayız...

"Dur!" denilmesi gerekenlere karşı dövüşmek zorundayız! Çünkü olması gerekenlerin heyecanını duyabiliyorsak hâlâ yaşam boynumuza borç. Özgürlük serüveninde yitirdiklerime ve ertelenmişliklerime rağmen... Yeter ki sevme yetimizi, öfkemizi, nefretimizi yitirmemiş olalım... Ya da "Hüzünlü olduğumuz doğruysa da; umutsuzluğumuz koca bir yalandır!" diyebilelim!

Ahde vefalardan vazgeçmeyelim... İnsan kadri kıymeti bilelim... "Nereye kadar" mı? "Tarihin Sonu" değil, tarih devam ediyor ya...

Sevda babında olabildiğince beklentisiz olmak gerekiyor. Aksi büyük yıkımlara kapı açıyor... Yani sevgi, beklentisiz bağlanma olabildiği düzeyde, insana ait ve insan için özellikleriyle de, insanın insanallaşmasına katkılarda bulunabiliyor. Sevda bilinç işidir. Bilgi, düşünce, tutku ve cüretle gelişir. İnsana aittir sevda. Zordur. Ucuz değildir. İnce iştir. Acılarla, hayal kırıklıklarıyla büyür. Emek ister. Aslı sorulursa, sevgi emektir. Emek verebilmektir güzellikler için... Gelip geçici tutkuların, sığ yürek çırpıntılarının, bilgisizliğin, deneyimsizliğin, hamlığın, hırsın, çıkarın yeri yoktur sevdada, olmamalıdır da. Oldu mu, sevda sevda olmaktan çıkar... Sevdayla değiştirilmemiş dünyadaki "değişim" hep sözdedir; sanaldır...

"Yeryüzünün ilk aşkıyız biz" diye haykıran Ekim 1917'yi anımsayın... Âşktı, sevdalarla pusatlanıp dünyayı değiştirme cüretiydi... Sonra bir gün yenildik. Yenilgimiz bize devrimin kaçamak bir aşk olmayacağını öğretti... Tam o günlerde yenilginin yıkımı ardından haykırdı bir kez daha B.Brecht: "Yeniden ayağa kalk!"

Yeniden ayağa kalkıp, sevdalanabilecek misin yine? Ama kaçamak "sevda oyun"larını da reddederek! Hadi sevdalan, âşık ol yine. Hem de sevdanın yani muhalif olmanın bedellerinden birinin de yaşadığın coğrafyada ölüm olduğunu unutmadan! Sevdaya "Evet"; ama Elsa Triolet'in "Beyaz At"ındaki Michel Vigaud gibi... Michel Vigaud, unvanları, rahat yaşamayı, lüksü, parayı, yükselme hırsını, kişisel çıkarları, bencilliği, otoriteye kul oluşu elinin tersiyle itmenin sembolüdür. Ve eline geçen bütün "harika fırsatları", sevdalı özgürlük tutkusuyla reddedişin adıdır, Elsa'nın Michel'i...

Yeryüzünün aşkı yeniden yaratılmalıdır... Yeryüzünün aşkı, yeniden sokaklara dökülecek olan Michel'lerle, yenilenin yeniden ayağa kalktığı cüretle yaratılacak...

Ancak unutulmaması da gerek: 80'lerden bugünlere değin esen sert rüzgârlar, kimleri nerelere savurmadı? Zamanın acımasız kırbacı, insanlara korkunç acılar verdi. Tabii zamana esir düşmeyenlere... Zaman köle olanlar; yaşanana/yaşatılana esir düştüler. Dünyayı değiştirmeyi ve ülkülerini, "imkânsız lüks" ilan ettiler. Zamana köle oldukları için, zamanın kırbacını duyumsayamayacak kadar duyarsızlaştılar...

Ya, zamana teslim olmadığı için, zamanın acımasız kırbacının durmadan sırtında şakladığı Dinozorlar mı? Nedendir bilmiyorum; ben, onları Richard Bach'ın "Martı"sındaki, Jon'a (Jonathan'a) benzetirim. Çünkü Jon, "Gökyüzünde bir şeyler arıyorsan, hedefin tanrının çok ötesine gitmek olmalı" diyen, Rus atasözünü kanıtlayan bir eylemin ısrarıdır.

Zamana teslim olmamak: O, bir ısrar işidir. Israr, insanın insanal varlığını korumanın ve üretmenin önemli eksenidir. Yaşam karşısındaki insanal duyarlılığını yitirmemektir. Tıpkı kör ve yatalak halde dahi yaşamı savunma ısrarı ile var olan Nikolai Ostrovski ve "Bize kalmış tek bir şans bile olsa yaşamı terk etmezler" diye tarif ettiği insanlar gibi... O insanlardan biri olmak gerek... O insanların çoğalması gerek... O insanlar...

Eduardo Galeano'nun, "Aşkın ve Savaşın Gündüz ve Geceleri"nde altı çizilmesi gereken bir bölüm var. O insanları tanımlarcasına, şunları der Galeano: "Yaşamak, ayakta kalmak; bu, küçük bir zaferdir. Capcanlı kalmak; vedalaşmalar ve cinayetlere rağmen neşeli olabilmek... Sonunda acıya alıştık. Ve neşe, elemden daha fazla cesaret gerektiriyor."

Neşenin, elemden daha fazla cesaret gerektirdiği verili koşullarda yaşamak... O insanlardan biri olmak, o insanların ço-

ğalması direnci/umuduyla, elemin üzerine yürümek... "İyi de bu nasıl olacak" mı? Jean Paul Sartre'ın saptamaları şunlar: "İnsan kendini nasıl yaparsa odur! (...) Bu yolu kendim seçtim! (...) Eylemimden pişman değilim! (...) İnsan yüzde yüz sorumludur!" Sevgi Soysal da "Yürümek"in de, "Yürümek ardına bakmamaktır" demez miydi?

Şimdi soralım: Kendimizi nasıl yapıyoruz? Ya da insan olarak yüzde yüz sorumlu muyuz? Olup bitenden... O halde sorayım: Kendimizi nasıl yapıyoruz? Ardına bakmadan yürüyen kararlılıkla Ataol Behramoğlu'nun dizelerindeki kararlılıkla mı?: "Yaşamak bu yangın yerinde/ Her gün yeniden ölerek/ Zalimin elinde tutsak/ Cahile kurban olarak/ Yalanla kirli havada/ Güçlükle soluk alarak/ Savunmak gerçeği, çoğu kez/ Yalnızlığını bilerek/ Korkağı, döneği, suskunu/ Görüp de öfkeyle dolarak!"

Hayır, atlıyor ya da "es" geçiyor değilim: Sevincin türkülerinin söylenemediği bir kesitten geçiyoruz:. Tufan öncesi işaretleri bağrında taşıyan, durgunluk ve çürüme dönemi. Bu kesit, tufana yol açacak. Devrimlerin günbatımının sonrasına tekabül eden bugün, Jose Ortega Y. Gasset'in deyişi ile, şöyle de tanımlanabilir: "Devrimlerin günbatımından sonra başlayan ruha belki de en çok yakışan ad uşaklık ruhudur."

Uşaklık ruhu: Bugünkü moda deyimi ile "geçmişin/ geleneğin eleştirisi" adına, "inkârı gelenek haline getiren" postmodernlik, dönekliktir. Uşaklık ruhunun somutlandığı döneklik, özünde yenilginin, umutsuzluğun ve vazgeçmişliğin ürünüdür. Dönek ise, gerçekliği algılama biçimini vazgeçişlerin şekillendirdiği yenilgidir. Adı üstünde "dönmek", geriye doğru bir yönü ifade eder. İleriye doğru dönüş olmaz. Dönmek, vazgeçmek ve istikamet değiştirmektir. Dönekliğin körüklendiği, yükselen değerlerin insanları ve toplumu iyice alçalttığı Türki-

ye'deki devasa kirlenmeden "sakınmanın" önemli bir aracı da; eskiden daha büyük şevkle, aşklara ve inançlara sarılmak ve egemen başkalaşım rotasında değişmemektir. Devrimlerin günbatımı sonrasında, insanı tüketen koşulların aşılması; yine insana sarılarak ve insanla mümkün kılınacaktır. Ancak, olması gereken insanla...

"Olması gereken insanı nasıl tarif edebiliriz" mi? En azından, uşaklık ruhunu ve dönekliği reddeden kapsamlı umutla. Geleceksizleştirme tehlikesini yaşayan insanlığın bugün her zamankinden daha fazla umuda ihtiyacı vardır. Hele hele bir tufan öncesi umut, insanlığın en büyük gereksinimidir. Çünkü, Edgar Morin'in deyişi ile, "Gelecekten kuşkulu isek, bize ne kalıyor" sorusuna, "şimdiki zaman ve geçmiş yanıtını" vermek mümkün ise; tufan öncesinde insanlığa düşen: Geçmişin güzelliklerini bugüne taşıyarak, bugünden geleceğin önünü açıp, geleceği kuşkulu belirsizlik olmaktan kurtarmaktır. Kurtarmak eylemi, öncelikle insanal kurtulmayı ve bu kurtuluşun hesaplaşmasını "olmazsa olmaz" kılıyor...

Umutsuzluğun dört yanı kuşattığı ya da umutların köşe başlarında satılan çeyrek milli piyango biletlerine bağlanacak kadar ucuzlayıp, hiçleştiği bu kesitte Herakleitos'un; "Evren boyuna akan bir süreçtir, başı sonu olmayan bir değişmedir" sözünü sık sık anımsamak gerekiyor!

Paramparça ve darmadağınız... Çoğumuz, hatta "hepimiz"! Düşlerimiz yoksullaştı; cürete yabancılaştık... Mesele de burada işte! Aşk ile silkinmek gerek! Tekrar ve her zamankinden daha fazla muhtacız buna... "Ne cellat, ne de kurban olmadan", tekrar silkinmek; âşık olmak, terennüm etmek yeniden başkaldırı türkülerini ve haykırmak sokaklarda...

Evet, "Evren boyuna akan bir süreçtir, başı sonu olmayan bir değişmedir!" Tarih buna tanık ve kanıt... Bugün de değişe-

cek... Ama silkinebilecek miyiz? Soru karşımızda... Acil yanıtını bekliyor... Yanıtsızlığımız, "sıkıntılı huzursuz"luğumuzun nedeni...

"Sıkıntılı ve huzursuz"uz: İçinden geçilen dönemin karakteristiğini oluşturuyor. Uyumsuzluk ve dengesizlik kavramlarında ifadesini bulan ve eylemliliğin önünü açan bu durum; bir uçta ucuz "tepki"lerin, öbür uçta da "aykırı"lığın zeminini oluşturuyor. İkisinin ortasındaki yer ise, Kafkaesk açmaz olarak nitelenmeli...

Kanımca yerimiz, "aykırı" kutbundaki Güneyli olmak! Karşı çıkmak, boyun eğmemek, teslim olmamak; bunlar nitelemeli durduğumuz yeri!

Aksi, bir gazete haberinde: "Türkiye'nin yüzde 10'u, depresyon tedavisine ihtiyaç duyuyor!"[1] "N'oluyoruz" mu? Açık değil mi! Düşünmemenin "erdem" sayıldığı, ilkesiz-ülküsüz insanın köşe döndüğü, lahmacuncu-biracı arabeskin ve "fast food"lu söylencenin yarattığı şekilsizlik; artık önününe "The" eklenen sonuçlarını yaratıyor! Olan bu: Yokoluş ve kirlenme!

Yüzde 10'unun ya da daha fazlanın tedaviye gereksinim duyduğu Türkiye'de, kapitalist vahşet tam istim çalışırken; artık hiçbir şey kolay ya da çok yakın değil. Uzun bir maratona ve rahatsızlıklarına hazır olmaktan başka açarımız yok! Yokoluş ve kirlenme: Onlardan sakınarak, uzak durarak aşabileceğiz onları göğüs göğüse kavgalarla...

Hangi koşullar altında olursa olsun, insanın insanallaşma kavgası yani devrim güncel! Gündelik hayatın devrimcileştirilmesinden, Güneş'in fethine değin... Yok, hayır; bu bir sanrı değil... Neşe Düzel'e kulak verin: "Türkiye hızla bir kaosa sürükleniyor. Enflasyonuyla, rüşvetiyle, yolsuzluğuyla... Hücrelerine kadar kirlenen toplumsal müesseseleriyle... Her gün ölümle ka-

1 Hürriyet, 1 Ekim 1993, Av.bas.

nayan Güneydoğusuyla... Ve sıkıyönetim söylentileriyle... Karanlık bir fırtınaya doğru yaklaşıyoruz!"[1]

Dünya ve Türkiye'deki durum, Depardieu'nun "şimdi umutsuzluk egemen" dediği dünya çapındaki oluşumdan soyut değil. Sıkıntı ve sorun dolu çökelti kesiti bu. Olumsuzluk açık. Olumsuzluk karşısında sorulması gereken ise, buradan nereye gelindiği? Bir Newroz ya da Germinal zamanına mı?

Zola'nın romanının ismi olan "Germinal"in sözlükteki karşılığı, "tohuma değin"... Gelecek, umut yani... Bundan başka "Germinal", Fransız devrimi ile oluşturulan yeni takvimin yedinci ayı: 21 Mart'ta başlıyor 18 Nisan'da bitiyor. Yani bizdeki Newroz'a denk düşüyor. Başlangıcı umutların, yeniden doğuşların, canlanışların müjdecisi oluyor...

Türkiye ve dünya, olumsuzlukları içinden nereye gidiyor? Olumsuzlukların olumsuzlanacağı yere, belki de bir Newroz, yani Germinal zamanına... Bütün iğrençlikleri içinde dünya da, Türkiye de Newroz zamanına gidiyor... İğrençlikler kesitinden geçerken, içimizdeki gurbet duygusunun diri tutulmasını gerekli. Gurbet duygusu, insanın özlemlerini de diri tutmasının dinamiğini oluşturuyor... Gurbet duygusu ve özlemler; onlar, aykırı sosyalist duruşun "olmazsa olmaz" öğelerini oluşturuyor... Bu duygu ve düşüncelerle dolu olmanın önemli olduğunu düşünüyorum...

"Nasıl" mı? "Elveda" edebiyatının ucuz "teorisyen"lerinden Ertuğrul Özkök'e dahi, "Bu manzara hoş değil, hiç hoş değil"[2] dedirten Türkiye'deki otoriter rejimin fiiliyatlarına kafa yormak gerek! Susurluk'un, özelleştirmenin, kirli savaşın Anadolu'sunda her şey meydanda değil mi?

Ancak çok net ifade edelim: Çıkışı, bir süre için "tıkanmış"; dibe vuran inişte realize olmuş; derinlik ve ufuktan

1 Neşe Düzel, Hürriyet, 9 Ekim 1993, Av.bas.
2 Ertuğrul Özkök, Hürriyet, 3 Mart 1994

"yoksun" çökelti dönemi içinden çıkmak istenilen bir vahşet kesiti. Belirsizliği içinde hızlı çözülmenin yaşandığı; "yenik" sayılanın, insana ait şeyler olduğu cinnet kesiti... Uzun geçmişin sunduğu yığınla deneyin, tarihi oluşturduğu ve insanları yaşlandırıp/marjinalleştirdiği çöküntü kesiti; geçmişi yaratan romantik başkaldırının nostaljiye dönüştürüldüğü ve "elveda" edebiyatı ile doğmatik ukalalıkların dört yanımızı sardığı; en iyi Kafka'nın tasvir edebileceği bir labirent... "Labirent" dedim; "cinnet kesiti" olarak niteledim; "çöküntü dönemi" olarak tanımlıyorum bu vahşeti! Abartıyor muyum? Zannetmiyorum!

Çöküntü döneminde Lois Armstrong'un "siyahi efkârlılığı"nı[1] yaşamak zorunda bırakıldığımız bir "sır" değil! Simsiyah efkâr: Jean-Paul Sartre, Neruda, Aragon, Nazım Hikmet, Fuillen, Ritsos, Duras, Nizan, Semprun, Goytisole, Eluard, Picasso vb.leri de, bu dünyayı değiştirmek için yaşamak zorunda kaldılar o siyahi efkârı...

İnsan(lık)ın siyahi efkârlı bu dramatik serüveninde, zulamızda sakladığımız tutkulu ve çocuksu kavuşma inadını kamçılamak gerekiyor! Tutkumuz Emile Zola'nın "Germinal"indeki Souvarine'e benzemeli. "Germinal"deki Etienne Lantier gibi işçi sınıfının "yeryüzünü patlatacağı"ndan şüphe duymamalı! İlya Ehrenburg'un "Fırtına"sındaki Mado'nun, Sergey'in, Ossipi'nın, Raya'nın yani sevdanın erdemi ve kavganın toplumsal vicdanıyla "Yapılması gerekenler" dışında hiçbir şeyi seçmemiş olmanın "hesapsız kitapsızlığı"nda somutlanmalı!

Siyahi efkârı aşmayı amaçlayan özgürlük mücadelesine içerilmiş sorularımızla, hesaplaşmalarımızla yaşarken; Paul Watzlawick'ın, "Mutsuzluk üretmek insanın kopmaz bir parçasıdır" çözümlemesine aldırmadan, düşünen aklın militan ka-

1 ABD'nin, "colored/renkli" ve ikinci sınıf yurttaşlarından Louis Armstrong, "sana sevgiden başka hiçbir şey veremem" diyen içtenliği ile sorar; "Tanrım! Beni niye bu denli siyah ve efkârlı yarattın?"

ramsarlığına sarılmalıyız! Eşikteki geleceksizleştirmeye başkaldırmalıyız!

Yitiren-yenilen, "bizim" taraf oldu ama onlar kazanabildiler mi? Onlar da kazanamadı. Hal-i pür melalleri meydanda. Kaybedenleri ve (sözde) "kazananları" ile devreye giren "Uygarlık Krizi"; insanlık açısından "toplamın elde var sıfır" olduğu bir durum aslında... Sıfır durumu; insanlık için sorunların kıyılarında değil; derinliklerinde "olmak ya da olmamak"ta somutlanan karar kesiti niteliği kazanıyor. Yeniden tanımlanma sürecini devreye sokan bu dinamik, (negatif ve pozitif imkânlarıyla) yeni oluşumların önünü açıyor.

"Ne yapmalı, nereden başlamalı"? Sorular gündemimizde. Gündemimizdeki sorulara bu kez, insan merkezli yanıtlar bulmalıyız: Bir insanlık hareketi olarak sosyalizm, insanın insanal özüne dönüşünün (ezilenlerin tümünü kucaklayan) sözcüsü olmalıdır. Bir özgürleşme hareketi olarak sosyalizm;[1] "zorunluluktan özgürlüğe" geçişte, insanın tarihin öznesi kılınmasından başka ne ki? Ya da sosyalizm, yöneten/yönetilen ikilemini aşan, özgürleştirici insanlık hareketi olabilecek mi?

Olmak zorunda! Çünkü "YDD"ye "teslim olmuş sessiz yığınlar", çok insana ("tarihin sonu" dedirtmese de) ister istemez, "toplumsalın sonu mu?" diye sordurtuyor. Gerçeği altüst eden "aslı" yokların, "simülasyon"ların yani "gibi"lerin dünyasında, "YDD"; açık/acımasız şiddeti ve medyatik gücü ile, insanlığı (kölelik sınırlarındaki) "ehliliğe" mecbur kılıyor. Ehlilik, toplumsallıktan vazgeçmiş bireysel esaretin tüketim toplumunun, "özgürleşiyoruz" manipülasyonlarıyla bezenmiş labirentlerinde biçimlendiriliyor. Toplumsallık boyutundan vazgeçmiş bireysel esaret; yani özgürlükçü insanal hayallerin, rüyaların dizginlen-

1 Seneca, "Ahlaki Mektuplar"ında "Nedir özgürlük" sorusuna, "Hiçbir şeye, hiçbir zorunluluğa, hiçbir türlü duruma köle olmamak." (s.117) yanıtı verir. Seneca'nın özgürlük tanımı önemli! Geçmişte sosyalizmi; Seneca'nın "özgürlük" tanımının çok gerisinde ele aldığımızı ve reel sosyalizmin de "Aşil Topuğu"nu bunun oluşturduğunu düşünüyorum.

mesi; "YDD" totaliterliğinin tek boyutlu dayatmacalarına boyun eğilmesi; tüketim toplumu normlarına ve yabancılaşmasına "biat" edilmesinin aşılması için, insanlık radikal özgürleşme panzehirine muhtaç oluyor. Bu bağlamda ulusaldan evrensele enternasyonalist temellerde ve insanlığın insanal özüne dönüşünün özgürleşme hareketi olarak tarif edilmek zorunda olan sosyalizm; eşitlikçi özgürlük ütopyasını yeniden ayaklandırmak zorundadır.

Yoksa! Felaket kaçınılmaz! Çnükü ikilemin bir ucu, "barbarlık" değil! İnsanlık "YDD" ile modern barbarlığı zaten yaşıyor! Şimdi, bir ucunda yine sosyalizm seçeneğinin olduğu ikilemin diğer ucunda artık "Yokoluş" var! Hayır abartı değil: Yüzünü Ortaçağ'a dönmüş "YDD"; bir yanıyla da "veba" ile "karnaval"ların iç içe geçtiği Barok dönemini yaşıyor. Hani, her yanda bir yığın ölüsü; öte yanda da böyle bir şey yokmuşçasına karnavallarının düğün derneğini yaşayan paradoksuyla...

"Deformasyon kesiti"; insana ve özgürlüğe her zamankinden daha fazla önem vermemizi gerekli kılıyor. Sıfır noktasında sosyalizmin yeniden ayaklanabilmesi, özgürlüğüne sahip çıkan insanların toplumsalı yeni başlangıç ilan eden başkaldırıya muhtaç. "YDD"nin gerçeği, insanın toplumsallığına ve özgürlüğüne ölüm emri çıkarmıştır. "YDD"nin insanlığa dayattığı bilinmezlikler, korkular ve tehditlerde somutlanan geleceksizleştirme karşısında sosyalizmin, tarihsel pratiğinde gerçekleyemediği kadar özgürlükçü ve insana ait olması gerekiyor.

Bunları "teorik" olarak ifade etmek; elbette "kolay"! Güçlük, teorik olanın programatik düzeyde sistematize edilip, yığınlara mal edilerek pratikleştirilip, siyasetin toplumsallaştırılmasında![1] Yani postmodern tasallut karşısında siyasetin yeniden toplumsallaştırılması için başkaldırmakta...

1 Hem de yığınla saçmalamışlığımıza karşın! Evet, yer yer "saçmaladığımız" bir geçmişti arkamızda kalan. Bu geçmişi sevmeli ve geçmişe sahip çıkmalıyız; tıpkı Mark Twain'in dediği gibi, "saçmalamak" akıllanmanın ilk aşamasıdır...

EK-I

İMAJ VE KÜFÜR KİTAPLARI (1)

Şaban ÖZTÜRK

Kitabı seçerken bilinçli tercihler yapmak, her zaman kolay olmamakta. Yayınevinin niteliği, yazarların niteliği bilinçli seçimler yapmamızı kolaylaştırmakla birlikte, yanılmamıza da neden olabilmektedir. Genelde edebiyat ve sanat kitaplarında, eleştirmenlerin katkılarıyla yanılgılar aza indirilmekle birlikte; kuramsal ve biyografi kitaplarında her zaman yanılgılar ortadan kaldırılamamakta. Bunun da nedeni; bu tür kitapların olumsuzlarına ilişkin tanıtım yazıları yazılmamasıdır. Bu yazımız da böylesi bir tanıtım yazısıdır.

Öncelikle şunu belirtmeliyiz ki; kişi eğer estetik kaygıların dışında, eğitim amaçlı bir okuma uğraşına girişmişse bir yönteme sahip olmalıdır. Yöntemsiz okuma, insanda bilgi birikimi

yerine kafa karışıklığı yaratır. Kafası karışık insan, düşünce bozukluğu içinde olan insandır. Böylesi insanlar, sosyal pratik içinde tutarsız ve ilkesiz insanlardır. Zaten yöntem sorunu, hayatın her alanında karşımıza çıkan önemli bir olgudur.

Gelelim üzerinde duracağımız kitaplara. Yazımızda iki kitabı ele alacağız. Tavır'ın bir önceki sayısında Zerrin Kayalı, "CIA, CHE'ye Karşı" adlı kitabı incelemişti. Dikkat ettiyseniz o kitaptan hareketle, CIA'nın yönlendirmesiyle Che hakkında pek çok olumsuz kitap yazıldığı belirtilmişti. Bizim de inceleyeceğimiz kitaplardan birisi buna örnek bir kitap, diğeri ise fikri planda eleştireceğimiz bir kitap. İlk olarak; fikri planda eleştireceğimiz kitabı ele alalım.

"Özgür Üniversite Kitaplığı: 8"; ÖTEKİ Yayınevi tarafından piyasaya sürülmüş bir kitap. Kitabın adı; "CHE, FİDEL, KÜBA..." Yazarları; Zekeriya Boztepe, Temel Demirer, Özgür Orhangazi.

Kitabı yazanlar objektif bir Che, Fidel, Küba anlatımından çok kendi öznel bakış açıları çerçevesinde bir kitap hazırlamışlar. Kitabın içeriğine geçmeden önce kapağı hakkında bir iki şey söylemek gerekli: Daha doğrusu kapaktaki fotoğrafla ilgili... İlk bakışta kapaktaki fotoğrafın CHE'nin fotoğrafı olduğunu sanırsınız ama değil. Bu fotoğraf CHE kılığına girmiş bir artistin fotoğrafı, yani bir imaj çalışmasıdır. Ciddiyetin ölçüsü daha baştan anlaşılıyor. Kitabın kendisi de "düşünsel imaj"dan öte bir çalışma değil.

Kitabın içeriğine gelince: Yazarlar önsözü şöyle bitiriyorlar: "...sosyalist insan Che'yi tüm yönleriyle anımsamayı ve bunu yaparken de yoldaşı Fidel'i ve uğruna dövüştüğü Küba'nın bugünkü durumunu incelemeyi amaçlayan bir çalışma bu elinizde tuttuğunuz." (s.9) Kronolojik tarih sıralaması ve anekdot bilgilendirme anlamında söylediklerini yapmışlar. Küba Devri-

mi'nin izlediği yol, kullanılan mücadele yöntemleri kitapta yer almamıştır.

Bu yöntemlere ilişkin sanki yazarların alerjisi vardır. Zaten Che'nin önemli yanlarını değerlendirirken gerilla savaşı teori ve pratiğini, diğer teori ve pratiklerinden daha önemsiz bulurlar. Daha önemli buldukları "Che'nin sosyalist ekonomi ve sosyalist toplum hakkındaki görüşleri ve bu konuda zamanın SSCB'sine yönelttiği eleştiriler ve Che'nin moral teşvik unsurunun önemi ve bürokrasiye karşı mücadele konusunda sahip olduğu görüşler"dir. Onların da "Küba'da uygulandığı kadarıyla başarılı olamadı"ğını kitabın 34. sayfasında iddia ederler. Üstelik, iddia ettikleri bu başarısızlıklara da çok önemli somut olgular gösteremezler. Yazarlar, Che'nin sosyalizm üzerine düşüncelerini doğru bulmasalar da önemsiyorlar ve 45. sayfada da şu kehanette bulunuyorlar: "Che yaşasaydı, sosyalist ekonominin sorunları üzerinde düşünmeye devam edecek ve yazılarında ifade ettiği 'bürokrasi sosyalizmden kaynaklanmaz' görüşünün tersine ulaşacaktı" (s.45). Kimbilir yaşasaydı belki de Türkiye'ye yerleşir, Temel Demirer'le beraber ÖDP'de mücadele ederdi!

CHE'nin gerilla mücadelesi üzerine söyledikleri, yazdıkları ve gerilla pratiği, bu yazarlara göre Che'nin önemli yanı değildir. Che'nin önemli yanı olarak gördükleri sosyalizme ilişkin görüşleri ise, bu baylara göre doğru değildir. "O halde Che'yi onların gözünde önemli kılan nedir?" derseniz, o da sadece söylediklerinde samimi olması ve isyancı olmasıdır.

Kitabın satırlarında, yukarıda söylediğimiz özelliklerinden arındırılmış bol miktarda Che sevgisi bulabilirsiniz. Ne var ki kitabın 47. sayfasından başlayıp 51. sayfasında biten "onu anlamak" başlığını taşıyan bölümde halkı aşağılayan satırları okuduğunuzda, sadece Che'den değil bilimsel sosyalizmden de

ne kadar uzak oldukları görülecektir. Zaten bilimsel sosyalizmin yerine "radikal sosyalizmi" ikame ederek terminolojiye katkılarını da sunmuşlar.

Sözünü ettiğimiz bölümde yazarların "dâhice!" yapılmış toplum çözümlemelerine göz atalım: "Sevdaları ve kavgaları için verme fedakârlığına yabancı olanlar 'bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın!' diyerek karanlığı katmerlendiren 'Türkobesk'lerdir" (s.49) Aşksız, eyyamcı, korkak olarak nitelendirdikleri Türkiye toplumunu, onurunu kaybetmekle suçluyorlar. Haksızlık etmemek için belirtelim; Türkiye'yi onlar "Türk(iye)" diye yazmışlar. Yani Anadolu halkları içinde daha çok Türkler'i böyle nitelendiriyorlar. Bu dâhice kavramlarını şöyle formüle ediyorlar: "'Yüce Türk Milletinin Yüce Ç'ıkarları' sopasıyla sayısal loto havucunun umudu güdüyor artık! Derin devletin karanlıklarındaki Türk(iye) insan(cık)ı aşksız, kavgasız, yalnız, şaşkındır. Kendine güvenini-saygısını yitirmiş ve doyumsuzlukların açgözlülüğüne teslim olup; kapitalist tüketim vahşetinin vidalarına dönüşmüştür. Böylelikle üretmenin, çoğaltmanın umurunda olmadığı aşksız kavgasız insan(cık)ların toplumsal referansları yok edilmiş; Zübük + Murtaza + Hacı-Bacı + Çatlı-Şahin + Morrison Sülo + vb'lerinin Türkobesk sentezi yaratılmıştır" (s.50)

Topluma böylesine küfür ederek siyasi çözümleme yapmak, ancak halktan umudunu kesmiş aydın(cık)ların işidir. Bu küfürbaz yazar(cık)ların durumu aşmak için önerdikleri; "Haksızlıklara, zulme başkaldırılmalı, yalan söylememeli, sahtekârlık yapmamalı, sözünü tutmalı, olduğu gibi olmalı ve yaptığını sahiplenerek, faturasını ödeyebilmelidir." Ahlaki önermelerine en başta kendileri uyma zahmetine katlanmalıdırlar. Sonra da, eğer varsa somut siyasi önermelerini söylemelidirler.

Elbette ki Che'nin ("Devrimciler olarak bizler, çabalarımızla yol açarak elverdiğince hızla ileriye doğru atılırız, fakat kitleyi KENDİMİZDEN VERECEĞİMİZ ÖRNEKLERLE esinlendirirsek daha hızlı ilerleyebileceğimizi biliriz." (Sosyalizm ve İnsan; CHE; YAR yayınları; Sayfa;90) manevi canlandırıcılık anlayışını başarısız bulanlar, böylesi zahmetlere katlanamazlar. Anadolu insanlarını özellikle de Türkler'i arabesk olmakla suçlayanların kendileri tam bir siyasi arabesktirler. Söylediğimize en güzel örnek, Temel Demirer'in kendisidir. Buna en somut örneği, kitabın 48-49. sayfasındaki dipnotta Temel Demirer'in söylediklerinde görebilirsiniz.[1] O söyledikleri, ancak arabesk bir şarkıya söz olabilir. "Türkoarabesk" başlığıyla ortaya konan argümanlar, bu halkın evladının ortaya koyacağı argümanlar değil, olsa olsa emperyalizmin misyonerlerinin argümanları olabilir.

1 "Ayrılık; başkaldıran insan(lık)ın Che sevdasını azaltmadı; onu hâlâ çok seviyoruz. O günlerde parkalı, postallı ve balıkçı yaka kazaklıydık. Saçımız, yeni yeni çıkan sakalımız, çoğunlukla düzensizdi; cebimizde kitaplarımız, belimizde eksik olmayan zulamız; yüreğimizde sevdamız, direngen umutlarımız, uğruna dövüştüğümüz eşitlikçi özgürlük ütopyamız vardı. 'Kapansın el kapıları, yok edin insanın insana kulluğunu' derken, 'Yeryüzü aşkın yüzü olsun' isterdik; hasılı, çağın-toplumun gerçeğine taraftık; cüretkârdık, sevdalıydık! Kimileri 'gülünç'(!) bulsa da yüksek sesle itiraf ediyorum: O günlere ve 'El Commandante'ye hâlâ sevdalıyım. Beni ayakta tutan, 'Amor meus, pondus meun: İllo feror, quocumque feror/ sevgim benim ağırlık merkezimdir. O nereye, ben de oraya giderim" (St. Augustine) diyen, o çocuksu içtenliktir. Ayrılık; başkaldıran insan (lık)ın Che sevdasını azaltmadı; onu hâlâ çok seviyoruz: Bunu, umudu, sevdayı, başkaldırıyı unutan insan(cık)a anlatmak çok zor! Ancak yine de denemeli: Yaşamı, uğruna ölmeyi göze alacak kadar çok seviyorduk! Emperyalizmden, burnumuzdan kan fışkırtan öfkeyle nefret ediyorduk! Emek ve özgürlük için bozitlerin ve görünmeyen devletin terörüne 'Hayır' diyorduk! Dağlarına çıkacak kadar aşkla seviyorduk Anadolu'yu! Eşkıya dünyaya hükümdar olmasın istiyorduk! Zamanı sorgulayan irdeleyen, cüretle eski(miş) dünyaya başkaldırmıştık! Yani, şafakta gelecek eşitlikçi-özgürlük ütopyasına sevdalanmıştık; hem de alev alev ve sırılsıklam aşkla! Bügünlerde saçları ağaran o kuşak 'El Commandante'yi çok sevdi. Çünkü dünya değiştirilmeye muhtaçtı o günlerde; hâlâ da muhtaç. Kuşağımın zulasındaki anıların 'El Commandante' sevdasının hâlâ sevgili olması boşuna değil!" (T.Demirer) sayfa, 48-49)

Kitabın 61. sayfasından başlayıp 86. sayfada biten "KÜBA" bölümü ABD emperyalizminin, Küba'ya karşı giriştiği ekonomik-siyasi-terörist saldırıları içermekte. Kitabı yazanların sadece derlediği bir bölüm olduğu için iyi.

Kitapta "ucuz dönekler" diye nitelendirilen burjuva basını yazarlarına cevaplar veriliyor. Elbette burada olumsuz bir durum yok. Fakat Ertuğrul Özkök ve Hasan Cemal, hiçbir zaman sosyalist hareket içinde bir yere sahip olmamışlardır. E. Özkök, öğrenciliğinde sadece sempati duymuştur, H. Cemal de, Doğan Avcıoğlu'nun başını çektiği "YÖN" hareketi içinde yer almıştır. Bilindiği gibi "YÖN" hareketi bilimsel sosyalizmle donanmış bir hareket değil, cuntacı bir harekettir. Bu nedenle böylesi tipleri abartıp, önemsememek gerekir. Kitabı yazanlar her nedense yanıbaşlarında duran, şimdilerde Yapı Kredi Bankası'nin çöplüklerinde dolanan, dönekliğin teorisini o çöplüklerde tartışan, Ertuğrul Kürkçü ve Aydın Engin gibileri görmemezlikten gelmişlerdir. Bu iltimas niye peki?

Kitabın son bölümleri ise Temel Demirer "kaynaklı" bildik YDD üzerine düşünceler...

Özgür üniversiteye giden gençler bunlarla emperyalizmin ideolojik, kültürel saldırılarına karşı donatılıyorsa yazık! Sonuç olarak "Özgür Üniversite Kitaplığı"na dahil edilen bu kitabın Che düşüncesiyle alakasız, içiyle dışıyla imajdan öte bir niteliği olmadığını, bir kez daha belirtelim.[1]

1 Şaban Öztürk , Tavır Dergisi, No:7, Ağustos 1998, s.38-40

EK-II

SÜLEYMAN DEMİREL VECİZELERİNDEN SEÇMELER[1]

I-) KİM DEĞİLİM?

Ø 25 Mart 1967: Biz mucizelerin insanları değiliz.

Ø 15 Ekim 1976: Kim bizimle yarışacaksa avans veririz. Bu iş futbol gibi olacaksa üç gol, iki kilometrelik bir koşu gibi olacaksa 1 kilometre avans verip evelallah geliriz.

Ø 25 Ekim 1977: Ben ipten bile korkmam.

Ø 18 Ekim 1978: Benim için en büyük rütbe AP'nin bir neferi olmaktır.

Ø 10 Ağustos 1986: Ben, hiç kimsenin bana vereceği makamı, mevkiyi falan kabul etmem. Millet verirse hariç. Talip de

1 Ferruh Yazıcı-Tarık Sipahi, Gazetepazar, 31 Mayıs 1998, s.7

değilim. Ama yine millet verirse, ki o ayrı meseledir, başka bir şey söyleyeceğim yok. Ne diyebilirim? Ben Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olmak istemiyorum" diyebilir miyim?

Ø 16 Kasım 1987: Başbakanlık için aş eriyor değilim.

Ø 16 Kasım 1987: Ben kral değilim.

Ø 19 Mayıs 1993: Ben Turgut Özal değilim.

Ø 19 Mayıs 1993 (Cumhurbaşkanlığı töreni hakkında): Dünkü parlamento bir ihtişamdı. Gerçekten Atatürk'ün "En büyük eserim" dediği parlamentoydu. Geldim, orada, yemini yaptım. Herkes ayakta dinledi. İstiklal Marşı söylendi. Konuştum.

II-) SAĞLIK OLSUN!

Ø 12 Mart 1979: Hasta bile öleyim demez, çare arar.

Ø 9 Mart 1980: Kolu kurtarmak için parmağı feda ettik.

Ø 7 Nisan 1980: Türkiye hasta ülke değildir.

Ø 6 Mayıs 1994: Nezle olduk, zatürree olmayalım. Yani sorun ekonomik sorun haline gelmeden çözülsün.

Ø 6 Mayıs 1994 (Muhalefetin 5 Nisan krizi yüzünden "Türkiye batmıştır" değerlendirmesine cevaben): Bir defa öksürünce kanser mi olunur? Bir defa öksürmüş olmanız, sizi kanser şüphesinin içine mi iter? Yahut grip olmanız, sizi yataktan başını kaldıramaz noktasına mı getirir?

III-) HESAP, KİTAP!

Ø 25 Haziran 1965: Açık kapanmadığı sürece borç almaya devam edeceğiz. Buna mecburuz.

Ø 3 Kasım 1965: Kalkınma hesap değil, inanç meselesidir.

Ø 1 Mart 1967: Her kuruş itina ile harcanacak.

Ø 7 Mart 1967: Meseleler köylüye kaside yazılmak suretiyle halledilmez.

Ø 18 Mart 1969: Köyü kalkındırmak için tepesinden çekmek değil, altından kaldırmak lazım.

Ø 5 Aralık 1969: Zam hükümetlerin seve seve yaptığı bir iş değildir.

Ø 5 Mart 1977: Trilyonları telaffuz etmeye alışmalıyız.

Ø 26 Ağustos 1977: Türkiye'de bir ay içinde elektrik kısıtlaması kalmayacak, bunu yazınız ve altını çiziniz.

Ø 1 Eylül 1977: Ne yok? Ne zamandan beri yok? Yok olan maddeyi bildirin, istediğiniz kadar hemen göndereyim!

Ø 9 Eylül 1977: Bu tedbirler zaruri hale gelmiştir. Çok petrolü olan bir ülke miyiz ki bir şişe su 250 kuruşa satılırken petrolümüzü de aynı fiyata verelim?

Ø 21 Mart 1979: Önlemler paketinin içinden çıka çıka zam çıktı. Başka bir şey çıkmadı. Üst tarafı laftır.

Ø 24 Mart 1979: Asılmış iki maliye bakanı varken maliyeci çalışamaz.

Ø 12 Haziran 1979: Paramız paçavraya çevrildi.

Ø 1 Şubat 1980: Bu fiyatları öpüp başımıza koyalım.

Ø 8 Mart 1980: Mal bulamayan bana başvursun.

Ø 1980: Benzin vardı da biz mi içtik?

Ø 10 Ocak 1992: Devletin hesabı dağılmış.

IV-) YOLLAR AŞINMAZ

Ø 9 Kasım 1968: Birtakım yürüyüşler oluyor diye asabınız bozulmasın, yürümekle sokaklar eskimez.

Ø 19 Ocak 1986: Ben 1968'de söyledim, yollar yürümekle aşınmaz diye. Bunu derken senelerce kişi olmuş bu ülkenin insanını, vatandaş yapmaktı.

Ø 25 Nisan 1992: Yollar yürümekle aşınmaz.

V-) BÜYÜK TÜRKİYE!

Ø 18 Kasım 1965: Türkiye'nin sabrı yanlış anlaşılmamalıdır.

Ø 6 Aralık 1967: Türkiye blöf yapmaz.

Ø 9 Mart 1967: Türkiye'de ne teröre, ne de tedhişe ihtiyaç vardır.

Ø 6 Aralık 1967: Türkiye yumruğunu sıkmış ortaya koymuştur.

Ø 5 Kasım 1968: Türk siyasi hayatını çıkmaza sokmak istiyorlar.

Ø 5 Kasım 1968: Türk siyasi hayatını çıkmaza sürüklemek için hiçbir sebep mevcut değildir.

Ø 5 Kasım 1968: Şunu kesinlikle ifade edelim: Herkes kendi işine baksın.

Ø 5 Kasım 1968: Fikir özgürlüğü istediğini söylemeye mani değildir.

Ø 19 Aralık 1968: Memleketin iktisadi vaziyetini kapkaranlık gösterme hevesleri her zaman olmuştur ama hiçbir işe yaramamıştır.

Ø 3 Aralık 1969: Memleketimizin imkânları büyüdüğü gibi, problemleri de büyümüştür.

Ø 14 Nisan 1971: Türkiye'yi ilelebet hürriyetlerden mahrum edecek bir idarenin varolması ve devam etmesi mümkün değildir.

Ø 3 Şubat 1973: Türkiye'de iki yıldır büyük bir rejim buhranı var.

Ø 8 Mart 1973: Sıkıntıları büyütmek yanlıştır.

Ø 5 Aralık 1977: Türkiye karnı tok, sırtı pek bir ülkedir.

Ø 26 Eylül 1978: Memleket kibrit çaksan yanacak halde.

Ø 29 Eylül 1978: Tencerede aş değil, dert kaynıyor.

Ø 20 Nisan 1979: Sokaklar gündüz devletin, gece eşkıyanın işgalinde.

Ø 27 Ocak 1980: Bu vahim durumun aranır olmasından korkarım.

Ø 31 Mart 1992: Şam sabrımızı taşırıyor.

VI-) ZAMANI GELİNCE...

Ø 13 Mart 1967: Biz 15 sene ilerisini düşünüyoruz. Onlar 15 sene gerisini düşüneceğiz derse biz ne deriz?

Ø 15 Mart 1973: Dün başka bir gündü, bugün başka bir gün.

Ø 29 Aralık 1977: Bazı insanlar kendi kendileriyle uyumsuzdur. Sabahleyin başka öğleyin başka akşamleyin başka şey söylerler.

Ø 6 Mayıs 1994: Bugünü dünle izah etmenin bir yararı yoktur. Bugünü bekleyelim, yarın güzel olacaktır. Gayrı siyasi söylüyorum.

Ø 20 Mart 1997: Türkiye lafın arasında kaybolmayacaktır. Akşamlan lafları dinleyin ama gündüzleri çalışalım, memleketimizi ileriye götürelim.

VII-) AİLEVİ SORUNLAR

Ø 1 Mart 1976 (Yeğeni Yahya Demirel'in mobilya yolsuzluğunun ortaya çıkması üzerine): Herkes yeğeninden ne kadar sorumluysa ben de o kadar sorumluyum.

Ø 26 Aralık 1993: İlhan Kesici benim damadım değil ki. Henüz damat da değil, aileye damat olacak. Nihayet kardeşimin kızıyla evlenme kararı vermişlerdir. Hadise bundan ibarettir. Ben kendisine "Şöyle yap, böyle yap" demedim.

VIII-) MİLLETİN DURUMU...

Ø 1 Ocak 1965: Fertlerin mutlu yarınlara cesaretle baktığı müreffeh Türkiye'nin yeni yılda gerçekleşmesini görmek ümidi bize haz veriyor.

Ø 18 Haziran 1965: Millet çok yalnız, sahipsiz ve ilgisiz kalmıştır.

Ø 12 Kasım 1965: Türk milletini mutluluğa kavuşturmak yegâne çabamız olacaktır.

Ø 12 Mart 1967: Bir millet her gün tehdit altında tutulamaz.

Ø 30 Ağustos 1978: Milletin bize her zamandan çok ihtiyacı var.

IX-) FEVKALADE HALLER...

Ø 15 Mart 1971: Hislerimizi bir kenara atamayız. Ama hislerimizi de mutlaka aklı kenara itecek durumda mütalaa etmemeliyiz.

Ø 15 Mart 1971: Yanlış bir iş yaptığımıza kani değiliz.

Ø 20 Mayıs 1971: Öğrendiğim bazı şeyler benimle beraber mezara gidecektir.

Ø 20 Mayıs 1971: Darbe olmuş, alkışlayıp, çok iyi olmuş demek şart mı?

Ø 21 Mayıs 1971: İkinci Atatürk yaratılamaz.

Ø 12 Ekim 1986: 12 Eylül'ün benim iktidarıma, benim hükümetime söylediği bir şey yoktur. Partime söylediği vardır da iktidarıma söylediği bir şey yoktur.

Ø 2 Mayıs 1988: Sayın Evren 12 Eylül lideri gibi konuşuyor. Sivil ve demokratik rejimin cumhurbaşkanı olduğunu unutuyor. Kendisi 12 Eylül öncesinin Genelkurmay Başkanıdır.

X-) İKTİDAR VE HÜKÜMET...

Ø 19 Kasım 1965: Bu memlekette, bir adamın düğmeye basmakla o memleketi idare edeceği devirler geçmiştir.

Ø 23 Mart 1971: Hükümetlerin nasıl gelip, nasıl gideceği halledilmezse, hiçbir şey halledilmez; iktidarların geleceğini milletin rızasına bağlarsanız, her şeyi halledersiniz.

Ø 8 Nisan 1973: AP'nin TBMM'de bir hükümeti ayakta tutacak gücü yoktur.

Ø 6 Mayıs 1973: Halkın yararı için iktidara talibiz.

Ø 21 Ekim 1973: Millet bize muhalefet vazifesini vermiştir.

Ø 10 Şubat 1974: Yenilgi yenilgidir. İzahı yoktur. AP ayağına batan dikeni çıkaracaktır.

Ø 5 Haziran 1977: Siyasi iktidar yine ortada kaldı.

Ø 18 Temmuz 1977: Çatı çatılmıştır.

Ø 5 Ekim 1977: İktidar olma imkânı var da biz bundan kaçsaydık, işte o zaman mum gibi erirdik.

Ø 12 Ekim 1977: Sırtımızda yumurta küfesi yok ya! İsterseniz kendi göbeğimizi kendimiz keseriz.

Ø 24 Aralık 1977: İktidarsız iktidar koltuğuna oturmayın.

Ø 5 Nisan 1979: Hükümet ha var, ha yok.

Ø 21 Kasım 1979 (MGK toplantısı): Çeteler meydana gelmiş ve kan dökmektedir. Buna dur demek lazım. Çaresi yok dersek hiçbirimizin burada işi yok.

Ø 18 Ekim 1979: Görevden kaçmak mümkün değildir. Yeni hükümet her şeyden önce ne yapacağını saptamalıdır.

Ø 24 Ekim 1979: Hükümetin kurulması zor bir meseledir, düşüne taşına yapılması gerekir.

Ø 19 Ocak 1986: 60 küsur senelik cumhuriyet döneminde sıkıyönetimle idare edilen dönemler, hemen hemen sıkıyönetimsiz idare dönemlerine eşittir. Yani idareyi başaramadık. Esas mesele buradan geliyor.

Ø 11 Kasım 1991: Koalisyon hükümetinin gayesi bir masanın etrafındaki sandalyeleri taksim etmek değildir. Sandalyelere tabii ki koalisyona ortak iki partiden değerli insanları getirip oturtmak lazım gelecek de ülkenin sorunlarını çözmek için.

XI-) HÜR DEMOKRAT!

Ø 14 Mart 1968: Padişahlıktan cumhuriyete geçtiğimiz doğrudur.

Ø 12 Kasım 1969: Türkiye'de iktidarlar; birtakım oyunlarla, entrikalarla ve kanla değişmez.

Ø 18 Aralık 1969: Türkiye bir ihtilal korkusundan kurtulmak mecburiyetindedir. Her Türk vatandaşı kendisini bu korkudan kurtarmalıdır.

Ø 9 Mart 1973 (MGK eski genel sekreteri emekli korgeneral Kemalettin Gökakın'ın AP'ye katılma töreni): Partiler de-

mokrasisi, değişik fikir ve düşüncelerden memleketin faydalanmasını sağlayan tek yoldur.

Ø 7 Haziran 1977: Milliyetçi partiler iktidarı sola teslim etmemeli.

Ø 25 Temmuz 1977: İktidarı MSP ve MHP ile birleşip sola teslim etmemeyi başardık.

Ø 28 Temmuz 1977: CHP ile koalisyon eşyanın tabiatına aykırıdır.

Ø 23 Nisan 1978: Anarşi bitecekse günde 200 kere Ecevit'le el sıkışırım.

Ø 24 Ekim 1978: Diyalog büyülü reçete değildir. Ben diyaloğu reddediyor değilim. Yanıltıcı başlangıçtan, yanıltıcı sonuca varılmasından endişe ediyorum.

Ø 8 Ocak 1986: Sağcı veya solcu değil, demokrat olmak önemli.

Ø 19 Ocak 1986: Gösteri hakkı mübarek bir haktır.

Ø 19 Ocak 1986: Çok çabuk bunalmışızdır. Çok çabuk bunalarak, karşılaştığımız bunalımları aşmadan daha büyük bunalımlara gitmeyi tercih etmişizdir.

Ø 19 Ocak 1986: MHP ile iktidar ortaklığı yaptınız ve demokrasiden uzaklaştınız gibi bir ithama muhatap kalmamı acayip sayarım.

Ø 21 Eylül 1986: Bu kötü idareye alkış tutarsanız, o zaman memleket solun eline geçer. Sağı bölmeyin diyenler, sağcı olduğunu söylemiyor.

Ø 14 Haziran 1987: Parlamento üyesi olanları mezara gömdük. Nasıl gömdünüz? Diri diri gömdük. Aradan 5 yıl geçti, mezardan sesler geliyor. Adamlar hâlâ diri, ölmemiş. Üzerlerine bir dağ koyalım da altından kalkamasın diyorlar.

Ø 2 Ocak 1993: Bizi idare etmeye kalkmayın. Yani devleti idare edenleri yönetmeye kalkmayın. Eleştiri olsun, tavsiye olsun, telkin olsun ama yani Mesut Yılmaz'ın söylediği lafı Rahmi Bey (Koç) söylemesin. Söylediği zaman siyaset oluyor.

XII-) ORDUNUN YERİ...

Ø 26 Kasım 1965: Ordu milletimizin emrindedir.

Ø 8 Aralık 1965: Ordu ile mutabakat halindeyiz.

Ø 10 Aralık 1965: Ordu politika içinde gibi gösteriliyor.

Ø 17 Kasım 1968: Ordu milli irade üzerinde bir baskı gibi gösterilemez.

Ø 23 Mart 1971: Türk Silahlı Kuvvetleri Türk halkının haklarını elinden alma durumunda değildir.

Ø 8 Ocak 1980: Silahlı Kuvvetlerimizin sıkıntılarını anlamak, onlara çare aramak hükümetin görevidir.

Ø 26 Aralık 1993: Ülkenin silahlı güçlerinin hiç siyasi düşüncesi olmasın mı? Hayır, onu söyleyebileceği yer var, Milli Güvenlik Kurulu var, Cumhurbaşkanlığı var. Bu gücün üyeleri gazete okumuyor mu? Televizyon seyretmiyor mu? Bunları siyaset dışında tutamazsınız. O zaman ister istemez ülkede olan bitenlerle meşgul olacak. Sorun meşgul olması değil. Kendi yerinde durması.

XIII-) PALTO GARDIROPTA!

Ø 21 Ocak 1976: Yürürlükteki anayasa ile Türkiye idare edilemez.

Ø 22 Mayıs 1977: Bu anayasa ile ülke yönetmek fevkalade güçtür.

Ø 23 Temmuz 1980: Demokratik otorite kuvvetlendirilmeli.

Ø 29 Mart 1986: Kanunla iktidar olunmaz, millet size iktidar vermeyecekse, ağzınızla kuş tutsanız vermez, gardıroba astığınız paltoyu bir başkası giyer, gider.

XIV-) KESİN TARİFLER!

Ø 14 Nisan 1969: Şişe fabrikasında şişe yapıldığı gibi üniversitede de öğrenim yapılır.

Ø 17 Nisan 1969: Keban Barajı ışıksız ev için yapılmıştır.

Ø 29 Mart 1986: Parlamento bir fabrika değildir. Bir kanun makinesi de değildir, bir tasdik mercii de değildir. Parlamentonun hür serbest kürsüsü, birçok derdin kendiliğinden devasıdır.

Ø 23 Mart 1997: İbadetin reklamı günahtır.

Ø 24 Mart 1997: İslamın imajı düzeltilmeli.

Ø Mayıs 1998: İsrail'i ben mi kurdurdum?

Ø 15 Mayıs 1998: Siyasetçi "bu kumaştan bu kadar elbise çıkar" diyor. Kumaştan pantolon çıkmış, ceket çıkmıyor; siyasetçi de "yelek diktik işte" diyor. Türkiye'nin buna çare bulması lazım.

EK-III

BEDENİN VE RUHUN KÖLELEŞTİRİLMESİ

Temel DEMİRER

Kapitalizmin ağırlaştırdığı "insanlık durumu"na, nereden bakarsak bakalım; ya da sorunu hangi çerçeveye yaslanarak açıklamaya çalışırsak çalışalım; orta yerde, W. Reich'in sorusu durmaktadır: "Asıl açıklanması gereken, neden aç insanın çaldığı ya da sömürülenin greve gittiği değil, neden aç insanların çoğunun çalmadığı ya da sömürülenlerin çoğunun greve gitmediğidir"! Yanıtlanması gereken soru(n), kapitalizmin bedeni ve ruhu köleleştiren örgütlenmesiyle doğrudan ilintilidir.

"Hiç Freudcu olmadım, hiç Marksist olmadım, hiç Yapısalcı olmadım" diyen Foucault; kapitalizmin bedeni ve ruhu köleleştiren örgütlenmesinin gündem maddesi kıldığı soruya yanıt arayan bir düşünürdür. Turhan Ilgaz'ın "Başka türlü düşünmenin

filozofu"[1] diye tanımladığı Foucault; "söylemin denetimi" ve "bilmenin göreceliliği" konularında farklı tezleri olan ve "olmadım" kaydını düştüğü üç görüşün etki alanının "ortası"nda (anarşizan eğilimleriyle!) duran siyasal/kültürel yapıların teorisyenidir. Modern iktidarın sosyokültürel egemenliğini deşifre etmeye çalışan düşünürdür.

Spinoza ve Nietzsche'den önemli ölçüde etkilenen Foucault'nun; postmodernist Derrida'dan anarşist Murray Boockin'e kadar uzanan "yeni sol" arayışları etkilemesi ve görüşlerinin referansı olması nedensiz değildir. Süleyman Toprak'ın yorumuyla, "Foucault bilegeldiğimiz klasik bilim adamları dünyasından (...) ayrılır. O bir Newton, bir Einstein değildir. O ne dünyayı, ne doğayı ne de toplumu bir İsviçre saati gibi düşünür. Dolayısıyla da 'doğru' ya da 'hakikat' mutlak değildir ve hatta yoktur. Foucault'a göre (...) doğru, hakikat, tanıyanı olduğu kadarıyla hakikattir. O zaman ve mekân anlatısının sınırlarını zorlayan, Nietzsche'yi anıştırsa da, (...) ötesinde olan bir düşünürdür. (...) O hep özgürlük mirasının, özgürlük adına kurulan söylemlerin ürettiği tahakküm ile kirletildiğini göstermeye çalışmıştır. (...) Foucault bir 'varlık' bilimciden daha çok, bir 'oluş' bilimcidir. Ve oluş, varlık gibi sabitlik değildir. Önemli olan 'an'dır. O an, şimdi ve buradadır. Şimdi, burada ve 'an'da gerçektir. Onu sabitlediğimizde, o sabitlediğiniz şey değildir artık. O anı tarif eder, tanımlarsanız, yaptığınız tanım o anı tutsak kılar. (...) Tanımlarla, o tanımların tanımladıkları arasında hiçbir zaman kapatılamayacak olan bir uçurum vardır. Bu uçurum, söylemin dünyasıdır. Söylemin uçurumudur ve söylemin rejimidir. (...)

Foucault modern bilginin, bilimin, sanatın vb.lerinin iktidarını çok güçlü biçimde (daha önce Nietzsche'nin yaptığı gibi)

1 Turhan Ilgaz, Kitap-Lık, No:13, Ocak-Şubat.1995, s.25

parçalar. O insanlar arası ilişkide cinsiyet ayırımının, küçük büyük, yaşlı genç, kızıl, kara, beyaz, sarı ayırımlarının, ırk ve etnik ayırımların, sınırların, ulusların, devletlerin vb. ayrımlaşmasını modern bilme rejiminin ürünü olarak irdeler. (...) Bu iktidar rejiminde insanların hep kendini "öteki" olana göre konumladığını, hep kendi dışında olana göre tanımladığını izler. Bu dayatmacı bir gelenektir. Çünkü bir şeyi ancak bir diğer şeyden ayırarak tanımlarız.

Böyle olunca da o şey, ayrı olduğu şeye karşıtlık içine düşer. İşte iktidar savaşlarının, tahakküm mücadelelerinin ana dinamiği budur. (...) Varolmak egemen olmaktır. (...) Foucault, bu bilme rejiminin toplumsallığı ve tarihselliği üzerinde derinlemesine durur. İktidarın bu negatif tanımını reddeder. Gücün kullanılan ya da sahip olunan değil, yaratılan bir şey olduğunu savunur. Yaratmak, yapmaktır. Güce sahip olunmaz, o aşağıdan yukarı doğru yaratılır. Ne ki bu gücü yaratabilmenin temel koşulu, olumluluktur. "Öteki"ni dıştalayarak, yok ederek, yıkarak varolma yöntemi yerine Foucault, "Öteki"nin farklılığını kabul ederek, varolma yöntemi önerir. Bunun için koşul, insanın kendisini yapmasıdır. Yeniden yapması. Ya da bozup yapması"dır.[1]

I-) MICHEL FOUCAULT'YA DAİR

Fransız felsefeci, düşünce tarihçisi, yapısalcılık-sonrası düşüncenin kendine özgü temsilcisi Michel Foucault (1926-1984); kariyerine psikolog olarak başladı. "Folie et Déraison: Histoire de la Folie a l'Age Classique (1961)/Deliliğin Tarihi (1992)" adlı yapıtıyla tanındı. Bu çalışmasını; "Naissance de la Clinique (1963) /Kliniğin Doğuşu", "Les Mots et Les Choses

1 Süleyman Toprak, Yeni Politika, 4 Mayıs 1995, s.9

(1966) /Sözcükler ve Şeyler (1993)" takip etti. 1970'den itibaren, "Söylemin Düzeni'nde ("Ders Notları" 1992) ilk kez iktidar kavramını kullanan yazar; ardından önemli yapıtı "Surveiller et Punir (1975) /Hapishanenin Doğuşu (1992)"nu kaleme alır. Foucault'nun çalışmalarında ulaştığı sonuca göre iktidar, doğruların üretiminde bütüne ait bir öğedir; doğruluk ve iktidar karşılıklı bağımlılık içinde işlemektedir. Foucault, "Hapishanenin Doğuşu"nda, iktidar ve insan bilimlerinin doğuşuna ilişkin görüşlerini ortaya koyar. Hapishaneyi, insan bilimleri ve normalleştirme teknikleri açısından (toplumun diğer kesimlerine genelleştirmeden önce!) bir uygulama sahası olarak değerlendirir.

İktidar çözümlemesine denk düşen "Hapishanenin Doğuşu"; suçlu, ceza, hapishane kavramlarını ve tarih içindeki gelişimlerini akıcı bir dille açıklamıştır. Ama asıl önemlisi, "Disiplin" adlı bölümünde günümüzün toplumsal kurumlarındaki gözetim ve denetim sistemlerini, kişiler üzerindeki etkileriyle birlikte ele almasıdır. (...) Disiplinler, zamanı toplayan ve sermayeye dönüştüren aygıtlardır. Aynı zamanda disiplin hücreseldir (mekânsal dağıtımlar sayesinde); organiktir (faaliyetlerin şifrelenmesi sayesinde); oluşumsaldır (zamanın birikimli hale getirilmesi sayesinde); birleştiricidir (güçlerin birleştirilmesi sayesinde). Disiplin insanlardan birçok şey sızdırmak için onları terbiye etme görevine sahiptir. Birey üretir. Ayrıca, disiplinlerde hiyerarşik gözetim çok önemlidir."[1]

Disiplini sorgulayan ve "soykütüksel" olan Foucault'nun çalışmaları; görünüşte ussal olanın ardında yatan ussallık dışı ve günahkâr olanı ortaya çıkarmaya çalışır. Böylelikle, çağdaş dünyanın "doğru"larına ve "bilgi"sine karşı çıkar. Bu doğruların meşrulaştırıldığı uygulamalarda iktidar işleyişlerinin maskesini düşürmeyi hedefler. Çalışmalarıyla; belirsizlikler ve

1 Lerzan Caner, Kitap Gazetesi, 1 Mart 1995, Cilt:4, No: 43, s.14,15

kuşkular yaratarak insanlığın yaşadığı kategori ve uygulamaları bir kez daha düşünmeyi sağlamak ister. Ancak Foucault'nun yapıtları; özgürleşme olasılığını reddeden bir pozisyonda olmanın zaaflarına mahkûmiyetten kurtulamaz.

Peter Burke'ye göre; "Foucault'nun toplumsal değişme anlatısında, besbelli ki 'uygarlık süreci'ne hiç yer yoktur. Bütün değişen, baskının tarzından ibarettir -eski rejimde baskı yapılırken, sonraları psikolojik baskı yapılmaya başlanmıştır. Uylaşımsal 'ilerleme' fikrinin yerini, daha serinkanlı ve klinik disipline uygun 'yer değiştirme' (deplasman) terimi almıştır. Tarihçiler, Foucault'nun çalışmalarını haklı ve haksız olarak sık sık eleştirmişlerdir. Edebiyat tarihçileri, onun edebiyatı zihinler tarihinin kaynağı olarak kullanmasından hoşnutsuzluk duyuyorlar, sanat tarihçileri güzel sanatları kullanışından rahatsızlar, geleneksel tarihçilerse, onun resmi 'belge' olmayan kaynaklarını ilkece onaylamıyorlar. Disiplin ve Ceza kitabına gelince, burada varılan sonuçların 'hiçbir arşiv araştırması temeli' olmadığı söylenmiştir. Tarihçilerin Foucault'ya yönelttikleri bir başka eleştiri de, onun yerel çeşitlenmelere karşı duyarsızlığıyla, sanki farklı yörelerin kendi zaman ölçüleri yokmuş gibi, yalnız Fransa'dan örnekler vererek bütün Avrupa için genellemeler yapma eğilimiyle ilgilidir. Eğer biz Foucault'nun bütün öyküyü anlattığını değil de, sadece basit bir değişme modeli verdiğini düşünecek olursak, bu eleştiriler hayli geçersiz kalır."[1]

Foucault çalışmalarında, uygarlık tarihini; insanlığın ussallaşmasıyla sürekli bir ilerleme anlatısı olarak görenlere karşı çıktı. Yazara göre, insanın kendisini anlayışında süreksizlikler, kopuşlar vardı. Oluşsallığı öne çıkaran Foucault'ya göre; key-

1 Peter Burke, Tarih ve Toplumsal Kuram, Tarih Vakfı Yurt Yayınları-1994, s.147-148

fi, oluşsal ve irrasyonel olan süreçler, düşünce tarihinde düğümsel, belirleyici roller oynar. Bu nedenle, tarihin ne anlamı ve "düzeni" vardır; ne de iktidarın işleyişinde oluşsallıktan kaçış... Tahakkümden kurtulmak için sürekli savaşım gerekir. Ama yazara göre bu savaşım, yine de özgürleşmeyi kesinleştirmez.

Ferda Keskin, "sabırlı bir özgürlük emekçisi" olarak tanımladığı Foucault'ya yöneltilen eleştirilere karşı çıkıp, ekler: "Hemen belirtmek gerekiyor ki; Foucault'ya Fransız felsefesini temsil etme ayrıcalığını veren şey, ülkesinde geçerli olan felsefi bir geleneği devralıp, sürdürmesi değildir. Tersine, hem seçtiği konular, hem de yöntem olarak kendi kuşağının içinde yetiştiği bütün geleneklerden ayrı bir yol izlemiştir Foucault. Yani, 60'lı yılların sonuna gelindiğinde Fransa'da öne çıkan fenomenoloji, Marksizm ve yapısalcılık akımlarını eleştiren ve karşısına alan felsefi bir yaklaşımdır onunki. Ancak, yaklaşımındaki bu yenilik, aynı zamanda sıkça yanlış anlaşılmasına, düşüncesinin taban tabana zıt biçimlerde yorumlanmasına ve tanımlanmasına neden olmuştur. (...)

Foucault (...) genel amacını Batı kültüründe insanların özneleştirilme biçimlerinin tarihini yazmak olarak tarif ediyor. Ancak bu kültürde öznenin üretim ve anlam ilişkilerinin yanı sıra, karmaşık iktidar (pouvoir) ilişkilerinde de yer aldığını ve dolayısıyla, özneleşme süreçlerini anlamak için iktidar ilişkilerinin bir çözümlemesinin yapılması gerektiğini söylüyor. Foucault'ya göre, Batı siyaset felsefesinin iktidar çözümlemeleri hukuksal söylemsel (juridico-discursive) model olarak adlandırdığı bir modele indirgenebilir. (...) (Bu modelde-b.n) iktidar, güç ilişkilerinin içinde yer aldığı stratejilerdir. Bu stratejilerin kurumsal olarak cisimleşmesi ise; devlet aygıtında, yasada ya da çeşitli toplumsal hegemonya biçimlerinde ortaya çıkar. Yani devletin biçimini ya da yasayı değiştirmek iktidarı ortadan kaldırmak

değil, ona yeni bir biçim vermektir. (...) Bu yeni iktidar mekanizmaları ve tekniklerinin ortaya çıkması, Foucault'nun 'bio-iktidar' olarak adlandırdığı yeni dönemi belirler.

Bio-iktidar iki ana biçimde gelişmiştir: İnsan bedenine bir makine olarak yaklaşan birinci biçimi, disiplinci bir iktidardır. Amacı bedeni disipline etmek, yetenekleri geliştirmek, daha yararlı ve uysal kılmak ve ekonomik denetim dizgeleriyle bütünleştirmektir. Foucault, bio-iktidarın bu birinci biçimini 'insan bedeninin anatomopolitiği' olarak adlandırıyor. 'Nüfusun bio-politiği' olarak adlandırdığı ikinci biçim ise; bedene bir doğal tür olarak yaklaşır ve nüfusu düzenleyici bir denetim üzerinde yoğunlaşır. Bio-iktidar kapitalizmin gelişmesinde vazgeçilemez bir unsurdur; çünkü, kapitalizm bedenin üretim sürecine denetimli bir biçimde girmesini ve nüfusun ekonomik süreçlere uygun kılınmasını gerektirir. Bu gelişme sonucu insan bedenine, cinselliğe, aileye, bilgiye, teknolojiye, vb. yayılan bir iktidar ağları dizisi ortaya çıkmıştır.

İşte modern 'tin', 'birey' ve 'insan bilimleri' (insanın bilimsel bilgisi) kavramları da, Foucault'ya göre, iktidarın insan bedenini kuşatma biçimlerinde meydana gelen bu değişikliğin bir ürünüdür. Batı toplumunda beden bir iktidar ilişkileri ağı içinde yer alır; çünkü, üretim biçimi gereği bedenin emek gücüne dönüştürülmesi ve üretim gücü olarak kullanılması gerekir. Bu itaatkârlık, bedenin sözü edilen yeni disiplinci iktidar tarafından kuşatılmasıyla elde edilir. (...) Foucault disiplinci iktidarı da içine alan bio-iktidar döneminde yasanın giderek arka plana geçtiğini, onun yerine iktidarın belirlediği normların öne çıktığını söylüyor. Dolayısıyla burjuva toplumun bir ürünü olan bio-iktidar, aslında bir normalizasyon toplumu oluşturuyor; yani insanları norma uymaya zorlayan, onları normalleştiren bir toplum. Normalizasyon toplumunda birey ve içerdiği özne bilimsel disiplinci mekanizmalar tarafından oluşturulmuş ve

biçimlendirilmiş bir bilgi nesnesi ve öznesi olarak ortaya çıkıyor. (...)

Bütün bu söylenenlerden şu sonuç çıkarılabilir: İnsan tüm topluma yayılmış olan bu iktidar dizgesinin bir ürünüyse ve toplum iktidardan soyutlanamıyorsa; öznellik ve özgürlük gibi kavramlar hem teorik, hem de pratik anlamda bir yanılsamadır. Foucault'ya karşı geliştirilen bu klasik eleştiri (...) yanlış anlamaların en önemlisini oluşturuyor. (...) Çünkü (Foucault-b.n) 'disiplinci toplum, (disipline olmuş) toplum anlamına gelmez' der. Disiplin yöntemlerinin yayılması demek, insanların tümüyle itaatkâr olması demek değildir. Onları normalleştirmek için kullanılan süreçlerin çözümlenmesinde, kitlesel bir normalleştirmenin varolduğu iddiası yoktur. Çünkü iktidar ilişkilerinin her yerde olması, onların bütün gücü elinde bulundurduğu anlamına gelmez. (...)

Her şeyden önce, toplu ya da dağınık halde ama kendiliğinden var olan, soyut bir iktidarın var olmadığını söylüyor, Foucault. Tersine, iktidar sadece eylemde var olan, birinin diğerleri üzerinde uygulandığı bir şeydir. Yani sadece taraflar arasında bir ilişki değil, bazılarının diğerleri üzerindeki eylemi; bir eylemler kümesinin şimdiki veya gelecekteki başka eylemleri değiştirdiği bir bütünsel yapıdır. Bu anlamda iktidar, davranış biçimlerini yönlendirerek işler. Temelde iktidar biçimlerine karşıt iki taraf arasındaki bir çatışma değil, bir yönetim (gouvernement) sorunudur. (...) Yönetmek, başkalarının eylem alanlarını yapılandırmaktır. Böyle tanımlandığında, iktidarın işleyişi özgürlüğü dıştalamaz. (...)

Foucault özgürlüğün ahlaki olarak kullanımını bireysel bir süreç, bir ahlaki özneleşme (subjectivation morale) süreci olarak tanımlıyor. Özgürlüğün iktidara karşı olan mücadelesi bir özneleşme mücadelesidir; çünkü modern toplumda iktidar, bi-

reyleri belli biçimlerde özneleştiren bir iktidardır. Bunu doğrudan doğruya günlük yaşama müdahale ederek, bireyleri sınıflandırarak, verili kimliklerine bağlayarak, onlara kendileriyle ilgili ve kabullenmeleri gereken bir hakikati dayatarak yapar. Foucault Batı toplumunda verilen siyasi mücadeleleri üçe ayırıyor: Etnik, toplumsal ve dinsel hâkimiyet biçimlerine karşı verilenler; sömürüye karşı verilenler ve son olarak da farklı öznellik biçimlerine itaatkâr bir öznelliğe karşı verilen mücadeleler... Bunlardan üçüncüsünün giderek ön plana çıktığını savunuyor. Bu konuda yapılması gerekenleriyse şöyle formüle ediyor: 'Bugün eleştirel sorun, Kant'ın yaptığı gibi aşmamamız gereken sınırları saptamak değil, bize evrensel ve zorunlu olarak gösterilen sınırlarda tikel ve iliniksel (contingent) olanı, keyfi sınırlamaların ürünü olanı görmektir. Böylece Kant'ın zorunlu sınırlarımızı belirlemek olarak anladığı eleştiriyi, o sınırları aşacak pratik bir eleştiriye dönüştürebiliriz. Pratik eleştiri salt bir felsefi çalışma değil; kendimizi yaptığımız, düşündüğümüz ve söylediğimiz şeylerin öznesi olarak tanımamıza götüren olayların tarihsel bir araştırmasını yapmaktır. Yani eleştirel çalışma özgürlük için duyulan sabırsızlığa biçim veren sabırlı bir emeği gerektirir."[1]

Soyutlamalarında, dünyayı değiştirecek politik somutluk çok zayıf olan Foucault'nun; çalışmalarında öne çıkan yoğun ayrıntı; felsefesinin temel taşını oluşturur. (Michel Foucault, Dostluğa Dair-Söyleşiler, Hil Yayınları, İstanbul,1994, s.130) Ayrıntı yazarının analizlerinde, temeli oluşturan iktidar kavramı; döne döne, sayısız örneklerle açıklanır. "Görünmeyeni görmek, soyutlama uğruna atılanı ele almak" için ayrıntıyı abartmak, Foucault'nun; "total tarih çözümlemeleri"ne tepkisinden kaynaklanan, temel zaafıdır. "Total tarih çözümlemeleri"ni ve

1 Ferda Keskin, İktisat Gazetesi-Mozaik, 5 Mayıs 1995, s.18,19,20

determinizmi eleştiren yazara göre, tarih bir "dönüşüm hikâyesi"dir.

"Dönüşüm hikâyesi"nde devlet, söylemsel iktidarın koordinasyon merkezidir. "Devlet disiplin edici iktidarın eşgüdüm merkezi olsa da, yönetsel araçları sosyal kurumlara sızmış olsa da, bunlar kendi düzenlemeleri ve "göreli otonomilerini" koruyan belirli iç iktidar ilişkilerine sahiptir."[1] Söylem, özneyi çevreleyip bilgi dolaşımını kısıtlarken; doktrin de kendini üretir, yayar. Ancak, -sınırlı tolerans hariç- önermeler evreni özneyi sınırlar. Böylece beşeri bilimlerin söylemi değişik formlarda kendi nesnesini yani insanı, belli bir şekillendirme içine sokar. Örneğin Foucault'ya göre, psikiyatri; kişinin ağzından konuşan iktidardır. Tıp herkesin kabullendiği beden politikasının baş sözcüsüdür. Özetle, bedenler üzerinde etkisini hissettiren klasik dönemde iktidar, ruhlar üzerindeki egemenliğin kurulmasıyla, modern iktidar özellikleri kazanmıştır. Yani, modern iktidar artık bedeni, bir tehdit propagandasının nesnesi olarak değil; kurulması, geliştirilmesi, rehabilite edilmesi gereken bir nesne olarak görmektedir.

Modern dönemin toplumunda insanın bireyselliği; kışla, hapishane, okul gibi kurumlar içine alınıp, belli bir programa tabi kılınarak; ruhlar üzerinde kurulan egemenlikle disipline edilmektedir. "Tahakküme meşruiyet tarzları sağlayan akıl ve bilimdir. (...) Klasik dönemde iktidar aşkın bir adli/söylemsel kertede, aşkın bir devlette ikamet eder. Modern dönemde ise egemenlik toplumsalın kendisinde ikamet eder ve iktidar içkin bir halde toplumun kılcal damarlarında dolaşıma girer, devlet artık üzerimizde değil, aramızdadır."[2]

1 Jean L. Cohen, Civil Society and Political Theory, Cambridge Press,1992, s.285

2 Mehmet Küçük (Derleyen), Modernizm ve Postmodernizm, Scott Lash, Vadi Yayınları, Ankara,1994, s.55

"İktidarın devlet aygıtıyla sınırlı olmadığını kavramak gerekir."[1] "İktidar her yerdedir, ancak her şeyi kapsadığı için değil, her yerden geldiği için"[2] yeni kontrol olanakları üretmekte mahirdir. Toplumun bütün mikro pratiklerine sızmakta zorlanmamakta ve modern iktidar yeniden koşullandırıcı ve yeniden hedefe yöneltici bir nitelik kazanmaktadır. Bu bağlamda modern iktidar sisteminin araçları toptan değişmiştir.

SÖYLEM		İKTİDAR PRATİĞİ
Meşruiyet	yerine	dominasyon
Hak	yerine	teknik
Hukuk	yerine	normalleştirme
Cezalandırma	yerine	kontrol

İktidar sorununu, yöneten/yönetilen ikilemli geleneksel iktidar ya da sınıfsal belirleyicilik gibi kavramlardan ayrı ele alan Foucault; modern iktidarın, kontrol-gözetleme-düzenleme-program dahiline sokma gibi yöntemlerle; toplumu, adeta rasyonel biçimde işleyen fabrikanın öğeleriyle yönettiğine işaret eder. Bütün toplum, bir gözetim ve seyir uygarlığı olur. J. Bentham'ın, "gardiyanın kendisi görülmeden her tutukluyu görebileceği şekilde düzenlenmiş hapishane projesi"ni, "Panopticon" olarak adlandırmasından hareketle, modern toplumun devasa bir "Panopticon"a dönüştürülmesinden söz eder.

1 Michel Foucault, Dostluğa Dair-Söyleşiler, Hil Yayınları, İstanbul,1994, s.30

2 Michel Foucault, Hapishanenin Doğuşu, İmge Yayınları, Ankara,1992, s.95

II-) "HAPİSHANENİN DOĞUŞU"

Foucault'nun, "Hapishanenin Doğuşu" adlı yapıtı, Mehmet Ali Kılıçbay'a göre; "Felsefenin dilini zorlarken, bir de tarihin alışılmış terminolojisini altüst eden" özellikler taşır.[1] Görüşlerini paylaşıp/paylaşmamak bir yana Foucault'nun yapıtı, felsefi bağlamlı çaplı bir "tarih çalışması"dır. Çünkü yazar, (M. Ali Kılıçbay'ın yorumuyla) "tarihin bir kahramanlık öyküsü" olduğu söylencelerine itibar etmeme "iddiası" ile; "insanların, insanlara egemen olmak için geliştirdikleri yöntemler, bireysel veya ortaklaşa olarak çekilen ve çektirilen azaplar, iktidarın bireyleri gözetim altında tutmaya yönelik olarak oluşturdukları mekanizmalar, disiplinler"in tarih olduğunu yani "resmi tarih" anlayışı madalyonunun, bir de (asli!) ters-yüzü olduğunu ortaya koymaya çalışmış ve "amacı"nı; "modern ruhun ve yeni yargılama erkinin birbirleriyle bağıntılı tarihini; cezalandırma erkinin desteklerini bulduğu, meşruluk noktalarını ve kurallarını sağladığı, etkilerini yaydığı ve onun aşırı özgüllüğünü maskeleyen, bugünkü bilimsel-hukuki bütünün soy ağacını çıkartmak" olarak formüle etmiştir.[2]

Yazar, sınıflı sömürücü toplumlarda bedenden ruha azap çektirmenin "hikâyesi"ni gözler önüne sererken; "ahlaki fikirler veya hukuki yapılar tabanı üzerinde yer alan bir ceza tarihi yapmak kesinlikle meşrudur"[3] saptamasından hareketle; "beden aynı zamanda siyasal bir alanın içine de doğrudan dalmış durumdadır; iktidar ilişkileri onun üzerinde doğrudan bir müdahale meydana getirmektedir; onu kuşatmakta, damgalamakta, terbiye etmekte, ona azap çektirmekte, onu işe koşturmakta, tö-

1 Mehmet Ali Kılıçbay, Michael Foucault'un Hapishanenin Doğuşu'na Önsöz'den
2 Michel Foucault, Hapishanenin Doğuşu, s.27
3 yage, s.30

renlere zorlamakta, ondan işaret beklemektedir. Bedenin bu siyasal olarak kuşatılması karmaşık ve karşılıklı ilişkilere göre, onun ekonomik kullanımına bağlıdır"[1] çıkarsamasını yapar. Çünkü ilişkiler ağı içinde söz konusu olan "bir iktidar mikrofiziği"dir.[2]

Ceza ıslahatı ya da tarihsel gelişim süreci içinde cezaların "yumuşaması"; egemen disiplinle itaatkâr bedenlerin (ve ruhların) yaratılmasına yönelmiştir. "Disiplinler XVII. ve XVIII. yüzyıl esnasında genel egemenlik kurma formülleri haline gelmişlerdir. Bunlar kölecilikten farklıdırlar, çünkü bedenin sahiplendiği bir ilişkiye dayanmamaktadırlar. (...) disiplin sabit, bütüncül, kitlesel olan -ama analitik olmayan-, sınırsız ve efendinin tekil iradesi, onun "kaprisi" biçiminde kurulmuş ev hizmetçiliğinden de (...) vassaliteden de farklıdır. (...) Disiplinlerin tarihsel anı, yalnızca becerilerinin gelişmesini ve bağımlılığının ağırlaştırılmasını değil de, aynı zamanda onu aynı mekanizma içinde fazla yararlı hale getirdiği ölçüde daha da fazla itaatkâr kılan (ve tersine) bir ilişkiyi oluşturmayı hedefleyen bir insan bedeni sanatının doğduğu andır. (...) Aynı zamanda bir "iktidar mekaniği" de olan bir "siyasal anatomi" doğmaktadır."[3]

Michael Foucault'nun ifade ettiği gibi XVII. yüzyılda ve XVIII. yüzyılın başında bile; "Beden sorgulamadan infaza kadar, suçun gerçekliğini üretmiş ve yeniden üretmiş" olurken; "cezalandırma hakkı, kralın elinde tuttuğu düşmanlarıyla savaşma hakkının bir cephesi gibi"dir.[4] Çünkü egemenlik açısından "azap çektirmenin hukuki-siyasal bir işlevi vardır. Bir an için yaralanmış olan hükümdarlığın yeniden oluşturulmasına yönelik törensel bir çerçeve söz konusudur. Onu tüm görkemi

1 yage, s.31
2 yage, s.33
3 yage, s.170
4 yage, s.59

içinde dışa vururken ihya etmektedir."[1] Yani "gözü dönmüşlüğü, görkemi, bedensel şiddet, dengesiz güçler arasındaki oyun, özenle düzenlenen bir törensel çerçeve, kısacası tüm aygıtı cezalandırmanın siyasal işleyişinin içinde yer almak" ve "azap çektirme, adaleti yerine getirmekteydi, iktidarı yeniden işler kılmaktaydı."[2] Özetle; "azap çektirme töreni, yasaya iktidarı veren güç ilişkisini gün ışığına çıkartmaktadır."[3]

Islahat öncesi böyle ise; şunu açıkça görmek ve yüksek sesle ifade etmek zorundayız: Islahat sonrasında da, (biçimselliği dışında !) "değişen" bir şey yoktur: "Islahatın (...) asıl amacı, daha eşitlikçi ilkelerden hareketle yeni bir ceza hukuku kurmaktan çok, yeni bir cezalandırma "ekonomisi" kurmak, ona en iyi dağıtımını sağlamak (...) toplumsal bünyenin en küçük parçalarına ulaşacak şekilde dağıtmak olmuştur. Ceza hukuku ıslahatı, cezalandırma iktidarının, onu daha düzenli, daha etkili, daha sabit ve etkileri itibariyle daha ayrıntılı hale getiren tarzlara göre yeniden düzenlenmesi konusundaki bir strateji olarak okunmalıdır; kısacası, etkilerini artırırken, ekonomik maliyetini (yani onu mülkiyetten, alım satımdan, görevlerin ve kararların satılık olmasından kopartarak) ve siyasal maliyetini (onu krallık iktidarının keyfiliğinden kopartarak) düşünme stratejisi olarak okunmalıdır. Yani ceza hukukunun teorisi fiili durumda, yeni bir cezalandırma iktidarı "ekonomi-politiğini" kapsamaktadır. Bu durumda, bu "ıslahat"ın neden tek bir noktada, tek bir kökene sahip olmadığı anlaşılmaktadır."[4]

Buradan çıkan sonuç ise, "Tek kelimeyle, yargılama yetkisinin artık hükümdarın çoklu, kesikli, bazen de çelişkili ayrıcalıkları arasında değil de, kamusal gücün sürekli olarak dağıtıl-

1 yage, s.60
2 yage, s.61
3 yage, s.62
4 yage, s.98, 99

mış olan etkileri arasında yer almasını sağlamak"tır. Öyleyse, "ıslahatın ortaya çıkışına tanık olan konjonktür, demek ki yeni bir duyarlılığın değil de, yasadışılık karşısındaki başka bir siyasetin konjonktürüdür."[1]

Ceza hukukundaki ıslahatı devreye sokan; Avrupa'daki Aydınlanma'yı "sans coulotte/baldırı çıplaklar"ın[2] tarihsel eylemiyle somutlayan Fransız Devrimi dönemecidir. Dönemecin gel-gitli kopuşları ardından, artık, çok şey feodalitenin tanrı devletindeki gibi değildir. Elbette, suç ve ceza da... Örneğin, "XIX. yüzyıl ceza uygulaması, gerçeğin 'soğukkanlı' araştırılması ile cezanın içinden tam anlamıyla yok edilemeyen şiddet arasına mümkün olduğunca mesafe koymaya çalışacaktır. Yaptırım uygulaması gereken suç ile kamusal iktidar tarafından dayatılan cezayı birbirlerinden ayıran benzeşmezliği vurgulamaya özen gösterilecektir. Gerçek ile ceza arasında artık yalnızca meşru bir tutarlılık ilişkisi olacaktır."[3] Böylelikle de artık, "canavarca" olma ayıbını taşımayan cezaların yerine "insani olma" şerefini üstlenecek olan cezaların ikame edilmeleri" devreye girecektir.[4]

Ancak, bu noktaya varılmasında; "uygar sivillik düzeyi"nin yükselmesinden ya da oluşsallığın "gerekçe"lerinden daha çok önemli olan; sınıflı sömürücü düzenin idame ettirilmesindeki ideolojik-politik-pratik bağlamlı kaygı ve yaptırımların ve üretim ilişkileri çerçevesi sınıf kavgalarının belirleyiciliği esastır. Çünkü, "insani olma" şerefini üstlenecek olan cezaların" söz konusu olmadığı ya da "canavarca" olma ayıbını taşımayan ce-

1 yage, s.100
2 "Devrimin adsız ama asıl kahramanı (...) Sankülot, 'hep yaya yürüyen, varsa karısı ve çocuklarıyla, dördüncü ve beşinci katta, sıradan bir yaşam süren insan'dır." (Server Tanilli, Fransız Devrimi'nden Portreler, s.221, Cem Yayınları-1993)
3 yage, s.69
4 yage, s.71

zaların" süregenleştiği koşullarda; "Cezalandırıcı, iktidara yönelik red"di ve "isyan"ı hızlandırmaktadır.[1] Yani klasik egemen şiddetin (cezalandırmanın) uygulamada geri tepmesi; "Cezalar arasında toplumsal sınıflara göre fark olmasına karşı çalkantı"[2]ya neden olmakta ya da "İşkencelerin yarattığı büyük dehşet, fiili durumda yasadışı ocakları tutuşturmaktaydı."[3]

Özetle feodal "iktisatdışı cebir"in "baskıcı ceza"sından; burjuva "iktisadi cebir"in "ıslah edici ceza"sının ikame edilmesine uzanan süreçte; -özel mülkiyet ve geleneksel yöneten/yönetilen ikileminin aşılmaması-, cezalandırmanın işlerliğinde; sadece, biçimsel değişikliklere yol açabilmiştir. Islahatın biçimsel değişiklikleri, tıpkı ıslahat öncesinin uygulamaları gibi, (bedene ya da ruha azap çektiren) iktidara yönelen halkın adaletini; meşru olmasına rağmen, yasa-dışı ilan etmiştir. Her türlü tedbirini, halkın adaletini sokaklarda aramasını ve kendi elleriyle uygulamaya koymasını engellemeye yönelik olarak almıştır.

Bu nedenle ıslahatın vardığı koordinatlarda; "Yasadışılıkları tam olarak çevrelemek, cezalandırma işlevini genelleştirmek ve denetleyebilmek üzere ceza iktidarını sınırlandırma projesi"nin[4] suç ve ceza konusundaki önerisi; zihinsel köleleştirme olmuştur. Çünkü sınıflı sömürücü egemenlik açısından "suç ve ceza fikirlerinin sıkı sıkıya bağlı olmaları ve "Birbirlerini aralıksız olarak izlemeleri gerekir... Böylece yurttaşlarımızın kafasında fikir bağlantısını kurduğumuzda, onları yönetmekle ve onların efendisi olmakla övünebilirsiniz; fakat gerçek bir siyaset onları kendi fikirlerinin zinciriyle çok daha güçlü bir şekilde bağlar; bunun ilk halkası aklın sabit düzlemine bağlıdır (...)

1 yage, s.73
2 yage, s.76
3 yage, s.77
4 yage, s.125

ve beynin yumuşak liflerinin üzerinde en sağlam imparatorlukların sarsılmaz temeli atılmıştır."[1]

"XVIII. yüzyılın çok fazla ilgi gösterdiği bu itaatkârlık şemalarında bu kadar yeni olan neydi? Beden bu kadar zorlayıcı ve baskıcı kuşatmaların kesinlikle ilk kez nesnesi olmuyordu; beden her toplumda, zorlamalar, yasaklar veya zorunluklar dayatan çok sıkı iktidarın içine alınmıştı. Ancak tekniklerde birçok şey yenidir. Önce denetim ölçeği: Artık bedeni çözülmez bir birim olarak, kabaca, kitle olarak ele almak değil de, onu ayrıntıda işlemek, onun üzerine ince bir baskı uygulamak"tır.[2] "Disiplin böylece bağımlı ve idmanlı bedenler, 'itaatkâr' bedenler imal etmektedir. (...) Eğer ekonomik sömürü emek gücü ile emeğin ürününü birbirinden ayırıyorsa, disipline dayalı baskı da bedende, artırılmış bir yatkınlık ile büyüyen bir egemenlik arasındaki zorlayıcı bağı kurmaktadır. Bu yeni siyasal anatominin 'icadı'nı ani bir keşif olarak anlamamak gerekir."[3]

"Görülmeden gözetim altında tutan hapishane sistemi"[4] "Bentham'ın Panopticon'u düzenlemenin mimari biçimidir. (...) Görülmeden gözetim altında tutmaya olanak veren düzenleme, sürekli görmeye ve hemen tanımaya olanak veren mekânsal birimler oluşturmaktadır."[5] "Panopticon'un büyük etkisi (...) tutukluda, iktidarın otomatik işleyişini sağlayan bilinçli ve sürekli bir görülebilirlik halini yaratmak"tan kaynaklanmaktadır.[6] "Panopticon şeması herhangi bir iktidar aygıtı için yoğunlaştırıcıdır (...) 'daha fazla iktidar' ile 'daha fazla üretim' arasında doğru bir oran kurma yeteneğine sahiptir."[7] "Panopticon çok

1 yage, s.127
2 yage, s.169
3 yage, s.171
4 yage, s.245
5 yage, s.251
6 yage, s.252
7 yage, s.259

farklı arzulardan hareketle, türdeş iktidar etkileri imal eden harika bir makinedir."[1]

"Panopticon bir cins iktidar laboratuvarı gibi işlemektedir. Gözlem mekanizmaları sayesinde, insanların tutumları üzerinde daha etkin olmakta ve daha fazla nüfuz olanağı sağlamaktadır; iktidarın tüm ilerlemelerinin üzerinde bir bilgi artışı yer almakta ve bu iktidarın icra edildiği bütün yüzeylerin üzerindeki bilinecek nesneleri keşfetmektedir."[2]

"Panopticon düzenlemesi bir iktidar mekanizması ile bir işlev arasındaki bir buluşma, bir alışveriş noktasından ibaret değildir; iktidar ilişkilerini bir işlev içinde işletmektedir. Panopticon tarzı ahlakı yeniden biçimlendirme (...) yasaların fakirler üzerinde meydana getirdikleri Gordium düğümünü kesmek yerine çözme kapasitesine sahiptir."[3] "Benthamcı iktidar fiziğinin durum saptamasını temsil ettiği koskoca bir disiplinsel genelleştirme, klasik çağ boyunca gerçekleştirilmiştir. (...) Giderek daha geniş bir yüzeyi kapsamaya ve özellikle de giderek (...) disiplin kurumlarının artışı buna tanıklık etmektedir. (...) Disiplin kurumlarının yaygınlaşmaları hiç kuşkusuz, daha derindeki çeşitli süreçlerin göze en fazla görünen veçhesinden ibarettirler."[4]

Yani burjuva egemenliğin "yeni iktidar ekonomisiyle birlikte, onun temel aleti olan hapishane sistemi yeni bir 'yasa' biçimini geçerli kılmaktadır: bir yasallık ve doğa, hüküm ve anayasa ile norm karışımı, bir dizi sonuç bu durumdan kaynaklanmaktadır: Adli iktidarın veya en azından iç işleyişinin çözümlenmesi; yargılamanın giderek güçleşmesi ve mahkûm etmenin giderek utanılır hale gelmesi, yargıçlarda tartmak, değerlendir-

1 yage, s.254
2 yage, s.257
3 yage, s.259, 260
4 yage, s.263

mek, teşhis koymak, normali ve anormali tanımak yönünde büyük bir istek; ve tedavi etme veya yeniden uyumlu hale getirme şerefinin elde edilmek istenmesi. (...) Disiplin düzeneğinin her yerdeki varlığı tarafından taşınan, tüm hapishane aygıtlarından destek alan normalleştirici iktidar toplumumuzun başat işlevlerinden biri haline gelmiştir. Normallik yargıçları bu iktidarın her yerinde mevcutturlar. Öğretmen-yargıç, hekim-yargıç, eğitimci-yargıç toplumundayız, bunların hepsi de normalleştirici olanın hüküm sürmesini sağlamakta; ve her biri bulunduğu yerde bedeni, hareketleri, tutkuları, hal ve gidişleri, yatkınlıkları, performansları tabi kılmaktadır. Hapishane ağı bitişik ve dağınık biçimleri altında; yerleştirme, dağıtım, gözetim, gözlem sistemleriyle, modern toplumda normalleştirici iktidarın büyük desteği olmuştur."[1] "Toplumun hapishane dokusu aynı anda hem bedenin hakiki olarak yakalanmasını, hem de sürekli gözleme tabi tutulmasını sağlamaktadır; bu doku iç özellikleri aracılığıyla yeni iktidar ekonomisine en uygun aygıt ve bizzat bu ekonominin ihtiyaç duyduğu bilgi oluşumu için alettir. Panopticon tarzındaki işleyişi ona bu çifte rolü oynama olanağını vermektedir. Sabitleştirme, paylaştırma, kayıt süreçleri aracılığıyla uzun bir süre boyunca, insanın tutumunun nesnelleştirilmesi için en basit, en kaba, en maddi ama herhalde aynı zamanda en vazgeçilemez koşullardan biri olmuştur. (...) Hapishane ağı, insan bilimlerini tarihsel olarak mümkün kılmış olan bu iktidar-bilgi'nin donanımlarından birini meydana getirmektedir. Bilinebilir insan (ruh bireysellik, bilinç, hal ve gidiş burada çok önemli değildir) bu analitik kuşatmanın, bu egemen olma-gözleminin etki-nesne'sidir."[2]

Zaten "B. Brecht'i bitti, futbol verelim!" diyerek, "Görülmeden gözetim altında tutan" terbiye sisteminin postmodern versi-

1 yage, s.389, 390
2 yage, s.390

yonu açısından; "Eğer hapishane fabrikalara, okullara, kışlalara benziyorsa ve bunların da hepsi hapishaneye benziyorsa, bunda şaşılacak bir yan yoktur."[1]

III-) ELEŞTİREL NOTLAR

Michel Foucault'nun yapıtına, düşmek zorunda olduğumuz kısa kenar notları şunlar:

I-) Michel Foucault'nun yapıtında; tarihin iktisadi yönünde belirleyiciliğin izahı/veya tasviri noktasında, ciddi yetmezlik ve belirsizlik söz konusudur. Ceza hukukundaki "ıslahatın ortaya çıkışına tanık olan konjonktür"; feodal "iktisatdışı cebir"in yerine, burjuvazinin "iktisadi cebir"inin ikame edildiği dönemdir. Değişimin altında iktisadın kızıl şeridi yatar. Ancak yazarın yapıtında tarih ve iktisat bağı (birkaç paragraf dışında) önemsenmemiştir.[2] "Foucault'nun çalışmalarının değerlendirilmesinden, tarihin bir dizi politik deformasyon, başka deyişle, iktidarın çok renkli öyküsü olarak görüldüğü ortaya çıkar." Yazar, "Rasyonalitesiz bir tarihsellik standardına bağlı kalmıştır."[3]

II-) Yapıtın bakış açısı, Avrupa-merkezlidir. Materyali ise Fransa ile sınırlıdır. Bu konuda, Michel Foucault, 23 nolu dipnotunda, yapıtına ilişkin olarak, önemli bir "itiraf"ta bulunur: "Hapishanenin doğuşunu yalnızca Fransız ceza sistemi içinde inceleyeceğim. Tarihsel gelişmelerdeki ve kurumlardaki farklılıklar, yazarın ayrıntıya girme ödevini çok ağırlaştıracaklar ve bütünsel olguyu kurma girişimini aşırı şematik hale getireceklerdir."[4] Yazarın, "bütünsel olguyu kurma girişimini aşırı şe-

1 yage, s.285
2 Bak: Michel Foucault, Hapishanenin Doğuşu, s.104,105; s.106,107
3 Roy Boyne, Edebiyat ve Eleştiri, Bahar-1995, s.96
4 Michel Foucault, yage, s.37

matik hale getirecek", "gerekçe"siyle; farklılıkları "bütünsellik" potasında "eritmesi" Avrupa- merkezcilikten mustariptir. Çünkü, yapıtın iç örgüsüne sinmiş Avrupa-merkezli "toptancı" tarz; aslında, Avrupa özgülünün gerçeğiyle bile paradoks arz etmektedir. Örneğin, "Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik" çerçevesinde "tabandan tavanı sarsan/değiştiren" Fransa gerçeğinin, "ceza ıslahatçı"lığı ile; bir Prusya örneğinin "tavandan tabana" yönelen Junker çerçevesinin farklılığı; hapishanenin doğuşundaki yerel çeşitliliğin zenginliğini kucaklayabilmekten uzaktır. Belki, Fransa ve Almanya'da yollar daha sonra kesişmiştir. Ama farklı kanallardan akıp, aynı denize dökülerek... Denizin aynılığına yaslanan "bütünselci"lik, kanalların (yapısallığa etki yapan!) özgün farklılığını yoksaymaktadır.

III-) Yazar, "Hapishanenin Doğuşu" tarihi yazarken; Avrupa tarihinin referanslarına ve kaynaklarına "katı bir bağlılıkla"; egemenlerin tarih kavramlarını kullanıyor. Çalışmada, bu kavramlara yönelik bir eleştiri söz konusu değil. Böylelikle de, yapıttaki "esir" terminoloji; alternatif eleştirel irdelemenin bilimsel sentezi yerine, "ekspoze" ile yetinen nakliliğin zaafına mahkûm olmaktan kurtulamıyor.

Bu nedenle de; Michael Foucault, yapıtının "amacı"nı; "modern ruhun ve yeni yargılama erkinin birbirleriyle bağıntılı tarihini; cezalandırma erkinin desteklerini bulduğu, meşruluk noktalarını ve kurallarını sağladığı, etkilerini yaydığı ve onun aşırı özgüllüğünü maskeleyen, bugünkü bilimsel-hukuki bütünün soyağacını çıkartmak"[1] olarak formüle etse de; okuyucuyu, alternatif olarak bir şey dememenin sıkıcılığına boğmaktadır.

IV-) Yapıttaki ceza hukukuna (ya da "suç/adalet" kavramlarına) ait sorunlara gelince: Öncelikle, İtalyan hukukçusu Alfieri'nin önemli saptamasını anımsatarak başlayalım:

"Suçu toplum hazırlar, birey işler." Yani suçu hazırlayan ve bireye işleten toplumsal yapının ilişkiler ağında; suç/adalet, sı-

1 yage. s.27

nıfsal kavramlardır. Genel bir "suç/adalet" kavramı olamaz. Suç/adalet, sınıfla, sınıfın devleti/iktidarı ile anlam kazanır. "Devlet, topluma dışardan empoze edilmiş bir güç (pouvoir) değildir. (...) Devlet sınıf karşıtlıklarını frenlemek amacıyla doğdu ama aynı zamanda bu sınıfların çatışması ortasından doğduğuna göre, kural olarak en güçlü sınıfın, ekonomik bakımdan egemen olan ve bunun sayesinde siyasi bakımdan da egemen sınıf durumuna gelen ve böylece ezilen sınıfı boyunduruk altında tutmak ve sömürmek için yeni araçlar kazanan sınıfın devletidir."[1]

Suç/adalet de, "Ezilen sınıfı boyunduruk altında tutmak ve sömürmek için yeni araçlar kazanan sınıf"la anlam kazanan, "özgül işlevleri üstlenen" baskı araçlarıdır. Çünkü, "sömürü devletinin iki faaliyet alanı vardır: Bir yanda bütün toplumların doğasından kaynaklanan ortak işleri yerine getirir; öte yandan yönetimle halk kitleleri arasındaki karşıtlıktan kaynaklanan özgül işlevleri üstlenir."[2] "Özgül işlevleri üstlenen" baskı araçları açısından, egemen sınıfın zorbalığı, suç/ adalet hukukunun temelini oluşturur. Egemen "hukukun adaleti, adaletsizliğin sonucudur."[3] Bu nedenle, "Zorbalık hukukun temeli olarak alındığında, hukuki yargılar ve yasal düzenlemeler, yalnızca üzerinde devlet gücünün yükseldiği öteki koşulların bir belirtisi, bir yansısı olur."[4] Yasama erkinin ereği, devletin baskıcı sınıfsal-iktidarının üretilmesinden başka anlam taşımaz. Çünkü, "hukuk genel karakteristiğini devletten alır."[5] "Hukuk, devlet tarafından, uygarlığın oluşması yolunda harcanan bütün olumlu çabaların baskıcı ve olumsuz cephesidir."[6]

Suç/adalet, sınıfla, sınıfın devleti/iktidarı ile anlam kazandığını asla unutmadan; ıslahatın öncesinde de, sonrasında da; Al-

1 F.Engels, Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, s.235, 237, 238
2 K. Marx-F. Engels, Devlet ve Hukuk Üzerine, s.61
3 H. Lefevbre, Marks'ın Sosyolojisi, s.128
4 K. Marx-F. Engels, Devlet ve Hukuk Üzerine, s.71
5 Anıl Çeçen, Adalet Kavramı, s.174
6 A. Gramsci, Felsefe ve Politika Sorunları, s.335

fieri'nin saptamasının geçerli olduğuna dikkat edilmelidir. Ancak yazarın yapıtında, nasıl olursa olsun "Hukukun adaleti(nin), adaletsizliğin sonucu" olduğu göz ardı edilir. Cezanın iktidara eşitlenmiş bir "meşruluk" olduğu yanılgısına kapı açılır. Dolayısıyla da işbölümümün ve özel mülkiyetin tarihsel ürünü olan "Kurallı acı çektirme"yi[1] olağanlaştırır.

Oysa ceza hukukundaki "ıslahatın ortaya çıkışına tanık olan konjonktür"; feodal "iktisatdışı cebir"in yerine, burjuvazinin "iktisadi cebir"inin ikame edildiği dönemdir. Michel Foucault'nun, tarih yazımındaki bir diğer sorun da; burada boy vermektedir: Yazar, gelenekselin "saçma ve sakıncalı"sını, "olağan"laştığı için köklü bir reddiyeye gereksinim duymadan, evrimci bir tarih anlayışının oluşsallığıyla sınırlanmaktadır.

V-) Döne döne ayrıntıyı yazan Michel Foucault, yazım tekniği açısından (ve ülkemizdeki Yalçın Küçük'ü anımsatan!) boğuculuğuyla[2] önemli olanı belirsiz bir silüete dönüştürmüştür. Yani klasik dönemdeki "Hıristiyan eğitiminin, okul veya askerlik pedagojisinin son olarak da tüm terbiye biçimlerinin bütün titizlikler"ini bağrında taşıyan ayrıntıcılığın; "Ağaçlardan ormanı göremeyen" Avrupa-merkezci abartısının negatifinden kopamamıştır.

Yazar yapıtındaki abartılı naklilikle sınırlanmış ve alternatif öneri konusunda düğümlenmiştir. Konumu, Orwell'in, terstenütopyası arasında ciddi paralellikler taşır. Hatta Foucault'nun; Orwell'in, "1984"ünden[3] "esinlendiği"nden bile söz edilebilir. 1984'te yaşamın bir hapishaneye dönüştürülmesinden, hapishane kültürünün yaşam biçiminin kendisi olmasından, hakikatin insanlardan gizlenmesinden ve gardiyanların denetimi altında acı çekerek yaşanılmasından söz edilir... Ancak bu hapishaneden kurtuluş için öneri yoktur. Yani Foucault da, Orwell gibi önerisizdir. Özgürleşme imkânlarına ilişkin tek kelime etmeden, bir "felaket"i resmetmekle yetinmektedir...

1 A. Gramsci, yage s.52
2 Bak: Michel Foucault, Hapishanenin Doğuşu, s.76, 77
3 Kelebek Yayınları, 1983

EK-IV

MANİFESTO'NUN KÜLTÜR VE SANATI[1]

Temel DEMİRER

Marx ve Engels'in, Komünist Parti Manifesto'su[2] şu sözlerle başlar: "Avrupa'da bir hayalet kol geziyor: komünizmin hayaleti." 1848 Şubat'ında, devrimin kapıyı çaldığı günlerde yazılan ve dünya işçilerine yönelik birlik çağrısıyla noktalanan Manifesto'nun söz ettiği hayalet, 150 yıl sonra dünyada hâlâ gezinmeye devam ediyor mu? Evet; çünkü, Marksizm'in, tarihin bi-

1 GÜNEY Kültür-Sanat-Edebiyat Dergisi'nin, 2-4 Ekim 1998 tarihlerinde İstanbul'da düzenlediği "Hangi Kültür Mirasına Sahip Çıkıyoruz?" konulu Konferansa sunulan tebliğ.

2 1848 Ocak'ının son günlerinde tamamlanan Komünist Parti Manifestosu, elyazması olarak Londra'ya, komünistlerin Merkez Komitesi'ne gönderildi; 1848 Şubat'ının son günlerinde baskıdan çıktı. 23 sayfalık kitabın ilk baskısında yazarlarının isimleri Marx ve Engels gösterilmemişti. (Galina Serebryakova, Ateşi Çalmak, C:2, s.62, Evrensel Basım Yayın-1996)

riktirdiği Plebyen geçmişten devraldığı, köleliğe başkaldıran binlerce yıllık eşitlikçi-özgürlük ütopyası[1] güncelliğinden bir şey yitirmedi!

Eşitlikçi-özgürlük ütopyasının geçerliliğini "YDD" fiiliyatı kanıtlamıyor mu? Örneğin Kuzey'deki "ihtişam" ile yine Güney'in yoksulluğu arasındaki paradoks, ya da "efendi/köle" diyalektiği; soruya "Evet" yanıtını vermek için yeterli değil mi? Samir Amin'in deyişiyle, "Özel mülkiyetin mutlak egemenliğinin ideolojik rehabilitasyonunun, eşitsizliklerin ve her türden anti-devletçiliğin meşrulaştırılmasını vb. amaçlayan bir tür genelleşmiş piyasa güçlerinin liberalizasyonu saldırısı" ile güçlendirildiği kesitte Manifesto'yu canlı tutan da budur zaten.

Bu bağlamda Manifesto, tarihin çöplüğüne atılmış bir metin değildir. Yaşamsal siyasal öngörüleri olduğu gibi şiirsel içerimleri de olan Manifesto; ekonomik olduğu kadar da kültürel olabilen yorumsamacı niteliğiyle, insan(lık)a yeni ufuklar açmaktadır. Berman, 1856'daki bir konuşmasında, "İçinde yaşadığımız atmosfer her birimizin sırtına 40.000 okkalık bir güçle bastırıyor, ama hissediyor musunuz onu?" diyen Marx'ın cümlesini anarak; "Marx'ın en acil hedeflerinden biri insanlara onu hissettirmektir"[2] demesi boşuna değildir.

Sömürü biçimlerinin yeni teknolojiler aracılığıyla her gün biraz daha rafineleştirildiği küresel serbest piyasa ekonomisinde giderek yalnızlaşan, ilişkileri zayıflayan, inanılmaz ölçüde bencilleşen emekçi sınıf ve kesimlerin 150 yıl sonra da Manifesto'da bulacağı şeyler vardır. Çünkü oradan yankılanan haykırış; hâlâ insan(lık)ın aşmak zorunda olduğu gerçeğidir: "Proleterlerin zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyleri yoktur. Kazanacakları koca bir dünya vardır!"

1 Ütopyanın temel işlevi varolanın eleştirilmesidir.
2 Katı Olan Herşey Buharlaşıyor, İletişim Yay.-1994

Manifesto'nun "Birleşin" çağrısı, küresel ölçekte siyasal aciliyet kazanmıştır. Örneğin, "Sermaye küreselleşti. Sermaye ne kadar büyürse, o kadar güçlenir. Şimdi sıra bizde. Artık sadece ulusal düzeyde değil, uluslararası düzeyde güçlü, merkezi örgütler kurmamız gerekir" diyen İsveç İşçi Sendikaları Konfederasyonu Başkanı Bertil Jonsson da, "Dünya işçileri, birleşin!"[1] derken; küreselleşmiş dünyada olup bitenler "Tarihin ve İnsanın Sonu"nu imlemekten çok, yeni bir karşı koyuşun başlangıcını oluşturmaktadır. Bu bağlamda Komünist Manifesto'dan, Kapital'den yayılan düşünceler ve onların türevi akımlar yalnızca dünyanın ekonomik ve siyasal yapısını değiştirmekle kalmadı; kültürün de, sanatın da yazgısını belirledi. Çağa damgasını vuran kitlelerin siyasal hareketi, yaratıcılık, karşı çıkma ve özgürleşmenin yolunu açtı.

Bunun saptanması gerek; çünkü Marx'tan önce emekçiler, sosyalistler için basit bir acıma konusuydu ve sosyalizm bütün gücünü sosyal ahlaktan, doğal hukuktan ve tarih öncesi "altın çağı"ndan alıyordu. Proletarya ve sosyalizm birbirinden ayrı olarak algılanıyordu. Marx ise proletaryayı eski düzeni yıkmak, yeni düzeni kurmak için işbaşına çağırarak onun öncü rolünün altını çizdi.

Bu uğurda, Marx ve Engels üye oldukları "Doğrular Birliği"ndeki çalışmalarıyla, komünizmin, zengin, hümanist insanların yardımı ve gruplar kurmalarıyla gerçekleştirilecek bir sosyal organizasyon olmadığı; ve işçi sınıfının bağımsız bir partide örgütlenmesi gerektiği görüşünü yaydılar. Marksist düşünceleri benimsemesiyle, "Doğrular Birliği" adını "Komünistler Birliği" olarak değiştirirken; 1847'de, başlığında "Bütün ülkelerin proleterleri, birleşin!" yazan dergiyi yayınladılar.

1 Bertil Jonsson, Milliyet, 2 Eylül 1998, s.20

30 Kasım-8 Aralık 1847 arasındaki kongrede alınan kararları bildiri haline getirmek üzere Marx ve Engels Londra'ya döndüler. Bildiri baskıdan çıkarken Paris'te 1848 ihtilali başladı. Komünist Parti Manifestosu'nun yankıları aynı yıl Almanya'da da kendini gösterdi. Bu bir başlangıçtı. Artık kültürden sanata değin Marksist dönem başlamıştı. Marx'ın görüşünü[1] benimseyen şairlerin, yazarların, aydınların öldürülmeleri, zindanlara kapatılmaları ve işkence görmelerinin ardında hangi gücün olduğu "sır" değildi.

Komünist Parti Manifestosu, kültür ve sanatta da köktenci kopuş ilanıdır. Tıpkı B. Brecht'in dediği gibi: "11.2.45... Kendime bir iş arayıp manifestoyu dizeler biçimine getirmeye karar verdim... Manifesto, bir siyasal saldırı metni olarak başlı başına bir sanat eseri: Ancak günümüzde, yani yüzyıl sonra ve yeni, silahlanmış otoriteyle de donanmış olarak onu siyasal saldırı karakteriyle öne çıkarıp yenilemek mümkün görünüyor bana..."[2]

"Yabancılaşma-korku-vahşet kesiti" olarak betimlenmesi mümkün olan "YDD" koşullarında, eğer başkaldıran kültür ve sanattan söz edeceksek; (B. Brecht gibi) Komünist Parti Manifestosu'nun kültür ve sanatını özümseyerek, geliştirmek gerekecektir.

I-) YABANCILAŞMA-KORKU-VAHŞET KESİTİ

Hasan Bülent Kahraman'ın, "Bu, şimdilik edebiyatın olanaklarını tüketen bir nokta olarak görünüyor. Aslında edebiyat

1 Marx, bir toplumun ürettiği kullanım değerlerinin bütünü olarak görüyordu zenginliği. Ona karşı çıkanlar, çamura düşen ekmeği kapışmak için birbirini ezen insanları izlerken, tok karınlarını sıvayıp vicdanlarının sesini bastırmak için yardım demeklerine para yatırma kararı alanlardı.

2 Yılmaz Onay, Brecht'le Yaşamak-Çalışma Günlüğü, s.166, Broy Yayınevi-1995

tam da bu noktada doğabilir"[1] dediği koordinatlar; "en güzel zamanlardı/ en kötü zamanlardı/ bilgelik çağıydı/ delilik çağıydı/ inanç devriydi/ inançsızlık devriydi/ ışık mevsimiydi/ karanlık mevsimiydi/ umudun baharıydı/ kederin kışıydı"[2] diye betimlenebilecek imkân ve tehlikeler arasından geçiyoruz; "Ya Barbarlık, Ya Sosyalizm" ikilemi artık "Ya Yokoluş, Ya Sosyalizm"e eşitlenmiş bir aciliyete kilitlendi; son söz insan(lık)da...

Bu durumda; "Dünya Anayasa ve Parlamento Derneği" (WCPA) raporu "Gezegenimizin Baş Ağrıları"nı şöyle sıralıyor: "Nükleer silahlar. (...) Yerel çapta süren, ancak dünyayı alev alev yakan savaşlar. (...) Radyasyon gibi bir tehlikeyi insanlığın başına bela eden nükleer enerji çılgınlığı. Üçüncü Dünya başta olmak üzere, gelişmekte olan ülkelerin kurtulamadıkları borç batağı. (...) Deri kanseri başta olmak üzere genetik bozukluklara yol açacak olan ozon tabakasındaki delik ve incelme. (...) İklim değişiklikleri. Ulusal sınırları aşan kirlenme, asit yağmuru ve karları. Ormansızlaşma. Yağmur ormanlarının hızla tüketilmesi. (...) Artan insan nüfusunun baskısı. (...) İnsanlar, toplumlar ve küreler arasındaki eşitsizlik ve büyüyen uçurumlar. (...) Teknoloji çılgınlığı. Teknoloji, medya köleliği. (...) Kentleşme. İşsizlik. Çölleşme. (...) Göç hareketleri. (...) Biyolojik türlerin hızla tüketilmesi."[3]

Küresel kapitalizmin, daha fazla kâr ve sömürü hırsıyla körelmiş vahşeti "doğaçlama" politikalarıyla dünyayı cehenneme çeviriyor. Dehşet ve vahşet, anarşik üretime paralel olarak ölçek değiştiriyor. Eskiden 40-50 kişinin öldürülmesine "katliam" denirken, bugün aynı sözcüğü kullanmak için binlerce, milyonlarca kişinin öldürülmesi gerekiyor.[4]

1 Hasan Bülent Kahraman, Radikal, 21 Eylül 1998, s.9
2 Stefanos Pesmazoğlu, Tarih Eğitimi ve Tarihte "Öteki" Sorunu, s.12, Tarih Vakfı Yurt Yayınları-1998
3 Cumhuriyet, 22 Nisan 1995, s.20
4 Claude Julien, Express, 29 Nisan 1995, Yıl:2, No:66, s.6

1980'lerde esen "değişim/başkalaşım" rüzgârları, 1990'ların sonlarında ilk ürünlerini veriyor. "YDD" ile Kuzeyli mali sermayenin başlattığı saldırı; ekonomik kaos, kültürel ve tarihsel belleksizlik, yolsuzluklar ve yoksunluklar, toplumsal umarsızlıkların gövdelenmesi, siyasal yozlaşma ve deformasyon, Kuzey'de ırkçılığın ve Güney'de kimlik arayışı, az gelişmiş ülke milliyetçiliği ile köktendinciliğin yükselişinde somutlanıyor.

Eric Hobsbawm'a göre, "Eski yüzyıl iyi bitmedi. Onun bıraktığı mirasa kökten seçenekler bulunmazsa gelecek karanlık olacaktır." Çünkü, sermayenin dizginsiz küreselleşmesi ve insanlığı hiçleyen gidişatı; küresel bir "umarsızlığa", umutsuzluğa, büyüyen açlığa, ekolojik tehlikelere, ekonomik kargaşalara ve yıkıma kapı açıyor.[1]

"YDD", saldırganlığıyla dünya çapında "cellat/kurban" işbölümünü yerleşikleştirip başkaldıran geçmişi silip atmak, belleksiz bir toplum ve yazgıcı bir kültürel boyun eğiş ortamı yaratmak istiyor. Yani "YDD" ile "Hükümetlerüstü kararlar, en zengin ülkelerin oligarşisinin kaynaklarını temsil eden büyük uluslararası kredi ajanslarının yöneticileri tarafından alınacak. (...) Zenginler ile yoksullar arasındaki uçurum derinleştikçe, bu global iktidar da güçlenecek, artacak. 70'li yıllardan beri, siyasi olarak ABD tarafından desteklenen Dünya Bankası ve IMF sistematik olarak serbest piyasanın, serbest işletmenin, serbest dünya ticaretinin ortodoks uygulamasına dayanan politikalar yürüttüler. Nasıl ki, geçtiğimiz yüzyıl İngiltere'nin işine gelen politika egemendi; bu yüzyılda da ABD ekonomisinin işine gelen bir politika egemen. Dünyanın geri kalanı hiç mühim değil! (...) Çok sayıda yurttaş devlet işlerini, "politik sınıf"a bıraka-

1 Eric Hobsbawm, Age of Extremes: The Short Twentieth Century/ Aşırılıklar Çağı: Kısa Yirminci Yüzyıl, Michael Joseph Yayınevi

rak politik yaşamdan çekiliyor. (...) Kitle partilerinin zayıflaması insanları politik olarak aktif 'yurttaş' kılan başlıca sosyal motoru da ortadan kaldırıyor. Son iki ya da üç yüzyıla hâkim olan kapitalizmin gelişiminin ekonomik ve teknolojik-bilimsel sürecinin sonucunda tutsak edici ve köksüz bir dünyada yaşıyoruz. Bunun sonsuza kadar böyle devam etmeyeceğini biliyoruz; en azından öyle olmayacağını varsayabiliriz. (...) Toplumun birçok kurumu, kapitalist ekonominin temel yapılarının bazıları bile yıkılmak üzere. (...) Eğer insanlığın makul bir geleceği olacaksa, bu ne geçmişin ne de bugünün uzantısı üzerine olabilir."[1]

Bu tablo karşısında François Mitterrand ile Elie Wiesel'in "İki Sesli Anılar" adlı yapıtı; 21. yüzyılda 1933 Almanyası'ndaki gibi taşkınlıklar olmamasını diliyor. 21. yüzyılın "Teknolojilerin etkisiyle değişik bir üretim toplumu; kültürel gelişme ve inancın yok olmasıyla kuvvetlenen tarikatlar" eğiliminin öne çıkacağı karanlık bir dönem olarak öngörüyor.

"Dünyanın sonu geliyor" söylenceleri hızla taraftar topluyor: "2000'lerde İsa'nın ikinci defa geleceği inancı" yaygınlaşıyor: Kuzey'de "Allah'ın oğlu" David Koreş'in (1993-Amerika), "yeni Mesih" Luc Jouret'in (1994-İsviçre), Japonya'da zehirli gaz saldırılarının mimarı Aum Shinri-Kyo (Gerçekliğin Dini)'nin "marifetleri", toplu intihar girişimleri...

Ortada, kapitalizmin yaşadığı yapısal krizin ve yarattığı "dönüşümler"in insan(lık)da körüklediği sorunlar yumağı var: "YDD" ideologları, ekonomik küreselleşmenin gerçekleşmesiyle, Güney ülkelerinin ve emekçi sınıfların da zenginleşmeden pay alacakları yollu yalana sarıldı. Yalanları, "cilalı imaj"a ambalajladı. Ancak, "imajın" cilası hızla döküldü.

1 Eric Hobsbawm, Express, 29 Nisan 1995, Yıl:2, No:66, s.7

Pandora Kutusu açıldı. Dünya akıl almaz yoksullaşma ve işsizliğe tanık oldu. Kriz derinleşti, açlık ve baskı büyüdü. Balon patladı. İnsan(lık) umutsuzluğa mahkûm edildi. İnsan (lık)ın, geleceğe ilişkin umutları yıkıldı. Kapitalizmin "cilalı imajı" inandırıcılığı yitirdi. Yaşamın kontrolünü elinden kaçırdığına inanan ve "parazitler"e dönen insan(lık); gerçek dışı, kurgusal "kurtarıcılar"dan medet umduğu noktaya itildi. Kapitalist globalleşme, gezegenimizdeki farklı-yerel kültür ve kimlikleri içinde eritti. "İnsanlık Durumu"nu ağırlaştırdı. Sekter ve mistik görüşlerin tabanını genişletti.

Ama Canan Barlas'a göre; "Değişim şarkılarımızın esası teknolojinin hızı ve yaygınlığı ve hızla değişen üretim tarzı, iletişim teknolojisi hafif, ucuz ve yaygın. Dünyayı sırtına aldı götürüyor. (...) Finans dünyasının küreselleşmesi. Şarkılarımızın anası bu, sevdası refah ve mutluluk"tu.[1] Oysa gerçek böyle değil!

"Küreselleşme Şarkıları"yla kapitalizm, insan(lık)ı "ehlileştirerek", yabancılaşmayı büyüttü. "Teknolojinin hızı, yaygınlığı ve hızla değişen üretim tarzı, iletişim teknolojisinin yaygınlaştığı Dünya", insan(lık)a; sanattan siyasete Fast-food diktatörlüğünün sağduyu erozyonunu ve vicdan körelmesini dayattı. Yabancılaşma ve korku kesitinin, insan(lık)ı muhatap kıldığı koşullarda "çevremizde "liberal ütopya" diye bir şey görmüyorum. Hatta liberalizm bana ütopyanın zıtı gibi görünüyor."[2]

Yaşanan kesitte "sosyal devlet"in ve "cilalı imaj"ın sonu, emekçilerin başkaldırı tarihinin de başlangıcı olacaktır. Çünkü, kapitalist "Pazarın anarşik koşulları ile üretimin despotik niteliği arasındaki ilişki" (K. Marx) doğrusaldır. Toplumsala düşman kapitalist pazarın anarşik ve despotik niteliği, eşitsizli-

1 Canan Barlas, Milliyet, 16 Nisan 1995, s.21
2 François Furet, Express, 8 Nisan 1995, Yıl:2, s.63, s.17

ği derinleştirirken; "mülksüzleştirenlerin de mülksüzleştirilmesine" çağrı çıkartmaktadır.

Yozlaşma ortamında çağdaş yazarın sorumluluğu; insanlığın yolunu açacak ufuk çizgisini netleştiren başkaldırıya çağrı çıkarmaktır. Şimdi, böylesi bir sanat için "malzeme" her zamankinden "çok"tur. Korku ve yabancılaşma kesitinde sanatın; insanal kurtuluş çağrısı niteliği taşıması temel görevidir. "Münzeviliğe" ve içine dönük bireyin "biçareliğine" övgü düzen burjuva kültür ve sanatın star sistemi'nin (BKSSS); insan (lık)a katacağı bir şey yoktur. Soykütüğü başkaldırı olmayan sanat anlayışı, emek cephesi saflarından kazınması gereken bir "ifrazat"tır.

Yabancılaşma, korku ve kirlenmeyi büyüten gidişatta, BKSSS'nin "seçkinci"liği; yaratıcılığın, özgürleşmenin ve başkaldırının sınırları daraltılıyor. BKSSS Pinokyo'larının, kendilerini "özgürce ifade etmek" gerekçeli fiiliyatının saçmaya ve ahlaksızlığa eşitlendiği Türkiye'de bugün; karanlık bir tünelde büyük bir yalan yaşanıyor. Bunun sorumlularından biri de, kapitalizmin "veled-i zinası" BKSSS'dir. Bunu unutarak; "Liberalizm aslında bir ahlak felsefesidir. Bir özgürlük doktrinidir"[1] deyip, BKSSS karşısında liberal bir konum almak aymazlıktır. Çünkü kapitalizmin ahlak felsefesi, liberalizmin de toplumsal referansları yoktur! Kaypaklığı, güvenilmezliği, ikiyüzlülüğü öneren kapitalist "sanat" saçma ve ahlâksızlık değilse nedir?[2]

1 Canan Barlas, Milliyet, 5 Şubat 1995, s.21

2 İnsan, tarihsel birikimlerin ve toplumsal başkaldırıların ürünüdür. İnsanın dindirilemeyen merakı... Görmek, bilgilenmek, anlamak yani keşfetmek tutkusu ve duyarlılığı... Karanlığa inat aydınlıktan yana olması... Yalnızlığa karşı bütünleşmesi ve çoğullaşması... Coşkuları ve üretme gücüyle dünyayı değiştirme eylemini devreye sokmuştur. İnsanı, BKSSS'yle kuşatan kapitalizm; tarihi, geçmişi merak eden ve başkaldıran insan(lık)ı yok edemeyecektir! Çünkü Spartaküs, kendine dayatılan "kölelik ve ölüm" ikilemine rağmen "Ölmekten korkuyorum. Ancak, bu dünyada doğmuş olmaktan daha çok değil" diyerek başkaldırmıştı... O günden beri, "Bitmedi sürüyor bu kavga, sürecek, yeryüzü aşkın yüzü oluncaya dek!"

II-) TÜRKİYE'DEN KARELER

Bu saptamalar ardından; 28 Şubat postmodern darbesinin şekillendirdiği; "Uzmanlara göre Doğu ve Güneydoğu'da görev yaptıktan sonra Batı'ya gönderilen polislerin en basit olayda bile şiddet uyguladığı";[1] Gülşah Çınar'ın, "Polis hukuk dinlemiyor"[2] dediği; kişi başına düşen baskı ve terör milli hasılasının büyüdüğü kirli savaşçı Susurluk Türkiye'sinde dört yanımız hâlâ 12 Eylül iken Kenan Evren'i kefili olduğu "1982 Anayasası"nın "güvence"sindeki; "yabancılaşma-korku-vahşet kesiti"nin Türkiye'sine geçersek; 80'lerden 90'lara uzanan Türk(iyeli)lerin mütevazı kadrajlı bir fotoğrafını çekmek zorunlu olur. Fotoğrafı çekince de eldeki negatif; sanat ve kültür cephesindeki BKSSS ile sürüleştirilen insan(lık)ın karesini veriyor...

Karede görünenleri incelediğimizde; bireysellikle toplumsallığın birbirinden kopartıldığı ve farklı kutuplara mahkûm edildiğini görüyoruz. "Cinnet kesiti"yle tanışıyoruz. Hani umut dağıtan falcıların ve medyumların; çılgınlık boyutlarına tırmanan meta fetişizminin ve yabancılaşmanın; şovenizmin ve yüzünü Ortaçağa dönmüşlüğün (düşük yoğunluklu demokrasinin) Türkiye'sinde; müzik bittiği halde, dans etmeye şartlandırılmış "insancık"ların; şizofrenik sendromunun yaşandığına ve kimliksizlik fırtınasının toplumsal trajedisinin gövdelendiğine tanık oluyoruz. Türkiye'de "Düş kuranlarsa çoktandır/ Meczup sayılıyor artık." (Ahmet Telli) Burjuvazinin medyatör egemenliği, kültür endüstrisinin öne çıkarılmış görsel boyutu ve BKSSS'nin kurallarıyla; emeğe ve başkaldıran kültür ve sanata saldırıyor.

Ertuğrul Özkök, "Ünlü bir Alman yazar, 'vitrin bu çağın en büyük icadıdır' diyordu. Vitrin ve aylaklık... Çağdaş ve boş za-

1 Radikal, 11 Eylül 1998, s.8
2 Gülşah Çınar, Radikal, 13 Eylül 1998, s.8

manın en önemli iki imkânı. (...) Artık hürüz. Yaşasın tüketim"[1] diye haykırıyor... "Tüketerek" varolan kapitalizm, bir kültür endüstrisi yarattı. Kapitalist kültür endüstrisi, meta fetişizminin ve pazar ekonomisinin kollarındaki BKSSS'de somutlandı. Medyatik BKSSS, "Kapitalist yeniden üretimin" önemli dişlilerinden biri oldu. Egemen boyunduruğun, "Devletin İdeolojik Aygıtları(DİA)"yla[2] kitlelerin zihinlerini ve ruhlarını köleleştirdiği alanı oluşturdu.

Türkiye "Pop sevginin ve kör şiddetin" coğrafyası kılındı. "Sevgiyi poplaştıran, anlamsız, birbirini tekrarlayan, kalıplara sıkışmış sevgi laflarını üreten toplumsal koşullar neyse, şiddeti üreten toplumsal koşullar da aynı. (...) Özal'ın 80'lerde attığı tohumlar boy verdi. Onların yapraklarından şiddet fışkırıyor şimdi."[3] Eskiden bedene hükmeden iktidar, şimdi zihinleri ve ruhları tutsak kılıp, köleleştiriyor. Burjuvazi, siyasal şiddeti ile beden üzerindeki hâkimiyetini; bir adım daha ileri atarak; ideolojik boyunduruğunun düzenlemeleriyle taçlandırmaya yöneldi. İnsanları, her şeyi bilen ve her konuda bilgi sahibi olan "otorite"lerinin düzenlediği BKSSS ile[4] edilgenleştirip, Godot'u bekleyen "sürü"ye benzetti...

---

1 Ertuğrul Özkök, Hürriyet, 16 Nisan 1995, s.37

2 "DİA'lar devletin (baskı) aygıtıyla aynı şey değildirler. (...) Devletin bir tek (baskı) aygıtı varsa, çok sayıda DİA olduğunu gözlemleyebiliriz. (...) Devletin birleşik (baskı) aygıtının tümüyle kamu alanında yer almasına karşın DİA'ların (görünüşteki dağınıklıkları içinde) en büyük bölümünün özel alanlarda bulunduğunu saptayabiliriz. (...) DİA'ları Devletin (Baskı) Aygıtlarından ayıran şu aşağıdaki temel farktır: Devlet'in (Baskı) Aygıtı "zor kullanarak" işler, oysa DİA'lar "ideoloji kullanarak işlerler. (...) Hiçbir sınıf DİA'lar içinde ve üstünde hegemonyasını uygulamadan devlet iktidarını sürekli olarak elinde tutamaz." (Louis Althusser, İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, s.33-36, İletişim Yayınları-1994)

3 Can Kozanoğlu, Express, 15 Nisan 1995, Yıl:2, No: 64, s.2-3

4 BKSSS cüceleri devleştiriyor; devleri yok edip boğazlamak, unutturmak ya da hiç olmazsa "ehlileştirmek" istiyor. (Tıpkı "sevdalınız komünisttir" diyen Nazım Hikmet'in ömrünü işçi sınıfı davasına adamış bir TKP'li olduğunu unutturmak ya da görmezlikten gelmek istediği gibi.)

II.1-) TÜRKOBESK KARANLIĞI

Godot'yu, edilgen bekleyişlerin açarsızlığı yaratır. Godot beklentisi, gerçeklere yabancılaşmış insan(cık)lara aittir. Godot'u bekleyenlerin Türkiye'sinde, Amerika'yı yeniden keşfetmeye kalkışan haki renkli gülünçlüğün "Vatan, Millet, Sakarya" söylevleriyle bezenmiş dehşet dengesi(zliği) karşısındayız. Devlet terörü, kesintisiz sürekliliğiyle, "yeni" saldırısını örgütlerken siyasal tansiyon yükseliyor. "Laik vatanseverler", "Yüce çıkarlar(ı)" adına ötekileri "Bölücü vatan hainleri" ilan ederken; bildik oyun, bu kez daha "büyük" oynanıyor: "Türkiye'de yüz kızartan bir kutsal ittifak kurulmuş. Kürtçü, bölücü, PKK'li, şeriatçı, Marksist ve liboş takımı bir araya gelmiş. Hepsi de devlet ve millet düşmanlığı yapıyor. (...) Ve kılıçlarını Türk ordusuna çekiyorlar... Çünkü ordu, Atatürk devrimleri-

---

Ancak devrimci sanat ve kültür; BKSSS'ne teslim olmayan; bilinmesi, öğrenilmesi, yabancı kalınmaması ve öğretilip, kavgası verilmesi gereken bir insanlık dersidir. Sonucu acı çekmek ve Enver Gökçe gibi "tek başına" Darülaceze'de son nefesini vermek pahasına başkaldıran "avam" cüretinden hiçbir şey kaybetmemelidir.

Bu yolda acı çekmekten ya da yalnız kalmaktan korkulmamalıdır. Çünkü, emek cephesinin yoksullarından, yalnızlarından, tutunamayanlarından, lanetlilerinden yana olmakla yetinmeyen devrimci sanat ve kültür açısından aslolan; onlardan yana olmayı, "Yeni Dünya" düşü ile taçlandırmak; ve yine onları, bu dünyayı kurmak için kavga saflarına çekmektir.

Cervantes'iyle Balzac'ıyla, Orhan Kemal'iyle bizim de yazarlarımız vardır. Hani "bilinmeyen dünyaların" içe dönük labirentlerine dalıp, bireyciliğin gizemi içinde kaybolmayan, sokaktaki insanların dünyayı değiştirme kavgası saflarında olan yazının kalemleri. Hani kalemini süngü gibi kullanan yazarlar. Eşitsizliğe başkaldırının yollarını açan ve döşeyenler...

Tarihe bakın: Binlerce yazar geldi geçti. Binlerceden geriye, çok azı kaldı; bugünlere ulaştı. Bugünde, eğer binlerceden birkaçı kalmışsa; bu, onların emekten yana kalıcı, evrensel ve içerikli işler yaptıkları ve bu doğrultuda yarattıkları içindir... Dostoyevski, Çarlık Rusyası'nda sokaktaki insanın romanını yazdığı, yazabildiği için dünya edebiyatının doruklarına yerleşebildi. Orhan Kemal'i önemli yapan da, "Cumhuriyet" Türkiyesi'nde sokaktaki insanların yaşamını büyüteç altına almasıdır.

nin bekçisi. Onun için ordumuzu en büyük düşman olarak görüyorlar"[1] diyen Emin Çölaşan örneğindeki üzere!

"Susurluk'u ortaya çıkartacağım" dedikten kısa süre sonra, Yılmaz, kimsenin kendisinden mucize beklememesini, elindeki bütün mekanizmaları kullanmasına rağmen netice konusunda garanti veremeyeceğini söyledi![2] Hâlâ bilmeyen, görmeyen var mı? Ekonomik, politik ve ulusal kırımla Türk(iye) toplumuna dayatılan MGK patentli merkeziyetçi-otoriter zorbalık, kendi kural ve "adaleti"ni de iğfal ediyor. "Yargı bağımsız değildir" diyen[3] DGM savcısı Mete Göktürk'ün beraati, kapitalist sistemin yargısının bağımsız olmadığını tescil ediyor. Denizin bittiği yere doğru ilerlenirken, genele şamil bugünkü halin, OHAL'den farkı kalmıyor! Kemerleri yeniden sıkan acı reçeteyi ve özelleştirmeyi kotaran T"C", batan geminin mallarını pazarlayan esnaf edasıyla emekçilerden, "yüce Türk ulusunun, yüce çıkarları" adına harakiri yapmasını istiyor. Egemen/öteki eksenindeki çokbilinmeyenli MGK denkleminin ayrıntılarında esasın ipuçları saklı: POLAR'ın, "Türkiye'nin en önemli sorunu nedir?" sorusuna, halkın yüzde 30'u enflasyon, yüzde 15.7'si yatırım eksikliği-işsizlik, yüzde12'si siyasi istikrarsızlık, yüzde 11.1'i demokrasi ve insan hakları, yüzde 10.2'si yolsuzluk-kirlilik[4] yanıtını veriyor.

Yanıtlar, nedene müteallik ya da nedene mündemiç olmadığı için hem yetersiz, hem de geçersiz. Yanıtlar nedene (kapitalizme) mündemiç olmayınca, kavramlar altüst edilip, Ali Kırca gibi saptırılıyor: "Türkiye'de artık evrim yoluyla bir yere varılamayacağı anlaşılmıştır. Varsa yoksa devrim... Türkiye ya büyük bir kararlılıkla 2000 devrimini başaracaktır. Ya da insanlığın büyük tarih treninin ardından baka kalacaktır. Devrimden

1 Emin Çölaşan, Hürriyet, 8 Ekim 1997, s.5
2 Mesut Yılmaz, Radikal, 7 Ekim 1997, s.1
3 Mete Göktürk, Cumhuriyet, 27 Eylül 1997, s.4
4 POLAR, Sabah, 5 Ekim 1997, s.3

başka şansımız kalmamıştır. (...) Bu hükümet, bu devrimi başarırsa kalacak, başaramazsa, öncekilerden hiçbir farkı olmadığını kanıtlayarak dağılacaktır. (...) Biz de diyoruz ki; Tek yol devrim."[1] Böylelikle "devrim", düzen içi operasyonelliklere endekslenmeye kalkışılıyor. Oysa "Temiz Eller Operasyonu"nu, bizatihi kapitalizmin sabote ettiğini, İtalyan Yargı Daire Başkanı Prof. Carlo Sarzana di S. İppolito itiraf ediyor: "İtalya'daki anti-mafya hareketinin politik yönü ağırlıklı. Maalesef Parlamento, yargının yetki alanını kısıtlıyor. Bu, yargının bağımsızlığını engelliyor. Yargı bağımsız değil. Anti-mafya hareketi politik bir savaş. (...) İtalya'da politikacı ve mafya arasında ilişki olduğunu biliyoruz. Normaldir. Ancak mafyanın da üzerinde üçüncü derecede bir kuvvet olduğunu biliyoruz, duyuyoruz. Stratejileri de o güç belirliyor. Ancak ortaya çıkaramıyoruz."[2]

Pierre Engelhardt, "La Troisieme Guerre Commence/ Üçüncü Dünya Savaşı Başladı" adlı yapıtında, demokrasilerin önündeki "iki azrail"den yani, "Kayıt altına girmek istemeyen ekonomi" ile "Mafyaya, narkotiğe, çetelere bulaşmış makro devlet"ten söz ederken Türkiye'yi anlatıyor sanki! Hani "Los Angeles Times"ın, Bob kod adlı CIA yöneticisine dayanarak, (Interpol tarafından zimmetine para geçirmekten aranan Lübnan asıllı) Roger Tamraz'ın, Bakü-Ceyhan boru hattının yapımını alabilmek için rüşvet verdiğini duyurduğu Özer Çiller'in ya da Ağar'ın, Bucak'ın, Şahin'in elini kolunu sallayarak dolaştığı Türkiye'yi!

"Susurluk sistemin kara kutusudur"[3] ve kapitalizm koşullarında, derin devletin çıkarlarına el sürülemez! O halde kapitalizme içkin asılsız "demokrasi" umutlarıyla yüklü hafifliklerin

1 Ali Kırca, Yeniyüzyıl, 5 Ekim 1997, s.3
2 Carlo Sarzana di S. İppolito, Yeniyüzyıl, 2 Ekim 1997, s.12
3 Ufuk Uras, Cumhuriyet, 4 Ekim 1997, s.4

deşifre edilmesi "olmazsa olmaz"! Bunun için "Susurluk aydınlanırsa, alnımız ak olur"[1] diyen Hasan Cemal'e, alnının ak olmadığı, kapitalizmin karasıyla damgalandığını hatırlatan ötekilerin dili kullanılmalıdır. "Susurluk'u yaratan kapitalizme ait gerçeğin boyutları değiştirilmeden, Susurluk'a karşı çıkmakla yetinilebilir mi; veya bu kime hizmet eder?" gibi, yeni sorular sorulmalı. Fikri Sağlar'ın, "Halkın umudu kırıldı, çeteler cesaretlendirildi"; ya da Bülent Ecevit'in, "Bir yüksek yargı üyesiyle konuşuyoruz. Bana Susurluk'un çözülmesinin çok zor olduğunu, umutlu olmadığını söyledi"[2] itiraflarıyla sorunun, kapitalizmden kaynaklandığının altı özenle çizilmelidir.

Güçlü derin devlet, zayıf aksesuar parlamento dengesi(zliği)nin derinleştiği koordinatlarda MGK'nın başarısı; Konfüçyüs'ün, "Sıradan insanların nitelikleri ottur, otlar rüzgâr önünde eğilir" formülünü yaşama geçirmesi yanında; Şevket Kazan'ın bile, "Bir dakika karanlık eylemi"ne destek verdiği trajik-komik tabloda; ışık söndürmenin, "muhalefet" olarak sunulmasıdır. Oysa radikal sosyalist başkaldırıya bağlanmamış aşksız, kavgasız "muhalefet", sonuç alıcı olamaz. Olsa olsa, toplumsal referansları yok edilmiş, resmi ideolojik çerçevenin ötesine geçemeyerek, kapitalist egemenliği pekiştiren Türkobesk'in orta oyunu olur!

II.2-) TÜRKOBESK'İN MENŞEİ

Parantez açıp, Türkobesk'in menşeine ait göndermelere bakalım: "Sınır boylarında yaşayan", kendi kurallarını kendi koyan, yağmacı savaş makinesini andıran Türkobesk'in, tarihten bugünlere uzanan (ve hâlâ toplumun bilinçaltında yaşayan!) ge-

1 Hasan Cemal, Sabah, 5 Ekim 1997, s.25
2 Bülent Ecevit, Cumhuriyet, 1 Ekim 1997, s.5

leneksel özelliklerini, Çinli ozan Li Tai Po, şöyle resmeder: "Sınır boylarının insanı yaşamı boyunca, bir kitabın kapağını bile açmaz ama ava çıkmayı bilir, becerikli, güçlü ve cesurdur. Sonbaharda atı yağ bağlar, çünkü stepin otu harika olur. Atıyla doludizgin giderken, ne kadar görkemli ve kibirli havası vardır! Yağan karı döver vınlayan kamçısı ya da altın işlemeli kınında yankılanır. Kımızın cömertliğiyle kanı kaynayınca, şahini çağırır ve uzak kırlara yönelir. Büyük bir güçle eğilen yayı hiçbir zaman boşuna gevşemez. Havada ıslık çalan okları çoğu zaman birkaçını birden yere düşürür. İnsanlar ona yer açmak için sıraya dizilirler, çünkü yiğitliği ve savaşçı huyu çok iyi bilinir."[1]

Tipolojinin vukuatını Victor Hugo, "Türkler buradan geçmişlerdi..." diyerek sergiler. Belçikalı iktisatçı Emile de Lavaleye de, "Tuna'nın Berisi ve Ötesi" adlı yapıtında, 1876-1877 Bulgaristan'ındaki Osmanlı vukuatlarına şu notu düşer: "Burada bana herkes son savaş sırasında Türkler'in yaptıklarından söz ediyor. Bu bir usul Osmanlılarda. Halkın gözünü korkutarak Rus ordularının yaklaştığı sırada, ayaklanmalarını önlemek için yapmışlar bu baskıları. Filibe'de her gün 20-30 kişi asıyorlarmış. Hatta bir gün 60 Bulgarı birden asmışlar. Batılı devletlerin duruma karşı çıkmasıyla Osmanlı hükümeti, idamların durdurulması için Ahmet Vefik Paşa'yı göndermiş Filibe'ye. Osmanlı valisi ise Paşa'nın gelişini kutlamak için halktan sadece 6 kişiyi sallandırmış o gün. Civardaki birçok köy yerle bir edilmiş. Karlova'da 1500 kişi kılıçtan geçirilmiş ve kasaba yağma edilmiş."

1 Helene-Pierre Willemart, Turquie Dictionaire du Voyage/Türkiye Gezi Sözlüğü

II.3-) TÜRK(İYE) TOPLUMU

Türk(iye) toplumu, 12 Eylül 1980'i takip eden yıkım süreciyle allak bullak oldu. Neo-liberal saldırganlığın terörle yeniden yapılandırmak istediği Türkiye'de, belirsizliğin bilgeliği, ehlilik, örgütsüzlük, aldırmazlık, vazgeçiş ve para fetiş oldu. Böylelikle de Türkiye'nin Eylül karanlıklarında tanıştığı postmodernizm, toplumsal gerçeklerden kaçışı kotaran çifte standartlılığı yaygınlaştırdı. Eleştirel akıl ve başkaldırı askıya alındı.[1]

"YDD"nin daldığı postmodern labirentte, insan(lar); umutlarını, hayallerini, tamamlanmamış arzularını, yaşama ve geleceğe ilişkin heyecanlarını yitirdi. Dünya haykıramayan ezilen, sömürülen asık suratlı insanların coğrafyası oldu. Kaygısızlığın örsünde dövülmüş aymazlığın[2], tüketim canavarının tutsağı kılındı. Toplumsal adalet, eşitlik, özgürlük ideallerine, "olanaksız ütopyalar" dendi. Özgüvenini yitirmiş, yalanın ve umutsuzluğun insanları, postmodern rutinin nesnesine dönüştü; "mızmızlar toplumu"na dönüştürüldü. Güvensizlik, kuşku;

1 Eğer bir insan topluluğu, eleştirel aklını bilmezse, aklını kullanmayı reddederse savunmacı ve boyun eğen içgüdüleriyle hareket eder.

2 "Halkın ruhunun şeytana satılması, militarist müdahaleye denk bir biçimde, siyasal kadroların sermaye lehine, fakat sermaye dışı kesimler aleyhine narkoz içerikli baskı oluşturması anlamını ifade eder. Bu ülkenin ruhunu şeytana satması, artık tüm dizginlerin elden gitmesi ve bu gidişin sonunun da cehennem olması demektir. Şeytan, 1980'lerde milletin ruhunu teslim alırken, toplumun bir kesimi kıs kıs gülerken, öbür kesimi ise mezbahaya giden koyun misali vurdumduymazlık içinde. (...) Özelleştirme cinayetleri artık taammüden olmaya başladı. Yani, artık özelleştirmenin tüm sonuçları bilinerek ve bu sonuçların ortaya çıkması özellikle istenerek politikalar yürütülüyor. (...) Ruhumuzu bir kere şeytana sattıktan sonra sarhoş olduk ve zemin altımızdan kaymaya başladı. Sarhoş şöförün araba sürmesi misali, artık araba ivmesini kazanmış ve kendi kendine gitmeye başlamıştı. (...) Özelleşirme budur, yapılan da 'doğru'dur. Çünkü biz ruhumuzu şeytana sattık ve bütün bunlar sirenin gizemli sesinin bizi sürüklediği mecradır." (İzzettin Önder, Cumhuriyet, 12 Kasım 1997, s.7)

"acaba" yüklü sorular ve tetikte bekleyen geleceksizlik büyüdü. Düş kırıklığı virüsü dalga dalga yayıldı. Kaygısız, kurnaz hesaplar ve "durumu kurtarma" operasyonları kapladı dört yanı. "Ayrıntı içinde boğulan, abartılı bireycilik" ve tüketim "her şey" oldu.

İnsanlık, bir bilinç bölünmesi yaşamaya mahkûm edildi. Saygı, güven, onur, dostluk, insan sevgisi gibi değerler silindi. Başkaldıran kişiliğe ve erdeme, artık yer yoktu... Emekçileri düşünmemek kıskacında küçük burjuvaya dönüştüren, yoksul gençleri potansiyel suçlular kitlesi haline getiren gerçekliğiyle, kapitalist tüketim toplumunun zayıf ve kişiliksizleştirilmiş insan(cık)ları revaçtaydı... Emekçileri, tüketiciler yığınına dönüştüren kapitalizm, "In"li ve "Out"lu "yükselen değer"lere sığındı.

"In" ve "Out" sözcüklerine sığdırılan tercihler, egemenlerin çıkarlarının hizmetkârıdır ve başka bir ölçü tanımaz... Türkçeye çevirirsek "In" gözde ve revaçta olanı yani "yükselen değeri", "Out" ise çöpe atılanı yani "değer kaybeden"i ifade eder. Örneğin kapitalizmin körüklediği "yükselen değerler"le faili meçhul cinayetler, işkenceler, zindanlar, katliamlar "In"! Yaşama hakkı, çalışma hakkı, fikir özgürlüğü ve tüm temel insan hakları "Out"! Gazete kapatma, parti kapatma, parti binalarını, gazete bürolarını bombalama, yakma "In"! Emek, çalışmak, dürüstlük, alın teri vb. "Out"! Ar, namus, haya, onur, inançlar, idealler "Out"! Savaş, ırkçılık, Kürt ve işçi-emekçi düşmanlığı, zulüm, İslam "In"! Barış, kardeşlik, eşitlik, adalet, bağımsızlık, özgürlük, demokrasi, sosyalizm, insanlık vb. ne varsa "Out"tur!

Özetlersek, kapitalizme endeksli "yükselen değerler", beleş yaşam anlayışını ve tüketimi körükleyerek insan(lık)ı kötürümleştirerek, sürüleştirmesi; yani her şeyin göreceli kılındığı postmodern "gibiler dünyası"nda, insani değerlerin hiçleşmesi;

sana, bana, ona göre çok standartlı yabancılaşmayı katmerlendirirken, göz yummanın-bencilliğin onaylandığı; insan(lar)ın paylaşmayı, dayanışmayı unuttuğu bir hiçlik yaşanır. O halde, kocaman postmodern yalanın tiranik egemenliğine karşı, "Yalancının mumu yatsıya kadar yanar" demek yetmez; çünkü yalanın sınırları, postmodernistçe sınırsız da olabilir. Yalan karşısında dehşet duymak, hayıflanmak her zaman bir işe yaramaz. Gerekli olan yalana karşı çıkarak, onu yerle bir etmektir.

Burada, "şarlatan"ın bin bir versiyonunu sunan Türk(iye) toplumuna ilişkin uzun bir parantez açalım: "Şarlatan" Fransızca bir sözcük. İngilizce'deki en yerindeki karşılığı "impostor" yani gerçekte sahip olmadığı kıymetli bir sıfata sahip olduğu izlenimi vererek insanları kandıran kişi... Romain Gary'nin romanı "Salomon'un Bunalımı"nın gün görmüş kadın şarkıcısının, "Gerçek erkek kalmadı artık. Haydutlar bile işadamlarına benziyor" saptaması, şarlatanların çoğaldığı Türk(iye) toplumunu betimliyor sanki... Şiddetin ve korkunun egemenliğinde debelenen Türk(iye) toplumu "Rambo"laşıyor. Ahlaki, moral, etik değerler zayıflayarak yok oluyor... Ölüm, yaşamın önüne geçiyor, olağanlaşıp kanıksanıyor... Şiddet, toplumsal bir hastalığa dönüşüyor; zenginlik ve etkinlik yolu oluyor... Tüm bunlara bir de "Türk insanının, sosyal statü düşkünlüğü ve kendini gösterme gereksinimi, bireysel doygunluktan önceliklidir"[1] negatifi eklenince, tablo iyice karmaşıklaşarak kararıyor. Kapitalizmin anarşik üretim ve tüketim sarmalında insan, yaşama, kendine yabancılaşıyor.[2]

1 M. Emin Ceylan, Cumhuriyet Bilim-Teknik, No:498, s.10

2 Tıpkı ozanın dediği gibi: "Akrep gibisin kardeşim,/ Serçe gibisin kardeşim/ Serçenin telaşı içindesin (...)/ Midye gibisin kardeşim/ Midye gibi kapalı, rahat/ Ve sönmüş bir yanardağ ağzı gibi korkunçsun kardeşim/ Bir değil/ Beş değil/ Milyonlarcasın maalesef (...)/ Koyun gibisin kardeşim/ Gocuklu celep kaldırınca sopasını/ Sürüye katılıverirsin/ Ve adeta mağrur koşarsın salhaneye/ Dünyanın en tuhaf mahlukusun yani/ Hani şu derya içinde olup/ Deryayı bilmeyen balıktan da tuhaf (...)/ Ve bu

Yani Murathan Mungan'ın deyişiyle: "Türkiye'deki en önemli eksiklerden birisi, kendiyle yüzleşme ve hesaplaşmada çok ağır, travmatik bir ruh hali olması. Kendimizi göze alamıyoruz. Cesur hareketlere sahip değiliz. (...) Neden bu gücümüz yok? Toplum olarak genetik arızaya uğramadık herhalde? Bütün bunların kaynağında siyasal ve toplumsal baskı yatmıyor mu? Hâlâ ümmet toplumuyuz, hâlâ cemaatiz, hâlâ farklı olanı tehlikeli görüyoruz. (...) Hâlâ dünyanın bir varoşuyuz. Eğreti ve taşralıyız. (...) Asıl sorun içimizde, 'ruhunu kaybeden bir toplum' olmamızda..."[1]

Bir an düşünelim: Türk(iye) insanı neden susuyor? Neden güce tapıyor, gücün önünde boyun eğip yaltaklanıyor? Neden haykırması gereken yerde kekeliyor? Neden hakkını aramıyor? Neden başkasının hakkını gasp etmeyi açıkgözlülük addediyor? Neden arkadan konuşuyor? Neden sorumluluk almıyor? Neden suçu başkasına atıyor? Neden olduğundan farklı göstermeye gayret ediyor? Neden bu denli kişiliksizleşiyor?

Belleği yitirtilen, vicdanı karartılan, korkunun önünde iki büklüm eğilmiş bir toplum var karşımızda... Yaratıcılığın yerini can sıkıntısına, kutsallığın umutsuzluğa, eğitimin uyuma, gerçeğin de yalana bıraktığı bir enkaz! Devrimci değer ve kavramların bastırılıp, unutturulmak istendiği bu siyasal iklimde gerçeği savunmak, tek tip düşünce ve davranışa karşı çıkmak "devrimci olmak" için yetiyor da artıyor bile...

"Pek iyi ama muhalifin payına düşen ne" mi? En azından bezgin, yorgun, karamsar, anlaşılmaz ve sıkıcı olmamak... Durmadan üretmek... Gerçekten ve emek yanlısı olmaktan asla

---

dünyada bu zulüm/ Senin sayende/ Ve açsak, yorgunsak, al kan içindeysek/ Ve hâlâ şarabımızı vermek için/ Üzüm gibi eziliyorsak/ Kabahat senin/ -demeye de dilim varmıyor ama-/ Kabahatin çoğu senin canım kardeşim." (Nazım Hikmet)

1 Murathan Mungan, Milliyet, 6 Kasım 1996, s.18

kopmamak... Soru(n)ları derinliğine araştırarak yanıtlamak... Vicdan, onur sahibi olmak ve gerçeğe yabancılaşmamak... Para kazanmayı ve gündelik maişet derdini öne çıkarmamak... Üretilmiş şeylere burun kıvırmamak; aksine onlara anlamak için eleştirel yanaşmak... Gerçeğin tekelini elinde tutmaya kalkışmamak... "Gibi" olmamak... Ve mutlak(a) insan olmak ve kalmak...

"Bunlar imkânsız" mı? İmkânsızı istemek, yeni bir sistem arayışının itirazıdır... Yaratıcı bir kopuşun ve reddin ikizidir. Muhalif için özgürlük bir mücadele ve keşif sürecidir. Bu nedenle muhalif serüvenci olmalıdır... İnsan ruhunu köleleştiren kapitalist tek boyutluluk gardiyanının (disiplininin) "el sürülmez" kutsallıklarını sorgulayan, ikiyüzlülüğünü sergileyen ve bunların tümüne karşı pratikte mücadele edendir. Marx'ın da belirttiği gibi, "İnsan düşüncesinin objektif gerçekliğe ulaşması ya da ulaşamaması sorunsalı kuramsal değil pratik bir sorundur. İnsan doğruyu, yani düşüncesinin gerçekliğini ve gücünü, bu dünyaya ait olduğunu pratikte kanıtlamalıdır. Pratikten soyutlanmış bir düşüncenin gerçekliği/gerçek dışılığı tartışması skolastik bir sorundur."[1]

III-) BKSSS KARŞISINDA

Söz konusu tablonun yaratılmasında BKSSS'nin etkisi büyüktür. Bunun içinde BKSSS'nin köktenci eleştirisi ile devrimci kültür ve sanatın yeniden ayaklandırılması "olmazsa olmaz"dır. Bu babda BKSSS'nin eleştirisi[2]; bana hep, "Kral Çıplak! Kral

1 K. Marx, F. Engels, Collected Works, C.5, s.4

2 "Alternatif bir yaşamı, kültür ve sanatıyla bugünden oluşturmak gerekmektedir. Günümüzün yoz ortamında aydınlar, barlarda içkiyle uyuşturulup hizaya sokulabiliyor, en azından tararafsızlaştırılıyor. Devletçe de desteklenen bu yozlaşma, hayat tarzı olarak sunuluyor. Adım başında barlar açılıyor. Kültür ve sanat merkezi açmak isteyenler takibattan kur-

Don Gömlek Dolaşıyor!" diye haykıran çocuksu içtenliğin (yığınların yanlışa boyun eğişini kaale almayan) sarsıcı cüretini anımsatır... Bu cüret, sanat ve kültür alanında yakın tarihimize yabancı değildir. Komünist eylem adamı ve sanatçı Nazım Hikmet'in "Putları Yıkalım!" kampanyalarını anımsayın. O da, "Kral Çıplak!" dercesine "Putları Yıkalım!" diye haykıran yol göstericilerimizdendir...

BKSSS'ne karşı olmak; kapitalist "Kral(m) Çıplak!" olduğunu ve "Putları(nın) Yıkılması" gerektiğini dile getirmek ve Kültür Devrimi'ne bugünden hazırlanarak geleceğin "prototipi"ni şimdi yaratmaktır. Çünkü alternatif yaşamın kültür ve sanatı da cüretle bugünde oluşturulur. Doktor Hikmet Kıvılcımlı'nın deyişiyle, "Susuş Kumkuma"lığına rağmen ve Don Kişot'un yel değirmenlerine saldırdığı cüret ile...

---

tulamıyor. (...) İnançla ve inatla yayınını sürdüren bir dergi var: İnsancıl, aylık kültür ve sanat dergisi... Bir avuç insan, büyük özverilerle bu dergiyi yayınlıyor, geleceğin kültür ve sanatı üzerine düşünüyor. (...) Buna kafa yoruyor. (...) Dergiyi Cengiz Gündoğdu yönetiyor. (...) Gündoğdu 1984 yılında Varlık dergisinde yazıyor, açık oturumlar düzenliyordu. Sanıyorum 1986 yılında star sistemine karşı savaş açtı, o gün bu gündür savaşı sürdürüyor. Don Kişot'un yel değirmenlerine karşı tek başına savaşması gibi, Gündoğdu da başlangıçta yalnızdı. (...) Okurları, yandaşları, 'yol arkadaşları' günden güne çoğaldı. Varlık'tan ayrıldı, çekirdek bir kadroyla İnsancıl dergisini çıkarmaya başladı. (...) Nazım Hikmet'in yıllar önce açtığı 'Putları Kırıyoruz' kampanyasına benzer bir kampanya başlatan İnsancıl Dergisi, BKSSS'nin yarattığı yazarları teşhir ediyor. Orhan Pamuk, Enis Batur, Oya Baydar, Tomris Uyar, Fethi Naci, Memet Fuat, Atilla Dorsay, Mehmet H. Doğan gibi yazarların üzerine çarpı işareti koyup 'Geçersizdir' damgası vuruyor. Adı geçen yazarlar yanıt bile vermiyorlar, polemiğe girmekten kaçınıyorlar. Çünkü biliyorlar ki susmak, yok saymak, görmezden gelmek, kısacası 'Susuş Kumkuması'na getirmek en etkili yöntemdir." (Ahmet Soner, Akıntıya Karşı, Sorun Yayınları-1995, s.94-95) "Aklıma Doktor Hikmet'in bir sözü geldi ister istemez: 'Susuş Kumkuması.' Rahmetli Doktor, yazdığı kitapların görmezden gelinmesi, sanki hiç yokmuş gibi davranılmasından yakınarak bu deyimi kullanırdı. Parantez içine de yabancı dildeki karşılığını yazardı: 'Conspiracy of Silence.' Gizli bir anlaşmaydı Doktor'un söz ettiği, bir komploydu... Resmi ideoloji, yazarları kabaca ikiye ayırır: Cici olanlar ve cici olmayanlar." (yage, s.91)

BKSSS'ne başkaldırmak, cüretkârca göze alışla mümkündür. BKSSS'nin "yazar, çizerleri" kendilerine yöneltilen eleştirilere yanıt vermezler, polemiğe girmekten kaçarlar. Hatta, Orhan Pamuk gibi "ciddiye" almazlar: "Kitabımı derinlemesine beğenmişlerse ya da nefret etmişlerse, ya çiçek yollasınlar, ya yumurta atsınlar. Aslında Kara Kitap hakkındaki tartışmalarda hep birlikte eğlendik.... (...) Kızdığım, öfkelendiğim olmuştu. (...) Herkes kendi derdinin peşindeydi... Bana saldıranlar kendi işlerini sürdürmeye çalışıyorlardı bir yandan. Bana iki tane zehir zıkkım yazı yazıyor, sonra gazeteciler mikrofonlarını tutuyor, aradan kendi romanlarını ya da nesiyse artık kendi işini sokuşturmaya kalkışıyorlardı. (...) Beni çok kıskanıyorlar gibi şeyler söylemek istemiyorum çok fazla. Belki böyle şeyler vardır. (...) Gerçi her eleştirinin arkasında bir ölçüde, bir parça bu tür bir insani çekememezlik, kıskançlık vardır. (...) Bütün bu şenlikli eğlence sürerken (eleştirileri kastediyor-b.n), çok fazla derinden etkilenmedim. Ama şunu öğrendim: Dost bilmediğim insanlar dışında, yani yakınlardan bir yerden, beklenmedik bir yerden de bir iki top atışının gelebileceğini. Böylece bu hayat bilgisi dersini de almış olduk ama hayat o kadar zengin ki, sirkimiz bu dersi almakla sevinemiyor bile! Yeni gösterilere bekliyoruz."[1]

Çünkü BKSSS'nin "yazar-çizerleri" biliyorlar ki; susmak, yok saymak, görmezden gelmek, "ciddiye" almamak, kısacası kendilerine yönelen eleştirileri "Susuş Kumkuması"na getirmek etkili yöntemdir! Ancak bu yönteme rağmen susulmamalı ve "Kral Çıplak! Kral Don Gömlek Dolaşıyor!" diye haykıran çocuksu içtenliğin cüretiyle; BKSSS'nin "cici yazar-çizerler" erbabının "yalan ve yanlış"ları üzerine yürünmelidir...

1 Orhan Pamuk, Negatif, Kasım-1994, No:1, s.79

BKSSS'nin resmi ideolojik çerçevesi, yazarları kabaca ikiye ayırır: "cici olanlar" ve cici olmayanlar. "Cici olanlar", resmi ideolojinin emri doğrultusunda; cici olmayanları "muhatap" almazlar. Susarlar! Onların suskunluğu anlamsız değildir. Çünkü BKSSS'nin eleştirisi; tarihi yapan emekçi yığınlarının sanat cephesinde de nesne olmaktan kurtulması ve özneleşmesi kavgasıdır. Sanat ve kültür cephesinde de emekçi yığınlar, tarihin sahnesine yaratan ve yok eden özneler olarak çıkmalıdır. Ancak BKSSS buna karşıdır, engeldir! Çünkü onların akılları, ruhları ve kalemleri kapitalist egemen boyunduruğun kontrolü, tahakkümü altındadır.

Yani BKSSS'nin Pinokyo'ları ve Epigon'ları; kendinden menkul "yapıtları"nı "yoktan var eden, var etmeye gayret eden, var ediyor olmanın" traji-komik külliyatçılarıdır. Yeri geldi, nakledeyim: Orhan Pamuk, "Yeni Hayat"ı nasıl yazmaya başladığını şöyle anlatıyor: "Sonbahar Avustralya'ya geliyordu. Bir yazarlar toplantısı için oradaydım, denizin son günleriydi. Aklımda Yeni Hayat'ın yalnızca bu ilk cümlesi, kahramanının genç olduğu ve okurun genç kahramanın okuduğu kitabı ancak onun başından geçenlerle öğreneceği fikri vardı. Orada, üç, beş, on gün partilerde dalga geçtik, it-kopukluk yaptık. Bir gün, bir Çek şair ve ünlü bir Amerikalı psikologla birlikte sahile gittik. Birisi, elindeki tüfekle balık avlamaya gitti, öteki de sahilde deniz kabukları toplamaya başladı. Ben de Avustralya denilen uçsuz bucaksız kıtanın kenarında, okyanusun karşısında, kurşun gibi göğün altında kendimi yapayalnız buldum. Ve orada olmaktan, o insanların dostluğundan hoşlandım. Tolstoy'un bir lafı vardır: Bir at arabası çarpar, yere düşer ve ben yazarım. İşte böyle bir fikir ve yazar mı, yaratıcı olmak mı, ne diyeceğimi bilemiyorum, o an hoşuma gitti. Sanki bir dünya vardı, bir tepsi içinde sunulmuştu ve ben onun içinde zıplaya zıplaya geziyordum. Bu, beni çok etkiledi ve ondan sonraki partilere gitmedim,

otel odasında kitabı yazmaya başladım."[1] Orhan Pamuk, "Yeni Hayat"ı böyle yazmaya başladı! Ne kadar da "bohem ve medyatik", değil mi?

Büründükleri bohem, medyatik ya da gizemli kuzu postları, BKSSS'nin giderek vahşileşen kurtlarına dar gelmekteyken; konuya bağıntılı dört noktaya işaret etmeliyim: BKSSS; egemen boyunduruğun yalan, dolan, şartlandırma ve manipülasyon makinesidir. BKSSS'nin edebiyat boyutunda Fethi Naci, Hilmi Yavuz, Doğan Hızlan, Memet Fuat dörtlüsü ipleri sahiplerinin elinde olan "en büyük" Pinokyo'lardır...

İkincisi: "BKSSS' yazarları ne için yazarlar" mı? Yanıt: "Çok kazık soru! Yazacaksın diye dürtüldüm sanki" (Cemal Süreya) "Moralim düzeliyor." (Tarık Günersel) BKSSS yazarları bunun için yazıyormuş!

Üçüncüsü: BKSSS'nde, zaman zaman öne çıkan ve kayıkçı dövüşüne benzeyen "sen-ben" kapışmaları, Hacivat ile Karagöz'ün serüvenlerini anımsatır. Tahsin Yücel ile Haluk Şahin'in; Adalet Ağaoğlu ile Burhan Günel'in; Enis Batur ile İrfan Külyutmaz'ın; Hilmi Yavuz ile Ece Ayhan'ın; Attilâ İlhan ile Fethi Naci'nin; Leyla Erbil ile Selim İleri'nin kapışmaları[2] gibi! "Kapışmaların düzeyi ne" mi? İşte Enis Batur ile İrfan Külyutmaz'ın "tartışmalar"ından birkaç tümce: "Birileri 'mankafa', ama kim?" "Muhsinpaşazade evladım..." (İrfan Külyutmaz) "Gençken de kompleksli biriydi gerçi, gene de durumu gitgide ağırlaşıyor" "Bir okuruma tebelleş olmaya kalkarken bir başkasından dayak yiyecek oluyordu." (Enis Batur) Düzey bu!

Dördüncüsü: BKSSS'nin "ödül ideolojisi"ni ve skandallarını[3] bilmeyen var mı? "Ödül ideolojisi" dedik, ekleyelim: "Sana-

1 Orhan Pamuk, Negatif, Kasım-1994, No:1, s.76
2 Negatif, Ocak-1995, No:3, s.77-81
3 Örneğin Avni Dilligil ödüllerinde olduğu üzere. (Bak: Mehmet Atak, Express, 15 Nisan 1995, Yıl:2, No:64, s.12-13)

tın doğuşundan bu yana sanatçının cezalandırılması ve ödüllendirilmesi, böylece otoritenin değerler sistemine bağlanması "yapısal" bir sorunsaldır. Devlet, parti, banka ve tekeller gibi örgütlenmiş çoğul güçler dışında bireyler adına verilen ödüller, sanat tarihinin gerçeğidir. Ödül mekanizması ve ödül ideolojisi, özgürleşme alanı olan sanatın, düzenlenmesi ve yönlendirilmesinin araçlarından birisidir. Bu yoldan sanatçının makro iktidara (devlet) eklemlenmesinin yanı sıra, mikro iktidar içinde de sanatçının alt iktidarının pekiştirilmesinin 'altın kapısı' açılmaktadır. (...) Ödüllendiren, her zaman, sınav jürisi ya da 'yargı makamı' benzeri bir jüri oluşturulur. Jüri ödül verenin değer yargılarını kullanır. (...) Her ödülün demirbaş isimlerinin olması bir raslantı değildir..."[1] Oyunu layıkıyla izlemek, sahnenin arkasını bilmeyi de gerektirir! BKSSS'nin verdiği her ödülün fiyatı ödündür!

Egemen boyunduruğun yalan, dolan, şartlandırma ve manipülasyon makinesi olan; "moralim düzeliyor" diye "yazıp-çizen"; rutine çeşni katmak için kayıkçı dövüşünü andıran "sen-ben" kapışmalarıyla Hacivat ile Karagöz'e benzeyen; "ödül ideolojisi" ve skandallarıyla çalkalanır.

"Bu durumda ne yapmalı" mı?

III.1-) GERİLLANIN SIRT ÇANTASINDAKİ YANIT

"Ne yapmalı"nın yanıtı öncelikle seçmeyi, taraf olmayı "olmazsa olmaz" kılar. Sınıflı sömürücü dünyada, "seçimsiz" ve "tarafsız" olmak mümkün değildir. Sanatta, kültürde, siyasette "tarafsızlık" iddiaları kocaman bir yalandır.[2]

1 Söz, 1 Nisan 1995, No:7, s.16

2 İşte Hadi Uluengin'den bir yalan: "Slogan sanat olamaz. 1878 devrimini resmetmiş 'kitch' tablodan Bolşevik darbeyi efsaneleştiren 'sosyalist gerçekçi' sinemaya, Nazizmi yüceltmiş anti-semit edebiyattan bizim 'köylü

Herkes gibi; ben de taraflıyım! MÖ 130'lu yıllar Roması'nda köleciliğe başkaldıran Euno'dan beri ben de taraflıyım. Taraflılığımı saklamıyorum, açıkca telaffuz ediyorum: Emekten yani "Toprakta karınca, suda balık, havada kuş kadar çok olan" yeryüzünün lanetlilerinden yanayım. Taraflılığını, sanatta, kültürde, siyasette tartışma konusu değil!

İlk barikatı, "ekmek ve özgürlük" talepleriyle Euno ve yoldaşları kurdu. "Yeni Dünya" isteyen Euno'nun kurduğu barikatın; o günden bugüne, dünyada kapsamlı bir ayrışma ve taraflık ekseni oluşturduğundan kimsenin şüphesi olmasın.

Şimdi yeri gelmişken Agit'in sırt çantasındaki gerçekten sözetmem gerekiyor: Kod adı Agit'ti. Demirci Kawa'nın torunu Agit, adı dahi yasaklanmış ülkesinin dağlarında, benim ülkemin emekçi insanlarının da özgürlük kavgasını veriyordu. Agit, özgürlük için dövüşerek düştü. Onu katledenler, örgütsel doküman çıkar umuduyla Agit'in sırt çantasını didik didik ettiler. Agit'in sırt çantasından, mermileri ve piposuyla, iki örgüt elemanının adı ve dokümanı çıktı. "Terörist örgüt"ün elemanları Nazım Hikmet ve Şolohov'du! Örgüt dokümanlarıysa Agit'in kızıl kanına bulanmış Nazım'ın sevda ve kavga şiirleriyle; Şolohov'un "Ve Durgun Akardı Don"uydu!

Agit'in sırt çantasında, BKSSS'ne "Hayır" diyenlerin gerçeği vardı. Agit, dağlarında dövüşerek düşerken; eşzamanlı süreçte Türkiye'deki BKSSS'nin ayakta alkışladığı "Eylülist Küfür Romanları" yok satıyordu! "Entel" barlarında darbukalar eşliğinde "Bella Çav"ın çalındığı atmosferde; Latife Tekin'in

---

roman'a kadar modern sanatın tarihi ispatlamaktadır ki, şiar ifade eden ve güdümlü nitelik taşıyan hiçbir şey kalıcılık kazanamaz. Bazı sanatçılar bazı konjonktürel dönemlerde taraf davransalar dahi onlar gerçek sanatçı kimliğine ancak bu taraftarlığı aştıkları ölçüde kavuşurlar. Nitekim Picasso veya Nazım Hikmet komünist romantikaya kapıldıkları için değil resimde ve şiirde yeniyi ürettikleri için evrensellikle donanmışlardır." (Hadi Uluengin, Hürriyet, 19 Eylül 1998, s.14)

"Gece Dersleri", Ahmet Altan'ın "Sudaki İz"i göklere çıkarılıyordu.[1]

Agit de, "Eylülist Küfür Romanları"ndan haberdardı. Ancak "Hernepeşt"i terennüm eden, farklı ve haklı şeyler yapan Agit'in sırt çantasında; "Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği"nin paçavralarına yer yoktu. Agit, "Yeni Dünya"dan yanaydı; eski dünyaya ve "yeni versiyonları"na başkaldırmıştı...

Kültür ve sanattan söz edenler Agit'ten öğrenmeli; çünkü kardeş Agit de, "Bir lüverin namlusundan çıkar gibi devrimin ilk yüz metresini koşan" Bizim Deniz'den öğrenmişti. "Nasıl" mı? Anımsayanlar vardır: THKO gerilları ABD'lileri kaçırdığında, bir evi basan T."C"nin kolluk güçleri, önemli bir "suç" unsuru ele geçirmişti. "Suç" unsuru, özgürlük savaşçısı THKO gerillarının okuduğu bir kitaptı; kitabın adı, "Moskova Önlerinde"ydi!

O halde adını koyalım: Bizim yazınımız Moskova önlerinde faşist sürülere karşı ülkesini savunan yiğitliğin, Don nehri kıyısında sosyalizmi kuran fedakârlığın ya da sevdalı kavganın ürünüdür! BKSSS, bunu inkâr için vardır. Bu nedenle BKSSS'nin eleştirisi de inkârın inkârı için var olmalıdır! Aslında mesele bu kadar da "basit"tir![2]

---

1 Yalçın Küçük'ün, "Tartışma(ma)nın erdem ve birlik sayıldığı bir Pax Monopolia dönemi" (Yalçın Küçük, Küfür Romanları, s.10, Tekin Yayınları-1986) diye nitelediği Eylül yıkım ve kırımı koşullarında kaleme aldığı "Küfür Romanları" eleştirisini önemsiyorum. Çünkü, "Sanatta da, yaşamda da kişilikler, eğiliş içerebilen canlılardır. Kişilikler, gelişmiş insan türünü meydana getiriyor. İnsanlığın gelişmesi ise eğilişleri savunmak ve eğilimlere hücum etmekle gerçekleştiriliyor. Kişilikler ya beğenilir, desteklenir. Ya da kırılır. Bunun dışındakiler ikiyüzlülük oluyor." (yage, s.11-12)

2 Faust genellikle "Ruhunu şeytana satan adam" olarak bilinir. "Daha güçlü" ve "yetkin olmak" için şeytanın sunduğu bütün şartları kabul edip, ruhunu ipotek altına aldırtan Faust, BKSSS'ne teslim olanları anımsatır bana hep...

IV-) SİSTEMİN "STAR"LARI MI?!

Her taraflılığın, sınıf gerçeğinden bağımsız olmayan kültür ve sanat anlayışı vardır. Başka türlüsü mümkün değildir. Nihai kertede, emek/sermaye kutupsallığı dışında "başka türlü" de olamaz! Örneğin, Ahmet Mithad Efendi'de masal dokusuyla örtüşen roman anlayışını geliştirerek, dönüştüren Halid Ziya Uşaklıgil; bazı edebiyat tarihçileri için "modern Türk romanının ilk ustası"dır! Gerçekten böyle mi? Değil.[1] "Neden" mi? "Eylülist Küfür Romanları"nı ve bugündeki uzantılarını inceleyenler; Halid Ziya Uşaklıgil'in, neden "modern Türk romanının ilk ustası" ilan edildiğini anlamakta güçlük çekmez: Çünkü onlarda, ülke ve dünya gerçeği ile insanları yoktur!

Halid Ziya'nın, "Eylülist Küfür Romanları"nın takipçileri; artık, trafik kazalarından, böcekten, kurmacadan, kahrolmuşluktan, ölümden, kaçıştan, bireysellikten, duyarsızlıktan, umarsızlıktan, özgünlük adına yapaylıktan ve bunalım ticaretinden malul çürümenin yazıcılarıdır; bunu da kültür ve sanat adına yapmaktadırlar!

İşte bir örnek: "Kim" adlı magazin dergisinin Kasım-1994 tarihli 32'nci sayısında Orhan Pamuk'un "Yeni Hayat"ını; Serpil Gülgün şöyle "tanıtıyor": "Yeni Hayat'ın ya 58., ya 59. say-

1 Neden mi? "Aşk-ı Memnu"nun yazarı Halid Ziya Uşaklıgil'in bütün kişileri içe dönüktür; cinsel yalnızlıklarını yaşamaktadırlar... "Aşk-ı Memnu"yu okuyanlar bilir: Bihter, Adnan Bey'e bağlı kalmak istemektedir; ama Adnan Bey'in genç yeğeni Behlûl'e gönül bağı duymaktadır. Gençliğe tutkun Adnan Bey, genç karısını mutlu edemediğini bilmekte, ama onun gençliğinden bir türlü vazgeçememektedir. Bihter'le Peyker'in annesi, gençliği adeta hafifmeşref geçmiş Firdevs Hanım da gençlik hayalleriyle sarmaş dolaştır. Bu nedenle de tıpkı kendisi gibi cinsel seçimleri kural tanımaz Behlûl'e için için vurgundur. Nihal'de aile ortamını arar görünen Behlûl; besbelli, evlilik hayatında da karışık cinsel oyunlarını sürdürecek yaradılıştadır. Onları çoğu kez, yaşlı kız Matmazel de Courton gözetlemektedir... Alın size bir roman!

fasındaydım ki, orta yaşlı bir kadına araba çarptı ve değişmez denen fizik kanununun birkaç saliseliğine delindiğini bizzat kendi gözlerimle gördüm. Hiç tanımadığım o kadın, kolları çarmıha gerilmiş İsa gibi havada kaldı, sonra hızla yere düştü. Ve lanet olsun o psikolojiyle kitabı okumayı sürdürdüm. Sonuç: Kolayca tahmin edilebileceği gibi faciaydı. Kitaptan nefret ettim. Özellikle de otobüs kazaları bölümlerinden. Nefret ede ede kitabı bitirmeye çalıştım. Ama yapamadım. 174. sayfada da bıraktım ve bıraktığımın üçüncü ya da dördüncü günü tuhaf bir şey oldu: Kitap beni bırakmadı... Adeta, ben anında değil, sonradan çarpılanlardanım, dedi ve bu yüzden yeniden başladım. Evet 'bir gün bir kitap okudum ve bütün hayatım değişti'..."[1]

Ali Bayramoğlu'nun, "Orhan Pamuk bu ülkenin ilk ve tek post modern kalem ustasıdır";[2] Cengiz Çandar'ın da, "O, tartışmasız, Türkiye'nin en büyük yeni kuşak romancısı ve belki de postmodernist tek romancısı"dır[3] dedikleri burjuva medyasının sevgili evladı Orhan Pamuk'un düşünmek gerek.

"Neden" mi? Bakın Orhan Pamuk, "Sizin için medyatik yazar diyorlar?" sorusuna ne yanıt veriyor: "Buna alındığım yok. Aman efendim işte, yazar dediğin kitabını yazacak, usturuplu bir şekilde arkadaşlarına verecek, onlar da tutup usulca bir yayınevine götürecek, hiç reklam olmadan yayınlanırsa, ne kadar az basarsa, gazetelerde adı geçmezse, hatta ve hatta hiç okunmazsa ne iyi olur, ne kadar anlaşılmaz bir şey yazdım, ben büyük bir modernistim diye gururlanır. Medyanın itibar ettiği biri olmak, modernistlerin ya da 'alçakgönüllü ol evladım' diyen tasavvufi atalarımızın bize öğrettiği bir şeyse, hafif bir suç işlediğimi biliyorum. Ama size şunu da söyleyeyim: Kitaplarımın okunmasından memnunum. İkincisi, matbaa makinesi ya da te-

1 Serpil Gülgün, Kim, Kasım-1994, No:32, s.22
2 Ali Bayramoğlu, Yeni Yüzyıl, 8 Nisan 1995, s.5
3 Cengiz Çandar, Sabah, 8 Nisan 1995, s.18

levizyon bana bizatihi, yani kendi içinde kötü bir şey gibi gelmiyor. Onların bana sunduğu nimetlerden istifade ediyorum."[1]

"Medyanın sunduğu nimetlerden faydalanan" Orhan Pamuk'a, Mustafa Köz'ün saptamalarını anımsatmalıyım: "Kendi varlıklarındaki nitel değişimleri topluma yansıtan arınmış bireyler olarak düşündüğümüzde sanat-kültür insanlarının kültür birimleri içinde en erdemli düşünen ve yaşayan kişiler olduklarını varsayabiliriz. Ancak yararcılıktan uzak, birey olma sürecini tamamlamamış kültür, sanat erbabı, mevcut 'odyovizüel yeni yabançağ'ın verili değerlerini yok sayarak dışındaki oluşumları gözden geçirebilir. Beklenen de budur. Ne var ki toplumsal ilişkilerin alabildiğine aşınıp ucuzladığı bir evrede sözü edilen erdemlilik bir türlü gerçekleştirilememektedir. Çünkü başat kültür, bu insanları dört bir yandan kuşatarak evcilleştirmekte, içlerini boşaltarak kendisine benzetmekte ve verili, sunulu düzenin birer parçası durumuna getirmektedir. (...) Yaşamının önemli bir bölümünü söz söyleme, söylediği sözü dinletme isteğiyle tüketmiş bu insanlar, geldikleri bu aşamada bütün bilgi, birikim ve yeteneklerini gereçlerin emrine sunarak, gereçler karşısında eriyerek çoğunluk gibi edilgenleşmeyi kendileri istemektedirler. Yaratıcı için en büyük tehlike, nesne karşısındaki devinimsizliktir. Kabul etmek veya kabul görmemek de bu eylemsizlikten doğar. Bu marazi ruh durumu, sanatçıyı artık gizli bir onaylama dürtüsüyle memurlaştırarak adının sunulduğu, ününün yayılabileceği alanları yoklamaya yöneltir."[2]

Orhan Pamuk'un şahsıyla en ufak sorunum yok. Hatta, "Kürt Sorunu"ndaki "Hümanist tavırları"nı ya da "Barış Partisi

1 Orhan Pamuk, Negatif, Kasım-1994, No:1, s.80
2 Mustafa Köz, Söz, 22 Nisan 1995, No:10, s.18

Üyesi" olmasını (abartmadan,[1] kayd-ı ihtiyatla!) "destekliyorum" da.[2] Orhan Pamuk'ta karşı çıktığım, BKSSS'nin malzemesi olan yazını ve yazmak eylemine ilişkin görüşleridir.

"Nasıl" mı? Örneğin "Henrich-Böll Vakfı"nın 31 Mart 1995'te İstanbul'daki toplantısında Orhan Pamuk, komünist ozan Aragon'u kendine örnek almadığını[3] ama Sartre'ı öykündüğü söyledi. "Yazarın Sorumluluğu"ndan söz ederken de; dünyayı ikiye bölmüş iki kamptan birine çok bağlı hissedenlere politik olarak çok saygı duymadığını, bir yazarın, dünyayı ikiye bölen bu iki büyük kampın baskıları karşısında, kendi özerkliğini, yazar dünyasını, ahlaki dünyasını koruması gerektiğine inandığını dile getirdi![4]

İki büyük kampın baskıları karşısında, kendi özerkliğini, yazar ve ahlaki dünyasını koruyan Pamuk'un tavrında "şaşırtıcı" bir şey yok! BKSSS, bundan fazlasını istemiyor. Orhan Pamuk'un sorunu burada; eleştirilerim de bundan. Oysa "Türkiye'de Yazmanın Sorumluluğu"; varlığını ve etkinliğini yalnızca kendi alanıyla sınırlamayan ve sözde "özerklik" vurgularıyla güdükleştirmeyen, emekten yana taraf olmayı doğal işlevi ola-

1 Muhsin Kızılkaya'nın "Koru Kendini Orhan Pamuk, Beyaz Türklerin İntikamı Acıdır!" (Express, 15 Nisan 1995, Yıl:2, No:64, s.7) adlı yazısında oldukça sübjektif abartılar olduğu kanısındayım.

2 Orhan Pamuk'un "Kürt Sorunu" hakkındaki tutumu konusunda farklı yorumlar için bak: Serdar Turgut, Hürriyet, 11 Nisan 1995, "Her Söylem Farklıdır", s.4; Ali Bayramoğlu, Yeniyüzyıl, 8 Nisan 1995, "Orhan Pamuk ve Kara Yürekliler", s.5; Gülay Göktürk, Yeni Yüzyıl, 8 Nisan 1995, "Politikacı Orhan Pamuk", s.3; Cengiz Çandar, Sabah, 8 Nisan 1995, "Orhan Pamuk ve "Yalan Zehiri"ne Dair (1)", s.18; Mehmet Y. Yahyagil, Yeni Yüzyıl, 15 Nisan 1995, "Pamuk'un Makalesi Üzerine Çeşitlemeler", s.15

3 L'Espresso dergisinde yayımlanan söyleşisinde Luciano Canfora da, "Komünizm bir üyelik kartı değil ama ahlaksal bir ihtiyaç. Özellikle milyonların medeni hukukunun ve milyonlarca aynı yaşta kişinin varolmadığı ya da gururunun kırıldığı bir dünyada... (...) 20. yüzyıl İngiliz tarihinin en büyüklerinden Arnold J. Toynbee'nin dediği gibi, komünizm bir Hıristiyan sapkınlığıdır" (Milliyet Sanat, No:425, Şubat-1998, s.14) diyor.

4 Orhan Pamuk, Tempo Dergisi, 12 Nisan 1995, No:15, s.140

rak algılayan başkaldırıdır: Tam da taraflı Aragon ve Nazım Hikmet gibi... Aragon da, Nazım Hikmet de taraflıydılar, komünisttiler, çağdaştılar yani "Yeni Dünya İçin" emekten yanaydılar. O halde "Türkiye'de Yazmanın Sorumluluğu"na "es" geçmeyen yazar, seçen ve çekince koymadan emek dünyasından yana olandır. BKSSS'nin lanetleyip, yok saydığı türden olabilen ve "hümanist genellemeler"e "Hayır" diyendir.

IV.1-) HÜMANİST "GENELLEME"YE "HAYIR"

Sanat ve kültür de; sınıfsal ayrışma ve taraf olmanın kıran kırana yaşandığı kavga alanıdır... Bu zeminde ya Dali ya da Picasso; ya da İsmet Özel, Küçük İskender ya da Nazım Hikmet, Aragon, Pablo Neruda, Cigerhun! Ya Cem Karaca ya da Victor Jara! Ya Einstein ya da Elia Kazan! Ya Gorki ya da Orhan Pamuk olunur! "Hümanist eveleme-gevelemeler"le bir "üçüncü yol" icat edilmesi mümkün değildir! "Mümkündür," diyenler yalan söylemektedirler!

Burada, "İsmet Özel güzel şiir yazar" diyenler çıkabilir! İsmet Özel'in, Sıvas'ta yakılanlarımız konusundaki tutumunu bilmeyen var mı? O halde? Unutulmasın emekten ve özgürlükten yana insanal etiği olmayanın, estetiği de olmaz, olamaz, beş para etmez! Estetik, güzellik anlayışıdır. Şeriatçı etiğin (ahlakın) özgürlükten ve insanallıktan nasibini almamış "güzellik anlayışı"nı alkışlamak ya da Küçük İskender'in ne kadar "yetenekli bir şair olduğundan"(?!) söz etmek mi? Bu bana göre değil... İzin verin de, "Toplum yoktur, sadece kendi çıkarlarını maksimize edecek şekilde birbiriyle rekabet eden bireyler vardır" diyen Margaret Thatcher ile benim sanat "telakkim ve değerler"im arasında, etiğinden estetiğine temelli bir farklılık olsun! "İçine sindirenler"; şiirlerini Yapı Kredi Bankası Yayınları'nın

bastığı Küçük İskender'in, "Oğlanlardan ve alkolden vaktim arttıkça seni düşü-/ nüyorum Türkiye/ (...) Otuz bir çekmediğim gecelerde düşler kuruyorum se-/ nin hakkında" "Ben içi/ boşaltılmış siyah bir hayvan/ uçan kuşun/ erkeklik organını almışım ağzıma havada/ (...) canım, güzel abim!/ bağlasana deli gömleğimi!"[1] diye haykıran dizelerini ya da köktendinci (ve dönek Marksist) İsmet Özel'in şiirlerini terennüm etsinler; duvarlarına Franko'cu Dali'nin resimlerini assınlar; Cem Karaca'yı dinlesinler ya da Orhan Pamuk'u okusunlar! Yaşamın estetize edilmesini; sanatsal yaratıcılık alanında burjuva erotizminin, şeriatçılığın, anarko-liberal dönekliğin, faşizmin ya da postmodern etiğin labirentlerinde arasınlar! Bu lağımlarda, dünyayı değiştirecek ve insanal özgürleşme alanı olan sanatın malzemeleri yoktur!

Hayır, "sanatsal yaratıcılık adına"; hümanist "genelleme"lerin labirentlerine dalınmasına karşı durmalıyız. Estetiğin, geleceğin etiği olacağı emek dünyasının yaratılması için, burjuva boyunduruğun ve "meta kültürü"nün aşılıp, yerle bir edilmesi gerekiyor. Yaratmak için yıkmak (ekonomist özlü) hümanist "genelleme"lere karşı acımasız olmayı zorunlu kılıyor. Gerillanın sırt çantasındaki nedeni görmezlikten gelemeyiz! John Lewis'i yanıtlayan Louis Althusser'in "tezler"ini anımsayınız[2]!

Maksim Gorki'nin uyarısını unutamayız: "İki hümanizm türünün, hümanizm sözcüğünden başka, ortak bir yanları yoktur. Sözcük aynı sözcüktür ama gerçek içeriği tümüyle farklıdır. (...) Burjuva hümanizmi dürüst olsaydı, kendisinin boyunduruk altına aldığı insanlarda insan onuru duygusunu, kolektif gücün

1 Küçük İskender, Periler Ölürken Özür Diler, Yapı Kredi Yayınları-1994, s.189-7

2 "Burjuva ideolojisinin kalbi ekonomizm-hümanizm çiftidir. Hümanizm, basit bir iyi yürekli söylem değil de tutarlı kalıcı bir sistem olduğunda her zaman bir ters yüzü vardır: Ekonomizm." (L. Althusser, John Lewis'e Cevap, V. Yayınları-1987, s.xvı)

bilincini uyandırmaya ve olgunlaştırmaya, dünyanın ve doğa güçlerinin örgütleyicisi olarak önemini insanların bilincine çıkarmaya gerçekten çaba gösterseydi, bu durumda hümanizm acı çekmenin kaçınılmazlığı düşüncesini, edilgen acı çekme duygusunu öğretmez, tam tersine her acıdan, özellikle toplumsal ekonomik nedenlerin yol açtığı acılardan etkin nefreti öğretirdi. (...) Kapitalist, dünyaya bunak bir ihtiyarın genç sağlıklı bir kadına tecavüz etmesi gibi tecavüz ediyor; onun onu döllemesinin olanağı yoktur, ona yalnızca yaşlılık hastalıklarını bulaştırabilir."[1]

Marx sanatı insan emeğinin bir parçası olarak görür. Bu nedenle sanat ve edebiyatı, mekanik bir vulgerlikle sınıf perspektifi ya da ideoloji meselesine "kodlamaz." Bu doğrudur. Ancak, "pusulasını yitirmiş" hümanist eveleme-gevelemelerin "sınıflarüstü genellemelerine" de kurban etmez... O halde, sanatçı politika yapma ve taraf olma zorunluluğuna "es" geçemez. Devrimci sanatçı, vurdumduymazlığa ve yürek sağırlığına karşı ter döküp, kavga etmekle mükelleftir. Bu nedenle sanatın, geleceği bugünde kazanma tutkusu ile silahlanması gerekiyor. Geleceği kazanma tutkusu, iddialı ve adil olmayı zorunlu kılıyor. Çünkü geleceği bugünde kazanmak için "İyi olmak o kadar zor değildir; zor olan adaletli olmaktır." (Albert Camus)

Özetle sanatın devrimci sorumluluklarını; hümanist ya da sınıfsal etikten yoksun "estetik anlayışı"nın "genellemeler"iyle ele alamayız! BKSSS'ni eleştirirken, nezaketle pasifizmi birbirine karıştırmayız! Çünkü, Arkilokos'un deyişiyle "Yüksek bir sanatım var benim. Beni yaralayanı insafsızca yaralama sanatı"!

1 M. Gorki, "Şu ya da Bu Kültür Hakkında", Yeni Dünya İçin, Mart-1995, No:13, s.20

V-) TÜRKİYE'DE YAZMANIN SORUMLULUĞU

"Yozlaşmanın adı devrim oldu" diyen Edip Akbayram gerçekten de çok haklı: "Dünyada bir değişim yaşandığı gerçeğini ben de kabul ediyorum. Ama yine hepimiz biliyoruz ki değişimler her zaman gelip geçicidir. (...) Medya kendince yeni ilahlar icat edip bunu halklara dayatıyor. Anlamsız, saçma sapan slogan sözcüklerle beyin yıkayıp, tepkisiz, kendi öz değerlerini yitirmiş bir gençlik oluşturmaya çalışıyor. Bir ölçüde başarılı oldular, değerler aşındı. Ama bu yozlaşmanın adına devrim deniyorsa bu çok komik."[1]

Türkiye'de ambalaj önem kazandı. Artık, ambalajın içinde ne olduğunun önemi yok! Ambalajın reklamını yapmak, tüketilmesi için yeterli olabiliyor. Adına "devrim" dedikleri bir karşı-devrim bu! Türkiye hızla kirlenen bir ülke. Zevksizliğin ve duyarsızlığın tüketici-kirlenmesi, Özal'dan Çiller'e ve Susurluk'a; nihayetinde de Kemalist MGK'nın 28 Şubat müdahalesine uzanan eğride somutlanıyor. İlahi Arabeskin İslami yükselişinden, Türkiye'nin Amerikanlılaştırılmasma[2] kadar uzanan paradoksallığı içeren gidişatı; viski-lahmacun kültürünün negatif "estetiği" olarak algılamak da mümkün.

Türkiye'de anlamsızlık, düzeysizlik, akılsızlık, beceriksizlik, kargaşa yaşanıyor. Bu durumda, BKSSS'nin müthiş katkıları var. Görsel kirlenmeye ya da medyanın kölesi olmaya tutsak kılınmış insanlar önce konuşuyor, sonra da ne dedim diye düşünüyor... Burjuvazinin uyguladığı çok boyutlu şiddet, yaşamımızın hücrelerine kadar girmiş durumda. Ancak tepkisiz-

1 Edip Akbayram, Negatif, Kasım-1994, No:1, s.27-28

2 Neo-Kemalistzade Bedri Baykam, "Batı'nın, sanattaki çağdışı, tekelci yaklaşımını göz önüne sermek istiyorum" (Bedri Baykam, Vizyon, Ocak-1995, No:54, s.100) diyor. Ama, nedendir bilinmez kendini var eden BKSSS'nin "sanattaki çağdışı, tekelci yaklaşımı"ndan söz etmiyor!

lik de kanımıza işlemiş. Ne yapılırsa yapılsın "gık" demiyoruz ya da kazara düşünsek de, düşündüklerimiz için bir şey yapmayı "göze alamıyoruz". Monoloğun tutsağı kılınmış toplum korkaklaştı, edilgenleşti, ahlak ise hak getire... Ayrıca, Türk (iye) toplumunda saldırgan davranışların egemen olduğu bir dönemi yaşadığını ifade eden[1] Prof. Dr. Özcan Köknel haksız değil.

Bu koşullarda kültür ve sanat, olması gerektiğince taraflı olmalıdır. Hani, içi içine, yere göke sığdırılamayan (bezginliği, bedbinliği aşan) içtenlikle... Ağır uykulara dalmadan, yakasına kızıl karanfil takar gibi, gizlisi-saklısı olmadan... Kerem gibi göze alarak... Hem de devlete karşı politika yaparak![2] Malum ya Margurite Duras'ın deyişiyle, "Politik değilseniz, entelektüel de olamazsınız"!

Sanat ve kültür, siyasetten ve yaşamın estetize edilmesinden soyutlanmış bir avunma/avutma alanı değildir. Bir an birlikte anımsayalım: Nazi zulmüne karşı tavır alan Thomas Mann, Fransa'nın Cezayir'deki sömürgeci mezalimine karşı çıkan Sartre, Arjantin'de askeri dikta rejimine karşı mücadele bayrağı açan Cortazar ve diğerleri... Tüm bunlar sanatçıdır ve politika yaparlar. Tarihimize dönüp baktığımızda Namık Kemal'i, Tevfik Fikret'i ve Nazım Hikmet'iyle sanat ve politika bağını kuran yazarlarımız da az değildir. Ayrıca, edebiyat ve sanat dediniz mi aklınıza mutlaka 1940 kuşağının sosyalist kavga insanları gelir. Örneğin "Yeni Edebiyat"ta Suat Derviş, Reşat Fuat Baraner, Mazhar Lütfi (yani Nazım Hikmet), Sabahattin Ali, Orhan

1 Özcan Köknel, Yeni Politika, 21 Nisan 1995, s.12

2 Ne yazıktır ki hâlâ "devlet sanatçısı" olunan Türkiye'de, Kültür Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Gülşen Karakadıoğlu'nun "Devletin sanattan elini çekmemesi gerektiğini düşünüyorum" (Gülşen Karakadıoğlu, Capital, Şubat-1995, Yıl:3, No:2, s.48) diye ifade ettiği görüşler ya da Devlet Tiyatroları eski Genel Müdürü ve TOBAV Başkanı Tamer Levent'in, devlet eliyle "Özerk Sanat Konseyi oluşturulması" (Tamer Levent, Milliyet, 18 Mart 1995, s.18) görüşleri destek bulabiliyor...

Kemal, A. Kadir... "Ses" ve "Yeni Ses"de Halikarnas Balıkçısı, Suphi Nuri İleri, Abidin Dino, Orhan Murat Arıburnu, Rıfat Ilgaz, Nurettin Eşfak (yani Nazım Hikmet)... "İnsan"da Abidin Dino, Arif Barikat (Damar), Sait Faik... "Yurt ve Dünya"da Behice Boran, Kemal Bilbaşar, Adnan Cemgil, Orhan Kemal... "Servet-i Fünun" ve "Uyanış"ta Cahit Irgat, Fahir Onger gibi...

Bu böyle ola ola, Ataol Behramoğlu, "Genel bir bakışla, günümüzde edebiyatçı yazarlarımızın aktif politikaya bir hayli mesafeli durdukları söylenebilir. (...) Yazarlık ve politikacılık, ortak hedeflerine, benzer yanlarına karşın, derin farklılıklar içerir"[1] diyor. Anımsansın: Bir zamanlar, "1930'un eksik idealizmi, 1940 realizmi ve 1950'nin hastalıklı romantizmi ile bugünün insanını betimlemek mümkün değil" diyerek ortaya çıkan "Halkın Dostları" Dergisi vardı. Birinci sayısında görevini "devrimin öncü kesimlerini belli bir duyarlılığa itmek, onları duygularında terbiye etmek, onları diri olarak tutmak" olarak saptamakla, edebiyat misyonunu propaganda ile sınırlamayan ve sosyalizmin gündelik pratiğine bağlamak isteyen 'Halkın Dostları'nın (ilk sayısının) kapağında "Gerici Sanata Hücum" başlığı vardı. "Yürüyen ve yürüdükçe bütün yeryüzü ve göğün de onlarla birlikte gittiğini" düşünecek kadar iddialı olanların şiirini yazmak isteyen bu derginin iki yazarından biri Ataol Behramoğlu ile İsmet Özel'di... 60'lı yılların devrimci yükseliş döneminin iddialı ritmiyle kalemlerine sarılan (ve Malazgirt'te sürgün yedeksubay) Ataol Behramoğlu, (Muş'ta sürgün er olan) İsmet Özel'e moral ve güç vermek için "Yıkılma Sakın" şiirini yolluyordu. 1970'de Mobil'in (35.000 TL'lik) ve TRT'nin açtığı ödül yarışmalarına "Sosyalist Kültüre Kundak" sokturmamak için karşı çıkan "Halkın Dostları" girişiminin ardından yıllar geçti... Şimdi Ataol, Mobil'e ait binalarda kitap imzalıyor.

1 Ataol Behramoğlu, Cumhuriyet, 15 Nisan 1995, s.4

Ödüllere karşı konulan tavır konusunda da "o zamanlar sekterdik. Nobel'e bile öyle bakıyorduk o zamanlar" deyip (İsmet Özel'in "Nobel emperyalizmin aracıdır, ben hâlâ karşıyım" dediği) Nobel Ödülüne bugün "Hayır" demediğini belirtiyor.[1] Ataol Behramoğlu'nun, bir zamanlar eleştirdiği "aydın tipi"ne[2] benzemesinden öte onun da gerisine düşmesi, herkes gibi beni de üzüyor. "Yazarlık ve politikacılık (...) derin farklılıklar içerir" mi; yapma Ataol! Kuşağımın dizelerini dilinden düşürmediği[3] Behramoğlu, şimdi yazdıklarına ne kadar sahip çıkıyor acaba?

Ataol'un bilgilerine sunuyorum: Koca çınar Yaşar Kemal der ki, "Hapsolacak kadar işler yapmalıydık. Mecbur olmalıydı bu adamlar bizi hapsetmeye. (...) Hapishaneyi, zulmü göze alalım. (...) Evvela ölümü göze alacağız. (...) Biz bu mücadeleyi ülkenin onurunu kurtarmak, demokrasi için veriyoruz..."[4] "Sanatçı önce insan olacak. (...) Kötülüklerle en önde kellesini koyarak dövüşecek en yiğit yürek sanatçıdadır. (...) Sanat, başı belaya giren-girmiş dünyamızda eşitlik için, barış için dövüşecek. (...) Politikanın içindesin, kaçmayacaksın. Ve politikaya gireceksin. Bu bir sanatçının onur sorunudur da."[5]

Burada bir parantez açıp belirteyim: Sanattan siyasete Euno'nun takipçisi ve "Yeni Dünya" yanlısı taraflılığım çok

1 Yeni Politika, 29 Nisan 1995, s.9

2 "Mangalda kül komazsın teorik konularda/Pratiğe gelince ayağın suya erer/Kendi korkaklığına kılıf ararsın boyuna/Bu arada faşizm gelip tepene biner" (Ataol Behramoğlu, Dörtlükler, Varlık Yayınları-1983, s.29)

3 İşte birkaçı: Ataol Behramoğlu, Eski Nisan, "Çok Sevdim Bir Zamanlar, Seviyorum Yine de", s.9 Adam Yayınları-1987; Ataol Behramoğlu, Şiirler 1959-1982, "Bu Aşk Burada Biter", s.42, "Ne Yağmur... Ne Şiirler...", s.78-84, Adam Yayınları-1983; Ataol Behramoğlu, Türkiye Üzgün Yurdum Güzel Yurdum, "Türkiye Üzgün Yurdum Güzel Yurdum", s19-21, Cem Yayınevi-1988; Ataol Behramoğlu, Dörtlükler, "Cellat Uyandı", s.7, Varlık Yayınları-1983

4 Yaşar Kemal, Negatif, Kasım-1994, No:1, s.59

5 Yaşar Kemal, Ağacın Çürüğü, Can Yayınları-1995

"avam" bulunabilir. Ancak, "avam" nitelemelerinden "gocunan"lardan değilim. "Genel Aydın" zırhlarına gereksinim duymayan organik aydının; ne "avam" olarak nitelenmekten ne de taraflı olmaktan kaçınılmaması gerektiğini düşünenlerdenim. Sanattan siyasete düşüncelerim, "gecekondulara barış, saraylara savaş" mantığı ile kaleme alınmış "Yeni Dünya" taraflılığında ifadesini bulur. Kapitalist iktidarın ve yasalarının, "benim gibi düşünün" dediği bir coğrafyada yaşadığını unutmaz.

VI-) "KÜLTÜR" VE "DEVRİMCİ SANAT"

"Kültür" kavramı, Latincedeki "cultura", "cultus", "agrikultura" gibi sözcüklerden gelmektedir. Bu şözcüklerin anlamı ise "işlemek"tir. Buradaki işleme anlamına gelen "kültür" kavramı, aynen "toprağı işlemek"te olduğu gibi, insan emeği, insanın etkin, dönüştürücü eylemini ifade eden üretim biçiminin, maddi ve manevi alanının birliğinin kavramlaşmasıdır. Çünkü insanın maddi alanının yansıması, sonuçta bilincini belirleyecektir. O bilinç ki; soyut, nesnellikten, toplumsal pratikten kopuk bir bilinç değildir. Çünkü "Yaşamlarının toplumsal olarak üretiminde insanlar, kendi iradelerinden bağımsız, zorunlu, belirli ilişkiler içine, kendi maddi üretici güçlerinin belli bir gelişme evresinin karşılığı olan üretim ilişkileri içine girerler. Bu üretim ilişkilerinin tümü, toplumun ekonomik yapısını; üzerinde hukuki ve siyasal bir yapının yükseldiği, belirli bir toplumsal bilinç biçimlerine karşılık veren gerçek temeli oluştururlar. Maddi yaşamdaki üretim tarzı, genelinde, toplumsal, siyasal ve düşüncesel yaşam sürecini koşullandırır. İnsanların varlığını belirleyen bilinçleri değil, tam tersine, insanların bilincini belirleyen insanların kendi toplumsal varlıklarıdır."[1]

1 Karl Marx, "Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkıya Önsöz"den; Marx-Engels-Lenin "Sanat ve Edebiyat", Ekim Yayınları, s.36

Toplumda yer alan; ekonomi, devlet, kültür, sanat, eğitim, din, spor, hukuk vb. gibi çeşitli kurum ve yapılanmalar, idealistlerin iddialarının tersine birbirlerinden bağımsız, birbirleri üzerinde etkili olmayan, tanrının veya "kutsal ruhun" "öyle istediği için öyle olan", ya da birileri tarafından kafada yaratılan kurumlar değildir. Toplumun üstyapısını oluşturan devlet, hukuk, eğitim, sanat, din vb. gibi kurumlar, toplumun altyapısını oluşturan iktisadi temel tarafından koşullandırılırlar! Yani; hukuk, din, devlet, sanat, eğitim gibi üstyapı kurumlarını kavramak, anlamak, çözümlemek için, onları koşullandıran iktisadi temele bakmak gerekir! Yani "Maddi üretimin kendisi, belirli tarihsel biçimi içinde kavranmadıkça, bu maddi üretime karşılık veren manevi üretimin kendi niteliğini ve bunların birbirleri üzerindeki karşılıklı etkilerini anlamak da imkânsız olur."[1]

Bu bağlamda "İnsanlar, kendi tarihlerini kendileri yaparlar, ama kendi isteklerine göre, kendi seçtikleri koşullar altında yapmazlar bunu, doğrudan doğruya daha önceden varolan ve geçmişten kalan koşullar içinde yaparlar."[2] Bir diğer deyişle; "İnsanlar kendi tarihlerini kendileri yaparlar, ancak bunu kendilerini koşullandıran belli bir çevrede ve zaten varolan somut ilişkiler temeli üzerinde yaparlar. Bu somut ilişkiler arasında ekonomik ilişkiler, öbürlerinden, yani siyasal ve ideolojik ilişkilerden ne denli etkilenirse etkilensinler, yine de, bütün her şeyin içinde yer alan ve her şeyin ancak onunla anlaşılabileceği, işin can alıcı noktasını oluşturan, nihai kesin ilişkilerdir."[3] "Siyasi, hukuki, felsefi, dini, edebi, sanatsal vb. gelişme, ekonomik gelişmeye dayanır. Ama bütün bunlar hem birbiri üzeri-

1 Karl Marx, "Artı-değer Teorileri"; Marx-Engels-Lenin, "Sanat ve Edebiyat", Ekim Yayınları, s.116-117

2 Karl Marx, "Louis Bonaporte'ın 18. Brumaire'i"; Marx-Engels-Lenin, "Sanat ve Edebiyat" Ekim Yayınları, s.61

3 Friedrich Engels'ten W. Borgius'a Mektup'tan; Marx-Engels-Lenin, "Sanat ve Edebiyat" Ekim Yayınları, s.45

ne, hem de ekonomik temel üzerinde tepki gösterirler. Öbürlerinin hepsi edilgen etkiyken, tek başına etkin neden ekonomik durum değildir. En sonunda kendini her zaman gösteren ekonomik zorunluluk temeli üzerinde karşılıklı etkileşim vardır."[1]

O halde yaşamı belirleyen bilinç değil, bilinci belirleyen yaşamın ta kendisiyse; maddenin ve onun en gelişmiş bir biçimi olan bilinç, üretken, değiştirici, dönüştürücü etkinliği içinde durmaksızın, yeniden ve yeniden kendini üreten bir yol izler. Bu da, insanın kendi bir ürünü olduğu doğayı (toplumu) insani kılışı demektir. Yani kültür, insanın kendisiyle birlikte doğayı da insanileştirmesi sürecidir.

Bu süreçte kültür hep tarihsel somut biçimde, belli bir topluma (toplumsal-ekonomik oluşuma) bağlı olarak var olur ve üretim tarzıyla bağıntılı olarak toplumsal yapının özelliklerini yansıtır; sonuçta da, sınıflı toplumlarda; uzun bir felsefi geçmişe ve sınıfsal özelliğe sahip olan kültür ve sanat sınıfsal özellik taşır.[2] Çünkü, "Her çağda egemen düşünceler egemen sınıfın düşünceleridir; yani toplumun egemen maddi gücü olan sınıf aynı zamanda onun egemen manevi gücüdür de. Maddi üretim araçlarına sahip olan sınıf, aynı zamanda zihinsel üretim araçları üzerinde de denetim sahibi olur, zihinsel üretim araçlarından yoksun olanların düşünceleri genellikle buna bağlıdır."[3]

1 F. Engels'ten W. Borgius'a Mektup'tan; Marx-Engels-Lenin "Sanat ve Edeyat" Ekim yayınları, s.45

2 Bunun içindir ki, kapitalist toplumda kültür ve sanatta konusunda, "Sorun ancak şöyle konabilir: Ya burjuva ideolojisi ya sosyalist ideoloji. Burada ikisinin ortası bir şey yoktur (çünkü insanlık üçüncü bir ideoloji yaratmamıştır ve dahası sınıf karşıtlarıyla parçalanmış bir toplumda sınıflar üstü ya da sınıflar dışı bir ideoloji de olamaz). Bu nedenle sosyalist ideolojinin her küçümsenişi, ondan her uzaklaşma, aynı zamanda burjuva ideolojisinin güçlenmesi demektir." (V.İ.Lenin, Seçme Eserler, C: 2, s.70, İnter Yayınları)

3 Marx-Engels-Lenin "Alman İdeolojisi", Marx-Engels-Lenin "Sanat ve Edebiyat", Ekim Yayınları s.54.

Bu durum karşısında Marksist kültür ve sanat; soran, yargılayan, taraflı yaratıcı eleştirelliktir. Örneğin, Bertolt Brecht'in "Okumuş Bir İşçi Soruyor" şiiri, saptamamızı kanıtlayan bir soru yağmurudur: "Yedi kapılı Teb şehrini kuran kim?/ Kitaplar yalnız kralların adını yazar./ Yoksa kayaları taşıyan krallar mı?/ Bir de Babil varmış boyuna yıkılan,/ kim yapmış Babil'i her seferinde?"

Krallar, padişahlar, diktatörler yer alır onların kültür ve sanatında. Savaşlar, saray entrikaları ve akıtılan kanlar öğretilir. Yani, arslanların değil, avcıların tarihinden söz edilir kültür ve sanat adına. Çünkü, savaş sanayinin varlığını sürdürebilmesi için ölüm araçlarının vazgeçilmez olduğu ve sınıflı-sömürücü mekanizmanın "sonsuzluğu" nakşedilmelidir beyinlere, ruhlara!

Aksi halde "vatanın, bölünmez bütünlüğü" ya da "sömürü düzeninin bekaası" tehlikeye düşer. Bu konuda "Hayır" diyenler tutuklanmalı, işkence görmeli, gözaltında kaybedilmeli, hapislere kapatılmalıdır!

Böylelikle adil bir barışın tüm dünyaya egemen oluşunun dili, dini, ırkı ne olursa olsun emekçilerin birleşmeleriyle sağlanabileceğini, sınıfsız-sömürüsüz bir dünyanın mümkün olduğu yolundaki tüm kültürel ve sanatsal etkinlikler yok edilmelidir. Yoksa silah fabrikaları kapanır, ordular olmaz ve sömürü düzeninin bekaası tehlikeye düşer o zaman!

Onu tehlikeye düşürenler ise Yılmaz Güney'in satırlarındaki[1] devrimci sanatçılardır: "Devrimci sanatçı devrimin hedefleri

1 "Burjuvazi mi, proletarya mı? Bilemiyorum, savaş henüz bitmiş değil, ben bitmiş değilim. Savaşı, benim yoksul çocuklarım, onların yoksul, onurlu ve yiğit babaları, yiğit anaları, yiğit bacıları kazanmalı. Savaşı yoksul serçeler, kırlangıç kuşları, mine çiçekleri kazanmalı; şebboylar ve hercai menekşeler kazanmalı" diyen bir kavga adamı olan Yılmaz Güney; "Komünarların yorganını örtün üstüme" demiş ve Bizimkiler'in duvarında kurşunlandığı Pere-Laichaise'e gömülmüştü. Orada, Yılmaz

doğrultusunda yürümekle yükümlüdür. (...) Devrimci sanatçıyı devrimin hedefleri doğrultusunda sürdürülen mücadeleden bağımsız düşünemeyiz. Mücadelenin dışında devrimci sanat olmaz. Bu nedenle, devrimci sanatçı, her şeyden önce teorik ve ideolojik bir sağlamlığa ulaşmak için çaba göstermelidir. Yani bilimsel sosyalizmin temel yasalarını öğrenmeli ve toplumsal, siyasal mücadelesinin kılavuzu yapmalıdır. Devrimci teori kavranmadan devrimci sanat yapılmaz." Bu nedenle "Sanat, bir toplumun belirli dönemlerdeki estetik duygularının, zevklerinin toplumsallaşmış bir ifadesidir. Sanatçı, bu duygular içinde yaşadığı toplumdan alır" diyen Nazım Hikmet ekler: "1. Gerçek sanatı herkes anlar. 2. Herkesin anlayabileceği sanatı, en basit ve en sade araçlarla oluşturmak gereklidir. 3. Teknik sanatçıya değil, sanatçı tekniğe egemen olmalıdır. 4. Olabildiği kadar çerçevesiz ve sınırsız bir sanat istiyorum. (...) 8. Türkiye sanatının ilerlemesi geniş halk kitleleriyle sıkı bir ilişkiye girmemesinden ötürüdür. 9. Sanat geniş halk kitlelerini kavradıkça daha fazla olgunlaşır."

O halde böylesi bir sanat da "Ancak, insanoğlunun biriktirdiği bilgi zenginliğini özümlemeksizin bir kimsenin komünist olabileceği sonucunu bundan çıkarmak çok derin bir hataya düşmek demektir. Komünizmin, bir sonucu olduğu o toplam bilgiyi öğrenmeksizin, komünist sloganlarla komünist bilimin sonuçlarını öğrenmenin yeterli olacağını sanmak yanılgıya düşmektir.

Güney'in yanında kimler yok ki? Baba Balzac; tiyatronun gizemli oyuncusu Sarah Bernhardt; "Karmen" operasını yaratan Bizet; büyük yurtsever Şopen; romancı Colet; ressam Corot; ozan Alfons Daudet; 1789'un unutulmaz tablosunun yaratıcısı ressam Delacroix; çocukluğumuzun masallarındaki La Fontaine; sinemanın babalarından George Melles; uzun boyutlu ve hüzün dolu yüzlü kadınların ressamı Modigliani; hepimizin tanıdığı Moliere; sesi kulaklarımızda hâlâ çınlayan Yves Montand; Vietnam Savaşı'na "Hayır" diyen ozan-şarkıcı Jim Morrison; sokak serçesi Edith Piaf; yazar Marcel Proust; ressam Pissaro; eşsiz sinema oyuncusu Simone Signoret; Nazi toplama kamplarında yok edilenlerin anıtları; Naziler'in kurşunladığı yüzlerce komünist...

Marksizm, komünizmin nasıl insan bilgisinin bir toplamından ortaya çıktığına kendisi bir örnektir. (...)

Marx, çalışmalarını kapitalizmde edinilmiş insan bilgisinin sağlam temelleri üzerine oturtmuştur... İşçi sınıfı hareketi temeli üzerinde, insan düşüncesinin yaratmış olduğu her şeyi yeniden gözden geçirmiş, eleştiriye bağlı kılmış, doğrulamasını yapmış ve buradan burjuva sınırlamalar içinde aşılamayan ya da burjuva önyargılarla varılamayacak sonuçlar çıkarmıştır. (...)

Proletarya kültürü üzerine konuştuğumuz zaman aklımızdan çıkarmamamız gerekir. Ancak tüm insanlığın gelişmesiyle yaratılmış kültürün tam bir bilgisi ve dönüşüme uğratılması sonucu bir proleter kültürün yaratılabileceği açıkça kavranmadıkça bu sorun da çözülmez. Proletarya kültürü havadan inmez, kendilerini proleter kültür uzmanı sayanların bir buluşu değildir. Hepsi saçmadır bunların... Proletarya kültürü, kapitalist, toprak sahibi ve bürokratik toplumun boyunduruğu altında insanoğlunun biriktire geldiği bilginin mantıki bir gelişmesi olmalıdır. Bütün bu yollar proleter kültüre varmayı sağlamıştır, sağlamakta da devam edecektir."[1] Çünkü "Marksizm, devrimci proletaryanın ideolojisi olarak kendi tarihsel önemini kazanmıştır, çünkü Marksizm, burjuva dönemin en değerli başarılarını reddetmek bir yana, tam tersine, insanoğlu düşüncesi ve kültürünün iki bin yılı aşan bu gelişmesi boyunca değerli olan ne varsa hepsini özümleyerek yenileştirmiştir."[2]

1 V.İ. Lenin, "Gençlik Kuruluşlarının Görevleri"; Marx-Engels-Lenin, "Sanat ve Edebiyat", Ekim Yayınları, s.318

2 V.İ. Lenin, "Proleter Kültür Üzerine"; Marx-Engels-Lenin, "Sanat ve Edebiyat", Ekim Yayınları, s.321

VII-) MANİFESTO'NUN SANATÇILARI

"YDD" koşullarında da devrimci sanatçı, Manifesto'nun savaşçısıdır. "Neden" mi? İşte bir örnek: Fransa işgal edilmişti! Sistemin tüm partileri faşistler ile işbirliğindeydi; çünkü, arkalarında sermaye vardı. Ama her şeye karşın, Fransa'nın özgürlüğü için savaşıyor ve gücünü işçi sınıfından alıyordu. "Kurşunlananların Partisi"; yani Fransa Komünist Partisi! Nazilerin Paris'i işgaline yani faşizme karşı direnen sadece "Kurşunlananların Partisi" idi; bunu gören Paul Eluard, ayrıldığı arkadaşlarının yanına dönüp, direnişe katıldı. Nazilere karşı dövüştü militanca Eluard sevdalarıyla; ve bir kadına âşıktı; paltosunun cebinde onun için yazmakta olduğu uzun bir şiir vardı. Sevgilisinin adını açıklayacaktır şiirin sonunda. Ama, direniş sürecinde beyninin her hücresini dolduran sözcüğün sevdiği kadının adı olmaktan çıkıp, bambaşka bir şey olduğunu görüp; şiirin sonunda onun adını haykıracaktı: "Ey Özgürlük!"[1]

Komünist Parti Manifestosu'nu benimseyen sanatçıların ülkelerinin özgürlükleri için direnmeleri yanında, dünyayı değiştirme kavgasının neferleridir de. Bunun güzel örneklerinden biri Can Yücel'dir: "Nuh'un sandalına sarılmış, güneşleniyorlar,/ Tanrıya memiş olan bu yaratıklar/ Kimi de atmış kendilerini tufana/ Kıçıkırık kahkahalarıyla/ debeleniyorlar suda/ Bu salı ve bu denizi, tacınızı, saltanatınızı,/ Altınızdan tango bir mayo gibi sıyırıp/ atacak kimse yokmuş gibi!"

Komünistler Birliği'nin çıkardığı derginin başlık yazısının altında "Bütün ülkelerin proleterleri, birleşin!" diye yazılmasının üstünden 100 yıl geçtikten sonra, 1947'de, Bursa Cezae-

1 Eluard gibi önceleri gerçeküstücülüğü benimsemiş bir başka şair olan Robert Desnos da, 1943 yılında yayınlanan "Uyanıkçalık" adlı kitabında şunları söyleyecektir: "Uzun sözün kısası, özgür olmak zorunda olan şiir değil şairdir."

vi'nde düşünce suçlusu olarak yatan Nazım Hikmet, "Sevdalınız Komünisttir" diye haykırır.[1]

VII.1-) B. BRECHT ÖRNEĞİ

Manifesto'nun yayınlanmasının üstünden tam 150 yıl; Brecht'in de Manifesto'ya düştüğü not üzerinden de 50 yıldan fazla zaman geçmişken; Brecht'in doğumunun da 100. yılındayız. Bu tarihte "YDD" propagandası, Manifesto'yu "arkaik" bir kalıntı gibi anıp; Brecht'e itirazlar yöneltse de; egemenlerin, ne Manifesto'dan ne de Brecht'ten "kurtulması" mümkün değil![2]

Burjuvazinin modası geçmiş basit bir metne indirgemeye çalıştığı Manifesto; ekonomik olduğu kadar sosyal-kültürel de olabilen önermeleriyle, siyasal olduğu kadar şiirsel diliyle; ezilenlerin mücadelesinin her alanında, her döneminde yeni ufuklar açan devrimci kapasitedir. Ezilenlerin tarihten devraldıkları binlerce yıllık özlemlerinin; özgür ve eşit bir dünya isteğinin somut gerçekliğinin yankılandığı Manifesto, geçmişe olduğu kadar geleceğe de ait tarihselliğe sahiptir.

Bu nedenle 100 yaşındaki B. Brecht'i ve 150 yaşındaki Komünist Parti Manifestosu'nun özgürlük yürüyüşünden bağımsız ele alamayız. Manifesto 50 yaşındayken dünyaya gelen B. Brecht, sadece savaş karşıtı bir sanatçı değildir. O'na göre "Sanatçı, sadece topluma karşı sorumluluk taşımakla kalmaz, toplumu da sorumluluğa çeker."

O'nun, toplumu sorumluluğa çekmek düşüncesi; yoksulların, eşitlik, özgürlük ve kardeşlik kavgasında daha çok ve daha güçlüce katılımlarını sağlama; kavgayı bilimle, kavgayı este-

1 Sunay Akın, Milliyet Sanat, No:425, Şubat-1998, s.6-7
2 Yılmaz Onay, Milliyet Sanat, No:425, Şubat-1998, s.s.8-10

tikle, kavgayı tükenmez bir enerjiyle yükseltme ütopyasının ete kemiğe bürünmesidir.[1]

Bilindiği gibi kölelikten bu yana ezilenler özgür bir dünya ütopyasıyla savaştılar. Manifesto ile birlikte özgürlük ütopyası, bilimsel bir gerçekliğe dönüştü ve 150 yıldır da bu uğurda dövüşüyor. Egemenlerin sömürü düzeni ise kepazeliği yükseltmeye devam ediyor; tıpkı Brecht'in dediği gibi: "Kapitalist düzen bir randevu evi gibidir!" Bu durumda öne çıkartılması gereken tek bir gerçek; bu kepazeliğe karşı mücadele etmek, "Yeryüzü aşkın yüzü oluncaya dek" savaşmaktır.

Bu savaşın ön safındaki neferlerden biri olan B. Brecht, yani "O bir Alman ozandı. (...) Aslında o kadar da çok ozana sahip olamayan Almanlar için bir 'talih yılı' da sayılmalıdır, O'nun 1898'de doğmuş olması. Ne de olsa Brecht, içinde yaşadığı yüzyıldan hem etkilenniş, hem de bu yüzyıla kendi çapında yön vermiştir. Yaşadığı yılları 'savaş yılları' olarak da tanımlayabiliriz. Birinci Dünya Savaşı'nda henüz gençti. Bu nedenle bu savaşı gerektiği gibi algılamamış olması doğaldır. Daha sonraki Weimar Cumhuriyeti yıllarının hareketliliği, O'nu da etkiledi. Artık bir ozan ve Marksistti. O yıllardaki politik gelişimi bu gözlükle izliyordu. (...)

Şiirlerinin birçoğu 20. yüzyıl Alman edebiyatının en güzel örnekleri arasında sayılır. 1920'li yılların başında Brecht birçok kadınla ilişki içindedir. Onları sevmekle kalmayıp, kendi çıkarları için kullandığı da söylenir. Çoğul takının kendisi için de önemli olduğu edebiyat tarihçileri tarafından altı çizilen bir konudur. Kadınlar Brecht'in tüm yaşamını etkilemiştir. Ancak köklü bir ilişki kurabilmek Brecht'in sevgililerinden hiçbirine nasip olmamıştır. (...) 1926'da yolunu Marksizmle çizer. Brecht, hayatının rolünü bulmuştur. (...)

1 Berman, ütopya için: "Kepaze bir şimdiki zamanın ortasında bile açık bir gelecek kurgulayabilmenin önkoşuludur" der.

Yazmak onun için bir grup çalışmasıdır. Kolektif olmadan, yardımcıları olmadan yazmak, yazı makinesinin yarım hızla çalışması demekti.[1] O rotayı çiziyor ve nasıl sonuçlanacağına karar veriyordu. Bu tip üretim tarzı güzel sanatlarda yüzyıllardan beri uygulanmaktadır ve bir gelenek olmuştur."[2]

Brecht'in yaşamında ve sanatsal çalışmalarında izlediği yolu ve bu yolda yarattıklarını, döneminin koşullarından da bağımsız düşünemeyiz. Bu bağlamda Ahmet Cemal'in belirlemeleri önemlidir: "Bilindiği gibi, gerek tarihsel gelişmenin vardığı nokta, gerek Brecht'in benimsediği Marksist estetik nedeniyle toplumsal çelişkiler, yöneten-yönetilen ilişkisinde temelini bulan ezen-ezilen ilişkisi kaderci anlayışın yol açtığı sürekli boyun eğme konumuna karşılık, 'insanın kendi kendisinin kaderi olduğu' gerçeğinin vurgulanması vb. konular, sanatın, özellikle de politik sanatın onsuz olunamaz yeni konularıydı."

İşte bu konuda Brecht'in birkaç notu: "12.9.40... 'Hiçlikten bir şeyler çıkarmaya' çalışmak kadar sanata yabancı bir iş olamaz." (Amerika sürgününden)

"19.10.44... Burjuvazi, devrimini edebiyatla hazırladı, sonra sattı onu. Ardından üslup olarak ortaya çıkan ise, yapmacıktı."

---

1 Brecht'in 3.1.43 günlü notu: "Her öğleden önce Lion Feuchtwanger ile 'Simone Machard'ın Düşleri' üstünde çalışıyoruz. Birlikte çalışma iyi gidiyor ve film çalışmasından sonra iyi bir güç toplama oluyor... Feuchwanger, dil inceliklerini iyi tartıyor, yapı duyumu iyi, ayrıca şiirsel ve dramaturjik yaratıcılıkları var, edebiyat bilgisi çok zengin, gerekçelere saygı gösteriyor ve insan olarak da çok cana yakın, iyi bir dost." Feuchtwanger de Brecht'in çalışması için şunları yazmış: "Brecht, önerilere ve karşı çıkışlara merakla kulak verir, ve kuşkular, öneriler aklına yatarsa, her zaman o hızla, yaratılmışı bin kez değiştirip düzeltmeye girişirdi, temelden yepyeni kurmak pahasına da olsa.."(Yılmaz Onay, Brecht'le Yaşamak-Çalışma Günlüğü, s.132, Broy Yayınevi-1995). Görüldüğü gibi Brecht'in pek alışılmamış bir kolektif "birlikte çalışma" tutumu var ve eserlerinde hep "birlikte çalışanlar" notu da yer alıyor.

2 Mehmet Ünal, Yazın, No:82, Eylül 1998, s.30-31

"16.1.42... Sanatçı, yalnızca topluma karşı sorumluluk taşımakla kalmaz, toplumu da sorumluluğa çeker."[1]

"26.1.40.. Çoğu kimse sosyalizmin işleyişine idealistçe yaklaşmakta. Bir kesim, SSCB'nin her yaptığından, onun sosyalist olmadığı sonucunu çıkarıyor; öteki kesimse, SSCB'nin her yaptığına, sosyalist bir ülkenin yapabileceği tek şey gözüyle bakıyor. Yani SSCB ne yapıyorsa sosyalizm de odur, gözüyle." Ve hemen beş gün sonraki notu "Diyalektik düşünüş" diye başlayıp, "Diyalektiğin gerçeklikten kaynaklanmasının tam zamanı" diye bitiyor.

O halde Brecht'in bugün asıl üstünde durulması gereken yanı ne? İşte burada onun temeldeki "gerçekçilik" kavgası önümüze tüm genişliğiyle serilmekte. Öyle ki, Brecht'in bu alanda dünyaya kazandırdıkları "gerçekçilik"in ne demek olduğuna hâlâ ışık tutmaktadır. Tıpkı "Sosyalist Gerçekçilik Üzerine" adlı yazısında Brecht'in formüle ettiği gibi: "l. Gerçekçi sanat, mücadeleci sanattır. Gerçekliğe ve devindirici güçlere ilişkin, insanlığın gerçek çıkarlarıyla çelişen yanlış görüşlere karşı gerçekçi sanat sonuna kadar mücadele verir. 2. Gerçekçi sanatçılar, anlamsal olanı, 'somut dünyasal' olanı, büyük anlamda tipik olanı (tarihsel açıdan önem taşıyanı) vurgularlar. 3. Gerçekçi sanatçılar, insanların ve insanlar arası ilişkilerin içindeki çelişkileri sergilerler ve bunlar hangi koşullar içinde gelişiyorlarsa o koşulları da gösterirler. 4. Gerçekçi sanatçılar, insanlardaki ve ilişkilerdeki değişimlerle ilgilenirler. Gerek sürekli gerek bu sürekliliğin vardığı sıçramalı değişimlere eğilirler. 5. Gerçekçi sanatçılar fikirlerin gücünü ve bunların maddi temelini de sergilerler..."[2]

---

1 Yılmaz Onay, Milliyet Sanat, No:425, Şubat-1998, s.s.8-10
2 Yılmaz Onay, Brecht'le Yaşamak-Çalışma Günlüğü, s.155, Broy Yayınevi-1995

Sözü yine Brecht'e bırakırsak: "Saf Sanat: Me-ti dedi ki: Yenilerde ozan Kin-je bana tüm bu olup bitenler sırasında doğanın yarattığı ruh durumları, duygular üstüne şiirler yazıp yazmadığını sordum. 'Hayır' diye yanıtladı. 'Neden?' diye sordum. Dedi ki: 'Düşen yağmur damlalarının gürültüsünü okurun tat alınacak bir yaşantısı kılmayı görev edindim kendime. Bu konuda düşünür bu düşen yağmur damlalarının gürültüsünü tüm insanlar için, yani başını sokacak yeri olmayan, onlar uyumaya çalışırken, damlaların, yakalarından içeri düştüğü insanlar için de tat alınacak bir yaşantı kılmanın gerekli olduğunu kavradım. Bu görev ürkütüp sindirdi beni.' (...) 'Sanat yanlızca bugünü gözönüne alır' dedim sınayıp deneyerek. Böylesine yağmur damlaları sürekli varolacağından bu türden bir şiir yazmak uzun sürebilirdi. 'Evet' dedi üzüntü ile, 'Yağmur damlalarının yakalarından içeri düştüğü insanlar olmadığı, olmayacağı zaman yazılabilir bu şiir'..."[1]

VIII-) "SON SÖZ" NİYETİNE

Korkunç bir saldırı altındayız; hiçbir şey kolay değil! Örneğin, TV kanallarının 1998 sonbahar sezonuna İbrahim Tatlıses'li "İmparator", İbrahim Erkal'lı "Sırılsıklam", Mahzun Kırmızıgül'lü "Yıkılmadım", Sibel Can'lı "Gülüm", Cengiz Kurdoğlu'lu "Hain Geceler", Emrah'lı "Unutabilsem", Alişan'lı "Aynalı Tahir" ile girmesi boşuna değil! "Neden" mi? Gayet basit; çevrenize bakmanız yeter de artar bile! Otobüste yanınıza oturan ya da bir kuyrukta yanınızda duran Türkobesk'in her biri, sanki Evren, Özal, Çiller! Komili, Has, Narin! Kibariye, Küçük Emrah, Afşar, Sayan, Nadide Sultan! Michael, Madonna, Clinton, Lewinsky! Ve varılan nokta: İstanbul Üniversitesi Ta-

1 40'lı Yıllar. Saf Şiir Yoktur-Broy Yayınları

rih Bölümü profesörlerinden ve Aydınlar Ocağı kurucularından İbrahim Kafesoğlu'nun "fikir babası" olduğu "Türk-İslam Sentezi"nde önerildiği üzere "Türk'ün gücü ile İslam'ın ruhu birleştirildi" şeklindeki tipolojidir!

Söz konusu tablo karşısında Çetin Altan'ın mekanizmiyle, "Dünya o kadar güzel bir yere gidiyor ki..."[1] diyenlerden değilim! Çünkü hiçbir şeyi, "tarihin şaşmaz yasaları"na ya da "ekonomik gelişimi"ne emanet etmekten yana değilim! Gidilecek yere, "11. Tez"in başkaldıran insan(lık)ı ile gidilecek; sözkonusu tipolojiyle değil!

Bu çürüyen karmaşa içinde umut yaratılabilir mi? "Evet"! Attilâ İlhan'ın dediği üzere, belki "Ölerek ölümü yenmek/ umutların en umutsuzu"dur ama yine de İlhan'ın eklediği gibi, "Ne kadar yok etse ölüm vuruşu göklerde yankılanan/ kocaman bir yürek kalır Şili'nin Allende'sinden"! Ve işte bu da, yaratılmış ve sürdürülebilir bir umuttur... Umutsuz değilim. Umudun; her zaman, ödenmesi gereken bir faturası olduğundan şüphe duymuyorum. Bunun için de, "umutlanmak için öncelikle umudu yaratmak gerekir" diyorum... Topraklarımız serpilip gelişen ateşin, güneşin ve isyanın çocukları, umudumu besliyor.[2]

1 Çetin Altan, Sabah, 20 Ağustos 1998, s.4

2 Örneğin 20 Ekim 1995'te Meclis'te pankart açan isyancı çocuklardan Mahmut Yılmaz, "YDD koşullarında, her türlü baskının yoğunlaştığı dönemde, isyankâr olmanın koşulları var. (...) Solun dünya çapında yenildiği bir gerçek. Ama İnsanların eşitliğe, özgürlüğe, barışa dayalı bir toplum ideali her zaman var olacak. İnsanlar düş görmeye devam edecekler. Düşlerinde bir dünya tasarlayacaklar. Hep kendini üreterek. (...) Ancak kimi insanlar, yenilgiyi özgürleşme süreci olarak algılayamadığı için, yenilgi mağlubiyete dönüştü. Yenilgilerden öğrenemediler ve dağıldılar. Ama onların dışında hâlâ idealleri peşinden koşanlar da var!"; Ahmet Aşkın, "Paris Komünü'nden bu yana insanlığın geldiği nokta bu olmamalıydı tabii. Ama o günden bugüne insanların hayatları pahasına bir sürü değer yaratıldı. Bunlar hayatı anlamlandıran şeyler. Kardeşlik, eşitlik, özgürlük gibi değerler!"; Metin Murat Kalyoncugil, "Genel bir gerçek var: İnsanlar gençken isyan edip yaşlılığında durgunlaşabilirler. Ama yaşlılığında isyan edebilmeleri için gençken isyan etmiş olmaları gerekir."; Ulaş Doğu Atlı, "Hayatımızda para kazanmak gibi bir ideali-

Dediklerimi, Upton Sinclair'in "Şikago Mezbahaları"ndan satırlarla sonlamak istiyorum... "Büyük işadamlarından kurulu bir topluluk, şehrin sahibiydi, ama gereken zaman, gereken kuvveti elinde bulundurabilmek için, şehrin yönetimi bir haydutlar ordusuna teslim edilmişti. Her yıl, bahar ve güz seçimlerinde işadamları tarafından ödenen milyonlarca dolar bu adamların örgütleri tarafından kullanılırdı. Mitingler düzenlenir, ağzı kalabalık, akıllı konuşmacılar kiralanır, bandolar tutulur, havai fişekli geceler düzenlenir, içki stoku yapılır, harcanacak beyannamelere kâğıt parası yatırılır ve on binlerce oy peşin para ile satın alınırdı. İşte bu nedenlerden hırsızlar ordusunun bütün yıl ayakta kalması, dağılmaması gerekirdi. Organizatörler ve şefler maaşlarını doğrudan doğruya işadamlarından alırlardı. Belediye meclisi üyeleri, kanun yapıcıları, rüşvet olarak; parti liderleri, seçim masraflarından; avukatlar ve meclis üyeleri, maaş olarak; büyük inşaat firmaları, iş karşılığı; gazete sahipleri ise ilan paralarından öderlerdi bu maaşları. Rütbe ve sıraya göre bu ordunun görevlileri paralarını ya hileli yollardan ya da doğrudun doğruya halkın sırtından sağlarlardı. Ayrıca polis kuvvetleri, itfaiye, su işleri, bir sürü elden kaçırılmaması gereken gereken kişiler listesi de vardı ki bunlara da para ödemek gerekirdi. En basit bir ayakoğlanından bir daire müdürüne kadar bu sürünün içinde kendine yer bulamayanlar içinse ahlaksızlık ve suç dünyasının kapıları ardına dek açılmıştı. İnsanları aldatmak, dolandırmak, yağma etmek için lisans verilirdi. Kanun, pazar günleri içki içmeyi yasakladığından, meyhane sa-

miz olmadı!"; Bülent Karakaş, "Olabildiğimiz kadarıyla romantik olmak zorundayız. (...) Tanksız, topsuz, savaşsız, insanların eşit olduğu, toplumsal ilişkilerin yabancılaşmadığı, düşüncelerin özgürce ifade edildiği bir dünya mümkündür. (...) Kötülük mümkünse iyilik de mümkündür. Kötü olan bunca şey yaşamımıza girmişse, bunların karşısında idealize ettiğimiz onca iyi şey de onların yerine geçebilir; geçecektir de. Savunduklarımız Spartaküs'ten bu yana biriktirilen ideallerdir" (Radikal, 20 Temmuz 1998, s.6) derken; fazla konuşmayan Özgür Tüfekçi de gülümsüyor.

hipleri polisin elindeydiler ve aralarında gereken anlaşmayı yapıyorlardı" tablosunu çizen Upton Sinclair, yapıtının sonunu şöyle bağlar: "Radikal demokrasinin çıplaklığını örtebilmesi için tek bir yalan bırakmayacağız ellerinde. Ve ondan sonra bir akıştır başlayacak. Önüne asla geçilemeyecek bir akış, asla geri çekilmeyen bir kabarış başlayacaktır. Sular ta ki akışını, akarsuyunu bulana dek yükselecek, her tarafı kaplayacaktır. Buna karşı konulamayacak... Şikago'nun öfkeli işçileri bir araya toplanacak ve bizim düzeyimize erişeceklerdir. Biz onları örgütleyip yetiştireceğiz; biz onları işleyeceğiz, önlerine düşüp utkuya ulaştıracağız. Karşı koyanları yıkacağız, silip süpüreceğiz yolumuzun üstüne çıkanları.. ve Şikago bizim olacak! Şikago bizim olacak! Şikago bizim olacak!"

Upton Sinclair'in "Şikago Mezbahaları"nda resmettiği tablo karşısında; inatla, cüretle "Şikago bizim olacak!" demek... İşte; "YDD"nin postmodern "Gösteri Toplumu"ndaki BKSSS'ne karşı, devrimci kültür ve sanata düşen budur...

ABSTRACT:

POSTMODERN INTERVENTION AND REVOLT

1998 marks the centennial of communist poet-writer Brecht's date of birth, the 30th anniversary of 1968, and the 150th year of "The Communist Manifesto". All three of these colossal events have coincided with the global rites of the 1998 World Cup in France. In a world bogged down under "Civilization Crises" conditions, jolted and thrown totally out of kilter by "The New World (Dis)Order's" postmodern intervention, its inherent structural crisis and ongoing global depression, the "football" of "Show Society" and the operations aimed at taming Brecht are actually one and the same thing.

Let me put it this way: unable no matter how to overcome its inherent structural crisis, capitalism, though having fed its neoliberal economy politics as such through postmodern interventi-

on, is thereby waging war against each and every human being and humanity as a whole; in other words, capitalism's battle is on: And the enemy is rebel(lion)s, and humanity's passion for love and freedom.

While this work will be presenting the characteristics and intentions of the conjuncture of "The New World (Dis)Order"s postmodern intervention, it shall reopen for discussion the revolutionary concepts, along with real history and historical consciousness, and actual realities of sociology which the system is trying so hard to make everyone forget. And while herein discussing (our) responsibilities concerning the postmodern era, the following matters shall be in the foreground and emphasized:

The economic and ideological aspects of the football industry will be presented. This industry has increasingly become a dominant force over our daily lives. The 1998 World Cup will be taken up in particular.

The role football plays in subduing people and as a factor of obedience will be examined. Thereafter the voice of rebelling against such obedience in Brecht will be examined in all aspects. This is in reply to the efforts at taming Brecht, in the name of a supposed cleansing of the arts from ideologies and its so-called purification.

The other sections of this work which open "What Must Be Done" against the "NWO" to discussion, explores means and possibilities whereby we may rebel with love and passion, taking up Turk(s)iye as its main focus.

Komünist Parti Manifestosu'nun 150.,
B. Brecht'in doğumunun 100., Ekim Devrimi'nin 18.,
Che'yi yitirmemizin 31., 1968'in 30. yılında tarih bir kez daha
at üstüne binip; "Kızıl Atlılar"ıyla dörtnala koşacağı
21. yüzyıla ilerliyor. Dünyayı yeniden sarsacak günler ufukta...
"Yeni Dünya Düzen(sizliğ)i"nin körüklediği karmaşalarla
tehlikenin ve imkânın büyüdüğü günlere gidiyoruz.
Kimileri "düş görüyorsun" diyor; başkaldırı umudu
besleyen düşler görmekte bir sakınca var mı?
Düş görmeden umudu yaratmanın mümkün olmadığına
inananlardan ve Don Kişot'a büyük değer verenlerdenim.
"Postmodern Müdahale ve Başkaldırı İmkânı"nı,
önce çıkan görüngüye teslim olmadan, yani düş görerek kaleme aldım.
Yazdıkça kulaklarımda Ruhi Su'nun, "Kıyamet dedikleri ha koptu ha
kopacak / Yoksuldan halktan yana da bir dünya kurulacak" dizeleri
yankılandı. Ulaştığım sonuç : Postmodern "Gösteri Toplumu"nun
"Gibiler Dünyası"yla köktenci hesaplaşmanın "Tek Yol"unun yani
"olmazsa olmaz"lığının; "Üçüncü Yol" hezeyanlarına karşın,
"Hâlâ Devrim!" olduğuydu.
Bu ahval ve şerait içinde insan(lık): "Dönen dönsün ben dönmezem
yolumdan", "Gelin canlar bir olalım" diye haykıran gelenekleriyle;
ezilenlerin, devrimcilerin, sosyalistlerin, isyancı gençlerin, başkaldıran
kadınların, çocukların, bilimcilerin, âşıkların yüzü sokaklara dönük
militan umut ve özlemlerini; "söz-yetki-karar, tüm iktidar halka"
şiarıyla gerçekleyip, yöneten/yönetilen ilişkilerini aşarak, siyaseti
eşitlikçi-özgürlük ütopyası ile toplumsallaştıran yeni isyan(lar)a
muhtaçtı.

ISBN 975-584-109-1

